155
482

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І.І. МЕЧНИКОВА

nº 37
3.

VNG DIEV
VNE LOY
VNG
ROY

COMMENTARII in consuetudines Aruer-

NIAE, EDITI PER D. AYMONEM Publitium Pedemontanum, clarissimum Iuris vtriusque doctorem, ac olim Allobrogum Præsidem, summariis, ac indice alphabetico illustrati.

Doce me facere voluntatem tuam. Psal. 142.

Cum priuilegio senatus.

PARISIIS,
Apud Arnoldum Angelier, ad secundam columnam regij palatij, iuxta sacellum Præsidum.
1584.

LES ANGELIERS

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І.І. МЕЧНИКОВА

Extraict des regiſtres de parlement.

LA court apres auoir veu la requeſte à elle preſentée par Poncet le Preux, l'un des quatre grandz Libraires iurez en l'univerſité de Paris, a permis & permet à celuy le Preux, pour faire imprimer & vendre un liure par luy recouuert, intitulé, Commentarij in conſuetudines Arbernæ, extit per D. Aymonē Publitiū Pedemōtanū. Defendant à tous autres libraires & imprimeurs de n'imprimer ny faire imprimer, n'expoſer en vente ledict liure, juſques à ſix ans prochainement venāt, ſans l'aduen & conſentemēt dudict ſuppliant, ſur peine de confiſcation deſdictz liures & d'amende arbitraire.

Faict en Parlement le dixieſme Iuillet, l'an mil cinq cens quarante huict.

Ainſi ſigné du Tillet.

15.5
48.2

Illuſtriſsimo ac excellentiſsi. D. D. Ioanni BERTRANDO, CIVI THOLOSANO, VTRIVSque cenſuræ doctori clariſsimo, regióque conſilio & priuati conſilij benemerito, & ſacri ſenatus Pariſienſis præſidi digniſsimo, Aymo Publitius Pedemontanus humilimè ſe commendat.

DOcta Græcorum, omnium clariſsimus illuſtris ac excellentiſsime Prælas, opinatus eſt nemo eſſe qui temperare poſſe, nisi eum, cui Deus imperium deſtinauerit: quocirca ego, qui principes, & ductu à Deo expetendos ſacrificia & orationibus ſolis dicebat, glorioſique rationibus & exemplis comprobabat imperia in homines à Deo prouidentia, dominique nutu tranſlata: nec poſſe quemquam nisi à Deo electum imperare, nisi eum cui Deus imperiū dederit. Perſuaſit ratio, inſtitit ratio in his qui ad regia munia euehūtur, regni res bene diligenter, & quouſq; ſcientia penditia, experientia, & in ardua deuenitur regni & Reipublicæ honori, decori ac vtilitati perquam conducitur. Plurimas [illegible] debent regi ſubditi Deo grati, [illegible] Chriſtianiſsimo. Hoc nos regi ſecundo huius nominis ſanctiſsimo ac humaniſsimo proœdium fecit, qui ex ſua vena & virtutis ornamentis pro ſtatus ſui gubernacula ſic eleuauit. Quod maximā ſecuritatis ac tranquillitatis ſpem, non ſibi ſubditis, ſed toti Regno Chriſtianæ pollicetur. Inter quos te dicta qualitatibus indutum, ac reipſam, ac vniuerſaque ex deſtera [illegible] vocatum conſpicientes ego Aymo Publitius Pedemontanus pacis tempore Allobrogum [illegible] ſtudio qua, niſi falacis fortunæ imperio, in tuligni Montiſferrandi oppido quamplurimis [illegible] coniunctus ſit relegatus: cui primitus compoſito opere ac declarandis ac interpretandis verbis quæſtionibus ſe [illegible] occurrentibus, ſuper conſuetudinibus nobiliſsimæ ac eruditiſsimæ patriæ Alberniæ, [illegible] in palatio occurrentibus, ſuper conſuetudinibus nobiliſsimæ ac eruditiſsimæ patriæ Alberniæ, [illegible] ſimulq; tam cum iudicibus, quàm patronis cauſarū examinato, pro materia Alberniæ alicubi [illegible] tam cum iudicibus, quàm patronis cauſarū examinato, pro materia Alberniæ alicubi [illegible] ſimulq;

¶CLARISSIMO IVRISCONSVLTO, DO. AYMONI PVBLITIO, IOANNES DE MOSAC, *in ſenatu Pariſienſi aduocatus,* S.

DVo ſunt potiſsimùm, quæ me mouent (clariſsime iuriſconſulte) vt ſingularem animi tui magnitudinem vehementer ſuſpiciam, ac admirer: Vnum eſt, quòd paulò aduerſis rebus, te virum, heroica magnanimitate præditum ſemper præboueris: Alterum, quòd fato quodã apud Aruernos delatus, animũ tuũ, ac induſtriã ſingularẽ, vt toti Reipublicæ prodeſſes, cõtuleris: Vnde nõ immerito de te dici poteſt, quod de Diogene, de Anaxagora Clazomenio, & de ei⁹ eloquẽtiſsimo diſcipulo Thucidide, ſcitè dictũ refert antiquitas: quibus ea quæ infœliciùs & inauſpicato contigerant, fœlicem tandẽ euentũ conſequuta ſunt. Etenim poſtquam fortuna eſt illis effecta nouerca, atque eorum negotia adeò turbare cœpit, vt illis eſſet patria carendum (quanquam tamen vt dicebat Teucer, nemo patria caret, qui vbicunque ſit, laudabiliter, & honeſtè viuit) tum demum illi cœperunt philoſophari, & argumẽta philoſophica ſumma cũ eloquentia fœliciter tractare. Qua in re memoratur Themiſtocles, qui ejectus Athenis, totãque Græcia cùm ad Xerxẽ Perſarũ regẽ cõfugiſſet, & ab eo eſſet honorificè exceptus, & multis muneribus affectus, perierã, inquit ille, ô ciues mei, niſi periiſſem: Ita ſæpenumero proſpera ſunt homini, quæ in initio videntur aduerſa: & plerunque quòd dãnoſum putatur, in maximũ cõmodũ vertitur. Ex quo non abs re euulgatũ eſt prouerbiũ, ex infortunio, interdum fortunam naſci optimã. Quod igitur illis clariſsimis antiquitatis principibus, tibi hoc tempore cum ſumma nominis tui exornatione contigit. Nam ex illo tuo parum fœlici, vt tibi videbatur, in Aruerniam aduentu, & iſta tua commutatione rerum, perpetuam fœlicitatem, & immortalem nominis memoriam es adeptus. Et quanuis apud Allobroges pluribus muneribus gradatim functus ſis, & plures legationes obieris, tãdémque in præſidem lectus, vnde maximam laudẽ conſequutus es: Tamen, vt ego arbitror, illic è rebus geſtis non tantam gloriã comparaſſes, quantam iſthic iam tibi peperiſti. Cùm enim Aruernorum leges hiſce tuis commentariis illuſtraueris, nomen tuum immortalitati in perpetuum conſecraſti; qua re, quæſo, id magis conſequi poteras? Enimvero immortale nomen, & pene diuinos honores his rationibus pleroſque adeptos intueri nobis licet, propterea quod induſtria, & fœlicitate ingenii freti, optimarum artium inuentores, aut excultores cùm extitiſſent, ſuorum laborum, ac induſtriæ fructus ad poſterit atis vtilitatem literis, & memoriæ prodiderunt: Taceo Theologos, Iuriſconſultos, Oratores, Rhethoras, reliquóſque ſcriptores, quorum laus nunquam emori poterit. Teſtes ſunt hi tui commentarii ſolidæ tuæ eruditionis, & quantum in iure, tum Pontificio, tum Cæſareo, tũ in cauſsis forẽſibus fueris verſatus. O fœlices Aruernos, qui tantum virum excepe-

rint, fœliciores, q ab eo tantis beneficiis affecti ſint. Antea pragmatici, litiũ fautores leges ſuas modò in hãc partẽ torquebãt, modò in alterã partẽ retorquebãt: ita vt nulli tutũ eſſet certo loco pedẽ figere: Nũc à te his calũniis itum eſt obuiã, occurſum eſt futuris controuerſiis, veros & conſulendi & iudicãdi fontes reſcraſti. Vnde Aruenis è cælo miſſus eſſe videris, illis nimirũ tua domus deinceps futura eſt oraculũ, non aliter quàm olim apud Romanos domus fuerit Scęuolæ. Illis tua reſpõſa ſunt futura certiora, quàm olim in Adytis Delphicis fuerint ſortes Delphicæ. Quapropter Clariſſ. Iuriſconſulte, ego iſti tuæ fœlicitati, qua tantum reipublicæ & vniuerſæ Aruerniæ potiſsimum profuiſti, vehementer congratulor, tibique cum perpetua nominis immortalitate, quàm tua ſingulari virtute iam adeptus es, integram & perpetuam valetudinem comprecor. Pariſiis. 15. Cal. Septemb. 1548. Vale.

¶EPISTOLA DO. ANTONII DV LAC, IVRIS VTRIVSQVE *doctoris, & in ſupremo ſenatu Pariſiorum aduocati, Ad Lectorem.*

VBertimus horum cõmentariorum (lector candide) in cõſuetudines Aruerniæ fructus, quem intelligo ex accurata diligẽtiq; horũ lectione Aruernos percepturos, impellit me iure optimo, vt ſummopere ob id congratulẽr vniuerſæ Aruernorum reipublicæ, eámque tam fœlicem & fortunatã iudicẽ, quàm Romanorũ, q cũ incerto iure, nullãque perlata lege vteretur, ab Athenienſibus leges duodecim tabularum acceperunt. Neque enim prodierunt à vulgari quodam homine, & mediocriter in cauſarum definitionibus exercitato: ſed ab eo qui rerũ vſu calentiſsimus ſit, quiue ad omnes dignitatis gradus in ſumma Allobrogum republica cum ſplẽdore aliquando euectus fuerit: is autem eſt (quem honoris cauſa nomino) Aymo Publitius iuriſconſultiſsimus, qui, vt penitus tibi notus ſit, primò in cauſis communibus agendis apud Allobroges, tam facundè & probè ſe geſſit, vt à principe aduocatus fiſci electus fuerit. Deinde in principis ſupremum conſilium accitus, tandem eiuſdem conſilii præſes omnium ſuffragio renũtiatus eſt. In quo quidem honoris gradu arduas & negotioſas principis legationes, nunc apud pontificem, nunc apud regem, alióſque Europæ principes ſummã cum maieſtate obiuit. Quæ dignitatum functiones, qui fieri poteſt quin eum & expertũ, & politicæ adminiſtrationis

tionis peritiſsimum, ac proinde harum conſuetudinum interpretem & aptiorẽ & vtiliorem effecerint? Sed cùm dignitatis & reipublicæ adminiſtratio inuidioſa & periculoſa ſit, ac plerũque plus incommodi aut inuidiæ quàm ornamenti adferat: factum eſt improborum calumnia vt iam quinquennio à propriis ſedibus abſit. Quod quidem (hoc enim ſilentio prætermittere non poſſum) in Aruerniæ finibus, nõ quidem fracto animo tranſegit: ſed ita conſtãti, vt cum vxore, cum liberis & familia, quibus tamen ſemper caruit, agere videretur, adeò vt priſtinæ dignitatis faciem omni tẽpore retinuerit. At cùm natura cum ea lege eduxiſſet, vt non ſibi, ſed reipub. prodeſſet, quòd quidem ab ea ætate qua iudicio vti cœpit, ab eo præſtitum eſt, non potuit ſui eſſe diſſimilis, ſiæque naturæ ſeminaria & ignículos non ſequi. Itaque totus in id incubuit, vt cùm ſuis prodeſſe non poſſet, Aruernis, licet illi exteris, vtilis eſſet: quæ inter cætera variis & ingenioſis reſponſis in multis controuerſiis trãquillos & vnanimes reddidit: tot enim lites ſubortas inter nobiles & infimos his conſulendi prudentia diremit. Tantum enim ab Aruernis authoritatis ei tributum eſt, vt quicquid ille definiret, ab iiſdem tanquam lex obſeruaretur: & adhuc hodierno die apud eos agens eandem authoritatem retinet, quàm ſumma prudentia, ingenii perſpicacitate, & admirabili rerum experientia (eos enim tantum ſuſpexerunt Aruerni) apud eos ſibi comparauit. At cùm vir ille litium finiendarum cupiditate animadueteret varias multiplicéſque lites ſubinde exoriri ex conſuetudinum interpretatione, tãmque paſſim forẽſium negotiorum architectos & veteratores in ſuam ſententiam eas imperitè & pernitioſè flectere: operæpretium duxit eas conſuetudines his commentariis illuſtrare. Proinde toto illo quinquẽnii curriculo è ſingulis pragmaticis & peritiſsimis Aruerniæ illius actis anxiè, diligenter & acutè difficultates, quæ inde naſci ſolerent, ſciſcitatus hos commentarios hominio cum labore & animi ſollicitudine parturiit, quos iam in gratiam totius Aruerniæ in lucem emittit: in quibus diligenter quidem legendis (dicam enim quod cenſeo) admiratio ſum abditam & abſolutam iuris cognitionem, iudicium acerrimum, omni iuris æquitate præditum, in diſſoluendis iuris quæſtionibus, nõ quidem ſcholaſticis & inſolitis, ſed quæ in crebro hominum vſu obſeruãtur. Nouit enim vir experientiſsimus quid quotidianum ſit, & minus frequens. Non parum etiam laudo, quod potiſsimum eſt, aptas & commodas in ſingulos conſuetudinum articulos interpretationes, reſtrictiones & extenſiones: in quibus etiam in quo iuri communi conueniant, & in quo diſcrepant, docte & perſpicuè explicat. Quæ interpretandi methodo nihil aptius, nihilue cõmodius inueniri aut excogitari poteſt. Fructus verò tam copioſus & vtilis ad omnes, præcipuè Aruernos, inde emanabit, vt poſthac facilè intelligent lites, & rariores, & breuiores fore. His enim commentariis multa definiuntur, quæ antea incerta & dubia vſqueadeo circunferebantur: vt inde lites & controuerſiæ ingentes emergerent. Quid autem vtilius contingere reipublicæ poteſt, quàm vt litium occaſio præſcindatur? Quapropter cùm his commẽtariis tãtum vtilitatis Aruerniæ præſtitum ſit, iure optimo eidem congratulandum, horum quoque author omni officiorum genere proſequendus eſt. Quem tamen certò ſcio nullum aliud ſui laboris præmium expectare, quàm vt reipub. ſe profuiſſe intelligat, cuius nomine non parum & laudendus & colendus eſt.

Eiuſdem Verſus,

Quid foret Aruernis certa pro lege tenendum,
Ante quidem pauce conſtituere uiri.
Sed quia promptius eſt uarios incurrere caſus,
Quàm recta ad propriam uerba referre ſcopum,
Seu quia calliditas hominum peruertere cauſſa
Nouit, & obductis condere nube diem.
Non fecit breuitas planum quid cuique liceret,
Aut quæ res eſſet quoque fugienda modo.
Sic quod debuerat producere ſemina pacis,
Innumeras lites, iurgia mille tulit.
At deus Aruernis populo nunc accipe quanta
In deſperatis conſulat arte malis
Aymonem uaria doctrina inſignibus ornatum
Inſtructum, propria de regione trahit.
De patria meritus ſummos & adeptus honores

Quæris diſtractus, qua ratione fuit?
Virtus quæ nulli potuit ſuccumbere culpæ:
Sæpe odijs hominum ceſſit & inuidiæ,
Ergo ita ad Aruernos Aymo diuinitus actus,
(Quod magis his opus eſt) æquã & iniqua docet,
Scripteſque quæ fuerant patrijs de ritibus olim,
Vſibus expenſis, clariſque cuncta facit.
Pallas ut euiſſa pacem reſtauret oliua,
Sic ingeſſi lites Aymonis labore fugæ,
Quæ laus inde deo, Aymoni quæ gratia habenda?
An non Aruernis ſe tutiſſe nepotes?
Si per ſeptenos annorum ordine ſeptem
Auertiſſe, dei gloria magna fuit.
Quanta per Aymonem tandem ceſſere lites,
Vnde erat aſperior mens ſubitura famis.

De Aruernia, Tetraſticum.

Et belli, pacíſque uiros Aruernia profert,
Vt pace, & bello ſingula quæque regãt.
Protulit innumeros quos uexit ad æthera uirtus,
Et quorum in terris fama perennis erit.

Index titulorum.

Des adiournemens	Tit.	i.	fol.i.
Des iuges & leurs iurisdictions	Tit.	ii.	fol.v.
Des sermens	Tit.	iii.	fol.x.
Des procureurs	Tit.	iiii.	fol.xii.
Des recusations baillées contre les iuges	Tit.	v.	fol.xiii.
Des dilations	Tit.	vi.	fol.xvi.
Des tennois des causes	Tit.	vii	fol.xviii.
Des obiectz & reproches de tesmoings	Tit.	viii.	fol.xxiii.
Des contumaces	Tit.	ix.	fol.xxxi.
Des asseuremens & sauuegardes	Tit.	x.	fol.xxxv.
Des tuteurs	Tit.	xi.	fol.xxxviii.
Des successions,testamens & autres dispositions de derniere volunté	Tit.	xii	fol.xlii.
Des mineurs	Tit.	xiii.	fol.lxiii.
Des donations dotz,& mariages	Tit.	xiiii.	fol.lxvii.
Des associations	Tit.	xv.	fol.lxxxi
Des achaptz,lotz,& ventes	Tit.	xvi.	fol.lxxxiiii.
Des prescriptions	Tit.	xvii.	fol.xci.
Des obligations,exceptions,solutions,& compensations	Tit.	xviii.	fol.xcvi.
Des respitz d'vn & cinq ans	Tit.	xix.	fol.xcviii.
Des cessions de biens	Tit.	xx.	fol.xcix.
Des emphiteoses & louages	Tit.	xxi.	fol.ci.
Des fiefz	Tit.	xxii.	fol.cix.
De retraict,ou retenue	Tit.	xxiii.	fol.cxxii.
Des executions,ventes & subhastations	Tit.	xxiiii.	fol.cxxix.
Des tailles,guetz,& autres seruitudes	Tit.	xxv.	fol.cxlii.
Des espaues	Tit.	xxvi.	fol.cxlix.
De la condition de mainmorte	Tit.	xxvii.	fol.cli.
Des pasturages & dommage de bestail	Tit.	xxviii.	fol.cliii.
Des iniures,crimes & delictz publiques & priuez, confiscations & peine d'iceulx	Tit.	xxix.	fol.clix.
Des appellations.	Tit.	xxx.	fol.clxvi.
D'assiete de rente	Tit.	xxxi.	fol.clxix.

Index alphabeticus eorum ferè quæ cõtinentur in his commentariis : cuius ea est ratio, vt primi numeri nota titulum, secundi articulum, tertii numerum, quarti verò folium indicet.

Absentia quæ sit probabilis, quæ necessaria, & quot modis quis dicatur absens, tit.22.ar.29.nu.3.fo.118.

Absentia affectata nõ excusat, nec inducit ius affectare ad repellendum testem prosunt, tit.22. arti.4.nume.5.& 6.fol.111.

Absens in criminalibus quemadmodum damnari potest iure communi, & quid secundum regias cõstitutiones, & quæ pœna venit imponẽda, tit.9. art.4.nume.1.3.4.fo.32.

Absens ex solis informationibus quando possit damnari, tit.9.art.4.nu.3.& 7. fo.32.

Acceptio personarum quando à iudice haberi possit, siue in ciuilibus, siue in criminalibus, tit. 6. arti.3.nu.13.15.16.17.fo.17.

Accusatore desistente ab accusatione, verum iudex ex officio persequi possit, & an actio iniuriarũ competens parti fisco competat, tit.29.art.7.nu.5. 6.& 7.fo.164.

Accusator non probans accusationem an puniatur pœna talionis, tit.29.art.13.nu.1.fo.165.

Acquirens fundum cum pacto de retrouendendo, & postea alienans, quomodo cõueniatur, tit.16. art.17.nume.1.3.& 4. fo.89.

Acquisita illicitè an obueniant hæredi, an fisco deferantur, tit.29.art.2.nume.13. fo.161.

Acta quæ dicãtur, & quid actorum appellatione cõtineatur, & quomodo acta iudicii probari debeãt, tit.24.art.25.nume.1.3.4.5. fo.135.

Acta iudicii per quos scribi debeant, & apud quos seruari, tit.23.art.1.nume.14. fo.65.

Actio personalis non transit contra singularem successorem, tit.21.art.7.nume.1. fo.104.

Actio iniuriarum ei competit qui iniuria affectus est, & vtrum et an fisco pœna addicatur, tit.29. art.7.nume.5.& 6.fo.164.

Actiones quando ascribantur inter mobilia, & quando inter immobilia.tit.14.art.21.nu.11.fo.74.

Actus in dubio debet in meliorem partem capi, tit.2.art.6.nume.5. fo.7.

Actus iudicialis non dicitur vim inferre, ideo cõtra iudicem non competit interdictum vnde vi, tit.2.art.1.nume.7. fo.5.

Actus iudiciales siue extraiudiciales vtrum simul concurrant, tit.24.art.23.nume.1.fo.134.

Actus non seruatis solemnitatibus factus, est nullus, cui etiam iurato quis stare non cogitur, tit.24. art.35.nume.1.2.3.4.5.fo.137. & an obliget agentem, ibidem, nume.7.

Actus quando dicantur coniuncti, quando separati, & quis effectus, titu.14.arti.27.nume.4.5.6. fo.76.

Actus mistus iudicatur a digniori, tit.23.art.30. nume.3.& 4. fo.128.

Actus vt valeat requiritur potestas, & voluntas agentis.tit.13.art.2.nume.7. fo.66.

Actus quando dicatur nullus, & quid inde sequi possit, tit.16.art.1 nume.5.6. fo.85.

Actus debet fieri expensis eius qui actũ fieri postulat, tit.7.art.7.nume.5. fo.22.

Administrator quicunque tenetur inuentarium facere, & rationes reddere, tit.21.arti.6.num.2.& 3. folio.41.

Aduocatus ratione sui officii quando colloqui potest cum excommunicato, tit 8.arti.4 nume.17. folio.15.

Adulterium quomodo probetur, tit.21. art.18. nume.17.& 20. fo.114.

Aequitatis seruandæ maxima ratio, tit.12.art.31. nume.2.fo.54.

Aestimatio damni dati personis vel rebus qualiter fieri debeat, tit.28.art.13.nu.3.fo.157.

Affectus quando puniatur licet non sequatur effectus, tit.2.art.6. nu.10.& 11.fo.7.

Agere quando quis inuitus cogatur, & quando agi possit l.diffamari.C.de ingen.& manu, titu.22. art.2.nume.5.6.& 7. fo.110.

Agnati qui dicantur, & qui cognati, tit. 12.ar.4. nu.5.6.& 7. fo.46.

Agnationis & cognationis hodie ab intestato est sublata differentia, tit.14.art.42.nu.9. fo.80.

Agriculturæ laus, tit 27.art.6.nu.2. fo.146.

Alienatio rerum immobilium minoris requirit subhastationes, & reliquas solennitates ritè interuenisse, nec creditur notario in instrumento asserenti eas interuenisse, tit.23 art.2.nu.14.15.16.20.fo. 45.

Alienatio dicitur omnis actus per quem dominium transfertur, tit.12.arti.1.nu.25.26.27.fo.110.

Alienatio quot modis fiat in fraudem, & quibus exibus fraus præsumatur, *siue in causa onerosa, siue* lucratiua, tit.20.art.2.nu.3.4.5.6.& *sequẽt.* fo.100.

Alienationis prohibitio quando impediat dominii translationem, tit.15.art.4.nu.3.4.fo.84.

Alienatis fructibus percipiendis in perpetuum super fundo, an fundus dicatur alienatus: & fundo re ipsa alienato, an fructus assignati debeantur à singulari successore, tit.16.ar.20.nu.2.3.4. fo.90.

Alienatio fundi dotalis interueniente & consensu coniugum & iureiurando an valeat, tit.14. ar.3. nume.2.& 3. fo.68.

Alimentorum appellatione quid contineatur, quibus, & a quibus ex necessitate sanguinis, & vbi ea præstari debent, & quando, & cum ex testamento debentur, tit.14.arti.7.nume.7.8.9.10.11.12.13. folio.70.

Alimentorum & dotis causæ summatim discuti debent.tit.19.ar.3.nu.2. fo.99.

Alternatiuarum natura, & quando est electio creditoris vel debitoris, tit.14.arti.4.nu.2.fo.69.

Alexandria ciuitas ducatus Mediolanẽsis.tit.17. art.18.nu.16.fo.96.

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І.МЕЧНИКОВА

Amicus æquiparatur coniuncto. titu.15. arti.1. nu.22.folio.83.

Animal pascens in fundo alieno capi potest, & dari pro noxa,& quid si casu fortuito animal pascẽs reperiatur,tit.28.art.1.nu.5.6.7.8.fol.154.

Animal pascens in fundo alieno an à domino fundi pro damno possit retineri,tit.28.art.13.nu.3. folio.157.

Animus delinquendi quo modo præsumatur, tit.29.arti.1. nu.5. fo.160.

Annotatio bonorum quando fieri possit. tit.9. art.4.nu.6. fo.32.

Appellans temerè qualiter mulctetur,&cui multa applicetur,& quis bona fide dicatur appellans, tit.30. art.1.nu.2.3.4.5.6.7.fo.166.

Appellanti ad prosequendam appellationem datur annus,& ex causa biennium:& vtrum illud tempus possit prorogari,an arctari per iudicem, & quãdo dicatur deserta appellatio,ti.30.ar.2.nu.2.3.4.5 & sequ. fo.166.

Appellatio quando dicatur deserta, & appellatione deserta quod sit officium iudicis,tit.30. art.2. nume.7.8.& sequ. fo.166.

Appellanti ad introducẽdam appellationem datur tempus præfixum.tit.30.art.5.nu.2. fo.167.

Appellatione deserta quis iudex debet sententiã exequi,& an quadrimestre cõcedatur. tit.30. art.7. nume.5.6. fo.167.

Appellare non licet omisso medio, tit.30.art.8. nume.2.fo.eodem.

Appellatio vtrum extinguat an suspendat iudicatum, tit.24.art.51.nu.4.& quando non suspendat,nu.2.fo.139.

Appellare apud quem licear,si iudicis copia haberi non possit,tit.14.art.7.nu.3.fo.69.

Appellari ab interlocutoria quanuis statuto sit prohibitum,licet tamen ratione incompetentiæ iudicis,tit.5.arti.1.nume.18.fo.14.

Appellationi infra quòd temps liceat renuntiare, & an renuntiatio sit parti significanda, tit. 30. art.3.nu.4.fo.166.

Appellatio procuratoris quando prosit parti, tit.30.art.16. nume.2.fo.169.

Appellans inuito appellato an post tempus poterit appellationi renuntiare,tit.30.arti.3. nume.4. folio 166.

Appellans à denegatione iuris quando admittatur,tit.30.art.14.nu.1.& 2.fo.168.

Apocha quid sit,& quid antipocha, & qualiter probent,tit.18.art.3.nu.2.3.4.5.6. fo.97.

Apocha quo modo fidem faciat, tit.24. arti.22. nume.3. fo.133.

Arbitrorũ species, & quã iurisditionem arbitri habeant,tit.5.art.2.nu.4.5.6.7. & seq. fo.14.

Arbitrium iudicis in arbitrariis & pœnatibus quale esse debeat,tit.2.art.6.nu.8.& 9. fo.7.

Arbitrio iudicis quæ commissa esse dicantur, tit.14.arti.40.nu.34.5.6.& seq.fo.77.

Argumentum a solitis fieri,quando valeat, tit.3. art.2.nume.16.fo.12.

Argumentum à contrario sensu vtrum valeat, tit.14.art.43.nu.4.fo.81.

Arma & nomina familiarum trãseunt in omnes descendentes masculos,tit.12.art.51.nu.23. fo.62.

Articuli in dubio admittendi, tit.6. art.2. nu.6. folio.17.

Ascendentes qualiter succedaut descẽdentibus secundum consuetudinem,& qualiter iure communi,tit.12.art.2.nu.2. fo.47.

Astrologia quid sit,tit.29.art.2.nu.11.fo.161.

Atrocitate delicti receditur à regulis iuris communis,tit.29.art.3.nu.8.9.fo.163.

Authoritas & consensus differunt, tit.13. arti.2. nume.24.fo.65.

Authoritas legis & superioris in omni actu etiã iurato censetur excepta,tit.19.art.1.nume.7.fo.98.

Auus paternus & maternus qualiter succedãt ne poti ab intestato,tit.12.art.7.nu.1.fo.47.

Auri & diuitiarum quanta sit potestas, tit.29. arti.2.nu.18.fo.162.

B.

Banniti nostri temporis comparantur deportatis.tit.29.art.2.nu.2.fo.160.

Beneficii vacantis possessionem quando liceat adipisci,tit. 12.art.42.nu.4.fo.57.

Beneficium,ne quis conueniatur vltra quàm facere possit,quibus competat,tit.20.art.3.nume.4. folio 101.

Beneficium legis vel consuetudinis non nisi petenti cõceditur,tit.22.art.28.nu.9.10.& 11.fo.124.

Beneficio renuntians debet post renuntiationem viginti diebus superuiuere,aliàs beneficiũ dicitur vaccare per mortem,tit.14.art.26.nu.9.fo.75.

Bona aduentitia & paraphernalia quæ dicantur, tit.14.art.1.nume.4.5.6.7.fo.67.

Bona quando dicantur paterna,& quando materna,tit.12.art.4.nu.3.4.& 5.fo.46.

Bona omnia in dubio censentur libera. titu.17. arti.19.nume.2.fo.96.

Bona damnatorum quando fisco applicentur, tit.29.art.2.nu.7.fo.161.

C.

Cadat,quid importet, tit.11.art.2.nu.10.fo.39.

Caducum quãdo dicatur,legatum,tit.12.art. 48. nume.5.fo.58.

Calor iracundiæ quando,& quibus casibus excuset,tit.29.art.7.nume.2.3.4.& 5.fo.164.

Canonem recipiens,an censeatur remisisse ius caducitatis,tit.17.art.8.nu.4.fo.93.

Capitis pœna quæ dicatur,tit.10.art.4.nume.4. folio.37.

Capi realiter in domo sua vtrum quis possit, & an in nundinis, tit.24.art.62.nu.10.11.& 12.fo.141.

Carcer quotuplex est,quãdo quis in carcere detinẽdus,quis dicatur carceris effractor, & alia multa,tit.10.art.3.nu.1.2.3.& seq. fo.36.

Carcere detẽti dicũtur miserabiles personæ,& legata illis dicũtur pia,ti.14.art.7.nu.15.& 16.fo.70.

Carcere detentus corrumpens custodes, vel testes an puniatur,tit.25.art.14.nu.9. fo.147.

Castrum an quis possit ædificare inuito domino iurisdictionis,tit.17.art.9.in fine.fo.94.

Causarum species,& differentiæ, titu.6. arti.1. nume.21.& art.3.nu.2.& 5.fo.16.& 17.

Causarum cognitio circa tria versatur, tit. 14. art.7.nu.23.fol.70.

Causæ suspitionis quæ sint legitimæ, tit.5.art.1. nume.4.fo.13.

Causę sunt exprimendæ quando receditur à regulis iuris communis,tit.2.art.7.nu.2.&3. fol.7.

Casus omissus à consuetudine remanet in dispositione iuris,tit.12.art.40.nu.3. fo.57.

Casus inopinati nulla ratio habetur,tit.16.art.21 nume.8.fo.91.

Cautionis verbo quando comprehendatur fideiussoris datio,tit.24.art.6.nu.3.4.5.fo.130.

Caueri sibi ab inimico quãdo liceat petere, ti.10 art.1.nu.1.& 2. fol.35.

Cedens bonis indicat bona sua, titu.20. arti.2. nume.17.fol.100.

Cedens bonis si perueniat ad pinguiorem fortunam,tenetur,deducto ne egeat, satisfacere creditoribus,tit.20.art.3.nume.1.2.& 3.fol.101.

Cessioni bonorum vtrũ possit renuntiari,ti.20 art.3.num.7.fol.101.

Cessio,bonorum an fieri possit per procuratorem,tit.20.art.1.nu.2,3.& 4. fol.99.

Cessibilia vtrum sint trãsmissibilia,ti. 21.ar.20. nume.2.3.& 4. fol.108.

Census impositus super certo fundo,an fundum obliget,tit.31.art.1.nu.4. fol.169.

Census præteriti an debeãtur à quocunque successore,tit.24.art.42.nu.2.& 3. fol.138.

Cessante causa, cessat effectus,ti.22.ar.32.nu.3. folio 119.

Citatio est principium iudicii, qua præscriptio interrumpitur,perpetuatúrque iurisditio, qua etiã lis pẽdet,ac res efficitur litigiosa,tit.1.ar.1.nu.1.2.3. 4.& 5. fol.1.

Citatio an requirat causæ cognitionem, & hodie qualiter fiat, quot sint partes citationis, & an apparitori credatur,tit.1.art.1.nu.9.10.11.13. & 15. folio 1.

Citatio quando dicatur fieri per proclama,& vtrum arctet absentem,& ignorantem, titu.1.arti.3. nume.10.11.12.& 14. fol.2.

Citatio quando triplex requiritur,& quando vna pro tribus sufficiat,tit.1.art.5.nu.7.& 8. fol.3.

Citari debent in omni actu hi quorum interest, & quãdo requiratur citatio,tit.3.art.9.nu.13.14.15. & 16. fol.9.

Citatio personalis in causa ciuili debet continere causam,tit.4.art.2.nu.5. fol.12.

Citatio quando vim habeat peremptorii,titu.5. art.2.nu.24. fo.15.& quãdo peremptoria fieri possit,tit.9.art.2.nu.6. fol.32.

Citatio in criminalibus hodie secundum regias constitutiones qualiter fiat,tit.9.art.4.nu.2 fol.32.

Citatio generalis per proclama quando sufficiat,tit.12.art.38.nu.6.& 7.fol.56.

Citatio facta domi vel per proclama quando dicatur peruenisse ad notitiã citati,tit.22.art.4.nu.2. folio 111.

Citatio specialis quando desideretur, vel quãdo generalis per proclama sufficiat,tit.24.ar.24.nu.2. folio 134.

Clericus coram iudice laico quando citari possit,& an pro debito ciuili possit detrudi in carcerem, & vtrum bona illius patrimonialia gaudeant priuilegiis clericorum,tit.1.art.8 nu.5.fol.4.

Clericus de quib° bonis potest disponere,ti.14. art.1.nu.10.fo.66.

Collatio beneficii facta à duobus, si non constet de prioritate tẽporis,iudicatur ex prærogatiua conferentis,tit.23.art.18.nu.8.fol.126.

Colonus partiarius quis dicatur, tit.19.artic.6. nu.2.fol.99.

Commentariensis quando puniatur,ti.29.ar.2. nume.8.vers.circa 28. fol.162.

Competentem se quando iudex declaret, tit.5. art.1.nume.15.16.& 17. fol.13.

Compensationi quando locus sit, tit.18.artic.6. nu.2.3.& 4.fol.98.

Compensans expẽsas debet causam exprimere, tit.6.art.1.nu.18.fol.16.

Communis vsus loquendi est attendendus,ti.3. art.2.nume.4.fol.11.

Concilium Lateranense fuit celebratum 1189. tit.17.art.18.nu.16. fol.96.

Confessio iudicialis & extraiudicialis quos effectus habeat,siue ciuiliter agatur siue criminaliter,ti. 5.art.4.nu.3.4.5.& seq. fol.20.

Confessio facta coram iudice incompetenti an præiudicet confitenti,tit.5.arti.4.nu.13.fol.21.

Confessio vtrum possit diuidi, & an pro parte acceptari,tit12.art.50.nu.8.fol.61.

Confessio plerumque nocet, tit.21.ar.21.nu.10. folio 109.

Confessio facta spe futuræ numerationis,vtrum obsit confitenti, & quando excipi potest de non numerata pec.tit.18.art.4.nume.2.3.4.& seq.fol.97.

Confirmatio priuilegiorum quando fidẽ faciat, tit.24.art.48. nume.3.fol.139.

Confiscatio seu publicatio bonorum quot modis inducatur,& quibus bona addicantur, titu.29. arti.2.nu.5.6.& 7.fol.161.

Confiscatio est meri imperii: nõ tamen licet iudici habenti merum imperium,nisi in casibus à iure expressis, confiscare,tit.21.art.14. num. 1.2.3.& 4. folio 105.

Confiscato corpore, hodie bona confiscantur, nec habet locum auth. bona dãnatorum.C. de bo. dam. ibidem.num.7.

Confiscatio quando fiat ipso iure, tit.29. arti.2. nume.7.& 8. fol.192.

Confiscationi quando locus est,quæ bona deferentur,tit.22.arti.19.nume.8.9.& seq. fol.116.

Coniunctus quando admittatur pro cõiuncto, tit.4.arti.1.nume.4.5.& seq. fol.12.

Correlatiuorum natura,titu.24.arti.7.nume.4. folio.131.

Consensus quando præiudicet, titu.12. arti.29. nume.2.& 3. fol.54.

Consensus omnium quando necessarius sit, & quando maioris partis sufficiat, tit.2.ar.7.nume.9. folio 8.

Constitutum qualiter exerceatur, & quando finiatur,tit.12.art.1.nume.4.5.& 6. fol.42.

Constituti clausula an transferat possessionem, ibidem,num.12.& 13.fol.44.

Constitutum an transferat possessionẽ, quando statuto municipati cautum est,vt realiter apprehẽdatur possessio,tit.21.arti.2.nume.13. fol.102.

Cõstitutio generalis vtrum deroget speciali, & an constitutiones regiæ derogent consuetudini,tit. 14.arti.41.nume.7.& 8.fol.79.

HYROBA-BIBLIOTEKA OHNE-STEMPEL

Consueta apponi in cõtractibus, & vltimis voluntatibus censentur apposita,quãuis fuerint omissa,tit.3.art.2.nu.19. fol.11.

Consuetudo vltrum valeat minuens numerum testium in testamentis introductum à iure ciuili,tit. 12. arti.48. num.25. fol.59.

Consuetudines quæ sunt receptæ ab his qui apud Aruernos iure scripto reguntur,tit. 28. arti.11. nume.2.fol.157.

Consuetudo vt clericus conueniatur coram laico,an valeat,tit.1.art.8.nu.3.4.& 5. fol.4.

Consuetudo disponens ne quis testetur vltra quadrãtem bonorum, etiam ad pias causas,an valeat,tit.12.art.16.nume.2.& 3. fol.50.

Consuetudo qualiter probãda, tit.22.artic.28. nume.10.fol.124.

Consuetudo quam interpretationem recipiat à iure communi, tit.11. arti.1. nu.4.& 5. fol.38.

Consuetudo excludens filias stantibus masculis, qualiter intelligatur, tit.12. arti.25. num.31. fol.53.

Consuetudo disponẽs de sponsa, quomodo intelligatur, tit.12. art.37. nu.3.4.& 5. fol.56.

Consuetudine an aliquid possit introduci circa iusiurandum, tit.14. art.3.nu.9. fol.58.

Consuetudine tempus præfixum à lege (potest arctari,aut prorogari, tit.22. art.28. nu.7.fol.118.

Cõsuetudine peccãdi aggrauatur delictũ,tit.29 arti.3.nu.13. fol.164.

Contractus iudicantur ab effectu, & quando presumantur simulati,tit.16.art.2.nu.2.3.4.& seq. folio 85.

Contractus quãdo dicatur nullus, vel vsurarius, tit.16.art.18.nu.2.& 3. fol.99.

Cõtractus minorũ quando valeant, & an firmentur iureiurando,tit.13.art.2.nu.10.11.& seq. fol.64.

Contractus intra quæ tẽpora secundum regias cõstitutiones rescindi possint,tit.13.art.3.nu.2.&3. folio 66.

Contractuum ecclesiæ & minoris differentiæ, tit.13.art.3.nume.5. fol.eodem.

Contrahentibus vtrum liceat se inuicem decipere,tit.16.art.18.nume.5. fol.99.

Contractus quando dicaturemptio, & quando permutatio interueniente pecunia, tit.23.artic.30. nume.3. fol.127.

Contradictio verbalis an inducat cõfessoriã vel interdictum,tit.2.art.1.nume.5.fol.5.

Controuersia quando moueri dicatur, titu.17. art.14. nume.4.fol.95.

Contumax quis dicatur, & quando appellare possit,tit.9.art.1.nume.3.4.5.& seq. fol.31.

Contumax in delictis iure communi, iure consuetudinario,& secundum regias cõstitutiones,qualiter puniatur,tit.9.artic.4. nume.2.3.4.& sequen. folio 32.

Contumax quando habeatur pro confesso, vel pro conuicto,tit.9.arti.12.nume.2.fol.35.

Custos animalium tam in foro contentioso,quã conscientiæ,de qua culpa teneatur, & quid in commentariensi,tit.28.art.1.nume.8. fol. 154.

D.

Datæ temporis regulariter attenduntur, tit.23. art.18.nume.8. fol.126.

Debitor quis dicatur, tit.19.4. art.nu.3. fol.99.

Debitor quando de domo sua extrahi potest, tit.24.art.62.nume.10. fol.141.

Debitor quibus casibus non cogitur ad consignationem debiti,tit.24.art.67. nume.1. fol.142.

Decimæ non possunt præscribi,quota tamẽ decimarum præscribitur spacio 30.annorum, & quando ecclesia contra ecclesiam præscribat, tit.17. art. 18.nume.2.3.& seq. fol.95.

Decreti solẽnitas in alienatione rerum minoris, & quis sit eius effectus, tit.13.art.2.nu.4.5.& sequ. folio 64.

Delegatus iudex potest recusari,ti.5.arti.1.nu.3. folio 13.

Delegatus debet fidem facere suæ delegationis, tit.24.art.22.nume.26. fol.134.

Delegatus quando incipit habere iurisdictionẽ, tit.30.art.10.nume.7. fol.168.

Delinquens repertus in fragranti delicto, qualitet puniendus,tit.7.art.4.nu.2.3.& 4 fol.20.

Delicta quot modis dicãtur notoria, & quid sit notorium,tit.8.art.5.nu.32.33.& 34.fol.28.

Delictum patris vtrũ noceat filio, tit.22.ar.19. nume.11.12.& 13. fol.116.

Delictum attentatum, sed non consummatum quando puniatur,tit.29.art.1.per tot.fol.159.

Delinquẽtibus pluribus,vtrum pœna vnius cæteros liberet,tit.28.art.8.nume.3. fol.165.

Denuntiatio seu protestatio facta procuratori quando noceat domino,tit.22.art.4.nume.7. & 8. folio 111.

Depositarium iudex potest eligere, & an iudex teneatux de culpa depositarii,tit.26.art.4.nume.2. folio 150.

Dilationes hodie omnes sunt arbitrariæ, titu.1. art.6.per tot. fol.3.

Dilationum species,tit.6.art.1. fol.16.

Dilationes ad probandum quot dentur, titu.6. arti.2.nume.1.2.& 3. fol.17.

Dilatione pendente conquiescit officium iudicis,tit.22.art.27.nume.3 fo.118.

Dilationes aliquando dantur officio iudicis,aliquando ad postulationem partis,tit.6 arti.2.nu.13. folio 17.

Diligentia quæ dicatur sufficiens,& qualiter probetur,tit.17.art.7.nume.6.7.8.& seq.fol.93.

Dispositio facta super re principali habet locum in accessoriis,tit.3.art.3 nume.10. fol.11.

Dispositio omnis ad habilitatem restringitur, tit.12.art.1.num.15. fol.44.

Disponens quilibet debet esse sana mente, quãuis ægro corpore,tit.14.art.26.nume.8.fol.75.

Diuisio bonorum inter cohæredes quo pacto fiat,tit.22.art.42. nume.6. fol.121

Diuisione facta inter socios an recedatur ab omnibus aliis cõuentionibus appositis in societate, tit.15.art.2.nume.2.& 3. fol.83.

Doctor & miles in quibus æquiparentur,tit.25. art.2.nume.4. fol.143.

Dolus regulariter non præsumitur,ideo dolum alleganti incumbit onus probandi, titu.16.artic.2. nume.6.fol.85.

Domestici qui dicantur, tit.26.artic.8.nume.8. & 9.fol.151.

Domicilium qualiter contrahatur, & mutetur, & an

& an quis possit habere plura,tit.1.art.4.nume.2.3. & seq. fol.2.

Domini an possunt esse plures eiusdem rei insolidum,tit.7.art.9.nume.5.fol.23.

Dominii directi commoda,tit.21.artic.6 nu:11. folio 104.

Dominus directus potest retrahere res alienatas emphiteoticas offerendo iustum pretium, titu.22. artic.24.nume.2.& 3. fol.117.

Dominus directus quãdo cogere potest personas ecclesiasticas vt alienẽt immobilia,tit.21. ar.13. nume.3.fol.105.

Donatio causa mortis magis accedit vltimæ voluntati quàm contractui,tit.12.art.41.nu.2.fol.57.

Donationes inofficiosæ rerũ feudalium an reuocentur,tit.12.art.51.nume.22. fol.62.

Donatio causa mortis à donatione inter vivos quomodo discernatur, tit.14.art.13.nu.2. fol.78.

Donatio à iure prohibita an firmetur iureiurando,tit.14.art.15.nume.6.fol.eodem.

Donatio omnium bonorum præsentium & futurorum retento vsufructu valet, & in donatione mobilium & immobilium an comprehendantur actiones & nomina,tit.14.arti.21. nume.4.& sequ. folio 74.

Donatio facta inter cõiuges,vt superstes succedat prẽmorienti stantibus liberis an valeat, tit. 14. art.6.nume.2.3.& seq. fol.75.

Donationes de cõsuetudine Arueniæ per superuenientiam liberorum non reuocantur,nisi quo ad legitimam,& de intellectu l.si vnquam.C.de reuoc. don.tit.14.art.33.nume.2.3.& seq. fol.77.

Donationes factæ à patribus filiisfamiliãs, quando valeant, tit.14 art.42.nume.2.3. & seq. fol.80.

Donationi inseri potest quælibet conditio & quodcunque grauamen,tit.16.ar.3.nume.3.fol.86.

Donãs plus valorẽ vt vulgo fertur rei venditæ,an repellatur à remedio l.2.C.de rescind. vendi.tit.16. art.5.nu.3.& 4. fol.86.

Donatio facta ob causam,causa non secuta revocari potest,tit.14.art.27.nu.4. fol.76.

Donatio quælibet fauore matrimonii secũdum consuetudinem,fit irreuocabilis, ti.14.ar.30.nu.2. folio 77.

Donationes factæ filiis ob benemerita tria requirunt,tit.14.arti.31.nume.5.fol.80.

Dos data à patre filiæ habenti bona aduentitia de quibus bonis,paternis ne, vel aduentitiis censeatur constituta, tit.12.art.25.nu.6.fol.51.

Dote alienata per maritum,vxori cõstante matrimonio,non currit præscriptio, tit.14 ar.4.nu.4 folio 69.

Dos constituta ab extraneo, præsumitur dotata,ti.12.ar.25.nu.8.fo.52.& an pater cogatur dotare filiam quæ sine suo consensu nupsit,nume.10.

Dotis alienatio etiam cum consensu vxoris est nulla,nec firmatur iureiurando, ti.14.ar.3.nume.2. folio.68.& an idem sit in luctis dotalibus, nume.3.

Dotis priuilegia an transeant ad hæredem extraneum,tit.14.art.4.nume.2.fol.69.

Dotare filiam an mater cogi possit,tit.14.ar.6. nume.2 fol.69.

Dotandi onus cui incumbat,an patri,ti.12. art.25.nume.5.fol.51.

Dux consistens in immobilibus iure communi, quando alienari possit vel permutari: & quãdo bona quæ seruando seruari non possunt, tit.14.arti.3. nume.5.& 6. fol.68.

Dos ratione necessitatis quãdo alienari potest, tit.14.art.7.nume.2.& seq. fol.69.

E.

Ecclesiæ prælatus cum alienat res ecclesiæ immobiles,non seruatis solennitatibus,alienatio est nulla, tit.13.art.3.nume.5.fol.66.

Ecclesiasticæ personæ quibus casibus tenentur comparere coram iudice laico, & quid de clericis coniugatis,tit.1.art.8.nume.1.& 2. fol. 4.

Emphiteotæ, vassalli,& censuales quo pacto inter se differant,tit.2.artic.1. nume.4.fol.5.& tit.21. arti.4.nu.5. fol.103.

Emphiteota non soluens canonem triennio an priuetur re emphiteotica ipso iure, vel per sententiam,tit.11.art.2.nume.10.11.& 12. fol.39.

Emphiteota an possit imponere seruitutem rei emphiteoticæ inuito domino, tit. 17.arti.17.nu.2. folio 95.

Emphiteota ecclesiæ vel priuati quando possit moram purgare,tit.21.artic.3.nu.7.8.& 9 fol.102.

Emphiteota qualiter impediatur moram purgare,tit 21.arti.3.nume.9. fol.102.

Emphiteota soluens partem canonis an cadat & priuetur tota emphiteosi,tit.21.ar.4.nu.7. fol.103.

Emphiteota & vassalus an cogantur ad exhibitionẽ titulorum rei emphiteoticæ,tit.21.ar.6.nu.1. 2.& 3.fol.103.

Emphiteota an possit emphiteosi renuntiare, & quid de vassallo,tit. 21.art.16.nu.2.& 3.fol.107.

Emphiteota an testari possit,tit.27.arti.5.nu.2. folio 152.

Emphiteota hæres partis rei emphiteoticæ pro indiuiso, non soluens canonẽ, an tota res cadat in commissum,tit.21.art.4.nu.7. fol.103.

Emphiteota nouus an tenatur soluere reliquias siue arreragia census sui authoris,quid iure communi,& quid de consuetudine,tit.24.art.42. nume.3. & 4.fol.138.

Emphiteosim ecclesia potest acquirere, sed non retinere,quia ecclesia nunquam moritur, tit.21. art. 12.nume.5.fol.105.

Emphiteota scienter negans rem emphiteoticã esse,ea priuatur,tit.21.art.6.nume.1.& 3. fol.103.

Emphiteosis ecclesiæ vel priuati an transeat ad hæredes extraneos,tit.21.arti.14.nu.14 & sequen. folio 106.

Emphiteosis non potest onerari duplici censu, tit.eodem.ar.4. nume.1. fol.103.

Epistola quam fidem faciat, & de eius effectu, remissiue,tit.24.art.22.nume.10.fol.133.

Er,copula quã vim habet, tit.1.ar.4.nu.7.fol.2.

Euictio inest de natura contractus translatiui dominium,tit.24.art.28.nu.6.fol.137. Quid in vltimis voluntatibus,& in rebus per auctionem venditis,nume.7.

Examen apum repertum,an efficiatur inuentoris,tit.26.art.7.nume.2. fol.150.

Exceptiones dilatoriæ & peremptoriæ quæ dicantur,& quando sunt proponendæ, tit.9.artic.7. nume.9.10.& seq.fol.31.

Exceptio ordinis clericalis,licet sit declinatoria fori,potest tamen quandoque opponi,tit.9.art.7.

HAYOBABIBLIOTECA ORG

nume.9.circa finem.fol. eodem.
Exceptio non numeratæ pecuniæ an locum habeat,tit.18.art.3.nu.7.8.& seq.fol.97.
Exceptio opposita contra sententiam quæ requirit altiorem indaginem nom impedit executionem sententiæ,& ibi quando nullitas sententiæ impediat executionem,tit.18.art.6. nume.4.5. & seq. folio.98.
Exceptiones quæ impediunt executionem sententiæ,vel quæ differunt,tit.24.art.2.nu.21. & 22. folio 134.
Exceptio iurisdictionis quandoque obiici potest,tit.23.art.32.nume.4. fol.128.
Excommunicatio quando, & à quibus actibus repellat excommunicatum,tit.8.art.4.nu.2. & seq. folio 24.
Excommunicatus post annum qualiter iure canonico & ciuili puniatur,titu.29.artic.2. nume.18. vers.66.fol.162.
Exhæredari quibus ex causis filius possit, ti.22. art.18.nume.50.fol.115.
Exhæredatio an fieri possit in testamento condito secundum consuetudinem,tit.12.art.40.nu.3. folio 57.
Executor quis dicatur merus, & quis mixtus, quo modo sit illi parendum, & quando liceat resistere,& quando executori credatur,titu.24. arti.7. nume.6.7.& 8.& seq. fol.131.
Executori partibus intercedentibus quando vlterius progredi liceat,ti.24.ar.10.nu.2.& 3 fo.132.
Executori non exhibenti mandatum seu commissionem,an sit credendum,& an actus valeat executoris exemplo mandati petito,& nõ dato,tit.24. art.22.nume.26.& seq.fol.134.
Executionis solennitas,de qua in l.2 diuo pio.§. si super.ff.de re iud. vtrum sit de substantia iure cõmuni,& quid de consuetudine,tit.24.artic.1.nu.7. & 8. fol.129.
Executio sententiæ vtrum fieri possit parte non citata,tit.24.art.22.nume.22. fol.134.
Executio in bonis mobilibus non fit ordine iuris communis seruato,tit.24.art.46.nu.3. fol.139.
Executio qualiter fiat in bonis debitoris, & qualiter in bonis fideiussoris,ti.24.ar.59.nu.3.fo.140.
Executionẽ qui cœpit in subhastatione rerũ immobilium cogitur absoluere, tit.24. arti.65.nu.2. folio 141.
Expensę in omnibus interlocutoriis an debeant adiudicari parti,& an in condemnatione expensarũ veniat interesse,tit.5.arti.2.nume.11.& 19.fol. 15.
Extraneus dotãs mulierem adiicit quę vult pacta,tit.12.art.28.nu.2.fol.53.
Extensio quando fieri possit, tit.11.arti.5.nu.11. folio 41.

F.

Facultatis meræ iura quãdo prescribantur,ti.17. art.9.nume.8.fol.94.
Falsam monetam cudens incidit in crimen lesæ maiestatis:& cuius iudicis notio est, tit.29. art.2. nume.18.& 19.fol.163.
Falsi crimẽ qualiter puniatur.ti.29.ar.2.n.5.f.46
Fellonia vnde dicta, & quot modis committatur,vt vassallus feudo priuetur,tit.22.art.18.nu.2.3. & sequen. fol.115.
Fellonia qualiter ꝓbari debeat,ibid.n.54.fo.116.
Fellonia commissa,feudum domino feudi addicitur,ex alio crimine si bona vassalli cõfiscẽtur, feudum applicatur domino iurisditionis,tit.22.ar.19. nume.2.& seq.fol.116.
Femina nupta an sit in potesta mariti,ti.14.ar.1. nu.1.fol.67.
Ferię statuto an induci possint,an abrogari,& an illis renũtiari possit,ti.22.ar.14.nu.2.3. & 4.fo.132
Feudorum diuisiones,tit.22.art.1.nu.2.fol.109.
Feudum ecclesiasticum an comprehendatur in generali cõfiscatione facta per iudicẽ laicũ,ibidem. artic.19. nume. 9.fol.116.
Feudo alienato an debeantur laudimia,ibidem, art.17.nume.3.fol.113.
Feudum quando cõmittitur vtrum priori, an posteriori domino habenti feudum à priore, deferatur,ibidem,ar.19. nu.15.& 16.fol.116.
Feudo aut parte feudi alienata ius directi dominii remanet in toto feudo integrum, & in qualibet parte,tit.22.art.35.nu.2.fol.120.
Feudo alienato,aut diuiso cum consensu domini, præstatio iuris efficitur diuidua,tit.22.artic.41. nume.2 fol.120.
Feudo quęcũque pacta apponi possunt,ibidem, art.12.nume.3.fol.112.
Feudũ an diuidi possit,ar.38.nu.4.& 5. fo.120.
Feudo quando succedat dominus,& de inuestitura vassalli,tit.22.ar.1.nu.28.& seq.fol.110.
Feudatarius an teneatur ad fidelitaẽ prestandam ante interpellationem,ibidẽ,art.46.nu.3.fol.121.
Fidelitas qualiter præstari debeat domino ratione feudi, vel habitationis, & ad quæ est obstrictus feudatarius,ibidem,arti.4.nu.9.10.& seq.fol.111.
Fidelitas an præstari debeat domino ratione rerum immobiliũ, si feudatarius alibi foueat larem, ibidem,nume.13.
Fidelitas præstari possit per procuratorẽ,ibidẽ. ar.26.nu.2.3.4.fol.117.& vtrũ per minorẽ vel per tutorẽ aut curatorẽ,ibid.ar.28.nu.2.3.& 4.fo.118.
Filia exclusa statuto,vel renuntiatione ab hæreditate patris intestati, admittatur ex testamento, tit.12.art.14.nume.4. fol.49.
Filia quæ superstitibus patre & matre, aut auo & matre nubit,an excludatur omnimodo stantibus masculis,& an renũtiãs possit postea restitui,tit.12. arti.25.nu.2.3.& seq. fol.52.
Filia post mortem patris,renuntians fratri,quãdo sibi prꝰiudicet & quãdo lesa restituatur,ibidem, nume.23. fol.52.
Filia exclusa facit numerum in computatione legitimæ,tit.12.art.32.nume.2.& 3.fol.54.
Filia exclusa per consuetudinem à successione stãtibus masculis excluditur à legitima,& à supplemento legitimæ,ibidem,arti.35.num.1.& 2.fol.55.
Filia nubens impari conditione aut moribus sine consensu patris, an petere possit dotem, titu.12. arti.25.nume.10.fol.52.
Filiorum appellatione vtrum veniant naturales tantùm,& an legitimi tantùm,tit.24.arti.2.nu.14.
Filiusfamiliãs an & quando obligari possit, & quando stare in iudicio sine consensu patris,vtrum possit testari, & mortis causa donare, & an coniici in carcerem,tit.1.art.7.nu.2.3.& seq.fol.3
Filiussa certis casibus habere potest bonorũ aduentitiorũ administrationẽ.ti.14. ar.1.nu.8.fo.67.

Forma

Forma data à lege,statuto,aut consuetudine si non obseruetur,redditur contractus nullus,titu.13.artic.3. nume.7.folio 66.
Forenses qui dicantur, & vtrum ratione cõtractus vel solutionis certo loco destinatæ, quis sortiatur forum,titu.24.art.71.num.2.& sequen.fol.142.
Fori declinatoria proposita, de ea ante omnia est iudicandum,tit.5.art.1.num.16.fol.13.
Fraus quãdo dicatur fieri legi,aut statuto,aut consuetudini:& de contractibus,ac alienationibus factis in fraudem,tit.16.art.2.num.8.& seq.fol.85.
Fraus committitur multis modis,ti.20.art.2.nu.3. & seq.fol.100.Et ibi quibus ex causis præsumatur.
Fructus bonorum parafernalium qualiter sunt restituendi: & qui dicuntur fructus naturales, & qui industriales,remissiuè,tit.14.art.1.num.7.fol.67.
Fructus quando incipiant deberi,cùm sit priuatio ipso iure,vel dum requiritur sententia,tit.11.arti.2.nu. 11.folio 39.
Fructus bonorum fisco addictorum vtrũ debeantur à die delicti cõmissi,vel litis motæ,an sententiæ,ti. 22.art.3.nume.2.3.fol. 110.
Fructus iurisdictionis an sint diuidui, cum ipsa iurisdictio sit indiuidua,tit.25.art.11.nume.2. fol.146.
Fur quis dicatur,& quæ sit pœna furti, tit.8.arti.5. nume.5.fol.26.
Furcarum erectio est index iurisdictionis, titu.28. art.7.nume.2.fol.154.

G.

Geminati actus quis sit effectus,ti.7.ar.7.n.2.f.22.
Generalis dispositio ad habilitatem restringitur tit.12.art.1.nume.15.fol.44.
Generalis dispositio quãdo cõprehẽdat casus speciales vel illis deroget,ti.12.ar.35.nu.2.3.& seq.fol.55.
Gerundii natura & vis,tit.16.art.21.nu.10. fol.90.

H.

Hæredi in causa testati, vel intestati quæ remedia competant,tit.12.art.1.nume.9.& 10.fol.43.
Hæres grauari potest deferẽs cognomẽ & insignia testantis,tit.12.art.51.nume.24.& 25.fol.62.
Hæres nominatim debet repudiare hæreditatem, tit,eodem,art.54.nume.2.& 3. fol.63.
Hæredi cuilibet, liberum est repudiare hæreditatem,tit.15.art.7.nume.2.fol.84.
Hæres debitoris qualiter in mora constituatur,tit. 24.artic.1.nume.10.fol.129.
Hęres eadem persona censetur cum defuncto,quãdo minus agatur cum defuncto,quàm cum hærede,& contrà,tit.24.art.44.nu.2.3.& 4. fol.138.
Hæredis nomen in inuestitura feudi,vel in emphiteosi qualiter verificetur,ti.21.ar.14.n.12.& 13.fo.106
Hæreditas adita an sit hæreditas,tit.12.art.4.nu.3. folio 46.
Hęreditas non delata, acceptari aut repudiari non potest, tit.14.art.34.nume.2.& 3.fol.77.
Hæreticus qualiter puniatur, & quando bona hæretici fisco deferantur,tit.29.art.2.nume.4. versi.circa decimum, fol.161.
Hipothecaria actione vtrum agi possit contra tertium possessorem,tit.24.art.2.nu.2.fol.130.
Hipothecæ ius est indiuiduum, tit.eodem,arti.3. nume.3.& 4.fol.eodem.
Hipotheca posterior aliquando priori prefertur, & ratione dotis mulier habet hipothecæ ius in bonis mariti,tit.24.art.43.nume.3.fol.138.
Hipotheceæ ius non habet locum in bonis mobilibus,sed locus est præuentioni,tit.24.art.52.& 53.per tot.fol.139.
Homicida qua pœna infligi debet, tit.29.artic.1. nume.5.fol.160.
Hora vnica inducit prioritatem temporis, tit.23. art.18.nume.3.fol.125.
Hospes donec soluerit à domino hospitii an fisti possit,remissiuè,tit.24.art.62.nume.12.fol.141.

I.

Ignorantia siue in facto proprio, siue in facto alieno qualiter admittatur,& an recipiat probationem in contrarium,tit.9.art.1.nume.10.& 11.fol.31.
Ignoranti quãdo currat tempus præfixũ ad aliquid agendum,tit.21.art.1.nume.16.fol.102.
Ignorantia iuris an & quando excuset, tit.26.ar.8. nume.23.& 24.fol.152.
Ignorantia notarii an contrahentibus præiudicet, tit.12.art.1.nume.14.fol.44.
Ignorantiam allegare nõ licet eorũ,quæ publicitus & per proclamata fiunt,tit.24.ar.24.nu.5.fo.134.
Immobilia semper cohærãt territorio,mobilia verò personæ,tit.28.art.10.nume.2.fol.146.
Imperator electus ante coronationem an habeat administrationem iurium imperialium, tit.11.arti.12. nume.2.fol.42.
Implementum in contractibus vltro citróq; obligatoriis constituit eũ qui non impleuit in mora,tit.16. art.21.nume.11. fol.90.
Incapaces liberi ad succedẽdũ an faciãt numerũ in computatione legitimæ,tit.12.ar.32.nu.2.& 3.fo.54.
Incertitudo quid sit,& in quibus noceat,ti.21.ar.2. nume.2.3.& seq.fol.101.
Incontinenti & in promptu quid fieri dicatur, tit. 3.art.1.nume.11.12.& 13.fol.10.
Indiciorum species, & potestas, ti.9.art.4 nu. 10. & seq.fol.32.
Inducię ad soluẽdum vulgo annualia,& quinquẽnalia,rescripta moratoria,à quibus impetrantur, & quibus concedantur,tit.19.art.1.nu.1.2.3.& seq. fol.98. & in insinuatione vulgo enterinatione,qui vocandi, art.2.per tot.fol.99.
Infamia quædam iuris,quædã facti, & quæ testem repellat,tit.8.art.5.nume.7.& seq.fol.27.
Infamis est qui super crimine pascitur,vel qui crimen confessus est, tit.8.art.5.nu.27.28.& 29.fol.28.
Infamis quis non censetur ante sententiã,tit.8.art. 5.nume.15. fol. 27.
Infirmitas q̃ dicatur grauis,vel leuis,& qualiter ꝓbetur,tit.14.art.36.nu.5.fo.78.& ti.22.ar.29.n.2f.124.
Inimicitiæ quæ sint quæ repellant testem,ti.8.ar.5. nume.69.fol.29.
Inimicitiæ quas quis exercuit cum occiso,de cuius occisore non constat,an sufficiãt vt de eo inquiratur, quæstio habeatur,& condemnetur,tit.10.art.6.nu.3. folio 37.
Innocentia præsumpti delicti qualiter probetur. tit.10.ar.6.nu.6.& 7.fol.38.
Iniuria quando dicatur illata contemplatione alterius,tit.5.artic.2.nu.33.fol.15.
Iniuria verbo illata qualiter puniatur, & quæ dicatur atrox iniuria, & quæ actio iniuriam passo cõpetat, tit.29.art.7.nume.2.5.6.& 8. fol.164.
Iniuriarum actio quo tempore præscribatur, & an transeat in hæredem,tit.29.art.8.nu.1.& 2.fo.165.

Iniurians prætextu iracundiæ an excusetur, tit. eodem,art.7.nu. 3.fol.16.4.
Insinuatio quid sit,quare introducta, eorã quo iudice fieri debet,quæ tamẽ de cõsuetudine Arueniæ in donationibus nõ requiritur, secus per constitutiones regias:& an constitutiones regię derogent cõsuetudini,tit.14.art.41.per tot.fol.79.
Institutionis titulo pater nõ cogitur hodie liberis prospicere,tit.12.art.48.nu.2.3.& 4.fol. 58.
Instituto in testamẽto,aliãs succedẽti ab intestato quid agendũ,tit.12.art.50.nu.2.3.& 4.fol.61.
Instrumentum per quot testes reprobari posit,tit. 12.art.48.nume.23.& 24. fol.58.
Instrumentum publicũ quando habeat executionẽ paratam,tit.24.art.22.nu.13.14.& 15.fol.133.
Instrumentum garentigiatum habet executionem paratam, & coram quo iudice peti potest executio, tit.& art.eodem,nume.17.fol.134.
Instrumentum producens an fateatur omnia contenta in instrumento,tit.12.art.50.nu.7.fol.61.
Instrumenti exemplum an dari debeat parti,tit.21. artic.13.nume.3.fol.105.
Interdictum vti possidetis,& vnde vi,quando competant,tit.2.art.1.nume.5.& 7.fol.5.
Interdictum vnde vi.in beneficialibus quãdo cõpetat,& quæ cõtra illud exceptiones proponi possunt tit.2.art.3.nume.11.12.13.& seq.fol.6.
Interesse an,& quãdo ex cõuentione promitti potest,& peti, tit.23,art.11.nu.4.5.& seq.fol.124.
Interesse qualiter est æstimandum quotiens in sententia certum non est limitatum à iudice, tit.5.arti.2. nume.20.fol.15.
Interpellatio vtrum necessaria sit,vt debitor constituatur in mora, & quis sit effectus interpellationis, tit.24.art.1.nume.2.3.& seq.fol.129.
Interlocutoria sententia quando possit per iudicẽ reuocari,& an pars citari debet,ti.24.ar.34.n.3.f.136
Inuẽtarium,ne quis teneatur vltra vires hæreditarias,quo tẽpore fieri debet,tit.6.ar.4.nu.3 & 4.fo.18.
Inuentarium an confici debeat iudice præsente, & an requiratur interpositio decreti,tit.11.ar.7.nume.3. folio 41.
Inuentor alicuius rei alienę an vsurapiat,tit.26.art. 6.nume.5.& 6.fo.150.
Inuestitura à quibus, & intra quod tẽpus peti debet,tit.22.art.1.nume.29.30.fol.110.
Inuestitura feudi in quo loco peti debet,tit.22.art. 25.nume.2.& 3.fol.117.
Iudicis officium in arbitrariis quod esse debet,ti.2. art.6.nu.9.fo.7.
Iudex in causa ciuili quando potest citare persona liter,tit.4.art.2.nu.3. 4.& 5.fol.12.
Iudex quanuis sit in principali causa incompetẽs, tamen in accessoriis poterit esse competens,tit.5.ar.1. nume.15.& seq.fol.13.
Iudicis officium quod sit circa multa,de quibus remissiuè,& verum iudex debet illud non petitum impartiri,& an de facto supplere possit,ti.7.ar.2.per tot. folio 19.
Iudex sine causa inquirens,vel sine causa aliquem coniiciens in carcerem, in expensis condemnari debet,tit.7.art.5.nume.3.fol.18.
Iudicis officium in interrogandis testibus, & quæ testibus fides adhibenda,tit.10.art.1.nu.11. 12.& seq. folio 35.
Iudex ratione industriæ personarũ aliquando recedit à regulis communibus,tit.10.art.1.nu.10.fol.35.
Iudicis officium quod sit quotiẽs iura partiũ sunt obscura,& sunt contrariæ doctorum sententiæ, tit.2. art.8.nume.17.18.& 19.fol.9.
Iudici aliquid affirmanti quãdo credendũ sit, tit.13. art.2.num.9.& 11.fol.65.
Iudex perperam interponẽs decretũ in alienatione rerũ minoris an faciat litẽ suã, tit.13.ar.2.nu.23.fo.65
Iudici in multis quãdo credatur,tit.23. art.8.nu.2. 3.& seq.fol.123.
Iudex quot modis dicatur competens,tit.23. art. 32.nume.2.fol.128.
Iudex an & qñ potest recedere à regulis cõmunibus,& quãdo ex causa potest augere vel minuere pœnam impositam à consuetudine,vel à lege,tit.29.art.3 nume.9.10.& seq. fol.163.
Iudex quod lucrum à litigantibus consequi potest, & de iudicum insatiabili auaritia,tit.29.art.2.nume.9 vers.circa nonum casum.fusius,nume.18.versi. sexagesimusnonus,fol.161.& 162.
Iudicium quando dicatur ciuile, & quando criminale,& quando mixtum,tit.4.art.2.nu.12.fol.13.
Iurisdictio iudicis certis limitibus includitur,tit.1. art.3.nu.6.7.& 8.fol.2.& tit.28.art.1.nu.2.fol.154.
Iurisdictio tã in causis ciuilibus quàm criminalibus an possit prorogari,tit.7.art.1.nume.8.fol.18.
Iusiurandum quãdo & in quibus causis in supplementũ probationis deferatur,tit.6.ar.1.nu.24.fo.16.
Iusiurandum quando acceptari potest, & quando referri,tit.3.art.1.nu.9.10.& seq.fol.10.
Iusiurãdũ an repræsentet maiorem eum qui re ipsa minor est,tit.11.art.4.nume.5.fol.39.
Iusiurãdũ quodcũq; seruãdũ,ti.14. ar.3.n.10.f.69
Iusiurandum regulatur secundum naturam principalis contractus,tit.18.art.3.nu.7.& 8.fol.97.
Iusiurandi effectus,& an iureiurando confirmẽtur contractus inualidi,tit.12.art.25.nu.25.fol.53.
Iurare an cogatur is qui plenè probauit, tit.23.art. 32.nume.9.fol.128.

L

Lata culpa non æquiparatur dolo vbi agitur de pœna corporali,tit.19.art.1.nu.5. fol.160.
Latro quis dicatur,tit.8.art.5.nu.5.fol.26.
Laudimia quæ sint, & an debeantur ex contractu nullo,tit.16.art.1.nume.3.4.& 5.fol.85.
Laudimia iure communi an debeãtur de rebus donatis,tit.16.art.3.nu.2.fol.86.
Laudimia vtrum debeantur in alienatione rei emphiteoticæ,& in donationibus in solutum siue voluntariis siue necessariis,& an in renuntiationibus factis inter fratres,tit.16.art.6.nu.2.3.4.5.& 6.fol.80.
Laudimia debentur quãdo alienatio fit via subhastationũ & iudicis decreto,tit.16.art.8.nu.2. fol.81.
Laudimia an debeantur de rebus traditis loco,dotis numeratæ,tit.eodem,art.16.nu.3.fol.88.
Laudimia an debeantur ratione alienationis à qua cõtrahentes discesserunt,ti.23.ar.20.n.3.& 4.fo.126.
Laudimia debentur quãdo suppletur iustũ pretiũ, tit.16.art.4.nume.3. fol.86.
Laudimia vtrum debeantur si venditor donet id quod pluris res valet,tit.16.art.5.nu.2.fol. eodem.
Laudimia vtrum debeantur quando res vẽdita cũ pacto de retrouendendo intra tempus prefixum à venditore recuperatur,tit.16.art.20.nume.5. fol.90.
Laudes

Laudes D. Antonii du Prat olim Galliarũ cancellarii.tit.2.art.3.nume.3.fol.6.
Lecti appellatiõe qd veniat,ti.14.ar.44.n.5.f.80
Legatarius debet apprehendere possessionẽ rei legatæ per manum hæredis,& non propria authoritate,tit.14.art.14.nu.2.& 3.fol.72.& tit.12.art.42. nume.2. fol.57.
Legatũ relictũ filię p dote est cõditionale,ideo peti nõ potest,nisi filia nupserit,ti.25.ar.2.n.27.f.144
Legitima qualiter cõputetur,ti.12.ar.32.n.3.f.54
Legitima non priuatur filius ratione contractus lucratiui,secus tamẽ oneroſi,ti.14.ar.9.nu.7.fo.77
Legitimati à principe vtrũ succedãt parentibus & collateralib°, & multa remissiuè de materia legitimationis,tit.12.art.10.nume.14.fol.
Lęsę maiestatis crimen quot modis cõmittatur, qualiter probetur,& in eo procedatur, tit.29.art.2 nume.15.fol.162.
Lex 2.C.de rescind.vend.quãdo & in quib° bonis locum habeat.tit.16.art.9.nu.2.& 3.fol.81.
Lex 2.C.de resc.vend.habet l. cũ etiã cõtra singularẽ successorẽ,tit.16.art.17.nu.2.3.& 4.fol.89.
Lex 2.C.de rescin. vend. non habet locũ in immobilibus venditis via subhastationum, iure communi secus,tit.16.art.22.nume.2.fol.91.
Lex fi C. de iure emphit. habet etiam locum in locatione longi temporis,ti.16.ar.19.nu.4.fol.90.
Lex sicut.C.de prescript.30.vel 40.an.hodie nõ habet locũ de iure canonico,ti.17.ar.2.nu.5.fo.91.
Lex manifestæ turpitudinis.ff.de iurejur.quãdo locũ habeat,ti.28.ar.13.nu.3.circa fin.fol.158.
Lex hac cõsultissima.§. ex imperfecto, C.de testa.habet locum quãdo pater æqualiter disponit inter liberos,tit.12.art.51.nume.9.fol.62.
Lex bene à Zenone.C.de quad.prescript.de quibus loquitur,tit.17.art.14.nu.2.& 3.fol.95.
Lex quęcũq; futura respicit,nec ad præterita extẽditur nisi expresse caueatur,ti.13.ar.2.n.2.fo.64.
Libris mercatorum, tutorum & curatorũ vtrũ sit credendum,& an scriptura priuata faciat fidem, tit.24.art.22.nu.3.4.& seq.fol.133.
Libeli° qñ dicatur emẽdari,& intra quod tẽpus licitũ sit emẽdare libellũ.ti.2.ar.10.nu.2 & 3.fo.10.
Libellum emendans non auditur nisi refusis expensis,tit.5.art.2.nu.14.fol.15.
Locationes quæ fiunt in plures annos,an dicantur sapere naturã alienationis, & an debeãtur laudimia,tit.16.art.19.nu.2.3.& seq. fol.90.
Lucra quęcunq; obuenientia ex pacto vel cõsuetudine alteri cõiugũ superstiti,debẽt reseruari liberis etiamdẽ matrimonii,ti.14.ar.44 nu.3.& 4.fo.80
Lucra & donationes factę inter cõiuges,qui matrimonium de iure improbatum contraxerũt, fisco deferuntur,tit.29.arti.2.nu.18.versi.septuagesimus casus.fol.162.
Luxuria qualiter accipiatur,ti.22.arti.18. nume. 21.fol.114.

M.

Maior absens tẽpore auctionis,& subhastationũ an restituatur in integrũ,ti.24.ar.38.nu.5. fol.137.
Mandato generali quæ contineãtur, tit.7.arti.2. nume.28.& seq.fol.20.
Mandatum re integra extinguitur morte mandãtis,tit.19.art.1.nu.11.fol.98.
Manifesta quæ sint,& an probari debeant, tit.8. arti.5.nume.36.fol.28.
Manumortuæ ius quid sit,tit.27.ar.1.n.3.f.152.
Mariti potestas in vxorem,tit.14.artic.1.num.2. & 3.fol. 67.
Maritus nõ potest alienare immobilia vxoris,& vtrũ mobilia possit,tit.14.art.3. nu.1.2.& 5.fol.68.
Maritus vtrũ possit esse procurator vxoris,tit.4 art.1.per tot.fol.12.
Maritus de consuetudine cõstante matrimonio potest donare vxori,sed non contra, tit.14.arti.59. nume.2.& 3. fol.76.
Marit° an possit petere interesse ratiõe dotis nõ solutæ tẽpore destinato solutioni,ti.31.n.9.fo.169.
Matrimonii priuilegio,remissiuè, tit.14.arti.16. nume.3.fol.73.
Mater an & qñ quando possit esse tutrix filiorũ suorum,tit.11.art.4.nume.1.2.& seq. fol.39.
Mater tutrix transiens ad secundas nuptias debet petere tutore decerni filiis, debet reddere rationẽ tutellæ,aliàs priuatur lucris dotalibus,& quibus pœnis subiaciatur,tit.11.art.5.nu.1.2.3.& seq. fol.40.
Mater tutrix an debeat confirmari per iudicem, tit.11.art.12.nume.3.fol.41.
Mercator quis dicatur,ti.1.ar.9.nu.6.& sc.fo.4.
Metus reuerentialis quando allegari possit,ti.12 art.25.nu.15.fo.52.& tit.14.ar.9.nu.4.fo.71.
Milites qui sint & an possint torqueri,tit.25.art. 2.nume.2.& 4.fo.143.
Minor quando potest esse in iudicio,siue in causis spiritualibus,siue prophanis,tit.1.artic.7. nu.1.& seq.fol.2.& tit.13.art.1.nu.9.fol.64.
Minorũ bona quando alienari possunt,& in alienatione quæ requiratur,ti.13.ar.2.n.9.&.10.fo.64
Minor factus maior potest ratũ habere, quod in minori ætate gessit,tit.13.ar.3.nu.1.& 3.fol.66.
Minor & ecclesia in quibus æquiparentur, tit.13 art.3.nu.5.fol.66.
Minor in delictis an,& quando restituatur,ti.26 art.8.nume.13.& sequentib.fol.151.
Minor qui nõ potest statuto,aut cõstitutione aliquid donare tutori,aut administratori, vtrũ possit donare vxori tutoris,aut administratoris,tit.12.art. 49.nume.7.fol.60.
Minæ quando inducant iustum metum, tit.10. arti.1.nume.5.fol.35.
Mobilium appellatione quid cõtineatur, ti.24. art.46.nume.2.fol.139.& tit.12.ar.3.nu.3. fol.45.
Monachus habetur pro mortuo,nec facit numerũ in cõputatione legitimæ,ti.12.ar.14.nu.1.fo.49
Monachus an possit succedere ex testamẽto, vel ab intestato,ibidem,nume.3.
Mora quo modo contrahatur, & qualiter quis constituatur in mora,tit.17.art.7.nu.7.fo.93.
Mulier an possit esse in iudicio, tit.1.art.9.nu.5. folio 4.
Mulierum inconstantia,& ibi remissiuè de natura & vitiis mulierum,tit.11.art.6.nu.4.fol.41.
Mulieri soluto matrimonio pro repetitione dotis an competat rei vendicatio, tit.14.artic.10.per tot.fol.77.
Mulier quando obligari potest, & coniici in carcerem,tit.18.art.1.nu.1.2.& seq.fol.96.
Mulier quando dicatur certior facta de iuribus suis,& quando credatur tabellioni,id asserenti,tit. 18.art.2.nu.5.6.& 7.fol.96.

Mulier quando testis esse possit,siue in caussa ciuili, siue criminali, tit.8. arti.5.nume.83. fol.30.& hoc remissiuè.

Multiplicationem onerum & pœnarum lex maximè detestatur,tit.25.ar.12.nu.2.fol.146.

N.

Naturales tantũ liberi qui dicatur, & qualiter ex testamẽto vel ab intestato succedãt, & qui legitimari possũt,ti.12.ar.10.n.1.2.3.& omnibus seq.fo.47.

Necessitatis caussa plura permittuntur quę alias sunt prohibita,tit.14.ar.7.nu.2.& 3.fol.69.

Negligentia qualiter probetur,remissiuè,tit.17. art 7.nume.9.fol.93.

Nobiles qui sint,quæ in nobilitate requirantur, & an diuitię sint de essentia nobilitatis, ti.12.art.51. nume.1.2.& seq. fol.61.

Nobiles an ratione rerũ feudaliũ seu rusticarum teneantur ad solutionem tallearum & onerũ extraordinariorum,tit.17.art.fi.nu.3.fol.96.

Nomen & arma domus ad quos transeant,tit.12 art.51.nume.23.fol.62.

Notario testamenti vtrum in testamẽto aliquid possit relinqui,tit.12.art.49.nu.2.& 3.fol.59.

Notario aliquid asserenti in instrumento quando credendum,tit.8.art.2.nu.7. fol.64.

Notarius infamis non potest confiscere instrumenta,tit.8.art.5.nu.31.fol.28.

Notarii officium circa tria versatur, & an notarius tanquam testis possit examinari,tit.24. art.25. nume.3.4.& seq.fol.135.

Notarius,absenti stipulari potest,& ei acquirit actionem sine cessione.Itẽ quilibet priuatus potest aliquid acceptare nomine absentis, absenti tamen ius tantũ acquiritur secuta ratihabitione,tit.12.art. 38.nume.3.fol.56.

Notarius recipiens instrumẽtum simulatum vel de iure reprobatũ qualiter puniatur,remissiuè,ti.29 ar.2.num.4.versi trigesimus primus,fol.162.

Notario scribẽti nomine alterius qui nescit scribere an ei credatur,tit.12.art.49.nu.5.fol.60.

Notorium quid sit, & quæ inducant notorium, tit.8.ar.5.nu.32.& seq.fol.38.

Notorius defectus tituli in beneficialibus quid quid operetur,tit.10.art.10.nu.13.fol.35.

Nuntius siue apparitor quis esse debet,& quando ei est credendum,tit.1.art.1.nu.16.& 17. fol.1.

Nullitatis exceptio quãdo impediat executionẽ sententiæ,tit.18.art.6.nu.6.& 7.fol.98.

Nundinæ quæ sint,& nundinarũ priuilegia,titu. 24.art.62.per tot.fol 141.

Nuptiæ primæ sunt fauorabiliores secundis, tit.12.ar.25.nu.34.fo.53.& ti.25.ar.2.n.12. fo.143.

O

Oblationis iudicialis siue extraiudicialis effectus tit.16.art.21.nu.2.3 & seq.fol.90.

Oblatio fieri debet congruo tẽpore & loco,antequam creditor cõstituatur in mora, tit 22.ar.25. nume.3.fol.117.

Oblatiõ iurisiurãdi quando potest reuocari, tit. 3.art.1.nu.3.fol.10.

Obiectꝰ cõtra testes quãdo apponi debẽt,& quare ante publicationẽ inquęste,ti.8.ar.1.p tot.fo.22.

Obiectus testium reprobatorũ non debent probari,si per testes nõ reprobatos probetur intentio producentis,tit.8.art.3.nu. 4.fol 23

Obiectus ad repellendos testes qui dicãtur sufficientes,tit.8.art.5.per tot.fol.25.

Obiectus specialiter proponẽdi,tit.8.ar.6.nu.1. & 2.fol.30.

Obiiciens & non probans an puniatur, & an cõpetat testi aduersus obiiciẽtem actio iniuriarũ,ti.8. art.6.nume.3.fol.30.

Occisor prouocatꝰ ab occiso an puniatur.ti.29. art.7.nume.3.fol.164.

Occidens seipsum nõ debet sepeliri & bona fisco deferũtur,tit.29.art.2.nu.4.versi.61.fol.162.

Occultator rei alienæ qua pœna afficiatur,ti.26 art.8.nume.2.3.& seq. fol.150.

Officiali aut apparitori quãdo licitũ sit resistere, & quãdo eis credẽdũ,ti.24.ar.7.n.14.& 15.fo.131.

Ordinarius iudex an possit recusari, tit.5.arti.1. nume.2.fol.13.

Ordinarium remediũ quando faciat cessare extraordinarum,remissiuè,tit.2.ar.2.nu.5.fol.5.

Ordo scripturæ obseruandus,remissiuè,titu.12. art.51.nume.25.fol.61.

Ordo scripturæ an inducat prioritatem,titu.23. art.18.nume.7.fol.125.

P

Pacta inęqualia valent,tit.14.art.26.nu.5.fo.75.

Pacta quæ dicantur apponi incontinenti,& quæ dicantur correspectiua, & quæ separata, remissiuè, tit.14.art.27.nume.2 & 4 fol.76.

Pacta regulariter vtrum dicantur personalia an realia,tit.15.art.3.nume.4.fol.83.

Pactũ de retrouendẽdo est licitũ,& facultas eius quãto tẽpore prescribatur,ti.16.ar.18.nu.6. fo.89.

Pactum initum circa lucrum dotis extẽditur ad donationẽ propter nuptias,ti.14.ar.11.nu.2.fo.78.

Pactum inter coniuges, quo superstes succedat præmorienti, an prędudicet filiis etiam in legitima, tit.14.art.26.nume.2.& 3.fol.75.

Pacta an valeant contra naturam contractus,remissiuè,tit.15.art.3.nume.2. fol.83.

Pacta de succedendo in contractu societatis an reuocentur per superuentientiam liberorum, tit.15. arti.4.nume.1.& 2.fol.84.

Papa quãdo dispẽsat super matrimonio, tit.14. art.28.nume.1.fol.76

Papæ in litteris aliquid asserenti an credendũ,& de intellectu clem.1. de probat.tit.24.art.22.nume. 29.fol.134.

Parafernalia bona quæ dicantur,ti.14.ar.1.nu.7 folio 67.

Pascuorum quis sit vsus,ti 28.ar 3.nu.2.fo.155.

Pascuorum vsus in prędudicium tertii immutari non potest,tit.28.art 6.nume.3.fol.eodem.

Pater est legitimus administrator bonorum filii aduentitiorum:non tenetur inuentariũ confiscere, nec rationes reddere,nisi transeat ad secundas nuptias,tit.11.art.2.nume.1.& seq.fol.38.

Pater secundò nubens non perdit vsumfructum in bonis liberorũ prioris matrimonii:tenetur tamẽ inuentarium facere,tit.11.art.2.nu.7.& 8. fol.39.

Pater quãdo perdat vsumfructum aduentitiorũ filii & teneatur rationes reddere,remissiuè, titu.14. arti.1.nu.8.fol.67.

Pater de consuetudine quãdo, & in quibus succedat liberis,tit.12.art.3.nu.1.& 2.fo.45.

Pater quando teneatur iterũ filiã dotare, & vtrũ possit dotẽ minuere,& an pascisci dotẽ sibi restitui in prædudicium filiæ,remissiuè, tit.14.arti. 2.nu.2.fol.67.

Pater tradẽs filiam nuptui priuatur vsufructu bonorum aduenticiorum ipsius filiæ, nisi specialiter sibi reseruet,tit.14.art.48.nu.1.fol.81.

Pauper quis dicatur & paupertatis priuilegia,remissiuè,tit.25.art.6.nu.3.& 4.fol.145.

Pecudum appellatione omnes quadrupedes gregatim pascẽtes continentur, tit.26.art.2.nu.2. fol.149.

Pœna imposita à lege antiqua vtrũ tollatur per pœnam impositam a posteriori lege,statuto, aut consuetudine,tit.11.art.5.nume.4.& 5. fol.40.

Pœna in delictis,fisco debetur à tempore sententię non delicti cõmissi,tit.25.art.14.nu.6.7.& 8.fo.147. secus tamen est in delictis in quibus pœna ipso iure cõmittitur,nume.8.

Pensionẽ habentes super certo benefitio an teneãtur ad cõtributionẽ decimarũ,ti.25.ar 9.nu.5 fo.145

Periurus qui dicatur, & de pœna periurii, remissiuè, tit.8.art.5.nu.6. fol 27.

Possessionis cõmoda, tit.6.ar3.nu.6.& 7. fol.18.

Possessio quando acquiri possit vi rescripti, authoritate principis,& sententiæ,tit.9.arti. 10.nu.8.fol.34.

Possessio rerum defuncti qualiter de cõsuetudine transferatur in hæredẽ,& qualiter iure cõmuni.tit.12. artic.1.nu.2.3.& seq.fol.42.& quæ remedia cõpetant hæredi aduersus occupantes res hæreditarias.

Possessio an transferatur ex contractu nullo vel inutili,& an possessor faciat fructus suos,tit.16.artic.18. nume.9.& 11.fol.89.

Possessionis retentio rei quæ venditur aut donatur arguit pręsumptionẽ fraudis,tit.16.art.14.nu.3.fo.88

Possessionis continuatio qualiter probetur, tit.17. arti.2.nume.2.& 3. fol.91.

Possessio quæ defertur à l.fi.C.de edict.di.Ad.toll. qualiter impediatur,tit.7.art.9.nu.3.fol.23.

Possessio rei legatæ an transeat ipso iure in legatarium,tit.12.art.42.nume.2.& 3. fol.56.

Possessio iuris pascendi pecora in agro alieno qualiter probetur,tit.28.art 2.nu.5.fol 155.

Possessorium remedium non competit pro rebus mobilibus,tit.2.art.8.nume.1.& 2.fol.8.

Possessorium interdictum recuperandæ cui, & cõtra quem competat,& an admittatur exceptio dominii,tit.2.art.3.nume.5.vsque ad 12.fol.6.

Possessorium retinendæ,vti possidetis cui cõpetat, vbi multa,tit.2.art.3.nume.13.& seq. fol.6.

Possessorium interdictũ adispiscendæ quid sit, & quis eius effectus,tit.2.art.3.nume.20.& seq.fol.6.

Possessorio agẽti in beneficialibus obstat exceptio notorii deffectus tituli,tit.2.artic.3.nume.12. fol.6.& tit.9.art.10.nume.13.fol.35.

Possessorium iudicium summariè discuti debet,ti.7. art.9.nume.4. fol.23.

Possidere vtrum præsumatur qui olim possedit, tit.21.art.21.nume.3.fol.109.

Positioni vel interrogationi simpliciter respõdendum,tit.3.art.1.nu.5.& 6. fol.10.

Potest,quãdo importet voluntatem,& quãdo necessitatem,remissiuè,tit.1.art.1.nume.7. fol.1.

Pretium quando dicatur iustum,tit.22.arti.24.nu. 2.3.& 4. fol.117.

Pretium est de substantia emptionis,tit.23.art.30. nume.2.fol.127.

Præcepta quæ sunt quæ obligant, tit.25.art.18.nu. 4.fol.149.

Præscriptio in criminalibus quando incipiat currere,& quãdo interrũpatur,ti.7.ar.4.n.16.& se.fo.17

Præscriptio in mobilibus & in immobilibus quibus modis inducatur,remissiuè, tit.17.artic.1.nu.2.3. & sequen.fol.91.

Præscribuntur 30. annis omnes res tam mobiles quàm immobiles, tã corporales quàm incorporales, tit.17.art 2.nu.1.& seq.fol.91.

Præscriptio non currit non valenti agere, tit.17.ar. 3.n 1.2. fol.92.

Præscriptio 30.an.habet vim tituli,& qualiter probari debet,tit.17.art.5.nume.1.2.& seq.fol.92.

Præscribuntur ea quæ sunt meræ facultatis post cõtradictionem,tit.17.ar.9.nu.2.3.& seq. fol.93.

Præscriptio an extendatur,remissiuè, tit.17.arti.6. nume.3.fol.92.

Præscribere hęres vel successor quãdo possit, ti.17 ar.2.n.7.& se.fo.91.& qñ mala fides authoris noceat.

Præsentia cõtrahentium cùm est in aliquo actu requisita à consuetudine aut statuto,si nõ interueniat,an actus subsistat,tit.13.art.3.nu.7.& 8.fol.66.

Præuentioni pluribus modis locus fit,tit.23 ar.18. nu.2.& 3.fol.125.& an regius iudex præueniat iudici inferiori in prima instãtia,n.7.& ti.7 ar.1.nu.7.fo.18.

Primogenituræ ius quid sit,& an valeat consuetudo vt primogenitus solus succedat,& cõtra eam vtrũ testator possit disponere,tit.12.arti.51. nu.9.10.11.& 12.fol.61.& ibi remissiuè tractat de priuilegiis primogenituræ & certis quæstionibus.

Princeps suo rescripto,non pręsumitur velle derogare iuri tertii,& de vi clausularũ positarũ in rescripto siue motu proprio siue ad postulationẽ partis impetrato,remissiuè,tit.9.art.8.nu.3.& 4.fol.34.

Principis sexaginta casus speciales,remissiuè, cui etiã oẽs pœnæ sunt arbitrariæ,tit.29.ar.3.nu.8.fol.116.

Priuatio quãdo inducatur ipso iure, vel requiratur sententia,& quis effectus,tit.11.ar.2.nu.8.9.& sequen. fol.39.& tit.21.art.4.nu.8.fol.103.

Priuatio in beneficus quibus casib⁹ inducatur ipso iure,& quibus requiratur sententia, tit.21.art.4.nu.8. in fine,fol.103.

Priuilegia principis vtrum reuocari possint,de quibus ibi,remissiuè,tit.2.art.9.nu.7.& seq.fol.9.

Priuilegium competens mulieri ratione dotis an competat hæredi extraneo,tit.14.arti.10.nu.5.fol.71.

Priuilegia matrimonii,remissiuè,tit.14.arti.16.nu. 3.fol.73.

Priuilegiatus contra non priuilegiatũ quando vtatur suo priuilegio,tit.23.art.17.nu.3.& 4.fol.125.

Probatio in promptu quando dicatur fieri per testes,vel instrumenta,tit.3.art.1.nu.11.12.& seq. fol.10.

Probatio vt eruatur veritas habetur à quocunque teste,tit.10.ar.2.nume.2.& 3.fol.36.

Probatio eorũ quę à cõscientia nostra pẽdet fit per iurisiurandi religionẽ,tit.20.art.2.nu.15.fol.100.

Probatio per duos testes quando sit sufficiẽs,ti.12. art.48.nume.31.fol.59.

Proclamata qualiter fieri debent, tit.24.artic.24. nume.4. fo.134.

Procurator regulariter admittitur in ciuilibus,potest tamen iudex certis casibus cogere partem vt personaliter cõpareat,tit.4.arti.2.nu.1.& 2.fol.12.& ibi. quando admittatur procurator in criminalibus.

Procurator cæsaris quis dicatur,& quã administratione habeat,& vtrum in expensis victus condẽnetur, tit.7.art.2.nu.22.& alus sequent. fol.19.

Procurator generalis excedens fines mandati statim à domino reuocari debet, alter dominus videtur consentire, & obligatur, tit. 7. art. 2. nu. 28. fo. 20.

Procurator vtrũ possit reuocari si constituẽs iurauerit nõ reuocare, & cui procuratoris reuocatio sit intimanda, tit. 19. art. 1. nume. 8. 9. & seq. fol. 98.

Procurator an admittatur ad appellandum, tit. 30. art. 16. fol. 149.

Producens instrumẽtũ omnia in eo contenta approbat. quid in teste, & confessione, tit. 12. art. 50. nu. 7. & sequent. fol. 61.

Professio ingressi religionẽ expressa vel tacita quid operetur, tam iure communi, quàm consuetudinario, tit. 12. art. 32. nume. 1. & 2. fol. 48.

Prohibitus aliquem instituere vtrum prohibeatur eum substituere, tit. 14. art. 9. nume. 6. fol. 71.

Prohibendi ius cuilibet competit, ne quis ingrediatur [illegible], tit. 28. art. 3. nume. 2. fol. 151.

Prorogatio iurisdictionis quando fieri possit, siue in ciuilibus siue criminalibus, remissiuè, tit. 23. art. 32. nume. 6. fol. 128.

Prorogatio iurisdictionis qualiter inducatur per tacitum consensum, vel alium actum. quod tamen tantum locũ habet in ea iurisdictione quæ prorogari potest, tit. 7. art. 4. [illegible] fol. 21.

Prorogatio temporis qualiter fiat, remissiuè, ti. 24. art. 15. [illegible]

Protestatio contraria actui non releuat protestantem, tit. 5. artic. 1. nume. 21. & seq. fol. 14. & remissiuè, quando protestatio fieri possit.

Prouisio hominis quando facit cessare prouisionẽ legis, tit. 11. art. 5. nume. 5. & 6. fol. 40.

Publici mercatores & vsurarii qui dicuntur, tit. 3. art. 2. nume. 5. fol. 11. & tit. 1. ar. 9. nume 13. fol. 5.

Q.

Qualitas adiecta dispositioni an sit probãda, tit. 3. ar. 2. n. 18. fol. 11. & tit. 24. ar. [illegible] per tot. fol. 142.

Qualitatis personarum ratio an haberi possit à iudice, tit. 6. art. 1. nu. 15. fol. 16. vbi etiam videre licet iudicem propter excellentiam personarum posse recedere à regulis iuris communis.

R

Raptus quid sit, & quæ sit pœna raptus, tit. 8. art. 5. nume. 18. 19. & se. fol. 27.

Ratihabitio actus gesti per procuratorem quibus modis inducatur, tit. 7. art. 2. nu. 29. & 30. fol. 20.

Recusari quibus ex causis possunt iudices, tit. 5. ar. 1. nume. 4. & seq. fol. 14.

Recognitio seu confessio vtrum præiudicet recognoscẽti seu cõfitẽti. ti. 21. ar. 21. nu. 7. 8. & seq. fo. 109.

Recognitiones in feudum vel emphiteosim qualiter fieri debẽt: vbi de materia recognitionũ, tit. 22. art. [illegible] fol. 111.

Redditus & cẽsus quid inter se differant, tit. 17. art. 7. nume. 2. fol. 93.

Reges Fráciæ & Britanniæ non recognoscunt superiorem, tit. 29. art. 2. nume. 15. fol. 162.

Relegati qui dicantur, & quid differant à bannitis, tit. 29. art. nu. 3. 1. 2. 3. & 4. fol. 163.

Remissio caulìæ vel eius qui in carcere detinetur, quando & qualiter sit facienda, tit. 7. art. 1. nume. 2. 3. & sequent. fol. 18.

Renuntians beneficio, nisi per viginti dies supervixerit, beneficium dicitur vacare per mortem, tit. 14. art. [illegible] fol. 78.

Renuntiatio facta per mulierem super hipotheca dotis an firmetur iureiurãdo, & an præiudicet patri, ti. 18. art. 1. n. [illegible] me 7. fo. 96.

Renuntiare appellationi ipsa quod tempus liceat, & q sint effectus renũtiationis, ti. 30. ar. 3. n. 4. fo. 166.

Repræsentatio quando locũ habeat tam iure communi quã consuetudinario, tit. 12. ar. 2. per tot. fo. 47.

Repræsentationi quando & in quibus locus sit, & qualiter iure repræsentationis succedatur, tit. 23. ar. 19. nume. 2. 3. & seq. fol. 126.

Rescripta seu priuilegia lite pendente impetrata an suffragentur, tit. 9. art. 8. nume. 3. & 4. fol. 34.

Rescripta principũ an sint perpetua, & reintegra amittãtur ad hæredes, & cõtra hæredes, tit. 2. art. 9. nu. 3 & 12. fol. 9.

Rescripta, priuilegia, & beneficia principũ qualiter inter se differant, & quãdo incipiãt habere effectum, & de eorũ interpretatione, remissiuè, tit. 2. art. 9. nu. 4 5. 6. fol. 9.

Rescripta quæcũq;, siue, gratię, siue ad lites quando fortiantur effectum, tit. 30. art. 10. nu. 7. fol. 168.

Restitutio in integrum quando maiori ignoranti ex clausula, si qua mihi iusta causa videbitur, cõcedatur, tit. 21. art. 2. nume. 15. fol. 102.

Restitutio in integrum ex clausula generali quãdo cõceditur, tit. 26. art. 8. nu. 24. fol. 152.

Retentio rei alienæ quando licita sit, tit. 28. art. 13. nume. 3. fol. 157.

Reuocatio procuratoris maximè in beneficialibus cui debet intimari, tit. 19. ar. 1. nu. 10. fo. 98. remissiuè.

Rex habet iurisdictionem ratione vniuersi, non ratione rerum singularium, tit. 2. art. 5. nu. 3. fol. 6.

S.

Saluagardiæ infractor qua pœna puniatur, tit. 10. art. 4. nume. 2. & 3. fol. 37.

Saluagardia an possit vti subditus contra dominũ iurisdictionis, tit. 10. art. 7. nume. 2. fol. 38.

Securitas siue saluusconductus, si alicui cõcessa sit, qualiter debet intelligi, tit. 24. ar. 62. nu. 2. & se. fo. 141

Securitatem concessam à principe, legatis, talis, si quis violet, qua pœna afficiatur, tit. 40. art. 4. nu. 7. & 8. fol. 37.

Sententia lata fauore minoris etiam in iudicio nõ legitime cõparentis valet. tit. 13. tit. 3. n. 4. fo. 166

Sententia nulla vtrum possit cõfirmari, remissiuè, tit. 30. ar. 2. nume. 13. fol. 165.

Sequestratio quibus casibus fiat, vbi multa de sequestris, tit. 2. art. 8. n. 3. & seq. fol 8.

Sermo simpliciter prolatus qualiter verificetur, tit. 25. art. 16. nu. [illegible] fol. 125.

Seruitus iuris pascendi quibus modis acquiratur, & qualiter probetur. possessio, vel quasi possessio & [illegible] de tali re vel pertinentiis, ti. 28. art. 2. per totum & hoc remissiuè, fo. 155.

Seruitutes patere debeant super certis rebus, status earum in præiudicium alterius immutari non debet, tit. 28. art. 6. nume. 3. fol. 155.

Signatura simplex an tribuat ius, ti. 24. art. 11. nu. 4 fol. 132. & tit. 21. art. 16. nu. 4. fol. 107.

Sigillum quando probet, & quãdo dicatur authenticum, & de materia sigilli, tit. 24. art. 22. nu. 23. & seq. folio 134.

Scriptura quando sit de substantia cõtractus, tit. 21 art. 16. nume. 4. fol. 107.

Socius criminis vtrum possit esse testis contra socium, tit. 8. art. 5. nume. 2. & 3. fol. 25.

Socii omnium bonorum non obstante pacto, quo superstes succedat præmoriẽti, nõ impediũtur alienare per cõtractus inter viuos: & an contractu societatis possit prohiberi alienatio, ti. 15. ar. 5. nu. 2. & seq. f. 84.

Socius nonobstante pacto q̃ alteri alter succedat, potest repudiare hæreditatẽ socii, ti. 15. ar. 7. n. 2. f. 84.

Societas vniuersalis q̃n dicatur tacitè contracta, & quæ requirãtur, tit. 15. art. 1. nu. 3. & seq. fol. 82.

Socius dotãs filiã pendẽte societate an dos imputetur societati, an parti socii dotãtis, ibidẽ, nu. 20. fo. 83.

Societati vniuersali an obueniãt donationes relictę vni ex sociis, ibidem. nu. 18. fol. 82.

Societate soluta, an resoluta sint omnia pacta societatis, maximè ea quibus alter alteri succedat, tit. 15. art. 2. nume. 2. & 3. folio 83.

Societas q̃n dicatur cõtracta inter duos fratres: & qualiter fiat diuisio lucri, altero tantum negotiante. & altero nomine proprio fundũ acquirente q̃ [illegible] alteri succurratur, ibidẽ. ar. 1. num. 14. & seq. fol. 80.

Societas an iure cõmuni possit contrahi inter virũ & vxo. & an dicatur cõtracta marito acquirẽte nomine proprio & vxoris, remissiuè, tit. 24. ar. 46. n. 4. 5. fol. 81

Solutionis oblatio debet fieri cõgruo tempore & loco, aliãs creditor non cogitur recipere, titu. 22. arti. 25. nume. 2. & 3. fol. 117.

Solennitas à iure requisita in aliquo actu, an credatur intercessisse si iudex aut notarius id attestetur, titu. 23. artic. 8. nume. 5. 6. & 7. fol. 123.

Solẽnitates requisitæ à statuto aut cõsuetudine dicuntur de forma substantiali, & eorum omissio vitiat actum, titu. 24. art. 35. nu. 2. & 3. fol. 137.

Spolians aliquem qualiter condemnetur, tit. 9. art. 10. nu. 2. & 3. fol. 35.

Spoliatus ante omnia venit restituẽdus, etiã si spoliator velit docere de iure suo, ti. 9. ar. 10. nu. 2. fol. 34.

Spoliato à iudice vt iudice, quod remediũ cõpetat contra ipsum iudicẽ, remissiuè, tit. 2. ar. 1. nu. 8. fol. 5.

Spolians certis casibus auditur volens probare de iure suo, tit. 9. arti. 10. nu. 3. fol. 34.

Summa curia mater decessit ante consummatum matrimonium, an sit ex linea successione matris, titu. 11. artic. 7. nu. 4. & 5. fol. 56.

Spontanea per verba de præsenti, vel per verba de futuro, q̃ [illegible] tit. 14. ar. 28. n. 11 fo. 76.

Sponte quando dicatur aliquid factum, titu. 21. artic. 14. nume. 2. folio 126.

Spurii an aliqua sit relinquendum, & qualiter spurii succedant tam ex testamento, quam ab intestato, tit. 11. artic. nu. 8. 9. & seq. fol. 47.

Statuta q̃ ligent ignorantes, ti. 1. ar. 3. nu. 15. fo. 2.

Statutum imponens in criminalibus graues pœnam q̃ [illegible] ex vel statuto suo præcedens, vtrũ derogetur legi vel statuto antiquo, tit. 11. arti. 5. nu. 6. fo. 40.

Statuta & priuilegia quotiens iusta esse incipiãt, renocari debent, tit. 13. art. 1. nume. 6. fol. 64.

Statutũ allegari debet, ahãs iudex poterit iudicare secundum ius cõmune, tit. 22. art. 28. nu. 9. fol. 118.

Statuta & consuetudines quando ligent minores, tit. 26. art. 8. num. 12. 13. & seq. fol. 151.

Statuta vel constitutiones regum & eorũ qui superiorem non recognoscunt, habent vim legis, tit. 12. ar. 49. nume. 12. folio 60.

Subhastationi rerum quod tempus prefixum sit, ti. 24. arti. 50. nume. 2. folio 139.

Subditi an possint in præiudiciũ dñi iurisdictionẽ alterius iudicis prorogare, titu. 7. art. 1. nu. 8. fol. 18.

Subditus quis dicatur. tit. 25. arti. 1. nu. 8. fol 143.

Subditi plaribus modis eximuntur à iurisdictione domini, remissiuè. tit. 28. arti 1e. num 6. fol. 168.

Successio q̃ [illegible] deferatur agnatis vel cognatis, titu. 12. artic. 4. nume. 2. fol. 46.

Supplicare principi quibus casibus liceat lite pendente, tit. 9. artic. 8. nume. 2. & 3. fol. 34.

Suspitiones quæ sint sufficiẽtes ad recusandũ iudicem. vbi multa de suspitionibus & recusationibus iudicũ. & qui iudices recusari possint, ti. 5. art. 1. n. 2. f. 13.

Suspectus iudex appellatione pẽdente, in aliis causis recusari potest, tit. 30. art. 11. nume. 2. fol. 168.

T.

Tacens quando habeatur pro consentiente: & ibi remissiuè quando taciturnitas nocet, tit. 24. artic. 41. nume. 2. fol. 138. & tit. 5. art. 1. nume. 17. fol. 14.

Talliæ siue collectæ quãdo à principe subditis imponi possunt: & qualiter ad earum solutionem subditi obligentur, tit. 25. art. 1. nu. 2. & seq. fol. 142.

Talliæ an impo ni possint à principe, subditis vassalorũ habentiũ merũ imperiũ, ibidẽ, nu. 6. fol. 143.

Talliæ an imponi possint per nobiles habẽtes merum imperium, ibidem, nume. 7.

Talliæ secundum consuetudinẽ in quatuor casibus imponi possunt subditis à domino habẽte merũ imperium: qui casus quando & qualiter contingãt & iterentur, vide plenè tit. 25. art. 2. per totũ. fol. eodem.

Talliæ eiusmodi an imponẽtur ratione rei vel personæ, & an ad forẽses extẽdatur, ibid. ar. 5. n. 2. fo. 145.

Talliæ vtrum imponi possint subditis à domino habente iurisdictionem, quæ nubit: vbi multa, eo. tit. arti. 14. nume. 2. & sequen. fol. 146.

Tempus iuris deliberandi de adeunda hæreditate, vel nõ, pẽdet ab arbitrio iudicis, ti. 6. ar. 4. nu. 2. fo. 18.

Tempus ad appellãdum, vel tẽpus in integrũ restitutionis petẽdæ quando incipiat currere, tit. 1. artic. 5. nume. 4. & 5. folio 3.

Terminos mouens vel turbans qua pœna affici debet, remissiuè. tit. 29. arti. 2. nu. 4. versi. circa 8. fo. 161.

Territoriũ quid, & territorii limites qualiter probentur, titu. 1. arti. 3. nu. 6. & 7. fol. 3.

Testamentum factum corã duobus testibus vtrũ valeat, tã ratione legatorũ relictorũ pijs causis, quàm relictorum laicis, tit. 12. arti. 48. nu. 29. & 30. fol. 59.

Testamentum an validum sit, in quo quis testatur vltra quadrantẽ, etiã pię causæ fauore, si hoc lege municipali prohibeatur, tit. 12. ar. 16. nu. 2. & 3. fol. 50.

Testamẽto minus solẽni an relicta in eo debeãtur saltẽ naturaliter, tit. 12. arti. 48. nu. 10. fol. 58.

Testium numerus requisitus in testamento an dicatur requisitus de solennitate vel de substantia testamenti, ibidem.

Testis quis dicatur omni exceptione maior, remissiuè, tit. 8. arti. 1. nume. 4. fol. 22.

Testes minus idonei quando admittantur in subsidium, tit. 8. arti. 5. nu. 11. fol. 27.

Testis ratione delicti damnatus ciuiliter, an repellatur à testimonio, ibidem, nu. 24. fol. 27.

Testibus inter se contrarijs, quibus stãdum sit, ibidem, nu. 39. & seq. fol. 28.

Testiũ productio quãdo fieri possit post dilationẽ vel cõclusionẽ in causa, ti. 6. art. 2. nu 15. & 16. fo. 17.

Testes ab vtroq, litigãtiũ producti, si cõtrarij sint, quibus stãdum, tit. 8. arti. 5. nu. 40. fol. 28.

Testes domestici & familiares vtrum admittantur ibidem, nume. 77. fol. 30.

Teſtes cuius expẽſis vocari debent, & interrogari, tit.7.art.7.nume.6.7.&.8. fol.22.

Teſtes quot requirantur ad reprobandum inſtrumentum,tit 12.art.48.nume 13.fol.56.

Teſtis productus in vna cauſſa cẽſetur approbatus in aliis cauſsis,tit.12.art.50.nu.10.& 11.fol.61.

Titulus inſtitutionis an ſit neceſſarius ad validitatem teſtamenti iure communi,& conſuetudinario,tit. 12.art.48.nume.2.& 3.fol.58.

Tutuli quando edi debent,maximè ab amphiteota & vaſſallo,tit.21.art.6.nu.2.3.& ſeq.fol.103.

Tutor ſi ſuccumbat in iudicio an cõdemnetur nomine proprio an tutorio in expenſis,remiſsiuè, tit.7. art.2.nume.31.fol.20.

Tutor teſtamentarius an poſsit cum cauſſa à iudice remoueri,tit.11.art.1.nume.2.fol 38.

Tutor an poſsit cogi conficere inuentariũ, ſi teſtator prohibuerit,tit.11.art.1.nu.2.in fine,fol.38.

Tutor adminiſtrans non cõfecto inuentario tanquam ſuſpectus à tutela remoueri poteſt, tit.11.art.13. nume.3.fol.42.

Tutelæ omnes confirmari debent à iudice competenti,tit.11.art.12.nume.1.& 2.fol.42.

Tutela non defertur matri minori 25.annis,tit.11. art.4.nume.1.& 2.fol.39.

Tutela non defertur matri niſi volenti, quã ſi mater acceptarit, cogitur inuentarium conficere, tit.11. art.4.nu.8.& 9.fol.39.

Tutrix mater eſſe deſinit vbi tranſit ad ſecundas nuptias,tit.11.art.11.nu.1.& ſeq. fol.42.

V.

Valor rei venditæ attenditur tempore contractus, tit.16.art.18.nume.4.fo.89.

Valor fructuum & cuiuſcunque rei qualiter probetur,remiſsiuè,tit.22.art.31.nu.4.& ſeq.fol.119.

Variatio an & quando admittatur,tit.13.art.1.nu.1 2 & ſeq.& quid in patronis circa preſentationẽ.fo.63

Vaſſali qui dicantur,qui emphiteotæ, qui cenſuales,& quid inter ſe differant,tit.2.art.1.nu.4.fol.5.

Vaſſali de conſuetudine generali Galliæ poſſunt alienare feudũ ſine licentia domini,ſecus tamen eſt iure communi,tit.21.art.3.nume.2.fol.102.

Vaſſalus qui ſingulis annis promittit aliquid ſoluere domino, ſi nõ ſoluat biennio aut triennio,an priuetur re feudali,tit.21.art.3.nume.7. fol.102.

Vaſſali inueſtiti cũ mero & mixto imperio quæ ſit poteſtas,tit.21.art.14.nu.2.3.& ſeq.fol.105.

Vaſſalus vtrum poſsit renuntiare feudo,& quid in emphiteota,tit.21.art.16.nu.1.2. & ſeq. fol.107.

Vaſſalus quando teneatur res feudales indicare, tit.22.art.6.nume.1.2.& ſeq. fol.111.

Vaſſalus vtrum poſsit imponere ſeruitutẽ rei feudali,tum iure communi, tum conſuetudinario,tit.22. art.14.nume.2.fol. 113.

Vaſſalus quibus ex cauſsis feudo priuetur, titu.22. ar.18.nume.2.3.& ſeq.fo.eodem.

Vaſſalus parte feudi alienata vtrũ teneatur ad integrum ius directi domim, tit.22.art.35.nume.1.& 2.. folio 120.

Vaſſalus vtrum plures dominos recognoſcere teneatur,& vtrum plures hæredes vaſſalli teneãtur ad fidelitatem,tit.22.ar.42.nu.2.& 3.fol.120.

Vaſſalus vtrum præſcribat contra dominum,& an dominus contra vaſſalum,tit.17.art.12.nu.2.fol.94.

Venditio facta via ſubhaſtationum vtrum reſcindatur beneficio l.2.C.de reſcind. vendit.tit.16.artı 8. nume.3.fol.81.

Venditionis appellatione an cõtineatur omnis alienatio,tit.21.art.2.nu.10.fol.101.

Venditor debet exprimere qualitatem rei vẽditæ, tit.23.art.26.nu.2.& 3. fol.127.

Veritatem celans incidit in crimen falſi,tit.8.art.4 nume.12.fol. 24.

Veſtium appellatione quid veniat, tit.14. arti.44. nume.7.&.8.fol. 80.

Victus victori in interlocutoriis quãdo ſit cõdemnandus,tit.30.art.1.nume.6.fol.166.

Vidua committens ſtuprum vtrum perdat dotem & priuilegia marıti præmortui,tit.22.art.18.nume,28 29.& 30. fol.115.

Vniuerſitatum tres ſpecies, & quando vniuerſitas dicatur facere corpus, tit.2.art.6.nume.2.& 3. fol.7.

Voluntas quid ſit,& voluntatem teſtatoris qualiter iudex interpretari debet,tit.14.art.40.nu.2.fo.79

Vſufructuarı⁹ an poſsit inuito proprietario rei formam immutare,tit.21.art.16.nume.6.fol.106.

Vſufructuarius ad quæ onera teneatur,remiſsiuè, tit.25. art.9 nume 5.fol.145.

Vſuræ quando peti poſſunt tanquam intereſſe, tit. 31.nume.11.fol.169.

Vxor in dubio præſumitur acquirere de pecunia marıti,tit.1.art.9.nume.2.fo.4.

Vxor an ſit in poteſtate marıti,tit.14.art.1.nume.2 & 3.fol.67.

Vxori ſi ſeuerius a marito tractetur qualiter ſuccurratur,tit.14.art.7.nume.13.in fine.fol.70.

Vxor quæ certam dotem non dedit an dicatur dediſſe in dotem omnia bona quæ habet tempore nuptiarum,tit. 14.art.8.nume.2.&3.fol.71.

Vxor mortuo marito an poſsit apprehendere poſſeſsionẽ rerum dotalium propria authoritate, tit.14. art.10.nu.2.3.& 4.fol.71.

Vxor ratione adulterii an perdat dotẽ & donationem propter nuptias,& bona parafernalia,& qualiter probatur adulterium,remiſsiuè,tit.22.ar.18.nu.18.19. & 20.fol.114.

Vxor an & pro quibus poſsit ſe obligare,tit.18.art. 1.nume.2.3 &ſeq.fol.96.

Vxor renuntians hipothecæ rerum dotalium an,& quando ſibi præiudicet, tit.24.art.3.nu.3.fol.130.

Vxor an & quando impediat auctionem in rebus marıti,tit.24.art.32. nume.3. fol.136.

Finis tabulæ.

Gloſæ ne dixerim vtiles, imo

ET NECESSARIAE, EDITAE AC COMPOSITAE

ſuper Conſuetudinibus Aluerniæ per Do. Aymonem, ex Comitibus Ploxaſcbi, & publitiarum condominis Pedemontanum, Iuris utriuſque doctorem clariſsimum, & olim Sabaudiæ præſidem.

¶DES ADIOVRNEMENS TIT. I.

ARTICLE I.

LEs ſergẽs des iuriſditions ſubalternes & ordinaires,peuuent faire de partie à partie, tous adiournemens ſimples & mainmiſes ſur heritages, ſans auoir de ce autre commiſsion verbale, ne par eſcript. Et n'eſt adiouſtée foy à leurs exploitz, ſi à iceulx n'y a vn ou deux teſmoings, autres que ſergens.

SVMMARIA IN GLOS. ARTI. I.

1 *Citatio quando ſit principium iudicij, & quando litis cõteſtatio. & quòd interrumpit præſcriptionem legis uel ſtatuti, & ſic conſuetudinis. & nu.6.*
2 *Citatio quando perpetuat iuriſdictionem iudicis citantis.*
Citatio decreta in una cauſſa,perpetuat iuriſdictionem in aliis,ratione connexitatis uel communionis
3 *Citatio executa facit quòd habet locum tit.ut lit.penden. & c.*
4 *Citatio facit rem litigioſam.*
5 *Iudicium in quibus incipiat à citatione, & in quibus à litis conteſtatione.*
6 *Citatio interrumpit præſcriptionem legis uel ſtatuti,ſi ſit ualida, & ſi inualida ſi citatus compareat.*
7 *Veritum poſ[illegible] quando [illegible]ritatem & quando [illegible]tatem.*
8 *Citatio utrum fieri poſsit ſine commiſsione iudicis, ſiue ſit realis, & perſonalis, ſiue uerbalis.*
9 *Citatio an requirat cauſæ cognitionem.*
Citatio an debeat committi nuntio, non uiſo libello.
10 *Tempus [illegible]citationis, & quæ termini conſiſtant in iudicis arbitrio.*
11 *Citatio habet tres partes, commiſsionem iudicis, executionem nuncij, & relationem citationis.*
12 *Iudex poteſt in principio cauſæ dare cõmiſsionem citandi in tota cauſa, & non ſufficeret quòd daret generalem [illegible]*
13 *Citationes qualiter ſint fiendæ.*
14 *Citatio & manuſmiſſa facta uno aut duobus non adhibitis, an ualeat.*
15 *Nuntio quando credendum, tam in pertinentibus, & extraneis, quàm in non pertinentibus.*
16 *[illegible]*
17 *Nuntius ſeu ſergens, cauſæ [illegible] & morum honeſtatem.*

Sermens, ſeu nuntius ſubalternæ iuriſdictionis, aut ordinariæ, citra uerbalem, aut in ſcripto commiſsionem, ad partes inſtantiam, citationem, aut manumiſsam facere poteſt. Ipſis tamen actis & expletu, fides non accommodatur, niſi [illegible]

NOta quòd conſuetudo initium facit à citatione, & meritò: quia proceſſus ibi incipit, & [illegible] de pœna teme.litigan. ibi, vtique enim in primis aduerſarius in ius vocandus eſt. Et hoc quoad tres effectus relatos per D. Iaſ.in rubrica C.de in ius vocan.col.1. & potiſsimè ad interrumpendum præſcriptionem legis vel ſtatuti,etiam triginta annorum. Item ad per- [illegible] de [illegible] c. perpetuet iuriſdictionem in alios,ratione connexitatis,vel communionis. vide Fely.in c. [illegible]. col.4.verſicu.perpetuatio.de reſcriptis. Et nota diligenter,quia ſufficit quòd talis citatio ad effectum perpetuationis fuerit decreta à iudice,licet non executa. Ita Dec.poſt Panorm.in d.c.gratum.col.1. de [illegible] eum titulus, vt lite penden. nihil inno.ſecundum Felyn. poſt alios per eum relatos in c. cæterùm. col.1. verſicul. obſtat ſecundo. de reſcript. Item & quintum, quia per citationem incipit eſſe res litigioſa. tex.in authen. litigioſa. C.de litigioſis. & [illegible]

quem remissiuè citat Fely. in c. cum M. Ferrariensis. col. 2. versicu. in glo. 2. in fine, de constitutionibus.

5 Et generaliter in quibus iudicium incipiat a citatione, & in quibus a litis contestatione, declarat Fel.
6 in c. super quæstionum. col. 4. versic. glo. in litis exordium. de offi. delega. Et præmissa intellige vera, siue sit processum contra legitimè citatum contumacem, siue contra comparentem, vigore citationis nullæ: quia reputatur pro legitimè citato. textus in l. etiam. §. fina. ibi, præsente vel citato. ff. de min. no. Quòd qualiter procedat, vide Fely. in c. 1. col. pen. il. de iudi. Panorm. in c. tenor. in fi. de re iudic. Zab. in rub. C. de in ius vocan. Fely. in c. illud. de præscrip. vbi dicit quod in casibus in quibus sola citatio interrumpit præscriptionem: illud procedit, si citatio sit valida. Idem si fiat irrualida, si citatus compareat. Si
7 ¶ In textu, *Possunt fieri.* De materia verbi potest, quando importat voluntatem, & quando necessitatem, vide Do. Ias. in l. 1. col. 2. versic. in glo. in verbo, potest. ff. de iurisd. omn. iudi. plenè glo. in c. 1. de rega. iur. lib. 6.
8 His præmissis, quæro vtrum de iure communi possit terminus citra hanc cõmissionem iudicis, allegatur à scribentibus. Bar. in l. fina. C. de exhi. vel transfe. s. Verum est quod dubitabi. Bart. iumat illam legem, loquatur generaliter de omni citatione, sed posteà primo nota dubi, tenet Bart. quòd citationem realem & personalem. Panorm. in c. 1. col. 2. de tab. tenet tamen quòd talis citatio non valeat. Et illud ample firmat col. 12. versic. quarta pradicta. Fely. autem restringit dicta. d. c. 1. col. 5. versic. prima itaque sit in citatione reali concludit cum Barto. & Panor. in verbi. verò distinguunt inter citationem quæ requirit aliqualem causæ cognitionem. & illa fiat in posta, & simplicem. & ita sic iudicio meo nulla est, adeò simplex commissio de citando, quòd non exigat aliqualem iudicis cognitionem. quod probo duobus modis. Primum inducendo non licet committere citationem primam, nisi tionem. quod probo duobus modis. Primum inducendo non licet committere citationem primam, nisi
9 primus videat petitionem actoris, si sit honesta & iusta. Est doctrina Oldr. in locum clericis. & ibi Bal. repetatur in tertiam. C. de epis. & cleri. Secundum, quòd citatione debet appetere terminus ad comparendum coram iudice. sed assignatio termini spectat ad solam iudicem. l. 1. & 2. C. de dilato. Et notat Bald. in c. quoniam contra falsam in 13. col. de proba. Et cum termini consistant in iudicis arbitrio, considerata locorum distantia, non potest negari quin requiratur in præfixionem termini aliqualis cognitio. Et sic est conclusio, quòd tamen per citatio requirit aliqualem cognitionem. & ita clare tatetur Fely. in c. relatum. col. 3. versic. ad secundum. ergo mandatum. de offic. delega. & consequenter commissio
11 nem iudicis. Hoc plene etiam probatur, quia citatio habet tres partes, commissionem iudicis de citando, executionem nuntii, & relationem citationis. vt Abbas dicit in c. fina. in fine, de officio delega.
12 tertio Abb. concludit. de proba. Bene fateor cum Fel. in dicto c. 1. col. 6. versic. quia verum est. de ra-
13 dic. quòd à principio causæ, iudex potest dare commissionem nuntio, quod citet in tota illa causa. & non fuit ausa quod daret generalem in omnibus causis. Et qualiter fiat hæc citationes, tam verbales, quam reales, secundum regiam constitutionem, vtinam publicata tam, dicitur in dictis constitutionibus, in ca. 9. Dicitur in contractadine, quod citatio & manu missa facta vno aut duobus non admittis, non
14 valet. Et tamen de iure comm. im creatur relatio nuntii, & officiali in officio suo. l. si quis decurio. C. de fal. notat Bar. in l. diuus. col. 2. versi. tertiò quæro. ff. de custodia & exhib reo. Salutari potest hæc contrarietas hoc modo: Si nuntius exequatur sine commissione, habet locum consuetudo. si autem cum
15 commissione, ius commune. Optimè facit dictum Dec. consil. 94 col 2. versic. & licet esset officialis. in primo volum. vbi vult quòd quando officialis est deputatus ad vnum, qui sit parum præiudici, tunc ei
16 credatur cum iuramento. Et aduerte quia creditur officiali in concernentibus officium suum: secus autem officialibus vel nuntius diceret se verberatum a citato, ei non crederetur. Ias. in l. properandum. §. & si quidem. col. 2. in fine. versic. quare autem credatur. C. de iudi. Et nuntius debet esse persona digna & approbata, secundum Bar. in extrauag. ad reprimendum. in verbo, per nuntium. Tamen videmus de facto
17 personas viles & pauperes, ac infames admitti ad tale officium: & licet possit testantur doctores relati per Fely. in ca. prudentiam. col. 4. in princi. versi. glo. in versi. etiam. de offi. delega.

¶ ARTICLE II.

Adiournemens faictz les iours feriez à iour non ferié, sont bons & vallables, comme s'ilz estoyent faictz à iour non ferié: mais l'assignation escheant au iour ferié, est remise de soy au iour subsequent non ferié.

SVMMARIA IN GLO. ARTI. II.

1 *Citatio facta die feriata ad diem non feriatam seu feriatam, valet, ac si &c.*
2 *Relatio nunty de facta citatione die feriata in honorẽ dei, an ualeat de iu. cõmuni, & de relatiõe eiusdẽ citationis.*
3 *Citatio facta die feriata an sit admißibilis.*
4 *Dilatio assignationis cadentis die feriata facta ad diem sequentem non feriatam, an ualeat.*

Citatio facta die feriata ad diem non feriatam aut feriatam, valet, ac si facta esset ad diem non feriatam: & eo casu assignatio cadit die proximo non feriato.

1 Circa hanc consuetudinem potest quæri: Vtrum citatio facta die feriata in honorem dei, valeat de iure commani: breuiter dico quòd non, per tex. in l. fina. C. de fer. Ibi, sileat horrida vox preconis. Tamen
2 generalis consuetudo omnium prouinciarum eam admittit: vt plenè declarat præceptor meus D. Ias. in l. 1. §. nuntiatio. col. 6. versic. inquantum quærit & concludit Bar. ff. de ope. nou nun. Et sicut consuetudo admittit quod executio citationis fiat die feriato in honorem dei, pari ratione dicendum est, quòd
3 sit admissibilis relatio nuntii de facta citatione, quæ est quid minus, quàm ipsa executio. Tamen de iure communi non valeret talis relatio facta die feriata, secundum Bal. in c. fina. de fer. sequitur Dect. in cap.

quoniam contra falsam. col. 11. versicu. & notandum est. de proba. Moueo circa hanc consuetudinem 4
notabilem quæstionem. Pone quod testes fuerunt citati ad eandem diem feriatam, & pars ad diem visura deterri iuramento testibus, illo die non deterãtur, sed die sequenti iuridico, parte absente: vtrum valeat dilatio? conclude secundum hanc consuetudinem, quòd sic: quia virtute eius omnes assignationes, tam contra testes, quam contra partem, cadunt illo die, qui sequitur diem feriatum. Sed iure communi secus est: quia illa dilatio facta alio die, censetur clandestina, per tex. in l. aut qualiter. vbi Bar. ff. quòd vi aut clam. Et ita decidit Rota, quam refert & sequitur Fely. in c. 2. col. fina. de testi. Ideo optima est cautela his qui obseruant ius commune: vt in citationibus semper dicant, quòd citatio fit ad talem diem, nisi feriatam: quo casu, ad diem sequentem non feriatam.

¶ ARTICLE III.

Adiournemens en cas de ban, faictz es domiciles des absens (s'aucuns en ont en la iurisdition du iuge qui a discerne iceulx adiournemens) auec cry public es lieux accoustumez, ou le delict a este commis, en les faisant appeller en iugement au iour à eulx assigné, sont bons & vallables, sans aucune authorisation.

SVMMARIA IN GLO. ARTI. III.

1 *Citatio facta in domicilio, uel p edictum, & qualiter diligẽtia per nuntium de reperiendo personaliter citandũ, an ualeat. & n. 5.*
2 *Nuntius qualiter debeat facere relationem, & qui debeat referre.*
3 *Consuetudines & statuta debent reduci ad concordiam quantum fieri possit, cum iure communi, & intelligi, ut minus ledant ius commune.*
4 *Consuetudines & statuta recipiunt interpretationem passiuam à iure communi.*
5 *Citatione corruente, corruit totus processus.*
6 *Domicilia subiecta iurisdictioni iudicis, dicuntur esse de eius territorio, à terrendo dictum.*
7 *Iurisdictio iudicis protenditur usque ad certos fines.*
8 *Territoria fines quomodo proferuntur, & quomodo distinguntur.*
9 *Territorium an idem quod districtus.*
10 *Citatio quando debeat fieri per edictum.*
11 *Citatio per cartam an possit per tam ab ordinario, quàm delegato.*
12 *Citatio per proclama. an arceat absentem à patria.*
13 *Citatio an præsumatur peruenisse ad notitiam citati existentis extra prouinciam, aut in longinquis partibus: & an iudex possit contra eum tanquam contumacem procedere.*
14 *Citatio per proclama. quando teneat ignorantem. Idem in constitutione uel statuto. Ignorans an incidat in pœnas statuti.*
15 *Statuta a quo tempore teneant ignorantes, & quando incipiunt ligare.*

Citatio in causa criminis contra absentem est facienda in domicilio, si quod habet in iurisdictione citantis. Et ubi crimen in loco contracto criminis patrati. 1

Circa formam citationis tam in causa ciuili, quàm criminali, est aduertendum, quòd de iure commani, vt 2
citatio facta in domicilio valeat, debet nuntius facere diligentiam de reperiendo citandum personaliter, & de dicta diligentia relationem facere. alias si simpliciter referat se citasse domum, talis citatio est nulla Bartolus in l. dies §. prætor ait. col. 1. & plenius versicu. sed quia debeat nuntius referre. ff. de dam. infect. Bar. de quo etiam Alexan. consil. 2 in tertio volu. Et licet hæc consuetudo disponat, quod citatio fiat in domo & loco 3
citationis. tamen debet intelligi & interpretari, facta prius diligentia, de qua supra: quia statuta & consuetudines quantum fieri potest debent reduci ad concordiam cum iure communi, & intelligi vt minus ledant ius commune quam fieri possit. cap. cum dilectus de consuet. Ita declarat Bart. in d. § prætor ait

Item statuta & consuetudines recipiunt interpretationem passiuam à iure communi. l. 1. §. lex falcidia. 4
ff. ad l. falc. Et quòd relatio nuntii sit fida modo prædicto Bart. declarat Dect. in c. quoniam contra falsam. col. 10. versic. & prædicta conclusio. de proba. Et ibi, d. col. 10. versic. & verum est. Dicit quòd si nuntius 5
dicat se citasse domum, prout habuit in mandatis, & in mandato seu commissione dictum fuisset quod citaret personaliter, & apprehendi posset, alias in domo habitationis: tunc falsificaret in relatione nuntii. Sed si tantum in mandato dictum fuerit quod citaret, eo casu intelligeretur mandatum secundum formam iuris, hoc est, quod prius faceret diligentiam de reperiendo personaliter, & in subsidium, in domo. Et isto casu, si nuntius simpliciter referat se citasse in domo, citatio est nulla: quia non præsumitur pro nuntio quòd seruauerit iuris solennitatem. Et ista sunt notanda, quoniam corruente citatione corruit totus processus. clem. pastoralis de rem. & Bar. in d. auth. § prætor ait. ff. ad dam. infect. In textu in verbo, *En la maniere accoustumee.*

Nota quòd domicilia subiecta iurisdictioni iudicis dicuntur esse de eius territorio, à terrendo dictum. l. 6
pupillos § territoriam ff. de verb. signif. Dicuntur etiam de iurisdictu, à distringendo. Et ista duo territorium & districtus sunt sinonima, & idem important. Card. in cle. fin. §. fine. de elect. Alexand. in l. fin. ff. de iurisdict. omn. iudi. Fely. in c. Rodulphus nr. 2 & 13. col. de rescript. & in cap. licet causam, in prin. de proba.

¶ Et quomodo probetur quod aliqua villa sit de iurisdictione alicuius ciuitatis, vel ager de finibus & terri- 7
torio alterius ville fit magnum dictu. & optimum erit testimonium, si testes dicant quòd iudex exercuit iurisdictionem in illa villa, quod fieri potuit plurimis modis. Item quod videant quod possidet tertiam. Innocentius & alii dicunt quòd territorium iurisdictionis ipsius ciuitatis, & ista videtur loquitur Fely. in c. cum Bartolus. de pen. & remis. Item quod fines territorii sunt certi, & certis signis & euidenter distinctus à territorio vicino. Aliquando fines & territoria distinguntur per vias regales. Aliquando 8

per fluminaq; andoque per montes vel colles: quandoque per lapides seu terminos vel signa multùm apparentia: quandoque per tacitas vel expressas assertiones partium in instrumentis authenticis, de quibus loquitur Fely. in c. cum causam. col. 2. versic. est verum. de proba. aliquando per vulgi opinionem & iudicium rusticorum: quandoque per sententias iudicum: quandoque per appositionem custodum in confinibus: quam loquelam per erectionem furcarum a tot exercitum iurisdictionis, & quæ plene tradit Felyn in d. c. cum causam. de prob. ad quã me remitto. Et vtrũ districtus & territoriũ sint idẽ, & quid importet districtus, & vtrũ verificetur in mari, vide Deci. in d. c. licet causam. col. 2. versi. tertiò dicitur hic de districtu. de proba.

In tex. in verbo, *cry public.*

10 Ista citatio debet fieri per edictũ, qñ fit per proclama. & edicta olim fiebant in albo prætoris. Bart. in l. & post. vers. quæro. ff. de iudi. Et tanta per edicta possunt citare ordinarii iudices, & delegati à principe, secundũ Bar. in tract. ad reprim. in verb. per edictũ. in prin. Et citatio per edictũ, seu generale proclama, quando
11 sufficiat, Bar. ibidẽ, & in l. si ex tẽpore. C. de remis. pign. Et dicam plenius in titu. *des executions.* c. 24. arti. 24.
12 Et vtrũ per edictum citetur absentẽ à patria, Bart. in d. l. & post. dicit, qp non est curandũ qp citatio perueniat ad notitiam citati: sed aduerte quia ibi Bart. loquitur in citatione quæ fiebat de vrbanitate iudicis. De hac materia plenè dicã in tit. *des fiefz.* c. 22. art. 4. vbi videbitis qp citatio nõ præsumitur peruenisse ad notitiã citati absentis in lõginquis partibus: & cõsequenter nõ potest dici citatus contumax verus, nec præsumptus: & ideo iudex nõ posset cõtra eũ absentem tanquã contumacẽ procedere, iuxta tex. in c. consultationibus. de rescrip. deleg. Et ad propositum optimè confert dicta per Bart. in tit. *des executions.* c. 24. art. 24. nu. 5. vbi probatur qp adentes tã ex volũtate quam ex necessitate, puta qui sunt carcerati, vel bãniti, possunt tal egare ignorantiam proclamatũ factorũ in locis publicis: quod aliis nõ licet. Bene fateor quòd si post edictũ se absentaret
13 delinquens, talis absentia præsumeretur affectata, & non prodesset, vt ibidem declarabo. Et vtrum pro-
14 clamata ligent ignorantem, & quid in legibus vel statutis est tex. in cap. vt animarum. de constit. libr. vi. quòd non, nil. ignorantia sit crassa & supina. Istam materiam plene explicit Panor. in c. 2. col. 3. versic. venio ad secundum. & col. 4. versic. venio ad tertium. de constit. & ibidem Felyn. col. 2. versic. circa primam. Panor. consil. 35. in 1. vol. Zabarel. consil. 33. & consil. 47. Alber. de Rosa. in rub. C. ne filius pro patre. Et quòd probabiliter ignorantes non ligentur, est text. in l. fi. ff. de decret. ab ordi. facien. est decisio Bar. in l. 1. col. 5. vers. secundò quæro quid de delictis. C. de sum. trinit. & fi. ca. vbi voluit quòd ignorans incidat in pœnam statuti vel constitutionis, quando quod commisit erat delictum de iure communi: tamen communiter reprobatur, vt ibi Ias. dicit col. 15. versi. secundò principalis q. cũ Bar. tamen tenet Aret. in d. l. 1. duabus rationibus. Idem facit signo de homo. in repet. d. l. Fely. autem in cap. à nobis. el primo, de sen. excom. refert opiniones & nullã firmat, licet videatur inclinare contra Bar. Idem Fely. in c. cognoscentes. col. 2. ver. tertia cõclusio. de consti. plenè disputat: & tandem dicit se sustinuisse quod ignorans non incidat in pœnam statuti:
15 & me contra Bar. in iudicando, hæc opinio esset tenenda: quia mitior. l. interpretatione ff. de pœnis. Et à quo tempore ligent statuta, vide Bar. in l. omnes populi. col. 11. versic. quinto principaliter quæro. ff. de iusti. & iur. Plenè Fely. in c. cognoscentes. col. 3. versic. circa secundũ. de consti. Et communis conclusio est, quòd incipit ligare post duos menses, à die publicationis.

ARTICLE IIII.

Et s'ilz n'ont domicile en ladicte iurisdition, suffit faire lesdictz adiournemẽs par cry public au lieu du delict commis, & là ou les criz ont accoustumé estre faictz: car telz adiournemens, en les faisant aussi appeller en iugement au iour assigné, sont bons, sans aucune authorisation.

SVMMARIA IN ARTIC. IIII.

1 *Citatio non habens locum citũ in iurisdictione citantis, sufficit citari voce crucis in loco consueto et crimen commissi.*
2 *Domicilium quando quis dicatur habere* *Domicilium quomodo mutetur*
3 *Domicilia utrum quis possit habere plura.*
4 *Domicilium tam in citationibus quàm in permissionibus est attendendum.*
5 *Domicilandi animus qualiter probetur.*
6 *Domicilium ex sola residentia contrahendo vel delinquendo quomodò contrahatur.* 7 *Et, copula, cuius sit naturæ.*

1 *Quando citandus non habet domicilium in iurisdictione citantis, sufficit citare voce crucis, in loco consueto, et crimen commissi.*

In text. in verbo. *domicilio.*

2 Quando quis dicatur habere domicilium: item quando mutetur, dic duobus concurrentibus: videlicet, quando quis transmittit bona sua mobilia cum familia, in aliud domicilium, & habet animum ibi perpetuò
3 manẽdi: iuxta tex. in l. domicilium. ff. ad munic. Ita declarat Dec. cons. 283. col. 5. & 6. in 2. vol. Et vtrũ quis possit habere plura domicilia, qs. fic est tex. in l. assumptio. §. viris. ff. ad munic. Et qp tã in citationibus, quàm
4 in permissionibus sit attendendum, tamen dicam. Item & qualiter probetur animus contrahendi domicilium,
5 post Dec. vbi sup. recitat plene ad Fely. in c. dilectus filius. el 2. de rescrip. col. 6 ~ & 8. Et nota semper vnum,
6 de quo vbi per Fely. sola residentia, cum animo non contracta habitatione, habetur pro loco habitationis, respectu eorum qui ibi residunt, quando delinquunt: exemplo scholaris, qui potest conuenire in loco studii, licet ibi non contrahat domicilium: quia habet animum rẽdeundi domum. In textu in verbo, Et.

Et natura copulæ est, aliqua iungere quod est regulare: quando ponitur inter diuersa. Et eo casu re iuris-
7 consulti concordant vtrique copulati: prout est in casu præsentis consuetudinis, l. si hæredi plures. ff. de condi. instit. tra. it Fely. in c. secundo, col. 9. versic. copula et. de rescript. Et natura eius est, restringere præcedentia enumerata. Ita Fely. d. col. 9. ver. & prius nota. Item quando ponitur inter nõ diuersa, stat expositione:

Fely.

Fely. ibi. col. 10. ver. fallit secũ do. Itẽ qñ plura copulãtur in rescripto libello, vel articulis circa vnum effectũ, in quo non tant omnia de iure, necessaria et pura reputantur in cas nonum. Ita Fely. ibi. col. 10. versic. fallit tertio. Et demũ col. 11. versiculo, restringitur. ponit quinque restrictiones ad dictam tertiam fallentiam.

¶ARTICLE V.

Et se doiuent dõner les assignations desdictz adiournemẽs & autres personelz en cas d'excés, crimes & delictz de dix en dix iours, qui sont huict iours francz.

SVMMARIA IN GLOS. ARTI. V.

1 *Citationes in causa excessus seu delicti quomodo sint fiendæ.*
2 *Consuetudo quando loquitur de spatio decem dierum, concordat cum l. ad peremptoriam. cum duabus ll. sequentib.*
3 *Procedendi modus in criminalibus, secundum regulam consuetudinis.*
4 *Dies citationis vel inuunctionis an computetur in termino.*
5 *Dies decem ad appellandum qualiter computentur: quia in peremptoriatione decem dierum, tam terminus à quo, quàm terminus ad quem. & nu. 6.*
7 *Iudex in Aluernia an teneatur facere tres citationes, vel sufficiat una pro tribus, sicut est de iure communi. &c.*
8 *Citatio simplex quando requiritur, & quando sufficit.*

Consuetudo loquitur de spatio decem dierum, de quo computatur in termino quo fit citatio et non prius. Inquantum consuetudo loquitur de spatio x. dierum, concordat cum l. ad peremptorium. cum duabus ll. sequentib. ff. de iudi. Item & quoad hoc, quòd in procedendi in criminalibus habetur in consuetudine publicatis anno 1539. artic. 24. & 25. De iure communi, vtrũ dies citationis cõputetur in termino: distingue, aut loquimur de primo die assignationis, seu termini: puta si aliquis citetur coparituras infra decẽ dies, vel si alicui iniungitur vt infra x. dies soluat, vtrũ dies citationis vel inuunctionis cõputetur in termino? Duæ fuerũt opiniones: tamen cõmunis est qp non: & ista obseruatur in palatio. quia intelligitur de x. dies proximos. Secus tamen est in x. dies datis ad appellandũ, qui currunt de momento in momentum. Et ita tenuit Bald. C. de appell. & ideo qui appellat, decimo die debet inferre horã, vt videatur appellasse infra decem dies. Secundo latæ sententiæ. Ita Fel. in c. quoad cõsultationẽ. col. 13. vers. quarta cõclusio. de re iudi. Et in tertio restitutionis quod datur minoribus vel impeditis, qp etiã datur pro rata tẽporis impedimẽti. elem. vnic. ff. de in integ. rest. Fel. in c. ex ratione. col. pe. versi. quintò dũ intrincate oẽs &c. de app. Et vt quantũ potest abbreuiem tractatus, trãscribendo aliorũ dicta, videri potest D. Ias. in l. 1. col. 3. vers. pro clara tamẽ intelligentia [illegible] tet cõmunem non procedere, qñ iudex vel nũtius diceret huic, ad decem dies: quia eo casu tẽpus curreret de momẽto ad momentũ. Secũdò potes limitare cõmunẽ, quando cõsuetudo est in contrariũ, vt hic: vbi tam terminus à quo, quàm terminus ad quẽ in termino x. dierũ cõputatur. Posset [illegible] Aliquis citandus tenetur facere tres citationes, vel sufficit vna pro tribus, vt est de iure communi. Respondeo, qp cõsuetudo dicit qp sunt citationes de x. [illegible] Et ratione [illegible] Et ita tenuit Bal. in auth. hoc amplius. C. de fide instrum. Et secundo potes limitare ad tertiam. C. de fide instrum.

ARTICLE VI.

Et en matieres ciuiles, sont arbitraires, eu regard à la distance des lieux.

In ciuilibus quæ citra decem leucas sunt, arbitraria est dierum dilatio.

Hodie omnes dilationes ad comparendum, ad edocendũ de iuribus, siue ad probandũ, de generali consuetudine [illegible] si tamen [illegible] & [illegible] Et ita tenuit Par. in [illegible]

ARTICLE VII.

Le filz familier greigneur de vingtcinq ans peult ester en iugement, soit en demandant ou defendant, sans authorite ou licence de son pere: mais le iugemẽt qui en ensuyt ne porte aucun interest audict pere.

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. VII.

1 *Filiusfamilias maior annis 25. tam in agendo, quàm defendendo potest esse in iudicio, &c.*
2 *Filiusfamilias in quibus potest stare in iudicio sine consensu patris, & in quibus requiritur patris consensus. & nu. 3. 4. 5. 6.*
7 *Filiusfamilias utrum possit se efficaciter obligare, & maximè recipiendo mutuum, & nu. 8.*
8 *Filiusfamilias obligatus an possit habere exceptionem senatusconsul. Maced.*
9 *Filiofamilias mutuante, & se pro patrefamilias gerente, quando cessat senatuscon. Macedo.*
10 *Filiusfamilias recipiendo mutuum utrum possit renuntiare beneficio senatusc. Maced.*
11 *Filiusfamilias utrum possit incarcerari pro debito.*
12 *Filiusfamilias utrum possit testari cum consensu paterno & ad pias causas. & num. 13.*
14 *Filiusfamilias utrum possit donare causa mortis cum consensu paterno.*
15 *Filiusfamilias utrum possit sibi eligere sepulturam sine consensu patris.*

1 *Filiusfamilias maior annis uigintiquinque, tam agendo quàm defendendo potest esse in iudicio sine paterno consensu: sententia tamen in nullo patri preiudicabit.*

2 Quæritur vtrum idem sit de iure communi? Et primò facio regulam quòd in spiritualibus & in beneficialibus non curatur patria potestas. ca. fina. in fi. de iud. lib. 6. Idem etiam in causa castrensi, aut quasi castrensi, in accusando vel defendendo: verum quia Bartol. latè explicat hanc materiam in l. cum non solum. §. necessitate. C. de bon. quæ lib. ibi me remitto: additis tamen infrà scriptis notabilibus. Et primò quòd in causis etiam summariis & executiuis requiritur patris consensus, secundum aliquos, quos refert D. Iaf. in l. 2. col. 2. in fin. C. de edict. diui Adria. Tol. ibi tamen dicit se de hoc dicto dubitare. & in rubr. C. qui admit. col. 2. versic. ad idem facit. Idem si impleretur officium iudicis in forma iudicii, secus si extra ordinem, secundum eundem in l. 1. col. 4. C. qui admit. Contrarium tamen videtur velle Aretinus in l. prima, C. si ad rem iudi. vbi dicit quòd filiusfamilias potest stare in iudicio quando procedit simpliciter & de plano. Pro concordia, considera materiam in qua filiusfamilias agit, quia si nihil in ea ad patrem pertinet, patris consensus non requiritur: si verò aliquid pertineat, tunc secus. nam tunc aut cogitur pater consentire, aut repudiare commodum, quod posset percipere, secundum Do. Bart. l. in dicto §. necessitate. Et qua consideratione loquitur de ann. 25. Et si sit maior 14. & minor 25. non disponit, erit seruandum ius commune, secundùm quod in spiritualibus & beneficialibus potest filiusfamilias constituere procuratorem & sine cõsensu patris, d. cap. fi. in princ. de iudi. lib. 6. In prophanis autem his casibus quibus potest esse in iudicio sine consensu paterno, de quibus prædixi, potest petere curatorem ad litem sibi decerni: vt dicit Bartol. in d. §. necessitate. Potest etiam, si vult, cum iuramento procuratorem constituere per authent. sacramenta puberum. C. si aduer. ven. Cautus aduocatus semper consulet minori, vt petat curatorem. nam si passus fuerit in iudicio lesionem, quando curatorem habet restituitur, secundò, non quia iramentum præstitit maiorem, l. si quis maior. C. de transac. notabilis est Do. Bart. in l. minor 25. an. omissam. ff. de minor. Viso de iudicus, superest videre de contractibus & vltimis voluntatibus. Et primò quæro vtrum filiusfamilias possit se efficaciter obligare? facio regulam quòd sic, quæ fallit in duobus casibus, videlicet in mutuo, & voto. Regula cũ dictis duabus sententiis probatur per text. vbi gloss. & Bart. in l. 3. §. sed vtrum. ff. de minor. Alios text. concordantes allegat Do. Iaf. in l. 1. versicu. sed tunc obstat. C. qui admit. Et circa primam fallentiam de mutuo notandum est, quòd licet filiusfam. obligétur, tamen habet exceptionem senatusconsul. Macedonianum, inducta, tam fauore mutuantis, quàm odio mutuantis: vt patet toto titul. C. & habetur in Inst. tit. Inst. Macedon. Item notandum est quòd si filiusfamil. esset in partibus longinquis, & gereret se pro patrefamilias, ita quòd mutuans verisimiliter posset credere eum esse patrem fam. tunc cessaret senatusconsul. Macedon. text. est notab. in l. prima, C. ad senatusconsul. Macedon. Item circa istam fallentiam quæro vtrum filiusfamil. accipiendo pecuniam mutuo, possit renuntiare beneficio senatusconsul. Maced. Et videtur in casu diligenti col. 8. versic. octauò fallit. de foro compe. mouet quæstionem, & distinguendo decidit, aut est facta simplex renuntiatio, & non valet. aut est inuita, & valet. allegat ep. debito. rende. iurand. Et ista distinctio bene seruaret in partibus vltramontanis, in quibus secundum communem opinionem, de qua testatur. Do. Iaf. in authen. sacramenta puberum. C. si aduer. vendi. iuramentum firmat contractum. sed in his partibus citramontanis in quibus iuramentum contractum non validat, & de facili relaxatur parte non vocata, sublato iuramẽto remaneret renuntiatio inualida, secundum terminos iuris communis.

11 Iterum quæro, qualiter possit fieri executio contra filiumfami. quando nulla bona possidet? Bart. in d. l. 3. §. sed vtrum. ff. de mino. soluit quæstionem, & dicit quòd potest incarcerari. Idem dicit Iaf. in l. prima, col. 1. C. qui admit. habet tamen remedium cessionis bonorum, ad euitandos carceres, vt declarat Bart. o. in dicto §. sed vtrum. Secunda quæstio principalis est, vtrum filiusfamil. possit testari cum consensu paterno? Regulariter dicas quòd non, nisi in casibus declaratis per Bartol. in l. prima, columna 15. versic. ilo, tertio quæro. C. de sacrosanctis ecclesiis. Et ibi Do. Iaf. col. 4 versic. secundò quia filiusfamil. quærit, vtrum filiusfa. possit testari cum consensu paterno ad pias causas, & dicit communem sententiam esse quod sic, sed quod nõ posset legare extraneis. Donare autẽ causa mortis posset accedente consensu patris vt plene per Iaf. post glos. ibi in d. l. senium. §. final. C. de testa. Inter cæteros casus, nota quod filiusfamilias potest sibi eligere sepulturam etiam sine consensu patris: vt tradit Bart. in d. l. prima, C. de sacrosanctis ecclesiis.

ARTICLE VIII.

Tout homme d'eglise peult estre adiourné pardeuant iuge lay sur verification & recongnoissance de seing manuel.

SVMM-

SVMMARIA IN GLO. ART. VIII.

1 *Ecclesiasticæ personæ quibus casibus comparere teneantur coram iudicibus laicis, & quid de clericis coniugatis, vel non. & nu. 2.*
2 *Iudices laici in quot casibus possint cognoscere de causis clericorum & personarum ecclesiasticarum.*
3 *Consuetudo seu statutum disponens contra ecclesiasticos, an valeat, & in quibus. & nu. seq.*
5 *Consuetudo est obseruanda à subditis, siue iniqua seu inualida, quando principaliter placet.*

[illegible] 1
[illegible] 2
[illegible] 3
[illegible] 4
[illegible] 5

de facto seruatur in ciuitate, dato q; de iure communi non valeret, est perinde ac si valeret, postquá princeps sic vult vel patitur. Et ibi dicit hãc decisionem tenendam cordi: quia seruit ad indefinita statuta, & profectò in hac patria ad plures consuetudines, quæ de iure sustineri non possent. Et quia dictum est personas ecclesiasticas non posse constringi per laicos, & statuta laicorum non valere contra personas ecclesiasticas, [illegible] patrimonialia clericorum? Et pro decisione [illegible] primo videndum est quæ sint bona patrimonialia clericorum. Et primo quæritur, si bona patrimonialia clericorum priuilegio bonorum ecclesiæ: in qua facias regulam quòd non, nisi in casibus à iure expressis, aut habentibus omnimodam rationem. Ita Fely. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 3. versi. in glo. 2. in fi. & melius col. 4. versic. sed nihilominus. de consti. & ibidem dicta l. col. 4. versi. adde quòd notat D. Anto. in c. 1. dicit, quòd sicut bona ecclesiæ non possunt collectari, ita nec patrimonialia clericorum. Et glosator ibi, in verbo clericorum. [illegible] ipsorum bonorum, erat consuetus. Idem si habeat bona indiuisa cum fratre. Fely. ibi, col. 5. in additione, in verb. priuilegio. & limitat, in collectis quæ incipiunt deberi, postquam bona peruenerunt ad manus clerici: secus in præteritis, quia bona transeunt cum onere iam causato etiam si transeãt in ecclesiam. nam licet si ecclesia acquisierit bona catastrata in registro communi, statim sit exempta, vt ad literam dicit Fely. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 27. versic. secundò nota. de constit. tamen illud locum habet in collectis nondum [illegible] pro septem annis restantibus. ita Fely. d. col. 27. versicu. tertiò nota. Eandem opinionem, quòd clerici non teneantur ad collectas pro bonis patrimonialibus, tenet Paul. de Cast. in auth. item nulla communitas. C. de sacrosanc. ec. quæstionẽ mouet Do. Iaf. in l. placet. col. 5. versic. an autem clerici. C. de sacrosanc. eccle. sed re- [illegible] D. Anchar. Ego tamen multùm dubito de illa decisione: quia non est verum fundamẽtum, quòd bona patrimonialia cohæreant personæ clerici: patet, quia licet persona clerici condemnati pro debito ciuili non possit distingi per iudicem laicum, etiam si sit coniugatus cum vnica & virgine, dummodo deferat habitum & tonsuram, iuxta c. vnicum, de cleri. coniuga. lib. vi. vt declarat Fely. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 42. versicu. 17. quæro. de constit. tamen bona clericorum possunt capi in executionem iudicati: vt declarat D. Iaf. in l. miles. in prin. col. 3. versi. [illegible] id à lege est expressum, quantum ad collectas, ne clerici vexentur, id expressè dicit glos. in d. c. vnico, in §. no. [illegible] in alus omnibus priuilegus reputatur laicus. ideo vt laicus vocatur [illegible] ia talis obseruantia esset laicis valde damnosa. Si tamen in aliqua [illegible] biles non contribuunt in collectis. hunc tamen rigo- [illegible] licet clerici pro bonis ecclesiæ non teneantur ad de- [illegible] Ecclesia [illegible]

ARTICLE IX.

Femme mariée exerçant marchandise publique, peult ester en iugemẽt, tant en demandant que defendant, sans authorité de son mary.

SVMMARIA IN GLO. ART. IX.

1 *Mulier nupta de iure communi an possit nomine proprio vel alieno sine consensu mariti stare in iudicio & nu.2.5.*
3 *Mulier exercens mercantiam marito sciente & patiente, videtur habere mandatum tacitum.*
4 *Mulieri contrahenti cum aliquo, quando de iure & re ipsa sibi possit, etiam & filiofamilias.*
6 *Mercator qui dicatur, & in quibus gaudeat priuilegiis mercatorum. & nu.7.8.9.& 10.*
11 *Maritus an obligetur ex facto uxoris mercantiam exercentis.*
12 *Muliere contrahente pro aliis quàm pro sua mercantia, habet locum titulus C. ne uxor pro marito. & econtra.*
14 *Mercatores publici qui dicantur, & qui publ. tabernary uel usurarij.*

1 *Mulier nupta mercantiam exercens publicam, potest nomine proprio, & sine mariti consensu, tam agendo quam excipiendo, & in iudicio*

2 Ratio dubitandi fuit, quia in dubio mercantia præsumitur esse mariti, vt euitetur fœtidus turpis quæstus. l. etiam. C. de donationibus inter virum & vxorem, in fin. glos. in l. cum oportet. C. de bonis quæ liber. Franc. Cre. suo singul. 6. & ista ratione videbatur quòd mulier præstaret nudum seruitium, & quòd actio & exceptio marito competeret: argumento l. qui familiaritatis iure. ff. de acquir. re. do. Ratio decidẽdi est, quia ex quo exercet mercantiam publicam, marito sciente & patiente, videtur habere tacitum mandatum, vt exequatur quæ negotiationi conueniunt: argumento l. 2. ff. de iur. om. iud. vbi mandata iurisdictione videntur ea mandata, sine quibus iurisdictio exerceri non potest. & est tex. in l. qui patitur. ff. manda.

3 Et tali mulieri contrahenti cum aliquo, etiã rectè solui potest. Ita Bar. & ali. in l. eum qui filio. ff. de verb. oblig. Idem l. filius. pacuendo. C. de pact. In vbi tradit, quòd si iolatio fiat monacho vel nouitio. De iure communi, vtrum mulier possit esse in iudicio nomine proprio, videtur quòd non: quia est actus publicus interuentus in iudicio, qui videtur feminis prohibitus. l. feminæ. ff. de reg. iur. vbi Deci. amplè tradit à quibus fœminis actus interdictus sit. In contrarium est tex. in l. quia absente. in fi. C. de procu. Et decidit Bar. in l. licet. col. 2. C. eo. titu. Nec obstat tex. in l. maritus. C. de procur. qui dicit, quòd pudori matrimoniali non conuenit, vt mulieres frequentent iudicia, & in conuentum hominum irruant: ex quo tantum dicit non cõuenire, non tollitur potentia. Pro aliis autem procurare non possunt. l. feminis. de procur. nisi tribus concurrentibus, de quibus ibi.

In text. in verbo, *Marchandise.*

6 Quæro, quis dicatur mercator, & gaudeat priuilegiis mercatorum? Dico quòd iunctis concurrentibus. Primo vt de scripto in matricula mercatorum: intelligo hoc procedere, si in loco vbi exercitii mercantiæ habent mercatores tale statutum, quia vt experientia docet rerum magistra, quàm sit de exercitio mercatorum necessaria matricula. Secundo quod artem exerceat, & appareat exercere & habere animum retinendi exercitij, quem dubio præsumitur, nisi ex veritimilibus coniecturis appareat de contrario. Tertiò requiritur secundum Bar. in l. fin. per. §. negotiatio. ff. de ver. sig. quòd qui exercet mercantiam, habeat maiorem partem fortunarum in dicta mercantia allegat §. condotores. & ibi. facit ad propositum. videtur facere text. in dicta glo. in §. negotiatio. tamen iudicio meo iste ad tertium non procedit lege nec ratione: quia is dicitur mercator, qui habet consuetudinem negotiãdi in vna mercantia, emendo, & vendendo: vt bene declarat Bart. in l. legatis. in prin. ff. de leg. 3. & declarant infrà allegandi, & respondendo ad text. in d. §. negotiatio. vbi qui habet maiorem partem fortunarum in negotiatione mercantiæ, excusatur à muneribus, de quibus ibi. Ideo est, quia talis est semper in magno periculo, & pericula euitare debent exactores: iuxta illud poeticum: Currit mercator ad Indos per mare, pauperiem fugiens, per saxa, per ignes. Et quia ibi priuilegium erat concessum in præiudicium municipum, & sic tertium. Ideo erit stricte interpretandum. Et ille tex. non potest allegari ad propositum nostrum, vbi agitur de priuilegio mercatori concedendo, sine præiudicio tertii. Et talis qualitas non tollit effectum nominis mercatoris, nec inuenio quòd æteri doctores qui hanc materiam amplectuntur, vt plenè facit Fely. in prohe. decret. col. penul. & fi. referant dictum Bar. in dicto §. negotiatio. Quartò requiritur quòd mercantiam exerceat per se, non per ministros seu institores: 9 tex. & ibi Bar. in l. fi. ff. de excu. tut. Alex. tamen in l. diem functo. ff. de offi. assef. col. 8. ver. male etiam. videtur dicere. Ro. distinguit inter officia villa, de quibus loquitur d. l. fi. ff. de excu. tut. & officia digna, de quibus loquitur l. nemunem. §. ne autem. C. de decur. libro decimo. Item Alexan. excusat etiam impeditos, qui seruiũt per substitutum. In hoc articulo, iudicio meo est distinctio habenda, aut quis dat pecuniam institores, qui seruiũt per substitutum. In hoc articulo, iudicio meo est distinctio habenda, aut quis dat pecuniam institori, qui artem mercantiæ exercet, & aliquo tempore ab eodem recipit computum & rationem: & tũc talis propriè non dicitur mercator: quia nihil negotiatur, licet largo modo mercator dici possit, ea ratione: quia ea nostra facimus, quibus authoritatem impartimur: vt habetur in l. prima, §. quod nobis. C. de vete. iu. enuc. Aut aliquid negotiatur, licet habeat institores, quæ maiora negotia expediunt: & concurrunt in eo cæteræ qualitates mercatoriæ: & tunc talis veniret in statuto, seu constitutione faciente mentionem de mercatore: 10 quia pro tali communiter à populo reputatur. Quintò requiritur quòd fecerit plures actus negotiationis in illa mercantia. Nam ex vno actu quis non dicitur mercator, sicut nec vna hirundo facit ver. Secundum Bar. in l. prima, §. 1. vbi est tex. ff. de tribu. Et nota doc. Bar. in l. marito. §. quæstum. ff. de adult. vbi declarat quãdo per vnum actum quis acquirat nomen officii, & quando requiratur plures actus. de qua dost. memorit 11 Felyn. in prohe. decret. col. fi. Dictum fuit quòd mulier potest conuenuri, nunquid etiam ex facto mulie-

ris in dicta mercantia obligetur maritus? dico q̃ sic. quia mulier eo casu habetur loco institoris, qui obligat de iure nam. l. mercium. §. 1. ff. de instit. secus esset si mulier se obligaret pro alia re quàm mercantiæ: quia tunc haberet locum titulus, C. ne uxor pro marito. & econtra. Et ratio est, quia huiusmodi tacita 12 tacitum producit effectum. text. in l. agris. ff. de acqui. re. do. quam regulam quæ seruit ad multa per exempla, tradit Do. Ias. in l. age. columna secunda, versic. secundò noto. C. de transac. 13

In text. in verbo, *public.*

Quæ dicantur publici mercatores, item qui publici tabernarii, vel usurarii, dicetur infrà, in tit. ne clerici. c. 3. articulo 2. num. 6. & 7.

¶ DES IVGES, ET LEVRS IVRISDICTIONS. TIT. II.

¶ ARTICLE I.

LE vassal, seigneur vtil ou subiect en iustice, ne peult prendre complainte en cas de nouuelleté, n'autre remede possessoire, contre la saisie ou empeschement faictz par iustice, à l'instance de son seigneur iusticier direct ou feodal: ne prendre ladicte saisie ou empeschement pour trouble de faict.

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. I.

2 *Dictiones, vassalus, uerus dominus, qualiter sint intelligendæ, disiunctè, uel coniunctè.*
3 [illegible]
4 *Vassali, emphiteutæ, & censuary, quid inter se differant.*
5 *Inter[illegible] quia nullum mihi ius competit.*
6 *Dolus non præsumitur procedendo via executionis iustitiæ.*
[illegible] *iudicialis non potest capi pro turbatione, & ideo non competit interdictum Vnde ui.*
[illegible] *tato à iudice sub clipeo iustitiæ, quod remedium contra ipsum iudicem competat.*

[illegible] 1

[illegible] 2

Le vassal vtil ou [illegible] vassalus dicitur qui tenet aliquid in feudum, & regulariter ratione feudi nihil annuum solutur: quotiens ve- 3 [illegible] 4 vassallus dicitur qui tenet aliquid in feudum, & regulariter ratione feudi nihil annuum solutur: quotiens vel quod solutur, datur pro aliquali compensa fructuum, & concedens rem, nullum ius retinuit, præter censum: & tunc est contractus cẽsualis. Ita declarat pulchrè Bar. in l. 1. §. 1. ff. de publica. allegat cap. constitutus. vbi est tex. & glo. de reli. domi. addo Do. Ias. amplè in l. prima, col. 10. C. de iur. emphi. & in aut. qui rem. C. de sacrosan. eccle. Ratio dubitandi in hac consuetudine fuit, quia eo ipso q̃ quis in iudicio dicit rem ad me non pertinere, dicitur me turbare, & competit mihi ex sola negatione iuris mei, confessoria, etiam si non possideam. dect. est Do. Ias. post Bart. in l. si prius. col. 6. ff. de ope. no nun. Ex eo autem quòd quis dicat rem me non possidere, an ex ista verbali contradictione possit mihi competere interdictum, Vti possidetis? die quòd non: secus si dicat se possidere, nam tunc est vera turbatio: quia duo insolidum eandem rem possidere non possunt, l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. commo. Istam differentiam tradit Deci. in c. licet causam. col. 18. ver. est tamen inter istos casus. de proba. Idem voluit Do. Ias. in l. si prius. col. 6. ver. pro dicto Bar. facit. & melius, col. 7. versic. ista vltima opinio. ff. de ope. no. nun. Ratio decidẽdi fuit, quia 6 [illegible] exclusionem debiti. l. merito. ff. pro socio. Dum consuetudo dicit q̃ actus iudicialis non potest capi pro 7 turbatione, pro hoc dicto facit dictum Panor. in c. ex insinuatione. col. 1. de procu. vbi allegat glo. singularẽ in cap. præsentimm. 7. quæst. quæ vult quòd contra iudicem non competat interdictum Vnde vi. sequitur Fely. in c. si quando. col. 1. de offi. deleg. Potest tamen agi contra iudicem, interdicto recuperandę, quãdo aliquem spoliant virtute sententiæ nullæ. Ita declarat Deci. in capitul. causam matrimonii. in fin. de offic. deleg. & plenius consil. 125. col. 2. versic. & ad hoc in terminis, in primo vol. Et de materia quale remedium competat spoliato à iudice, contra ipsum iudicem, vide plenè Fely. in cap. cũ causam. co. 1. & 2. de offi. deleg. vbi tradit regulam cum tribus fallentus. Et dicit Fely. in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. co. 12. versic. sextò noto. de constit. q̃ licet spoliatus à iudice ante omnia non sit restituendus: quia pro eo præsumitur: tamen fallit 8

[illegible] rescrip. & eam limitat tribus modis. Prima est limitatio, quando iudex procedit extraiudicialiter, tanquã

priuatus. Secunda,quando iudicialiter:sed de nullitate & notoria iniquitate gestorũ constat, puta quia processit iuris ordine non seruato,vel non adhibita causæ cognitione,quando erat adhibenda. Tertia, quando iudex carebat iurisditione in actu quem exercuit. Et ibi col.2.habetur cui incumbat onus probandi iniustitiam.Et cõcludit quòd in casu regulæ parti,quia præsumitur pro iudice in casibus exceptuatis iudici:quia pro eo non præsumitur quicquid dicat Fely.quando iudex processit tanquam priuatus,sto cum eo:sed quãdo tanquam iudex,incumbit parti,quæ spolium obtinuit,edocere de actis:& ex eorum lectura apparebit de notoria nullitate,vel iniquitate.

ARTICLE II.

Mais se peult opposer,appeller ou venir par recours, si bon luy semble.

SVMMARIA IN ARTI. II.

1 *Quòd tribus modis succurritur vassalo turbato:apponendo,scilicet appellando,& recurrendo ad superiorem. & nu.5.*
2 *Vassalus turbatus debet se opponere,& quare,& nu.3.*
4 *In præiudicialibus taciturnitas partis habetur pro consensu.*

1 *Vassalo turbato tribus modis opponendo,appellando,aut recurrendo ad superiorem,succurritur.*

2 Nota,si vassallus sit præsens quando fit salina,aut fit impedimentum,debet semper se opponere,ad euitandum disputationem, vtrum præsens & tacens in extraiudicialibus in sui præiudicium habeatur pro consentiente.de qua quæst latè per Bar.in l.quæ dotis. col 4.ver.quæro quid de presente & sciente. Et ibi amplissimè Do.Ias.ff.sol.mat.vbi docet quòd recipiens missiuas præiudiciales,eas lacerat,aut eis contradicat: & sic ibi tractat materiam.l.filiusfamil.ff ad Macedo.de qua per Fely.remissiuè in cap.2.de hære. Et in iudicialibus semper quis opponat,quia in eis quantuncunque præiudicialibus taciturnitas partis habetur pro consensu.Bart.in l.1.C.de relat. vbi docet quod semper scribi faciat in actis præsente & contradicente. De illo dicto Bar. vide Cepol.cautela 123.incipiente est dubium.& eundem,cautela 226.incipiẽte,si sit.vbi latè de his quæ fiunt tam à parte,quàm à iudice,Bar. in d.l.1.C.de rela.refert & sequitur Do Ias.in l.patre furioso.col.5.ff.de his qui sunt sui,vel alieni iur. Dicitur in hac consuetudine quòd vassallo datur electio appellandi.aut recurrendi ad superiorem.vtrum idem sit de iure communi?videtur quòd non:quia appellatio est remedium ordinarium,ideo facit cessare remedium recursus,quod est extraordinariũ. Sed quando & qualiter procedat illa regula, quod remedium ordinarium faciat cessare extraordinarium,recurri potest ad do. Ias.post Bar.ibi,in l.in prouinciali.§.1.col.6.& fi.de ope.no.nũ.vbi tradit regulam, cum sex limitationibus: & inter cæteras,nota quartam,quando remedium extraordinariũ pinguius prouidet:nam tunc non cessat.

ARTICLE III.

Toutefois iceluy vassal, seigneur vtil ou subiect en iustice,peult vser desdictz cas de nouuelleté,& autre remede possessoire sur heritage dont il se vouldroit dire possesseur,contre le seigneur iusticier direct,ou feodal,qui le detient trouble ou occupé,ainsi qu'il feroit contre vn autre priué.

SVMMARIA IN GIO. ART. III.

1 *Vassallus cæteris dominis,potest intentare omne remedium possessorium contra dominum iusticiarium,& c.& quãdo,& nu.18 & 19.*
2 *Iterum est hæc tertia,in quo differt à præcedenti.*
3 *Scripserunt qui fuerunt præsentes in consuetud. & quod dicit tribus vocabulis,& quæ,& nu.4.5.6.*
7 *Quomodo debet probare de dominio etiam,& continenti,& c.*
8 *Duplex remedium quod datur tam de iure communi quam secundum dispositionem regiæ constitutionis perdicatur.*
9 *Exceptio domanii quando admittatur,& quando non. & nu.10.*
11 *Actus recuperandæ,in beneficialibus non obstat exceptio criminis,nisi de eo fuerit cognitum.*
12 *Agenti recuperandæ obstat exceptio notorij defectus tituli,& quando dicitur notorius defectus tituli.*
13 *Interdictum uti possidetis,quando competit tam reo in possessione,& quæ sint probanda pro victoria dicti interdicti, item & quæ infringatur titulus & nu.14.15.& 16.*
17 *Possessio quæ & quando dicitur interrupta.*
20 *Interdictum ad piscenda competit ei qui nunquam consequi possessionem quam nunquam habuit: & etiam ei qui petit possessorium.*
21 *Exceptiones quæ admittantur contra interdictum adipiscendæ.*
22 *Qui dicatur legitimus contradictor.*
23 *Interdictum quorum bonorum competit ei qui ab intestato petit possessionem bonorum sui proximoris defuncti.*
24 *Modus libelli in hoc interdicto.*
25 *Quando articuli de proprietate in eo admittantur.*
26 *Iste modus defunctorum tertius cum dominus,id hæredem sine alia apprehensione,& hæreditare consuetud.*
27 *Clausula constitut. extinguitur morte constituentis.*
28 *Effectus constituti passivus,de iure communi tenet contra hæredem constituentis.*

1 *Vassallus sic agitans ut dominus,potest intentare omne remedium possessorium contra dominum restitutorium aut directum, etiam contra priuatum quando retinet,aut in eum turbat,aut eam occupat.*

2 Quæri potest,quid hæc consuetudo alterat à præcedenti relicta?dicitur,quod præcedens loquitur quãdo intitante

instante directo domino fit via iustitiæ impedimentum vtili domino:hæc quando dominus propria authoritate detinet,turbat,vel occupat. 3 Et est aduertẽdum quòd illustres & doctissimi viri, quibus datum fuit onus, & merito, redigendi in scripris consuetudines Alaniæ, prout erat opulentissimæ, ac nobilissimæ, inter quos fuit recolendæ memoriæ vir acutissimi ingenii Antonius du Prat, tunc primarius Parisiensis senatus præses:& qui scientia sua,doctrina,& rerum maximarum exponẽdarum facilitate gratiam, cardinalatus culmen,& legationis dignitatem amplissimam fuit eleuatus, nõsine ministerio in hac consuetudine vsi sunt tribus vocabulis,quæ diuersos recte intuenti important effectus, vt statim dicetur.

In tex.in verbo,*detient.*

Prædicti scriptores intellexerunt quando interuenit spoliatus, & tunc vtili domino ad recuperandam pos- 4
sessionem competit interdictum recuperandæ. Et in isto iudicio debet probare quod decidisti à possessione sine 5
facto & culpa tua. Et possessio recens præsumitur clandestina, vel violenta, respectu antiquioris possessionis,si hoc allegetur.Et de isto remedio habes tex. in cap.reintegrandæ quæst.1.quem dicit notandũ Bar. 6
in his quæ nobis.in fi.ff.de acquir.poss.Et quæ Socin.in d.l.rem quæ nobis,addit ad utilitatem istius materiam: si in aliquo eris dubio,recurre ad eum.Gaddo Deci.consil.56.col.fin. in princi. In hac materia 7
notandum est,quod contra spoliatum non admittitur vel probare de dominio,etiam incontinenti,nec si excipiat quod petis quod ei restituatur es. quia causa spolii est adeò privilegiata, vt non admittat exceptionem. Bart.in l.si quis à se fundum. C.ad l.Iul.de vi pub. Verùm quia materia spolii est frequens, teste magno 8
practico Iohanne Petro Ferett.in sua practica,in tit.de turba.poss.vbi inquit: Videmus enim persæpe turbari Italiam imperialium [illegible] commissarios proinciam nobilium & inferiorum,quarum quidem turbationum materia & causa principalis triplex est: videlicet superbia,inuidia, & auaritia. Quæ vitia compescere habet constans iustitia, si virtus eius locum habeat in principum curia,seu aula:sed proh dolor,exulatur à patria.Nolo admittere aliquas fallentias,quas tradit Paul.de Cast.in l.si de vi. col.fi.ff.de iudi.in quibus exceptio dominii admittitur:& in specie aduerte ad infrà scriptas. Primò admittitur exceptio domanii quando notoriè constat spoliatorem esse dominum: & certum est possessorem 9
[illegible] Bart.in l.1.in 5.col.in fin.versic. tertiò facit.ff.de ope.no.nũ.Idem in l.naturaliter. §. nihil [illegible] Item fallit quãdo spoliatus patitur litem contestari super exceptio- 10
[illegible] Bar.in d.l.si quis à se fundum.& Do.Ias.in l.primo,§.3 col.in fin.ff.de ope.no.nun. [illegible] 11
Fely.in c.1.col.3.de excep.dixit:quòd agenti recuperandæ,in beneficialibus, non obstat exceptio criminis,nisi de eo fuerit cognitum. Adde his quæ supra dixi de notorio defectu iuris. Et nota perpetuò,quod 12
agenti recuperandæ obstat exceptio notorii defectus tituli.Rota, deci.16.in nouis.Istam partem attestatur communem Alexand.in [illegible] §. nihil [illegible] ff de acquir poss Eam tenet Socin.in d.l.rem quæ nobis.eo.tit.Et dicitur notorius defectus tituli,quãdo ex eius lectura & visione apparet absque alia cognitione,vel extrinseca probatione:secundum Bart.in l.2. col.1.versic.vltimò oppono. C.de edic.di. Adrian. tol. & in l.fi.§ 1.versic.venio ad contraria. eo.tit.

In tex.in verbo,*trouble.*

Loquitur de turbatione,& vassalo turbato competit interdictum Vti possidetis. Igitur primò quæro 13
in hoc interdicto quid habeat cõcludere libellus?dic tria. Primò quòd aduersarius me non molestet de præ- 14
senti:secundò,vt desistat à molestatione in futurum:tertiò,quòd condemnetur ad interesse pro molestatione præterita.Ita Bar.in l.1.§.interdictum.versi.vltimò quæro.ff.vti possi. eum refert & sequitur Deci. in c. licet causam.col.8.versic.quartodecimò noto.de proba. Item quæ sint probanda pro victoria huius in- 15
[illegible] Deci.in d.c.[illegible] versic. tertiò interdicto dicit quòd antiquior possessio præfertur [illegible] de iure [illegible] secundum [illegible] possessio est [illegible] respectu antiquioris spoliatus. Concordat Bar.in d.l.1.§.interdictum.versi.quarta [illegible] dicit, 16
quod utile istud tantum operatur, quando [illegible] stant [illegible] quæ. Et præterea [illegible] addit, quod quæ [illegible] Vti possidetis [illegible] Et [illegible] Bar.in d.l.1.§.interdictum.versi.

19 sit licitum iudici aliquid iudicialiter vel extraiudicialiter facienti, de facto resistere. Et dum dixi q̃ vtilis dominus qui possidet naturaliter, potest resistere directo, fortificatur hæc conclusio per dictum Bal. quem refert & sequitur Fely.in d.cap.si quando.col.1.dum decidit q̃ coloni & inquilini qui tantum habent detentationem, habent ius resistendi.

In text.in verb. *occupe.*

20 Loquitur de possessione iniusta apud eũ qui eã habet, & quæ alteri pertinet: & habet vassalus siue quilibet prætendens possessionem sibi deberi, ex iusta causa quam nunquam habuit, interdictum Adipiscendæ.

21 Et istud competit ei qui petit possessionem ex testamento non abolito, non cancelato, nec suspecto: uxta l.fi.C.de edic.di.Adri.tol. Nam obtinebit, nisi se opponat legitimus contradictor: Bar. & Ias.in d.l.fin. &

22 ibi ponitur quis dicatur contradictor legitimus. Et exceptiones quæ requirunt altiorem indaginem, non impediunt talem missionem: secus si de eis fiat fides in promptu: per modo constat, modo agatur: ita tex. cũ

23 ibi not.in l.2.C.eo.tit. Competit autem etiam ei, qui ab intestato petit possessionem bonorum sui pro-

24 ximioris defuncti, interdictum Quorum bonorum. de quo toto tit.ff.& C.quo.bono. De materia & li-

25 bello in hoc interdicto, vide latè Ang.in §.quadrupli.instit.de actio. Requisita in eo, & quando articuli de proprietate in ea admittantur, vide plenè Deci.consil.424.in 3.vol.& secundum illud consilium in causa illustrissimæ viceregінæ Neapolitanę iudicauit ducalis senatus, in quo ego eram ascriptus, de anno domi-

26 ni 1527.in ciuitate Thaurini. Et licet præmissa procedant de iure scripto, de iure tamen consuetudinario possessio defuncti transfertur cum dominio ad hæredem, sine alia apprehensione: vt patet in tit. *des successiõs & testamens.* articulo primo. Et sic cessat l.cum hæredes.ff.de acqui.poss. Et audiui ab aduocatis huius villę,

27 q̃ hoc seruatur in tota Gallia. Et sic resultare videtur magnus effectus, propter clausulam constituti, quæ extinguitur morte constituentis: vt no. Do.Ias.post Ludo.Ro.quem refert in §.item si quis.col.18.instit.de actio. Idem voluit Deci.consil.408.colum.5.in 3.vol. Ratio est, quia alia est possessio defuncti, alia hæredis. Et isto casu, quando est continuatio, dicitur eadem possessio. Et consequenter videtur q̃ in constitutum

28 non finiatur morte constituentis, cùm possessio transeat ad hæredem cum qualitate constituti. Imò fortius voluisse videtur.do.Io.Fran.Bal.in tracta.præscrip.in 11. quæst.4.par.prim.quòd effectus cõstituti passiuus de iure communi transeat contra hæredem constituentis: tamen de isto dicto, inquantum loquitur de iure communi, dubito: sed vtrum haberet locum vbi possessio in hæredem transfertur, vt in hac patria: vide quæ singulariter dicam in tit. *des successions.* cap.12.artic.1.in prin.& plenissimè in verbo, *saisir.*

ARTICLE IIII.

Le ressort peult estre à vn, & le fief à autre: car par la coustume, fief & ressort n'ont rien commun.

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. IIII.

1 *Quòd in eodem ressorto, iurisdictio ab uno, feudum ab alio possit haberi, eo quòd nil inter se commune existit. & nu.2.*

Non est inconueniens quòd in eodem ressorto alter habeat iurisdictionem, & alter feudum

1 Quòd ista duo nihil habent inter se commune, patet: quia vassalus qui recognoscit iurisdictionem à re-

2 gia maiestate, dicitur vulis dominus feudi illius villæ seu opidi, quod recognoscit in vniuerso, & dominus feudi particularis dicitur directus, respectu vassalli vel emphiteotæ quem inuestiunt vt plenius declarabo in sequenti articulo.

ARTICLE V.

Le seigneur iusticier n'est fondé à cause de sa iustice, de soy dire seigneur feodal des choses situées en icelle.

SVMMARIA IN GLO. ART. V.

1 *Vassalus dominus iustitiæ an habeat fundatam intentionem in dicendo bona in eius iurisdictione sita, esse de eius dominio, & nu.2.*

3 *Vassalus beneficio inuesturæ regiæ an habeat fundatam intentionem, &c.*

4 *Domini directi, duo possint esse: unus in uniuerso, & alter in particulari*

5 *Dominium directum qui dicitur habere*

6 *Rex utrum possit auferre dominium subdito rei suæ.*

1 *Dominus iustitiæ super bonis situatis in sua iurisdictione, quòd sint de eius directo dominio, nõ habet fundatã intẽtionẽ.*

2 Ratio dubitandi, quòd imò videatur fundata intentio, est: quia vassalus dominus iustitiæ est infeudatus à regia maiestate de toto territorio, & per infeudationem omnia iura regis sunt translata in vassalum: hus salluis quæ sunt regi reseruata, in signum supremæ authoritatis: de quibus per tex.& ibi not.in cap. quæ sunt regalia.in vsi.feu. Modo sic rex potest dicere in regno suo, quod dicit Mar. glossator imperatori apud

3 Roncaliam, quod omnia erant sua, vt refert glo.in l.bene à Zenone.C.de qua.pres. Ergo sicut rex habet intentionem fundatam, idem & vassalus beneficio inuesturæ. In contrarium est veritas: quia bene verum est, quòd rex habet fundatam intentionem suam super vniuerso regno, vt dicatur dominus, etiam directus, quo ad iurisdictionem & protectionem: ita non quoad directam dominium rerum particularium: hinc est, quia pro podice, vel feudo meo ab alio indebitè occupato, cõpetit mihi directa rei vendicatio, & non regi: & ita declarat præallegata glos. Et pro plena intelligentia est notandum quòd duo possunt esse directi domini,

4 vnus in vniuerso, & alter in particulari. Ita declarat do.Ias.in l.1.col.2.ver.isto sic præsupposito.ff.ad Trebel.

Idem

Idem Ias.in l.1.C.vndelegi.vbi refert Bal.dicentem, quòd non est inconueniens quòd papa dicatur dominus directus Apuliæ in vniuerso, & rex dominus directus castrorum Apuliæ. Semper dubitaui de illo dicto Bal.& do.Ia ea ratione: quia directum dominium habere dicitur, qui habet plenum, & nullum recognoscit: 5 dominium vtile, qui alium recognoscit: vt exemplificari potest in vassallo, emphiteota & superficiario. Ita declarat do.Ias.in §.omniũ.col.13.versi.circa principiũ dicite.instit. de actio. Bar.& doc.in.l.si de vi.§.differentia.ff.de acqui.pos. Sed sic est, q̃ rex recognoscit papam de regno Apuliæ, talis recognitio dicitur respectu etiam castrorũ particularium, & omnium quæ cõprehenduntur tali dominio vniuerso. Et si dicatur, quod ergo dominium habebũt vassalli castrorũ recognoscẽtes regem Apuliæ. cum tamen rex sit dominus vtilis: dic q̃ vtile. Sequitur igitur dicẽdum q̃ sint plura dominia vtilia, hoc patet, vt videtur tenendum, q̃ quàm sint duo directi dominii. Nam istud vltimũ negat Bar.in l.si de vi.§.differẽtia.col.1.versi. quæro quotuplex est dominium ff. de acqui.poss.& Alex.in l.1.q̃ princ.ff.ad Trebel. sed p̃dicta possent esse vtiles, contra Bar.in d.§. differẽtia.versi.quæro vtrum vtile, &c. vbi exemplificat in eo qui præscripsit vtile dominũ, & rem præscriptam dat alteri in emphiteosim. Non cõcedo: licet sit vtilis, tamen non sequitur quin emphiteota etiam sit vtilis. Et sic possunt esse duo vtiles domini diuersis respectibus, sint hæc dicta gratia disputationis. nõ est tamen recedendum à doc.Bal.& Ias.dum constituunt differentiam, an quis sit directus dominus in vniuerso, vel in particulari. Cadit hîc opportuna quæstio. Vtrum rex possit cõferre dominium subdito rei suæ? tamen 6 [illegible] beneficium, & dare alteri. Ex his remanet defensata consuetudo, quæ concordat cum iure communi.

ARTICLE VI.

Les habitans d'aucune iustice qui n'ont corps commun ne consulat; ne se peuuent assembler pour leurs affaires communs, sans demander licence à leur seigneur iusticier, ou aux officiers du lieu d'ou ilz sont subiectz, sur peine d'amende qui doibt estre arbitrée par le iuge, selon l'exigence du cas.

SVMMARIA IN GLO. ART. VI.

2 *Vniuersitatum tres sunt species.*

3 *Vniuersitas quando dicatur facere corpus.*

4 *Vniuersitas seu congregatio, quando dicatur monopolium, conuenticulũ, collegium, sodalitas, ligæ, siue cõfederationes.*

5 *Aequinoxius, qui potest esse bonus & malus, debet interpretari in bonam partem.*

Congregare quibus licet, & quibus sit prohibitum.

6 *Congregatio facta sine licentia, si quid boni statuant, an actus ualeat.*

7 *Vniuersitas quando possit se congregare sine licentia superioris.*

8 *Iudex in arbitrarius quid habeat facere, & an possit pœnam mortis arbitrari.*

9 *Iudex in arbitrarius non debet esse rigorosus, nec etiam nimis gratiosus, sed debet tenere mitiorem partem: & quòd cessante lege uel statuto, debet regulari à consuetudine.*

10 *Affectus quando puniatur, licet non sequatur effectus.*

11 *Pœna ordinaria an puniri debet qui tentauit committere atrox delictum, & non potuit, etsi commisisset. & nu. seq.*

[illegible] 1

[illegible] 2

[illegible] 3

[illegible] 4

[illegible] 5

[illegible] 6

[illegible] 7

In text.in verb, *à leur seigneur.*

de quo quãdo populus vult aliquid statuere, cõgregatur de authoritate superioris, quãdo non habet iurisdi-

tionē. Ita Bar. in l. omnes populi. col. 4. versi quæro secūdò principaliter. ff. de iusti. & iur. Ibi, & hæc conuocatio. mò fortiùs dicit Bar. in l. 2. C. de decurio. li. 10. Quòd talis cōuocatio spectat superiori quādo eius copia haberi potest. Idē vult Bar. in l. 1. ff. de albo scri. Et ista decisio directo torqueri potest in caput sub ditorum meorū publicē tū, qui nō erubescēt palsari facere cāpanā ad congregationē cōsilii incōsulto potestate: sed fæpissime decipiātur: quia potestas se absentat à loco, & sic eorū palliatio redditur frustratoria. Et satis dici potest q̄ tam pultantes q̄ consules mandātes, si id faciāt dolo malo, causa occupādæ iurisditionis, quòd incidant in crimen l. Iuliæ maiestatis, sicut in simili dicit Bar. de faciētibus statuta, & nō habētibus iurisdictionem, in d. l. omnes populi. col. 4. versi. octauò quæro. allegat l. 3. §. n. ff. ad leg. Iul. maiesta. Et saltē mitius agēdo incidūt in crimen stellionatus, cùm culpa sit immiscere se rei ad se nō pertinēti. l. culpa. ff. de reg. iur.

8 Et iniuria dicitur fieri, quod non iure fit. l. 1. ff. de iniur. In tex. *sur peine d'amende arbitraire*

9 Cadunt dubitabiles quæstiones: prima in arbitrariis quid debeat iudex arbitrari: secūda vtrum possit arbitrari pœnā sanguinis vsq; ad mortē inclusiuè. Circa primam breuiter dic, q̄ in arbitrariis iudex nō debet esse rigorosus, & debet sequi mitiorē partem: sed nec esse debet nimis gratiosus. Et arbitrū iudicis, cessante lege, vel statuto, regulari debet à cōsuetudine: & in primis attēdatur l. fi quis reum. ff. de custo. reo. glo. penul. in l. quid ergo. § pœna grauior. ff. de his qui not. infa. Cessante cōsuetudine, iudex arbitratur procedēdo de similibus ad similia: glo. in l. si quis id quod. ff. de iurisd. om. iu. declarat Dec. in c. de causis. col. 2. versi. do de similibus ad similia: glo. in l. si quis id quod. ff. de iurisd. om. iu. declarat Dec. in c. de causis. col. 2. versi.

10 sextò, & vltimò. de offi. deleg. Et nunquam exeat mentē tuā q̄ in atrocioribus, in quibus lex vel statutum pœnæ mitigētur in delicto nō cōsummato: ita expressè dicit Fely. in c. inquisitionis. col. 6. de accu. & ibidē col. penul. in fi. de offi. delega. Sed idē Fely. in c. 1. in. 3. col. in princi. de præsump. tenet q̄ etiā hodie l. is qui cum tello. C. ad l. Cor. de sicca. & similes, in quib⁹ puniūtur affectus, licet nō sequatur effectus, procedāt nisi statutū aduersetur. Apud Aluerniam nō cadit ista disputatio: quia in ti. *des iniures*. articulo. 1. declaratur q̄ punitur affectus cum conatu, ac si esset effectus secutus: & circūscripta cōsuetudine, ego qui semper fui mitis

11 interpretatione. ff. de pœnis. Nisi essemus in crimine læsæ maiestatis, vbi agitur de proditione vnius villæ

12 vel ciuitatis, & de periculo multorū, aut de maximo scandalo. Quo ad secundū, de pœna mortis, glo. §. in summa. inſti. de iniur. tenet, q̄ sic eam reprobat Do. Ias. in l. q̄ iurisdictioni. ff. de iurisd. om. iudic. col. 1. sed eam defendit & approbat cum tribus limitibus Fely. in d. c. inquisitionis. col. 6. & 7. Dec. etiā, vbi tradit octo limitationes in c. ex litteris. col. penul. in fi. de offi. deleg. & pro ea tenuit Ang. in d. §. in summa. Et dit octo limitationes in c. ex litteris. col. penul. in fi. de offi. deleg. & pro ea tenuit Ang. in d. §. in summa. Et quia amplissimè ista materia tractatur per eos, vlteriùs nō duxi insistendū, trāsecundo cum Fely. qui plenius distinguit & tractat materiā quam Do. Ias. & Dec. in c. 1. de præsump. Et plenius quàm alibi in c. ex litteris col. 10. versi. tertia declaratio. de constit. & ibidem col. 11. versi. prima declaratio. Vide quæ dixi in tit. *des maires*. c. 26. arti. 3. nu. 8. vbi plenius quàm hic.

ARTICLE VII.

La licēce par eulx requise, en declarāt le cas pour lequel se veulent assembler, si leur est refusee, se pourrōt assembler, nonobstāt le refus: pourueu que soubz cou leur de ladicte assemblee ilz ne traictēt chose qui ne soit licite & hōneste. Et quāt au departemēt des deniers royaulx, en vserōt comme ilz ont accoustume: & ont lieu le dictz deux articles p̄cedēs au bas pays d'Auuergne: car au hault les habitās se peuuēt assēbler sans authorité de iustice, pour faire luminiers, ou iurez qui ont l'administration des affaires cōmuns des lieux, villages, ou parroisses dudict pays.

SVMMARIA IN GLO. ART. VII.

2 *Causa est exprimenda quando receditur ex causa à regulis iuris communis. & nu. 3.*
4 *Iudex quando debeat impartiri officium suum, an dicatur grauare, & quando possit appellari.*
5 *Iudicis voluntari, arbitrio, aut erroris, conscientiæ vel beneplacito, si aliqua cōmittatur, quid posset facere, & nu. 6.*
6 *Beneplacitum concedentis quando extinguatur morte.*
7 *Vniuersitas quando possit statuere, & an possit pœnā adicere: & quando maioris partis cōsensus sufficiat, & nu. 9.*
8 *Statuere quid possint.*
9 *Iuris regula qua dicatur concessum pluribus ut vniuersis, & quando pluribus ut singulis.*
10 *Vniuersitas quomodo possit imponere onera, & quid operetur unius contradictio, & nu. 11.*
11 *Vniuersitas quando obligetur ex delicto.*

1 *Petita licētia, declaratisq; causis cōgregationum eis negetur, cōsuetudo eam impartiri tractādi licita & honesta in bassa Aluer. quo ad cōparationē denariorū* [illegible] *imitatur. Ide facit cōsuet. in alta Aluer. nō exqui. ta superioris authorit.*
2 Dicitur in hac consuetudine quod superiori causæ congregationum sunt exprimendæ & declarandæ.
3 Ratio est, quia congregationes tam de iur. quàm de cōsuetudine, sunt reprobatæ, nisi certis casibus. Ideo succedit regula iuris, quòd quotiens exceditur à iure communi, causa est exprimenda, cum regula: exemplum tradit Do. Ias. in l. properandum. §. sine autem alterutra. col. 4. C. de iudi. dicens quòd quando iudex absolutionem victum ab expensis, quia regulariter debet in eis condemnari, debet causam absolutionis exprimere, alias facit litem suam. Addo Matthesy. suo notabili 9. Et est regula communis in omni materia, quod non sufficit causam subesse quando receditur à regula communi, nisi exprimatur: secundum

cundum Dec. consil. 8. col. 2. in princ. in primo vol. Fely. in c. 1. col. 13. versi. & prædictis adde. de constitu. Dicitur etiam quòd consuetudo dat licentiam, si iudex requisitus eam negauerit. Certè cōsuetudo hic pro- 4
uidet in casu negationis: quid iuris in aliis casibus, vbi iudex denegat impartiri officium in tantum cadit in hac quæstione notabilis materia, I non quicquid. ff. de iudi. vbi quicquid iudex potest, non subiicitur necessitati: de qua dicunt posse appellari. Ita Do. Ias. in l. quod nimis. col. 1. ff. de re iudi. Fely. in c. per tuas. col. 1. de testi. Sed pro plena declaratione dicit distinge, aliqua cōmittantur voluntati iudicis, aliqua vero arbitrio, directioni, vel cōsentiæ, vt declarat Fely. in d. c. 1. col. 13. in fi. & sequētibus. de constit. Primo casu non licet appellare, 5
quia habet locū d. l. non quicquid. Secundo vero casu licita est appellatio, si iudex non arbitretur, aut male & potenter superior retorquere tenetur, interioris supplendo, vel minuendo, prout ibi videbitur iuris esse. Ita colligo ex notatis per Ias. in c. cum dilectus. de feriis. & plenius per Fely. in d. c. 1. col. 14. de constit. Et per supradicta videtur male locutus Paul. de Ca. in d. l. non quicquid. qui exempla quæ tradit non labuerit bantur meræ volūtati: & consequēter licita erat appellatio, licet hanc reprehēsionem ab alio tactam non reperiam. Conclusio ergo sit ex prædictis, quòd in casu huius cōsuetudinis nisi recusante ordinario impartiri licentiā, consuetudo prouidisset licitè habitātes potuissent appellare, quia talis licētia non depēdet ab eius mera voluntate, sed ab arbitrio & discretione, q̄ debet esse vt admittat habitantes ad tractandum licita & honesta, necessaria vel vtilia. Et nota in proposito, quādo pœna est imponēda ad beneplacitū iudicis, quid iu- 6
dex facere possit, declarat Dec. in c. ex litteris. col. fi. de consti. Et ibidem quādo beneplacitum concedentis expirat morte. Plenè Fely. in d. c. ex literis. col. 7. versi. sed pro vtili. vbi dicit quòd si sit concessum sub nomine dignitatis vel officii, non extinguitur morte: secus si sub nomine proprio.

In tex. in verb. *ne tractent.*

Cadit quæstio, impetrata licentia, vel non, tamen à consuetudine concessa, super quibus possit populus 7
statuere cum de tali materia non fuerit facta mentio. Dic. quod tantum de his quæ pertinent ad administrationē rerum publicarum, quando non interuenit authoritas superioris. Ita Bar. in l. omnes populi. col. 2. versi. primo casu, &c. ff. de iusti. & iu. Exemplum dat Bar. quando agitur de expendenda pecunia communitatis. Aliud dat Bar. in l. nemo. C. de decurio. quando populus statuit quòd res vendentur certo prætio. Nota tamen quòd 8
istis casibus non potest populus coram statutis pœnam adicere: quia caret iurisditione. Ita Do. Ias. in l. in primo. 16. col. fi. in quibus dicit ob. Panor. in c. quæ in ecclesiarum. col. 2. de consti. Et qui possint statuere, vide plene Fely. in c. cum omnes. col. 7. verb. demum in hac materia. de constit. vbi tradit de vniuersitatibus, collegiis, cardinalibus, archiepiscopis, episcopis, archidiaconis, decanis, archipresbyteris, & legatis apostolicis. Et quando fiunt statuta, 9
vtrum requiratur omnium consensus, vel sufficiat maior pars. Et quia hæc materia sic diuiditur quia aliquando agitur quod pertinet pluribus, vt singulis, & tunc pars etiā maior non præiudicat: non dicam minori, sed nec vni singulari: quia quod omnes tangit ab omnibus debet approbari. Regula, quod omnes. Vltra dicta Bar. in l. quod maior. ff. ad municip. vide plenè Fely. in d. c. cum omnes. col. 7. versi. in ea. glo. ubi. de consti. Et ibi habes quādo priuilegium dicatur cōcessum pluribus vt vniuersis, & quādo pluribus vt singulis. Aliquādo aliquid pertinet plurib⁹ vt vniuersis, tunc regula est quòd maior pars facit, valet tanta q̄ maior. Illam re-
tulit & tenuit Fely. in c. 14. talis. de constit. cum omnes. col. 8. verb. in ea. glo. 10. Prima est, quādo actus est voluntarius, & exemplificat in capitulo tradigete, vel collaturante iudicum ad certam causam, aqua non præiudicat dissedentibus vel absentibus. Et ibi disputat Fely. de actu vtiliter facto, vtrum omnes obliget. Inter 10
cæteras fallentias, nota nonam, quādo agitur de impediēdo actum, ne fiat per vniuersitatem: q̄ tunc sufficit cōtradictio maioris partis rationabilis, imò vnius tātùm. Ex dicta rubrica intero vitra Fely. q̄ licet popu- 11
lus non possit cogere collectam, vt declarat Fely. in d. c. cum omnes. col. 8. versi. & ex hac. Bar. in l. 4. § actor. vbi plene Do. Ias. ff. de [illegible] tamen vniuersitas rationabiliter cōtradiceret, impediret actum, aut fieri actus fieri non permitteret, puta [illegible] q̄ tale onus imponi pro causa necessitatis, vel pro alia necessaria in bulla cōmuni, quæ primò excutu debet, vel q̄ esset excessiua: iuxta notata per Bar. & Do. Ias. in d. §. actor. Et finaliter [illegible] materia cōcludit, q̄ maior pars vniuersitatis potest per imposition[illegible] meris singulos grauare, si 12
impositio fiat ex causa necessaria: secus si ex volūtaria: in d. c. cū omnes. col. 10. versi. decimo fallit. in fi. Nihil dicit quādo fit ex causa vtilitatis, tamē articulus iste decidi potest per ea quæ tradit Fely. in d. c. cum omnes. col. 9. versi. sed cōcluderem. vbi æquiparat actum vtilem necessario: & sic sicut potest vniuersitas taleam imp[illegible] [illegible] vtilitatis. Et vtrū tales pœnæ possint imponi [illegible] [illegible] aut de voluntate superioris plene tradit Alex. in d. § actor. col. 3. & ibi Dec. col. 3. versi. nonobstat. & est util. 146.

In tex. ibi, *qui ne soit licite & honneste.*

Nota q̄ vniuersitas tractādo illicita, delinquit, quādo id facit cōgregato cōsilio vel in actu successiui ratifi[illegible] gestū à paucioribus [illegible] per exempla. Fely. probat [illegible] [illegible] de constit. declarat Bar. in l. aut facta. §. fi. ff. de pœnis. plenè Do. Ias. in l. ciuitas. ff. si cer. per. pulchrè Franc. de Areti. consil. 165. col. 12. breuius consil. 28. Dec. consil. 17. in 2. vol. Et quia plenè dixi in consil. facto pro domino priore de Sausilenges, non insisto.

ARTICLE. VIII.

Reme de possessoire, & sequestre n'ont lieu es choses mobiliaires.

SVMMARIA IN GLO. ART. VIII.

2 *Possessorium remedium, non competit in re mobili, tam de iure quam de consuetudine.*
3 *Sequestratio, in quibus casibus sit licita. & nu. 4.*
6 [illegible] *ionem personæ, vel bonorum, antequam iudex concedat, quid debeat sibi constare. & nu. 7.*
8 [illegible] *Hachem, &c. facere. & nu. 9.*

9 *Sequestratio an sit licita quando maritus relinquit uxorem usufructuariam sine inuentarij confectione.*
10 *Sequestratio an sit licita, petita hereditate ab intestato siue ex testamento, &c. Item & descriptio. nu. 11. 12.*
14 *Sequestratio an sit permissa quando iudex dubitat ne partes veniant ad arma. & nu. 15.*
16 *Sequestrationes quæ prohibentur a constitutione regia.*
Sequestra quædam sunt voluntaria, quædam necessaria.
Sequestra necessaria fiunt alterò dictorum quatuor modis.
Sequestra necessaria aliquando per viam appellationis, lite pendente, aliquando appellatione pendente à negotio principali, & aliquando ab executione.
Sequestra aliquando non admittuntur quando quæsitio est soluendo.
Sequestra aliquando tollantur mediante satisdatione, aliquando tantùm cautione.
Sequestra aliquando concedantur propter dilapidationem seu dissipationem: & ibi quando quis dicatur dilapidare seu dissipare
Sequestrationes quomodo iudicibus sint prohibitæ, an ab ordinario, vel iudice appellationis
17 *Modus dicendi in hac materia pro recipiendo datum obiectum &c. & quæ nu. 18. 19.*
18 *Optimo communis propter amicitiam declinandus, quando dicere non potest, quia iudex facere debeat*
19 *Contrarietas quando habeatur in dictis sanctorum patrum, quod quis possit eligere opinionem quam uult.*

1 *Remedia possessoria & minus efficacia uendicant sibi locum, in mobilibus.*

2 De iure scripto olim dabatur interdictum Vtrubi. pro re mobili, l. vnica. ff. vtrubi. hodie tamen si quis perdit aut possessionem rei mobilis, nullam competit ei interdictum sed habet recurrere ad ciuiles actiones. Ita dicit Bar. in d. l. vnica, versi. alias ergo perdidit, &c. Et sic contrarietas concordat cum iure communi, & erunt ista ciualia remedia, Rei vendicatio, Vt bonorum raptorum, Actio furti, ita eciam subiectam materiam.
3 Dicitur hic quod sequestra tant pro hibita, cõcordat cum l. vnica, C. de prohib. seq. pe. Quæro de notabili
4 quæst. glo. in d. l. vnica, ponit quatuor casus in quibus licita est sequestratio do. Ias. in l. fi. hac. uisor. §. fi. col. 5. ff. qui ia. da. cog. ponit sex. glo. in c. 2. de sequest. possess. ponit. 11. Panor. in c. 2. co. fi. eo. tit. ponit te decim, vtrum in hac patria cõsuetudo iam inducta sex casus erũt exceptuati a regula cõsuetudinis, quæ in dubio tollit. Vt leuetur quod non; quia vbi vel cõsuetudo non distinguit, nec nos distinguere debemus l. de pretio. ff. de probat. l. ff. de offi. præti. Puto concludendũ contrarium & ne quòd dictis casibus posset fieri sequestra: quia licet l. unica ciuilis d. l. vnicæ, recipit interpretationẽ possessuam ab aliis legibus, ita & consuetudo, quæ est lex non scripta, recipit interpretationẽ possessuam, vt limitetur per casus speciales. Ita vult text. in l. i. §. lex Falcidia.
5 ff. ad l. Falc. Et aduerte quòd in casibus in quibus licita est sequestratio, vel captura, quia debitor est suspectus de fuga, iudex non debet ad requisitionẽ creditoris id simpliciter concedere, nisi recepta fide de instrumento
6 de quo in glo. ad. l. ad autẽ de actionũ principio in glo. in verbo, an iudicio. Addo aliud, quòd oportet quod creditor iuret, debitor est effectus detestoris cum litionis post quam debitum contraxit, alias imputetur ipsi creditori quòd contraxit cum homine qui nõ erat solubilis & ratione de fuga. Ita declarat Bar. in l. fi. C. de fœnis.
7 Et vide Dec. consil. 4. an. 3. vel quòd in casibus in quibus est licita sequestratio, debet illa fieri cum aliquali cautelæ cautione, & parte citata: nõ intelligas tamen hoc procedere quãdo sequestraretur persona tãquam
8 suspecta de fuga: quia tunc periculum fugæ. Ita declarat ad literã Panor. in c. 2. col. fi. circa fi. de sequest. possess. Et dicit idem quando dubitat de celeri contemptione, ve. ac portatione rei mobilis: quia eo casu iudex potest ad
9 hoc tamen in re esse cognitionem, parte non vocata, propter periculũ moræ. Intargumentum quæstionis vide de hoc expresse in sequestratio, sit tamen permissa descriptio? Bar. in d. l. vtrubi, arguit, ad partes, finaliter concludit notata per eum in l. 19. per. ff. de ven. in poss. mit. & ibi concludit. quòd in ista materia est requirendus, nisi do eam bene explicare, vtrum talis descriptio sit possessum cõcedenda, an sit alibi dãda aliquali cautela. Bar. in l. fi. de ædilit. §. fi. ff. qui ia. da. cog. tenuit quòd sine cautelæ cognitione Bar. etiã in l. 1. §. 1.
9 ff. de ven. in poss. mit. Idem tenet & eam sequitur Do. Ias. in d. l. fi. de ædilit. §. fi. col. 5. ff. qui ia. da. cog. Contrariam tenuit Bal. in l. fi. cælestes C. de iure fisci. vbi notat quòd ille qui petit descriptionem debet prius probare de loco mercis esse. Idem tenet Ang. in l. h. per illum text. C. de annon. & tribut. lib. 10. Paul. de Cast. in l. donum. de rectorat. Hodie. Ideo consulat ipse Paul. cor. h. 191. incipiẽte, antequam veniãm principio, secũdum antiquam possessionẽ, quod quando maritus relinquit vxori vsufructuariam sine inuentario & confectione nec tempore decet facere descriptionẽ. Idẽ cõsulat Alex. consil. 58. in 3. vol. Et similiter quãdo petitur hæreditas ex testamento, vel ab intestato, & apparet quòd potest petens interesse prætendere, quia tenet primum
10 locum in successionis ad intestatorem, habet tentari ve, & tunc potest impetrare descriptionẽ mobilium. Et posquam processerit lata sententia in iudicio petitorio, poterit mobilia, quæ habitabantur esse de hæreditate sequestrari. Ita decidit Do. Ias. in d. l. fi. de ædilit. §. fi. col. 5. ff. qui ia. da. cog. Et hic in
11 materia descriptionis hæreditatis, licet in materia sequestri, quæ regulariter sit prohibita, ne pompa aut pau-
12 pertas domus detegatur. Item nec exceptio tua refert interesse tanquam impeditiua litis ingressus, excludit petere descriptionem sine iuramento. Item verum & potest dicta exceptio opponi, nisi non sit citata, secundum Panor. in c. 2. col. fi. de sequest. & secundum Fely. & cæteros per eam allegatos, in c. ex parte col. 2. vers. in eadem lor. de litisco. fruct. de testi. potest tanquam peremptoria exceptio opponi in
13 quacunque parte iudicii. Et sic videtur quòd satis bene probat text. in l. 1. ff. de appel. recip. qui generaliter dicit quòd licet iudici quæ ne iurisdictionis. Fallit quando subest causa quæ moueat iudicem ad credẽdum, quòd ea quæ petit est sua, ex causa & quòd prætendit verisimile interesse per ea prædicta. Vnum nolo o-
14 mittere circa materiã sequestri, videlicet quando partes contendentes de possessione tandi, veniunt ad arma, quia quælibet pars dicit se veriorem possessionem: quod licitum est, & etiam ad id conuocare

notare communes & amicos: iuxta latè notata per doc. maximè Do. Ias. in l. vt vim ff. de iustit. & iur. ex alia communiter doc. dicunt, quòd iudex debet inhibere partibus, ne accedant ad possessionem, & ita obtinebit sicut ista manu. asserti iuxta l. æquissimam. ff. de vsufruc. Istam practicam tradant Bal. & Paul. de Cast. in l. 2. C. de iurisdi. & sic ca Bal. in l. ora. nam. C. de rei ven. Paul. de Ca. consil. 3. an. 2. vol. Potest quis iudex consilium iustum & æquum. In hoc distingue, aut melius constat iudici de possessione vnius partis: & debet inhibere alteri parti, quia debet prouidere ne veniant ad arma, vtendo sua manutentione, sine damno possessoris & hoc citra prædictam partium & plenariã possessionem: prout declarat Paul. de Cast. d. consil. 3. an. 2. vol. Aut est omnino dubium, quis habeat possessionem, ita quòd iudex non potest cognoscere cui magis fauendum sit: & tunc optimum est consilium, vt hat sequestratio & inhibitio. Ita pulchrè declarat Do. Ias. in quadam æstimatione. col. 3. in fi. ff. si cert. pet. & bene, quia iudex debet iuridictionem suam tueri inhibendo & parcendo, non autem inferre priuato damnum, tardando aut prorogando eum sua possessione, iuxta l. primum ff. si quis ius. di. non ob. Potest etiam iudex, ne partes veniant ad arma, aut alia ex causa rationabili, inhibere 15
partibus ne exeant domum aut contractum: vt dixit se tradit Do. Ias. in l. quod iubet. col. 4. ff. de re. iudi. Hodie etiam ex constitutione regia prohibentur istæ sequestrationes beneficiorum, quando datur fructuum 16
partium, quia pronuntiatur pro conuento, petet in nouissimis constitutis. 5. inc. pientes, Ita esse Ita tamen non habetur quando dubitatur de possessorio primordiis confectis, sed tempore retroacto, quia tunc data paritate probationum, reus est absoluendus. Ita tenet Bar. in l. de quæstionibus. ff. de quæst. quia Iason. cog. Vbi dicit quòd in principio causæ fauendus actori in medio seruetur æquitas, & ideo non credo quòd regia constitutio loquatur in summarissimo possessorio, de quo loquuntur doctores. Et æquissimum & Paul. de Cast. consil. 3. in 2. vol. Item nec in aliis casibus in quibus de iure licita est sequestratio, ante executionem corporis hereditatis, aut facti, aliquorum declarationem. Primo quæro vtrum beneficium restitutionis quod habet respondere agenti ad beneficium, possit sequestrari: vt sit ideam breuitate, scilicet iure restitutionis ex dictis Felyn. in c. olim. col. 1. & 2. de rescrip. Et dico quòd quãdo quis se contendit esse minorem, & petit restitutionem & eo casu distingue, aut actor potest edocere de iure suo, non obstãte allegatione rei & actor non edocet de iure suo: & tunc sequestratio: quia constitutum sibi quod procedi faciat ad diffinitiuam: aut nõ potest, quia vult quòd respondeat per aliquem facto, in quo requiritur præsentia, aut mandatum speciale & eo casu licita est sequestratio: quæ fit eo quòd missionis in possessionem, in prolatis quæ missio prohibetur in beneficiis, & vide de eo quod statutum in pollet lib. vi. quod qualiter procedit, vide Panor. in c. 2. col. 2. in fine de sequestra possess. & fruct. Al. quando contentus est absens ante iudicium ex causa legitima, & tunc sequestratio potest permitti ad diffinitiuam, ea ratione notabili quoniam iudicium non potest vltimari per forum citationis etiam ad domum, contra legitimum absentem, vt per Ias. & alios in c. fi. de eo qui mittitur in possessionem, & est sequestratio, non tantum fructuum, sed etiam corporis beneficii. Sequestratio etiam admittitur in casibus infrascriptis. Primo quando beneficiatus non vult tenere beneficio, dapsum & curare de reparationibus & reædificationibus: & tunc, non obstante appellatione beneficiati, potest sequestrare fructus vsque ad concurrentem quantitatem seruitii ecclesiæ præstandi. Secundo admittitur in casu cle. vnicæ, de rescrip. potest quando est lata sententia in curia, petitoria vel possessoria, contra possessorem, qui tamen tempore pacifice non possederat, aut secundum glo. ibi, in verbo, promulgata ab ordinario, & per eam contra... quia tenetur sequestratur beneficium, etiam si interponatur appellatio, vel dicatur de nullitate sententiæ. Vtram idem in causis profanis, quod lata sententia ab ordinario, fit licita sequestratio rei vel fructuum. Panor. in c. 2. de sequestra posse. col. 3. vers. quædam etiam dicit quod duplex est sequestratio: videlicet voluntaria, & necessaria. Item eo eadem, vers. 4. nono ad secundum membrum dicit quod necessaria fit quatuor modis. & vide ... vide col. 4. versi. exemplum primum. Quando fiat officio iudicis pure executorio, fiat ad requisitionem partis, de re recuperanda, habes ibi vers. quarto modo. Et quando ad requisitionem partis, de re litigiosa, vide ibi aut fit ad petitionem partis de re litigiosa & ista potest petitione triplici tempore, ante petitionem principali & de ista loquitur d. col. 4. vers. primo casu regulariter & pone hic hanc l. ... tua ex. & ... & ... vers. secundo quare, tradit quando quis dicatur dilapidare vel dissipare & ... lex debeat ... pro sequestro obtinendo, aut pendente sententiam, appellatione pendente vide col. 5. vers. ... & ... col. 5. vers. secundo quæro ponit quando ad tollendam sequestri requisitionem ... & quando ... & quando per contemptionem. Et si non possit sequestrum. Item vers. quæro ... & quando est ... Item & quando sequestratæ: quia seruando seruandum non potest. Item & ... nec ... tam tractabant, vbi nulla adhuc data sententia. Panor. clare loquitur, satisfacit mihi, remissiue ... Quæ mihi supra dictam est de sequestratione ... 17
... parte ... & tu sequestratus ne partes veniant ad arma, id refert dicit quia Decianus hic ... col. vers. secunda conclusio. de probat. tradit duos modos practicandi, data dicta obtentione Panormitani ... Item dicit ... Sequestratio ... & fortasse ... Item ... Bal. in l. hanc pro. C. communi de leg. ... & ratione ... Item ... Item ... Item

diuidi, vel periré, censetur malam causam fouere: tex. est, quem ibi notat Fely. post Bal. in c. afferte. de præsump. Et quando opiniones sunt adeò contrariæ, quòd communis discerni non potest, si agatur de iudicando, non propterea iudex rem de qua disceptatur, diuidere potest: sed debet reum absoluere: quia in fine causæ magis fauetur reo, quàm actori: l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. aut debet tenere mediam viam: vt declarat Deci. in c. 1. col. 6. versi. illud vtiliter nota. de proba. & prædicta procedũt in iudiciis. Si autem sit contrarietas in dictis sanctorum patrum, vbi ecclesia nihil determinauit, licet eligere opinionẽ quam quis vult. Ita Fely. in cap. ne inuitaris. col. 1. versi. fallit secundò. de cõstitu. Et tradit tria exempla. primum, de salute vel damnatione Salomonis, quod bene cadrat. Secundum quòd virginis Mariæ corpus fuerit in cælum assumptum: etiã quòd deessent authoritates piæ, credendũ est: quia fuit camera Christi, quæ nõ potuit subiici corruptioni. Tertium quòd Maria fuerit cõcepta sine peccato originali, credo quòd etiam pium sit id credere: quia elegit sibi Christus vas purissimum. Et super ipso articulo hodie ab ecclesia est interdicta disputatio.

ARTICLE IX.

Lettres non perpetulles ne peuuent estre regrossoyées, sans authorité de iustice, & la partie appellée qui y peult auoir interest.

SVMMARIA IN GLOS. ARTI. IX.

1 *Rescripta principum an sint perpetua iudicanda. & ibi, quid in litteris gratiæ. & nu. 2. 3.*
4 *Rescriptum principis legum, rescriptum & dispensatio, ad diuersa differunt.*
5 *Rescriptum quando incipiat habere effectum, à die datæ, vel præsentationis.*
6 *Rescriptorum interpretatio à quibus fieri debeat. Item & de interpretatione priuilegij nu. 7.*
7 *Priuilegium utrum possit à concedente limitari & reuocari.*
8 *Priuilegium concessum non subdito an sit reuocabile.*
9 *Priuilegia concessa non subdito mediante pecunia, aut titulo oneroso, quod sint irreuocabilia.*
10 *Solutio pecuniæ an faciat transire priuilegium in contractum.*
11 *Vassalus si dederit pecuniam pro feudo, an feudum dicatur beneficium, vel contractus.*
12 *Rescripta reintegra an transeant ad hæredes & contra hæredes.*
13 *Citatio est fienda quotiens pars ex actu fiendo potest lædi.*
14 *Citatio an requiratur in relevatione scriptorum, & qui vi hac materia sint citandi.*
15 *Citatio an requiratur in cassatione processus, vel in reuocatione interlocutoriæ. Item & in alio actu explicando, quando sit requisita: & nu. 16.*
17 *Citatio requiritur in pluribus actibus: quòd si fiant parte non uocata, valent.*

1 *Rescripta non perpetualia non possunt relevari sine authoritate iudicis, & parte uocata.*

2 **Ista consuetudo videtur innuere quòd quædam rescripta sunt perpetua, & quædam non. Ideo succedit** quæstio: vtrum rescripta principum sint perpetua iudicanda? quod sic est, tex. in l. talio allegerabatur. C. de dolo. Rescrip. Bar. tamen ibi limitat, & perpetua, & ibi etiã dicit Bar. quòd priuilegia sunt iudicanda perpetua. Idem in litteris gratiæ dicit Do. Iason. d. l. talio. & est tex. in c. decet. de reg. iur. li. vi. decet beneficia principis esse diuturna. Quod differunt inter beneficium, priuilegium, rescriptum, & dispensationem, recurre
5 **ad Do. Ias. in l. 1. col. 4. & 5. ff. de const. prin. Item quando rescriptum incipiat habere effectum,** die quod
6 à tempore præsentationis. Fely. in c. cæterũ. col. 8. de rescrip. De interpretatione rescripti, Fely. in c. causam quæ col. 6. de rescrip. Et ibidem col. 8. de interpretatione priuilegij, vtrum priuilegium possit à concedente limitari, & reuocari, quod hic, etiam sine causa: est glo. in d. c. decet. de reg. iur. li. vi. Fely. hic in c. 1.
de proba. quando est cõcessum subditis. Idem dicit Deci. ibi. Et ideo in contingentia facti dominus regaret at officio aduocati fiscalis apud dominum Carolum de Sabaudia: quia sui antecessores concesserant communitati & hominibus insignis oppidi Cunei in Pedemontio, ne possent collectare vltra certum numerum focorum. contulit quod ex eo tale priuilegium erat contra ius commune, quod non permittit principibus collectare subditos vltra necessitatis causam & contineat ab unde maximam lætitiam & vltra dimidiam propter augmentationem loci, quod licite poterat princeps dictum priuilegium reuocare: & ita fecit, licet audierit eos in iustitia super dicta reuocatione: & causam commiserit, quæ adhuc sub iudice est. De natura priuilegii, vide plenè Fely. in c. 1. col. 4. versi. priuilegium. de rescrip. Et dum dixi suprà quod priuilegium concessum subdito est reuocabile, idem dicit Deci. in cons. 9. col. 9. versi. secunda conclu. principalis. de iudi.
8 **Et quando conceditur non subdito, est regulariter irreuocabile. Istam regulam tradit Deci. cum quamplu-** limitationibus. vide notata ibi. versi. prima est. **Et aduerte quod aliquando priuilegium conceditur gratis & ex liberalitate, & in istis terminis loquuntur prædictæ conclusiones. Si autem concedatur tale subdito non gratis, sed mediante pecunia, vel alio: transeunt talia priuilegia in contractum, & sunt irreuocabilia. Et licet Deci. in d. cons. 9. dicat in versi. sed ratio prædicta. & clarius versi. quartò fallit. loquitur in priuilegio concesso subdito, tamen est in subditis, quando priuilegia transeunt in contractum. Ratio est, quia ex contractu quæritur creditori, sicut & priuato: alias esset omnium exul, vbi est o-**
1 **mnium æquitas? ut plenè notatur per Iacob. de Bel. & Fely. & Deci. in c. de proba. Aduerte tamen quod non omnis solutio pecuniæ faceret transire priuilegium in contractum, puta illud habet locum, quando pecunia** correspondet priuilegio: sed si excedat modum, & priuilegium magnum non perderet nisi tantum & tantum. Et ita tenet Deci. in d. cons. 9. versi. sed ratio prædicta. & clarius versi. quartò fallit. Et ideo si subditus esset omnino reuocabile, quando actus participat de dolo, secundum quod potest dici, vt notatur. ff. de stat. hom. Et ideo dicunt Soccy. cons. 22. col. 2. in 4. vol. quod si vassallus pro
11 feudo dederit pecuniam longe correspondentem, dicitur contractus fuisse modicam pro magno

gno feudo, tunc feudum non perdit nomen suum, quoniam magis ipse vassallus gratuitam, quàm onerosam. Iason. dicit Deci. consil. 16. col. 1. & 2. in primo vol. Nota tamen quod rescripta reintegra non transeunt 12
ad hæredes, neque contra hæredes. de rescript. illis in casibus, quos notat Deci. ibi. Vltrius dicitur hic, parte 13
vocata cuius interesse potest, nota regulam generalem, quòd ad quemcunque actum, in quo pars potest præiudicari, ipsa est citanda, l. mancipia. de seruis fugitiuis. & l. de vnoquoque. Et dicit ibi glo. quod sunt citandi pro quanto primo patet interesse, non tamen vel in consequentiam: qualiter procedat vide Do. Iason. ibi. & in l. fin. col. ff. de leg. primo. & in l. si quis nec causam. in 2. col. in principio ff. de rest. pat. Adde Fely. in c. ex parte. de cens. Et ibi dicit, quòd illi quorum secundariò interest, 14
aut in consequentiam, potest non citari, nec comparere: & tamen audiendi. Et quando in actu explicando 15
requiritur citatio, tunc vide Fely. in c. cum olim. de rescrip. & in c. causam quæ. col. 2. versic. transeo. de rescrip. Tradit an in cassatione processus, vel reuocatione interlocutoriæ requiratur citatio. Fallit quando citatus est præsens, quia non est citandus, vt in l. am. §. fi. ibi, præsente vel vocata. ff. de mino. Fely. in c. 1. de proba. Nota etiam quod tam partes causæ, in quibus requiritur citatio: si tamen actus fiant parte 16
non citata, subsistunt & valent: de quibus per Iason. in l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alie. iu.

ARTICLE. X.

Lon peult augmẽter ou diminuer lon libelle à la premiere assignation, quand les adiournemens ou relations sont libellez.

SVMMARIA IN GLO. ART. X.

1 *Libellus adiectus citationi vel relationi, quòd sit emendandus.*
2 *Libellus quando dicatur emendatus, & quando mutatus.*
3 *Libelli emendatio potest de iure communi fieri usque ad litem contestatam.*

Libellus adiectus citationi uel relationi, potest usque ad primam assignationem emendari, augendo uel diminuendo. 1
Quando dicatur emendari libellus dicit Bar. in l. [illegible] C. de [illegible] quod [illegible] 2
[illegible] mutetur, quod tunc vel est ratione [illegible] aut declaratur obscura. Tunc dicit sententia permanente: quia tunc mutata sententia, dicitur mutatus libellus: vt declarat idem Bar. in d. l. edita. in 4. col. versi. sumus expediti de emendatione. C. de eden. De iure communi poterat fieri emendatio vsque ad litem contestatam regulariter: vt declarat Bar. vbi suprà. Et nota quòd in causis in quibus proceditur summariè, simpliciter & de plano non requiritur libellus: sed sufficit [illegible] 3
[illegible] ni. Et in illis non consideratur quid petitum sit, sed quid probatum. Alex. in l. qui Romæ. §. Grisogonus. ff. de verbo. oblig.

ARTICLE. XI.

Et si lesdictz adiournemens ou relations ne sont libellez, lon pourra augmenter ou diminuer lesdictz libelles dedãs la secõde assignation, sans estre tenus esdictz deux cas a aucuns despens, à cause de ladicte mutation, sinon en fin de cause, si la partie succomboit.

SVMMARIA IN GLO. ARTI. XI.

1 *Libelli copiam an actor cogitur dare in prima citatione.*

Quando citatio uel relatio non est libellata, admittitur emendatio usque ad secundam assignationem, sine periculo expensarum: de quibus poterat habere ratio in fine litis, si non succumbat. 1

Ex istis consuetudinibus apparet quòd actor non cogitur dare libellum seu petitionem in prima citatione. Quid iuris de iure communi? aliqui dixerunt, quòd cum citatione debet [illegible] 2
Fran. tig. &c. Tamen si id fieret, esset optimum ad abreuiandum lites: quia citatus in prima citatione [illegible] deliberare an vellit cedere vel contendere

¶DES SERMENS. TIT. III. ART. I.

Eluy à qui est deferé le serment n'est tenu iurer ne referer si le deferãt ne le veult croire, tant sur la delation que sur les reipotes peremptoires sur ce faictes: lequelles sera tenu bailler promptement, à fin que le deferant auise s'il veult perister a ladicte oblation, ou se en retirer.

SVMMARIA IN GLO. ART. I.

1 *Iurare quid teneatur is cui offertur iuramentum, etc.*
2 [illegible]
3 [illegible]
3 [illegible]

5 *Positioni si sit respondendum simpliciter, & an conditionalis responsio, vel cum plica sufficiat. & nu. 6.*
7 *Mors qualiter sit cauenda de homicidio nocturno seu occulto.*
8 *Confessio homicidy facti quando non præiudicat ad mortem. & nu. 9.*
9 *Iurare an intelligatur statim facta oblatione, vel infra primam assignationem iurandi.*
10 *Dictio, in prompto, vel, incontinenti, quid importet, & quando dicatur fieri in prompto. & nu. 11. 12. & 13.*
14 *Iuramentum semel oblatum, an possit reuocari.*
15 *Iusiurandum offerens post onus probationis assumptum, an sit audiendus.*
16 *Iusiurandum vtrum possit offerri post lapsum termini ad probandum.*
17 *Iusiurandum offerens pendente dilatione ad probandum, an sit audiendus.*

1 *Is cui offertur iuramentum non tenetur iurare uel referre, nisi offerens uellit iuranti credere super suis exceptionibus peremptorijs, allegandis in promptu: aut offerens possit deliberare si uellit persistere in oblatione, an eam reuocare.*

2 De iure communi erat iurandum simpliciter super oblatis, aut referendum. l. manifeste. ff. de iureiuran.

3 Ista consuetudo fuit optima ratione introducta, quia aliquando contingebat quòd tu mutuasti mihi decem, & illa restituu: tamen restitutionem non poterã probare: & si iurabam super tua oblatione, quòd non mutuasti, eram periurus: si confitebar, eram deceptus: quia solutionem non probabam. Et ideo qualiter esset consultum in iurando, dantur duæ cautelæ. Prima quòd iuro si aliquid mutuasti, tibi reddidi: licet doctores videantur sequi hanc cautelam, tamen dubito quòd non sit sustentabilis, per regulam, quòd ea quæ sunt in conditione, non sunt in dispositione l. Lucius cum ibi not. ff. de hære. instit. Ias. in l. 1 C. de pact. Et
4 si dicerem si mutuasti, ista conditio non ponit, neque negat. Secunda cautela est, quam tradit Cepol. numero 136. si debitor in lib. meo, iuro quòd nihil mutuasti, ex quo sim debitor: ista etiam videtur periculosa: quia non iuratur simpliciter super oblatis, & modo oblato. Ias. tamen in d. l. manifeste. col. 5. eas sequitur. Verum est quod dicit ibi, quòd iuramentum hoc casu potest recusari tanquam captiosum: si tamen iudex te cogat quòd iures, altero de duobus modis iurandum est. Et quòd sit licita recusatio, non video: quia quòd ego soluerim, nihil constat iudici: ideo officii sui erit me cogere ad iurandum, alàs fieret maxima restrictio
5 ad d. l. manifeste. Et istis rationibus consuetudo optimè prouidit. Aduerte tamen, quòd videntur prædictæ cautelæ sustentabiles, consideratis duabus decisionibus, quas tradit Fely. in c. præterea. col. 1. de offic. deleg. Prima est, si statutum dicat, quòd positioni vel interrogationi simpliciter respondeatur, & accusatus de homicidio ac interrogatus dixerit, non feci homicidium: sed si appareat me fecisse, feci ad defensionem meam. Item retento eodem themate, reus interrogatus si habuerit pecuniam mutuam, non habui: & si appareat me habuisse, illam restitui, vel expendi in tuam vtilitatem: tenet Fely. post cæteros per eum allegatos q̃ responsio sit simplex, licet sit facta cum modificatione. Et quòd dicitur satis factum statuto, dicenti esse simpliciter respondendum: licet contrariũ teneat Bar. in l. 1. §. si quis simpliciter. in fi. ff. de verb. oblig. Quã-
6 tum tamen ad propositum dictarum duarum cautelarum decisiones Fely parum aut nihil conferunt: quia **in eis præponitur mera negatiua, non feci, aut** non mutuaui, licet postea adiectatur illa plica, cuius probatio onerat respondentem: iuxta glo. in l. si quidem. C. de except. & notata per Panorm. in c. audiuis de præscrip. vbi ille qui dicit se occidisse hominem ad eius defensionem, debet probare: & **notat Bart. in l. Aemelius §.**
7 **idem** quæ sit ff. de lj leg. Ista tamen qualificatio etiam non probata posset **euadere hominẽ à morte**, iuxta notata per Do. Ias. in d. l. vt vim. col. 3 versic. tu tamen valde singulariter limita. ff. de iustit. & iu. Idem tenet Latrancus, conclusione 360. optimè confert quod consulit Ang. consil. 27. col. 2 in fi. Et istam decisionem tanquam singularissimam nunquam trades obliuioni: quia potes per eam saluare hominem à morte, quando homicidium est factum de nocte vel in occulto, & non potest probari quis fuerit agressor vel a-
8 gressus. **Nam licet in dubio occisor præsumatur agressor, si tamen confiteatur** homicidium, & dicat se fe**cisse ad sui defensionem, ex tali confessione qualificata non** poterit condemnari ad mortem: vt dicunt prę-
9 allegati doct. Ista tamen limitatio sublimitatur vt non procedat quando confessionẽ destruunt ne dum præsumptiones violentæ, sed etiam indicia indubitata. Ita declarat Felyn. ponendo exemplum in c. afferte. colum. fi. in prin. de præsumpt. Circa tex. consuetudinis potest moueri quæstio, si id super quo iusiurandum offertur partim sit verum, & partim falsum: vtrum possit totum **negari? Ista dependet ab illa**, vtrum solutio pro parte falsa possit tota negari pro solutione? vide Fely. in c. nam concupiscentiam. col. fi. de constitutio.

In tex. in verb. *promptenent.*

10 **Vtrum intelligatur statim facta oblatione iuramenti, an verò** infra primam assignationem, iurãdum dicam quid importet dictio in prompto, de iure communi. Et postea respondebo quæstioni consuetudinis.

11 Illud videtur fieri in prompta quod fit incontinenti: hic **tamen** tamen opinio est, quòd id consistit in iudicis arbitrio. Ita Fely. in c. veniens. lo. vltimo. de testi. col. fin. & istud arbitrium debet regulari, vt **fiat infra id tempus quod principale negotium** potest expediri: hoc est, **quòd principale negotium non** donatur in dilationem. Ita Do. Ias. post plures per eum relatos in l. 4. §. condẽnatum col. 6. ff. de re iudic. Et ex proposito consuetudinis, q̃ tando fit oblatio, datur terminus parti ad dicendum caulam: & sic in illo termino tenebitur allegare suas exceptiones peremptorias, & dare copiam parti offerenti. & sic dicitur fieri in prõptu: quia non differtur articulas [illegible]. Et ita obseruat curia insignis oppidi Montis ferrandi, antiquioris capitis iustitiæ Aluerniæ, vt fide**li testimonio magistra & clarissima domini Christophori regis** locumtenentis generalis dicti opp. & pertinentiarum accepi, qui **de numero eorum fuit, qui consuetudi-**
12 **nes in scriptis de regio mandato redegerunt. Quando tamen agitur de probando in promptu** per scripturã, intelligitur quòd offeratur scriptura liquida, quæ non exigat probationes extrinsecas, pro eius de-
13 claratione & verificatione. Aut si quis velit probare per testes quòd eos iudex nominet, vt statim citẽ-

tur &

tur & examinentur sine dilatione, & etiam si eos præsentauerit non præcedente citatione, ex eo non reddẽtur suspecti: vt declarat Fely. in rub. de testib. & plenius in c. 1. col. 6. versic. secundò quæritur & col. 7. versic. secundo casu. eodem titulo. Et ista in probationibus iudex debet arbitrarie quæ fieri incontinenti dicitur sine dilatione, aut saltem parua. Ita dicit Bal. in l. 2. C. de edict. di. Adri. col. Et si iudex arbitrabitur dan-
[illegible] dilationem, erit talis probatio sommaria, quam summaria. & illam opinionem pro[illegible]
ibi, omnibus fruſtrationibus amputatis. C. quo. bo. Et in terminis de instrumentis requirentibus interpretationem vel probationem extrinsecam, quòd non dicãtur facere probationem in prompto, videatur Dec. in consil. illustrissimæ olim d. vnicæ reginæ Neapolitanæ consil. 424. col. fi. lib. 3. Et secundum illud consilium fuit Thaurini, me assistente contra Do. comitem Entremontium Sabaud. iudicatum. Ex prædictis semper damnaui stillum magnificorum dominorum consilij Thaurinen. de quorum numero, deo duce, aliquando fui: quia offerenti probationes, in prompto, dabant dilationem mensis, & vltrà: mea tamen contradictione nunquam fuit in certa dilatione quia alias rebantur quod [illegible] & quod minimè erant mutanda quæ semper certam formam habuerunt. l. minime. ff. de legi.

In tex. in verb. *ou se retirer.*

Dicitur in consuetudine q̃ offerens iuramentum, vltis exceptionibus partis, potest retrahere & reuocare 14
[illegible] Quæritur post si, [illegible] quid de iure communi, [illegible] sit pœnitere? dic quòd sic, antequam à parte sit acceptatum, l. non erit. §. fi. ff. de iureiu. Succedit alia quæ- 15
stio notabilis. Actor assumpsit onus probationis, nihil probauit, offert iuramentum parti, vtrum sit audiendus, & teneatur pars iurare? dic quòd non. Ita declarat Dec. in rub. de proba. col. 11. versic. primò vt procedat. & col. 14. versic. prædicta tamen opinionem. & in c. 2. col. 4. de proba. Qui allegat pro se text. in l. si quis iusiurãdi. in illis verbis: & cùm desperauerit aliam probationem, tunc ad religionem conuolare. C. de re. cre. Aduertendum est, quia ille tex. non probat dictum Decii, imò videtur sumendo argumẽtum à contrario sensu, quòd procedit in iure. tex. & ibi doct. in l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iur. quòd ille tex. probet oppositum. Nam ibi prius actor detulerat iuramentum, & pœnitẽtia ductus, assumpsit onus probationis: postea vacando iterum volebat ad oblationem iuramenti redire, certè ille tex. dicit, denuo redire non
[illegible] & Dec. recitando [illegible] omisit illud verbum, denuo, quod videtur innuere, quod [illegible]
[illegible], sicut dicit [illegible] assumpsit onus probationis, tanquam id facere possit, & sic iuramentum offerre quia non dicit se [illegible] facere, & non obstat ratio variationis. Et sic stat in tempore [illegible] Dec. hanc probationem. Illa tamen est vera, & sustinetur per tex. in l. in contractibus. §. illo. C. de non nu. pec. quem Bal. ibi sumat quòd elapso termino ad aliquid faciendum, non est manifestæ turpitudinis nolle iurare, aut iusiurandum referre. Et per illum tex. concludit Dec. in d. rub. de prob. col. 11. in fi. q̃ lapso tempore assi- 16
[illegible] admittantur positiones interrogationes, [illegible] ad exceptiones [illegible] aliquando [illegible] non admittantur positiones interrogationes, [illegible] ad exceptiones peremptorias

10 *Dispositio facta in principali, habet locum in accessoriis: ideo si principalis potest probari iuramento, ita & accessoria.*
11 *Accessoria an sequantur naturam sui principalis.*
12 *Consuetudo seu statutum q̃ super aliquo facto stetur iuramento partis, utrum valeat.*
13 *Consuetudo, quòd ea quæ sunt parui præiudicij probentur iuramento.*
14 *Consuetudo uel frequentatio per quot actus inducantur. & nu.15.*
16 *Probatio minarum, q̃ minans solitus est minas mandare executioni, qualiter sit fienda.*
17 *Consueta quid importent*
18 *Consuturum emissum à notario in instrumento uenditionis, uel alterius contractus translatiui dominij, potest ab eodem notario apponi parte non uocata, & nu.19.*
20 *Consueta intelliguntur apposita, tam in contractibus, quàm in ultimis uoluntatibus, etiam si de eis nihil sit dictum, quando sunt consueta.*

1 *Hospitibus, tabernariis, & vŕuenditoribus publicis de victualibus & mercantiis, usque ad solidos quinque defensiuè creditur eorum iuramento, si agant infra tres menses, & debitores sint consueti eorum domos frequentare, & capere eorum mercantias.*

2 Ista consuetudo habet plures incidentes. Primò de isto genere gentium, & quando teneantur, quia non restituunt recepta in caupona. Est titulus. ff. nau. caup. stab.

In tex. in verb. *solz.*

3 Nota quòd hic solidus accipitur secundum consuetudinem patriæ, quia de iure communi solidus accipitur pro aureo. §. fi. instit. de pœ. te. lit. tex. notabilis & rigorosus in §. si quinque solidos valens furetur, furcha suspendatur. in ti. de pace. te. & eius vio. & non miteris quòd ibi pœna sit adeò rigida: quia concurrebat violatio pacis, secundum glo. ibi. Est glo. in l. fi. ff. de in ius vo. quæ dicit quòd aureus & solidus sunt idem.

4 Tamen verba prolata a consuetudine vel statuto etiam in pœnalibus sunt interpretãda, secundum communem vsum loquendi. Bar. in rub. col. 2. ff. de ope. no. nun. vbi plenè doct. & plenissimè Fely. in prohe. decret. col. 2. versic. ex quibus vtiliter. & col. 4. versic. secundò nota. tradit qualiter communis vsus loquendi probetur, & qualiter testes deponere debeant.

In text. ibi, *publiques.*

5 Non erit alienum discutere, qui dicantur publici, quia seruiet hæc quæstio ad aliã quæstionẽ, qui dicantur publici, vsurarii, & qui ficti. publici seu manifesti dicuntur illi, de quibus notorium est de iure, quia confessi vel condemnati, vel de facto, quia habent operis euidentiam, q̃ nę nulla tergiuersatione potest celari. vt quãdo tenent altare paratum Ita dicit glo. in verbo manifestos. in c. de vsur lib. 6. & ibi per doct. Cæterum igitur qui non sunt huiusmodi, puta qui vendunt carnis merces ad tempus, dicuntur ficti secundum Do. Ias. in l. 1. in 3. col. C. de eden.

In tex. in verb. *dedans trois mois.*

6 Lapso dicto tempore, licet caupo non possit probare per iuramentum, non excluditur à probatione ordinaria, sed tantum à priuilegiata: quia consuetudo tantum dat, vel tollit, quantum loquitur per vsum: Bal. in c. 1. in princ. col. 5. in tit. qui feu. da. pos. sequitur Do. Ias. in l. de quibus. col. 7. ff. de legi.

In tex. in verb. *accoustume de frequenter:* & ibi, *de prendre usures.*

7 Consuetudo videtur velle quòd antequam sit locus præsenti priuilegio, vt credatur iuramento actoris, q̃ istæ duæ qualitates debeant interuenire. Prima frequentia domus. Item consuetudo capiendi de mercibus
8 vel victualibus, quia regula est, quòd quotiens aliquid admittitur ratione alicuius qualitatis, illa qualitas est plenè probanda: Bar. in l. 1. §. ait prætor. ff. ne quid. in flu. publi. Io. An. in c. 1. de hom. li. 6. Dec. consil. 18. col. 2 in. 1. vol. D. Ias. in l. non solum. §. sciendum. col. 2. ff. de ope. no. nũ. Et ex hac decisione sequitur conclusio, quòd accusans aliquem quòd cũ armis vel sanguinis effusione vulnerauerit, tenetur qualitatem probare: aliàs accusatus absoluitur. Ratio est, quia quando qualitas est substantialis, alterans crimen, facit illud transire in aliud delictum: & ideo si adiectio qualitatis nihil inferret, non esset necesse eam probare. Dec. in
c licet causam. col. 16. versic. in glo. in verbo, astrinxit. de proba. Et ibi habes de quæstione Bar. in l. diuus. ff.
9 de re iu. quãdo aliquis dicit testes corruptos pecunia quid debeat probare. Itẽ de clausulis generalibus, quæ
10 apponuntur in libello, puta non se astringens etiam quando operentur, quòd q̃is releuetur ab onere probandi qualitates insertas libello. Consuetudo hęc videtur concedere minimum priuilegium, quòd actor debeat probare has duas qualitates, quod esset valde oneroſum. Ideo dici potest quòd eadem ratione, qua consuetudo admittit actorem ad probationem principalis per iuramentum, idem erit in accessoriis Quoniam regula quod dispositio facta in princip. h habet locum in incidentibus. Illam regulam probat veram Bart. in l. si lent col. fin. versic. item quæro. & sequenti. Ibi, ex hoc aduerte. de ali & cib. leg per tex in l cum hi. ff. de transact. & dat exemplum quòd si statutum dicat, quòd in causis damnorum datorum sufficiat probatio per sacramentum, tunc quotquot alias causas quocunque non incidenter tangit, potest per iuramentum probari. Bart. sequitur dõ. Ias. in l. quotiens. col. 1. C. de iudi. & in l. 2. col. fina. C. de edict. di. Adri.
11 tol. De materia accessoriorum quòd sequantur naturam sui principalis, vide plenè Deci. in c. præterea.
12 col. penult. de offi. delega. Ias. in l. 1. C. de transact. doct. maximè Fely. in c. translato. de consti. Et quòd valeat statutum vel consuetudo quòd super aliquo facto stetur iuramento partis, tenuit Bart. in d. l. solent. col.
13 fi. ff. de ali. & cib. leg. quem sequitur Dec. consil. 83. in primo volu. Et in casu nostræ consuetudinis facit
14 regula, quòd ea quæ sunt parui præiudicij probantur iuramẽto. l. thesaurus. ff. ad exhi. Super eodem verbo frequenter, quæro quot actus requirantur, vt iudicari possit frequentatio vel consuetudo? dicas aut loquimur ad inducendam consuetudinem quæ æquiparetur legi, illa est de qua plenè tractat dom. Ias. in l. de quibus.

quibus. col. 10. versic. in prima parte, &c. ff. de legi. Et ad eam inducendam sufficiunt duo actus vt formes. l. nemo. C. de epis. audi. Barto. in repe. l. vnicæ, col. 8. versic. deinde quæro. & col. 9. versic. Hactenus. & C. quæ sit long. consuet. aut loquimur quãdo volumus dicere quod aliquis est in frequenti seu consuetudine aliquid faciendi, vt in casu præsentis consuetudinis: & tunc duo ejusmodi actus sunt tales constituendi nem. tex. est, & gl. in d. l. nemo. C. de epis. audi. quoniam ibi duo actus sunt interpolati secundum Bar. in authen sed nouo iure. col. 2. C. de feriis fugi. Hic posset cadere quæstio singularis, quando aliquis pro delicto possit condemnari ad pœnam corporalem, quia est in consuetudine delinquendi, etiam quod delicta de sui natura sint pecuniaria. tamen quia melius cadit in tit. de usures. artic. 3 ideo deo dicendum. 15

Super eisdem verbis, *accoustume de frequenter.*

Ecce quod bonum est argumentum a solutis, non ad dandum, sed ad præsumendum. tex in c. semel malas de reg. iur. lib. 6. Et induco ad quæstionem notabilem, si aliquis intulit mihi minas, & dubito ab eo offendi, ideo peto mihi caueri: debeo probare quòd est solitus mandare minas executioni. Bart in l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de offic. præsid. Fely. amplè in rub. de treu. & pa. col. 5. versicul. qui timet offendi. 16
Et effectus magnos qui sequuntur hoc argumento à solutis, tradit Ias. in l. admonendi. col. 69. ff. de iureiur. 17
Et idem in l. 1. §. si procurator. col. pen. ff. si quis ius di. non ob. plenius idem Ias. in l. vt liberis. C. de colla. Et 18
in ipsis locis habes quod notarius cogitur apponere clausulam constituti in contractu venditionis, aut alio translatiuo dominii. Item procurator qui facit quod est consuetum, non excedit fines mandati: & de similibus quæstionibus satis vtiliter in practica. Et quòd consueta intelligantur apposita, tam in contractibus, 19
quam in vltimis voluntatibus. & si de eis nihil fit dictum, vide ad ratum gratem, & per infinita exempla Fely in c. cum M. Ferrariensis. col. 2. versi. nota quartò diligenter. de consti. & ibi dicit q̃ regula procedit in cõmuniter consuetis. Et nota quòd argumentum à communiter accidentibus validat probationem æquinocam. glo. in l. neque nautes. C. de proba. Et de materia addo. Fely. in c. coram. col. 2. in 1. de offic. deleg. 20

¶ DES PROCVREVRS.

TIT. IIII.

ARTICLE I.

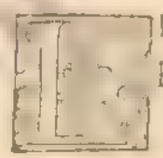

LE mary pour sa femme, n'autre conioincte personne, n'est receu à cõparoir en iugement, sans procuration.

SVMMARIA IN GLO. ARTI. I.

1 *Maritus utrum possit esse procurator uxoris tam iure consuetudinario, quàm de iure communi.*
2 *Consuetudo q̃ maritus posset stare in iudicio pro uxore, & coniunctus pro coniuncto, qualiter sit intelligenda.*
3 *Personæ coniunctæ quæ dicantur.*
4 *Coniunctus an admittatur pro coniuncto cum cautione rati. & nu. 5. 6. 7. 8. 9. & 11.*
10 *Maritus an possit exigere debitum uxoris, sine mandato speciali.*
12 *Actus ab aliquo factus, an ab eodem possit dici nullus, aut iniquus uel turpis.*
13 *Confessionem suspectam de fraude faciens, an potest fraudem allegare.*
14 *Procurator & negotiorum gestor, an & qualiter admittuntur in iudicio nomine alterius.*

Maritus pro uxore non admittitur sine mandato, nec coniunctus pro coniuncto.

Ista consuetudo potest dupliciter intelligi, videlicet quòd semper loquatur de vxore, & sic quòd nec maritus nec alius coniunctus admittitur pro vxore sine mandato. Potest etiam intelligi, q̃ primò ponat exemplum, secundò regulam generalem, quòd coniunctus non admittitur pro coniuncto. Et iudicio meo, ista fuit mens scribentium consuetudinem: quia ratio prohibitiua in marito, continet similem rationem in coniunctis. Prima pars de marito discordat cum l. maritis. C. de procur. Secunda pars de coniuncto discordat cum l. [illegible] ff. d. procur. Et quæ dicantur cõiunctæ personæ, de quibus quidam d. l. fed & hæ. dicitat Panor. in cap. nonnulli. §. sunt & alii. c. 3. versic. in glos. fin. de rescrip. & Fely. in cap. cum M. Ferrarien. co. 6. versic. nota semper. de consti. concludit q̃ ista lex loquitur de cognatione carnali, & non de spirituali. Et infert, quòd canonicus non potest agere pro canonico sine mandato, licet cõiunctus spiritualiter, maior debeatur reuerentia. Item quando procedat dicta regula, quando coniunctus admittatur pro coniuncto, cum cautione rati, de qua in d. l. fed & hę. Fely. in cap. coram. col. 2. versic. de cõiuncta persona. de offi. deleg. post 4
rem affirmatiuam, tradit quinque fallentias. Prima, quando coniunctus vult agere pro minore habẽte tutorem, vel curatorem. Secunda, quando coniunctus dimisisset procuratorem: quia videtur omnem 5 6
alium prohibuisse. Et istæ duæ fallentiæ non haberent locum, quando argueretur negligentia prædictorum, videlicet tutoris, curatoris, vel procuratoris. Fallit tertiò, quando coniunctus ageret contra voluntatem 7
domini, ad quem res pertinet. Quartò, vbi coniunctus vellit præferri magis coniuncto: & si ambo sint 8
æquè coniuncti, iudex admittit idoneorẽ. Quintò, fallit in requirẽtibus speciale mandatũ: & ista fallentia reci 9
[illegible] de quibus vide per Fely. Et circa quintam [illegible] Fely. quòd maritus non po- 10
test exigere debitum vxoris sine mandato speciali. Ita vult textus in l. cum maritum. C. de solut. Et fortiùs dico, q̃ coniunctus non potest exigere pro coniuncto debitum, etiam cum cautione rati. Et istam opi- 11

nionem tenet glo in l.non solum.§.qui alieno.ff.de procur.Bar.ibi tenet oppositũ.in l.si fine.§ 1.ff.rem ra. ha vbi dicit Bar.quod credit posse solui cum cautione rati: sed non dicit quod debitor possit cogi soluere. Istam opinionem Bar.tenet Panor.in c.1.versic.secundo principaliter nota.de procur Et Fely.in c.coram. col.3.versic.tertio talit.de offi.deleg.Quod tamen opinio Bar.sit contra communem,testatur Alex.in d.l. si fine.in additionibus circa fi.& contra Bar tenet Panor.sibi contrarius,in d.c.coram.de offi.deleg Et facit euidens ratio.Na exactio requirit speciale mandatum d.l.cum maritum.Et in exigentibus speciale mãdatum cautio rati non sufficit:vt concludit Fely.in loco prælegato.Sequitur conclutio,quod opinio Bar. non est bona:& ita contra Bar.fuit iudicatum:hic me assistente,cogitabam si opinio Bar.& Fely.posset sal uari uno modo, quãdo fieret fides de speciali mandato.sed dubitaretur de eius validitate:vel an esset re o- catum:quia tunc ratione dubii posset esse locus cautoni,quando is pro quo agitur, est in partibus longin- quis,& non possit haberi eius voluntas & isto casu,ego transirem cum opinione Bar.& Fely.in d.c.coram. & sic concederem exactionem præuia cautione rati,& esset satis consultum debitori. Quia creditor qui
12 dederat mandatum ad exigendum,non posset dicere de nullitate mandati, sicut in simili dicit Bar. in l.per diuersas.C.manda.col.1.versic.ex quo concluditur. Quòd qui fecit confessionem suspectam de fraude,non potest fraudem allegare.Et idem Bar.in l.post contractum.col.3.versicul.sed an venditor.ff. de dona.addo Alex.cons.36.col.1.& 2.in 2.vol.Nota quòd dicta in coniuncta persona, habent locum in consortibus eiusdem litis,secundum Felyn.& cæteros quos allegat in c.cum M.Ferrariensis.col.4.versic.glos.prim.de con- sti.Et ibi dicit, quòd consortium contrahitur ex communione litis & causæ: & sic infero quòd dicta ibi in consortibus,qui certis de causis non admittuntur in causa consortis, habent locum respectu coniunctorũ: de quibus prædixi.

In tex.in verb.*sans procuration.*

13 Notandum est quòd pro alio potest quis comparere, aut nomine alterius rem facere, altero de duobus modis,aut tanquam procurator,videlicet cum mandato,aut tanquam negotiorum gestor sine mandato: & iste non obligat eum pro quo agit,nisi secuta ratihabitione: iuxta titulum,ff. de nego.gest. Sed dubium est quando aliquis comparet prò tali,aut nomine talis,quæ idem important, vtrum præsumatur facere actum
14 tanquam procurator,vel negotiorum gestor?de quo vide Bart.in l.1.§.nuntiatio.vbi doc.ff.de ope.no.nũ. Fely.in c.cum M. Ferrariensis.col.1.de constit.

ARTICLE II.

Toute personne en matiere ciuile, est receue à comparoir par procureur, sans grace,sinon qu'autrement par le iuge en soit ordonné.

SVMMARIA IN GLOS. ART. II.

1 *Procurator regulariter admittitur in ciuilibus:potest tamen principalis cogi ad personaliter comparendum.*
2 *Procurator quando admittatur in criminalibus.*
3 *Iudex pluribus casibus potest præcipere,vt quis personaliter compareat in causa ciuili.& nu.4 & 5.*
5 *Iudex quando citat personaliter in causa ciuili,quod debet exprimere causam in citatione*
6 *Citatus ad personaliter comparendum,quibus casibus possit mandare procuratorem speciale,& instructum,& nu 7.*
7 *Positiones an quis cogatur respondere personaliter,& nu 8.& 9.*
10 *Iudex in quacunque parte iudicij potest partes interrogare,etiam post conclusionem in causa: & tenetur interrogatus personaliter respondere.*
12 *Iudiciorum tres sunt species,videlicet ciuile,criminale,& mixtum.*
13 *Iudicium criminale qualiter dignoscatur à ciuile*
14 *Iudicium quando agitur de priuatione officij,an dicatur ciuile uel criminale.*

8 *Admittitur procurator in materia ciuili,nisi aliter per iudicem fuerit dictum,aut ordinatum.*

2 Concordat ad literam cum l.fi.C.de procur.In criminalibus verò regulariter quando pœna est à relegatione infrà,admittitur procurator:à relegatione suprà,non: rationibus de quibus per Bar in l. penult §.ad crimen.ff.de pub.iudi.Et quãdo à relegatione infrà,intelligas,nisi iudex aliter decreuerit, vt diximus in ma
3 teria ciuili. Quæ autem sint causæ,quæ possunt iudicem mouere ad præcipiendum, vt quis personaliter cõpareat,dic quod plures,vt declarant Bar.& doct.in l.fi.C.de procur. Et inter cæteras, nota illam quãdo vult partem interrogare,quod facere potest in quacunque parte iudicij.l.vbicunque.ff. de interroga.a-
4 ctio.& qualiter proceda lex vbicunque,potest videri Fely.in c.1.de iudi.col.2. versi.vtrum iudex. Omnes doctores tradiderunt cum hac opinione quod iudex potest ex causa, etiam in causa ciuili, cogere partes ad comparendum personaliter ex tam ea,et tex in l. fin. C.de procura. Sed videntur in hoc discordare,
5 quia aliqui volunt quod iudex præcipere ex causis...quod cõpareat alter ex litigantibus personaliter,quod
6 id teneatur præcise facere.Et ita fecit Bar.in d.l. fi. C. de procur. Alii dicunt quod potest citatus mittere procuratorem instructum, & ille sic missus debet comparitionem personalem. Et istam tenet do. Ias in d.l. fi. allegando pro se Bar.in l. qui bona.§. fi.ff.eo.co.fi. versic. si vero ponetur &c. Et de dam infect veritas huius articuli remanebit enucleata,dicti iquendo sic Iudex quando citat personaliter in causa ciuili, debet exprimere causam in citatione vt concludit Ias.post Ioan.An & cæteros quos allegat in d.l. fi causa ci-
7 tatur ipsa erit fortè talis, quod potent principalis stare per procuratorem specialem, ac si ipse compareret:quia erat fortè assignatus ad respondendum personaliter positionibus, tanquam melius instructus in curiis, in quibus datur copia positionum ante responsionem: aut forte erat assignatus ad iurandum vel refe-
rendum.

rendum:& his casibus, & similibus potest citatus personaliter mandare procuratorem specialem & instructum,& in his terminis loquitur Bartolus, in dicta l. qui bona. Aut iudex dicit quòd eum citat personaliter, quia [illegible] in curiis,in quibus copia positionum non datur ante responsionem: & istis casibus citatus debet personaliter comparere,nec sufficit procuratorem instructum mittere, quia ignorat de quo interrogabitur.& hoc vult dicta l.fin.C. de procurat. vbi data regula generali, quòd sufficit in ciuilibus mittere procuratorem,dat fallentiam,nisi fuerit aliter à iudice expressum.Et vt exceptio sit de regula,oportet concludere per dictam l.fina.quòd sunt certi casus,quibus in ciuilibus quis cogitur personaliter comparere cõtra dicta Iasonis,in dicta l.final. rectè intuenti. Et per prædicta idem dominus Iaso malè reprobat cautelam,per eum ibi relatam : quoniam dicta cautela esset vtilis in casibus, in quibus quis tenetur personaliter 7
comparere: quia potest multari:& etiam quando citatus personaliter in casu, in quo potest satisfacere per procuratorem, si eum non mandaret cum mandato [illegible]enti, nam poterit multari: quia non obedit iudici, [illegible] non comparendo, vt fecit talis, nec mandando procuratorem instructum : & sic videtur [illegible] contemnere,quæ potest & debet auctoritatem suam, ac iurisdictionem penis & mulctis defendere [illegible] temp. Verissima dictæ legis final.C. de procurat.& capit. primi, de iu- 8
dic. [illegible] plenè disputat Felynus in capitu.pastoralis.col.secunda.ver- [illegible] 9
fo [illegible] secundo.in verbo, abbate. de testi.in 6. quæ tenet, quòd sic,quando dominus est iustior : dicit tamen ibi Felynus,quòd fallit, quando dominus mandaret procuratorem cum speciali mandato.Idem vult glos.fin.in iuramento calumniæ, & aliis casibus, de quibus ibi, in dicto capitu. de iudic.libr.6.In quibus iudex potest cogere partes,vt personaliter compareant:& tamen sufficit mandatum speciale Et ita confirmatum fuit Rotæ [illegible] de quasuprà. Quanto ad respondendum positionum, curia ecclesiastica Thaurinen. facit principales respondere personaliter sine instructore : curia temporalis dat copiam positionum,& in responsione admittit procuratorem cum speciali mandato: obseruabit igitur quæque curia stilum suum, quoniam minimè sunt immutanda, quæ semper certam formam habuerunt.l. minimè. ff. de legi. Moueo aliam quæstionem : vtrum iudex possit ex officio examinare testes, maximè 10
post conclusionem in causa ? Decius in cap.quoniam contra falsam.col.15.versicu.in glo. in verbo, renuntiatis. de prob.dicit, quòd per conclusionem in causa excluduntur partes, ne possint aliquid deducere [illegible] nec in iure:& etiam fortiùs dicit, quòd iudex excluditur ab his quæ ex officio facere potest. Con- 11
[illegible] decisionem facit alia decisio Decij,in cap.licet causam. col.11. in fin.versic. quintus & vltimus casus de proba. vbi dicit,quòd terminus ad probandum & probatum habendum, per omne genus proba- [illegible] in causa & [illegible] de posit deferre iuramentum in supple- [illegible] credo quòd [illegible] quin possit partes interrogare, & alia facere,de quibus in l.vbicunque æquitas iudicem mouerit.ff. de interrog.actio.

In text.in verb.*en matiere ciuile*

Dic quòd iudiciorum aliud est ciuile, quando non agitur de crimine:aliud criminale, quando agitur de crimine criminaliter: aliud mixtum, quando agitur de crimine ciuiliter.Ita declarat Panorm.in rubr.de iu- 12
dic.col.2.in secunda quæstione. Qualiter dignoscatur iudicium criminale à ciuili, plenè tangit Decius, in rubr.de iudic.col.penult.versicu.vltima quæstio.& ibi versic.tertiam opinionem tradit cõmunem. Et 13
in col.fin. declarat quando agitur de formatione officii & beneficii, an iudicium dicatur ciuile vel crimi- 14
nale.

¶DES RECVSATIONS BAILLEES contre les iuges.

TIT. V.

ARTICLE I.

SI contre aucun iuge ordinaire ou delegué, causes de recusation sont baillees, & elles ne sont admisibles, ou qu'elles soyent notoirement faultes,il se peult declarer iuge competent: autrement fault commettre arbitres de droit.

SVMMARIA IN GLOS. ART. I.

1 [illegible] & nu.2.3.
2 [illegible] *per iuramentum.*
4 [illegible]
5 *Recusatio collegiorum & synodorum,& universitatis doctorum,an & qualiter possit fieri.& nu.6.7.8.& 9.*
10 *Ecclesia errare non potest,quomodo procedat illud dictum.& nu.11.*
12 [illegible]
14 *Incompetentiæ iudicis declaratio cui pertineat.*
15 *Index,licet sit incompetens in principali, tamen est competens in accessoriis, & potest agentem in expensis condemnare*
Index,licet sit incompetens in causa principali,potest tamen condemnare clericum in expensis.
16 [illegible] competentia [illegible]

18 *Appellatur ab interlocutoria lata super competentia uel incompetentia, etiam quòd prohibetur à statuto appellari ab interlocutorus.*

19 *Processus factus post oppositam fori declinatoriam, super ea non pronuntiato, utrum sit ipso iure nullus*

20 *Processus factus post recusationem iudicis, & allegatam suspitionem, utrum sit ipso iure nullus.*

21 *Protestatio contraria facto non relenat protestantem.*

22 *Protestatio quod quis non teneatur, & tamen litigatur cum eo cum protestatione, an releuet*

23 *Excepto, opponatur alia quam recusationis, & iudex procedat ad ulteriora, quid agendum.*

1 *Propositis causis recusationis coram ordinario aut delegato, si recusatus eas iuderit impertinentes, aut notoriè falsas, declarabit se competentem: si secus, coget partes ad eligendum arbitros iuris.*

2 **Ibi, *ordinarie*. Nota primò, quòd de hac consuetudine ordinarius potest allegari suspectus: secus est de iure ciuili: quia ordinarij non possunt allegari suspecti, vt remoueantur ex toto: sed bene vt eis detur adiunctus, secundum communem conclusionem. Aliquando remouentur in totum, in casibus enumeratis per dominum Iasonem, in l. apertissimi. C. de iudic. col. secunda, versiculo, nunquid autem ordinarius. & eundem Iasonem, in l. qui iurisdictioni præest. ff. de iurisdict. omnium iudicum. De iure autem canonico ordinarij possunt remoueri: & allegatis ipsis suspectis, eligantur arbitri, qui de causis suspitionis cognoscunt. capitu. secundò requiris. §. final. de appellatio. Bartolus in l. quia poterat. ff. ad Trebel. Iaso, in dicta l. apertissimi. col. secunda. ibi, de iure autem canonico. & cum iure isto concordat hæc consuetudo, & discrepat à iure ciuili.**

In tex. in verb. *delegué.*

3 **Nota quòd de iure ciuili delegatus à rege potest recusari. dicta l. apertissimi. Quando allegatur suspectus, fatheit probatio per iuramentum. Iaso in dict. l. apertissimi. col. final. versicu. ex secunda parte, &c. Et tunc eligantur arbitri, qui cognoscunt de negotio principali. Item idem Iaso, vbi supra. col quarta. versic. sexto. de iure autem canonico semper arbitri cognoscunt de causis suspitionis, quæ coram arbitris sunt iustificandæ. Ex quibus autem causis possunt neri recusationes ob suspitionem, ampliè dominus Iaso, in dicta l. apertissimi. col. 2. versic. quæ autem sint iustæ causæ, & sequentibus. Et ex causis ex quibus testes possunt reperiri, ex eisdem iudices recusari: quia facilius est reperire iudices, quàm testes. Item quadraginta casus suspitionis tradit Philippus de Perusin capitu. postremo. de appellatio. Et quia suprà dictum fuit de ordinariis & delegatis, quando possint recusari. Restat videre quid de synodo, collegio, vniuersitate doctorum, & de concilio generali, de quibus plenè per Felynum, in capitu primo. de iudic. col. tertia. De collegio, vide Felynum, in capitu. causam quæ. col. prima. de offic. delegat. Et ibi concludit, quòd collegium & synodus possunt recusari. Si tamen pars tantùm sit suspecta, illa recusari potest. Et si hi qui præsidet in concilio, vel synodo sunt suspecti, tota illa concilium & tota synodus potest recusari. Ita concludit Decius in capitu. primo. col. sexta. versicu. in glos. in verbo, interrogatus. & col. septima. versicu. opinio tamen glos. de iudic. vbi limitat regulam non procedere in concilio generali, quod recusari non potest, quia tota ecclesia non potest errare. Ista limitatio claudit os Germanicis protestatibus, qui recusant (vt audio) concilium, ex eo quòd papa præsidet, de cuius moribus & factis intendunt principaliter disputare, asserentes quòd professores ecclesiasticæ disciplinæ indigent reformatione in capite & in membris. Qualiter tamen procedat illud dictum quòd ecclesia errare non possit, declarat Decius ibidem col. septima. versicu. sed tamen. vbi dicit, quòd non potest errare quoad fidem in reliquis sic. Idem dicit Felynus in capitu. primo, de summa trinitate. & fid. catho. col. fina. Et ibidem dicit, quòd papa recusari non potest. Item versicul. ex suprà dictis inferatur decidit vtrum ordinarius possit allegari suspectus, propter saputionem assessoris, & econtra.**

In tex. in verb. *il se peult declarer.*

15 Nota quòd declaratio competentiæ, vel incompetentiæ, spectat ad iudicem recusatum, etiam si sit delegatus. l. si quis ex alienis. ff. de iudic. nec considerat in quod videtur iudex incidere propria ratione commodi aut vtilitatis: eandem dicit glos. quia negotium principale eum non tangit, & consideratur quod principaliter agatur. l. si quis nec calumniæ. C. de litigat. Et quod sic habet cognitio, plene Iaso, in l. secunda. col. quarta. ff. si quis in ius vocatum non ierit. Vide clarissimè Felynum, in capitu super literis. col. decima. versicu. an iudex in iudicio. vbi tradit regulam affirmatiuam, cum tribus ampliationibus, & extenditur decim tallentis de rescript. Et quod notandum circa commodum sportularum, vide Felynum col. decimaquinta versicu. tertio et octavo. Nota aliqua singularia in hac materia. Primo, quod licet iudex pronuntiet se iudicem incompetentem, tamen potest agentem in expensis condemnare: quia est iudex, quoad ea quæ incidunt coram eo. Ita Paul. de Castr. in l. hac edictali. C. de iurisdict. omnium iudicum. facit decisio Felyn. in capitu. exceptionem. de excep. vbi iudex laicus condemnat clericum in expensis, licet sit incompetens in causa principali. Facit textus in l. quotiens. cum ibi notat. C. de iudic. Et quare iudex possit isto casu facere condemnationem expensarum, optimam rationem tradit Felynus in capit. ex parte 5. col. 6. versicu. neque sunt. de rescript. vers. dicit quod tales expensæ non debentur ratione victoriæ, sed frustrationis. & dependent ab articulo competentiæ vel incompetentiæ, in quo iudex recusatus dicitur competens vt plenè probatur, & probat textus in l. si quis ex alienis. ff. de iudic. Nota secundò, & nunquam tradas oblivioni, quòd si reus opponat declinatoriam, iudex ante vlteriorem progressum debet super competentia pronuntiare: aliàs procedendo ad vlteriora, processus erit ipso iure nullus: quia iudex dubius de sua iurisdictione, non potest eam exercere in negotio principali. ita declarat Paul. de Castr. in l. prima. C. de ordin. iudic. Felynus & Decius, in capit. 2. de offic. delegat. dominus Iaso, in l. secunda. col. penult. ff. si quis in ius vocat. non ierit.**

17 **Intellige hoc procedere, si pars non acquiescat processui, ad vlteriora etiam tacendo: quia in iudicialibus**

Et ita post scripta reperi Felyn. in cap. super literis. col. 19. versicu. tertius quando, &c. [illegible] pressa pronuntiatio super incompetentia. Primus est, vbi iudex pronuntiauit procedendum ad vlteriora, obiectis nonobstantibus. Secundus, quando iurisdictio non erat [illegible] iudex procedit ad vlteriora. Nam [illegible] non appellando sibi præiudicat, etiam protestando de nullitate: vt dicam infra, num. 20. & 21. Nota 3. tertio, quòd etiam in casibus, in quibus de [illegible] 18

[illegible] Quid si iudex pronuntiet se incompetentem, & tamen procedat ad vlteriora, [illegible] 19

[illegible] Bartolus [illegible] ad Trebel. & [illegible] Ancharanus [illegible] Decius [illegible] & [illegible] & [illegible] &

non veritables par lesdictz arbitres de droit, le recusant qui les aura proposées doibt estre condemné en tous les despens, dommages & interestz de partie, à cause de la retardation du procés, & en l'amende enuers le seigneur, pour l'oultrage faict à son officier.

SVMMARIA IN CLOS. ART. II.

1 *Iudice recusato remittitur causa, repertis recusationum causis falsis.*
2 *Recusationis causas alleganti incumbit onus probandi.*
3 *Expensarum condemnatio contra recusantem, à quo iudice debeat dari, an ab arbitris, qui de causis recusationis cognouerunt, an ab ordinario recusato, uel ab alio delegato, & nu. 4.*
5 *Arbitri iuris qui differunt à compromissarijs, & quòd habeant iurisdictionem quoad omnia quæ pertinent ad articulum recusationis eis commissum, & an habeant punitionem.*
6 *Arbitri iuris potius uidentur habere iurisdictionem delegatam, quàm ordinariam.*
7 *Arbitri an possint punire testes coram eis falsum deponentes.*
8 *Arbitri an possint torqueri facere testes pro eruenda ueritate.*
9 *Consuetudo habet uim legis.*
10 *Recusatione data non sunt eligendi arbitri sed ille qui ius reddit absente uel impedito recusato, procedet*
11 **Expensarum condemnatio utrum sit fienda in omnibus interlocutoriis.**
12 **Expensæ interlocutoriarum an debeant statim refici, uel post diffinitiuam.**
13 *Expensæ interlocutoriarum an æquiparantur expensis contumacialibus, quas quis tenetur prius reficere, quàm audiatur.*
14 *Libellum emendans non auditur, nisi prius referat expensas, & quòd declaratio competentiæ uel incompetentiæ spectat ad iudicem citantem.*
15 *Iudex in expensarum taxatione quomodo debeat procedere, & nu 16.*
17 *Expensarum ratio quæ potissimum habenda in taxatione & nu.18*
19 *Expensæ, damna & interesse an sint diuersa, quod in condemnatione expensarum non uentant interesse*
20 **Iudex si condemnauit in expensis tantùm, & nihil dixit de interesse, quid iuris.**
21 **Expensæ quas uictor domi fecisset, utrum sint in taxa detrahendæ.**
22 *Condemnatus ad damnationem interlocutoriæ, quare ad plus teneatur, quàm ratione diffinitiuæ*
23 *Condemnatus non ueniendo, an sit grauior quàm non parendo.*
24 *Citatio facta in scriptis non habet uim peremptoriæ.*
25 *Actor explens ea propter quæ citatus fuerat, potest alias fisco.*
26 *Iniuria non determinata infligitur iudicis arbitrio.*
27 *Iudici recusato indebitè fit iniuria, siue recusatio sit expressa, siue tacita.*
28 *Iudicem uidetur turbare quis, quando ab ea iurisdictione se exemit.*
29 *Iudici non fit tantùm iniuria, quando fit recusatio expressa, sed & quando partes recedunt à iudice, & alium adeunt.*
30 *Recusationis causæ an sint aliquæ quæ non respiciant iudicis infamiam.*
31 *Procurator quis uel procuratori, quando iniuria facta domino & plenius nu.36.37.38.*
32 *Iniuriarum actione tenetur, qui non patitur literas iudicis dari uel publicari.*
33 *Iniuria facta officiali an possit dici facta domino. Idem de famulo, colono, socio itineris. Et si cui, an ciuitas agat iniuriarum. Item si clerico, an episcopus: & si delegato uel ambasiatori, an dominus?*
34 *Honor maior cui debeatur in sedendo.*
Honor maior cui debeatur in sedendo, an duci Venetorum
Rectum Capri cui de iure pertinet, ducis Calabriæ, an Venetiæ, & unde.
35 *Ius quo maior æstimatur ex maiori honore, qui exhibetur in sedendo.*

1 *Comperta causa recusationum Fisco, aut à uero dominio, arbitri causam remittent iudici recusato, & recusantem in expensis & damnis parti, & in emenda domino in actionem iniuriæ, seu officiali factæ condemnabunt*

In tex. in verb. *non recusatos.*

2 Die quod ita in dubio præsumuntur, & allegatis incumbit onus probandi, l. ei qui dicit. ff de probat. Actor C. eo. Ratio, quia facta in dubio non præsumuntur, l. in bello. ff de cap & postli. re. melior. text. de iure in l. si emancipatus. secundum dom Iaso. i, neque emancipatum probatum fuerit. C. de coll.

In tex. in verb. *les causes de recusation soyent adiugées à estre condemné.*

3 Aduerte quia text. non aperit per quem fiet condemnatio, an per arbitros qui de causis recusationis cognouerant, an per iudicem ordinarium vel delegatum, cui causa principalis remittitur? Et primo, videtur quod arbiter non possit condemnare in expensis, de quia in tex. consuetudinis, quæ respicit fiscum, & non partes. Ratio, quia arbiter habet iurisdictionem quoad omnia quæ pertinent ad articulum recusationis eis commissum. Ita dicit text. in capit. Iudicationis. de offic. delegat. Et ibi
4 Glo. & Panormitanus dicunt, quod habent punitionem. & in specie, quod dicti arbitri possunt punire testes
5 **Compertis causis recusationum Fisco, aut à uero dominio, arbitri causam remittent iudici recusato, & recusantem in expensis & damnis parti, & in emenda domino in actionem iniuriæ, seu officiali factæ condemnabunt**

ſtes [illegible] dicam dependentes tenentis. Et hanc positi dominum per eum allegatum. Verum [illegible] 6
[illegible] videntur [illegible] declarationem de qua [illegible] ordinarium [illegible] textus [illegible] Et [illegible] Andreas in titulo de [illegible] [illegible] 7
[illegible] [illegible] [illegible] [

& interlocutoriam, contumaciam aut retardati processus, dicendo quòd primo casu sic, secundò non, licet non reperiam tactum ab alio: melius dixisset Iason hoc modo, quòd in condemnatione expẽsarum nunquã venit interesse, siue loquamur de diffinitiua, siue de interlocutoria: probo per antecedentem conclusionem & sequentem, & dico sic: Si fiat condemnatio ad interesse, tunc si in diffinitiua non habetur ratio damnorum quæ quis patitur in rebus suis, quia non potuit eis superesse, sed bene damnorum, quæ recipit ex persona sua, quia erat artifex, & non potuit laborare. In interesse verò contumaciæ aut processus retardati veniunt omnia damna, tam passa in rebus, quàm ratione personæ, occasione illius litis. Ita declarando Barto. loquitur. do. Ias. in d. l. 1. §. fi. col. 3. ver. secundum ista intellige & declara. ff. si quis ius di. non obtemp. Et ibi-
21 dem versicul. adde etiam aliam notabilem differentiam. dicit notabile verbum, quòd in expensis ratione victoriæ fit detractio expensarum, quas domi fecisset: secus in contumacialibus, aut retardati processus. Pos-
22 set etiam quæri, quæ sit ratio quare condemnatus ad damna ratione interlocutoriæ ad plus teneatur, quàm ratione diffinitiuæ, vt patet ex supradictis? potest responderi, licet ab alio tactum non inueniam, quòd est in maiori calumnia is qui est contumax in non veniendo, vel retardando processum, quàm is qui causam perdit, quia in diffinitiua quis non dicitur delinquere, sed bene quando est in contumacia, quæ est delictum, & retardans per contumaciam potest multari: Ias. in l. 1. §. videtur. col. 2. versiculo, quintò & vltimò. ff. si quis
23 ius di. non obtem. Et contumacia in non veniendo est grauior quàm in non parendo, secundum Dec. in
24 cap. de causis. col. secunda. versiculo, quartò nota. de offic. delega. Eandem opinionem tenuit Decius, post longam disputationem, in cap. primo. col. quinta. versicul. septimò noto. de iudic. tamen illa conclusio mihi non placet: quia maior est contumacia, quæ fit in præsentia iudicis, quàm in absentia: patet, citatio facta in scriptis non habet vim peremptorii. l. per edictum. ff. de iudic. secus est, si iudex aliquem citet personaliter, vel nuntius iudice præsente: quia talis citatio dicitur peremptoria. Ita Felynus in cap. pastoralis. col. 2. versi. adduci potest dictum Bal. de iudic. Item iniuria quæ fit in conspectu iudicis, dicitur atrocior. §. atrox. instit. de iniur. Iudicio meo est constituenda differentia inter citatum personaliter per iudicem, aut per nuntium: quia talis citatio habet vim peremptorii. Innocentius in cap. ad petitionem. col. 2. de accus. constituit citatum in vera contumacia, quæ æquiparatur contumaciæ in non parendo. Et fictam contumaciam quæ causatur per citationem factam in domicilio, vel per edictum, & non apparet quòd peruenerit ad notitiam citati: nam talis dicitur leuior, & magis excusabilis: & talem differentiam facit dominus Iason in l. prima. §. hoc iudicium. col. 5. versic. prima est valde necessaria. ff. si quis ius di. non obtemp. vbi declarat verum cõtumacem posse multari, fictum autem non.

In tex. in verb. *en l'amende uers le seigneur*

25 Nota quòd pro omni iniuria nascitur duplex actio, vna parti, vt hîc: quia pars consequitur damna &
26 interesse. Item alia fisco, cui applicatur pœna. Et quando non est determinata, vt hîc, infligitur iudicis arbi-

In tex. in verb. *pour l'oultrage faict à son officier.*

27 Ecce quòd recusato indebitè dicitur fieri iniuria, & bene, quia recusatio regulariter fit cum causa, vt dicitur per doctores in l. apertissimi. C. de iudic. Et tales causæ sæpissime, si veræ essent, concernerent iniuriam, in tantum quod posset habere locum titulus, de libellis famosis. Et etiam quòd non concernerent iniuriam, satis est quòd existimaut recusans officialem suspectum in administratione iustitiæ, postquam eum
28 indebitè recusauit. Et videtur eum turbare sua iurisdictione, quando se indebitè ab ea exemit. Omne e-
29 nim quod non iure fit, iniuria fieri dicitur. l. 1. ff. de iniur. Et non tantùm quãdo fit recusatio expressa, fit iudici iniuria, imo & quando partes recedunt à iudice, alium adeunt: patet ex textu, in l. litigatores. ff. de arbit. vbi si partes, quæ vnum arbitrum elegerunt, ab eo recedant, & constituant alium arbitrum, demum redeant ad primum, ordinarius iudex non compellet primum arbitrum ad arbitrandum: quia eum partes contempserunt, eidem iniuriam fecerunt per recessum ab eo. Item quia dixi supra dato quòd recusationes non
30 concernerent iniuriam. Quæro, vtrum sint aliquæ causæ recusationis, quæ non respiciant iudicis infamiam? dic quòd sic, exemplifica in c. causam quæ. de offici. delegat. vbi recusatur dominus in causa famuli. nam ex tali recusatione honestas domini non deturpatur: quia textus ita disponit, ne dominus iudicet in causa famuli. Idem dici potest quando recusatur quis in causa filiorum. de qua recusatione loquitur textus, in l. qui iurisdictioni præest. ff. de iurisdict. omnium iudicum. Et ita declarat Felynus in dicto capitu. cau-
31 sam quæ. col. secunda. Et sicut fit iniuria domino, quando impeditur eius officialis, ita quando impedi-
32 tur eius procurator. Ita Felynus post Baldum, in capitu. ex literis. in principio, de offic. delegat. Et ibi habes de eo qui non patitur literas iudicis præsentari: ita tenetur iniuriarum, & fortè pœna Iuliæ, de vi publ. per text. in l. qui dolo malo. in principio. ff. ad L. Iuliam. de vi public. Ibi quominus iudicia tuto exer-
33 ceantur. Circa prædicta quæro, vtrum iniuria facta officiali possit dici facta domino, sicut dicimus de iniuria facta famulo. an dicatur facta domino? quid si fiat colono? quid socio itineris? quid si ciui? an ciuitas agat iniuriarum? quid si clerico? an ecclesia agat? Concludite, quòd aut iniuria fit famulo propter dominum, & eius respectu: & tunc iniuria dicitur facta domino, & dominus agit. Idem in omnibus præmissis casibus: vt declarat Bar. in l. 1. §. de aut. & in l. Itẽ apud Labeonẽ. §. si quis sic fecit. ff. de iniu. Fel. in c. cõtigit. de sen. exc. Adde aliũ casum in quo dominus agit pro iniuria facta subdito, vel dãno ei dato, qui est qñ prętẽdit interesse: patet infrà in tẽ. *des réuoc* c. 7. vbi dominus ratione iurisdictionis petit remissionẽ subditi arestati apud alium iudicem. Ita declarat Dec. in c. licet causam col. 8. versi. quintodecimo & sequ. de proba. & in specie de delegato an intelligatur iniuria facta delegantí. vel vicario, vtrum intelligatur facta episcopo? & si delegato vel ambaiatori domino, & sic de similibus: Dec. in c. dane. el 2. de offi. deleg. facit duas conclusiones.

conclusiones. Prima est quòd vicarius vel locumtenens debet honorari. Sed tantus honor non debetur 34
eis sicut principali, cuius vices gerunt. Et ex eo infert quòd regia maiestas merito prætulit ducem Sabaudiæ legatis Venetorum. Et aliter nõ declarat locum nec tempus. Id quidem factum fuit ánno domini millesimo quingentesimo decimo quinto, postquam regia maiestas deuictis Heluetiis apud Marignanum, Mediolanũ recuperauit, in conuinio fuit aliquid altercatum de præcedentia inter ducem Sabaudiæ, & legatos Venetos. Innuit tacitè Dec. quòd si dux Venetorum fuisset præsens quòd ei fuisset debita præcedentia, licet non legatus: quibus tantus honor non debetur sicut principali. Et ita multi sibi suaderent ea ratione, quia Veneti habent regnum Cipri, quod reddit eos illustriores ducibus. Sed re vera, dictum regnum tam ex successione intestati, quàm ex titulo donationis, factæ per Carolam reginam Cyprorum, de iure pertinet, & spectat duci Sabaudiæ, & de anno domini ab eius natiuitate 1529. statim post coronationem cæsaris munere legationis pro domino duce functus fui apud potentissimam dominationem Venetam, per quam titulus ducalibus tatis leuiter fuit responsum, & solo fundamento colorato se tuentur. Quod interest reipublicæ Christianæ, q regnum ipsum ab eis possideatur: quia si esset apud ducem, communis hostis fidei nostræ à quo domiu Ve neti recog e ant dictum regnum, & so lant singulis annis ducatos octo mille, impressionis Venetæ, illud inuaderet, & de facili occuparet. Et sic concludo, quòd possessio seu verius occupatio regni non præberet duci Veneto ittam cautam præce entiæ. Et quia supra dictum fuit quòd in sedendo præponi debet di- 35
gnior, nota quia maior dignitas arguitur ex maiori honore, qui exhibetur alicui in sedẽdo. Ita declarat in pulchro casu Bal. in consil. 335. incipiente, archidiaconus. col. 2. in tertio lib. quem refert Dec. in c. licet causam. col. 2. versi. secundò dicitur. de honore. de proba. Secunda est conclusio quæ infertur ex præcedenti, quòd 36
iniuria facta delegato, locumtenenti, vel vicario, dicitur facta domino, si ratione officu facta fuit. Sed est minus punibilis, quàm si esset facta domino principali. Istam secundam conclusionem credo non procedere, licet Dec. non dicat quando offenditur persona eorũ, qui sunt ad latus principis, de quibus loquitur l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest. quia in istis eadem pœna imponitur, ac si dominum offendissent: vt patet in d. l. quisquis. Ideo suprà dixi ratione officu, vel domini contemplatione: quia si fieret iniuria tanquam priuato, non haberent locum ea quæ prædixi: & notat in specie Dec. in d. c. fane. el 2. col. 2. versi. sed aduerte. de offi. deleg. Reperio Fely. in c. cum olim magister. de offi. deleg. mouentem quæstionem, vtrum tantus honor debeat vicegerenti, sicut domino: & post disputationem ab vtraque parte, dicit veritatem esse quòd si . . in his in quibus vicegerens representat dominum: in aliis secus. Ista conclusio videtur cõtraria conclusionibus sup. à relatis, quas credo veriores, cùm inter se differant quòd aliquis sit talis, vel quòd habeatur pro tali l. in c. . . . appellatione. ff. de verbo signi. & nullam limitem est. Idem quod nerua. ff. depoli. Sunt tamen duo . . casus, in quibus non cadit illa distinctio, si iniuria sit facta contemplatione alterius: primus quando fit iniuria filio . . . pater. Secundus quando vxori agit maritus. Bar. in l. cum quidam. § fi. ff. de iniur. Et qual- 38
do iniuria fiat contemplatione domini, potest colligi ex præcedentibus, quia præcedentia declarant subsequentia & econtra. l. si seruus plurium. §. fi. ff. de leg. primo. l. hæredes palàm. ff. de testa. Quid erit dicendum in casu huius consuetudinis, vtrum recusatio facta de officiali præsumatur facta occasione & respectu domini iusticiarii? puto sic distinguendum: aut recusatio continet causam quæ principaliter respicit personam recusati: puta q̃ est inimicus, & tunc iniuria nõ infertur domino, quando talis inimicitia non prouenit ex aliquo facto domini: aut tantùm fit recusatio vt effugiat subditus iurisditionem domini sui, & tunc fit iniuria domino. Ita colligi potest ex prædictis. Nam iniuria fieri dicitur quãdo aliquid nõ iure fit. d. l. 1. ff. de iniuriis.

¶ DES DILATIONS.

TIT. VI.

ARTICLE I.

Delaiz en matiere ciuile, sont arbitraires, ayant regard à la distance des lieux, qualité des personnages, & matiere dont est quæstion.

SVMMARIA IN GLO. ART. I.

1 *Iudex qualiter debeat procedere in dilationibus in materia ciuili.*
2 *Dilationes in criminalibus, & in ciuilibus an sint arbitrariæ. & nu. seq.*
4 *Dilationum species. sunt plures*
5 *Dilatio unius diei decem et octo millibus*
6 *Dilatio unius diei pro triginta quinque quos teneatur comparere*
7 *Dilatio unius diei in quibus decem millibus*
8 *Dilationis dies an computetur in dilatione: & hoc siue loquamur de tempore quod datur confesso siue indutiato . . . ne ad appellandum, siue de tempore ad se præsentãdum coram iudice appellationis. item & quid de tempore ad prosequendum appellationem & in se . . . que ad nu 13.*
14 *Acceptio personarum in iudice non est habenda.*
15 *Qualiter procuratorum quando sit in consideratione, tam in procedendo quam in . . . do.*
16 *Iudex aliquando potest recedere a regula communibus propter excellentiam uni*
17 *Acceptio personarum non debet prouenire ex fauore iudicis, ea ex causa expressa a lege uel statuto & nu 19.*

18 *Iudex quando recedit à regulis communibus, debet causam exprimere.*
19 *Iudex non debet in his quæ sunt iustitia deuiare neque à dextris neque à sinistris.*
20 *Pœna in foro conscientiæ an sit imponenda nobili, aut plebeio.*
21 *Causarum aliquæ sunt minimæ, cæteræ ordinariæ. & nu. 22.*
23 *Iuramentum aliquando defertur in supplementum probationis propter semiplenam probationem.*
24 *Iuramentum in supplementum probationis non solum defertur in causis mediocribus, sed etiam maximis, puta in atrocissimis, & feudalibus quando probatio excedit semiplenam.*
25 *Iuramentum in supplementum probationis an possit à iudice deferri post conclusionem.*

1 Dilationes regulariter sunt arbitrariæ: & arbitrando iudex debet habere rationem distantiæ locorum, qualitatis personarum, & materiæ de qua est quæstio.
2 Circa dilationes citationum in criminalibus, fuit dictum in rub. *des adiournemens.* art. 5. Circa dilatio-
3 nes in citationibus ciuilium, quòd sint arbitrariæ, eo. tilo. arti. 6. Dilationum species sunt 38. an spec. de
4 dilatio. §. 1. per to.

In tex. in verbo, *à la distance des lieux.*

5 Quæro, quot milliaria sint danda pro quolibet die? dic quòd viginti. tex. in l. 1. ff. si quis cau. Et nota
6 quòd debet dari vnus dies pro fistendo, antequam intret iudicium. Item in qualibet hebdomada debet
7 dari vnus dies ad quiescendum. Ias. in d. l. 1. col. 2. versi. adde quòd etiam vnam diem habes. Etiam ibi,
8 vtrum dies dilationis computetur in dilatione, siue loquamur de primo die, siue de vltimo. De tempore
9 quod datur sponte confessis, est tex. in l. si debitori. ff. de iudi. De tempore quod datur condemnatis, in l.
10 4. §. si quis condemnatus sit. ff. de re iudi. De tempore dato ad appellandum qui sunt dies decem, habes
11 authen. hodie. C. de appel. De tempore ad se præsentandum coram iudice appellationis, illud est arbitra-
12 rium iudicis à quo. l. præses. vbi glo. & Bar. C de appel. De tempore ad prosequendum, habes quòd est
13 vnus annus, & ex causa, buetur. in c. cum sit Romana. de appel. & authen. ex causa. C. de tempo. appel.

In tex. in verbo. *qualitez des personnages.*

14 Ecce quòd est habenda ratio qualitatis personarum. Istud videtur contra c. nouit. de iudi. vbi dicitur
quòd in iudicijs non est habenda acceptio personarum. potest responderi, quòd consuetudo intelligit de
qualitatibus à iure consideratis: puta si sit senex vel aliqualiter infirmus, dabitur maius tempus quàm iuueni
15 & sano: aliquando enim l. non solùm. procedendo, sed etiam iudicando, habet rationem personarum. In
procedendo, patet in l. ad personas egregias. Et actis ibi per doc. ff. de iureiur. vbi mittitur ad domum iura-
re debentis. In condemnando patet in l. auxilium. §. in delictis. ff. de minо. vbi miseratio ætatis est in e xcusi-
16 ratione. Et pulchrè in l. ad bestias. ff. de pœ. vbi propter excellentiam viri in aliqua arte recedit ur à regu-
lis iuris, & à statutis. Ita dicit Ias. in authen. iubemus. in fi. C. de iudi. allegat dictū tex. ad bestias. qui non pro-
bat dictū suum directè, videlicet quod iudex possit transgredi iura & statuta: bene probat hoc modo, vide-
licet quòd vbi iudex videt excellētiam viri in literis, vel in aliquo artificio, ita quòd eius vita posset esse vtilis
reipublicæ, debet ipse iudex executione mortis & referibit principi. & de isto notabili tex. ad propositum se Cē-
17 pol. sua cautela 3. incipiente, propter maximam, &c. Et sic est conclusio consuetudinis cum lege, quòd ac-
ceptio personarum non debet prouenire ex fauore iudicis, sed ex causa à lege expressa, vel procedere de natu-
18 ratione legis. Et quādo iudex ex causa recedit à dispositione legis vel statuti, debet eam exprimere. Ita tenet Ias. in l.
C. de preci. impe. offe. Et ideo quando iudex compensat expensas, quia facit contra regulam quòd victus victori, &c. debet causam exprimere. Ias. in l. properandum. §. sin autem alterutra. col. 4. in fi. C. de iudi. Et
statur Mathesy. suo not. 19. Deci. consil. 8. col. 2. in principio, in primo vol. Et reassumendo principale
dictum, facio conclusionem, quòd iudex debet esse medius, non deuians à dextris nec à sinistris, in his quæ
sunt iustitiæ: secus in his quæ sunt gratiæ. Fallit regula quando habet acceptationem in iudicijs ex causa, aut
19 lege permittente, per ea quæ prædixi. Ita dicit Deci. in c. nouit. col. 3. versi. septimò nota. de iudi. Et dum
dixi quòd etiam in puniendo aliquando habetur ratio personarum: istud potest exemplificari in nobile, aut
alio in dignitate constituto, qui minus punitur quam plebeius: quia regula est, quòd defertur dignitati & no
20 bilitati, quæ limitatur nouem modis per Fely. in c. pastoralis. col. 1. & seq. de offi. ord. Et inter cetera
nota nonam, quæ vult quòd in foro conscientiæ & confessionibus tanta pœna sit imponenda nobili, aut
plebeio: imo nō careret ratione si diceremus quòd grauius peccat nobilis in his peccatis, quàm plebeius, ratione
beneficiorum à deo acceptorum, magis obligatur ad obseruantiam diuinorum præceptorum. Ias. ibi recta
inquit: Omne animal vicium tanto conspectius in se habet quanto maior qui peccat imperat.

In tex. in verbo, *en mains de tiers et quelcun.*

21 Nota quòd causarum aliquæ sunt minimæ: de quibus loquitur authen. nisi breuiores. C. de sen. ex bre. re.
& in illis non requiritur scriptura. Item vnus testis integer probat & sufficit. Ias. in repe. l. admonendi. col.
22 80. ff. de iureiur. Aliquæ sunt summariæ: de quibus in cle. sæpe. de verbo. sig. Cæteræ ordinariæ. ita Bar. in
23 extrauag. ad reprimendum. in verbo, sumarie. Item aliquando defertur iuramentum in supplementum
24 probationis, propter semiplenam probationem: & istud habet locum in causis non multùm arduis. Aliquando in causis feudalibus, criminalibus, etiam in omnibus alijs arduis defertur tale iuramentum, in sup-
plementum probationis: & hoc fit quando est aliquid vltra semiplenam probationem probatum. Ita am-
plectitur Dec. in repe. l. admonendi. col. 10. versi. Iacobus omnes istos casus. ff. de iureiur. Addo Hypoli. de Mar-
25 tuc. in l. 22. Et tam ille locus, quem tenebas cordi, quàm alij videntur ad minutas causas. Et nota quòd quamplures doctores dubitauerunt, vtrum tale iuramentum in supplementum probationis posset à iudice deferri, post cō-
clusionem in causa: Deci. in c. licet causam. col. 11. versi. quintus & vltimus. de proba. secutus Aret. ibi cōclu-
dit quod sic: & quia communis practica curiarum id obseruat, non insisto.

ARTI-

ARTICLE II.

Il y a trois delaiz ordinaires pour faire enqueste, & le quart auec congnoissance de cause: & sont lesdictz delaiz communs es demandeurs & defendeurs.

SVMMARIA IN GLO. ART. II.

1 Dilationes ad probandum concedendæ, tam de iure communi, quàm de consuetudinario. & nu. 3.
2 Dilatio in causis criminalibus duæ accusatori, & tres reo, dantur.
4 Dilatione quarta datur cum causæ cognitione & nu. 5
6 Iuramentum calumniæ quando cessat, quando non cessat, quid calumniosum detur.
7 In tertia probationis parte, quæ semiplena probet calumniam, datur pœna punitur.
8 Dilatio non concedatur ante litem contestatam, nisi de causa cognita. & nu. 9. & 10. 11.
12 Dilatio quæ datur in termino ad probandum dicitur peremptoria.
13 Dilationes quando veniant computandæ pro parte, & non concedantur petenti.
14 Index non tenetur dicere causam quare concedat dilationem, dicat tamen pars petat.
15 Dilatio ad præcauendum testes ne depereant dilationem ad examinandam quando concedi possit. & ibi cautela, iudi-
cet ubi quis testes habet in prima dilatione citari facere, quos postea produxit.
Dilatio ad præcauendum petitionem tertiam non conceditur in executoriis cautis.
16 Probatione quam impedimenta per consequentiam in causa.
17 *Probatum an credatur quòd habuit impedimentum in prima dilatione per iuramentum.*
18 *Probationis impedimentum qualiter probetur, & an ista probatio regulariter fieri debeat. & nu. 19.*
20 *Probatio impedimenti quando per testes fieri debeat, & quando per iuramentum.*

Conceduntur partibus tres communes dilationes ad probandum, & quarta cum causæ cognitione. 1

De iure diuino in ciuilibus vnica dilatio, in criminalibus duæ accusatori dantur, & tres accusato. l. fi. ff. de 2
term. Ex constitutione regia publicata 1539. datur vnica, habetur arti. 32. & causa impedimenti probata, 3
arti. secunda. Ita ibi arti. 33. & illa constitutio obseruatur in hac patria Aluerniæ.

In tex. in verbo, *& la quarte auec congnoissance de cause.*

Quæro vtrum tres primæ dilationes concedantur sine causæ cognitione? videtur quòd sic: dispositio co- 4
dicis in quarta dilatione videtur innuere quòd in alijs nulla sit cognitio: argumento l. cum prætor. ff. de
iudi. contrarium determinant doc. in l. fi. & ibi Do. Ias. col. 6. versi. circa principium. ff. de fer. & ibi dicunt
communiter omnes. Et ita tenet Decius & consuluit circa tria. Primum, ne petatur per calumniam: & tunc quid debeat iu- 5
dex facere quando calumnia petitionis cessat, vide Do. Ias. in l. 4. §. condemnatum. versi. illam secundam
conclusionem. & ibi de rebus & iudicibus versi. obijcies quia leges præsumptio. &c. Dicit quod ad re- 6
primendum calumniam requiritur scriptio vehemens, & multum urgens. Nam in dubio iudex debet ar-
bitrari tales appellationes deserre pronuntiare imo etiam non peremptam appellationem non deser-
tam. & ita declarat Do. Ias. in l. fi. ff. quis cau. In materia nota singulariter quod in 7
in loginquis partibus, vt ampliorem obtineat dilationem, quòd punietur in certa pecunia. Ita Do. Ias. in l. 1. 8
Et ita ratione dictorum in authen. quod sine. quod semper citatio requirebat
Et ita tenet Deci. & consuluit fieri. Et ita videtur 9
Et quia absente eo, 10
11
12
13
14
15
16
17
18

communi,vbi vnica dilatio dari potest:ad obtinendum secundam,sufficit iuramentum super impedimento in prima dilatione: si vellit postea obtinere tertiam dilationem, debet facere probationem aliter quàm per iuramentum:quia insurgit præsumptio cõtra eum.Ita videtur transire Do.Ias.sequẽdo Paul de Ca.& Spec. quos allegat in d.l.fi.col.9.in fi.& prin. sequentis. versi.circa tertium.ff.de fer. Modo in proposito nostro, quia data prima dilatione,duæ sequentes dantur,simpliciter à consuetudine,sine causæ cognitione:& sic nõ habetur consideratio impedimenti. Ideo volens obtinere quartam, est in eo statu,in quo erat volens obtinere secundam de iure communi:quia super impedimentis trium dilationum statur eius iuramento.Illę tres
19 dilationes consuetudinariæ reputantur pro vna de iure communi. Et qualis debeat esse probatio impedimenti,Do.Ias.in d.l.fi.col.10.remittit ad Panor.consil.170. in l.meũ est consilium.64.in 2.vol. Et notat ibidem Ias.in notabili dicto,quòd non sufficit quòd pars iuret,nisi ei à iudice iuramentum deferatur.Et generaliter loquendo quando impedimentum sit probandum per testes, & quando sufficiat iuramentum,tra-
20 ctant Bar. Ias.& doc.in l.2.§. quòd diximus.ff. si quis cauti. Et est necesse probare quòd impedimentum fuit causa immediata,quare actus expediri non potuit.fallit tamen quando impedimentum esset notorium, secundum Fely.vbi limitat dictum Abba.in c.pleramque.de rescrip.Item impedit⁹ debet protestari quòd per eum non stat quin adimpleret.Ias.in l.de pupilo.§.si quis ipsi prætori.col.2.& 3.ff.de ope.no.nũ.Et talis protestatio est parti intimanda.tex. & ibi notatur in cle. causam.de elec.Et si tale impedimentum esset affectatum,nihil prodesset.l.2.§.simili modo.ff.si quis cauti.

In tex.in verbo, *& sont lesdictz delais communs.*

21 Vnum est aduertendum quòd adeò in medio causæ,& sic in probationibus est fauendum æqualiter vtrique parti:videlicet actori & reo:quòd si altera partium,propter occupationem aut ex rescripto principis,vel alio quouis modo impetraret dilationem, illa erit communis vtrique parti, vt seruetur æqualitas.Ias.in d.l. fi.col.6.versi.aduerte tamen.ff.de fer.

ARTICLE. III.

Toutefois es petites causes & de petite importance,le iuge en pourra moins bailler.

SVMMARIA IN GLO. ART. III.

2 *Causæ breuiores quæ dicantur.*
3 *Sententia sine scriptis in causis breuioribus,est ferenda.*
4 *Probatio per vnum testem sufficit in causis breuioribus.*
5 *Causa possessoria an dici possit ordinaria,an verò de breuioribus: & consequenter vtrum probatio possessory possit fieri per vnum testem.*
6 *Probationes communæ quæ sint.*
7 *Possessio multa commoda afferre potest.*
8 *Probationum difficultas.*

1 *In causis breuioribus,in quibus agitur de paruo præiudicio,poterit iudex dare pauciores dilationes.*
2 Quæro quæ dicantur causæ breuiores.Glo.in authen. nisi breuiores.C.de sen.exbre.re pon.tres opiniones. Communis est cõclusio quòd id sit in iudicis arbitrio,considerata personarum qualitate:quia inter reges causa de 200.libris erit munita: inter potentes,nobiles,de decem scutis: inter pauperes,quibus porcellus est oculus,causa duorum scutorum dicetur magna: & vt iuxta decretum meum breuibus animis vide plenissimè Do.Ias.in repe.l.admonendi.col.101.versi.quæ autem dicatur causa magna.& versi.secundum
3 simul quæ dicantur causæ breuiores.ff.iuretur. Et ibidem col.102.dicit quòd in causis breuioribus potest
4 ferri sententia sine scriptis. Item sufficit probatio per vnum testem.Et dum quæritur quæ dicantur causæ breuiores: aduerte quòd vbique iudicium est inchoatum super rebus, quæ breuissimo tempore corruptionem accipiunt, eius tractatus non debet esse longus, sed debet indifferenter & velociter & expedite
Quòd res super qua litigatur corruptionem non accipiat, verba sunt Fely.in ecclesia Lancen.Mar.in col. 12.versi.octauò nota.de consti.allegat.Bar.in l.1.ff.de glan.legen.Et non extenditur in certa consuetudine, quæ tantùm durat duobus mensibus.Idem posset dici in causa decreti triennalis,ne dum litigatur,finiatur tempus tela: Iuris tamen causa & similes potius esse tantæ importantiæ, quòd dicerentur de breuioribus, ratione
5 temporis,& non probationum. Occurrit in materia vna notabile dubium,vtrum in causa possessoria dici possit causa breuis,an verò de breuioribus.Et videtur quòd sic,quia vtrum probatio possessorij possit fieri per vnũ testem? Circa resolutionem principalis debui,videtur quòd causa possessoria sit de re parua inter magnos, quòd dicitur de breuioribus Sed dicendum est quando agitur de re magna.Bar.in d.l.admonendi singulariter dicit esse aduertendum,quod licet causa principalis sit magna,tamen illa quæ est de possessione, ipsa dicitur parua & modica, per vnicam C.de edendo.post hæc appos.& l.nemo tenetur.C.qui cogit.per.non ba.Et dicit Do.Ias.ad l.admonendi quòd hoc singulariter dicto nullus contradicit: & sic correlariè infert ad secundum dictum quòd in iudicio possessorio non admittitur de iure contestatio litis,per præsumptiones,indicia vel testes plenam probationem & cum Bar.tradit Do.Ias.in l.cornelia allegato Quia iste casus est frequens, & aliquando Sibaud.eram institutus Sabaudiæ Ducis Caroloto secundo, præsiderem, occasione castri Fargiarum propè Sebennas occurrisset casus, quia actor habebat vnum testem pro se: & aliqui ex dominis consilii dicebant, quòd licet causa esset possessoria, dicebatur magna præiudicii, & requirebantur saltem duo testes:alii secus.decreui,quòd in hoc puncto viderẽtur omnia scripta antiquorum & modernorum.Et repperi plures doctores sibimetipsis contrariantes: & inter cæteros Bar.in l.1.C. quorum bo.vbi tenet idem quòd in dicta admonendi.Sed in extravagantibus ad reprimendum.in verbo, summariæ.dicit quod requiritur

quiruntur plenæ probationes. Idem voluerunt glo. Butriga. Odofre. Cy. Bal. Ang.& Saly.in d.l.1.C.quo. Et Opinionem communem attestatur Alex.in consil.187.in fi.in 7.vol. Lasarus de Oria.in l.admonendi. [illegible] Inno.col.41 Idem etiam Georgi. nata.in §.quæ omnia.col.15. vbi dicit istam communem, pulchrè istam opinionem defendit quòd causa possessoria non dicatur parua,& quòd in ea requirantur plenæ probationes. Curtis senior, in repe.l.admonendi.col. 87. Deci. in c.causam quæ.col.2.versi.expeditis.de iudi. Et expressius loquitur istam esse communem quæ fundatur super sequentibus dictis. Primum quòd ex possessione potest magnum commodum sequi.§. 6
commodum. instit.de inter. Secũdum dictum quòd ex perturbatione possessionis sequitur magnum incom- 7
modum,secundum Bal.in l.consentaneum.in 2.col.ad fi. Quomodo & quando iud. Et nisi possit sequi ex possessione magnum commodum, parui momenti erit cõsilium legis,is qui.ff de rei ven.quæ dicit quòd qui potest vti possessorio, non confluat ad petitorium. Nam possessor transfert omne onus probationis in actorem.l.actor quod alleuerat.C.de proba. Probationum aliquando magna est difficultas,quia sæpe 8
euenit quòd non deficit ius,sed probatio.l. Si in tantum.Titi.ff.de testa.tut. Ex his duobus fundamentis decidit Panor.in c.consultationibus.col.fi. [illegible].deleg.quòd causa possessoria non est parui præiudicii,& quòd in omni interdicto possessorio requiritur [illegible]dos:& consequenter vult quòd fiant plenæ probationes.Et quia fortè lector curiosus desiderabit [illegible]d in causa Fargiarum fuerit pronuntiatum,dum causa esset in expeditione,& sæpius collata, cum [illegible]nouati belli dedit expeditionis impedimentum, anno domini 1536. in diebus carnis plinii. Et fuit, vt audio, per dominos Bernenses nunc directos dominos se prætendentes, expedita,in odium petitorij.

ARTICLE IIII.

Le delay à deliberer d'estre heritier est arbitraire à la discretiõ des iuges,ayant regard à la qualité des parties & distance des lieux.

SVMMARIA IN GLO. ART. IIII.

1 *Tempus ad deliberandum super aditione hæreditatis tam de consuetudine quàm iure communi est arbitrarium.*
2 *Tempus deliberandi super acceptatione hæreditatis,an sit arbitrarium.*
3 *Tempus si fuerit petitum ad deliberandum,an iterum hæres possit redire ad beneficium inuentarij.*
4 *Inuentarium quando sit inchoandum,& quando perficiendum,& ibi de forma inuentary.*
5 *Inuentarium satis est conficere adhibitis solennitatibus consuetis.*
6 [illegible]
7 *Inuentarium non conficiens tenetur vltra vires hæreditarias. Fallit in septem casibus,& semper de iure communi.*

Tempus deliberandi super acceptatione hæreditatis est à iudice arbitrandum, qualitatibus personarum & locorum di- 1
[illegible]

Dicitur hic quòd tempus est arbitrarium. Quæro vtrum iudex possit arbitrando excedere tempus nouem mẽsium,de quo in l.fi.§.sed quia quidam.C.de iure deli?videtur quòd sic,ea ratione,quia arbitrarium. in contrarium videtur veritas, quia consuetudo recipit interpretationem passiuam à iure cõmuni.l.1.§.lex [illegible] & sic consuetudinem interpretatur consuetudinem, vt non liceat prorogare tempus vl- 2
[illegible] Contingit quandoque petitum tempus esse arduum, & quæ petit tæpissime contingere. Aliquis 3
petit tempus à iudice ad deliberandum, videt dubitationem non paruam, si hæreditas sit lucrosa vel damnosa, vult vti beneficio inuentarii, ne teneatur vltra vires hæreditarias: vtrum possit ? credo quòd non,arguendo à simili de d.l.fi.§. fin autem cum hoc fecerit C.de iur. deli.vbi petito termino non deliberationis, perdit beneficium inuentarij:quia imputandum est ei,qui omisso nouo beneficio,vetus eligit,grauamen.Et ideo consulo quòd nunquam petas in casu dubio tempus ad deliberandum, sed infra 30. dies postquam noueris hæreditatem tibi delatam, incipias inuentarium,& infra tres menses perficias: iuxta consilium d.l. fi. [illegible] Fely.in c.cum M.Ferrariensis.col.18. 4
[illegible] Et si quis per [illegible] vel [illegible] 5
ne inuentarij obseruare solennitates consuetas. Item septem vilitates inuentarij tradit Ias.in d.l.scimus. 6
§.& si præfatam.col.1.&.2. Et ibidem septem casus in quibus non conficiens inuentarium non tenetur 7
vltra vires hæreditarias. Et nota quia illud videtur esse semper verum, quòd quis non teneatur non con- 8
ficiẽdo inuentarij,vltra vires hæreditarias de iure canonico secundũ Fely.in c.cum M. Ferrariensis.col.18. de const. Et si quis posset bene seruire in terris [illegible] in temporalibus, in quibus servatur ius canonicum. Bar.in l.priuilegia.col.1.versi.quæro ergo.C.de sac.san.eccle.

¶DES RENVOIS DES CAVSES.

TIT. VII.

ARTICLE I.

L'Aduеu emporte l'homme, soit en matiere ciuile ou criminelle, tellement que le subiect peult demander son renuoy pardeuãt le seigneur dont il s'aduoue.posé que ledict seigneur ne le demãde: pourueu toutesfois quant es causes criminelles, que la iustice de laquelle il s'aduoue soit au pays d'Auuergne.

21 *Iudex ex officio,utrum possit recipere nouos testes.*
22 *Iudex ex officio,* [illegible] *administratorem.* *Procurator fiscalis quando teneatur.*
23 *Remissionem causæ quomodo potest procurator impedire,etiam si sit paribus concordantibus.*
24 *Procurator fiscalis si succumbat in causa,an debeat in expensis condemnari.* &c. 25.
26 *Iudex à quo in causa appellationis utrum sit citandus.*
27 *Procurator generalis quando ex actu per eum facto faciat dominum incidere in delictum uel pœnam.* &c. nu. 28.
29 *Procuratore generali aliquid faciente quod excedit fines mandati, domino habita notitia, statim debet reuocare:aliàs uidetur consentire,* &c. *obligatur.*
30 *Ratificatio actus gesti à procuratore generali quibus modis* [illegible]
31 *Tutor si succumbat in causa minoris,an sit nomine proprio* [illegible] *condemnandus.*

Nota [illegible] *utrum iudex debeat* [illegible] *impediat* [illegible] *li,in expensis nomine proprio condemnatur.* In tex. in verbo, *sont d'accord.*

Nota quòd iudex debet [illegible] quæritur.ff. de ope.no.nun. Sed vtrum iudex possit cogere partes ad concordiam, vide abundè Fely.in rub.de treuga & pace. Et nota [illegible] partes diu litigauerunt. Quia dictum fuit q̃ iudex sequi debet concordiam partium,po[illegible] in actu ab eis confitendo nolunt concordare: vtrum iudex supplebit?Ista quæstio seruit ad [illegible] quæ dictum possint occurrere.Quando canonici discordant in electione,episcopus eligit. Item quando patroni discordant in præsentando,episcopus eligit vnum ex præsentatis,magis idoneum:& est h[illegible] cui gratificationi quando voces sunt æquales : aliàs sequitur pluralitatem, nisi minor pars haberet iustam causam cõtradicendi:vt infrà dicam.de materia vide plenè Car.Zaba.in cle.2.in principio.col 3.versi. ex dictis Stepha.& col.sequenti. & §.fi.col.1.versi. quæro si patroni concordare non possunt.Item quando partes discordant in eligendo sapientes,quando sapientibus negotium est cõmissum. Item quando [illegible] sum qui nunc occurrit,quando coniuncti discordant in maritãda puella,iudex supplet. Intellige prædicta procedere quando partes discordant,& est numerus par:quia superior fauet cui vult:sed si ex vna parte esset [illegible] tur omnium consensus, puta in pluribus patronis : vt patet in c.1.de iur.pat. si aliqui dissentiunt adiecta rationabili causa,tunc iudex sequitur dissensum:aut sine rationabili causa, & iudex præstat consensum vice omnium,quorum consensus requirebatur instituendos quem vult,quando voces sunt pares.& patet optimo exemplo de quo per Bar.in l.si cum dotem.§.eo autem tempore.ff.sol.mar.vbi dicit,quòd si propinqui sine [illegible] declarat Fely.in c.cum omnes.col.14.versi.quarta declaratio est.de consti. Et ista decisio tãtùm videtur habere locũ,quãdo sunt plures patroni quàm duo:quia eo casu militat ratio,q̃ maior pars minori præsudicat: Ideo minor vocanda est. Sed quãdo tãtùm sunt duo patroni,quia eo casu [illegible] gato,dicti col.14.in fi.vbi ponit casum quãdo sunt plures quàm duo patroni similiter cõsiderãti:videtur q̃ etiam quãdo sunt duo,tamẽ non possint separatim præsentare.Ex rationibus duabus prima est,quia quãdo sunt hæredes vnius,representãt personam defuncti:& residet ius patronatus in quolibet ipsorũ insolidũ,quo [illegible] tollit negligentiã patronorũ:quia nõ habebit locũ c.quia vero.de iure pat.vt possit episcopus, lapso quadrimestre, [illegible] vnum q̃ alĩ,sed gratificabit cui voluerit. Et sicut requiritur cõcordãtia in effectu præsentationis,ita videtur requisita in modo præsentandi.Itẽ licet vnus nõ præiudicet alteri,tamẽ si simul præsentarẽt,fortè alter alterum [illegible] sit agendum:nunc quæro,quid quãdo electi à partibus,puta arbitratores,vel æstimatores,discordant,& numerus est [illegible] bus,partes.Istam differentiam tradit Fely.post Bal.in c.suspitionis.col.1.de offi.deleg.

In tex.in verbo, *qui requiert.*

Nota quòd iudex non impartitur officium suum, nisi petenti & requirenti. Istud vult tex.in l. properandum.§.& si quidem ibi actoris contumaciam accusante.C.de iudi. Et quod plus est, vbi iudex tenetur aliquid facere, [illegible] declarat [illegible] p[illegible]bit condemnare victum in expensis, non petitus tamen non tenetur. Luso, in dicta l. properandum.§.

D

Do. Aymo.gloss. in consue. Aluer.

SVMMARIA IN GLO. ART. I.

1 *Remissio causæ uel detentio tam in ciuilibus quàm in criminalibus quando sit fienda.*
2 *Remissionem causæ domino petente pro suo interesse,cessat petitio subditi.*
3 *Remissio iudici ordinario an de iure communi fieri debeat.* & *quid si iurisdictio prorogata fuerit prorogata. Item quid si tacitè uel expressè duo iudices procedunt,alter domicilij,alter delicti ratione,an uterque processus ualeat.* & *nu.4.* & *5.*
6 *Vtrum declarationis uerbalis aut realis quæ dicatur potentior* & *efficacior.*
7 *Officialis principis utrum possit criminaliter procedere contra subditum uassali dicti principis.*
Tractatur an sit locus inter directum dominium feudi, & *uassalum talem.*
Rex seu eius parlamenta an possint cognoscere de causis ciuilibus uel criminalibus subditorum sui uassali inuestiti cum mero & *mixto imperio,ac omnimoda iurisdictione in prima cognitione.*
8 *Subditi unius domini uel officialis utrum possint prorogare iurisdictionem alterius iudicis tam in ciuilibus quàm in criminalibus,in præiudicium ueri domini.*

1 *Subditus tam in ciuili quam in criminali potest petere se remitti coram suo domino naturario, posito quòd in criminali dominus sit de iurisdictione Ancenisi,* & *tam in ciuili quam in criminali tenetur remissionem non petat.*

2 Ecce quod domino petẽte pro suo interesse remissionem,cessat petitio subditi,& ista ratione introdu-
3 ctũ fuit,quia forte subditus non petendo remissionem præiudicaret domino,taltè tacitè. Vtrum de iure communi remissio fieri debeat iudici ordinario? quod sic,habetur in auth.vt nulli iudi.§.si quis vero comprehendũ. & in l.si cui.§ fi.ff.de accu. secũdum tamen consuetudinem Italiæ,non fit remissio.Ita dicit Bar. in l.sepulchri violati.ff. de sepul.vi. Et si non fiat remissio vbi fieri debeat,dictum erit iudici tuam iurisdictionem defendere,& tanquam in ea turbatus habeoit interdictam vti possi.vt not.doc.in l.ff.li quis ius dicũ
4 ob. Ista consuetudo debet tamen intelligi quando in eadem ciuili non est prorogata iurisdictio alterius iudicis,vt inferius declarabo:aut in criminali reus fortitur forum coram iudice delicti,ratione delicti,quia
5 tunc non est locus remissioni,ut ad l.vltimam.C.vbi de crimi.agi.opor. Quid si vterque iudex procedat,videlicet originis,siue domicilij,aut delicti,vtrum valeat vterque processus,dic quòd est locus præventioni. Si tamen reus sit contumax,in vtroque foro valet vterque processus,secundum Bar.in d.l.sepulchri violati.ff.
6 de relig. [illegible] puram potest excusationem præventionem allegare. Item quid si fuit prærentam ab vno in citatione,& ab altero in captura,quæ erit potentior præventio? Alex.in apostil.ad Bar.vbi supra dicit quod captura potior dicitur. Late per Mar. Soz.in c.præpositus.col.8.vers.octauo quæro.de foro
7 compe. Quæro de notabili quæstione,si officialis vel capitaneus regius velit procedere contra vnũ subditum alterius domini intendatis cum mero & mixto imperio,vtrum possit? videtur quod sic: quia rex est [illegible] magnus, a quo omnes vnualiant & defluant.In cõtrarium est veritas,quia in [illegible] & vtilis locus est præventioni:quia vtilis dominus [illegible] Item cadit notabilis quæstio vtrum subditi [illegible] 8 in hoc vers. Addo vbi quod de minus,&c. Item cadit notabilis quæstio vtrum subditi [illegible] dicium domini prorogare iurisdictionem,tam in ciuilibus,quàm in criminalibus? de qua vide Alex & Do. Ia. [illegible] post Bar.in l.si § & post [illegible] ff. de ope.no.nũ. Et Fely.in c.cæterum.col.3. de iudi.non tradas oblitioni dictum Bal.in l.si qui ex consensu.C.de epis.au.vbi dicit quòd in præiudicium [illegible] prorogatur in criminalibus iurisdictio:intellige tamen tanẽ,quando fit expressa prorogatio: secus si tacita,aliter delinquendo,quàm in loco originis vel domicilij.

ARTICLE II.

Et on les parties sont d'accord de l'adueu & renuoy, le iuge est tenu renuoyer celuy qui requiert ledict renuoy,si n'est que le procureur d'office du siege le vouil fist empescher: auquel cas,si ledict procureur l'empesche sans cause rationnable, doibt estre condemné es despens de partie en son priue nom.

SVMMARIA IN GLO. ART. II.

2 *Iudex debet sequi concordiam partium quantum potest.*
3 *Iudex utrum possit cogere partes ad concordiam.*
5 *Iudex supplet quando partes discordant,* & *par est numerus,quod in pluribus contingere potest, quando est discordia in eligendo canonico,in eligendis sapientibus [illegible] testamenti, in distribuenda elemosina,item in eligẽdo imperatore,in eligendis medicis, qui [illegible] sit mortale,quando propinqui discordant in filia maritanda,* & *sic de similibus.* & *nu.6.*
7 *Iudex requisitus supplere quando partes discordant si nolit,cogitur à iudice superiori.*
8 *Iudex quando electi à partibus,puta arbitratores uel æstimatores,discordant,quid sit agendum.*
9 *Iudex non impartitur officium suum, nisi petenti* & *requirenti.*
10 *Iudex non constituitur in mora,si non* [illegible]
11 *Iudex licet possit condemnare in* [illegible] *tamen non tenetur.*
12 *Iudex licet parte non petente* [illegible] *impartiatur officium suum, potest tamen in multis supplere, etiam de facto parte non petente.* & *nu.13.14.15.16.17.* & *18.*
19 *Iudex an possit ex officio expellere testem non idoneum,uel procuratorem non legitimum.*
20 *Iudex* [illegible] *ad instantiam partis potest testem repetere, qui obscure deposuit, ut dictum suum declaret*

21 *Iudex*

sin autem alterutra.col.9.C.de iudi. Et facit regula generalis quòd in omni materia, in qua iudex potest aliquid facere de iure communi,vel ex forma statutorum, semper intelligitur, si petatur à parte:ample Do.Ias.
12 in l.vniuersa.C.de preci.impe.offe. Aduerte nunc quòd licet iudex parte non petente non teneatur impartiri officium suum,vt prædictum fuit,potest tamen in multis supplere,etiam de facto,parte non petente, contra l.vnicam.C.vt quæ del.aduo.part.iud.iuv. Quæ vult quod iudex possit supplere de iure tantum, &
13 non de facto. Nam in primis potest supplere circa consuetudinem licet sit facti,quãdo est publica & no-
14 toria.Ita Do.Ias.in authen.nubemus.col.1.C de iudi Item supplet in notoriis. Item ex actis, quãdo ex
15 eis & processibus aliquid ibi apparet,secundum Ro consil.227. in fi. Felic. decis. Bar.in l.age cum Gemmano. C.de transac.vbi dicit quod ideo in illo tex.iudex suppleat de facto interrogando, quia tibi liquebat ex visione instrumenti. Facit ratio, quia acta iudicii post conclusionem in causa,faciunt notorium l.gesta.C.de
16 rei iudic. Item in contumacia contra talem.vbi do.et.de proba. Et quòd iudex suppleat parte non petente, quando sibi aliquid ex actis notorie constat. vide Fely.in c.cum ordinem.col.7.versi. ad glo.in cle.de rescrip. Fan-
17 dem in c.ex tenore.col.9.in fi.vers.vltimò ponderant.eo.ti. Et ibi col.fi.quòd acta faciũt notorium. Item
18 supplet defectum denunciationem rei in criminalibus Bar.in l.libellorum.§.fi.ff de accu. Et generaliter in quibus iudex potest supplere ex officio parte non petente,declarat Panor.in c.i in 2.not.de li.vel obli.Et est
19 regula quòd supplet in omnibus respectiuis publicam vtilitatem, rectitudinem processus, & dignitatem iudicis,vt ample per exempla probant Panor.& Fely.in c.nulli.de accusa.post glo & Bar.in l.fi.in fi.§
20 veteres.ff.de proci. Item & quando circa præemptiones non dicparis,vel notoria non propolita possunt iudex de facto supplere, vide ample Fely.in c.cautam quæ.col.1.
21 de rob. Ita notabilia plurimum cõferant ad interim dictæ regis vnicæ Item notande quod iudex potest ex officio suo,& non ad instantiam partis,repetere testem,qui dicitur deponere,vel declarer dictum sum. Et ideo bonũ est habere iudicem fauorabilẽ. Ita est tex.in c.cum clamor.de testi.vbi Fely.col.1.versi.in glo.2.
1 ibi,si quis. Restat maior dubitatio, vtrum possit ex officio recipere nouos testes? de quo articulo plenè dixi in titulo *des procureurs.c.4.artic.2.numero 6.* & ibi concludo, quòd si faciat, potest recusari tanquam suspectus:& si vltrà procedit,potest appellari.

In tex.in verbo, *le procureur d'office du siege.*

2 Nota quòd princeps habet duos procuratores, alterum patrimonii & priuatæ rationis, & talis dicitur procurator cæsaris.& de eo loquitur totus titulus ff de offi.procur.cæsa. & alterum qui habet rationem iu-
3 risdictionalis,& iurisdictionalium:& de isto loquitur hec constitutio. Differentiam,de qua hic,declarat Do. Ias.in l.procuratores.C.de eden. Et ibi tradit qualem administrationem habeat dictus procurator cæsaris.
23 Quæro,quomodo potest procurator impedire remissionem partibus concordantibus, quam iudex tenetur debet?Respondetur, quòd fortè cognitio spectat iudici, vbi causa est cœpta,vel vbi reus detinetur. Et ideo pro interesse domini debet ire opponere remissionem,& reprobationem eius iurisdictionis. Et talis oppositio non spectat iudici,quia ad ipsum spectat,sed procuratoris & iudicis spectat pronuntiare iuxta l.si quis ex alienat.de iudi.vt dictum fuit supra in tit. *des reuocations*, articulo 1. Et quod dicta oppositio retentionis causæ non spectet iudici,est decisio Fely.in c.ex tenore.col.8.in fi.versi.fallit quartò.de rescrip. vbi vult quòd si cœptum sit iudicium coram vno iudice,& actor incipiat nouum iudicium coram alio,si reus non opponat, iudex primus non potest vltrà procedere,nec debet locum l.vbi cœptum.ff.de iudi. Idem Fely.in d.c.ex tenore.col.7.versi.lex vbi cœptum.& duabus col.sequentibus,tradit ad d.l.vbi cœptum. Tenetabiles fallentias. Non obstat prædictis si dicatur sola citatio perpetuat iurisdictionẽ,vt per doc.in d.l.vbi cœptum.& dixi in ti.*des adiournemens.c.1.arti.1.* Et iudex potest procedere ex actis tanquam super notorio,etiã parte non petente:ergo causam ipsam retinere.ad mentem respondeti potest,quòd acta tãtum faciunt notorium post conclusionem in causa:vt probaui suprà hoc arti.numero 15.&c. Et in tantum procedunt prædicta,quòd si alteri ex litigantibus,qui habuerit iurisdictionem iudicis,ipse iudex aliquo modo faueret,posset recusari vt suspectus, nec haberet cognitionem,an sua sit iurisdictio. Ita Fely.in c.super literis.col.14.versi.fallit sextò quando iudex se ingerit.de rescrip. Et in materia quando plures causæ coram pluribus iudicibus inchoatæ sint vni remittendæ,& quando habeat locum titulus ff. ex qui. cau. app. eum iud. ea. vide Felyn.in c.ex tenore. col.9. versi.extra dictos casus.de rescrip.

In tex.in verbo, *condemnés des despens.*

24 Quæro vtrum procurator fiscalis qui succumbit,debeat pati expensarum condemnationem de iure communi? facio regulam, quòd victus debet in expensis condemnari in criminalibus, siue procedatur per accusationem, denuntiationem,instigationem, aut per inquisitionem: ample Ias.in l. properandum. §.sin autem
25 alterutra.col.7.versi.octauò quæro.C. de iudi.per tex.ibi. Sed fallit dicta regula vbi præcesserunt indicia vel fama.Ita Ias.ibidem,versi.secundò limita.Et ista est ratio,quare à magis communiter accidentibus procurator fisci non condemnatur:quia incipit processum super infamia,aut aliquo indicio,& sic excusatur:sed si sine causa rationabili instaret super aliquo emergenti,vel incidenti,idem esset quòd in priuato,quia condem-
26 nari in expensis,licet dicitur in hac constitutione,quando resistit,ne fiat debita remissio. Ratio ratio-
nis est, quia fiscus non habet priuilegium, nisi in casibus a iure expressis vt notatur in l.1.C. de priuil.fisc. in cæteris habetur loco priuati. Nota quòd dicta suprà in procuratore fisci locum habẽt in iudice ex officio,
& per inquisitionem procedente: quia si procedat sine infamia aut aliis indicus,condemnabitur in expensis à iudice superiore.Ita Fely in c.dilectus filius.col.2.versi.primo nisi iudex.de rescrip. & ibi dicitur quòd eo casu debet condemnari superior.est Et prosequitur ibi etiam alios casus in quibus iudex à quo, in causa appellationis non debet condemnari. Et col.4.versicino.sexta & vltima declaratio dicit vnum bonum verbum,quòd talis citatio fit ad cautelam & citatio,si tua putaueris interesse,quæ facit te reum voluntarium.

In tex.

In tex.in verbo, *en son priué nom.*

Vides quòd si procurator aliquid per calumniam facit, condemnatur in expensis nomine proprio: & 27
bene,quia mandatum fuit ei vt agat causas iustas:si contrà faciat,non obseruat mandatum,quod est diligenter obseruandum l.diligenter.ff manda. Et in mandato generali nihil intelligitur mandatum quòd faciat 28
incidere dominum in delictum,vel pœnam:ideo si dominus faciat procuratorem in vna causa,tunc si dominus succumbit,ipse condemnatur:quia dedit mandatum in illa causa. Si verò fecit mandatum generale ad omnes causas,tunc si procurator virtute illius mandati generalis instituit vnam causam in qua succumbit,condemnatur nomine proprio in expensis. Ita colligo ex dictis Bar.in l.1.§.si procurator.col.fi.ff.si quis ius dic. non ob. Intellige tamen prædicta nisi actor sciens talem litem moueam expressè vel tacitè ratificauerit:pu- 29
ta in causa comparendo expensas, vel testes ministrando. Si [illegible] vel iudicem solicitando: quia talis scientia cum taciturnitate habetur pro consensu.ex est in c.fi.de iureiur.lib.6.qui pacificat ratificantem ex-
[illegible] verbo,protinus.de offi.deleg. Et per supradicta patet quando procurator sit condemnandus nomine proprio,& quando possit condemnari dominus aut procurator procuratorio nomine. Et sit cautus dominus in reuocandis gestis per aliquem eius nomine qui nullum habebat mandatum,aut fines mandati excedebat: nam eo ipso quod quis erit actum [illegible] d.c.fi.de iureiur.lib.6. Quæstio succedit notabilis de tutore,qui nomine pupilli,litem mouit & succubuit: 31
vtrum sit condemnandus in expẽsis nomine proprio? Bar.in d.l.1.§.si procurator.ff.si quis ius dic.non ob.in fine,dicit & tutor potest cõdemnari nomine proprio,etiã pupillus qui tamen cedẽdo actiones cõtra tutorẽ,
[illegible] D. Iul. [illegible] per eum in l.edita.in fi.C.de eden.

ARTICLE III.

Mais si ledict subiect fait faulx adueu,il doibt estre condẽné en l'amẽde de soixãte liz enuers son seigneur,& en tous les despẽs,dõmages & interestz de pties.

SVMMARIVM IN GLO. ART. III.

[illegible] quis dicitur unius iudicis ratione originis,domicilij,vel delicti patrati.

Subditus iniustam petens remissionem, plectitur emenda solidorum sexaginta erga dominum: & condemnatur parti 1
in expensis,damnis & interesse.

In tex.in verbo, *subiect.*

Loquitur de quolibet subiecto ratione originis,domicilij,vel delicti: quando ad detinentem spectat co- 2
gnitio,vt notatur per doc.in l.vnica.C.vbi de cri.agi.op.

ARTICLE IIII.

Le delinquant qui est prins en fragrant delict, ne doibt estre renuoyé deuant son iuge:mais peult estre puny par le iuge mesmes lequel il a esté trouué delinquãt.

SVMMARIA IN GLO. ART. IIII.

1 *Repertus in fragranti crimine utrum possit puniri sine processu.& num.2.*
2 *Repertus in armis contra prohibitionem quomodo puniatur.*
3 *Confessio extraiudicialis delinquentis facit contra eum indicium ad torturam.*
4 *Tortura quibus concurrentibus in causis grauibus datur.& num.7.*
6 *Tortura datur super confessione extraiudiciali,tam in criminalibus,quàm in ciuilibus.*
Confessio extraiudicialis [illegible]
Confessio extraiudicialis quos effectus operetur, facta parte præsente uel absente.& ibi habes singularem practicam de materia torturarum
[illegible]
numerum 37.
38 *Confessio iudicialis quando sit reuocabilis,non edocto de errore.*

Repertus in fragranti crimine punitur per iudicem loci delicti,nec est locus remissioni. Ratio est,quia ibi sortitur forum 1
[illegible]
Q[illegible]
[illegible]
§ [illegible] Et in casu esset grauis iniuria [illegible]

6 dictis,& reus negaret,posset torqueri . Ita Fely.dicta.col.5. Et quòd confessio extraiudicialis delinquentis faciat indicium ad torturam , tenet Bar in l. capite quinto.ff.de adult. Et istam dicit esse communem o-
7 pinionem Deci. in d.c. at si clerici.in principio col.9. versi. alia opinio principalis.de iudi. Et circa hoc dat Deci. post Bal. singulare remedium col.10.versiculo prædicta conclusio.quòd reus reuocet suam confessionem : & quòd id facere poterit non edocto de errore . Et licet videatur dubitare de hoc dicto , tamen nihil allegat in oppositum . Cogitabam si posset dici quòd reus reuocando dicitur variare, quia negat quod asseruit: & sic ex ista variatione posit torqueri : licet ex præambula confessione per tex.in l.qui falsa,vel varia.ff.de testi.tamen posset responderi , quòd ille textus haberet locum in variatione iudiciali , non extraiudiciali. Nam potentius est dictum iudiciale,vbi interuenit iuramentum,quàm extraiudiciale:iuxta not.per Bar.in l.eos.ff.de fal. Bene credo quòd si reuocaret dictum iudiciale , non edocto de errore , quòd haberet locum tex.in d.l.qui falsa vel varia. Et sic stat firma singularis practica reuocandi dictum extraiudiciale ad euitandam torturam : quam tenet Felyn.in cap.olim.col. secunda in fin.versiculo,secundus nisi confessus reuocet.de rescrip. Et quos effectus pariat confessio extraiudicialis, Fely.in d.c.olim.col.2.versi. est igitur regula. dicit,quòd confessio extraiudicialis tam in criminalibus quàm in ciuilibus non nocet: intelligo quantum ad condemnationem:bene nocet in casibus exceptuatis per nouem fallentias. Primò igitur nocet talis confessio quo ad effectum torturæ:Ita ipse col.2.versiculo,fallit primò.& de isto statim dixi . Sed ipse Fely. istud effectum limitat tribus modis. primò vbi agitur de crimine ciuiliter , & ibi transit cum Abba. in d.c. olim.col.fi.versi. hic autem,&c. Dictum suum Abbas alia ratione non probat , nisi quòd in casu d.c. olim. clericus non fuit suppositus torturæ.sed non sequitur non fuit factum,ergo fieri non debebat.Ideo conclude contra Panor.& Fely.quòd etiam quando ageretur ciuiliter de falso aut alio crimine ad interesse & præcederent indicia,locus esset tormentis. Ita D. Iaso in l.imperium col.13.versic.10.autem ad l.ult.vol.ff. de iurisdi. iudic. imo fortiùs ibi dicit quòd vbicunque factum pro quo ciuiliter agitur , haberet delictum annexum , vt est quando deposui aliquam rem penes te , & dum repeto , negas depositum : committis furtum.l.4.C.depo.tunc in dicta causa ciuili locus est tormentis : allegat c.grauis.de depo. quod bene probat. S. igitur confessio extraiudicialis , vt omnes fatentur , facit indicium ad torturam in criminali , ita & in ciuili , quando ciuilis descendit ex delicto , vel habet crimen annexum . Et sic exceptio Fely. quando agitur ciuiliter , corruit . Secunda limitatio ad primam fallentiam , est, quando delinquens confessionem extraiudicialem in iudicio reuocauit : istam tene per ea quæ prædixi . Tertia exceptio ad primam fallentiam est de clerico confitente . Secunda principalis fallentia ad regulam de confessione extraiudiciali , tradit col.3. versiculo,fallit secundò. Nisi quis acceptet confessionem extraiudicialem nomine fisci. Et concludit in hoc casu Fely.quòd persona publica , vt est notarius , potest talem confessionem acceptare : priuata verò , non. Ego plurimum dubito de ista conclusione de notario publico , ea ratione , quia notarius publicus nihil de se potest, nisi inquantum rogatur à partibus.tex.est in authen.de tabellio.§.hoc autem.quem refert Bar. in authen.si quis in aliquo.col.2.in fi.versi. respondeo,debes scire.C.de eden. Ex his infero , quòd si notarius audiens aliquem confitentem delictum , dicat accepto confessionem tuam nomine fisci , quòd talis acceptatio non esset sufficiens ad condemnationem : quia notarius non impartitur officium suum , nisi requirenti : bene credo quòd si confitens vel alius tertius rogaret notarium quòd reciperet talem confessionem nomine fisci , tunc fisco acceptante talis confessio diceretur facta parte præsente . Et istud probat [illegible] , quod per Fely. in var. quod notarius magistratus possit acceptare pro tertio absente, & [illegible] absente, absente tamen confitente facta parte præsente.sed hoc pro tertio quando potest fieri acceptatio , multo magis pro fisco tanquam publico , nedum tacentem sed etiam confitentem impunire . Et [illegible] to acceptante nomine fisci, ad quod Fely.non aduertet simpliciter transeundo. Idem tenet Franc.de Aret. quem infra Fely. refert versiculo,fallit tertiò. Tertia principalis fallentia ad regulam de extraiudiciali confessione est , quando confessio fit parte præsente : quia tunc probat crimen . Ita Fely.col.3. versiculo,fallit tertiò. vbi dicit idem in ciuili , per tex. in l.certum.§. si quis absente.ff. de confes. sed non pro fisco : quia secutus Areti. præceptorem suum & virum accutissimum concludit , quòd quando agitur de delicto tantùm , valet confessio facta parte præsente , sicut absente : sed vtraque sufficit ad torturam : secus si agatur ciuiliter pro causa merè ciuili , aut etiam descendente ex delicto : quia his casibus confessio extraiudicialis facta parte præsente probat crimen. Fely. vbi suprà non aperit , vtrum sufficiat sola præsentia absque expressa [illegible] . Communis conclusio est quòd sic, ita resolue [illegible] numero 37. de confessione extraiudiciali in ciuilibus, vide plenè Fely.d.c.olim.col.5.versiculo,quid autem. Quarta principalis fallentia quando de crimine fit extraiudicialis confessio coram magna quantitate personarum,quia transit in notorium. Ita dicit Fely.col.3.versi.fallit quartò. Istam tenet Fely.secutus simpliciter Butri. Ego credo eam non esse tenendam:quia si aliquid fiat in platea publica,aut coram pluribus personis, illud potest transire in manifestum,non autè transit in notoriũ:patet,quia manifesta sunt quæ publicè fiunt: notoria autem,quæ veniunt ad notitiam populi, aut maioris partis : vt notaui infrà arti.5.numero 36. Item confessio tantum transit in notorium,quando est iudicialis : vt probaui dicto articulo 5.numero 34. Ex his [illegible] tenendam eam quarto principalem fallentiam. Accedant quæ dicta sunt suprà in tertia fallentia: [illegible] Quinta principalis fallentia quando est facta coram publica persona. Ita Fely.col.4.versiculo,fallit [illegible] in secunda fallentia principali . Ideo non repeto . Saluo quòd non video differentiam [illegible] nomine fisci vel reipublicæ à persona publica vel priuata , per rationes quas ibi dixi. [illegible] Sexta principalis fallentia [illegible] Fely.col.4.versi.fallit sextò.quando talis confessio transit in specificum nomen delicti [illegible] , de malitia sua:quia tunc non punitur tanquam reus confessus delictum,sed [illegible] gloriator. Ita Felyn.vbi suprà:clariùs Panorm.in d. c.olim.col.penul.versi.ex

qua solutio-

[illegible] Septima fallentia secundum Fely.d.col.4.versi. fallit septimo.quando [illegible] ad excommunicationem [illegible] extraiudicialis & parte absente [illegible] [illegible] extraiudicialis quando est facta coram [illegible] Exemplum [illegible] [illegible] dictum est supra a Deci. Et [illegible] possit de iure recipere tamen tuta conscientia [illegible] dictum est supra. Ita Fely. vbi supra, vult Bar. [illegible] Et [illegible] [illegible] [illegible]

Testes cuius expensis sint euocandi,maximè quando proceditur per inquisitionem.

6 *Testis cui pars aliquid dedit pro tempore deperdito.*

7 *Test.. si producatur in causa inquisitionis,ubi nullus est accusator,quis teneatur in expensis.*

8 *Commodum qui sentit,debet & incommodum sentire.*

9 *Testi utrum liceat aliquid dare,ut dicat veritatem: & sic iudici ut iustam ferat sententiam: nec capitulo, ut quis recipiatur in creando canonicum.*

In lex si quid acceperit à litigantibus,an teneatur restituere.

10 *Opus quando reperitur factum,& nescitur à quo,uel cuius expensis,à quo præsumatur factum.*

1 *Lapso termino præfixo,de quo in præcedente consuetudine,cognitio erit primi iudicis,nisi detentus offerat expensas pro transductione.*

2 Ecce quòd in ista consuetudine sufficit vna admonitio, vt dominus priuetur iure vendicandi subditum suum tamen de iure communi,vt quis priuetur suo iure,requiruntur duæ admonitiones interpellatæ,secundum Angan §.hi quis.in authent.de hære.& fal.de quo dicto,vide plenè Ias.in l.2.col.3.C de enden & Ias. in l.fin.col.4.ff de fer.Et licet ipse non declaret,puto in materia sic concludendam: Aut iudex mandat simpliciter aliquid fieri,& tunc non faciens non priuatur iure suo,nisi interueniat duplicatum præceptum.nam magnus est effectus geminationis,l.nemo.C.de epi.au.l.balista.ff.ad Trebel.Et maximus geminationis rescripti,cùm habeat vim clausulæ ex certa scientia.text cum glo.in c.ti quando de rescript.vbi Fely. col fina. verfic.genuinato rescripti.Aut in præcepto continetur comminatio, quod priuabitur iure suo, vel amplius non audietur,& tunc illud præceptum censetur peremptorium,& sufficit. **Verum est quòd antequam iudex interloquutus fuerit super priuatione,quod poterit mora purgari.** Bal id dicit,si bene memini,in authen. 3 dex interloquutus facere super priuatione,quod poterit mora purgari.Bal id dicit,si bene memini,in authen. ad hæc C.de vsur.Et in materia huius consuetudinis,quia non apparet quòd in admonitione facta domino subditi,interuenerit comminatio,vtrum deceant interuenire duę? videtur quod sic,per regulam prędictam: tamen in hac consuetudine sufficit vnica admonitio: quia ita cantat consuetudo. Ita etiam potest effectere 4 iudex,vt vnica sufficiat si vellit, succeda quod is cui mandat exequatur, alio non expectato mandato: quia tunc illa comminatio habet vim peremptorii.l.ad peremptorium.cum sequentibus.ff.de iudic Si vis ad saturitatem habere,quando dilatio data a iudice vel a lege,& tam in iudicialibus quàm in extraiudicialibus,sit peremptoria,& sic vnica sufficiat vide do Ias in l.fin.col.12.verfic.tu autem.ff.de feriis.Fely. & Decius in ca. consulunt.de offic.deleg.

In text.in verbis *ses despens*

5 Nota quòd primus iudex non tenetur detentum expensis suis transduci facere, sed id fit expensis petentis.Et hic concordat cum regulariis communis, quando dubitatur cuius expensis actus fieri debeat, regulariter fit expensis petentis.bonus text.in l.quoniam libert. C. de testi.de eo qui petit testes adduci. Et quia ista materia est quotidiana in notabilibus quæstionibus vide Fely.in c.1 col.3.verficu.expensis rei.de libell. ob.vbi sic copia libelli mandati priuilegiorum & in specie quando oportet reum ad curiam regiam addiici suo costi.dominus,quod fit expensis rei.Et de eo qui fecit aliquem incarcerari:si non habet carceratus vnde te alere possit,quia fit hendum.Et dictus Ias ego addo Bart in l.ti postaluerit. in ti.princip.ff.de adult.de eo qui petit quòd iudex procedat de consilio iurisperiti,cuius expensis id fiat.De ista quæstione, & aliis plurib⁹,vide do.Ias.in l.prætor ait.§ & is col.2.ff de eden. Item & si agimentor fuerit conductus ad alterā partem tantum,vtrum ab vtraque possit petere mercedem.vide bonum tex. & ibi Flor.in l.4 § in hoc in dicto verfic.sed & si meliorē.ff. fini.regun. Quoniam supra dixi quòd testes sunt vocandi expensis petentis: quæro de duabus quæstionibus. Prima,verum pars producens possit testibus aliquid dare in recompen-
6 sam laborum & operarum perditarum? dic quòd sic, dummodo fiat de scientia iudicis. Secundò,quæro: 7 si testis producatur in causa inquisitionis,vbi nullus est accusator,quis teneatur eis soluere expensas? dic quòd de
8 publico ære sunt soluendæ,secundum Fely.qui has duas decidit quæstiones, in 1 libr. de testi. Sed aduerte dum Fely. licit quòd index mandabit matario communitatis quòd soluat, illud procedit **quando communitas habet iurisdictionem, pœnas & mulctas, alias onus illud spectaret domino habenti iustitiam, qui tenetur eam facere sumptibus suis,ea potissima ratione, quia qui sentit commodum, debet sentire & incommodum.l.secundum.ff.de reg iur.**& ita videmus quotidie fieri per ministros regios,quando agitur de pertinēdum.l.secundum.ff.de reg iur.& ita videmus quotidie fieri per ministros regios,quando agitur de pertinē-
9 tibus ad regem. Nota etiam quod non licet aliquid dare testi, vt verum ferat testimonium. Item nec iudici,vt iustam ferat sententiam.Ita Fely.in dicta rub de test Item nec capitulo,vt quis recipiatur in canonicum,etiam si extet statutum quod aliquid soluatur canonicis,vel pro diuino cultu.Ita Felynus in c.cum M. Ferrariensis col 9.verfic.sed ad vnum.de constit licet tamen recepto aliquid sponte dare, vt ibi per Felyn. d col 9 in fin. Sed in contrarium videtur regula quæ dicit Quando aliquis tenetur aliquid facere gratis, & accepta pecuniam,turpiter facit,& tenetur eam restituere.Ita do.Ias.col.1 per illam tex.in l.omne. ff.de cōdi.ob tur.ca...vbi dicit quod non licet aliquid dare iudici,**etiam vt causam expediat:imo in fortioribus termunus dixit Pet.de Ancha.**consil.291.col.4 quòd non licet iudici accipere a sponte dante, etiam postquam **functus est officio suo,licet istud male obseruetur** cog.tabam quomodo posset taliari hæc contrarietas inter Fely.qui admittit sponte dantem.& Petrum de Ancha. Et licet tactum non reperiam, iudicio meo dici **Potest,** q in casu Fely.licet capitulum, teneretur creare canonicum, tamen non astringebatur certæ personæ.Ideo creando vnum, dicitur ei gratificari. Et si receptus aliquid sponte det, videtur id facere tanquàm obligatus ad anc.dora sed index tenetur cuilibet singulariter iustitiam ministrare, & ille eam ministrator,ad
10 nihil tenetur.taco iudex sine causa recipit, & tenetur restituere. Et dum dictum fuit cuius expensis actus fieri debeat,nota diligeter, quod si opus in tentur tactum,& nesciatur à quo,vel cuius expensis, in dubio præsumitur tactum ab eo ad quem pertinet.Ita Bal.in rubr.col.17,verficu.restat videre de scriptura.C. de fide

de fide instrum.cum refert & sequitur Felyn in c.2.col.8.verficu.ex dicit.de rob.

ARTICLE VIII.

Et si ledict prisonnier dedans ledict temps est renuoyé deuant son seignenr, les fraiz faictz deuant le premier iuge seront prins sur la confiscation des biens dudict delinquant,ou condemnation d'amende s'aucune s'en ensuit.

SVMMARIVM IN GLOS. ART. VIII.

Remissus si absoluetur,an primus iudex recuperabit expen..

1 *Si fiet remissio petita à subdito,de expensis [illegible] ratio in confiscatione,aut condemnatione remissi, si eam fieri contigerit.*

[illegible] consuetudo, quòd [illegible] remissus, tunc primus iudex non recuperabit expensas. Et differt hæc à præcedenti:quia quando remissio petitur à domino,tunc debent refici expensæ antequam fiat remissio:quando autem à subdito, sufficit quòd petens faciat expensas transductionis, reliquæ reseruantur vsque ad exitum sententiæ:quia si sit absolutoria,non reficiuntur:si condemnatoria,secus.

ARTICLE IX.

Si plusieurs seigneurs aduouent le criminel pour en auoir le renuoy sans fraude pour le debat des parties,& sans preiudice de leur droit,le iuge qui a cōmence congnoistre de la matiere,doibt retenir la congnoissance.

SVMMARIA IN GLO. ART. IX.

2 [illegible]

3 [illegible]

4 *Contradictor legitimus,si offerat probationes in promptu,expedit missionem in possessionem ex testamento.*

Possessorium summarissimum datur ei qui prius edocet de iure suo,saluo iure partium in pleniori possessorio, aut in causa proprietatis.

5 *Domini an possint esse plures directi uel utiles unius rei insolidum.*

6 *Vendicatio rei an competit regi,an subdito.*

7 *Dominium directum castrorum uel villarum,utrum sit apud regem.*

8 *Rex aliquarum causarum cognitionem reseruant spectalibus iudicibus.*

10 *Habilitas personæ in omni actu præsumitur, nisi contrarium probetur.*

1 *Si in petenda remissione plures domini sine dolo & fraude concurrant,propter dubium iudex qui cœpit cognoscere,citra præiudicium iurium partium ad ulteriora procedet.*

2 Si ista consuetudo procederet ita vt iacet simpliciter, posset vnus dominus feudi vnius villæ, impedire [illegible] terpretanda, quando neuter facit fidem de iure suo, ne causa criminis differatur: tunc procedit primus iudex.sed si alter edoceret in promptu,quòd detentus aut accusatus est suus subditus, & ei pertineret cogni- [illegible] Et ista declaratio probatur optimo simili, quando quis petit bonorum possessionem ex testamento non 3 abolito,nec cancelato,iuxta formam.l.fin.C.de edic.diui Adri. toll.si cōtradictor legitimus comparear, qui offerat probationes in promptu,impedit missionem secundum dicta doct in l.fi. C.de edict diui Adri. toll. [illegible] C 4 firmantur prædicta per ea quæ tradit pulchrè Paul.de Castr. consil.3. in 2.volu. quòd quando summariè iudici apparet de possessorio vnius partis, illam manutenet in summarissimo possessorio saluo iure partium in pleniori possessorio,aut in causa proprietatis.

In text.in verb *si plusieurs seigneurs,&c.*

5 Cadit dubitatio,vtrum duo possint esse domini insolidum vnius rei? tex.in l.si vt certo.§.si duobus vehiculum.ff.commo.dicit quòd non.Et illud procedit eodem respectu: sed diuersis respectibus duo possunt [illegible] uersō:& tamen subditi sui sunt domini rerum particularium contentarum sub vniuerso.Ita declarat Bartol.in l.1.§.per hanc.ff.de rei ven.sequitur dom.Ias.in l.1.in princip.in 2.col.ff.ad Trebel.Alex.consil.76.in [illegible] l. [illegible] dominio. Sequitur igitur quòd rei vendicatio non competit regi,sed subdito. Ita glos.in l.bene à Zenone. 6 C.de qua.præsc. Et similiter,licet rex sit dominus in vniuerso,& omnes iurisdictiones ab eo fluant & defluant,sicut omnes aquæ à mari. Si tamen inuestierit aliquem de aliqua villa,vel castro, in cognitione causarum tam ciuilium,quàm criminalium,taliter inuestitus præfertur regi & officialibus suis.decisio est Bald.in l.prima.quæst.43.ff.de rerum diui.magni feudistæ dom.Iaco.de sancto Georg.in lib.feu.in verbo,vicarius 7

8 quòd perpetuus.col.1.in fin. Est verum quòd rex aliquarum causarum criminalium cognitionem reseruauit specialibus iudicibus:vt patet de his qui faciunt cumulationem communi portu armorum: & in his vendicat sibi locum regia constitutio,tanquam lex generalis in Gallia.

In text.in verb.*doibt retenir la cognoissance.*

9 Quæri potest de ratione,quare iudex qui cœpit cognoscere,licet sit dubius de sua iurisdictione propter petitam remissionem,possit ad vlteriora procedere: cum de iure commun allegatas incompetentias ante processum ad vlteriora teneatur pronuntiare super competentia vel incompetentia,aliâs si procedat ad vlteriora,altera parte contradicente,processus est nullus:vt suprà probaui,in tit.*de recusationes* cap.5.artic 1. Ratio 10 tio potest allegari,ne processus criminalis retardetur. Item quia alio non apparente præsumitur quod iudex qui incepit procedere,sit competens:quoniam habilitas personæ in omni actu præsumitur,nisi contrarium probetur,vt ab ea parte ff. de proba.Felyn.in cap.in præsentia.de proba. vbi etiam Decius,col 6. versific.decimo noto.cum igitur habilitas præsumatur in persona priuata, quanto magis præsumenda est in publica? Et ista ratione iure consultus disposuit in l.si quis ex aliena.ff.de iudic.quòd citatus teneatur comparere & respondere coram citante:quia præsumitur pro eo quando est ordinarius,nisi citatus edoceat de incompetentia.

¶DES OBIECTZ ET REPROCHES de tesmoings.

TIT. VIII.

ARTICLE I.

Biectz & reproches se doyuent bailler auant publication d'enqueste,autrement ne sont receuz.

SVMMARIA IN GLO. ARTI. I.

1 *Obiectio contra testes quando opponi debeat tam secundum ius commune,quàm consuetudinarium.*
Item consuetudinum regiarum quæ obseruantur etiam in patria consuetudinis.& nu.2.
3 *Obiectus quando repellant testem in totum,& quando diminuant cum de fide.*
4 *Testis quando dicatur maior omni exceptione.*
5 *Obiectus qui dicantur,& qui reproches.*
6 *Obiectus quare sunt dandi ante publicationem.*

1 *Obiectus ante publicationem contra testes dari debent,ex post repelluntur.*
2 De iure communi quando sint dati obiectus,habes text.in cap.præsentium de testi.libr.sexto dom. Ias.in l admonendi.col.75.ff.de iureiur.dicit idem, quòd hæc consuetudo, quòd debent opponi ante publicationem, licet probationes possint fieri post. Addo Panorm tantum, quem ipse non allegat,in capitul.1. col.1.de except.Constitutio regia publicata anno 1539.articu.165.dicit quòd in criminalibus obiectus debent in specie opponi in præiudicio confessionis,quæ fit carcerato per ipsum carceratum.

In text.in verb.*obiectz.*

3 Nota quod obiectus aliquando repellunt testem in totum aliquando operantur,vt eis de fide diminuatur: vt declarat dominus Ias.in dicta repe.l.admonendi.col.73.& 74.& quando illa maculæ impingi possunt testi,dicuntur testes omni exceptione maiores.Ias.dicta col.73.versicu. istam regulam limitat Bartol. Item nota quod obiectiones possunt sic diuidi,vt dicatur,*obiectz & reproches*,tanquam diuersa:quia obiectus sunt qui non respiciunt turpitudinem testis,vt est inimicus,infamis,est aduocatus,procurator, & de similibus. Reproches vero dicuntur turpitudines testis,vt est homo male vitæ & aduitor,publicus latro,periurus,iuxta late notata per glossam in præallegatum § item verbo & aliorum.de testi.lib.6 & Ias.in præallegata l.admonendi.col.3. Contingit dubitari quæ sit ratio quare debeant obiectus dari ante publicationem, licet tacitum non inueniam,videtur posse dici,quia si essent testes publicati, & pars didicitis testificatis videret quòd cătarent pro ea,taceret obiectus:& si secus,opponeret.Et sic bene fuit cõsultum, quòd talis oppositio fiat antequam pars didicerit testificata,etiam quòd patiendo testes publicari tacitè, videtur eos approbare:vt dicit dominus Ias.in d.repe.col.75.in principio.

ARTICLE II.

Reproches ou obiectz contre tesmoings examinez sur reproches, ne doyuẽt estre receuz,si n'est que le iuge congnoissant de la cause veuil & congneuil vrgẽte cause pour ce faire.

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. II.

1 *Obiecti contra testes examinatos super obiectibus,quando sint admittendi.& nu.2.*
3 *Obiectus negantes,& non probantes,quòd sint puniendi.*

4 Testium

4 *Testium dicta quòd indigent publicatione.Fallit in parlamento Parisiense.& ibi de publicatione testamenti.*
5 *Obiectus ex quibus presumitur testes,qui deponunt super obiectibus*

Obiectus contra testes examinatos super obiectibus non admittendus,cum testes examinati causa iudicet e valeant tendos. 1

Ratio istius consuetudinis potuit esse ad euitandam inhumanitatem & retardationem processuum: quas 2
retardationes detestatur l.non ignorat C de fruct. & lit. expens. Contrarium tamen allegatos obiectus & non 3
probatos pronuntiatur,vt patet ex constitutione regia publicata anno 1539 artic 41.

In text.in verb.*publication des tesmoings.*

Nota quod testes in magna potestate existentes in probant.Bar.in l.gesta.C. de re iudic. Fallit a- 4
pud nos in Parisiensi. Parisiense,vbi extitit nouiter publicatum;pater ex constitutione regia publicata anno 1539 art 86 De obiectione testamenti habetur in publicati.C.de testa.

In text.in verb.*publication des tesmoings.*

Causa quæ iudicem movere potest ad hoc quod non admittat obiectus,esset quando foret vir exactissi- 5
mis suspicaretur tales testes pati defectus:tamen de eis sibi non constaret vt iudici,cùm habeat iudicare secundum deducta & probata.l.illicitas. § veritas.ff.de of.præsi.certè eo casu potest admittere tales probationes, ne pereat iustitia partis,ob angustiam probationem.

ARTICLE III.

Le iuge doibt appoinctер les parties en preuue sur les faictz contenuz es obiectz & saluations des parties, sans voir entierement le procés, & iuger preallablement les faictz receuables.

SVMMARIA IN GLO. ART. III.

2 *Probationes inutiles & superfluæ sunt repellendæ.*
3 *Probationes quando possunt admitti cum clausula, saluo iure impertinentium.*
4 *Iudex est eligenda,per quam utrique parti consulitur.*
5 *Testes quando sunt plene testes, & quando semiplene testes, & quando imperfecti,& quia admissio non relevat.*

1 *Iudex super obiectibus contra testes nec super solutionibus & meritu admittere debet articulos, nisi prius examinato,cognitóque quòd articuli sint admissibiles.*
2 Quod probationes inutiles & superfluæ sunt repellendæ, est text in authentic Ut iusta nec C de iure nat
3 lium. Quando tamen est dubium an possint esse veiles,iudex admittit saltem cum clausula,saluo iure im
4 pertinentium,secundum Hostien.& Io de Lig in capit per tuas de testi Iudex enim in dubio debet eligere iudicem per quem vtrique parti,per textum in l.1.in fi.ff.de quæs.& l.in dubiis eod.Ita dicit plene dominus Ias.in l.admonendi.col.3.in fin.& in capit per tuas de contractibus,quando sunt plures testes, & per hanc probatur intentio producentis, respectu inhabilium, non sunt admittendi obiectus: quia talis admissio non releuaret.Ias.in l.prætor ait.§.cogentur.col.2.versic.ego distinguo.ff.de eden.

ARTICLE IIII.

Reproche d'excommunication n'est receuable.

SVMMARIA IA IN GLOS. ART. IIII.

1 *Exceptio excommunicationis contra testem,an admittatur.*
2 *Excommunicatus an possit esse testis instrumentarius.*
3 *Actus legitimi qui dicantur,& qui admittantur ad eos faciendum,& qui repellantur.*
4 *Excommunicationem an incurrat qui soluere non potest.& nu.5.*
5 *Prælati sunt faciles in concedendis censuris.*
Excommunicatio pro minimis culpis infligi non debet,secundum ius canonicum.
7 *Excommunicatus an testificari possit*
8 *Excommunicatus si fuerit spoliatus aliqua re,non potest interdictum recuperandæ intentare.*
Excommunicatio extrauidiciales actus an impedit.
9 *Excommunicati si contrahant uel testentur,an ualeant contractus & testamenta.*
10 *Excommunicati possunt esse testes instrumentarij.*
Excommunicatus ut possit ferre testimonium,cautela est quòd producens faciat eum absolui ad
11
12
13 *Iudex quando possit interlocutoriam reuocare.*
14
15 *Excommunicato creditori, an debitor teneatur soluere, & si non soluat, utrum constituatur in mo*

16 *Iuramentum si potest seruari sine interitu salutis æternæ, est seruandum.*
17 *Communicatio cum excommunicatis quando sit in contemptum.*
Debitor si soluat suo debitori excommunicato, an arguitur de contemptu.

1 *Exceptio excommunicationis contra testem repellitur.*

2 De iure autem communi admittitur & testem repellit, etiam si dicatur à parte excommunicationem nul
lam. text. in c. veniens. el 2. de testi. glo. in 3. notabili. in c. decernimus. de sent. excomm. lib. 6. dicit quòd ho
die in foro seculari ista exceptio non procedit: tamen iudices communicando cum excommunicatis, pec-
cant mortaliter. Vtrum autem publicè excommunicatus possit esse testis instrumentarius? quod sic decla-
5 rant pulchrè Felyn. & Dec. in cap. intelleximus. de iud. col. 1. Et ibi qui actus dicantur legitimi, & qui
admittantur ad eos faciendum, puta ad iudicandum vel testificandum: & qui repellantur, & tam in iudicia-
4 libus, quàm in extraiudicialibus, puta in contrahendo vel testando. Posset quæri, quæ fuit ratio consue-
tudinis, cùm ista exceptio quæ repellit Christianum à communione fidelium, deberet esse in maxima con-
sideratione. Posset dici quòd excommunicationes quandoque possunt esse iniustæ: item quia aliquando
5 conceduntur contra non obtemperantes mandatis ecclesiæ eis impossibilibus: puta de soluendo certam
summam, quam soluere non potuant. Et tamen non obstante impotentia vel impedimento sunt excom-
municati. Conclusio est Fely. in cap. P. & G. col. 2. versic. subdunt moderni hîc. de offic. delega. quam ibi li-
6 mitat certo modo, vt per eum. Et etiam communiter prælati sunt faciles in concedendis censuris, etiam
pro rebus minimis. Et sic faciunt contra canones, qui dicunt quòd pro leuibus culpis excommunicatio in-
telligi non debet. Ita habetur in cap. nullus. 10. quæstione 3. Et quando hoc procedat, vide plenè Decium
in capitu. primo. col. quinta. versicu. & generaliter quælibet contumacia. de iudic. Ex causis prædictis vide-
tur inducta consuetudo: patet, quia in Gallia fuit opportunè prouisum contra istam facilitatem cen-
7 surarum. Dicitur in consuetudine quòd excommunicatio non impedit testimonium: vtrum repellat a-
gentem in foro laicali? quòd sic: & etiam in testimonio: est textus in capitulo, decernimus. de sentent.
excommunic. libro sexto. declarat Felynus in capitulo, prudentiam. columna quarta. versicul. modern. hîc di-
cunt. de officio delegati. Et si fuerit spoliatus aliqua re, non potest interdictum recuperandæ intentare. Ita
8 Felynus in capitulo, dilectus filius. columna quarta. versiculo, nota regulam. de rescript. Et generaliter à
quibus sint repellendi excommunicati, dic quòd ab omnibus actibus iudiciariis, & sic non possunt esse ar-
bitri, aduocati, testes, & notarii: & dum textus in capitulo, licet. de senten. excommun. libro sexto, genera-
liter dicit excommunicatum repellendum à iudicialibus, extraiudicialibus, & a legitimis actibus, ea ratio-
ne, quòd omnis communicatio est prohibita cum excommunicato. Illa tamen ratio non facit quòd actus
extraiudiciales facti contra prohibitionem de non communicando cum excommunicatis, sint nulli: quia ex
quo imponitur pœna excommunicationis minoris participantibus cum excommunicatis: actus tamen re-
9 manent validi. Et dum idem textus dicit de actibus legitimis, intelligitur quando ratione alicuius officii
competerent: secus in his quæ excommunicati faciunt vt priuati: & ideo si excommunicati contrahant, va-
lent contractus: & si testentur, valent testamenta: & etiam possunt esse testes instrumentarii. Ista tradit Dec.
10 in c. intelleximus. col. 1. & 2. de iud. Et ibi, col. 1. versic. & casu. quo tradit vnam cautelam perpetuò notã-
dam. Quod si contingat te velle facere examinari testem instrumentariam, quia iuramentum debet iudicia-
liter deferri, & non potest excommunicatus esse in iudicio, facias eum absolui ad tempus, & interim pote-
rit deponere. Et licet Dec. exemplificet in isto casu, illa tamen cautela poterit prodesse in omni teste excom
municato, etiam non instrumentario. Aduerte diligenter quòd ea quæ dicta sunt de excommunicato suprà,
non tantùm procedunt in declarato & denuntiato, sed etiam in eo qui ipso iure & facto incurrit sententiam
excommunicationis: quia talis quoad effectum iuris æquiparatur denuntiato: & sic non poterit exercere ea,
de quibus in c. licet. de sen. exc. lib. 6. ac si esset denuntiatus. & ista est pulchra ampliatio ad d. c. licet. Ita ple-
nè dicit Fel. in c. Rodulphus. col. 25. vers. limita quartò. & col. 26. de rescrip. & vers. aduerte tamen. tractat
vtrum excommunicatus non declaratus à iudice sit euitandus: & concludit quòd non, nisi in duobus casi-
bus: quando excommunicatio est adeò notoria, & manifesta, quòd nulla tergiuersatione celari potest. Item
11 quando quis incurrit manus violentas in clericum. Sed circa prædicta, de absolutione, difficultas videtur
in eo: vtrum iudex ecclesiasticus possit absoluere excõmunicatum quem volo examinari facere inuito cre-
ditore, vel illo ad cuius instantiam excommunicatio fuit concessa? videtur quòd non: quia ad resoluendum
actum requiritur actus contrarius compositioni, per regulam, nihil tam naturale. ff. de regul. iur. Sed excom
municatio fuit concessa instante aduersario, ergo absolutio requirit eius consensum, tamen iudicio meo iu
dex posset ex officio absoluere ad tempus, ex causa testimonii. Et primo ea ratione, quia mora modici tem-
12 poris non est in consideratione. l. quotiens. C. de preci. imper. off. Secundo, quia interest reipublicæ ne
veritas in iudiciis occultetur: patet, quia qui celat aliquid, vt veritas occultetur, incidit in crimen falsi. Bart.
in l. Paulus. ff. de fal. Et sic vt sit locus veritati, pro qua iudex quantum potest debet elaborare, text. in l.
13 2. & ibi glos. not. C. de eden. poterit iudex talem absolutionem modici temporis concedere. Item talis
excommunicatio sapit interlocutoriam, quæ potest ab eodem iudice reuocari. l. quod iussit. ff. de re iudica.
14 Et addo aliud fundamentum, quod etiam dato q̃ non esset absolutio concedenda, nisi accedente consensu
partis aduersæ tamen concessa videtur fieri de absolutione à iuramento. dicit D. Ias. in l. patre furioso. ff. de
lis qui sunt sui vel alie. iur. vbi dicit q̃ talis absolutio non debet concedi parte non vocata: si tamen conce-
datur, valet, & tenet. Ex his quæ non rẽperio ab alio tacta reddo cautelam Decii pinguem, vt procedat siue
15 absolutio concedatur excommunicato aduersario volente, siue ignorante vel inuito. Circa materiam
excommunicationis, nolo omittere q̃ debitor, qui iurauit soluere creditori cum iuramentto infra certum
terminũ, si tẽpore termini reperiatur creditor censuris innodatus, debitor soluere non tenetur, secũdum

opinionem

opinionem Abba. quam Dec. sequi videtur in d. c. intelleximus. col. fi. de iudi. Aliter tamen tenet Inno. ibi
relatus, & arbitror hanc opinionem veriorem: ratio, quia ille qui iurauit soluere est obligatus præcisè ad fa-
ctum. glo. in l. si pecuniã. in verbo, necesse habes, quia iurasti. ff. de cõdi. cau. da. cau. non secu. Et quando pro-
cedat d. glo. vide ibi Ias. col. penult. & fi. vbi dicit eam procedere, saluo quando in prouisione defecit consen
sus, puta quando promitto vel confiteor sperãdo aliquid detur vel fiat. Necesse est dicere creditor est excõ-
municatus: quia vitium creditoris non tollit efficaciam obligationis ciuilis & naturalis ipsius debitoris, &
vinculi iuramenti. patet quia si quis iurauit soluere vsuras, tenetur soluere, licet indebitè, ratione iuramenti, 16
& habeat repetitionem. Nam quando iuramentũ potest seruari sine interitu salutis æternæ, est seruandum.
cap. cum contingat. de iureiur. c. quamuis. de pactis. in 7. Item sola communicatio cum excommunicato 17
est reprehensibilis, quando fit in contemptum, aut sine causa probatur sic. Aduocatus qui aduocationis cau
sa participat cum excommunicato excommunicatione maiori, cuius fautores sunt excommunicati, non in-
cidit in excommunicationem, nisi postquam nouerit eum excommunicationem sui principalis iustam, & per-
seuerauerit, quia tunc incidit in contemptum. Fely. post Io. An. in c. pastoralis. in fi. de iudi. Infero quòd si de-
bitor satisfaciat creditori suo excommunicato, non arguitur contemptus. Et ea causa subest legitima vt sa-
tisfaciat promissis & iuramento. Et sua interest se exonerare à periculis, quibus subsunt pecuniæ solutioni
destinatæ, cum omnia periculis subiiciantur, vt testatur illud poeticum. Omnia sunt hominum tenui pẽdentia fil-
lo. Et subito casu que valuère ruunt. Bene tarde potest licet debitor soluere teneatur, tamẽ à creditore ex-
cõmunicato cõueniri non potest per dicta intelleximus. Et reducẽdo articulum ad practicam, infero quòd 18
si esset creditor excommunicatus ex delicto mercatoris, & debitor cessaret soluere in termino, allegando ex-
creditor erat excommunicatus, non excusaretur à mora, ad excludendum mercatorem post obtentam ab-
solutionem, quin posset agere ad lucrum cessans ex mora debitoris, prout ei concessum est à iure: vt declarat
do. Ias. in l. 1. col. 10. versic. secundò principaliter habes. C. de sum. trin. & fi. c. Socy. in consil. 25. in fi. in 4. vol.
Dec. consil. 111. in primo vol. Et quod teneatur debitor excommunicato metu periurii, probatur. Nam ma-
ior est mors naturalis quàm ciuilis, vt est excommunicatio: sed dãnato ad mortem, debitor soluere tenetur,
etiam si iudex præciperet ne ei soluatur: quia magis est deo obediendum quàm iudici, iniquum præceptum fa
cienti. Fely. in c. constitutus. col. 8. ver. limita tertiò. de rescrip. Et ibi habetur quòd iniusto iudicis præcepto
parendum non est spreto iuramento, maximè quia ratio communicationis non obstat, vt superiùs probaui.

ARTICLE V.

Es matieres ciuiles reproche d'estre larron, parjure, infame, ravisseur de filles, ou autre crime & delict ne sont receuz, s'il n'y a sentence ou composition d'amẽde, ou que lesdictz crimes fussent notoires, & ce pour reiecter les tesmoings entierement. Toutefois seront lesdictz reproches receuz, quant à la diminution de la renommée des tesmoings.

SVMMARIA IN GLOS. ART. V.

1 *Obiectus latroni, periury, infamiæ, & raptus, an repellant testem in ciuilibus uel in criminalibus.*
2 *Obiectus quòd testis est socius criminis, utrum sit admittibilis.*
3 [illegible]
4 *Testis socius criminis quãdo facit indicium ad inquirendum, & ad torturã, & quæ indicia requirũtur ad torturam.*
5 *Obiectus qui dicantur, & qui reproches.*
Latro qui dicitur.
Pœna furis pro prima, secunda, & tertia uicibus, quæ sit.
6 *Periurus qui dicitur, & quæ sit pœna periury.*
Mortis pœna pro aliquo facto criminoso, in quibus quis possit euadere, uide ibi copiosam practicam de hac materia.
7 *Infamia est duplex, iuris uel facti, ex qua testis fides in totum deficit.*
8 *Infames quando admittantur testes in subsidium.*
9 *Infames testes quando dicantur admitti in subsidium.*
10 *Infamis infamia facti, uel iuris an & quando admittatur, & nu. 11.*
12 *Depositio plurium testium infamatorum de facto utrum probet: & sic an numerus suppleat defectum infamiæ.*
13 *Infames infamia iuris qui dicuntur.*
14 *Infames infamia facti qui dicuntur.*
15 *Infames qui tantum efficiuntur secuta sententia, donec sit lata, censentur habiles ad testificandum.*
16 [illegible] *sit seruandum contra infamatũ infa[illegible]*
ris, uide ibi, & qui sint effectus bonæ famæ.
17 *Infamis infamia facti, non potest promoueri ad beneficia uel officia ecclesiastica, uel temporalia.*
18 *Raptores filiarum qui dicuntur, & an licet rapere iniungendi matrimonij causa.*
19 *Raptus sine copula etiam matrimonij causa quòd sit punibilis ad mortem.*
20 *Raptus ex alia causa quam copulæ qualiter puniatur.*
21 *Raptus cum copula sine transductione de loco ad locum, qualiter puniatur.*
22 *Raptus quando dicitur actus uiolentus, & punibilis ad mortem.*
23 *Exempla declarant regulam sed non restringunt.*
24 [illegible] 25.

26 *Infamis dicitur qui super crimine transigit uel pacisc itur.*
27 *Infamis dicitur qui uerè confessus est delictum secus si ficte uel per contumaciam.* & 28.30.
29 *Confessio & notorium æquiparantur*
31 *Notarius infamis, puta qui fuit condemnatus ciuiliter uel criminaliter de delicto, uel delictum confessus est, uel super eo transigit, uel pactum fecit, non potest instrumenta confidere.*
32 *Notorium delictum quid sit. Item quid differat à manifesto. Item notoria quando egeant probatione,* & nu 33.34. 35. & 36. *Et ibi habes quando indigeant allegatione Adde plene Rely. in cap. cum ordinem. col. 7. uersic. ad glos. in clem. de rescrip.*
37 *Articulus admittitur quando potest administrari: aliàs repelli debet.*
38 *Obiectus probati, quando repellunt testem in totum,* & *quando diminuunt fidem,* & *nu. 39.*
39 *Contrarietas si inuenitur ab utraque parte productis, statur pluralitati uel dignioribus,* & *nu. 40.*
41 *Testibus paucioribus creditur quando deponunt uerisimiliora.*
42 *Testium dicta quando reputantur uerisimiliora.*
43 *Testium numerus, an sit attendendus magis quàm dignitas, uel uerisimilitudo.*
44 *Testes contrary an, si fieri possit, sint saluandi.*
45 *Testis unus dicium, quantum ad effectum probationis an saluatur.*
46 *Testes contrary quando, int reducendi ad concordi um.*
47 *Testes contrary quando in dubio præsumuntur deponere de actibus diuersis.*
48 *Testis uacillatio est in scriptis redigenda,* & *quæ, it pœna testis uacilla tis.*
40 *Testi uario an sit credendum, tam in iudicialibus quam in extraiudicalibus.*
50 *Testis neutrum deponens, quod sit puniendus ut falsarius, etiam* & *pro eruenda ueritate posit torqueri.*
51 *Testis si in repetitione, reco.atione uel cõfrõtatione negat se dixi, se quæ scripta sunt in sua depositione, quid sit attẽdẽd.*
52 *Testis, i tradidit obliuioni quæ prius depoiuit, & petat primam depositionem sibi exhiberi, an sit exhibenda,* & *nu 53.*
54 *Testes singulares producti ad probandum unum factum in specie, uel aliquid in genere, puta aliquem esse usurarium, quando probent,* & *de duplici, ngularitate, scilicet obstatiua,* & *administratiua. Item quando posset deferri iuramentum ad supplendum effectum testium ingularium. Item quando ex talibus depositionibus singularibus posit quis torqueri. Item quando iudex posit moueri ex testibus singularibus, uel ex diuer, o speciebus probationũ,* & *nu. sequentibus usque 68.*
69 *Testes quando ratione grauis inimicitiæ, uel leuis repetantur,* & *nu. seq. usque ad nu. 73.*
70 *De recenti quid importat,* & *quando dicatur quid esse de recenti.*
74 *Testis inimicus utrum repellatur quando inimicitia causata ex facto uel dolo uolentis eum repellere:* & *maximè quando ista inimicitia fuit procurata* & *affectata ad effectum repulsionis ipsius testis,* & *nu 75.* & *76.*
77 *Testes domestici* & *familiares quando admittantur. Item consanguinei* & *affines. Item de uxore, fratre, compatre,* & *socio Item de famulo licenciato,* & *nu. 78.*
79 *Domestici qui dicantur,* & *qui familiares, & quid inter se differant.*
80 *Obiectiones contra testes quando sunt sufficientes ad repellendum testem in totũ, probati post examen reddunt dicta testium nulla* & *ha entur testes pro non examinatis*
82 *Testes in una causa non creditur in alia, ubi alii testes deficiuntur.*
83 *Mulieris testimonium quando sit efficax in causis,* & *in criminalibus,* & *in ultimis uoluntatibus.*

1 *Obiectus criminosi in materia ciuili, puta latrocinij, periury* & *infamiæ recipiuntur ad effectũ diminutionis, fidei non omnimoda reprobationis, nisi in eis de tribus concurrat malefices sententia, compositio, uel notorietas.*

2 Hinc materia sit instructuosa, quæro primo si agatur de furto, latrocinio, vel homicidio, vtrũ dictum socii criminis præiudicet tocio & sic tocius an possit obiectari ea ratione, qua socius? Quia hic casus est frequẽtissimus, necesse est illam diligenter explicare Bar. in l. repeti. §. is qui. ff. de quæstio. distinguit. Quædã sunt delicta quæ principaliter nõ cõmittantur in offensam vel odiũ alicuius, sed propter cõmodũ, puta falsificare monetã, tocre latrocinia. Et tunc tocius potest interrogari de tocius. Alii cõmittũtur principaliter in alterius odiũ & iniuriã & in istis cõstellas de se nõ debet interrogari de tocius. doc. Bar. refert & sequitur Pan. 3 in c. 1. col. 2. de confes. Operæpretiũ videndũ est quomodo procedat ista doc. Bar. Circa primũ articulũ, quando delictũ cõmittitur propter cõmodũ, dicit Bart. potest socius interrogari. Quæro quãta effectus erit tale testimoniũ. & possit ex eo procedi ad inquirendũ, & ad capturam non est dubium: sed quid de tortura? Alex. in apostil. ad Bar. in l. 1. §. si seruus. ff. de quæstio. refert Dy. & videtur eũ sequi tenẽtẽ & dictũ socii eo casu quãdo potest interrogari, facit indiciũ ad torturam. Veritas est & isto casu requiruntur alia indicia, nec sola depositio sufficit ad torturã Ita tenet Salyc. ẽ refert & sequntur D. Alex. cõsil. 89. in 3. vol. Idẽ tenet Marsy. in l. 1. §. diuus Antonius. col. 2. ff. de quæstio. Idẽ Marsy. suo singu. 209. Quicquid minus generaliter loquẽdo dixerit Deci. cõsi. 30. in 2. vol. col. 1. vbi dicit & depositio socii criminis nõ facit indiciũ ad torturam: itẽ nec ad inquisitionẽ. Et in hoc vltimo malè dicit. In secũdo casu Bart. qñ cõmittitur delictũ ad iniuriã, tunc dicit Bar. & socius non debet interrogari: quid si interrogetur, vtrũ faciat indiciũ ad inquirendũ? Bar. in l. 1. §. Antonius. ff. de quæstio. Dicit & testis qui nõ debet examinari, examinatus nõ facit indiciũ. de veritate huius dicti, vide plene Bar. in l. marit⁹. col. 2. ver. vlteri⁹ oppono. ff. co. ti. Panor. in c. 1. col. 2. de cõfes. plenè Are. in tract. malefi. in verb. fama publica. charta. 15. Cõmunis est cõclusio, & facit indicium, sed nõ sufficiens. Torturã quia debent concurrere alia indicia, & plura quàm in casu præcedente. Sed quantum attinet ad propositum nostrũ, non est dubium quin faciat indicium ad inquirendum. Ita Bart. in d. l. repeti. §. his quidem. de quæstio.

In text.

In text. in verbo, *larron.*

in l. capitalium. §. famosos. ff. de pœ. dicit quòd famosi dicuntur altero de duobus modis: aut qui violenter agrediuntur cum armis, vel sine, aut qui frequentant itinera publica rapiendo: & semper de istis loquitur di §. famosos. & tales debent furca suspendi. & quid differat famosus fur à famoso latrone, declarat Bar. an de

qui tex. permittit quòd accipiam pecunias debitoris fugientis pro satisfactione propria

relinquendam iudicis arbitrio, circunstantiis consideratis: iuxta doctrinã Bar. in d. §. rectè. Et idẽ dicit in c. 1. col. fi. de prætum. Septimus casus est secundũ Chassaneum in loco præallegato, ver. septimus casus. quando quis confitetur furtum, & nõ cõstat de eo, vel confitetur homicidium, & nõ cõstat de corpore occisi. Et iste casus est valde notandus: cui tantum addo ꝙ sufficit de ipso facto, videlicet furto, vel homicidio, cõstet per famã, secundũ Bal. in addi. ad Specu. in ti. de sentẽ. in antepenul. col. ver. Titius fuit cõfessus se occidisse. quẽ do. Ias. sequitur in l. iusiurandum quod ex cõuentione. § procurator. col. 8. ver. secundò limita dictũ Bart. & col. sequenti. Idẽ erit si fuerit probatum ꝙ inculpati sunt malè famati, & cõsueti talia facere: quia eorum confessio eis præiudicabit, etiam non cõstito de ipso facto, secundum ea quæ refert do. Ias. in d. §. procurator.

Octauus casus est, secundũ Chassaneum, fo. 48. quando quis surripit rem quæ habetur pro derelicta quia nõ punitur de furto. Addo Chassaneo quia ipse non distulit vtrũ res quæ habentur pro derelictis sint inuentoris, vel fisci, seu domini iustitiarii, qui habetur loco regis: aut sint erogãda talia derelicta pauperibus. de qua quæst. vide quæ plenè tradidi in ti. *des espaues* c. 26. art. 6. nu. 5. 6. & 7. Nonus casus secundũ Chassaneum est, quando quis committit furtum, quod affert vtilitatem reipublicæ: allegat Fely. in c. 1. de præsump. col. fi. vbi quærit Fely. si quis furando boyetam inuenit literas proditionis ciuitatis, & sic illã proditionẽ detexit, vtrũ furari cuadat furti pœnam, propter bonum publicum? distinguit ipse aut fecit furtũ animo & intẽtione faciẽdi rem vtilem reipublicæ, & tunc euitat pœnam furti: quia nõ habuit animum furandi, quia animus plurimùm attenditur in delictis, vnde voluntas & propositum distinguunt maleficia. Sed si habuit animum furandi, casus prosper super incidens nõ excusat, & pro opinione Fely. faciunt infrascripta, quæ ipse non allegat. Primò tex. in l. qui ea mẽte. ff. de furt. Itẽ regula quòd attenditur id ꝙ principaliter agitur, non quod in consequẽtiã accedit. l. si quis nec causam. ff. si cert. pet. Credo tamen ꝙ isto casu esset supersedendum ab executione, & rescribendum principi, qui de facili duceretur ob bonum exitum ad concedendam indulgentiam, iuxta l. dui fratres. ff. de pœnis. & ea quæ plenè tradam infra, ver. duodecimus casus. Decimus casus est, quando clericus condemnatur à iudice laico ad mortem, quia processus est nullus, & est remittendus iudici ecclesiastico. de isto dicã in ti. *des contumaces*. cap 9 art. 1. in arti quando exceptiones dilatoriæ sint proponendæ. Vndecimus casus, de quo per Chassaneum, nu. 93 to 53 quando est plenè probatum delictum & iudex torquet condemnandum. quia tunc perseuerando in negatiua purgabit indicia, & erit absoluendus. Circa istud dictum mihi placet opinio Albery. in rubr. de quæst. Aut delictum est plenè probatũ, & tunc non est necessaria confessio: quia ad condemnationem etiam mortis sufficit alterum de duobus aut quis fit confictus, & in his terminis loquitur l. fi. C. de accu. quæ requirit probationes luce meridiano clariores, aut quod sit confessus, & ista alternatiua vtitur text. in l. qui sententiam. C. de pœnis. Ita declarat Alex. in l. vnus. §. reus. in fin. ff. de quæst. Hypolitus de Marsy. suo singulari 108. & plenius 262. Et isto casu tortura non potest eneruare perfectam probationem facit ratio sicut confessio, nihil aderet effectui condemnationis: ita nec negatio detrahere potest, vt contrariorum eadem sit disciplina. aut delictum non est plenè probatum. Sed ex indicijs vehementibus iudex posset peruenire ad condemnationem: & eo casu iudex caueat à tortura: quia perseuerantia in negatione elideret talia indicia, & non esset locus condemnationi, saltem corporali. Non tamen displicet cautela relata per Chassaneum, ꝙ iudex protestetur quòd non intendit torquere reum ratione eorum quæ iam sunt probata, sed tantùm eorum de quibus sunt indicia. Sunt tamen aliqui iudices qui obseruant nouã practicam primo condemnant, deinde torquent, vt eximant veritatem de complicibus. ista practica est magis facti quàm iuris quoniam iudex postquam condemnauit, tactus est officio suo, & superest sola executio, l. iudex postquam. ff. de re iudi. verum est quòd Hypolit. de Marsi. suo singulari 262. secutus eos quos allegat, tenuit quòd tortura eneruet probationes etiam plenas, quando reus perseuerat in negatione: & sic quod sit locus absolutioni. Aduertant igitur iudices, vt amplectantur viam tutiorem. Duodecimus casus, fo. 52. in fi. & 96. Si mulier eum qui ducitur ad mortem, petat sibi dari in maritum. Et Chassaneus attestatur quod de generali consuetudine totius Galliæ hic casus obseruatur. Chassa. dicit quod aliqui pro isto dicto alegant text. in l. commissum. C. de adult. sed re vera ille text. probat oppositum, quoniam matrimoniũ subsequens, non perimit pœnam adulterij præcedentis. Nec etiam aliquid facit text. in c. inter opera charitatis. de spon. qui dicit quod ducenti meretricem in vxorem, remittuntur ei omnia peccata: quia illud habet locum in foro poli, & non in foro fori, per dictum text. in l. commissum. Et licet Chassaneus dicat quod nescit an nec eam decidere per iura, & tamen allegat vnam coloratam rationem quia ducendo meretricem in plus punitur quàm si supplicio traderetur. Et ibidem de natura & vitiis mulierum magna subannectit. Ego in isto casu dicerem quod esset supersedendum ab executione, & rescribendum principi, qui fauore matrimonij posset indulgere, per text. in l. diui fratres. §. de decurionibus. & §. fin. ff. de pœnis. & text. apertior in l. ad bestias. in prin. ff. de pœnis. Nam sicut fauore roboris vel artificij contrahetur princeps: ita etiam fauore matrimonij, maximè quando est meretrix quæ petit: quia tale matrimonium reputatur valde meritorij, d. ca. inter opera charitatis. de spon. Et dum Chassaneus in prin. dicit quod iudex qui tulit sentẽtiam, non potest eam reuocare: ampliat illud procedere etiam si ex postfacto appareat de innocentia condẽnati. Ita dicit Bar. in l. diui fratres. Illa tamen regula limitatur per Fely. in tribus casibus in quibus iudex potest talẽ sententiã reuocare inconsulto principe, in c. consanguinei. in fi. de re iud. Ista sunt notabilia ad euadendũ hominẽ à morte, qñ iudex videt aliquã qualitatẽ in cõdẽnato vel cõdẽnãdo quę posset principẽ mouere ad indulgẽtiã, aut ad pœnã alleuiandã, supersedeat ab executione, & principi rescribat. Quicquid dicat Chassaneus de cõsuet. Galliæ ꝙ cõceditur cõdẽnatus mulieri petenti eũ in maritũ, id tñ de anno 1508. Papiæ renouãte recolendæ memoriæ Ludouico 12. à scholaribus me assistente obtinere nõ potuit, quod credo cautum: quia potestas Papiæ erat de Tartona: si fuisset Gallus, fortè fuisset scholaribus gratificatũ, facto tamẽ & armis scholarium, non sine scandalo condemnatus, à manibus iustitiæ euasit. Decimustertius casus est, & singularis quando pater offert filium iustitiæ, & habet locum ille casus, etiam in crimine læsæ maiestatis: vt plenius

vt plenius declarau in ti. *des fiefz*. cap. 22. artic. 18. Tamen non aperit Chassaneus, vtrum talis oblatus in totum euitet pœnam. Circa hoc putarem concludendum, aut offertur principi, & tunc princeps potest in totum indulgere, aut mitius punire. Si verò offeratur iudici inferiori, non potest iudex totam pœnam remittere, sed eam alleuiare. Ita intelligit tex. in l. milites. §. desertorem. ff. de re mili. Saly. quem Felyn. refert in c. primo, in 2. col. de offi. dele. Cepol. cautela 1. Hypoly. de Marsy. in l. 1. §. ad quæstionem. col. 6. ff. de quæstio. Circa decimumquartũ, de cardinale obuiante condemnato, & põnente capellum super caput eius: quia nihil adderem non insisto, nec pariter circa decimumquintum, ꝙ delinquens ingrediatur religionem. Item nec decimumsextum ꝙ delinquens asufugiat ad ecclesiam, & ib. habetur quis gaudeat immunitate ecclesiæ. Item decimumseptimum, de reuelante principi conspirationem suam, & fautorum. Item circa decimũ octauum de confugiente ad corpus Christi. Item circa decimumnonum, de eo qui habet maximam peritiam artis. Adde do. Ias. in authen. iubemus. in fi. C. de iudi. Cepol. 3. cautela, incipiente, propter maximam. Et quia doct. se fundant super l. ad bestias. ff. de pœnis Ille text. probat oppositum: quoniam ibi iudex propter viri peritiam, non potest recedere à pœna, l. vel stat ibi sed debet principi rescribere. Et etiam propter atrocitatem delicti, licet iudici pœnam statuti, vel legis aggrauare, iuxta plenè not. per. do Ias. in l. 1. C. de precib. impe. offe. Circa vigesimum casum, de eo qui voluit delictum committere, & non potuit: & sic si sit puniendus affectus cum conatu, quando non fuit secutus effectus. de isto plenè dixi, in tit. *des iniures*. cap. 29. arti. 1. Circa vigesimumprimum, de commune lõgissimo tempore patrato, vtrum præscriptio currat in criminibus, plenè dixi in tit. *des rentes*. cap. 7. art. 4. num. 18. vsque ad 23. exclusiuè. Circa vigesimumsecundum, de eo qui semel fuit absolutus, ꝙ amplius accusari nõ possit. Et in ver. quæro an hoc casu. fo. 56. Chassaneus plenè tradit quando pacto vel transactione possit quis pœnam delicti euadere.

In text. ubi, *pariure*.

Quis dicatur periurus, & de pœna periurii, vide bonũ tex. in l. si duo patroni. §. fi. vbi etiã Ias. ff. de iureiu. Plurima de periuro cumulat Fel. in c. ex parte. co. 1. ver. periurus. cũ duabus seq. col. de rescrip. Et ibi dicit ꝙ periurus est priuandus beneficio, non priuatus: & co. 2. ver. videmus. Idẽ in homicida, vult homicidã priuãdum, & non priuatũ beneficio. Ideo si homicida non possit obtinere à sede apostolica beneficiũ absolutionis, cum facultate retinendi beneficiũ, lite pendente, poterit beneficium alteri renũtiare: & primus impetrator frustrabitur spe sua: quia tẽpore impetrationis beneficium non vacabat: collatio tamen beneficij facta periuro, vel aliàs criminoso, est nulla. Fely co. 2. ver collatio. Sed vtrum istud sit verum, vide plenè col. 3. ver. Immutatur ista opinio. vbi tractat quid de electione facta de homicida, vel aliàs incapace: & concludit dicta col. 3. versic. considera. in tanta varietate, si casus occurrit, recurre ad eum, ne sim verbosus, vbi nihil puto addendum. 6

In tex. ubi, *infame*.

Est notandum ꝙ duplicem habemus infamiam: vnam quæ appellatur infamia iuris, & alterã infamia facti. Et procedendo concludiuè, die ꝙ infamis infamia iuris non admittitur in testem: regulariter fallit in criminibus grauioribus, puta diuinæ vel humanæ maiestatis. Item in subsidium, quando veritas haberi non potest. Infamis infamia facti in ciuilibus admittitur, sed ei diminuitur de fide, nisi habeat cõtestẽ multùm idoneum: in criminalibus non, nisi in grauioribus, de quibus suprà, & in subsidium. Hæc omnia ponit amplissimè D. Ias. in l. 1. col penul. & in fi. in 1. lec. & in 2. lec. col. 13. & 14. C. de fum. tri. & fid. ca. plenè Felyn. in cap. testimonium. de testi. Deci. in cap. licet causam. col. 6. versic. tertiò fidei testium detralutur. de probat. 7 8 9 10

Et quando dicantur testes admitti in subsidium, dic quãdo verisimiliter actu & habitu plures testes videre non potuerunt: declarat Ias. in d. lect. 1. co. fin. & lectu. 2. col. 14. Fely. in c. tertio loco. co. 2. de proba. Et vtrum de positiuo plurium testium infamatorum de facto probet, & sic an numerus suppleat defectum infamiæ. Deci. in cap. licet causam. col. 7. versic. quid autem. de proba. distinguendo dicit, ꝙ in causis criminalibus, & arduis numerus non supplet: in ciuilibus sic, & ideo in eis probant. Et dicuntur infames infamia iuris omnes quos lex vel statutum infamat ipso facto, aut secuta sententia. Et infamis infamia facti dicitur is qui aliquid fecit, propter quod eius opinio est grauata, apud graues viros exẽpta: tradit D. Ias. in d. lect. 2. col. 2. Et adde præmissis, quòd qui tantùm efficiuntur infames, secuta sententia, donec illa sit lata, cõtinuntur habiles ad testificandum secundum Bar. in d. l. 1. in. 7. oppo. C. de fum. tri. & fi. ca. Circa infamiam facti vltra Ias. aduerte, quia licet sit quis grauatus apud personas viles, tamen nõ dicitur infamis infamia facti. Ita Rose. sing. 4. 28. Et ideo articulando non sufficit dicere quòd opinio alicuius sit grauata, nisi addatur apud graues viros: quod prædicta sint vera, probatur sic, dictam legalis viri præstat iustam causam credulitatis, & excusat credentem: glo. in l. Titio fundus. in verbo, actionem. prope fi. ff. de condi. & demon per quam dicit Ange. in l. si à bonæ fidei. ff. de rei vendicat. quòd fuit excusatus potestas, qui dedit palatium pro carcere cuidam nobili benefamato, qui asufugit, & dat consilium tutoribus, quòd ad executionem, ne quid dolosè ab eis possit præsumi actum, quòd omnia faciant cum consilio coniũctorum populi. prędicta refert Fel. in cap. cum contingat. col. 3. versic. prima conclusio. de rescrip. Ecce si ex dicto vnius resultat iusta credulitas, quanto maior ex dictis maioris partis & sanioris loci, ex quibus resultat fama? Sed ecõtrario, quia ex dicto vilis personæ nulla resultat iusta causa credulitatis: vt dicit Fely. vbi suprà col. 3. ver. in quantum ciuilem. glos. hic. Sequitur quòd ex dictis multorum vilium nihil resultat. Et quos effectus pariat bona fama, & quos mala, & quando excuset accusatorẽ à calũnia, vide plenè Fely. in dicto c. cũ cõtingat. co. 2. ver. in quãtũ. ex gl. 1. de rescrip. Et circa probationẽ famæ vel infamiæ, licet testis nesciat diffinitionẽ famæ, tamẽ debet reddere rationem quando super eis deponit, per ea quæ facit aliquem [illegible] vel infamẽ. Idem quando testis dicit aliquid notorium, quia si dicat id notoriũ in oppido, debet dicere, quia audiuit dici à maiori, & saniore parte populi: & si in vicinia, à maiori parte & saniore viciniæ, & quòd apud eos id de quo deponit, notorium reputatur. Idem si de possessione alicuius, licet [illegible] dicere, quid sit possessio, quæ

est iuris, debet tamen dicere, quòd vidit eum quem dicit possessorem colligentem fructus, & facientem ea quæ solent veri domini, & possessores rerum facere. Ita Felyn. licet non ita explicitè. in dicto cap. cum contingat. col. 4. in fin. versic. tertia conclusio. de rescrip. & in dicto cap. habes plenè quæ præstent causam credulitatis: & quòd credulitas etiam orta ex iniustis causis excusat à dolo Item quando credulitas non excuset. Et nota illum casum, quando quis tenetur de leui culpa, vt facit tutor. Et col fin. tradit quibus sit credendũ. Et nota illum casum, quando quis tenetur de leui culpa, vt facit tutor. Et inter cætera nota dictum Senecæ, in prouerbiis, vtrunque vitium esse omnibus credere, & nulli. Ita Cassiodor. in tertio epistolarum, vbi dicit, credere debetis ei quẽ vestris vtilitatibus arridere cognoscetis. A cõtrario his qui honori, & bonis vestris insidiantur, minimè est credendum. Nam simulator decipit amicum: quia vnum gerit in corde, aliud in ore: exemplo Bononiensium, de quibus gl. refert in l. obseruandum. ff. de offi. præfi. Et ita faciant sæpius lasciui, qui mulieribus infinita pollicentur, & nihil vel parum impendere cogitant, memores lectionis Ouidianæ: Promittas largè, quid enim promittere lædit? pollicitus: dues quilibet esse potest. Et quòd deterius est facti, non compotes de eorum malitia gloriantur libr. plis suadentes rem maximi ingenii expleuisse: sed id minimè facerent, si memores essent versus Ouidiani, inquientis, fallere credentem: Non est operosa puellam gloria, Simplicitas, digna fauore fuit. Secundò, nota quòd propter
17 infamiam facti, quæ est minor infamia iuris, non potest quis promoueri ad beneficia, nec ad officia ecclesiastica. cap. omnipotens deus. de accu. Item nec ad temporalia, l. reus delatus. ff. de mu. & ho quod an sit verum, vide quæ infra dicam, vbi doctores loquuntur etiam de infamia iuris: & sic primò quæro, vtrũ electio possit fieri de criminoso? regulariter dic, quòd valet. fallit si fiat de persona irregulari, vt illegitimo, bigamo, homicida, vel simili. Idem si fieret de notoriè incapace, vt de laico, femina infante vel simili. Ita declarat Felyn. in cap. ex parte. col. 3. versic. limitatur ista opinio. & versic. ideo forte. de rescrip. Collatio etiam facta de beneficio infami, vel criminoso, valet, nisi fiat omnino incapaci: de quibus suprà, vt dicit Felyn. in dicto cap. ex parte. col. 2. versic. tamen. & plenius, col. 3. versic. sed contrariam partem. de rescrip. & ibidem versic. ad regulam de infamibus. dicit, quod infames possunt excludi à beneficio, sed non sunt ipso iure incapaces. Limitatur tamen conclusio prædicta, quando fieret prouisio criminoso, vel infami virtute literarum ad beneficia: quia propter earum maximam odiositatem, erit prouisio ipso iure nulla. vt dicit Fely in d. cap. ex parte. post Pet. de Ancha. col. 3. versic. limita etiam omnia prædicta. Item dum dixi suprà, Item nec ad temporalia, &c. Notandum est quòd licet infami non sit concedenda iudicatura, iudici tamen, iam constituto nõ potest opponi de infamia, aut alio commune priuatione digno, per modum exceptionis, vt à iudicãdo repellatur. Ratio est, quia subditi non possunt obuicere de infamia, aut crimine quãdiu iudex a superiore toleratur. Idem est in beneficiato: sed tales debent accusari, vt priuentur & excludantur: vt plenè declarat Fely. in c. sciscitatus. col. 1. versic. crimen non repellit ordinarium. Et quòd iudex, vel prælatus, non deponatur sine accusatione, est text. in cap. super his. de accus. quem allegat Felyn. in dicto c. sciscitatus. col. 1. ver. secundò quia. & col. 2. vers. similiter dicit Rota. Sunt tamen aliquæ exceptiones quę repellunt iudicem, puta exceptio excommunicationis: de quibus per Felyn. in d. c. sciscitatus. col. 2. versic. limitatur primò. Exceptio tamen ipsa opponi non potest iudici excommunicato & occulto: quia non denunciato Et valent acta coram eo facta: etiam à sciente eum excommunicatum. Felyn. in cap. Rodulphus. col. 27. versic & gusta vinum nouum. de rescrip. Et ea quæ prædixi procedunt in ordinario: delegatum verò crimen repellit. Fely. in d. cap. sciscitatus. col. 2. versic. rationem autem differentiæ. de rescrip. Moueo nunc notabilem difficultatem, vtrum quando opponitur delegato crimen, aut ordinario excommunicatio & sic defectus sufficiens ad repellendum iudicem: vtrum eo casu iudex possit cognoscere super competentia & an sua sit iurisdictio? Felyn. in dicto cap. super literis. col. 10. versic. an sua. & magis in specie col. 12. ver. regula fallit primò. de rescrip. concludit quod iudex poterit cognoscere nisi recusetur. Et sic vult quòd sit recusabilis, si allegetur quòd crimen obiectum ligulat honorem iudicis, & sic quòd est suspectus.

In text. ibi, *vauissent de filles.*

18 Isti dicuntur raptores filiarum, de quibus in l. vnica, C. de rap. vir. & l. si quis non dicam rapere. C. de epi.
19 & cle. Et iste text dicit quòd non licet rapere, etiam iniungendi matrimonii causa. Et raptus solus siue eo
20 rio as: sed ille raptus mouit animos consulentium. Aduertendum est ad duo singularia, dicta in hac materia rapt is Primam est quòd leges prædictæ non habent locum in rapiente mulierem alia pro causa, quam
21 copulæ. Ita Decl consil. 30. col. fi. in 2 vol. Secundum dictum est quòd illæ leges non habent locum in eo
22 dicitur raptor. Ita dicit Marsy. suo singul. 65. & Cinna. consil 95. incipiente, Christophorus. Licet enim proprie non dicatur raptas, est tamen actus violentus, punibilis ad mortem: & ita communiter practicatur.

In text. in verbo, *ou autre crime.*

23 Notari potest, quòd exempla declarant regulam, sed non restringunt, l. damni infecti stipulatio. in fi. ff. de dam. infec. Et sic consuetudo habet locum in casibus simulibus expressis.

In text. in verbo, *s'il n'y a sentence.*

24 Potest quæri Numquid testis ciuiliter cõdemnatus de delicto, puta actione furti, sit infamis, & repelli possit à testimonio per hanc consuetudinem, an verò sit necesse quòd sit criminaliter condemnatus? glos. 2. in c. cum te. de restitu. tenet quod. Et ista glos. est communiter approbata, secundum Deci. in cap. at si clerici in princi. col. 16. versic. in ea. glo. de iudi. vbi eam sequitur, & modificat vt non habeat locum in actione
25 furtiua, quæ non infamat.

In text. in verbo, *ou composition d'amende.*

Potest

Potest notari quòd transigens super delicto dicitur confiteri delictum. Item probat text. in l. trãsigere. C. 26
de trans. & ibi plene quando fit licita tractatio super delictis, vbi glos. ponit casus varias. Sanganis in pœnis, nisi mechus, transigat omnis In cæteris nullæ licet, sine crimine tacito. Et quod transigens vel pactãs 27
super crimine sit infamis, text. est in l. 1. ubi, damnatus pactuue fecerit. ff. de de his qui not. infra. Et ideo pactiscens notatur, quia videtur confiteri. d. quoniam. ff. eodem tit. Et ita firmat Dec. in cap. at si clerici. in principio col. 17. versic. sed prædicta opinio. de iudi. Et sicut facta confessio infamat, multomagis vera facta, tã 28
in causa quam in criminali. Ratio est, quia confessio & notorium æquiparantur: vt plenè notat Dec. in d. 29
cap. at si clerici. col. 17. ver & ita omnia. & versic. sed prædicta opinio. item & versic. retenta conclusione.

Et quod dictum est de facta confessione, intelligas procedere de ea quæ procedit à pacto, vel transactione, vel præ dixi non autem a contumacia quia illa non infamat. vt declarat Dec. in d. cap. at si clerici. col. 17. 30
ver. & quod supra dictum est. de iud. Item nota quoq; licet testis infamis nõ possit ferre testimonium, ita 31
notarius conficere instrumenta: vt not. Bar. in l. & ideo. ff. de cuictio. & in l. eius qui. ff. de iure fis. refert & sequitur Dec. in d. cap. at si clerici. col. 17. versic. fi. Add ista. de iudi. Quando pacto, vel transactione euitari possit pœna delicti, vide ad faturitatem Chasseneũ, in tit. *de consuetu.*, rubr. 1. in verbo, *ou la grace.* versic. quæro an hoc casu. fo. 56.

In text. in verbo, *notoire*, &c.

Delictum dicitur notorium, vno de tribus modis, quando est plenè probatum per testes, contra quos non 32
habet locum opposita. Item quando est lata sententia super delicto a qua non fuit appellatum. Item & quando constat de eo per confessionem non impugnatam. Anto. de Bu. in cap. cum speciali. §. 1. de appell. A ex. in l. ab accusatione. §. nuntiatorem. ff. ad Turpil. vbi etiam Bar. Bal. in l. cũ fratres. in 3. col. C. de his qui. vt indi.

Et in materia notorii, in qua multi de notorio loquuntur, qui ignorant quid sit notorium. teste glos. 2. q. 1 33
cap. in ambitu. Ideo in materia notorii notandum est, quod sunt alicua ex quibus inducitur notorium in 34
rio. vt est confessio facta in iudicio. Hinc infertur quod quando aliquid constat iudici ex confessione partis, non curatur de inoportunitate processus. Bar. in l. si cõfessus. ff. de custo. reo. Fely. in ca. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 9. versic. tertiò limita. de constit. Item ex actis in iudicio factis postquam est conclusum in causa. Et tale notorium non indiget allegatione nisi vno casu: vt tradit Fely. in c. cum ordinem. col. 7. versic ad glo. in cle. 35
appellanti. de rescrip. dixi, in tit. *des executions.* tit. 24. art. 22. nu. 16. in fi. Item est notorium facti: & dicitur notorium, illud quod omnes cõtinuò videre possunt: & istud est notorium facti permanentis: puta q; si vna ecclesia sit constructa. Notorium facti transeuntis de præterito: puta quòd Christus fuerit crucifixus. Non tamen facti transeuntis de præsenti refertur an potest, vel facti transeuntis de præsenti puta quod aliquis est consul ciuitatis, nam id potest omnibus innotescere, quia administratores & bona cõmunitatis. Et esset lata culpa ignorare quod omnes intelligunt, aut intelligere possunt. Idem dici posset si aget de probando aliquem esse episcopum, puta locumtenentem, aduocatum, vel regium procuratorem. Et si ageretur de probando aliquem notorium hospitem tenentem signum in ciuitas esset magna, satis esset probare id esse notorium in vicinia, vt patebit ex infrà dicendis. Quoddam est notorium facti interpolati: puta quod aliquis habeat omnibus potentibus sub vsuris. Aduerte quia non sine ministerio adiectum fuit verbũ, omnibus. Nam tales qui tenent altare paratum, ad dandum mutuum sub vsuris, dicuntur publici vsurarii: vt [illegible] *mons.* tit. 3. artic. 2. Et talis indistincta mutuatio facit factum ipsum transire in notoriu[illegible] Sed [illegible] quando gratificaretur amicis suis partim motus stimulo amicitiæ, & partim lucri: [illegible] & tale factum non trãiret in notorium & alleganti illum esse vsurarium incõbe[illegible] probandi, ibi[illegible] quam per notorietatem. Sed an tunc sufficerent testes singulares, qui deponerent q; Titius eis mutuauit sub vsuris, plenè declarat do. Ias. in l. admonendi. col. 94. versic. nota etiam diligenter. ff. de iureiur. & col. 95. ver. sed aduerte. concludit q; non. Eandem opinionem tenuit Ludo. Ro. cõsi. 355. incipiente, volo probare. Item Alex. cons. fil. 3 col. 4 & 5. in 4. vol. & istam opinionem iudicando secutus fui, cum reuerendissimo domino officiali Clarimontense. Et dum dicitur hîc, quòd delictum probari [illegible] per notorietatem, bene considerandum est quoniam in delictis notoriis potest procedi executiuè, iuris ordine non seruato. vt plenè declaraui suprà, & in tit. *des executions.* 24. arti. 22. nu. 16. & 17. & dicam infrà quando delicta dicantur notoria: & non video alios modos probandi notorietatem, quàm supernùs relatos. Et si aliquis dixerit quando iudex reperit aliquem in fragranti crimine, puta in furto, vel deferentem [illegible] contra [illegible] tale delictũ notorium? certè non quia gloss. in l. actus fustium. in principio. [illegible] & bene quando iudex reperiat aliquem in platea cum armis, tale delictum dicitur manifestum & non notorium. Nam notorium dicitur, quod omnibus, vel maiori parti patet, vel dicas quod omnes de illa natura ferant, vel hoc verisimile est manifestum autem quod publicè factum est. Ita do. Ias. in l. si vero. §. qui pro rei qualitate. ff. qui sa. da. cog. in vers. his præmissis. allegat c. tertio loco. de præs. Et dum dixi de delictis notoris, aduerte quia aliquando lex pro facto illicito imponit pœnam priuationis, vel excommunicationis, ipso iure, & facto, & debet iudex esse notorium & eo casu iudex punit factum illicitum sine declaratione. & ita limitatur c. cum secundum. de hæret. lib. 6. & non procedat quando delictum est notorium: & isto casu potest ei, qui tale delictum commisit, aufferri beneficium, & conferri alteri: secus si non sit notorium, quia notabitur [illegible] præcedente declaratione. Ita declarat Felyn. in c. Rodulphus. col. 24. vers. limita primò prædicta. de rescrip. & col. 25. versic. limita quartò. Secus est quando aliquis non est priuatus ipso iure, sed priuandus: vt patet in periuro, & homicida. de quibus Fely. in c. ex parte. col. 1. & 2. de rescrip. & in istis etiam si delictum esset notorium, semper opus est sententia priuationis: vt declarat Fely. d. col. 34. versi. cæterum vbi lex. Et in materia aduerte, quòd sicut illud quod fit de nocte non potest dici notorium: vt dicit [illegible] sic [illegible] secundum [illegible] Bal. [illegible] quòd testes dicẽtes quòd Titius pollexit tale pratum, & id esse notorium, quòd non probatur notorietas, nisi dicant id esse notorium

apud vicinos dicti fundi: quia talis possessio non cadit verisimiliter in notitiam populi, vel maioris par-
36 tis: sed bene in notitiam circunuicinorum. Item differt notorium à manifesto, stricto modo capto. Nam manifestum dicitur, quod publicè factum est. Et in materia notandum est, quòd ea quæ sunt notoria apud populum, vel maiorem partem populi, indigent allegatione, & non probatione: secus si sint tantùm notoria in maiori parte vicinię, aut parrochię: quia illa sunt probanda. Et isto casu sufficit quòd testes deponant super notorio in vicinia, nec requiritur quòd deponant super facto principali. Manifesta autem sunt probanda. Supra dicta omnia tradit dominus Iaso in l. si verò. §. qui pro rei. col. 1. &. 2. ff. qui sa. da. cog. Et quia testes sæpe dicunt aliquid notorium, & non semper est librorum copia, ideo hæc finuario prodesse poterit.

In tex. in verbo, *quant à la diminution.*

37 Potest notari quòd articulus admittitur quando in aliquo potest adminiculari, simile ponitur per Fely. in cap. licet causam. de proba. vbi dicit, quòd licet in interdicto, vti possidetis, qui melius probat possessionem, vincat etiam si pars aduersa probaret dominium: tamen quia probatio dominii potest prodesse quan-
38 do in possessorio probationes sunt æquales, certè articulus dominii admittitur. Et quando in cõsuetudine dicitur quòd aliquando obiectus probati repellunt testem in totum, aliquando diminuunt fidem: mate-
39 riam ipsam in casibus sæpius occurrentibus perstringam. Et primò facio conclusionem, quòd detrahitur fidei testium, quando sunt in semetipsis contrarij in dicto principali. Aut ex pluribus testibus ab vna parte productis, vna pars alteri contradicit: & contrarietas non est modica. Ita Deci. in c. licet causam. col. 6. vers. nonò noto. de probat. Et si sit contrarietas ab vtraque parte producti, stat pluralitati, vel dignioribus.

40 Pro pleniori declaratione facio regulam: quando plures testes à duobus partibus producti discordant, regulariter statur maiori numero, l. 3. § 1. ff. de testi Et procedit hæc regula quãdo testes sunt eiusdem æstimationis, aliàs magis idonei præferuntur: quia non solùm numerus, sed qualitas testium attenditur. l. hoc carmẽ. §. fi. & l. 3. in prin. ibi, in primis conditio. ff. de testi. Deci. in c. licet causam. col. 7. versic. vndecimò noto.
41 de proba. Item testibus etiam paucioribus creditur, quando deponunt verisimilia vt habetur in dicto c. licet causam. Et ibidem Deci. col. 7. versic. secundò qualitas dictorum attenditur. de probat. text. est in dicta
42 l. 3. §. 1. ibi verisimilia responderunt. ff. de test. Et dicta testium reputantur verisimiliora, quę iuri communi concordant. Ita Deci. ibi, vbi finaliter concludit, quòd verisimilitudo quando est proxima, & respicit rem
43 de qua agitur, tunc præfertur pluralitati testium. hæc tanquam notanda & quotidiana nolui sabticere. In materia tamen ipsa, quando sit attendendus numerus testium, magis quàm dignitas, aut verisimilitudo id to tũ iudicis arbitrio relinquitur, vt probat tex. in l. 3. in prin. ibi, tu magis scire potes. ff. de testi. declarat Deci.
44 in c. ex literis. col. 2. versic. tertiò noto. de probat. Idem Deci. consil. 94. col. 1. in 1. vol. Cadit hìc vna difficultas, vtrum testes contrarij sunt saluandi, si fieri possit? D. Iaso in l. 1. in princip. col. 4. versic. sed ab his facile est. ff. de ope. no. nun. dicit, quòd plures testes contrarij sunt saluandi, vt eorum dicta sustineantur, si fie-
45 ri possit. Dictum autem vnius testis, quantum ad effectum probationis, non saluatur: sed bene vt eatur pœnam falsi. vt idem Iaso attestatur in l. 1. col. 4. in fi. ver. contra tamen hanc decisionem. ff. si cert. pet. Quod tamen dictum est de vno teste, quòd non sit saluandus, vt probet, limitat Alex. procedere quando contrarietas est euidens, & non aliter, iuo consi. 105. col. fi. in 3. vol. Item quòd vnus testis non possit saluari, vt probet,
46 consuluit Barba. consil. 2. col. 2. in 1. vol. Contrarium tenet Felyn. in cap. cum tu. in 1. col. de testi. Et testes contrarij quando sint reducendi ad concordiam, & ad quem effectum, late tradit D. Iaso post Bar in l. 1. §. cre
47 ditum. col. 3. versic. nota tamen duo, quæ dicit Bar. ff si cer. pet. Et nota vnum magnum remedium ad saluandum plures testes à contrarietate. Quotiens actus sunt repetibiles, testes contrarij in dubio præsumuntur deponere de actibus diuersis. Panor. in cap. translato. in 2. col. de consti. Item aduerte circa contrarie-
48 tatem testis, quia aliquando est contrarietas in eadem depositione: & de isto casu satis dictum fuit. Et de pœna testis vacilantis, & quòd vacilatio sit in actis scribenda, vide Deci. in cap. quoniam contra falsam. col.
49 25. versic. successiuè Abbas. de probat. Aliquando testis est contrarius in diuersis depositionibus iudicialibus, vel extraiudicialibus. Et aliquãdo in extraiudiciali dicit vnum, & in iudiciali dicit aliud. cui sit standum, vide plenè Bar. in l. eos. ff. de fal. Vbi dicit eo casu testũ tanquam vario non esse credendum: tamen cõmunis conclusio doctorum est contra Bart. quòd imo confessio extraiudicialis non attendatur, & quòd credatur iudiciali factæ cum iuramento vt plenè dicunt Panor. & Fely. in ca. per tuas. de proba. Item Deci. ibi, col. penul. versic. postremò. & ibidem col. fi. taluat Bar. in quatuor casibus: primus est quando testis in primo dicto extraiudiciali iurauit. Secundus, quãdo facta fuisset scriptura. Tertius, quando fuisset facta confessio parte præsente Et secundum istas duas saluationes procedit consilium Bar. in d. l. eos. col. fi. versi. vltimò nota. Quartus quando esset præsumptio pro primo dicto. Et aduerte quòd in casibus istarum saluationum te-
50 stis non probat, vt per Bar. & doct. vbi suprà. Et quia aliquando testis examinatus cum iuramento extraiudicialiter, hoc est parte non vocata, dicit vnum, & postea repetitus parte vocata, dicit aliud. tunc neutrum dictum probat, imo testis debet puniri, vt falsarius: & etiam pro eruenda veritate potest torqueri. Fely. post
51 Panormit. in cap. cum in tua. col. fi. de testi. Cepol. consi. 61. col. 1. in fi. & principio sequentis. Et quia sæpius testes in secreto examinati, in repetitione, seu recolatione, & confrontatione dicunt se non dixisse quæ scripta sunt in prima depositione, imo aliter scriptum quàm dictum: facias conclusionem quòd statur primę depositioni, quando notarius est bonæ famæ. Ita decidit Fely. in c. cum dilecti. col. 5. ver nota nono. de accusat. Et ideo cauti iudices reddunt cautela: quia faciũt quòd examinatus se subscribit suæ depositioni, & si nescit scribere, adducunt duos testes qui sunt præsentes depositioni: & si sciant scribere, faciunt eos subscribere. si secus, notarius dicat quòd examinatus deposuit vt in scriptura continetur, præsentibus testibus ibi nominatis. Et cauti examinati, vel intitulan faciunt impleri per virgulas taliter earum depositiones, quòd eis
52 nihil addi potest, vel detrahi, & vltra eas subscribunt. Item quia potest contingere quòd testis tradit oblionioni

nioni, quæ prius deposuit. Bar. dat salubre cosilium in d. l. eos. col. 2. versic. tunc do illud consilium. ff. de fal. quod testis petat sibi exhiberi primam depositionem, & illa exhibenda est. Et licet Bart nõ dicat quid in 53
intitulato, quem iudex sæpius cogit ad respondendum, vt videat si vacilet, licet tactum non reperiam, tamen credo quòd ratio Bar. in eo militet, quòd non teneatur respondere, nisi sibi demõstratis primis depositionibus. Id tamen mihi obseruatum non fuit, licet fuerit in statum, & repetitæ sæpius fuerint responsiones.
Secundò detrahitur testi de fide, quando est singularis: igitur primò quæro, quando testes dicantur singula- 54
res? declarat Fely. in c. licet ex quadam. col. 3. ver. vltimò sciendum est. & col. 4. ver. modo adducite. de testi. & ibi dicit quòd dicuntur singulares, quando discordant in facto, licet cõcordent in iure. Exemplum tradit: si probo per vnum testem quòd mutuaui tibi decem, & per alium testem de confessione tua: isti testes sunt singulares. quia licet concordent quoad effectum obligationis, tamen discordant, quia deponũt de diuerso
facto. Dicitur tamen ista singularitas adminiculatiua: vt declarabo ante vlteriorem progressum. Nam ali- 55
qua est singularitas obstrectatiua, puta quando testes deponunt de diuersis factis, quorũ vnũ nihil influit ad aliud, puta de diuersis contractibus. Sed quando vnum influit ad aliud, & illud coadiuuat, tunc illa singularitas dicitur adminiculatiua, vt in exemplo præcedenti, quando vnus testis probat de numeratione mutui, & alius de confessione: nam testes sunt singulares, quia deponunt de diuersis actibus, tamen tendunt ad probandum mutuum, & sic ad eundem finem. Ex his potest decidi notabilis quæstio, quæ ortum habet à 56
Paul. de Ca. quem refert, & impugnare videtur D. Iaso in repet. l. admonendi. col. 94. versi. per ista considera. ff. de iureiur. dum voluit quòd si probo per vnum testem confessionem factam in vno loco de mutuo dato, & per alium testem in alio loco, quòd isti testes sunt coniungendi: D. Iaso post Anto. de Bu. dicit oppositum & quòd sint singulares. Idem voluit Alex consil. 116. in 1. vol Conclusio, est verùm quòd isti testes sunt singulares, singularitas tamen est adminiculatiua, & coadiuuat intentionẽ agentis & ita credo intelligendus Paul. de Ca. Dicet aliquis: quid prodest mihi habere istos testes singulares singularitate adminiculatiua? Dic 57
quòd licet non fiat perfecta probatio, poterit tamen esse locus iuramento suppletiuo Ita dicit Fely. in d. cap licet ex quadam. col. 4. versic. modo aduerte, &c. de testi. Iterum poterit replicari Item videtur quando ha- 58
beo vnum testẽ, quia poterit esse locus iuramento suppletiuo. respondetur, quòd non. ratio, quia quando committitur probare vnum factum, & tantum habet testes singulares, singularitate non adhuc tacta, sed tota sufficiunt licet testis singularis redditur adeò debilis, quòd nõ potest esse locus iuramento suppletiuo. Et sic probanti magis expedit habere vnum bonum testem, licet sint duo, vel plures singulares Item dicet Deci. in c. licet causam. col. 6. versic. secundò singularitas. in fi. de proba. allegat Bald. in l. de quibus. col. antepenul. ver. sed numquid testis. ff. de legi. Ista regula ampliatur vt procedat etiam si agitur de probando aliquid in ge- 59
nere, puta aliquem esse hæreticum, vsurarium, vel fecisse miracula, esse blasphematorem, vsum esse iurisdictionem, vt non credatur testibus singularibus, do. Iaso in repe. l. admonendi. col. 94. versic. nota etiam diligenter ff. de iureiur. quòd testes deponentes de actibus particularibus, sunt adeò singulares, quòd nihil probant. & istam opinionem dicit Bald tenere per text in d. cap. licet causam. de proba. qui eam conclidenter probat quia ibi agebatur de probanda iurisdictione: & tamen testes singulares repulsi fuerunt. Vltra do. Iaso addo Alex. idem tenentem, in consil. 3. col. 4. & 5. in 4. vol. Ludo. Ro. singulari 355. incipiente, volo probare. Fely. autem in ea. licet ex quadam. col. 5. versic. secundò limita. de testi. videtur prima facie velle, quòd vbi agitur de probando aliquid in genere, testes singulares probent, & vltra exempla do. Iaso ponit quando quis vult probare possessionem decimandi, vel recolectionem fructuum, tunc sufficiunt testes singulares: & sic contra do. Iaso adiicit tantùm duas restrictiones: prima est quãdo agitur de probãdo aliquid quod sui natura [illegible] aliud remouetur: nam quis non potest esse hæreticus & Christianus: & sic de singulis exemplis. Secunda re- [illegible]
originẽ, & vnam causam, illa origo probatur per testes singulares respectu actus, sed vbi actus sunt separati, dicuntur tamen reiterati propter expressam similitudinem non indentitatem, requiruntur tunc in quolibet act[illegible] testes, aliàs non probant. Ex his vult concludere Fely. q vbi agitur de probanda iurisdictione, vel [illegible] testes singulares admittantur & istud clarùs dicit col 5. versi secundò limita [illegible] agitur de probando aliquem esse vsurarium. Et sic infertur, q si producantur plures testes quorum quilibet dicat de vno instrumento vsurario, non probatur quem esse vsurarium: quia de nullo instrumẽto perfectè probatur: aliàs sequeretur q vnus actus repetitus, qui consistit in dicendo vel faciendo, posset probari per vnum testem. quod secundum eum est falsum. Istæ restrictiones rectè consideranti destruunt totam limitationem principalem, quando agitur de probando aliquid in genere. Nec video quòd quando actus habet originẽ 60
ab vna causa, tũc sufficiant testes singulares: vt in exẽplo quod tradit Fely. quãdo testes singulares deponũt, quòd iudex sedit pro tribunali tanquam iudex, quòd sit probata iurisdictio: quoniã actus sessionis nõ est plenè probatus. bene fateor si ille actus probaretur per cõtestes, sequeretur q iurisdictio esset probata, quæ ex illo actu necessario resultat: & in illud de iurisdictione refutat in dubium. Idem Fely. in d. c. licet ex quadã. col. fi. ver. & dum suprà dixi. & sic necessario refricatur in dubiũ prima distinctio, quãdo plures actus habẽt vnã originem, & vnã causam, in tantum q Fely. adeò confusè loquitur, quod ex dictis suis tantũ concludi po- 61
[illegible] ex quadam. col. fi Deci. in d. c. licet causam. col. 6. ver. tertiò singularitas testium. concludit q dicta testium 62
[illegible]
da est. de testi. & ante eum fuit Paul. de Leã. Quando actus habent vnam originem & vnam causam, tunc testes singulares probãt: intelligе, licet ipsi nõ dicant nõ plenè, sed tunc singularitas est adminiculatiua. Exem- 63

plum: ego pero decem quæ tibi mutuam probo per vnum testem de numeratione, & per alterum de confessione: non est perfecta probatio, quoniam deponunt de diuersis factis sed quia agitur de pro-
fessione: non est perfecta probatio, quoniam deponunt de diuersis factis sed quia agitur de pro-
vnum factum habēs originem ex vna tantum causa mutui testis de confessione administrato a teste de-
mutatione, ita quod possent esse loco iuramento suppletiuo. Sed quando sunt diuersa facta habentia separa-
tam originem, etiam quod tendant ad eundem finem, non probant: exemplum datum fuit quando de
de probando aliquem vsurarium. Nam licet testis deponat de mutuo sub vsuris, alter de alio, nullam ne-
perfecte probatur, nam quod sit vsurarius trahit originem a diuersis factis, & non ab vno. Idem ad pro-
64 dam aliquem recepisse miracula. Et quia dictum fuit in primo membro distinctionis, q̄ probatio potest et
te talis etiam per testes singulares, quòd esset locus iuramēto suppletiuo forte dicet subtilis doctor Ita dī
putatio non potest esse magni momenti, quoniam iuramentum suppletiuum non defertur in causis arduis
& magnæ æstimationis, puta in causa status matrimonii, feudali, & hic le singulis, vt dicit do. Ias in repet l.
admonendi c. hinc. ver. nonne videndum est. ff. de iureiu. Nam non respondetur, & hoc nusquam declarat
à memori, quod licet ille non sit verum, quando est semplene probatum, tamen quando est aliqua pl. fi-
ſem ipsum probatum, in causis quantumcunque arduis deferatur iuramentum in supplementum probationis.
Ita D Ias. dicit repet. admonen. h. col. 15. ver. limita omnes istos casus ff. de iureiur. Ista tamē puto vera, qñ
vnus testis deponit de facto proprio, & immediato, puta de numeratione mutui quæ facta est semplene pro-
bata, sed quando testis deponit de facto alterius, puta de confessione: qñ aliud est vltra semplenam probationē, etiā in cardinali ca-
sus testis deponat de confessione: qñ aliud est vltra semplenam probationē, etiā in cardinali ca-
loco suo mēto fuit petitum. Sed si plures testes deponerēt de cōfessionibus extrajudicialibus, ex actis diuersis tē-
porum & locorum, sic nulla cōfessio esset semplenè probata & tamē indicia tunc probata per duos testes.
65 gio, communiter approbata in l. h. C. ibi m. hereti. Isto casu non esset locus dicto iuramēto, licet tamē ista in gu-
66 laritas dicatur in dubio latius, & no obstat. 2. In hac materia singularitatis testiū, nō solū attenditur vnū per-
petuo no testē, sed testes singulares possent esse adeò fide digni, q̄ iudex posset eis credere no obstāte singu-
laritate. Istud voluit Paul. de Ca. in rep. l. admonēdi. col. 7. ff. de iureiur. & in l. Lucius. vbi Bar. ff. de his q̄ not.
67 inf. apertius. Martyn. in l. 1 §. 1. ff. de quæst. & in singul. 1 & 4 incip. vulgatum est. Itē addo aliud notan. q̄ in
cumulat. ibus duæ semplenæ probationes, licet nō possint concurrere ad faciendā plenā probationē, tamē fa-
ciunt ad tortura. Iason. dicit rep. l. admon. di. col. 96. ver. itē cane. ff. de iureiur. Itē aliud singularius addo,
68 ficiant ad tortura. Iason. dicit rep. l. admon. di. col. 96. ver. itē cane. ff. de iureiur. Itē aliud singularius addo,
quod licet in Sicilia lex 54. col. 2. in 1. vo. q̄ testes singulares deponentes super diuersis indiciis, tendentibus ad
vnum crimen, sufficiant ad torturā. Istud credo verum, quando ex pluribus indiciis vnū est probatū per duos te-
stes, quia gl. in auth. h. C. simil. hereti. Nā duo testes singulares tendētes ad vnū finē administrant ferē ſemi-
plenam probationem, quæ cum habeant locum in causis ciuilibus, tantomagis in criminalibus, in quibus agitur de maiori præsudi-
cio, & plenæ probationes requiruntur, l. h. C. de proba. Quòd iudex possit moueri ex testibus sin-
gularibus, per concurrat plura indicia & adminiculatoria, vult Paul. de Ca. cōsil. 143 in 2. vol. credo dictā opi-
nionem procedere modo proximè declarato. Prædicto tu Paul de Ca. plurimū coherent dicta do. Ias. in repet. ad no-
69 nē di. col. 95. & sequentibus. ff. de iureiur. vbi concludit q̄ iudex in iudicando potest moueri ex diuersis spe-
ciebus probationū. Et alia tertia causa, quæ aliquando in totū testem repellit, aliquādo operatur maiorem di-
minutionē: videlicet odium & inimicitiarū. Ideo duas facio conclusiones: aliquādo inimicitia est capitalis, & il-
la in totū testē repellit: & habet locū hæc regula, etiā si inimic⁹ de recētu recepisset sacratissimū corpus Chri-
sti. Nā licet præsumatur in bono statu, & remissio iniuriarū & inimicitiæ, tamē nō tollitur præsumptio,
70 quæ est quòd inimicitia præsumatur durare. Itē si sit de recenti inimicus capitalis reconciliatus, quia ple-
runque æquiparantur aliquid factū nō esse, vel esse de recenti, vt tradit Fel. in c. eam & col. 8. ver. videmus in
fundo. de rescript. Et ibi habes in apostilla, in verbo, de recenti. quod aliquid dicatur de recenti, quando non
præteriere duo anni: tamen puto id relinquendum iudicis arbitrio, secundum materia subiectam, per tex. in
l. 1. ff. de in dieb. vbi qñ tempus nō est à lege declaratus, statur iudicis arbitrio. & ratio est, quia testis de recēti
reconciliatus nō sit idoneus, quia illa reconciliatio fieri potuit, vt facilius hædere posset. Et ita sæpe cōtingit &
71 ego experti sum. Idem dixit Salomon in proverb. de inimico reconciliato nō cōfidas. Itē habet locū hæc
regula, in eo qui licet habeat causam inimicandi, puta quia alter cē inimicū recit, vel detinet maiorē partē for-
tunarum, vel fortè vxorē carnaliter cognouit, & tñ non facit signa euidentia inimicitiæ: certè à tali præcauē-
dum est. Ratio est Catonis, qui dicit. Quòd fl. mentē est placidū fortan latet altius vada. Et eodē, dū dicit. Fistula
dulce canit, volucrem dum decipit auceps. Nam ille qui iniuria recit, recta ratione potest aduertari de vltione
recipienda. Hoc probat l. nemo. C. de epi. audi. quæ dicit, nomen dada quod recit expectet. Et id probat lectu-
ra scripturæ quæ dicit, quod quisque mentabitur eam mēsuram, qua alios mensus fuerit. Ita dicit tex. in c. cum ater-
72 ni. de re iudi. li. 6. Secunda conclusio est, quòd leuis inimicitia debilitat dictum testis: sed in totū nō repel-
lit. Et ostendam iudicis veritatem in cognoscendo quando inimicitia dicatur magna, & quando leuis. Et, vt fiat
breuis, prædictas regulas tradit Fely. cū suis exemplis, nō tamen illa aperte declaratis, in c. quotiens. de testi.
col. 1. & 2. Et bene colligi potest hæc distinctio ex tex. in authen. si dicatur. C. de testi. quæ facit differentiam
vtrum lis sit de causa criminali, vel de causa & pecuniaria. Sit ergo cautus qui vult excludere testem ob odiū
& inimicitiam, quòd deducat causam illam inimicitiæ quæ moueat iudicem ad arbitrandum inimicitiam esse ma-
73 gnam & capitalē: aliàs in dubio inimicitia reputaretur leuis. Et inter cæteras causas nota illam de qua in
loco prælegato Fely. refert, quando testis se iactauit quòd noceret ei contra quem producitur: quia hanc
sæpius vidi deductam in hac patria. Et isto casu non esset necesse probare quòd esset solitus mandare minas
executioni: prout requiritur quando petitur cautio de non auferendo: de qua cautione per Felyn. in verbo,
qui tamet offendi. in fi. de treu. & pace. Et de hoc dixi, ni fallor, in tit. *les fiefz.* tit. 22. artic. 18. in causa 17 fe-
lonīæ, quando quis copulauit amicitiam cum inimicis domini. Potes etiam notare aliam quam Fely. tradit

in proœ

in proœ. decretalium, in verbo, Gregorius. col. 4. versic. in text. ibi, salutem. vbi dicit quod sicut salutatio an-
te litem cœptam facit præsumi remissionem iniuriarum, ita omissio solita fieri patienter facit præsumi certum
inimicitiam. Credo tamen quod talis inimicitia reputaretur leuis, nisi probaretur causa precedens esse gra-
uis. Operæpretium videndum est, si pars testem producens, quem tu vis obiectare de inimicitia, possit 74
replicare te non esse audiendum: quoniam si de aliqua inimicitia constare possit, quod non creditur, illa fi-
cta tuo, & culpa tua ortum habuit. Ideo talis allegatio tibi prodesse non debet, per regulam, damnum. ff. de
reg. iur. damnum enim quod quisque culpa sua patitur, sibi imputare debet. Et quod dicit Æsopus, Discat
in authorem pœna redire suum. Item tex. non subuenit culposis aut dolosis, sed simplicibus: text. est in l. A-
quilia. ff. ad l. Aquil. vbi etiam inferens damnum etiam cum leui culpa, tenetur ad satisfactionem. In contra-
rium, & sic quòd non obstante allegatione quòd inimicitia processerit ex facto & culpa eam allegantis, non
repellatur testis. Decidit do. Ias in l. si filiam. col. 1. & 2. C. de nuptiis. testa. per glos. in l. Athaletæ. § dat remis-
sionem. in verbo, facta. ff. de excu. tut. Cum opinione do. Ias. tenent Panorm. & Fely. in cap. 1. col. 1. de iudi.
Bart. autem in l. 1. §. cum quis. ff. de quæst. dicit quòd talis inimicitia in totum testem non repellit: sed quan-
ta talis testis sit adhibenda, iudicis arbitrio relinquitur & arbitrium iudicis erit in cognoscendo si inimicitia
sit capitalis vel leuis, per supradicta in prin. Item & his qui dubitabat ne aliquis contra eum examinaretur, 75
fecit iniuriam testi, vt propter inimicitiam eum posset repellere: certe illa affectata inimicitia nihil prodesset
eam alleganti. Ita declarat do. Ias. in d. l. si filiam. col. 2. versic. limita tamen quod dixi. Idem dicit Cepol. cau-
tela 6. Et vtrum talis inimicitia fuerit affectata, licet doct. in locis prælegatis non dicant, considerabit 76
iudex ortum dictæ inimicitiæ. Et si subesset causa de præterito: utem si fuerit facta post litem motam, & mul
tomagis si panco tempore ante productionem, vel post productionem, & ante examinationem: per ea quæ
notant Bart. & cæteri, in l. post contractum. ff. de donati. De eo qui primo alienat omnia bona sua, deinde
committit homicidium vel aliud crimen, ex quo aut propter contumaciam bona poterant publicari. Et 77
præ hæc probantur per ea quæ in fin. li tradit Felyn. in cap. in literis. col. 4. versi. illud autem intell. ge. de te-
stibus vbi tractat de tali oblocutore intento à domino post litem motam, & postea producto in testem. Aliquan- 78
do testes obiectantur quòd sint domestici, vel familiares: & ideo aliquando eorum testimonium repellatur.

Item qui dicantur domestici & familiares: & quid inter se differant, vide Felyn. in cap. in literis. de testi. 79
Et ibi habes de consanguineis, vxore, fratre, compatre, & socero, quando admittantur in testes. Et de mate-
ria domesticitatis possunt videri quæ plenè scripsi in tit. *des effaues.* tit. 26. artic. vltimo. Ex his habes obiec-
tis, videlicet, quòd inimicitiæ contrarietatis, singularitatis, inimicitiæ, domesticitatis, familiaritatis, & cō sanguinitatis, & affinitatis, cæteris frequentioribus bene examinatis. Item quæro dic. considerando alia q̄ testes 80
obiectantur sint talia, quòd si de eis constaret ante depositionem, essent testes repellendi. Quod idem iuris
est [illegible] obiectis post examen tempore reseruato à constitutione vel à iudice quia tunc
[illegible] & habentur pro non examinatis. Notandum est decisio Arety. quam Felyn. refert, & sequitur in
cap. cum dilecti. c. l. 9. versi. quintò limita. de accu. Et sic in casu consuetudinis videtur quòd probato q̄òd 81
testes sint periuri vel infames infamia iuris, quòd nulla erit eis adhibenda fides, per prædicta. Quod etiā
probatur sic. Nam cōsuetudo dicit, quòd si crimen periurii vel infamiæ obiectum sit notorium, tunc dictum
testis nihil probat. Sed postquam est in causa conclusum, acta faciunt notorium, l. gesta. C. de re iudic. cap.
quoniam contra falsam. vbi plenè doct. de proba. Ergo iudex qui videt tales obiectus per conclusionem in
causa transire in notorium, non debet testibus fidem adhibere: & istud argumentum est fortissimum, sed
[illegible] contra mentem consuetudinis, quæ intellexit de notorio apud populum, & non apud iudicem.
Nam acta talia bene faciunt notorium apud iudicem. & apud eos qui ea vident: sed non apud populum, vel
[illegible] Et de illorum tempore non intelexit consuetudo & ideo secundum consuetudinem testes obiectati etiam
obiectis [illegible] dummodo tales obiectus fiant de tribus delictis in consuetudine non deductis, & 82
probatur [illegible] de quibus fit commune. Item in quantum est in consuetudine loquitur de periurio, non
tandum est, quòd si quis semel convictus fuerit de periurio in vna causa, in alia causa perdit beneficium, vt
credatur in dubio vbi, siue agatur de facto alieno, siue de suo proprio: vt per exempla declarat Felyn. s
in cap. ex parte. col. 2. versic. nota quinto. de testi. do. Ias. in l. quod te. col. 11. versic. nunquid si debitor. & col.
sequenti. ff. si cert. pet. vbi convictus de mendacio perdit beneficium, vt ei credatur, vbi alias crederetur.
Item quia sæpe contingit mulieres vocari in testes, operæpretium est scire quando mulier possit testificari, 83
[illegible] Item in testamentis, maximè ad pias causas. Item in cōsiliis, & alias
vtilibus volūtatibus. Item quantæ sit efficaciæ mulebre testimonium, maximè quando contrariatur testimo-
nio virorum. De his vide plenè Felyn. in cap. quoniam. per totum. de testi. Item & quia sæpe domini produ-
cunt eorum subditos iurisdictionales in testes: quæritur vtrum dicti testes sint idonei? quòd sic concludit
Chassaneus in tit. *des mains mortes.* §. 18. in verbo, *mainsmortables.* fo. 326. Et ibi quid in vassalo.

ARTICLE VI.

Obiectz & reproches generaulx, sans specifier le cas pour lequel lon veult reiecter le tesmoing, ne sont receuables.

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. VI.

1 *Obiectiones sunt in vsu huius patrie sicut tam de iure communi quam secundum consuetudinem.*
2 *Exceptiones [illegible] proponende, & an obiecta [illegible]*
3 *Testes [illegible] possunt agere actione iniuriarum contra eos [illegible]*

Obiicient

Obiiciens testi in iudicio, si non probat, an puniatur.

4 *Obiiciens satis est quod probet obiectatum de aliquo uitio uel crimine haberi & reputari pro tali, ut euitet actiones iniuriarum.*

Obiectus contra testes sunt in individuo specificandi. Idem dicit tex. ad literam, in c. præsentium. de testi. lib. 6. Ratio est
1 *quia ea quæ specialiter non fiunt, censentur neglecta, l. ita apud Labeonem. §. hoc edictum. ff. de iureur.*

Se offert notabilis difficultas: quid iuris in aliis exceptionibus, vtrũ sufficiat eas generaliter proponere?
2 D. Iason in l. cum ita. col. 3. ver. 4. tñ aduerte. in practica, secutus Spec. quem allegat, dicit q; sic, imò si in specie excipieret, iustificaret aduersariam. Idem tenet Felyn. in c. significantibus. versic. sexta declaratio. de lib. [illegible] C. tiarum, & quòd sit excipiendum in specie, declarat Cepol. tua cautela 265 incipiente, quando libellus. plaire Ang. consil. 61. in 3. col. pro concordia concludendam est, q; sicut actio generalis procedit parte [illegible] coponente. l. fin. C. de anna excep. & econuerso, parte opponẽte, non procedit. Idem est in exceptione; quia
3 reus in excepriombus dicitur actor: & istam concordiam volunt Felyn. in rub. d. excep. Et quia [illegible] obiectus int. specificandi; quæro de aliquibus q; æstionibus ad materiam non impertinentibus. Et primò vtrum testes obiectati possint agere actione iniuriarum contra obiectantem: Et vt materia reddatur clarior, formabo quæstiones, ex quarũ solutione patebit responsio ad præcedentẽ quæstionẽ. Et primò, quæro vtrũ liceat mihi dicere conuicium vel iniuriam alicui, quãdo continet q; ego dixi veritatẽ, & consequenter an eo casu cesset actio iniuriarum? die quod non, & sic fit conclusio quòd iniurato actio iniuriarum cõpetit. quia cum natura inter nos constituerit quandam cognationem, hominem insidiari honori hominis nephas est, l. vt vim. in fi. ff. de iust. & iur. Et id mandat Christus, dũ dicit: Si peccauerit frater tuus in te, corripe eum inter te & ipsum. Et sicut turpe est detegere rem tumulatam, l. 1. C. quando & quãquam pars debe. lib. 16. quanto magis turpe est quod nostra crimina detegantur? Ideo dixit Cato moralis: Quantumcunque potes, celato crimen amici. Et istam regulam tradunt Cano. maximè Panor. & Felyn. in cap. cum te. col. fi. de rescrip. Et ibi Felyn. facit regulam, quòd veritas conuicii nõ excusat ab actione iniuriarum: & demum subdit quatuor limitationes. Prima, quando verum dicitur ex causa correctionis. Secunda, si dicitur conuicium, vt à proximus auferatur nocumentum corporale, puta tu es leprosus. Tertia, vt auferatur nocumentum spirituale, ne forte inhabilis ordinetur in sacris ordinibus. Quarta vbi dicitur verum in iudicio. Et ratio harum limitationum quia p; testẽ capi bona præsumptio & cessat præsumptio quod conuicia dicta fuerunt animo iniuriandi. Et habes quod obiectes testi in iudicio, quod est ribaldus, vel aliud crimen, vt eum repellas, si non probet, potest conuenire actione iniuriarum. Et dum do. Iason l. hinc. ff. quod quisque iuris. dicit quòd etiam si obiciens crimen non probet, non potest conueniri actione iniuriarum. Inadiecter locutus fuit quia alibi docet, vbi dicunt alter, & maxime D. Alexander Ang. in tractatu maleficium verbo, necnon ad quem clarissimum col. 2. versic. hoc etiam patet. dicit quòd obiciens crimen per modum exceptionis, non punitur. Ratio est, quia ex verbali iniuriatione offenditur bona, vel respublica: vt declarabo in titulo de iniuriis. tit. 22. Et verum dicit respectu fisci: sed non autem respecta partis. idem Ang. dicit colligit. ita vera. videtur tamen. quòd taliter obiciens si non probet, teneatur actione iniuriarum, & in claus. idem tenent doct. maxime Felyn. col. fi. in c. 1. de excep. plene explicat hanc materiam, & secundum veritatem Oldr. cons. 53. incipiente de mat. Alex. in d. l. fin. ff. quod quisque iuris. Et ex his remanet decisa quæstio formata de teste obiectato, qui non potest actionem iniuriarum, si probetur obiectationem esse veram alias secus. Et in practica aduerte ad vnum verbum in
4 situm per Alex. in d. l. fin. ff. quòd quisque iuris. quod [illegible] dicit quòd testis pro veritate patiatur obiectum, posse in aut quod probat tale reputari. Ecce quod dicis reputatio tollit præsumptionem, quod dicit obiectus animo iniuriandi. Et quod allegantes obiectus contra testes, & non probantes puniantur vltra disputationẽ iuris communis, id fiat ut regia constitutio, publicata de anno domini 1539. artic. 41.

ARTICLE VII.

Et quant es maties criminelles, les reproches demeurent à l'arbitre du iuge.

SVMMARIVM IN GLOS. ARTIC. VII.

Arbitrium iudicis in criminalibus est maxime moderandum.

1 *Testes obiectati in crimine non recipiuntur ad testificandum contra obiectantem.*

2 Tractandum est moderandum secundum consuetudinem tamẽ, arti. 3. incipiente, *Le iuge ne doibt, &c.* Et videat si habeat relevare obiectionem de hoc habes constitutionem regiam publicatam an. 1539. artic. 165. Et ibi etiam quod obiectus dari debent ab intitulante tam cùm testes ei confrontantur: videtur enim constitutio illa bene tentientibus periculosa. Et omnia per eam facillimè decipi possint intitulati, & ne longe exempla petamus, ego Aymo, condominus castri publicarum propinqui metropolitanæ ciuitati Thurinorum, in ipso castro Turarini detentus, suspectus quidem, ne partes ducales tenerem, licet id a veritate omnino staret alienum, ex obseruantia actæ constitutionis non paruam recepi deceptionem, de mense Iunii 1542. vnus qui tempore vindemiarum vnum cultos, qui apud Alpinos Cayer, nuncupatur, malo labore parientes, & ex eis fasciculum vestes furatus deferre, ne amecogi faceret. vtque D. de Caemmis, qui Thurinorum præsidebat & curiæ consulis, & hoc vestis portata videretur vestibus eiusdem honestoque viro conuenientibus decoratus, mihi fuit cõfrõtatus, quasi tanquam notũ, licet alias tanti mihi cognitũ non fuerit, & ei tanquam testi nullũ in aliqua fuit cõsideratione. Protestor vltra cõfrontationem. Plurimùm aduertere debet iudex quòd cum cura & vigilantia sicut versatur in puniendo, ne delicta remaneant impunita prout habetur in toto tit. de crim. præsu-

præsid. & in l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. Ita exuberare debet in defensanda intitulati innocentia: pro qua ex officio etiam requisitus laborare debet: vt declarat Bart. in l. liberorum ff. de accusa. ea potissima ratione, quia melius est nocentem relinquere, quàm innocentem condemnare l. absentem. ff. de pœ.

¶DES CONTVMACES, TIT. IX.

ARTICLE I.

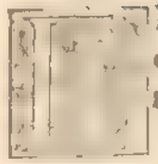

IN action personnelle ou petitoire, le defaillant en vertu du premier default, est decheu des fins declinatoires: par le second des fins dilatoires: & par le tiers, des fins peremptoires: & n'a qu'vn ny.

SVMMARIA IN GLOS. ART. I.

1 *Ignorantia proprij facti quando sit admissibilis. & nu. 10.*
2 *Contumaces veri dicuntur quatuor modis.*
3 *Contumaces ficti qui dicantur.*
4 *Contumaces veri, & contumaces ficti, quid inter se differant.*
5 *Contumax verus tam de iure, quàm de regia constitutione non appellat, & si vult audiri appellans, quid habeat agendum.*
6 *Contumax fictus an possit appellare, & an possit mulctari.*
7 *Contumax non dicatur verus citatus domi quando in citatorio erat clausula decernentis citationem domi faciam, perinde valere ac si personaliter apprehensus esset.*
8 *Exceptiones declinatoriæ quæ dicantur, & quòd debeant proponi ante litem contestatam. idem de exceptio. præuentionis.*
9 *Exceptiones dilatoriæ quæ dicantur, & etiam quòd debeant proponi ante litem contestatam, & qua pœna aduocatus possit exceptionem [illegible]*
Exceptione dilatoria proposita aduertat aduocatus, ne ultrà procedat in meritis causæ: quia renuntiaret exceptioni propositæ.
10 *Exceptio dilatoria omissa ante lit. contest. potest pòst, duobus casibus concurrentibus, proponi.*
Ignorantia facti aliqui, an sit excusabilis.
11 *Ignorantia probatur iuramento: sunt & alia quæ consistunt in animo.*
Ignorantiæ allegatio non probatur iuramento, quando allegans habet iuris præsumptionem contra se.
12 *Ignorantiæ allegatio admittit probationem in contrarium, & quòd sufficit probare indicia & coniecturas, quæ inducunt præsumptionem contrariam ignorantiæ.*
Ignorantia non præsumitur de eo qui fuit successiuè publicum & manifestum in loco.
13 *Exceptiones peremptoriæ [illegible] quando opponi possint*
14 *Exceptio peremptoria opposita post sententiam quæ transitum fecit in rem iudicatam, quando possit prodesse.*

Contumax in primo defectu excluditur à declinatoriis: in secundo, à dilatoriis: in tertio à peremptoriis exceptionibus: si 1
peresset ei sola intentionis partis negatio.

Antequam aggrediar materiam consuetudinis, operæpretium est videre qui dicantur veri contumaces, & 2
[illegible] breuiter duco quòd contumaces veri dicuntur quatuor modis: primò citati & apprehensi personaliter, licet non comparentes & requisitus quare de contumacia sit non citata. Secundo comparentes, sed recedentes illicentiati, & de istis plenè tangit Dec. in c. 1. col. 4. vers. quintò noto per illum tex. de iudi. Tertio comparentes & nolentes ad mandatum iudicis respondere & de istis habes tex. in c. certum. 11. q. 3. Quarto dicuntur qui comparent & protestantur quòd nolunt contentire in id quod dicitur: nam dicuntur veri contumaces, quia petant eam protestando [illegible], nisi & inquantum aliter possint agere, vel nisi & quatenus ita sit, & non aliter, nec aliquo modo alio. Fiscus tradit D. Iason in l. fancinus. col. 1. vers. extende istam regulam. C. de iud. Ficti vero dicuntur citati in domo, aut in persona alicuius de familia, & non constat quòd 3
citatio pervenerit ad eorum notitiam. Et quæ sint inter eos differentiæ, vide dominum Iasonem post glossam in l. properandum. §. si quidem pars. C. de iudicijs, eundem Iasonem in l. prima. §. final. columna quarta & quinta. ff. si quis ius dicen. non obt. Et ibi habetur inter cætera, quòd verus contumax non appellat. Item dicit regia constitutio publicata anno 1539. artic. 4. vigesimo octauo: declaratum est dictus Iason procederet, quando ex declaratione non appellantis non tollitur contumacia, nam hoc non licet contumaci [illegible] impedimentis, certe cessaret ratio contumacitatis & inobedientiæ cessante, propter quam dicitur appellantis repelli. & cessante causa, cessaret effectus eorum cessante de appell. Item declarationem ibi tactam secutus est regia constitutio publicata anno 1539. artic. 3 & 29. Vnum in materia huius articuli maximè notandum, [illegible] licet fictus contumax possit appellare, quia non apparet de vera cõtumacia, sed præsumpta: si tamen à sententia non appellauerit infra decem dies, ab appellando de cætero erit exclusus. Hoc probatur licet Fictus sit contumax non debet mulctari: si tamen mulctetur, & non appellauerit infra decem dies a die latæ, valebit mulcta. Iason in l. 1. §. fi. col. 5. ver. secundo limita. ff. si quis ius dicen. nõ ob. Aliud singulare nolo omittere, quod nõ 7

reperies factum in locis ordinariis: quod si iudex in citatione dicat, decernentes citationem domi factam perinde valere, ac si citatus personaliter apprehensus foret: eo casu citatus dicitur versus contumax, etiã non personaliter apprehensus. decis. est Card. Zaba. in clem. 1. in fin. de iudic. licet magna sit authoritas domini Card. & non reperiam contradicentem: tamen dubito de dicta decisione. quia vera contumacia dependet à facto citati, & non alterius: nam si scivit, & neglexit comparere, deliquit, quia contempsit iudicem: & sic propter delictum potest mulctari: sed iudex per suam declarationem non potest facere quantum ad citatũ, vt habeatur pro contemnente, quando ignorauit citationem: neque ipse iudex, qui est inferior lege, potest facere & ordinare, q̃ ignorans habeatur pro contemnente: cùm superior non possit tollere legem superioris. c. cùm inferior. de maio. & obe. l. nam & magistratus. ff. de arbit. Bene fateor quòd dictum Card. procederet, quando illa clausula apponeretur in citatione per superiorem, qui haberet potestatem legis condendæ, quia ille potest derogare legi positiuæ: vt amplè dicitur in l. omnes populi. ff. de iustit. & iur. & habetur in cap. proposuit. de concess. præb.

In tex. in verb. *declinatoires.*

8 Declinatoriæ dicuntur, quando quis petit se remitti, vt habuistis in tit. *des renuoy*. Et de iure communi est necesse opponere tam declinatorias, quàm dilatorias, ante litem contestatam. cap. inter monasterium. de re iudic. Idem in exceptione præuentionis, quæ est declinatoria fori. Iason in l. ita demum. col. 1. C. de procur.

In text. in verb *dilatoires*

9 Dilatoriæ quæ dicantur: & quòd etiam debeant opponi ante litem contest. & quòd aduocatus opponẽs, pòst, puniatur vna libra auri: vide tex. & ibi do. Iason in d. l. ita demum. C. de procur. col. 1 Intellige prænulla, nisi earum scientia superueniret post litem contestatam. vt per Iason in d. l. ita demum. Et aduerte tu aduocate, ne postquam ad tui notitiam deuenerit aliqua exceptio dilatoria post litem contestatam superueniens, vel ante incognita, vltrà procedas in meritis causæ: quia eris exclusus a tali exceptione, per primum actum, qui reputatur meritus causæ. Ita D. Iason in d. l. ita demum. col. 1. vers. istam regulam. Fel. plenè in cap. cum M. Florentinus. col. 4. vers. ex hoc merito. de constitu. vbi dicit quòd procedendo in meritis, videtur renunciare dilatoriæ superuenienti post litem contestatam. Iason in d. l. 3 versic. quarto limita. de offi. delega. vbi ample hanc materiam exceptionum declinatoriarum & dilatoriarum prosequitur. Et plenius in c. exceptione. col. 3. vers. ad materiam. de except. Et perpetuo teneas cordi, quod quando exceptio respicit incompetentiam iudicis non prorogabilem, tunc per eam potest etiam post sententiam: quia reddit iudicem retro nullum. Ita Felyn in d. c. ex parte. col. 7. versic. fallit octauo. Et ex ea potes colligere cautelã, ad eradendam clericum a morte, qui fuit a iudice laico condemnatus: quia si excipiat de priuilegio clericali, & fidem faciat, erit remittendus iudici ecclesiastico. Gemi. in c. vnico. de cle. coniuga in 6. & notatur per Ii

ARTICLE IIII.

En vertu dé quatre defaultz donnez contre vn delinquant en cause criminelle, le iuge peult proceder à condemnation par les informations qui seront pardeuers luy, sans qu'il soit besoing recoller les tesmoings.

SVMMARIA IN GLOS. ART. IIII.

1 *Absens in criminalibus utrum secundum regiam constitutionem possit damnari. & quid secundum ius communis dispositionem. Et hoc quando pœna est imponenda à relegatione suprà. item à relegatione infrà. & numero 2. 3. & 4.*

3 *Absens ex solis informationibus per quas delictum plenè probatur, an possit condemnari. & nu. 7.*

6 *Contumacis bona quando possint annotari & reduci ad manus officij, tam iure communi, quàm regia constitutione. Annotatio bonorum non est fienda, nisi in criminalibus, in quibus est imponenda pœna à relegatione supra.*

8 *Absens in patria regia, siue regatur consuetudine, siue iure scripto, condemnatur, non habita distinctione criminum leuiorum & grauiorum.*

10 *Indiciorum aliud est facti, aliud iuris.*

11 *Indiciorum quæ sufficiant ad capturam torturam, uel condemnationem. & nu. 12.*

12 *Indiciorum quæ dicantur dubitata, uel indubitata.*

13 *Indicium unius testis quando sufficiat ad torturam.*

14 *Indicia remota sunt probanda, & per quot testes.*

15 *Indicia remota ex testibus minus idoneis, quando sufficiant ad torturam.*

16 *Indicia quando sint recepta à testibus singularibus.*

17 *Indicia quando parte non uocata testes recepti probent.*

18 *Indicius indubitatis an possit quis damnari, & quæ sint indicia indubitata.*

19 *Contumax ex indicis non est melioris conditionis, quàm præsens: ideo lapsus termini ita præiudicat contumaci purganti contumaciam, sicut præsenti.*

20 *Contumax utrum possit condemnari quando informationes faciunt solum indicium ad inquisitionem, capturam uel torturam.*

21 *Contumax potest tantùm multari, sed non condemnari: & quòd non possit haberi pro confesso & conuicto.*

22 *Iudex multandao contumacem, an possit apponere pœnam, quòd nisi compareat, habebitur pro confesso, & conuicto: & an ex statuto id possit fieri. & nu. 23.*

24 *Conjectudo seu statutum quòd contumax condemnatur ex informationibus, quomodo sit intelligenda.*

25 *Executio corporalis licet non possit fieri contra contumacem, tamen fit executio respectus interesse partis.*

Absens quater citatus in criminalibus super sumptis informationibus, testibus non repetitis condemnatur.

1 Aliter proceditur in criminalibus secundum constitutionem regiam publicatam anno 1539. arti. 25. vbi
2 facta prima assignatione ad comparendum personaliter contra citatum contumacem, decernitur captura personalis & datis duobus defectibus, conceduntur literæ, quòd si citatus non poterit capi, citetur ad tres breues dies et iam het reductio bonorum ad manus regias, donec parueri. Et licet constitutio non dicat expresse, intelligitur tamen velle q̃ absens condemnetur: quia cùm iam præsupponatur captura decreta, & reductio bonorum facta ad manus regias, tres sequentes citationes redderentur inutiles, nisi fierent ad effectum ferendæ definitiuæ. Et quòd absens contumax possit condemnari, vult hæc consuetudo super sumptis informationibus, etiam testibus non repetitis. Intellige hanc consuetudinem procedere, quando ex
3 informationibus delictum est verificatum. Et declaratio ista recipit declarationem à regia constitutione, publicata anno 1539. artic. 27. vbi habetur quòd non potest ferri sententia contra contumacem, nisi prius accusator probauerit suam accusationem. & art. 30. vbi apertè dicitur quòd sententia contra contumacem, habet executionem appellatione nonobstante, quando intitulatio est verificata. & locus esset secundum iu-
4 ra & constitutiones executioni sententiæ, partibus auditis. Quid autem sit de iure communi: vtrum absens possit damnari: tex. in l. absentem. in princ. & in ea. l. in §. contra contumaces. videtur contrariari. Ideo distinguendum more Bart. in d. l. absentem. Primò potest quæri si absens, quando est imponenda pœna à relegatione infra, possit damnari, maxime post litem cõtestatam? Bart. in d. l. absentem. dicit quòd non, de iure tamen habitat quid de iure canonico, quo fit de dicto iure, allego text. in c. veritatis. de dol. & contu. vbi dicitur quòd damnatus, etiam lite non contestata, ad depositionem episcopatus. Et ratio potest esse de iure canonico, quia non infertur per illud pœna sanguinis. Secundo quæro. Quid quando pro crimi-
5 nibus est imponenda pœna à relegatione infra? Concludo secundum gl. & Bart. in d. l. absentem. q̃ etiam lite non contestata potest absens condemnari. Rationem ponit Bar. quia in grauioribus delictis, data contumacia, fit bonorum annotatio: iuxta titulum ff. & C. de requi. re. & tex. cum gl. in l. absentem. C. de accu. sed in casibus leuioribus nulla sunt prodita remedia contra absentem, ergo debet posse procedi ad diffinitiuam.
6 Intellige tamen veram si constet de delicto, secundum Bar. in l. penul. col. 1. de quæstio. Aduerte diligenter, quòd dicit titulo de requi. re. secundum Bartolam, non habent locum de iure communi, nisi in grauioribus casibus, quando pœna est imponenda a relegatione supra: & quando hoc sit, potest videri Bart. ample in l. pe-
7 nultima. §. adhuc. ff. de public. iudicis. Vnum tamen notandum est, quod in patria regia siue regatur consuetudine, de qua hic, siue iure scripto, absens condemnatur, non habita distinctione criminum leuiorum, & grauiorum: quia tam consuetudo, quàm regia constitutio non distinguit, sic nec nos

nec nos distinguere debemus. l. de pretio. ff. de public. Item ea est fienda interpretatio, vt aliquid addatur iuri communi. Contra absentem in ciuilibus quilibet procedatur ad primam: vel secundam inducias, 8
vide plenè doct. maximè Decian cap. consolationibus. de cõstit. deleg.

In textu vero *ex informationes.*

Nota quod tales informationes facta probant plene Bart. in l. [illegible] ff. de quæstio. Et de materia [illegible] quando delictum ad torturam. vt tenet Bart. in d. l. in ampl. Panormi. in c. tertio loco et l. vltima. Iason. & Decio. per totum. & bene probat. Quoniam hæc materia iudiciorum est valde plena, per 11
Iason. de Decio. per totum. & bene probat. Quoniam hæc materia iudiciorum est valde plena,

ARTICLE V.

En matieres d'execution de meubles, de criées, de cas de nouuelleté, & autres matieres possessoires, verification de cedules, de cession de biens, taxe de despés, respitz à vn & cinq ans, de recours sur ce que à tort & sans cause, & recours en matiere d'inhibitions & defenses, vn seul default ou congé re integra, emporte finalité & gaing de cause.

SVMMARIVM IN GLOS. ARTIC. V.

1 *Defectus quot requirantur in contumace secundum consuetudinem Aluerniæ. Item secundum constitutionem regiam. & num. 2.*

1 *Quia suprà in 1. articulo, & sequentibus dictum fuit non posse peruenire ad diffinitiuam, nisi procedant quatuor defectus: nunc in ista consuetudine dicitur quòd in non requirentibus diffinitiuam, veluti executiuis mobilium in casibus nostris: nunc in ista consuetudine dicitur quòd in non requirentibus diffinitiuam, veluti executiuis mobilium in casibus nostris,

3 *Spolians certis casibus auditur volens probare de iure suo: & impedit reintegrationem & nu.3*
4 *Spoliatus in quibus non restituatur.*
5 *Defectus quos requirantur in interdicto recuperandæ. & seq.nu.*
8 *Iuuenes legis, meminerint. C.unde vi. quando quis meurrat*
Exceptio criminis utrum obstet agenti super spolio beneficij, &c.
13 *Exceptio notorij defectus tituli in beneficialibus, quid operetur.*
14 *Spolians aliquem, ad quid condemnari debeat.*

1 *In interdicto recuperandæ, per unicum defectum reus privatur suis defensionibus: & per actorem probato de possessorio & spolio, iudex procedet ad sententiam sine noua citatione.*

2 Videtur quòd ista priuatio illarum defensionum parui sit momenti: quia spoliatus est ante omnia restituendus, nec auditur spolians volens de iure suo edocere. l. si quis à se fundum. cum ibi latè notatis per Bar. C. ad leg. Iul. de vi pub. Etiam predo restituitur. c. licet episcopus. de præben. in 6 tamen talis priuatio potest esse magni effectus: quia sunt certi casus in quibus spolians auditur, & impedit reintegrationem. Verum 3 quia materia est frequens, operæpretium existimaui aliquos casus notabiles afferre. Primus est, quando constat notorie de iure spoliantis, & spoliato nullum ius competere. doc. est Bal. in l. si de proprietate. in vlt. col. C. si à non compe. iud. vbi dicit, quòd quando exceptio quæ obiicitur spoliato non requirit probationem, spoliatus restitui non debet. habes tria bona exemplа. Primum quando spoliatus patitur 4 gnosci super petitorio, & sententia dicit rem spoliatori pertinere: tunc sententia facit notorium inter partes. Certe agenti remedio recuperandæ obstabit exceptio rei iudicatæ, in petitorio. Ista est decisio & communis, contra tamen Bar. de qua plenè per Do. Ias. in l. naturaliter. §. nihil commune. col. 5. in princ. ff. de acqui. pos. Ideo cautela est, quod spoliatus protestetur quòd non intendit ingredi petitorium, nisi possessorio discusso, & non faciat actum contrarium protestationi. Secundum exemplum est, si laicus sit priuatus 5 decimis à parrochiano, quoniam certum est decimas deberi ecclesiæ, non esset restituendus. Istud tradit Do. Ias. in l. 1. in principio, col. 5. versi. 5. facit. ff. de ope. no. nun. Tertium est si ecclesia parrochialis spo- 6 liauerit aliam ecclesiam decimis suæ parrochiæ, ecclesia spoliata non restituitur, nisi probet de iure suo, alterum de duobus modis: aut quod eas tenebat iusto titulo, aut quod eas possederat tanto tempore cuius initij memoria in contrarium non existebat. text. est in c. ad decimas. de restitu. spoliat. lib. 6. iuncto. ca. 1. de 7 præscrip. lib 6. Et istis casibus oportet concludere ex identitate rationis, quòd cessabit interdictum vnde vi. Item & accusatio criminalis, de quibus in d. l. si quis à se fundum. C. ad l. Iul. de vi pub. Nam si cessat interdictum recuperandæ, quod est maximè priuilegiatum, vt amplè declarat Socy. in l. rem quæ nobis. ff. de acqui. pos. quantum magis cessabunt remedia quæ non tantum habent fauoris, arguendo à maiori ad mi- nus, iuxta autheri. multo magis. C. de sacro san. eccle. Ista est noua mea ponderatio, quam non reperio tactam 8 ab alio. Sed contra ubi dictum videtur obitare text. in l. meminerint. C. vn de vi. vbi virtute rescripti principis, aut sententiæ iudicis quis non potest occupare possessionem alienam. Et tamē supra fuit dictum quod ex sententia facit notorium inter partes, & quòd notorietas iuris impedit reintegrationem. Certè oportet re- spondere tex. d. l. meminerint. vt intelligatur de sententia interlocutoria. vt intelligit glo. ibi, in verbo, senten tia. Et in ista materia vt videmus dicta doctorum, ne obstet d. l. meminerint, puto distinguendum quòd si quis capiat possessionem alienam, & non constet notorie de iure suo, tunc incidit in pœnas meminerint. & l. si quis à te fundum. Aut constat notorie de iure suo, & tunc intrando seu adipiscendo possessionem, vtitur 9 iure suo, & non peccat. Et licet videatur obstare regulam ne quis sibi ius dicat. l. qui iurisdictioni. ff. de iur. om. iud. tamen illa fallit in certis casibus a lege permissis. Nam primum quòd licet incontinenti recuperare, iudicialiter tamen illa fallit in certis casibus a lege permissis. Item quòd licet domino expellere re possessionem abiectam propria authoritate. Bart. in d. l. si quis à se fundū. Itē quòd licet domino expellere intrusum propria authoritate qui non soluit canonē. glo. in verb. repellere. vbi amplissime Do. Ias. in l. 2. C. de iure. emphi. **Ita etiam videmus quòd notorietas paupertatis releuat ab excussione. Do. Ias. in §. item si** quis in fraudem inst. de actio. ergo ex his non est mirum si notorietas dominum excusat capientem possessio- 10 nem propria authoritate. Vnum aliud facit dubiam decisionem docto. nā in exemplis suprà allegatis, vi- delicet in duobus vltimis, non semper est certum spoliato ius non competere. Et circa primum de laico spo- liato decimis, aliquando laicus eas iustè possidet, puta si fuerit de eis inuestitus ante concilium Lateranense, **ergo non debet posse spoliari inauditus. Item in ecclesia non** paro. huius, aliquando habet ius possidendi de- cimas, **ex titulo vel possessione tanti temporis, cuius initij memoria &c.** Ergo non debet spoliari inaudita. Ad hoc respondetur, quod præsumptio iuris quæ est contra laicum, est liquidissima probatio. l. diuus. ff. de in integ. restitu. & l. non considerat ea quæ rarò accidunt, sed ea quæ communiter. l. nam ad ea. ff. de legi. facit dicit Do. Ias. in l. naturaliter. §. nihil commune. col. 5. in fi. vers. secundo & fortiùs. ff. de acqui. pos. vbi dicit quod quando absolutoria lata in prima causa possessorie est quod pariat exceptionem rei iudi. in secunda te- candam communem curiæ in causarum, & secundum communiter accidentia, tunc præiudicat in secunda te- candam communem curiam causarum, secus quando secundum communem cursum non solet præiudicare. Secundus casus in quo spoliatus non ve- tat ante omnia restituendus, est quando spoliatus obiicit de domino, & pars patitur procedi super tali ex- ceptione, quia videtur tacitè renuntiare priuilegio restitutionis. Ita Bar. in d. l. si quis à te fundum. Ias. in l. 1. 11 col. ff. de ope. no. nunt. Facit exceptio dicti Felyna. in c. 1. col. 3. de excep. vbi dicit quod licet a- 12 quando reo obiecto recederet inde in beneficialibus non obstet exceptio criminis. si tamen faciat opposita & [illegible] Tertius est casus quando agens de recuperatione castri fortissimi munita quòd si fieret restitutio, esset spoliatori docendi de iure quando agit de recuperatione castri fortissimi munita quòd si fieret restitutio, esset spoliatori docendi de iure spoliatus, aut impossibilis recuperatio. Alex. in d. l. naturaliter. §. nihil commune & Socy. in l. rem quæ nobis. ff. de acqui. pos. Paul. de Ca. (ut fatur) in l. si de vi. ff. de iudi. & in l. 2. vbi etiam Do. Ias. col. 2. verti.

item

item & hoc est C. de edic. di Ad[illegible] ... tes. litteras. de rest. spol. Nota perpetuo ... 13
dio recuperandæ ... pendet ... [illegible] ... exceptio notorij defectus tituli. Ita dicit & ... [illegible] ...
... Istam par[illegible] ... nem attestat[illegible] communem Alex. in l. naturaliter. § nihil commune. ff. de acqui. pos. Et dicitur notorius qui per dictam indiget probatione, quæ requirat alterius indaginem: puta quando ... Veram est visibile & patens ex ipsa scriptura. Eandem Bar. in l. 2. vers. Viterius oppono C. de edic. di. Adri. tol. & in l. 9. Si autem aliquis. vers. Verò ad contraria. C. eo. tit. &c.

In tex. in verbo, *le iuge peult proceder à sentence.*

Ad quid condemnabitur is qui spolium fecit, dicas ad restitutionem rei ablatæ. intelige cum fructibus 14
quia male fidei possessor, ita similiter fit actum. Sed si requirat regula criminalis, deportatur, & bona confiscabuntur. est tex. in d. l. si quis à se fundum. C. ad l. Iul. de vi. pub.

ARTICLE XI.

Es matieres pendantes & indecises par deuant aucuns iuges, ou les parties ont comparu, & l'vne d'icelles obtient default ou conge, le prouffit est tel que la partie contre laquelle a esté obtenu, est decheue de ce qu'elle auoit à faire a ladicte assignation.

SVMMARIVM IN GLO. ART. XI.

1 *Assignatus aliquid facere intra certum tempus, si non fecerit, poterit moram purgare, antequam iudex iam faciendi præcluserit.*

Partibus comparentibus & litigantibus si altera earum defectum patiatur, perdit commodum illius assignationis: id est 1
ea quæ tunc faciendæ erant, pendant ex dicta assignatione.

De iure communi assignatus aliquid facere certo die si non fecerit, potest purgare moram & admitti tur 2
ad faciendum, quamdiu iudex interloquendo iam præcluserit, secundum Bal. in authen. ad hæc. C. de [illegible] ... metro operatur præclusionem sine interlocutoria iudicis. In partibus vero ... [illegible] ... ad terum admittebatur ad producendum, & dictis expensis, & assignationis, in quas ... [illegible] ... [illegible] ... expensæ **ratione retardati processus, statim reficiebantur, iuxta l. non ignorat. C. de fruc. & lit. expen.** (vt dixi) **in præcedentibus æquiparantur contumacialibus.**

ARTICLE XII.

En toutes matieres conuient inferer la demande & prouffit de default en l'acte du premier default, autrement le iuge n'y aura aucun regard.

SVMMARIVM IN GLO. ART. XII.

1 *Contumacia non nocet, quando non fuit accusata facti qualitas, fatetur dicit quod contumax habeatur pro confesso.*
Per totum.

Contumacia semper est accusanda & defectus in actis inferendus alias non est apud iudicem in consideratione 1
[illegible] ... Et dicit ibidem Do. Ias. col. 2. quòd ista regula habet locum tam in criminalibus quam in ... [illegible] ... Limitat tamen notabiliter, quando lex vel statutum dicit, quod nisi constiterit ... [illegible] ... & constet, & casu non existente quod accusetur contumacia. Item non debet quis accusari- ... [illegible] ... accusato & descripta in actis, nisi de ea constitet & ita patet indicio. vt declarat Bar. ... § & in quem. Item Decius. Abbas in c. quoniam contra falsam. col. 12. vers. tertio secundum Abbatem de ... [illegible] ...

¶ DES ASSEVREMENS ET SAVVEGARDES

TIT. X.

ARTICLE I.

Diournement en matiere d'asseurement se peult donner par le serment de celuy qui le requiert, s'il ne peult autrement prouuer l'excès, inuasion ou menaces qu'il pretent luy auoir este faictz: pourueu qu'il apparoisse par information precedente de la legalite & preudhommie de sa personne, & autres coniectures qui pourroyent à ce mouuoir le iuge.

SVMMARIA IN GLO. ART. I.

1 [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ...

9 *Securitatem petens debet probare de inimicitia.*
10 *Iudex quando propter legalitatem uel excellentiam alicuius uiri potest recedere à regulis communibus.*
11 *Iudex in iudicio delicti non debet omnibus coniecturis non allegatis fidem testibus concludentibus: & econtrà. vtroque de per se non concludentibus probationibus & nu. 12. 13*
13 *Infamia testis quando sufficiens ut possit excusatus à testificando.*
14 *Iuramentum calumniæ, de testis debet esse de credulitate, quo credere, quam timuit te, uel audacia deponat.*
15 *In lex est in nostris quando sufficiat unius infamatum de omni genere coercere, non formare inquisitionem: & etiam non sumptis informationibus super infamia: erit tamen necesse quòd coram iudice appellationis fiat fides de dicta infamia aliter quam per confessionem iudicis ordinarij.*

1 *Quando petitur citatio in materia securitatis, & non potest constare de excessu, inuasione, aut minis, ita petenti conceditur, si iuramento proposita affirmauerit, & prius per informationes summarias edocuerit de legalitate suæ personæ, & cæteris, ex quibus iudex ad id moueri possit.*

In tex. in verbo, *en matiere.*

2 Nota quando aliquis timet offendi ab inimico, bene sibi consulit ut quòd faciat inhiberi per iudicem loci, ne ei noceat & faciat ponit ab regia fauore gardia: & tunc tantùm est quòd probet inimicitias. Secus quando petat cauteri per minas, non debet se minas prouocare, & quod est solitus mandare minas executioni. Bal. in l. barbarius §. ver. tas. ff. de offi. præsi. ampl. Fely. in rubr. de treu. & pa. in versi. qui timet offendi. Et quod timor non excludit immutationem, iuxta l. æquitatem. ff. de statu. hom. de quo dicitur vide plene Do. Ias. in l. aliquæ pos. hic. col. 2. versi. quarto nota. C. de tranſac.

In tex. in verbo, *menaces.*

5 Habes ex consuetudine quòd minæ præstant iustam causam timoris: quod qualiter procedat, facias differentiam per hunc textum, quando esset minoris, & non solitus de qua per Panor. & Fely. in c. 1. col. 4. de treu. & pa. in 11. & per Bal. in l. ff. de hære. instit. in casu notabili si aliquis intulerit
6 [illegible] ut prætamen dum contra eam qui minas intulit. Idem
7 [illegible] versi. & subiicit. Abbas hîc sequitur illam distinctionem: & addit quòd est illa di-
8 [illegible] rim ex parte metum inferentis, quam eius cui infertur. & infert, p
[illegible] executioni, item quod præ se ferebat quando minas faciebat, vultum terribilem, & perhorrescendum. Item quòd persona cui fiebat illatæ minæ erat femina, & etiam si masculus erat timidus, mansuetus, facilis ad concipiendum timorem. Item quòd verisimiliter actum non fecisset, aut actui non consensisset, si tales minæ factæ non fuissent, & timore vel terrore ad hoc inducti non fuissent.

In tex. in verbo, *& autres coniectures.*

9 Poterit etiam probare de inimicitiis, & quòd ille solitus est contra inimicos seuire, per ea quæ dicit Fely. in d. versi. qui timet offendi.

In tex. in verbo, *de la legalité & preudhommie.*

10 Hîc oportunè cadit quæstio notabilis & noua, secundum Do. Ias. Vtrum propter magnam legalitatem hominis recedatur à regulis communibus: Et etiam quid propter magnam excellentiam alicuius doctrinæ vel artis: Ias. in l. properandum in. §. finautem alterutra. C. de iudi. dicit vnum notabile verbum, quòd si homo multùm legalis probatæ fidei vel miræ religionis succubuerit in causa, non debet in expensis condemnari: quia non præsumitur calumniosè litigasse. Sed quia est materia plenissimè tractata, vt studeam breuitati, [illegible] Do. Ias. in d. Vbi autem ad partes. & tandem concludit assimilando, & eandem partem firmat amplè Fely. in c. in litteris. de testi. Marsy. in l. 1. §. 1. ff. de quæstio. Optimè facit tex. notabilis in l. ad bestias. ff. de pœ. vbi habetur quòd iudex qui videt aliquem decapitandum, si scit eum habere excellentiam artis, ita quòd eum viuere expedit rei publicæ, differre debet sententiam, & superiori rescribere.
[illegible] sed pro parte negativa quod non re-
[illegible] Aretin. & Do. Ias. in d. l. Et quod ibi dicit. C. eodem.
[illegible] tamen credo quòd iudex debeat
[illegible] probauerit, ad istum casum.
[illegible] sanctissimo, aut valde legali possit deferri iuramentum: quia & si non sit recedendum
[illegible] regulam à doctoribus approbatam: pro qua facit l. inter artifices. ff. de solu.

In tex. in verbo, *& autres coniectures qui pourroyent à ce mouuoir le iuge.*

11 Vide quæ dixi suprà. Item adde quòd iudex aliquando moueatur ex coniecturis ad aliquid faciendum, vel
12 iudicandum. Et in hoc proposito, Nota duo singularia dicta. Primum quòd iudex aliquãdo ex vehementibus coniecturis potest non admittere fidem testibus concludenter deponentibus, secundum verba, decis.
[illegible] Bar. per dec. in A-
13 [illegible] tamen Bar. quòd iudex debet exprimere causam repulsionis, ne teneatur in sindicatu. Ista dec. videtur de directo

recto contra notata per Bar. in l. illicitas. §. veritas. ff. de offi. præsi. vbi dicitur quòd iudex debet iudicare secundum producta, allegata & probata. Item in l. 1. C. vt quæ desa. du. par. iu. [illegible] Bar. in
[illegible] & [illegible] per le Sag. verbo. col. 3 vers. [illegible]
[illegible] habeat iudicare secundum probata & allegata, vt supra [illegible] Ve pone exemplum quando [illegible] 14
in d. §. quia verò. col. fi. versi. sextò limita. vbi dicit [illegible] & [illegible] plene concludit, tamen [illegible] non sequi eorum dicta: quia cum pallore & tremore [illegible] Et [illegible] Et vbi videatur [illegible]
sufficit iudex dixisse in sententia, quòd non [illegible] tamen quòd non sufficeret talis allertio iudicis [illegible] Et hoc
[illegible] & reputatione
[illegible] Bar. in d. [illegible]
[illegible] Et quod sufficeret allertio iudicis, de qua [illegible] 15
el 2. vbi vult quod iudex ordinarius si [illegible] 16
[illegible] Bal. in l. solam. circa. fi. C. de testi. [illegible] A [illegible]
[illegible] per hanc. C. de tempo. appel.

ARTICLE II.

Mais si les excés batures ou menaces se pouoyent prouuer, iceluy adiournement ne se doibt bailler sans informations precedentes, ioinct le serment de partie.

SVMMARIA IN GLO. ART. II.

2 [illegible]

3 *Testimonium domesticum in quibus possit admitti.*

[illegible]

In tex. in verbo, *sans informations.*

1 Præcedens tex. concordat cum iure communi, c. qualiter & quando. de accu. [illegible] 2
[illegible]. Et idem disponit regia constitutio, publicata 1539. fo. 34. articulo 101. Col. [illegible]
[illegible] 3
[illegible] Aretin. & Do. Ias. in d. l. Et quod ibi dicit. C. eodem.
[illegible] Adde Bar. [illegible]

ARTICLE III.

En matiere d'asseurement les parties sont tenues comparoir en personne, iceluy adiourné à ce que par le iuge autrement en soit ordonné.

SVMMARIA IN GLO. ART. III.

2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]

5 *Carcer quando dicatur strictus, & quando largus.*
6 *Carcer est quadruplex.*
7 *Carcer quando dicatur priuatus, & de pœna committentis priuatos carceres.*
8 *Carceres priuatos antequam quis dicatur committere, quo tempore possit quis aliquem detinere.*
9 *Carceris qui dicatur effractor.*
Eximens à carceribus aliquem detentum pro delicto uel debito, qualiter teneatur.
10 *Consilium dans carcerato ut aufugiat qualiter teneatur, & de materia carceris uide remissiuè.*

1 *In causis assecurationis partes tenentur personaliter comparere & sistere, donec aliter sit ordinatum*

2 Ratio patet ex sequenti consuetudine: quia pœna infractionis est corporalis, ideo habet locum quod dicitur per tex. glo. & Bar in l. pen. ult. §. ad crimen. ff. de pub. iud. Etiam in ciuilibus aliquando citatus tenetur personaliter comparere, quando iudex ex causa id fieri mandat: vt amplè habetur per doc. in l. fi. C. de procur. Et quia hic dicitur quod intitulatus de infractione saluagardiæ tenetur facere defensiones in vinculis, donec aliter per iudicem sit ordinatum: hîc cadit quæstio sabatina, quando intitulatus postquam personaliter comparuit, teneatur facere defensiones in vinculis? Pro solutione est recurrendum ad doc. Bar. in d. l. penul. §. ad crimen. ff. de publi. iudi. vbi facit differentiam an sit imponenda pœna à relegatione intra, vel supra. Et rationes tres allegat Bar. ibi, quare à relegatione suprà inculpatus teneatur facere defensiones in vinculis, qui recte considerantes sunt duæ tãtum in effectu. eas refert Fely. in c. significauit col. 4. de accu. & Ancha. consi. 272. & Fely. in d. c. significauit. col. 3. declarat quando actio est popularis, vtrum tam ex parte accusatoris, quàm accusati admittatur procurator. Et dum suprà dixi quòd quando est imponenda pœna à relegatione intrà admittitur procurator, illud procedit quando est certum quòd inculpatus grauiori pœna plectì non potest. Sed si possit esse dubium, ne sit locus, quod quis possit fustibus cædi, aut alia pœna, puta mutilationis, aut amputationis auriculæ: tunc non admittitur procurator & istud est quod disputat Bar. **in d. §. ad crimen. versi. nonobstat. & ista ratione videtur quòd ex quo accusatio iniuriarum est arbitraria. Et aliquando venit imponenda pœna corporalis, aliquando pecuniaria, sed in defectum pecuniariæ,** corporalis. Iuxta l. si quis id quod. ff. de iur. om. iudi. quòd nunquam sit procurator admittendus, nisi inculpato in vinculis constituto, tex. est, quem ibi Bar. notat in l. fi. ff. de iniur. Et hoc firmat Petrus de Ancha. consi. 272. & est tex. qui excipit illustres in l. fi. C. de iniur. vbi Bal. idem notat quod suprà dixi tenere Bar. & Pet. de Ancha. Et ex his satis apparet quòd regulariter inculpatus tenetur facere defensiones in vinculis, nisi iudici liquido constet quod pœna tãtum pecuniaria imponi possit, & quòd sit intitulatus soluendo aut idoneè caueat, quo casu quando in subsidium pœna corporis affictiua imponi non poterit, est locus relaxationi a carceribus. Et in istis terminis loquitur tex. in l. diuus Pius. ff. de custo. reorum. 3 Aliquando etiam inculpatus tenetur facere defensiones in vinculis pro casu pecuniario, quando posset esse locus tortiuæ, quæ etiam in causa ciuili descendente ex delicto inferri potest. tex. est in c. grauis. de depos. vbi si depositarius negat depositum, tenetur pœnitus torqueri potest. Idem firmat Bal. in l. nemo. C. de epis. audi. Do. Ias. in l. ampliationi. col. 3. versi. item ad tenetur. ff. de iur. om. iudi. 4 Et quia carcer non datur regulariter ad pœnam, sed ad custodiam, est notandum, quod relictum est in arbitrio iudicis deputare carcerem, consideratis diuitiis, grauitate delicti, & facultatibus delinquentis. Ita cantat tex. in l. i. ff. de custo. & exhi. reo. Et idem dixit Ang. in l. i. C. de confes. Quod notabili accedato de delicto potest per officialem assignari pro carcere totam palatium, vel tota ciuitas. & satisfacit statuto dicenti, q detentus pro delicto detineatur in carceribus. Inquantum Ang. dicit q est arbitrarium iudicis assignare locum quem vult pro carcere, bene dicit, quia hoc 5 probat tex in d. l. i. ff. de custo. reorũ. Sed inquantũ dicit q satisfacit statuto, nõ credo. verum quia carcer proprie dicitur locus deputatus pro incarceratis. & alius locus dicitur carcer largo modo. Ita probat Do. Ias. in repe. Admonendi. col. 72. versi. in nostra quæstione, &c. ff. de iureiur. Et de materia carceris vide Ang. Aret. in tracta. maleficiorum in verbo, fama publica. & Bar. in tract. de carcere. vbi in prin. dicit q nulla est maior 6 materia, q̃ carcer. Et q carcer sit quadruplex: videlicet perpetuus, qui datur in pœnam autem tẽporalis, qui etiam datur in pœnã gratia correctionis. itẽ custodiæ, de quo loquitur in titulis ff. de custo. & exhi. reo itẽ domesticus, qui conceditur patri & marito gratia correctionis. post Bal. in l. imperium ff. de iuri. om. iudi. Vide Chasseneum in titulo *des iustices* in verbo, *& droit d'icelles* numero. 99. fo. 20. Et ô quintus carcer de quo 7 Chasseneus nõ loquitur. Et iste dicitur priuatus, & est omnibus interdictus per tex. in l. i. C. de priua. carce. & illum tex. intellexit Fely. in c. cum cõtingat. col. ii. de foro cõpe. quado quis habet locũ destinatam ad tenẽdum q̃ tot. aq̃ ieiectus in detinẽte. vnũ contrariũ volunt Dec. consi. 100. col. 3. & apostilla. Fely. in c. a 8 per. uestris allegato. Et vtrum detinẽs moniẽto & nimus 24. horis, dicatur cõmittẽs carceres priuatos, vide apostillam super Fely. in c. i. super. de sentẽ. excõ. Dec. consi. 100. col. 4. Et qualiter teneatur fugiẽs 9 effracto carcere, vel reperta ianua aperta. & vtrũ aufugiẽs habeatur pro confesso: recurre ad Do. Ias. in repe. Admonendi. col. 7. versi. quid de incarceratis. ff. de iureiur. Circa prædicta iterum quæri potest, vtrum carceratus pro graui delicto possit licitè fugere, & redimere sanguinem suum: videtur tex. q̃ tic, in l. i. ff. de bo. eo. qui sibi mor. contra. in contrarium est glo. in cle. pastoralis. in verbo, per violentiam. de re. iudi. q̃ dicit, quod si in carcere detentus fugiat, peccat mortaliter. Quã veritatẽ huius quæstionis tetigi in titulo *des tailles* 10 *et* 25. arti. 14. numero 9. ideo me remitto. Et quia no temperi licet aufugere, & proptune quæro de pœna dantis consilium carcerato ad fugiendũ: dic vt per Alex. consi. 35. in 2. vol. Itẽ de pœna dantis auxilium carcerato pro delicto vel debito ad fugiendum. Itẽ & eius qui per vim eximit a manibus familiæ cum qui dicitur ad vtcunque sequi per Do. Ias. in l. i. §. quod prætor col. 3. versi. vltimo quærit Bar. ff. ne quis eum q̃ in ius vocabit. vexet dum ibi, versi. si autem eximitur de facto. vult quòd eximens pro debito teneatur omnibus creditoribus: & vltra punitus possit pœna arbitraria. Addo Alex. consi. 35. in 2. vol. per totum, maximè col. fi.

ARTICLE

ARTICLE IIII.

Infraction d'asseurement emporte la hart, tellement que celuy qui est conuaincu de l'auoir enfraict, doibt estre puny de peine capitale.

SVMMARIA IN GLO. ART. IIII.

1 *Pœna de la hart qui emporte*
2 [illegible] *ponitur* 7 *nu.* 3.
3 [illegible] *col.* 4 & 5
6 [illegible] *& ualentibus tenere amicos & malefactores*
[illegible] *col.* 7
8 [illegible]
9 [illegible]

Pœna imposita homicidæ qualis esse debeat

1 Intel. an verb *soient le chef tant*

Ista pœna fuit tantum apposita in consuetudine istius patriæ, propter [illegible] non reos [illegible] contra quos solos potuit committi crimen læsæ maiestatis [illegible] Consuetudines, in rubrica *de* [illegible] 9 et 8. versi. secundum Et ita tenent [illegible] terentes generales et patritios [illegible] & capitanei in gestis temporibus [illegible] 2 pœnæ. Ita hæc consuetudo bene consentit talis pœna [illegible] Salvagardiæ dicitur contrauenire 3 secundum tatem a principe datam [illegible] dixi infra nu. 4. & 5.

In text. in verb. *ensi capitale.*

Videtur dicendum, quòd si pœna deportationis [illegible] lex vel statutum imponit pœnam 4 pœnis, ut tollatur de deportatis [illegible], quod tunc illa pœna capitis. & non de alia pœna [illegible] Bal. in c. quando de iure. [illegible] Gaeta. [illegible] Bal. tenet [illegible] Bal. tenet expresse [illegible] quod [illegible] pœna capitis [illegible] pœna capitis [illegible] tit. de [illegible] Carcere [illegible] Bal. [illegible] Angel. tractat. [illegible] tales [illegible] Item [illegible] tenentur [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible]

de pace tenen. & eius viola. Nam ibi ratione pacis violatæ pro furto quinque aureorum, imponitur pœna
9 furcarum, quæ alias non posset imponi. Et vtrum quis teneatur credere literis saluiconductus, vide Fel. in cap. cum secundus canonicus. col. 1. & 2. de offic. deleg.

ARTICLE V.

Et est reputé l'asseurement enfraict, si celuy qui a obtenu l'adiournement a esté oultragé par l'adiourné depuis ledict adiournement.

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. V.

1 *Securitas quando dicatur infracta. & nu. 2.*
2 *Contrarietas si videatur inesse actui, de quo testes deponunt, de facili saluatur, quando actus est reiterabilis.*
3 *Saluagardiam si quis violauerit lite pendente, utrum ex eodem processu possit puniri, an requiratur nouus processus.*

1 *Si fiat iniuria post citationem ei qui eam impetrauit, incurritur pœna infractionis.*
2 Bene verum est quòd infractio inducitur quocunque tempore iniuria fiat, sed non video quomodo fuerit concessa citatio, quæ non debet procedi nisi præcedentibus informationibus, vt dictum fuit suprà, articulo secundo. nisi dixeris quòd fortè fuerat concessa modo quo suprà dictum fuit articulo primo, mediante iuramento & probatione legalitatis. Sed dices tu, eo casu constaret de periurio actoris, quia asseruit se iniuriatum, & tamen iniuria legitur facta post citationem. Ad hoc respondetur, quòd potuit inferri iniuria duobus temporibus, videlicet ante citationem, & tamen illa probari non poterit ratem & post citationem, & sic: quia actus est reiterabilis, potest obtinens citationem saluari à periurio. Iuxta latè notata per
3 Panormitanum, & Felyn. in capitulo, cum Ioannes. de fid. instru. Hic cadit quæstio: pone quod post citationes fuerit infracta saluagardia: vtrum actor poterit prosequi infractionem in eodem iudicio, vel erit opus nouo processu? Bene considerando dicta Bartoli in l. non potest videri. ff. de iudic. & Iaf. in §. omnium. colum. decimatertia. instit. de actio. videtur distinguendum: aut infractio fuit facta post citationem, ante tamen litem contestatam, & tunc poterit eam prosequi in illo iudicio: alias non: quia ius superueniens post litis contestationem ex nouo facto, non potest includi in præcedenti iudicio.

ARTICLE VI.

Si celuy qui a faict adiourner sa partie en matiere d'asseurement, ou qui a obtenu asseurement par sentence, est trouué blecé, batu, ou mort, il est à presumer que l'adiourné, ou celuy contre qui a obtenu sentence d'assentrement ait enfraict & brisé ledict asseurement, s'il ne fait apparoir de son innocence.

SVMMARIA IN GLO. ART. VI.

1 *Domesticum testimonium quando sit admißibile. & nu. 2. 3.*
3 *Inimicitiæ solæ quando non constat de occisore uel uulneratore, an faciant indicium ad torturam uel condemnationem.*
3 *Occisus uel uulneratus utrum quis præsumatur ab inimico, quando de occisore non constat.*
4 *Probatio bonæ famæ quid operetur.*
5 *Occisus si habeat plures inimicos capitales, contra quem erit præsumptio homicidij, expenda. & nu. 6.*
7 *Præsumptio fortior tollit debiliorem.*
Innocentia qualiter probari possit, an per coniecturas, an per domesticum testimonium.
Domesticum testimonium admittitur quando agitur de probanda defensione uel innocentia.
8 *Præsumptio utrum faciat indicium ad torturam uel condemnationem.*

1 *Si is qui fecit citari aduersarium in materia asseurationis, ad quem tenuit saluagardiam per sententiam, reperitur uulneratus aut mortuus, resultat præsumptio contra ipsum aduersarium, nisi edoceat de sua innocentia.*
2 Ista consuetudo ita generaliter intellecta in primo casu citationis posset continere maximam iniquitatem, hoc modo: nam aliquis fuit citatus in causa primi articuli mediante iuramento meo & probatione legalitatis, lite pendente inferuntur mihi vulnera, esset forte absurdum timere præsumptionem, de qua in hac consuetudine: quia nihil directo probatum est contra aduersarium, super quo talis præsumptio fundari possit. secus quando citatio est emissa visis informationibus: quia tunc est fundamentum super quo potest esse talis præsumptio. & multo magis quando est lata sententia in materia asseurationis. Et in primo casu, videlicet iudicaturas, putarem bene aduertendum. Quæro nunc in terminis communibus, vtrum vulneratus vel occisus quis præsumatur ab inimico? Et vtrum ex sola probatione inimicitiarum possit procedi ad inquisitionem, ad torturam vel ad condemnationem? Bar. al. quid dicit in l. nn. ff. de quæst. Felyn in cap. ex parte. col. pen. de præsumpt. dicit quod inimicitia capitalis est sufficiens ad torturam. & in tertio casu, quando inimicus intulit minas, vel de facto fecit quæ de inimico faceret vindictam, Panormitanus in tertio loco de præsumptionibus ponit duos casus, in quibus concurrebant cum inimicitia alia indicia, & illis casibus poterat

peruenire ad condemnationem. Posset tamen [illegible] famæ, quòd index non [illegible] vt per Ro. quem refert Felyn in dicto cap. [illegible]

dicamus de mala fama, quæ est probanda in specie, quòd inculpatus est consuetus committere crimina, de [illegible]

Et facit regula, quòd contrariorum eadem est disciplina: de qua plenè per Decian. I secundum [illegible] tales, certè [illegible] sunt [illegible] ff. [illegible] de pœ. poll. [illegible]

Intel[illegible]

Ecce quòd præsumptio huius co[illegible] 6
rem aduersam. Quomodo igi[illegible]
lio loco tempore delicti, ita [illegible]
testes probabit talem negatiu[illegible]
mens capitalis, quomodo dictus [illegible]
[illegible] l. fac quod dicta lex 2. dicit, quando agitur de probanda defensione, vel in [illegible] filij, fratres, & domestici: vt breuiter dum allego dominum Iasonem in l. vt [illegible] ibi dicit vnum valde notabile, quod talis innocentia poterit probari per coniecturas. Ratio est, quia aduersus dolum præsumptum, contraria probatio sumptiua admittitur. Ad [illegible]
Item quæro, [illegible] illa sola præsumptio consuetudinis sufficiat ad condemnationem, de qua in consuetu- 8
[illegible] ff. de in integ. resti. & ita vi-
consuetudo, dum exigit probationem innocentiæ à suspecto. In contrarium videtur veritas. præsumptio bene sufficit, quando agitur de imponenda pœna pecuniaria, secus si de pœna capitali, vt
colum. fina. in principio de præsumpt. bene credo quòd talis præsumptio faceret indicium ad [illegible]

ARTICLE VII.

Le subiect en iustice ne peult vser de saulue garde personnelle contre son seigneur iusticier.

SVMMARIA IN GLO. ART. VII.

1 *Saluagardia quando uti possit subditus contra dominum, tam in iudicialibus, quàm extraiudicialibus. & nu. 2.*

Ista consuetudo vult effectualiter quòd si dominus capiat subditum, aut alio modo iudicialiter cum a [illegible] quòd subditus vtatur remedijs ordinarijs, opponendo, appellando, aut recurrendo: vt superùs dictum fuit in titulo, *des iuges*. artic. 2. Quo autem ad extraiudicialia, tam in persona, quàm bonis, potest vti [illegible]
Ita notat dominus Iaf. in l. vt vim. ff. de iust. & iur. col. 4. versic. in eadem glos. notanter. Ioly nus & Decius in cap. si quando. de rescript. deleg.

DES TVTEVRS. TIT. XI.

ARTICLE I.

Vteurs [illegible]

5

4 *Statutum & consuetudo recipiunt interpretationem passiuam à iure communi.*
5 *Statuta & consuetudo potius debeant interpretari superflua, quàm quòd inducatur damnum.*

Testamentarij tutores cæteris omnibus præferuntur. Ratio est, quia eorum fides est à testatore approbata.

1 Circa hanc consuetudinem quæri potest, vtrum liceat iudici repellere tutorem testamentarium, &
2 videre de alio, & sic recedere à voluntate testatoris? videtur quòd non: quia dispositio testatoris est lex. §. ponat. in authent. de hære. & fal. In contrarium est veritas: quia iudex propter vtilitatem pupilli, recedit à voluntate defuncti. Ita Bart. in l. confirmando. ff. de confirm. tut. & exemplificat in duobus notabilibus casibus. Primus est, quando iudex videt quòd nominatus tutor in testamento, post nominationem est effectus deterioris conditionis, circa mores, aut diminutionem bonorum. Secundus, quando pater prohibuit 3 fectionem inuentarii. Et generaliter quando sit locus tutelæ testamentariæ, quando legitimæ, quando da
4 tiuæ: vide ample Bart. in l. si quis sub conditione. ff. de testa. tutel. Cadit hîc dubitatio, ex quo consuetudo indistinctè dicit testamentarios præferendos: vtrum iudex possit repellere tutorem in hoc casu nonobstante consuetudine? videtur quòd non: quia lex generaliter loquens est generaliter intelligenda. l. de prætio. ff. de publi. tamen in contrarium est veritas: quia statutum & consuetudo recipiunt interpretationem
5 passiuam à iure communi. l. 1. §. lex Falcidia. ff. ad l. Falcid. & ideo consuetudo deberet intelligi, vt testamentarii præferantur, nisi sit iusta causa repulsionis. Et si dicatur statutum seu consuetudo esset superflua, quia nihil aderet iuri communi: responderi potest, quòd potius debet capi interpretatio, quam inducatur damnum, vel læsio. c. cum dilectus. de consuet. & l. 2. C. de noxa. dominus Ias. declarat amplè in l. properandum. §. sin autem alterutra. versi. secundò limita. C. de iudic.

ARTICLE II.

Le pere est administrateur legitime des biens aduentiz de ses enfans, & fait lei fruictz siens: & n'est tenu faire inuentaire, ne rendre compte: mais s'il conuole en secondes nopces, est tenu auant le mariage faire inuentaire, sur peine d'estre priué de l'vsufruict qu'il a sur iceulx.

SVMMARIA IN GLO. ARTI. II.

1 *Pater est legitimus administrator aduentitiorum filij, sine confectione inuentarij, & facit fructus suos: tenetur tamen facere descriptionem. & nu. 2. 3. 4.*
2 *Aduentitia quæ dicantur.*
3 *Pater non potest alienare bona aduentitia, & habet bona propria hypotheca pro restitutione illorum.*
6 *Pater in bonis aduentitiis tenetur tantum de dolo, & non de lata culpa.*
Filius habet hypothecam tacitam in bonis patris, prætextu aduentitiorum.
7 *Pater transeundo ad secunda vota non perdit usumfructum aduentitiorum: sed tenetur facere inuentarium.*
Mater transiens ad secunda vota, est suspecta filius primi matrimonij.
8 *Pater si post transitum ad secunda vota non fecerit inuentarium, de aduentitiis, vtrum sit priuatus usufructu ipso iure, an verò requiratur sententia.*
9 *Priuatio quando inducatur ipso iure, & quando requiratur sententia.*
Geminatio verborum quantum importet. & nu. 10.
10 *Priuatio si fiat ipso iure, statim debentur fructus: si verò sententia, tunc incipiunt deberi tempore sententiæ.*
11 *Priuatio feudi an fiat ipso iure, an verò requiratur sententia.*
Emphiteota qui cecidit à iure suo, an faciat fructus suos, antequam dominus declauerit velle habere rem commissam.
12 *Priuatio quando requirit declarationem, & quando sententiam condemnatoriam.*

1 *Pater est legitimus administrator bonorum filij aduentitiorum, facit fructus suos, non tenetur inuentarium conficere, nec rationem reddere, nisi transeat ad secundas nuptias: quia eo casu ante transitum tenetur, sub pœna priuationis usus fructus, inuentarium conficere.*

2 Ista consuetudo vsque ibi, nisi &c. concordat cum l. cum oportet. C. de bo. quę lib. in qua lege declaratur apertè quæ dicantur **bona aduentitia.**

In text. in verb. *& n'est tenu faire inuentaire.*

3 Idem dicit Bal. in authent. causam quæ in fi. C. de epis. & cler. col. 2. in 2. vol. consi. 9. in fi & consil. 26. re- **netur tamen** descriptionem facere de ipsis bonis aduentitiis, non de fructibus secundum Bene dict. de Peru. consil. 149. in sexto dubio.

In text. in verb. *rendre compte.*

4 Intelligę de fructibus quos **facit** suos: sed bene **tenetur** reddere **computum de ipsis bonis aduẽtitius**, quia
5 ea non potest alienare. Et hinc habet tacitam hypothecam, prætextu bonorum aduentitiorum, in bonis
6 patris. d. l. cum oportet. §. non autem. vbi glo. 1. C. de bo. quæ lib. Et decidit Aret. consil. 72. quod pater tantu tenetur de dolo, & nũ de lata culpa. dicta in hac cõsuetudine de patre, qui habet tãtũ administrationẽ in bonis a[d]uẽtitius, habẽt locum in papa, prælatis ecclesiæ & clericis, qui possidẽt nomine suarũ ecclesiarũ, **& actiones reales intentare possunt tanquam prælati, & nomine ecclesiarũ. Ita Fely. in c. constitutus. col. 10.** verſ.

verſ. dom. iurium, de reſcript. & ibi verſ similiter important ad dictum Bart. dicit quòd nouus prælatus ecclesiæ possidet nomine ecclesiæ quicquid bona ecclesiæ quoquam die potuit vacare. Et ibi versicul. sin autem importabit ad idem arduum, interpretari papa non potest sine causa dare clerico potestatem testandi de [illegible] ecclesiæ. Ex hoc deducitur quòd prælatus ecclesiæ non habet tantum iusum. bonis ecclesiæ, quantum habet pater in bonis aduentitiis. Nam si prælatus faceret fructus suos eo modo, quo pater facit in bonis aduentitiis, posset de eis testari sine licentia papæ. Ex his etiam inferri potest, quòd prælatus ecclesiæ [illegible] non potest [illegible] qui fructibus à solo separatis eos suos facit, & de eis disponere potest. Ergo cum habeat prælatus ecclesiæ [illegible] videtur quòd custodi, seu commendatario, qui, deductis impensis, [illegible] recebet patribus [illegible] bona ecclesiæ dicuntur patrimonium Christi. c. cum ex. de elect. [illegible] de præbend. in verbo, de patrimonio Iesu Christi. Et Christus pauperes super omnia commendauit, dum dixit ad iuuenem: Vende bona tua, & da pauperibus. Si Christus iussit quòd Christiani ita facerent, satis colligi potest, quòd ita voluit fieri de patrimonio suo, quod consistit in [illegible] interpretari. [illegible] c. edoceri. colum. fina. versicul. demum si dubitaretur. de reſcript. æquiparat prælatum tutori, vt [illegible] quando negligit defendere iura ecclesiæ. Et glos. ibi, in verbo, de tutoribus. allegat Soci. in [illegible] consiliis, tenentem quòd prælatus æquiparatur tutori vel curatori: & credo istam esse bonam æquiparationem. Nam sicut tutor recipit mercedem pro administratione tutelæ (quia nemo tenetur pro alio propriis sumptibus militare, nec officium suum alicui debet esse dãnosum,) ita prælatus de altari vigere debet: sed de eo quod supereſt, reddet rationem deo, nisi in bonos vsus quod supererit, deductis necessarijs, conuerterit. Et his correlariè inferri potest, quàm periculosa sit beneficiatorum pinguis & opulenta conditio. Et redeundo ad propositum, quibus acquirantur bona beneficiatorum, vide [illegible] capitu. duo decimo articulo quinquagesimoquinto. Et dominus ibi dixi quòd prælatus agere potest: quæri potest, si sit abbas, an agere possit sine conuentu? de qua materia vide text. vbi Panormitanus, Felynus, & doctores, in capitu. edoceri. de reſcript. Et ibi habes colum. fina. capitu. final. Quando prælatus ob negligentiam deponi possit. Item pendente accusatione, vtrum sit remouendus ab administratione.

In text. in verb. *mais s'il conuole.*

Ponitur exceptio ad consuetudinem quoad confectionem inuentarii tantùm. nam ex dicta conuolatione non desinit facere fructus suos: & ratio quare eo casu teneatur ad inuentarium, est, quia incipit esse suspecta stimulante vxore magis adhæreat filius secundi matrimonij, quàm primi: sicut eadem ratione mater transiens ad secunda vota perdit tutelam filiorum. l. omnem. C. ad Tertul. 7

In tex. in verb *sur peine d'estre priué.*

Potest dubitari [illegible] requiratur sententia iudicis super priuatione. colligi poterit solutio ex distinctione quam infra faciam, recolligendo materiam perfectiùs quàm hactenus viderim. glos. in l. in criminali. C. de iurisdict. omn. iudicum. Distinguit, aut lex vtitur verbo præsentis temporis, & importat ipso iure: aut futuri, & importat per sententiam. Circa primum dictum glos. dicit veritatem, quòd verba præsentis tẽporis important ipso iure. Fal- 9
[illegible] pact. vbi à principio dicit irritum, quod est verbum præsentis temporis: & in fine dicit, liberabit, quod est futuri temporis. & requirit sententiam. Et primum dictum glos. de quo suprà, procedit quando verba sunt geminata, puta sit irritum & inane, secundum dominum Iasonem: vbi suprà. Circa secundam par- 10
tem glos. quando verba respiciunt tempus futurum, an requiratur sententia, regulariter sic. fallit secundum [illegible] & ad actum iudicialiter expediendum, sed ad partem, aut actum extraiudicialiter expediendum: quia tunc important ipso iure. Et nota quòd illud quod dominus Ias. dicit de verbo, cadat, quod importat ipso iure, idem est in verbo, careat: quoniam hæc verba referuntur ad partem. Ita declarat Felynus in cap. ex tenore, colum. 8. versic. considera tertiò. & versic. tenendo quod verbum careat. de reſcript. Et ibi limitat regulam non procedere, quando materia subiecta requirit exceptionem. Fallit secundò, quando cum dictione futuri temporis adiicitur dictio, præcisa, puta statim, omnino, & similes: quia tunc important ipso iure. exemplum, in l. 2. C. de iur. emphy. in verbis, omnino cadat. Et sic emphiteota non soluens canonem intra tempus iuris, cadit ipso iure, à iure suo: licet verbum, cadat, sit futuri temporis. Ita declarat D. Ias. in d. l. 2. col. 5. [illegible] so iure. Ita D. Ias. in d. l. cum posteaquam in fi. C. de pact. Addo Lud. Ro. suo singulari 2. qui istam differentiam declarat procedere quoad effectus, qui in iure consistunt: sed non ad eos qui consistũt in facto. Ita pulchrè dicit Dec. consil. 1. col. 3. versic. nec videtur obstare. in 3. vol. Est namque magna differẽtia, vtrum ipso iure, vel per sententiam, quia quando ipso iure solùm requiritur declaratoria iudicis, & debentur omnes fru- 11
[illegible] tur priuatoria: & ante priuationem facit priuandus fructus suos. Ias. in l. 1. col. 1. C. de his qui vt ind. D. Hyp. de Marsy. suo singulari 268. De emphiteota qui cessauit soluere canonem antequam dominus declauerit velle habere rem commissam, an faciat fructus suos, tradit D. Ias. in d. l. 2. col. 5. C. de iur. emph. Et nota q̃ in 12
[illegible] biteoticæ propria [illegible] 5. in l. 2. C. de iur. emphyt. De declaratoria quando requiratur, & quando condemnatoria seu priuatoria, & [illegible] do nulla sententia, vide amplè D. Ias. in dicta l. 2. col. 4. & 5. C. de iure emphyt. Et secundum istam distinctionem in casu consuetudinis, pater non dicitur priuatus vsu[illegible] ante sente[illegible] turi temporis, & dunguntur ad actum iudicialiter expediendum.

ARTICLE III.

L'ayeul paternel est preferé, quant à la tutele de ses neueux ou nieces en droicte ligne, à la mere desdictz neueux ou nieces.

1 *Auus paternus quoad tutelam nepotum præfertur eorum matri.*
2 Ista consuetudo sequitur glo. quam non tenet Bart. in l. si quis sub conditione. col. 4. versi. quæro quid si & mater & auus. ff. de testa. tut. ea ratione, quia mater præfertur in successione, ergo & in tutela, secundum Bart. ibi.

ARTICLE IIII.

La mere aagée de vingt cinq ans, est tutrice & administrereſſe de ses enfans mineurs, s'elle veult: & doibt preallablement faire inuentaire des biens desdictz mineurs.

SVMMARIA IN GLO. ARTI. IIII.

1 *Mater minor 25. annis, an potest esse tutrix filiorum suorum. & nu. 2.*
3 *Mater minor uigintiquinque annis utrum admittatur ad tutelam, renuntians beneficium minoris ætatis.*
5 *Iuramentum in quibus effectibus repræsentet minorem uigintiquinque annis, maiorem.*
6 *Mater minor uigintiquinque annis utrum possit habilitari à principe ad officia & ad tutelas.*
7 *Mater utrum possit esse curatrix filiorum suorum.*
8 *Mater non cogitur esse tutrix uel curatrix.*
9 *Mater tenetur facere inuentarium.*

1 *Mater maior annis uigintiquinque, est tutrix & administratrix filiorum suorum, si uult, quo casu priusquam admittatur, tenetur inuentarium conficere.*

In text. in verb. *aagée de vingt cinq ans.*

2 Nota quòd maior non admittitur ad tutelam filiorum, quando est minor vigintiquinque annis: text. est. in l. 2. §. his illud. C. quando mul. tut. off. fung. Idem voluit Bart. in effectu, licet nihil alleget in d. l. si quis
3 sub conditione. col. 4. versi. sed quæro quid si mater. ff. de testa. tut. Quid iuris si mater cum iuramento voluerit renũtiare beneficio minoris ætatis, & in integrum restitutionis, vtrum debeat ad tutelam admitti videtur quòd sic: quia talis renuntiatio cum iuramento repræsentat eam maiorem. authent. sacramenta puberum. C. si aduer. ven. vbi Bart. in l. si quis maior. vbi etiam Bar. C. de transact. licet in specie non videatur ista quæstionem, puto tamen dicendum, quòd non: quia illa repræsentatio habet locum in rebus, quas ipsa iurans agit ad sui incommodum, non autem vt sit administratrix rerum alienarum, cùm agatur de præiudicio tertii. Et semper obstat defectus plenę discretionis, præsumptus à lege, vsque ad ętatem legitimam viginti quinque annorum. l. fin. C. de his qui væni. æta. impe. Nam (vt inquit Bal. in rubr. C. de tertio permanente) licet iuramentum præsentet mulierem minorem, maiorem, non tamen facit illam sagacem: quòd dictum tenet Dec. consil. 180. col. 5. in primo vol. Non obstat si dicatur, mater si malè administrauerit, retundet
4 de proprio: quia tenetur rationem reddere cum reliquorum restitutione. Respondetur, quod magis interest filiorum, eorum bona intacta, quàm ad restitutionem agere, quum melius sit occurrere in tempore quàm post illatam vulnus medelam quærere. l. unica C. quando. li. ad se vin. Item licet repræsentetur maior, tamen verè est minor, nec dicitur habere perfectam ætatem. d. l. fi. C. de his qui ve. æta. impe. Et iura-
5 mentum repræsentat minorem, maiorem, vt excludatur à beneficio restitutionis in integrum, non quoad
6 alios defectus. Ita Dec. consil. 403. col. 6. vers. respondetur, & considerandum est. in 3. vol. Dubium maius est, potest, si princeps possit habilitare minorem, vt pro maiori habeatur quoad officia. Item administrationem rerum, non tantùm suarum, sed etiam alienarum. arbitror quòd sic, per ea quæ tradit Dec. dicto consil. 403. col. 1. in 3. vol. dum loquitur de statuto, vtrum possit habilitare circa ea quæ sunt de reseruatis principi. Nec tale tamen esset, iudicio meo, quòd in priuilegio diceretur, quòd omnia posset minor facere, etiam concernentia ottoia. & administrationem rerum alienarum. ach esset maior: quia in dubio priuilegium strictè interpretaretur. Et circa principalem quæstionem, quod mater minor non possit esse tutrix aduerte, quia etiam si matres minores viginti quinque, inadue. tenter admittantur in tutrices. Et id procedit, quia nemo se opponit.

In text. in verb. *& administrereſſe.*

7 Consuetudo vult dicere, quòd erit tutrix filiorum mater, quandiu erunt pupilli: & curatrix quandiu erunt minores viginti quinque annis. Idem volunt Bart. de iure communi, in d. l. si quis sub conditione. col. 4. vers. quarto an idem sit in cura. ff. de testa. tut.

In text. in verb. *si elle veult.*

8 Consuetudo vult quòd mater sit tutrix si velit, & non cogitur. Idem dicit Bart. in d. l. si quis sub conditione. col. 4. vers. quæro. in fine. & ada. text. est ad literam, quem Bar. non allegat in l. 2. §. fine. ibi nulla cogitur. C. quando mu. tu. off. fun. poss.

In text. in verb. *faire inuentaire.*

9 Nota quòd mater tenetur facere inuentarium: & idem est de iure communi in omni tutore: vt l. veteris iuris §.

iuris. §. illo. C. arbi. tute. & l. tutores. C. de admi. tut. Qualiter ad illud procedi debeat, & quando, est tex. & ibi plenè Bar. in l. tutor qui repertorium. ff. de admi. tut.

ARTICLE V.

Et est ladicte mere tenue rendre compte & reliqua de ladicte administration auant qu'elle conuole à secondes nopces, suspense d'estre priuée des gaings nuptiaux.

SVMMARIA IN GLO. ART. V.

1 *Mater ante transitum ad secunda uota tenetur petere quid decernatur tutor filius, & reddere rationem de administratis cum reliquorũ restitutione: aliàs priuatur, successione & lucro dotalit: & quod nouem sunt requisita in redditione rationis tutelæ. & nu. 23.*
4 *[illegible] rationem legis.*
5 *[illegible] tollat pœnam antiquam. & nu. 6.*
6 *[illegible] crimine, quàm faciat lex uel statutum præcedens, utrum deroget legi uel statuto [illegible].*
9 *Consuetudo uel statutum loci ubi causa agitur debent allegari, aliàs non profint: Et quòd iudex possit sequi dispositionem iuris communis, si statutum non fuerit allegatum.*
10 *Iudex licet per iuramentum obligatur obseruare statuta, intelligitur tamẽ si petatur à partibus, aliàs non obligatur, & quòd iuramentum recipit declarationem.*
11 *Mater minor 25 [illegible]. si transeat ad secunda uota tutore non petito filius, utrum perdat successionem, & patiatur aliàs pœnas legales.*
Ex [illegible] ex identitate rationis quando fiat in correctoriis limitatoriis uel distinguentibus.
[illegible] quando extendi possit ex identitate, & quid si iura loquantur per uerba taxatiua.
12 *[illegible] remanet in dispositione iuris communis.*

Mater prius quàm conuolet ad secundas nuptias, debet rationem reddere, cum reliquarum restitutione, sub pœna priuationis lucri nuptialis. 1

A [illegible]: quia filius minoribus debet facere prouideri de tutore. l. fi. C. de legi. hære. Et 2
[illegible]. C. ad tertull. vbi habetur, quòd priuatur successione filiorum, si id non fecerit. Et practicam, quomodo mater procedere debeat, antequam conuolet ad secũdas nuptias, vide per Dec. consi. 246. in 2. vol.

In tex. in verbo, *rendre compte.*

Ista verba important quòd de administratis ratio reddatur, & relinquorum fiat redditio, seu solutio. Ita 3
dicunt tex. in l. quanuis rationes. & in l. cum seruus. ff. de condi. & demon. Ratio huius consuetudinis est, quia per transitum ad secunda vota, mater perdit tutelam: tex. est. & ibi glo. & doc. in authen. sacramentum. C. quan. mul. tutel. offi. fung. po. Ideo incipit esse locus redditionis rationis. Et aduerte quòd licet consuetudo tantùm loquatur de matre, conuolante ad secunda vota, ex eo tamen inferri non potest, quin mater permanens in viduitate finita tutela, teneatur de administratis rationem reddere. l. ac edictali §. his illud. C. de secun. nup. l. secunda. C. quando mul. tute. offi. fun. po. Et in hoc differt à patre, quia non habet filios in
[illegible]. Et plenè tradit Chassa. super consuetudinibus Burgundiæ in titu. *des enfans de plusieurs lictz.* in tex. in verbo, *den*
[illegible] Extat tractatus Ludo. Roma. consi. 413. incipiente, omnipotentem postulata suffragio, quo ad primum. In quo quæritur an hæres.

In tex. in verbo, *& reliqua.*

[illegible] reliquo administrationis, dicitur totum soluisse: & similiter si debitor de centum dicat soluo 20. pro resta, seu residuo debiti, in quo tibi teneor, erit liberatus de toto debito. Ideo bene aduertat creditor quando recipit solutionem, ne aduciantur illa verba, pro reliquo, resta, vel residuo. Ista sunt pulchra dicta Do. Isa. in l. 2. C. de hære. instit. Et ibi ponit de natura dictionum, relidui, superflui, cæterorum, reliquorum, amplius, vltius, plus, & partis.

In tex. ibi, *auant.*

Quando dictio, prius, ponitur in oratione, significat ordinem substantialem: vt plenè declarauí infrà, in titulo *des successions.* c. 12. arti. 51. numero 25. Et sic non curaret conuolans ad secundas nuptias pœnam consuetudinis, si antè non adimpleret contenta in ea.

In tex. *sur peine d'estre priuée des gaings nuptiaux.*

Ista consuetudo videtur tantùm imponere matri pœnam priuationis lucri nuptialis: & tamen authen. 4
hisdem pœnis. in fi. C. si secun. nupt. mul. videtur imponere omnes pœnas, de quibus in l. 1. C. si secun. nup.
[illegible]
Ioa. An[illegible]

à religioſis, & apponatur certa pœna, puta ieiunii, in caſu contrauentionis, quòd religioſi contrauenientes, licet iurauerunt ſeruare regulam, non tamen incurrunt periurium, nec peccatum mortale: quia intentio fundantis regulam videtur limitaſſe ſuum præceptum ad illam pœnam ieiunii. Illud dictum refert & ſequitur Do. Iaſ. in d. §. item ſi quis. col. 17. inſtitu. de action. ego addo Matheſy. ſuo ſingulari. 78. Illud tamen reſtringit idem Iaſ. in l. 2. col. 73. C. de iur. emphi. Modo in propoſito qui induxerunt conſuetudinem, videntur ſe limitaſſe ad pœnam lucri nuptialis, poſtquam illam tantum impoſuerunt. Et pro iſta parte facit regula l. fi. C. de pac. conuen. quæ vult, quòd prouiſio hominis faciat ceſſare prouiſionem legis: tamen in facti contingentia in matre, quæ tranſierat ad ſecunda vota, tutore non petito, ratione non reddita, nec facta reliquorum reſtitutione: conſului quòd habebat ſuſtinere pœnam conſuetudinis, & pœnas iuris ciuilis: de quibus prædixi, & quibus per ius canonicum non fuerat derogatum aliquibus rationibus. & primò, quia illa pœna priuationis lucri nuptialis, non erat de comprehenſis in legibus, maximè in d. l. 1. C. ſi ſecun. nup. mul. Et quia fuit inducta à conſuetudine, præſumitur id factum odio matris, non facientis ſibi incombentia. Et niſi diceremus quod illa pœna ſit ſuperaddita, & quod non faciat ceſſare pœnas iuris, certè inducta in eius odium, redundarent in eius fauorem, contra regulam, quòd fauore. C. de legi. & contra tex. cum notatis per Fely. poſt Panor. in c. intelleximus. col. 1. de iudi. vbi excommunicatus prohibetur eſſe in iudicio, ſi vellit agere: ſecus ſi
5 conuenitur. Nec obſtat dictum Io. An. in d. c. relatum. quia in eodem actu à concedente regulam fuit impoſita vnica pœna: hîc à diuerſis, videlicet à lege, & ab homine. Ita reſpondit Do Iaſ. in l. 2. col. 73. verſi. item per iſtam glo. C. de iure emphi. & in eadem col. verſi. quia illa regula procedit. Reſpondit ad regulam, quòd prouiſio hominis facit ceſſare prouiſionẽ legis: quòd regula eſt in contrariũ: & fallit in caſu d. l. fi. C. de pact.
6 conuen. & ſimilibus. Et in criminibus quòd lex ſequens imponens etiam maiorem pœnã, non tollat præcedentẽ: tenuit Alex. in apoſtil. ad Bar. in l. ſenatus. ff. de acca. Bar. in l. 1. ff. de ſep. vio. plenè Panor. in c. de cauſis. de offi. deleg. Pro iſta opinione optimè faciunt fundamẽta Do. Iaſ. prælegata. Contrariam opinionem videtur tenere Fely. in c. de cauſis. de offi. deleg. Dum ſequitur Sali. quem allegat, qui voluit quòd per nouam pœnam à ſtatuto impoſitam, in dubio intelligatur receſſum à pœna iuris cõmunis. Et ita concludendum dicit Deci. in d. c. de cauſis. col. 9. verſi. in fine glo. vbi allegat tot authores, quòd videtur ita eſſe communis opinio. Licet Panor. in d. c. de cauſis. dicat communem & veram eſſe in contrarium. Ego vidẽs quòd hic caſus poteſt ſæpius occurrere (quia ferè vbique locorum ſunt ſtatuta vel conſuetudines imponentes nouam pœnam) quantum in me fuit, volui quid in hoc dubio paſſu dicendum ſit excogitare & conceptum mentis meæ, ſecundum fundamenta iuris exprimere. Et ad euidentiam præmitto quòd omnes doctores fatentur quòd noua prouiſio ſtatuti vel conſuetudinis tollit pœnam legalem, quando de mente ſtatuentium apparet expreſſè vel tacitè. Nec obſtat huic concluſioni, quòd populus, qui eſt inferior legis, poſsit ſtatuere contra legem, cùm inferior non poſsit ſtatuere contra legem ſuperioris. l. nam & magiſtratus. ff. de arbi. e. cũ inferior. de maior. & ob. quia quod facit populus, facit authoritate legis. l. omnes populi. ff. de iuſti. & iu. Item ea noſtra facimus, quibus authoritatem noſtram impartimur: vt habetur in l. 1. §. omnia. C. de vet. iu. enu. Et, vt bene perſtringamus materiam, aliquando contingit q̃ idem princeps, qui tam impoſuerat vnam pœnam, pro delicto, imponit nouam. Et de antiqua nihil dicit: vtrum in dubio videatur receſſum ab antiquâ habemus tex. in l. non eſt nouum. cum duabus ſequentibus. qui decidunt iſtum articulum. Nam aut leges ſunt omnino contrariæ, & tunc poſteriores derogant prioribus: aut poſſunt concordari, & tunc ſunt concordandæ, declarando poſteriorem ſecundum priorem, & econtra: quia eſt euitanda legum correctio l. præcepimus in fi. C. de appel. Idem eſt in pluribus ſtatutis: vt plenè declarat Deci. conſi. 3. in 1. vol. Nam vbi dicit in 4. col. verſi. quartò facit. quòd priori ſtatuto non intelligitur derogatum per ſubſequens, niſi ſit id expreſſum, intelligo tamen illud verum, niſi ſit talis contrarietas, quæ non poſsit ſaluari, per ea quæ ſuprà
7 dixi de conſtitutionibus legalibus. Aliquando lex communis imponit pœnam, & ſtatutum nouam pœnam, diuerſam à pœna iuris communis: vtrum per ſtatutum ſit ſublata pœna iuris communis? ſecundum Deci. in d. c. de cauſis. eſt concludendum, quòd ſic ſecundum tamen Panor. ibi, qui ſequitur Bar. in l. 1. ff. de
8 ſepul. vio. non. Imo eſt in facultate accuſatoris proſequi pœnam iuris communis, vel ſtatuti: & habet accuſator eligere: quia cùm ambæ pœnæ tendant ad vindictam, impoſitio vnius pœnæ aliam excludit. Ego arbitror concluſionem Bar. & Panor. veriorem: quia quando ſtatutum non eſt contrarium iuri communi, ſed potius diuerſum ab eo vtrumque valet, licet vna tantùm condemnatio fieri poſsit, per ea quæ ſuprà dixi. Secundo, & iſtud eſt fortiſsimum fundamentum meum nouum in hac materia: ſi accuſator ſimpliciter petat accuſatum puniri, non allegando ſtatutum loci: & pariter accuſatus nihil dicat de ſtatuto certè iudex poterit accuſatum condemnare ſecundum formam iuris communis: & ſic ex iſta concluſione patet, quòd ipſum
9 ius non eſt ſublatum per ſtatutum maiorem. probo ſic ſtatutum loci, vbi cauſa agitur, eſt allegandum: alias non prodeſt. Ita dicit Fely. eſſe communem opinionem in c. 1. col. fi. de proba. Do. Iaſ. in l. certi. §. quoniam. col. 5. ff ſi cert. pet. Idem Iaſ. in repe. l. admonendi. col. 9. verſi. confirmo per illud. ff. de iureiur. vbi dicit quod ſtante ſtatuto, quòd debitum à decem libris ſupra tantum, poſsit probari per inſtrumentum, & non per teſtes: poſito quod actor produxerit teſtes, & reus non allegauerit ſtatutum, vt excluderet actorem à tali probatione: certè ſi teſtes bene deponant, valebit probatio, ſtatuto non obſtante: quia non fuit allegatum. Ex his neceſſariò ſequitur concludendum, quòd diſpoſitio iuris remanet firma, ſtatuto non obſtante, & ſic iudex talem diſpoſitionem iuris ſequi poteſt, ſi ſtatutum non fuerit allegatum: eo autem caſu quando ſtatutum allegatur, iudex illud ſequi debet, non quia fuit ſublata diſpoſitio iuris communis, ſed quia iurauit obſeruare ita ita, & ita habet neceſſe facere: quia iuramentum obligat præſtito ad factum. glo. in l. ſi pecuniam. in principio in verbo, neceſſe habẽs, quia iuraſti. ff. de condi. cauſa data. Illam gloſam ſequitur Bal. in præludus feu. col. 5. Iaſan l. ſi conuenerit. col. 2. ff. de iur. om. iu. di. Et quòd iſta ſit ratio, vide doc. quos refert & ſequatur Do. Alex. qui tamen iura prædicta non allegat, in apoſtillis ad Bar. in d. l. 1. ff. de ſepul. vio. & per iſta

habes

habes diſcuſſum iſtum articulum plenùs quàm per cæteros ſcribentes. Nec obſtat dictum [illegible] poſtquam iuprà concluſum fuit, quòd vbique locorum poteſtates & ius dicentes iurant ſeruare ſtatuta & conſuetudines, & ſic iuramentum obligat præcisè ad obſeruandum. Ergo potuerunt effectu eſt ſublata diſpoſitio iuris communis, per ſequens ſtatutum. Et ſic videtur ſuperflua diſputatio, de qua ſupra. Reſpondeo, quòd non eſt vtilis & neceſſaria quia iuramentum obligat ad obſeruantiam ſtatuti, ſi petatur à partibus, & non aliter: quia iuramentum interpretatur & declaratur ſecundum naturam actus ſuper quo interponitur. l. fi. C. de non. nu. pec. vbi non obſtante iurata confeſsione de mutuo recepto, admittitur exceptio non nu. pec. Bar. in Lomnes populi. in 4. queſtione prin. verſiculo, ſed an iuramentum. ff. de iuſti. & iur. plenè Franciſcus de curte conſ. 3. declarat qualiter iuramentum recipiat declarationes, reſtrictiones, & ampliationes, quas recipit principale negotium, ſuper quo interponitur. Et ſic apparet veritas [illegible] Redeo nunc ad propoſitam quæſtionem conſuetudinis noſtræ, ex quod mulier quæ tranſit ad ſecunda vota non reddita ratione, nec facta reliquorum reſtitutione, perdit lucram nuptiale & ſi habet fratres, punietur pœnis, de quibus in d. l prima. non corrector de iure communi. Item ſi non petierit tutorem, perdet ſucceſsionem mobilium, in quibus alias ſecundum conſuetudinem ſuccedere poteſt. Ratio eſt, quia iſtæ pœnæ habent ortum à diuerſis fontibus & non [illegible] delicto, ideo pro diuerſis [illegible] nam nubenti infra tempus luctus. l. omnem. C. ad Tertul. quando mater non petit tutorem filio pupillo, ante tranſitum ad ſecunda vota: pœna autem huius conſuetudinis eſt, ſi tranſeat ad ſecunda vota, non reddita ratione, & facta reliquorum reſtitutione: & non diſtinguit vtrum filius eſſet pupillus vel maior. concludendum eſt igitur omnes has pœnas ſecundum ſubiectam materiam poſſe concurrere. Quæro nunc de notabili quæſtione, in qua veram conſulo. Quid ſi mater ſit minor 25 annis, & tranſeat ad ſecunda vota, non impletis per eam his & quibus ſuprà, videlicet tutore non petito, non reddita ratione, nec facta reliquorum reſtitutione. an per iſtas ceſsiones filii, & patiatur pœnas legales? dic quòd non. caſus eſt ad literam in l. fi. C. ſi ad delic. Et licet ille tex. tantùm loquatur quando non petito tutore, idem eſt in aliis ceſsionibus [illegible] licet in correctoriis & exorbitantibus non fiat extenſio. Iaſ. plenè poſt Bar. in l. ſi conſtante. col. 4. verſi. & ſic [illegible] I. [illegible] d. l. in conſtante. col. 4. verſi. [illegible] Nam ex iſta limitatione pœnæ impoſitæ matre maiore non petente tutorem. Idem ſi non reddiderit rationem, nec fecerit reliquorum reſtitutionem: [illegible] quibus eadem ratio ſi celeritatis & [illegible] Et [illegible] Pandecta vide Bal. in [illegible] exceptio petito [illegible] tutore ratione. vide D. Iaſ. in d. l. in conſtante. col. 14. verſi. [illegible] eſt notandum ex [illegible] quòd [illegible] per verba taxativa, quando [illegible] col. 15 verſi. [illegible] Quid erit dicendum de pœna conſuetudinis? dic quòd non habet locum in matre minore: quia conſuetudo receptit interpretationem paſſiuam à iure communi. l. 1 § lex Falcidia. ff. ad l. Fal. Item conſuetudo loquitur de matre maiore, quia habet relationem ad præcedentem cõſuetudinem, quæ loquitur de maiore matre 25. annis. & ſic caſus omiſſus remanet in diſpoſitione iuris communis. l commodiſsime. ff. de lib. & poſthu. l ſi extraneus. ff. de condi. ob cau.

ARTICLE VI.

Le frere ainſné maieur de xxv. ans au temps du treſpas du pere ou ayeul, eſt tuteur de ſes freres & ſeurs mineurs, & en forclot la mere: & eſt tenu faire inuentaire, & rendre compte, ſoit commun en biens auec ſes freres, ou non.

SVMMARIA IN GLO. ART. VI.

1 *Mater præfertur in tutela, fratri de aere communi: ſeruat de iure conſuetudinario*
2 *Admini[illegible] qui cum [illegible] aliorum bonorum tenetur inuentarium conficere, & rationem reddere*
3 *Admini[illegible] frater ſi [illegible] a ratione reddenda, ad quia teneatur*
Admini[illegible] frater [illegible] excludatur
4 *Mulieris inconſtantia [illegible] ſeruanda natura & vitys mulierum*

Frater maior natu, & annorum 25. diuiſus vel indiuiſus, præfertur matri in tutela: tenetur inuentarium conficere, & rationem reddere. 1

Et quod matre tutrix, in fratre de inuentario, habet locum in quo [illegible] adminiſtrare, præſertim [illegible] fratre, qui ducitur adminiſtrare legitimè de quo vide [illegible] Et [illegible] 2 3
rit matrem a ratione reddenda, ad quod tenetur vide Deci. [illegible] D. [illegible] 4
ter excludit fratrem, etiam [illegible] & [illegible] & ne C. quando [illegible] pa[illegible] [illegible] [illegible] [

ARTICLE. VII.

Et se feront doresenauant les inuentaires par le iuge ou aucun par luy commis officier, ou autre, selon la qualité & estat des parties & valeur des biens, à moins de fraiz que faire se pourra.

SVMMARIA IN GLO. ART. VII.

2 *Inuentarium utrum requirat iudicis præsentiam.*
3 *Inuentarium utrum requirat iudicis decretum.*
4 *Inuentarium non est fiendum quando sumptus excederet utilitatem.*
5 *Expensæ superfluæ in conficiendo inuentarium sunt euitandæ.*

1 *Inuentaria de cætero fient per iudicem, aut ab eo deputatum, cum minori, qua poterunt impensa, qualitate domus, & valore bonorum, pensatis.*

In tex. in verbo, *par le iuge.*

2 Potest quæri, si in confectione inuentarii sit necessaria de iure communi iudicis præsentia. Bar. distinguit
3 in l. tutor qui repertorium. col. 2. versiculo, quæro vtrum debeat fieri coram iudice. ff. de testa. tut. Sed nunquid requiratur interpositio decreti? vide Alex. ibidem in apostil. in verbo, in præsentia. Quicquid sit, disputet Alex. consuetudo viget in Italia: & arbitror in omnibus partibus, vbi iure scripto viuitur. Quòd inuentarium tam tutorum quàm hæredum fiat coram iudice, & cum interpositione decreti. Et maximè istud videtur necessarium in inuentario tutoris, qui recipit administrationem bonorum à iudice, vt plenius dicetur tempore suo.

In tex. in verbo, *à moins de fraiz.*

4 Nota quòd quantum fieri potest sunt euitandæ expensæ superfluæ. Ita dicit tex. in l. 1. ff. de inoffi. testa.
5 Ibi, melius facerent, si se sumptibus manibus non vexarent. Et ideo dicit Bar. in l. mediterraneæ. C. de anno. & tribu. lib. 10. Quòd tunc non est fiendum inuentarium, quando sumptus excederet vtilitatem. Et sicut expensæ alimentorum sunt prestandæ secundum ordinem & dignitatem personarum, iuxta tex. in l. sed & si quid. §. 1. versiculo, generaliter. ff. de vsufruc. ita si fiant extra ordinem, dignitatem, vel consuetum, non est de eis habenda ratio in taxatione expensarum, in fauorem eius qui sentētiam cum expensis obtinuerit: iuxta glo. in l. Idémque. §. idem Labeo. ff. man. quæ dicit, quòd rustico solito ire pedes, non taxatur expensa equi. Idem posset obseruari in personis nobilium, qui tantùm sunt soliti equitare cum tribus equis: & accedentes ad iudicium vocati, vel solicitantes eorum causas, vt videantur, vel vt maioribus expensis frus-
[illegible] equitant cum numero equorum insolito: certè tales expensæ superfluæ non sunt taxandæ.
Et de dictis expensis meminit Fely. in c. cum omnes. col. 16. versiculo, in glo. penul. de constitu.

ARTICLE. VIII.

Si ledict frere ainsne n'est maieur de xxv. ans au temps du trespas du pere ou ayeul, la mere est administrereſſe de tous lesdictz enfans.

Dictum fuit quòd frater maior 25. annis excludit matrem.

1 Nunc dicitur quòd si sit minor, matri in administratione non facit impedimentum. Ratio est, quia non
2 est perfectæ ætatis, quæ completur anno. 25. tex. in l. fi. C. de his qui ve. æta. impe.

ARTICLE. IX.

Et s'il aduient que l'vn des freres viēne en aage parfaict, la mere ne pert point la tutele & administration qu'elle auoit des autres enfans mineurs.

SVMMARIVM IN GLO. ART. IX.

1 *Mater quæ ratione minoritatis non admittitur ad tutelam, si efficiatur legitimæ ætatis, admittitur, & excludit tutorem tam decretum.*

[illegible]

1 Quæro circa hanc consuetudinem, quid e contra, mater reperitur minor, & defertur tutela alicui agnato:
2 postea efficitur perfectæ ætatis, & vult esse tutrix: excludet ne agnatum? certè sic de iure communi etiam cōsuetudinario, dum modò non sit frater tutor, qui excludat matrem secundum cōsuetudinem. decis. est Bar.
3 in l. si quis sub conditione. col. fi. versi. sed quæ [illegible] id si mater sit minor. ff. de testa. tu. Quare non idem sit in fratre? potest esse ratio, quia in matre res pe[illegible]ent ad eum casum, à quo incipere poterat de iure communi. In fratre verò pertinent ad eum casum de [illegible]erali consuetudinis: quia de iure communi non excludit matrem: imo excluditur, vt suprà probatur.

ARTICLE. X.

L'oncle paternel au default de mere & frere, est tuteur de ses neueuz & nieces & est tenu faire inuentaire, & rendre compte; soit commun en biens auec ledict mineur ou non.

Dencetur mas matre & fratre maioribus 25. annis, tutela patruo defertur, diuisa seu indiuiso, qui tenebi-
[illegible] inuentarium conficere, & rationem reddere.

ARTI-

ARTICLE XI.

La mere dés le iour qu'elle a fiancé autre mary, est forcloſe de la tutele de ses enfans.

SVMMARIA IN GLO. ART. XI.

1 *Mater per [illegible] tutelam [illegible]*
2 *Mater per [illegible] tutelam, [illegible] per tutorem de iure communi.*
Mater tenetur [illegible]
3 *Per [illegible] tutela [illegible] præsumptio fiendum habetur proinde acsi in ipso actu dissolutionis & [illegible] tempore [illegible] tempore suspectæ belli.*

Per sponsalia soluitur tutela filiorum. Idem dicit Bar. de iure communi in d. l. si quis sub conditione. col. 7. in fi. versi. & ex hoc puto. ff. de testa. tut. & col. ca. versi. quæro an status. 1

Imo vult Bar. in fortioribus terminis quòd statim quòd mulier declarat iudici se velle transire ad secun- 2
da vota, desinat esse tutrix, etiam quòd postea non transeat. Idem vult Bar. col. 5. versi. quæro per authen. requiritur, &c. Sed contra dictum Bar. [illegible] sic mutationem animi sequatur, videtur habitare quod ibidem dicit, quòd illa quæ habet secundum virum, est multùm suspecta legi: quia lex præsumit quod excorriaret primi matrimonii filios, propter secundum virum: allegat tex. l. quæ tutores. C. de admi. tut. Si ergo adhuc [illegible] pus, [illegible] est periculosa ad quam cadat talis affectio [illegible] sante. de appel. licet non reperiam ab alio tactum, tenendo dictum Bar. potest responderi, quod eo ipso quòd mulier cogitat de nube[illegible], [illegible] fastidiat hoc a filio[illegible], [illegible] [illegible] potest [illegible] [illegible] [illegible]

ARTICLE XIII.

Tous tuteurs sont tenuz faire inuétaire auant qu'eulx entremettre en l'administration, sur peine d'amende arbitraire, reserué le pere : si n'est qu'il conuolast à secondes nopces, comme dict est.

SVMMARIA IN GLO. ART. XIII.

2 *Tutor antequam incipiat administrare debet inuctariũ cõficere sub pœna, secundũ cõsuet. emẽdæ arbitrariæ. & nu. 3.*
4 *Tutor qui incipit administrare, non cõfecto inuentario, potest ut suspectus remoueri: facta tamen medio tẽpore, valent.*

1 *Omnis tutor antequam administrare incipiat, tenetur inuentarium conficere, sub pœna emendæ arbitrariæ: saluo patre, quando non transit ad secunda uota.*

2 De dicto principali est tex. in l. veteris iuris. § illo. C. arbit. tut. Ista exceptio, de patre non est bona [illegible] pater nõ est de tutoribus, & exceptio debet esse de regula. Pater enim est legitimus administrator, à lege datus, qui facit fructus suos in bonis aduentitiis. l. cum oportet. C. de bo. quæ lib.

In tex. in verbo, *auant que eulx entremettre.*

3 Habes quòd tutor primò debet inuentarium conficere, quàm administrare: concordat tex. in l. tutor qui repertorium. vbi Bar. col. 4. versi. venio ad quartam particulam. ff. de admi. tut. Et in d.l. veteris iuris. §. illo.

In tex. in verbo, *sur peine.*

4 Hic imponitur pœna emendæ arbitrariæ. Quæro vtrum possit aliter de iure puniri? dic quòd potest tanquam suspectus accusari, & remoueri. Ita Bar. in d.l. tutor qui repertorium. col 2. versi. sed quæro quid si neglexerit facere. ff. de admi. tut. præsupponit tamen Bar. ibi, q̃ facta medio tẽpore ante inuẽtarium, valebunt.

¶DES SVCCESSIONS, TESTAMENS & autres dispositions de derniere volunté.

TIT. XII.

ARTICLE. I.

LE mort saisit le vif son plus prochain lignager habile à luy succeder ab intestat, sans apprehension de faict.

SVMMARIA IN GLOS. ART. I.

1 *Hanc consuetudinem iuri communi non conuenire ostendit. & nu. 2.*
3 *An & qualiter constitutum possit exerceri, & quando finatur morte constituentis. & nu. 4. & 5.*
6 *Mors qualiter sit probanda.*
7 *Possessio quam [illegible] dicatur ciuilissima. & quando occupatis ab alio, recuperatur per interdictum recuperandæ. & nu. 8. 9. 10. & 11.*
12 *Constitutum quantæ sit potentiæ ut eo acquiratur possessio ciuilis & naturalis: & quæ remedia competunt turbato, uel spoliato. & nu. 13.*
14 *Constitutum omissum à notario, quando possit apponi in instrumento parte non uocata.*
15 *L. [illegible] generaliter de personis restringitur ad habiles, idem de promissione uel locatione. & nu. seq.*
19 *[illegible] acquisitio quibus concurrentibus possit fieri.*

1 *Possessio defuncti transfertur ad hæredem proximiorem habilem ad succedendum ab intestato, sine apprehensione.*

2 Contrarium est de iure cõmuni: quia per mortem possessio dicitur vacare. l. nõ dubiũ. cum ibi notatis. C. de lega. & est opus noua apprehẽsione, etiã in suo hærede. l. cum hæredes. ff. de acqui. pos. vbi Bar. Et hanc

3 materiam plenè explicat Do. Ias. in l. si infanti. col. 6. cum sequẽtibus. C. de iur. deliber. Et ad hoc propositum nota, quòd licet alia sit possessio hæredis quàm defuncti, tamẽ hæres præsumitur possidere eodẽ animo &

4 titulo, quo defunctus possidebat. Ita Paul. de Cast. in l. neque. in fi. C. de vsufruc. Ex illa dicta inter vnam singularem decisionem, dignam memoria Do. Balbus, modernus doctor Thaurinen. & collega omnium nostrorum Pedemontano, in tuo excellenti tractatu præterito in 11. quæst. 4. quæst. princ. pals. Quod effectus constituti patiatur

5 exerceri cõtra hæredem defuncti possidentẽ. Et quia ista materia cõstituti est frequens & valde vtilis, pro declaratione prædictæ decisionis domini Balbi. Volo te notare, q̃ si debitor me constituit te tenere bona tua nomine meo, & illa alienauerit, possum agere cõtra detentorem recta via, vt rem restituat, nulla facta excussione contra ipsum debitorẽ, ex beneficio l. fi. C. de acqui. pos. Ita declarat Do. Ias. in §. item si quis in fraudem. col. 18. in fi. de actio. amplè Dec. in regula cõtractus. ff. de reg. iur. Idem

6 in consi. 43. in 2. vol. Verum cõstitutũ finitur morte cõstituentis, vt declarat Do. Ias. in d. §. item si quis in fraudem. col. 18. secutus Rom. suo. consi. 189. quem Dec. etiam sequitur consi. 4. [illegible] col. 5. vol. 3. erat dubium, vtrum posset exerceri contra hæredẽ defuncti, verũ quia præsumitur hæres eodẽ animo & titulo possidere, vt declarat Bal. in l. fi. C. de [illegible] ex causa. Idem dicit Ias. in l. si [illegible] quæ [illegible] non consecutus esset, deberet eam de nouo concedere. Ita dicit Do. Ias. in d. §. item. col. 6. in fine. vers. l. c. nota tamen. C. de edic. diui Adria. tollen. Aduerte tamen ad vnum, quod Ias. [illegible] ait est dubium vtrum similiter factum possit confirmari. Debes tu in practica dicere, pete confirmatio [illegible] quatenus expediat de nouo fieri. Nam [illegible] potest eadem sententia tibi possessionem de nouo concedere. patieris tamen expensarum [illegible] damnum patiatur. Et quod prædixi de hærede, idem habet locum [illegible] dominium recta via, iuxta l. à Titio. ff. de furt. non tamen licet ei [illegible] quem licet [illegible] dominium recta via, iuxta l. à Titio. ff. de furt. non tamen licet ei [illegible] possessionem propria authoritate: sed eam capere debet de manu hæredis, per text. in l. non debet in. [illegible] legatarius caperet vacantem possessionem, teneretur eam restituere. si occupatam, perderet ius suum. Viso quæ remedia competãt de re cõ [illegible] testamento quam ab intestato, videndum [illegible] suprà dictum fuit circa principium, quòd taliter fasitus habet possessionem [illegible] Quæ [illegible] & facta possessio apta producere? quinque tradit dominus [illegible] trenda possess. & post eum Challaneus, cuius vestigus plerũque inhæret, in [illegible] in verb. *uestue et saisie.* fo. 190. circa princi. quòd taliter fasitus facit fructus suos, [illegible] fasitus. Et in alia impressione, fo. 228 vide quæ dixit Chasan. in rubr. [illegible] vers. [illegible] fasitus. Et in alia impressione, fo. 228 vide quæ dixit Chasan. in rubr. [illegible] vers. [illegible] fasitus.

infrà dixi nu. 10. Est igitur videndum quomodo succurratur hæredi in possessorio contra occupatorem 9

[illegible] fasitus. dic quòd si sit hæres ex testamento, habet interdictum [illegible] de [illegible] ex testamento, habet interdictum [illegible] de [illegible] ex testamento, habet interdictum [illegible] de [illegible]

testato est sasitus: & testator tenetur relinquere tertiam hæreditatis venientibus ab intestato: aliàs testamen-
[illegible] Pone quod testator fuerit hæredem in omnibus bonis, certe quia testament[illegible] ex dicto
consuetudine est nullum, eo casu venientes ab intestato reperiuntur sasiti. Et sic remedium dictę l. fin. non
competit hæredi scripto, qui non potest dici hæres ex testamento nullo. Et quòd ita sit, subdit Chassaneus
quòd si hæres tantùm fuerit scriptus pro duabus partibus, quia valet testamentum, erit sasitus pro dictis par-
tibus. Et ita intelle[illegible] Chassineum, alias sibi contrarius. Circa septimum effectum, quod cessio
[illegible]sio est potens ad acquirendum dominium intelligeverim, quando præcedens nuda habilis ad ipsius do-
minium translationem. Et constituens aut vsumfructum retinens erat in actuali possessione: aliàs nemo
dat quod non habet. Et ideo suprà numero 17. dixi quid habeat probare ille qui vult dicere possessionem
sibi traditam per precarium, vel constitutum, aut per retentionem fructuum. Limita tamen prædicta, & be-
ne nota illa non procedere in antiquis, in quibus sufficit probare suam possessionem, absque eo quòd pro-
betur, quòd constituens tempore constituti posideret. Ita Chassaneus in dicto verbo, *sasit.* versiculo, limita
[illegible] allegat Panorm. tam consulendo, [illegible] de prescript. [illegible] in quarto co-
lumna. Et ille dicit verum, quia ex tali possessione habita ex titulo [illegible] præcepto.
Et quãdo dicatur in antiquis, vide dominum Ias. in l. cum aliquis C. de iure deli. Et dum superiùs dixi de ti-
tulo habili, aduerte quia licet possessio quæ est facti transferatur in eum cui res traditur ex contractu nullo,
vel reprobato: iuxta text. in l. prima, §. si vir. ff. de acquir. possession. tamen illa non dicitur possessio iuris, se l
facti. [illegible] est, quòd videlicet ens causa initi vel dicitur esse in possessione [illegible] vt
declarat Paul. de Castr. in l. quod vxori [illegible] Et videt Pau[illegible] de Castr. in prædicto §. si vir.
bene locatus fuit, dum dixit quod ex contractu [illegible] vel reprobato, [illegible] ipso iure tran-
fectum, puta constitutum, præcarium, aut retentionem fructuum. Et licet Ias. in dicto §. si vir. dicat cauendum
ab illa decisione Pauli, per rationem quem ibi allegat: quia asserit acute quidẽ possessionem meri facti es-
se, & cui facilè transiretur [illegible] sed non possessionem iuris, quam [illegible] tione trans-
fertur, nullum factum interuenit, & ideirco lex factum fictum, quod nullum & reprobatum est, faciliùs infir-
mat, & hæc est mens & cõsideratio Pauli Castrensis: tamen illa non obstat: quia text. ibi principaliter se fun-
dat super illa traditione facti, & super eo q̃ vir possessionem amiserit. Et regula sua procedit quando assignã
tur duæ causæ æquæ principales, & vna non dependet ab altera. Sed in d. §. si vir. dicitur nihil interesse viri,
quòd ex traditione [illegible] transiisset [illegible] per eum amittendo [illegible] vel vt amiserit
possessionem [illegible] quia quòd non [illegible] posset [illegible]
to. §. si duobus vehiculum. ff. commo. l. 3. §. econtrario. ff. de acquir. possess. Sed quia vir eam amisit, non est
[illegible] per [illegible] [illegible] [illegible] effectus talis re-
sitionis consistit in traditione facti. Et q̃ per constitutũ appositum super contractu nullo vel reprobato, non
transferatur possessio, vide Deci. in regula contractus ubi, vltima conclusio. ff. de regu. iur. Et do. Ias. in l. non
dubium. col. 12. versic. Item adde quòd si contractus principalis. C. de legi. & plenius in l. ex testamento. C.
de fidei com. & Pau. de Cast. in d. §. si vir. Et non tantùm procedit dicta regula quando contractus est nullus
vel reprobatus, sed etiam si sit suspectus, puta quia factus in fraudem fisci, vt notat Bar. in l. post contract.
col. 12. ver. sed quid si venditor. ff. de dona. vbi dicit quòd quando est præsumptio & suspitio frau-
ritur corporalis traditio. Et nihil operatur constitutum, idem quando cessio præsumitur simula-
idem Bar. in l. per diuersas. versi. ex quo concluditur. C. manda. vbi confessio facta in contra-
suspecto, nihil operatur. Sed paria sunt, confiteri se tenere rem nomine alterius, vel constitu-
nomine alterius possidere. Ita dicit do. Ia. in l. ex testamento. C. de fideicom. per tex. in l. fi. ff. de constit. pecu. & ra-
tio eorum est in promptu: quia confessio, precarium, constitutũ, reseruatio vsusfructus, & simi-
ria principalis contractus. ideo secundum ipsius naturam regulantur. Ita vult regula accessorium, de reg. iur.
& plene [illegible] in specie de materia constituti [illegible] Ias. in d. l. non dubium, & in l. ex testamento.
& Cast. [illegible] habita materia constituti [illegible] [illegible] dicit. [illegible] pro eo intendo
dum [illegible] quando [illegible] Ioannem [illegible] [illegible] de donatario, vel
[illegible] habet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] §. si vir
verbo, *sasit.* ver. sed pone. fo. 241. dicit, quòd nunquam voluit decidere [illegible] his proximè diebus in his ter-
minis consului pro domino de Estens, contra dominum de Lestrange & dixi quòd donatarius nullum ha-
bebat possessorium: quia illa erat reseruata per reseruationem vsusfructus cuilem, etiam perdiderat, quia eã
tenebat ministerio donatoris, qui animum tenendi possessionem nomine donatarii per mortem perdide-
rat. Ita probat textus in l. quod meo. ibi, alium possessorem mihi ministerio meo facio. ff. de acqui. possess. allegaui
[illegible] in [illegible] ff. de precar. Pergolesius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

testatore,&c.fo.296.col.3.versic.Secus autem esset si statuto dicit,quòd mortuus sasit vnum proximiorem. tamen fo.197.col.2.versi.plus dicit.tenet secutus Bal.& Ioan.Fab.quos allegat,quòd de generali consuetudine Franciæ mortuus sasit vnum hæredem,ex testamento, vel ab intestato. Et pleniùs idem dicit col. 3.in princ.ibi, idem & in quocunque hærede. Et ita credendum est, quòd talis sasina ad quemcunque hæredem transeat fauore vltimæ voluntatis.nam si nulla fiat dispositio,decedens præsumitur velle, quòd viuentes ab intestato succedant.l.conficiuntur.ff.de iur.codi. Et durum videtur quòd sasina daretur ei qui ad successionem aspirare non potest, cùm causa testati faciat cessare causam intestati.l.quandiu.ff.de acquir.hæred. Et dispositio testatoris dicatur lex,§.disponat.in authen.de nup.Et istud fortificatur ex his quæ infrà dicentur de fideicommissario. De quo quæritur,vtrum tanquam sasitus possit intentare querelam nouitatis, de iure? certum est quòd non: vt plenè concludit dictus Bene. dicto fo.297.col.2.versic.tamen ibi loquitur in fidei commissario.ibi enim dicit,quòd fideicommissarius ante restitutionem hæreditatis,sibi à directo hærede factam, vel eius successor, caret omni iure in hæreditate sibi restituenda, nec ei competit aliquod ius in re: sed simplex & nudum ius ad rem,cùm solum insistere posset aduersus directum hæredem,vt sibi hæreditas restituatur.iuxta l.restituta.& l.cogi.ff.ad Trebel.& ibi addit hæc verba:fideicommissarius enim ante restitutionem hæreditatis sibi factam,non est hæres, neque loco hæredis, nec de per se auderet possessionem apprehendere hæreditatis, sine periculo perditionis eiusdem.l.Paulus.ff.ad Trebel. & l.non dubium.C de lega.Cùm ergo non sit hæres,nec ius habeat in hæreditate,non posset statutum vel consuetudo possessionem in ipsum transferre, cùm possessio non præcedere possit suam causam.l.nunquam nuda.ff. de acqui. re.do. Nu[illegible] agens, [illegible] litigat, [illegible] dicto sit [illegible] Philo. Actus actionum sunt in patiente bene dispositio,quod non cadit in fideicommissario. Quicquid sit de iure, curiæ parlamentorum Franciæ seruãt oppositum, duabus rationibus: vnam ipse bene allegat,vt euitetur circuitus, & processurum refrenetur euidens damnositas. Alterum ego adduco quæ stringit. Nam curiæ sequuntur æquitatem,& non iuris rigorem. Et vbi æquitas seruatur, attenditur quid sit probatum. Alexand.in §.Grisogonus.ff.de verbo.oblig.sed eo ipso quòd fideicommissarius fidem facit de testamento, non, ne apparet de fideicommisso. Igitur æquum est quòd sibi iustitia fiat super partibus restituendis,alio processu non expecta to. Et quòd istud obseruet curia Tholosana, testatur Benedicti,loco prælegato,fo.397.col.3.versic.adde quòd curia parlamenti. Et quòd etiam ita fuerit iudicatum, in specie tradit idem Bene. dicto fo.397.col.4. versic.quapropter tacere debet Bar.Et fortius dicit eo.fo.col.3.versic.ex quibus remanet.& col.sequenti. q̃
12 remedium querelæ nouitatis competit querelanti legitimam. Secus est in constituto, de quo suprà dixi: quia licet ille modus acquirendi possessionem sit fictus, tamen transfertur vera ciuilis & naturalis possessio, & consequenter dominium,si tradens seu constituës sit dominus. Ita Bar.in l. ab emptione.col.fi.ff.de pact. & ibi do. Ias.ver.nota & perpetuò tene menti.& col.6.tu tene glo.Istam opinionem tenet Alex.consi.27.in primo vol.col.2. Contrariam opinionem tenet Alex.consil.28.col.penul.in 2.vol.vbi sequitur concordiam Ang.& Bal.in d.l.ab emptione.quos refert,sed non sequitur,do.Ias.col.6.versic.Ang.concordat istas.glos.
13 Tenenda est prima opinio quòd per constitutum facti ab eo qui possidet,& est in reali & actuali possessione,transfertur vera possessio.l.certe.§.1.ff.de precari.& est communis opinio,quam declarat Ias.in l.ab emptione.col.6.ver.secundò limita.ff.de pact.Et in exemplo ibi per eum tradito,de domino qui dedit in [illegible] in empluteosim, satis declarat quòd ille qui tantùm habet ciuilem possessionem non potest eam [illegible] per constitutum.Et ille qui vult se iuuare constituto, probare debet quòd tempore constituti constituens erat in actuali & vera possessione.not.est decis.Alex.in l.quòd meo.ff.de acqui.posse.Et tradit [illegible] Ias. in d.versic.secundò limita. Idem tenet Chassaneus in tit.*des successions*.in verbo,*saisi*.fo.249. Ex his sequitur quod [illegible] nomine possidetur, turbatur, habet interdictum vti possidetis [illegible] possessio, habet interdictum recuperandæ possessionis,iuxta tex.in l.fi.C.de acqui.poss. Dicit tan[illegible] Chassaneus in rub. *des successions*.in verbo,*saisi*.fo.240.versic.crederem.quòd in Gallia si ageretur pro habenda recredentia, pẽdente lite in possessorio,quòd ille manuteneretur,qui reperiretur in actuali possessione vel tenuta. Idem videtur velle,Paul de Cast.consil.3.in 2.vol.secus tamen esset in plenario possessorio,in quo considerator antiquior & iustior possessio:iuxta cap.licet causam.vbi Panor.& Fely.de proba.Ex præmissis habes quàm vtilis & potens sit clausula constituti, que communiter apponitur in instrumentis venditionis, donationis, & [illegible] contractuum,in quibus agitur de transferendo dominium. Item plus dico,& tene cordi, quia semel in practica saluaui clientulum meum,qui à notario fecerat apponi clausulam constituti in instrumento
14 venditionis sibi expedito:& in breuiatura & prothocollo illa clausula fuerat omissa. & dixi, quòd notarius non peccauerat,nec etiam pars:quia notarius poterat cogi à iudice ad illam apponendam etiam si fuisset omissa tempore stipulationis contractus,quia erat solita. Et notarius non debet omittere clausulas solitas in præiudicium partium.glo.est fi.in l.fi.C.de fideius.quæ dicit,quòd notarius propter suam simplicitatem nõ debet præiudicare contrahentibus.Et in specie de constituto dicit plenè do.Ias.in l.vt liberes col.4. versic. similiter videmus.C.de colla.Felyn.cap.cum M.Ferrariensis.col.4.de consti.Alex.consil.27.in 2.vol. Idem consil.28.in 2.per totum.do.Ias.in l.certi condictio,§.si nũmos.col.penul.ff.si cert.pet.Et ista est communis opinio,quicquid Deci.dixerit consi.43.col.pe.in 2.vol.vbi consuluit q̃ notarius non potest clausulam constituti à principio omissam, expost facto sua authoritate apponere. Et bene aduertant notarii huius patriæ, q̃ [illegible] clausula precariorum [illegible] sicut constituti,in eorũ instrumentis,ea tantùm vtuntur.Et tamen fortior est virtus constituti,quia per ipsum transfertur possessio ciuilis & naturalis: per precarium ve[illegible] [illegible] Ita declarat do.Ias.secutus Ang.in l.ab emptione.col.5.ver.quæstio ergo gl.est,&c.& ver. nec [illegible] [illegible] In tex.in verbo,*haisle*.

Istud dictũ fuit ad maiorẽ declarationẽ,quia dispositio etiã generalis disponẽs de personis restringitur ad [illegible] Pater [illegible] Ordinacian.eccles.vbi text dicit,habeat vnusquisque.dicunt glo & doct.habilis.de quo dicto,

dicto,vide ibi do.Ias. Et nota quòd ista consuetudo non continuatur possessionem in eos qui succedunt 16
tanquam proximiores habiles prima facie:sed ex postfacto inhabiles. Exemplum in authen.liberi.C.de episc. audi.vbi liberi qui negligunt curam patris furiosi,licet sint proximiores,tamen quia lex indicat eos inhabiles ad succedendum non dicuntur sasiti. Aliud exemplum de quo per glos & ibi doct.in l.si ab hostibus. 17
§.si vir.ff.sol.ma.de eo qui est proximior;tamen negligit exhibere infirmo medicum,& de eo curam non habet: & propterea ab eo aufertur hæreditas,tanquam ab indigno.Nam isti nõ dicuntur habiles cum effectu: ideo consuetudo de eis non loquitur,l.3.§.hæc verba.ff.de nego.gestis,vbi habetur q̃ verba sunt intelligẽda cum effectu.facit lex in l.4.§.condẽnatum.ff.de re iudic.vbi condemnatus non dicitur qui contra se habet sententiam nullam.Idem dici potest de his omnibus,à quibus aufertur hæreditas, tanquam ab indignis: de quibus ff.& C.de his qui.vt indi. In tex.in verbo, *ab intestat.*

Quid si succedat ex testamento? dicas quòd consuetudo seipsam declarat. Sed dubium esset si consue- 18
tudo non diceret ab intestato,prout cantat illa Burgundiæ,vtrum verbum,succederet, cõprehenderet tã viuentes ab intestato,quam ex testamento? [illegible] Chassa.in rub.*des successions*.§.1.versic.tertiò limita.fo. 225.tangit difficultatem:ideo non insisto. Et ibi limitat dispositionem consuetudinis sex modis, in quibus sasina seu possessionis continuatio locum non habet in hærede.

In tex.in verbo,*sans apprehension de fait.*

Habes q̃ in adipiscenda possessione nõ sufficit animus solus,sed cum animo concurrere debet actus cor- 19
poreus.l.possideri.ff.de acqui.pos.

ARTICLE II.

Le pere,mere,& autre ascendans ne succedent aux descendans.

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. II.

1 *Ascendentes descendentibus secundum consuetudinem non succedunt: de iure communi secus.*
2 *Fratres quomodo succedant cum ascendentibus.*
3 *Ascendentes vtrum de iure communi possint à descendentibus exhæredari.*
4 *Filius dicitur eadem persona cum patre.*
Ascendentes qua ratione non admittantur ad successionem descendentium secundum consuetudinem.
Patris potestas in filios.
5 *Pater an habeat usumfructum in portionibus filiorum si transeat ad secunda vota, & nu.6.*
6 *Ratio legis quando perfectè assignari non potest, sufficit dicere,ita scriptum est: & an possit reddi ratio secretorũ dei.*
7 *[illegible] [illegible] [illegible] [

mens consuetudinis,patet ex arti.8.ibi,*& à ceste cause*.Et nota quòd licet non constet de perfecta probatione legis,statuti vel consuetudinis,sufficit dicere,ita scriptum est,vel obseruatum:vt dicit Fely.in cap.si quando.col.7.versic.circa rationem legis.de rescrip.Et ea.col.ver.circa reddendam.tradit si possit reddi ratio secretorum dei.Et ibi remissiuè habes de aliquibus speculatiuis quæstionibus:cur Saracenorum secta tantum
7 duret.Item quare via impiorum prosperos habeat successus.Item cur boni sæpe damnentur. Quia hîc vides quòd consuetudo priuat ascendentes à successione descendentium.Quæro vtrum de iure communi fiat talis priuatio in aliquo casu dic quòd secundum aliquos fit probatio, quando parentes luxuriosè viuunt, & illi vtuntur hoc argumento:Sicut pater qui transit ad secunda vota priuatur proprietate, multomagis luxuriosè viuens,ne plus attribuatur luxuriæ quàm castitati.Et istud argumentum de minore ad maius, iure procedit,authen.multomagis.C.de ss.san.eccle.Ista opinio non videtur bona ex fundamento strictissimo in iure,quòd pœna priuationis iuris nunquam habet locum, nisi lex expressè dicat,§.cum igitur. Ibi, nec est lex
8 quæ hoc dicat.in authen.de non eli.secundò nuben. Et vbi agitur de pœna priuationis,argumentum à simili & à maiori ratione,non procedit:vt plenè declarat do.Alex.in l.2.ff.sol.mat.vbi decidit quòd vidua luxuriosè viuens non perdit dotem,nec bona paraphernalia:licet talis filia magis videatur commissis-
9 set eo viuo. Item per illam rationem concludit do.Ias.quòd pœna negantis vel mendacium dicentis, qui eorum iure priuantur,habet tantùm locum in casibus à iure expressis in l.quòd te.col.12.versi. tamen debes scire.ff.si cert.pet.Et ex his credo quòd talis priuatio non habet locum in ascendentibus luxuriosè viuentibus:quia nõ est lex quæ hoc expressè dicat. Est alius casus in quo mater priuatur successione filii impu-
10 beris,si ei tutorem non petierit.l.sciat.C.de legi.hære.Ista lex fallit in notabili casu,in quo consului in muliere minore vigintiquinque annis,quæ à lege excusatur.l.fi.C.si aduer.delict.quod nota.

ARTICLE III.

Toutefois a esté aduisé par les estatz que pour l'aduenir ladicte coustume n'ait lieu quant aux meubles & conquestz, autremeut faictz & aduenuz esdictz descendaus,que par hoirie & succession ab intestat: & qu'en iceulx lesdictz ascendans succedent.

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. III.

1 *Ascendentes quibus casibus succedant descendentibus, & nu.2.*
2 *Pater admittitur ex consuetudine Aluerniæ ad successionem filiorum in mobilibus & acquisitis.*
3 *Mobilium appellatione quæ veniant.*
Clausula generalis posita in fine orationis,quando referatur ad omnia præcedentia.

1 *In mobilibus & acquisitionibus à filiis factis, succedant ascendentes, & sic succedunt in castrensibus,vel quasi, in al-*
[illegible] ex pecunia [illegible] mobilium venit pecunia.

2 Profectò hæc consuetudo est laudabilis:& vtinam haberet locum in patria Pedemontana, in qua vxor quãdam dominam quæ habuit duos viros in comitatu Plozasci,vnde originem traxi,morte filiorum duas magnas domos spoliasse.Et deterius cõtigisset,si potuisset in feudalibus succedere,vt fit in hoc regno,quòd non est in ipsa patria permissum:in qua consuetudines feudorum ad vnguem obseruantur,

In tex.in verbo,*aux meubles*.

3 Quæ veniant appellatione mobilium:quia Chassaneus in commento consuetudinum Burgundiæ,in ca. in quibus *[illegible]* in verbo,*biens meubles*.fo.135.plenè scribit,ideo pertranseo. Nolo tamen omittere vnam difficultatem,in qua audiui sæpius aduocatos huius oppidi disputantes & contrariõs:vtrum clausula de qua in consuetudine,ibi,*autrement fait*,& *aliena*,referatur ad mobilia,an vero tantùm ad conquestus: tenentes opinionem quòd ad vtrunque,mouebantur,quia natura copulæ est coniungere.l.si hæredi plures. ff.de cõdi.insti.plenè per Fely.in c.ex parte col.9.ver.copula cõiungit. Secundò fundamẽto quia clausula finalis relata ad plura,ea determinat pariformiter.l. hoc iure. §. fi. de vulg.& pupi.Et est alia regula formalis pro eis,quòd quando plura in eadem oratione prolata habent vnam qualitatem, censentur omnia restringi ab illa qualitate.Bar.in l.4.§.erit.ff.vi bo.rap.quem refert & sequitur Fely.in cap.causam quæ.col. 5.ver.limita septimò.de rescrip.Ita est in hac consuetudine,vbi qualitas successionis aliter quàm ab intestato sub vno verbo principali,refertur ad mobilia & conquestus:ergo,&c.tenentes partẽ contrariam adducebant aliquas rationes,sed non fundabant eas authoritate doctorum.vt detur de cætero materia plenius cogitandi,nolui obticere quid ego sentiam.Et dico quòd clausula prædicta ad conquestus tantùm referenda est: & moueor tribus fundamentis.Primum est vsus,si bene consideretur, per dictum Tho. Fasi. dominum Rotæ,relatum per Fely.in d.cap.ex parte.co. [illegible] ver.dixit tamen per pulchras rationes,&c.vbi decidit quòd clausula adiecta post plura copulata refertur ad vltimò nominata. Et dat exemplum si dicatur prouideatur Titio de præbenda & portionibus accrescentibus cedentium vel decedentium. illud cedentium vel decedentium non refertur ad præbendam. Secundum est fundamentum, quia secundum Bal.relatum per Fely. in d.c.ex parte.col.17.versic.& natura copulæ.Natura copulæ regulariter est extendere, & non restringere: [illegible] referetur ad mobilia,restringeret contra tam naturam. Tertium fundamentũ est,quia consuetudo inducit nos in exceptione mobilium ad terminos iuris communis,de quo accedentes descendentibus succedunt. Ideo benda est interpretatio,quæ iuri communi concordet,iuxta cap.cũ dilectus.de consue.Et tenendo istam partem ad argumenta pro prima parte facti,facilis patet responsio. Et primò

primò dum dictum fuit quòd copula coniungit,istud non negatur,quin consuetudo loquens de successione ascendentium contingat tam mobilia quàm conquestus,licet sub diuersis qualitatibus: quia mobilia indistincte,& conquestus sub proxima & immediata qualitate.Et istud non est absurdum per regulam, quæ habet,q̃ quando copula ponitur circa qualitatem,nõ autem in omnibus partibus, vt contingit in casu nostro, vbi qualitas ponitur immediatè post verbum conquestus:tunc nõ copulat vniformiter: vt declarat Fel.post Bar.in d.ca.ex parte.col.16.versic.fallit quintò.vbi copula ponitur circa qualitatem,&c. Ad secundum fundamentum potest respõderi,q̃ non negatur regula,quin procedat quando vna determinatio respicit plura, quin ea pariformiter determinet:sed quia qualitas adiecta post verbum conquestus,illos tamen respicit per fundamenta superius facta, ideo non potest determinare verbum, *meubles*. Hæc conclusio firmari potest ex limitationibus datis per Fely.in cap.causam quæ.col.[illegible] ver. clausula refertur ad omnia præcedentia regulariter. de rescript.Et primò per quinque limitationes ibi [illegible] vt euitetur absurditas: quis inficiabitur, q̃ non sapiat absurditatem priuare parentes successione filiorum, cùm morte eorum lugere possint perditionem personæ & bonorum,& maximè patrem. [illegible] ratio, de qua supra dixi de matre. Erit etiam sexta limitatio d.c.§.vbi dicit q̃ [illegible] relationem restringeretur dispositio quæ de sui natura est amplianda vt esset in casu isto. Facit & melius limitatio septima d.col.§.vbi dicitur quòd quando mens verificari potest in omni casu, etiam qualitate non repetita,tunc illa non censetur in omnibus repetita.Ita dicendum est in casu isto. Aliam subuccio quæstionẽ, vtrum appellatione mobilium veniat pecunia? decisio est Fely.post Bal.in c.cũ adeo,col.3.ver.vnde dicunt ibi Bal.de rescrip.vbi dicit q̃ si consuetudo est q̃ mortua vxore,mobilia spectent ad virum,& immobilia ad hæredes vxoris,licet pecunia sit destinata ad emptionem prædiorum,erit viri,quia destinatio non attenditur nec habetur pro facto.In partibus Pedemõtanis,maritus legauerat vxori mobilia,&reperti fuerũt eo defuncto scuta duo mille,& vltra consului pro hæredibus quòd pecunia non erat comprehensa in legato mobilium. primò arguebam ex mente defuncti,quæ si fuisset quòd veniret pecunia,cùm esset quãtitas magna,id expressisset,quia quæ nota digna sunt, si specialiter non fiant,censentur neglecta.l.item apud Labeonem.§.1.ff.de iureiu. Secundò ex communi vsu loquendi apud ignaros literarum,vt erat dictus maritus.nam si examinarentur centum testes ignaros,nunquam dicerent q̃ intelligant in legato mobilium venire pecunia, maxime [illegible] excedit valorem mobilium [illegible] In tex.in verbo,*conquestz*.

Quia idem Chassaneus in loco prælegato, in verbo, *& acquestz*.fo.136.plenè tractat materiam conquestuum,me remitto.

ARTICLE IIII.

Oudict pays coustumier d'Auuergne y a deux manieres d'heritiers : l'vn du costé paternel, & l'autre du costé maternel : & retournent les biens à l'estoc d'ou ilz sont prouenuz,tellement que les prochains lignagers du costé paternel succedent ab intestat es biens prouenuz dudict estoc, & non les parens du costé maternel, & econtra.

SVMMARIA IN GLOS. ART. IIII.

1 *Successio qualiter deferatur agnatis vel cognatis. Item sicut de iure communi est sublata differentia agnationis & cognationis in successione ab intestato. & num.2.*
3 *Bona quando dicantur esse de stocho & linea paterna, & quando de materna.*
Hæreditas adita non dicitur amplius hæreditas, sed patrimonium.
4 *Bona in dubio præsumuntur patris, nisi probentur esse materna.*
6 *Agnati qui dicantur, & qui cognati. & num.seqnen.*

1 *Collaterales patris succedunt in bonis ex linea masculina prouenientibus: & collaterales ex parte matris, in bonis ex linea feminina.*

Sed de iure communi est sublata in successione ab intestato differentia agnationis & cognationis.authẽ. in successione. C.de suis & legi.§.item vetustas.instit.de hære.quæ ab intest.de.Alexand.in apost.ad Bart.in authen.cessante.C.de legi hęre. Quoniam sæpe incidit difficultas,quæ bona dicantur prouenire de stocho [illegible] in facto contingit:prima facie videtur quòd apparere [illegible] etiam quòd transierunt per plures manus masculorum,semper retineant primam naturam. Et licet videatur in contrarium tex inst.qui ma.non licet.§.1.vbi si seruo hærede instituto hęreditaria bona alienentur nõ dicitur hereditas [illegible] tamen [illegible] tas ascendens à femina,sed a masculo,& eius est facta hæreditas in [illegible] tuo nõ obstante videtur quòd supra dictum est procedere,quoniam cõsuetudo nõ loquitur de successione hæreditatis,sed de successione bonorum prouenientium ex stocho. Et [illegible] hæreditas,illa tamẽ quę obuenerunt hæredi dicuntur bona.Bart.in l.si Titius.in prin.ff.ad Trebel.Et ideo cõsuetudo loquendo de bonis quæ prouenerunt de stocho paterno vel materno, videtur verificari in omnibus bonis quæ habuerunt ortum principium à masculo vel femina respectiuè : cui non obstat additio per

plures medio tempore facta : quia semper retinent nomen bonorum. Et re vera hæc interpretatio videtur congruere verbis consuetudinis, quæ non considerauit causam proximam, sed remotam. Nam idem est dicere, *de l'estoc*, quàm dicere de linea & descendentia. Verum est quòd omnia bona in dubio præsumuntur patris: & ideo alleganti quòd bona processerunt ex linea matris, incombit onus probandi: quoniam in dubio bona præsumuntur paterna, & non vxoris, l. etiam. C. de dona. inter virum & vxorem. glo. in l. cum oportet. C. de bo. quæ lib. Et ideo alleganti materna, aut ex eius stocho & linea incombit onus probandi. l. ei qui dicit. ff. de proba. Nec etiam talia bona possunt dici conquestus, quia quæ veniunt ex successione, retinẽt primam naturam, & non transeunt in conquestum secundum consuetudinem. Patet infrà consuetudine octaua, quæ dicit quòd donata successuro ab intestato non appellantur conquestus. Ex præmissis fundamentis in causa commissa domino Rõdichardo & mihi ex vna parte, & domino Ioanni Chonono viro non minus docto quàm subtili, ex altera, nixi fuimus intentionem principalis nostri sustinere: sed pro parte dicti domini Chononis nobis exhibita fuit dec. Pau. de Ca. in l. quod scitis. §. 1. in verb. ibi, idem nepos. & ca. fin. ibi, sed istud videtur non posse stare, vsque in fi. C. de bo. quæ lib. Qua lecta duxi cogitandum: & datis inducis breuis temporis studui: & credo quòd consuetudo quæ dicit quòd tantùm sunt duo stochi, vnus paternus, alter maternus, intellexerit q̃ omnia bona quæ filio à patre proueniunt, etiã si ea pater à matre, vel matri coniunctis habuerit, iudicantur paterna. quia inspicitur persona proxima cui succeditur, nec est habenda cõsideratio vnde bona prouenerunt, & ortum habuerunt. & ita in terminis pulchrè declarant Pau. de Ca. loco præallegato. & Ludo. Ro. consil. 40. col. 1. & vltra Paul. facio duo fundamenta ineuitabilia. Nam vbi consuetudo dicit q̃ stochus paternus est vnicus: si haberetur consideratio quando bona patri prouenerunt ex matre sua, vel matri coniunctis, certè stochus paternus diuideretur secundum diuersitatem bonorum & successionis, quia in patre consideraremus vnum stochum respectu bonorum paternorum, & alterũ respectu maternorum, quod consuetudo non admittit in principio. Et sic consuetudo faciendo tãtum duos stochos, voluit quòd quicquid filius habet à patre vndecunque prouenerit, dicatur paternum: & similiter à matre, maternum. Adduco aliud fundamentum. nam de iure communi tantùm sunt duo stochi: quia alii appellantur agnati, & alii cognati. & dicuntur filio agnati omnes coniuncti ex parte patris, siue ex linea masculina, siue feminina, insti. de legi. agna. succes. in prin. declaro sic: Licet omnes coniuncti patri meo ex latere eius matris sint ipsi patri cognati, tamen mihi filio mutato cognationis nomine, efficiuntur agnati: quia coniuncti ex parte patris. & sic consideratur causa proxima qualis stochus dicatur paternus, & non remota. Ideo cõcludendum est, q̃ filio est solus stochus agnatorum, ex parte patris procedens: & bona quæ obueniunt patri ex eius matre, respectu patris, materna, & respectu filii patris, paterna sunt iudicanda, non habita consideratione vnde prouenerint, & ortum habuerint: & istam arbitror meram veritatem tenendam, consulendo & iudicando. Addo quòd rectè consideranti hæc difficultas resoluitur per text. consuetudinis in tit. *de retract.* c. 23. artic. 24. vbi dicitur q̃ ius retractationis defertur secundum ius successionis ab intestato, vt videlicet agnati possint retrahere bona paterna, & cognati materna & sic ibi tantum considerantur pater & mater quoniam patri etiam per cognationem sunt coniuncti descendentes à patre, per agnationẽ, vt supernus probauit & reuera, nisi consuetudo tollit omnem difficultatem.

ARTICLE V.

Les freres procreez ex vno latere succedent paregales portions es biens prouenuz du costé dont ilz s'attiennent, auec ceulx qui sont conioinctz ex vtroque latere.

SVMMARIA IN GLOS. ART. V.

2 *Fratres utrinque coniuncti ex successione fratrum excludunt de iure communi coniunctos ex uno latere tantùm : secus est secundum consuetudinem, & nu. 2.*

3 *Fratres utrinque coniuncti, an excludant consanguineos in bonis feudalibus, aut pariter admittantur.*

1 *Fratres consanguinei succedant cum coniunctis ab utroque latere in bonis paternis. Non est intelligendum quòd consuetudo loquatur quando agitur de succedendo patri, quia illi superflua: sed quando agitur de succedendo uni fratri, qui habet fratres utrinque coniunctos & consanguineos tantùm.*

Et sic ista consuetudo discordat cum iure communi, de quo vtrinque coniuncti excludunt consanguineos, vel vterinos tantũ. auth. post fratres ex vtroque parente. C. de legi. hæredi. Quæro, quid iuris in bonis feudalibus, vtrũ vtrinque cõiuncti excludant consanguineos, an pariter admittantur? Concludo q̃ etiam in partibus vbi consuetudines feudorum sunt in obseruantia, puta in Italia, succedunt æqualiter: quia sola descendentia patris habetur in consideratione, propter inhabilitatem feminarum in feudorum successione. Ita declarat do. Ias. in l. eum proponas. in 1. col. C. de pact. summus feudista Pedemontanus do. Iaco. de sancto Geor. in sua inuestitura feudali, in verbo, præsentis & recipientes. ver. sed nũquid. In Gallia autem, in ea parte quæ regitur iure scripto, quia feuda sunt redacta ad instar allodialiũ, nisi esset cõsuetudo (vt est in hac prouincia Aluerniæ) in contrarium, aut alia constitutio regia. videtur dicendum q̃ vtrinque coniuncti excludere debent coniunctos ex vno latere tantùm. quia ita est de iure scripto in allodialibus, vt supra probatur. sed consuetudo omnes æqualiter admittit.

ARTICLE VI.

Tous biens acquis par le defunct, de la succession duquel seroit question, sont

tenuz

tenuz & reputez biens paternelz & prouenuz du costé paternel : tellement que les parens paternelz y succedent & en sont les parens maternelz forclos.

Bona à patre acquisita censentur paternalia: & in eis tantùm succedunt collaterales ex linea paterna. 1

Ista consuetudo emanauit ad tollendum difficultates quę possũt contingere, quia aliquando dos matris excedit facultates viri: si tamen vir acquirat, habet locum consuetudo. 2

ARTICLE VII.

Mais à iceulx seront preferez les ascendans, tant paternelz que maternelz, en default des descendans, ainsi que dessus est dict par l'aduis desdictz estatz.

SVMMARIVM IN GLO. ARTI. VII.

2 *Auus paternus & maternus, qualiter succedant decedenti, ne li ers.*

In acquisitis, deficientibus descendentibus, succedunt ascendentes utriusque sexus: ut dictũ fuit suprà, arti. 3. 1

De materia successionis ascendentium de iure communi, vide pulchrè Pau. de Ca. in l. quòd scitis. §. 1. C. de bo. quæ lib. Et ibi singulariter dicit Bar. quem Ro. sequitur, alio consil. 40. q̃ si nepos decesserit ne liberis, superstitibus auo paterno & materno, quòd auus maternus habebit successionem bonorum dicti nepotis, quæ prouenerunt ab eius matre. 2

ARTICLE VIII.

Et à ceste cause, pour ne frustrer les collateraux, qui par cy deuant succedoyent aux biens de l'estoc dont estoyent prouenuz les biens donnez à celuy ou ceulx qui les deuront auoir ab intestat, & ne se peuuent dire acquestz, & ne changeront la nature du costé d'ou ilz sont prouenuz: combien que par cy deuãt entre les coustumiers y eust sur ce grande altercation.

Donata successuro ab intestato, retinent propriam naturam, ut dicantur paternalia, & non acquisita. 1

Ista consuetudo declarat nõ præcedentis consuetudinis tantùm, & vult quòd ascendentes in bonis donatis non succedant collaterales qui tanto habent ut donata loco acquisitorum. Ratio dubitandi est quia videtur collateralibus, cum in eadem linea bona descendant tanquam acquisita ex successione, in qua lapsu habebat donatarios & quæ spes erat utilibus, quia inter vos & ophani magnum est chaos. Et enim nam hominis mortui pœnitentia filo. & subito casu quæ valuerat ruunt: maxime in dependentibus ab aliena voluntate, q̃ æ est deambulatoria vsque ad mortem. l. 4. ff. de adi. lega. hinc Ouidius: Fallitur augurio spes bona sæpe suo. Est tamen spes quandoque considerabilis: quia post vendi & donari, l. spes. C. de dona. 2

ARTICLE IX.

Representation a lieu, tant en droicte ligne que collaterale vsque in infinitum, audict pays coustumier.

SVMMARIVM IN GLOS. ART. IX.

Repræsentatio quando locum habeat, tam iure communi quàm consuetudinario.

Ius repræsentationis, hoc est quòd filius repræsenter personam patris, habet locum tam in descendentibus quàm collateralibus in infinitum. 1

De iure communi tãtum locum vendicat repræsentatio, quãdo agitur de successione ascendentium, aut patrui seu auunculi in collateralibus. authen. cessante. C. de legi. hære. Bar. in auth. post fratres. ia 1. C. de legi. h[illegible] relictus consideratur primus gradus. Concludo ita pro recepta [illegible] cedentem cum patruo quoniam eo est gratioso quod pater est prior in gradu [illegible] ni nepotes tanquam posteriores in gradu excluderentur. Secus in materia [illegible] filii fratrum premortuorum veniunt ad successionem, aut ad hæc repræsentationem [illegible] riantur in æquali gradu, veniat ad successionem ex certa propria persona. Et [illegible] hæres ortus si veniant per repræsentationem, & ex parte vnius ex fratribus [illegible] tantùm repræsentant personã patris, vt debatur in stirpes, & nõ [illegible] gat, aliqui dixerunt q̃ erat locus repræsentationi, & hic deferebatur [illegible] dicit magis communem Ang. in §. cũ filius. insti. de hære. quæ ab intest. defe. licet dicat aliam veriorem. Et vid[illegible] dit ex legitimam Rosetum quem de Monteferrãto, qui tenent [illegible] fieto repræsentationis, quia data gradus æqualitate, non est repræsentatio [illegible] ista parte fuerat per parlamentum Parisiense arestatum, ideo me cum eis subscripsi: & tenẽtes istam opinionem, allegãt text. in §. si igitur defunctus. in authen. de hære. ab inte. veniens. Post scripta reperi Guliel. Bene.

in rep. cap. Raynutius. in verbo, & vxorem nomine Adela. nu. 101. de testa. tenentem primam opinionem: licet apud Parisienses in locis per eam allegatis seruetur opinio secunda, videlicet quòd non sit locus representationi. Et hoc contingere potest, quod arestum Parisiense, de quo suprà fuit latum in illis locis particularibus, in quibus talis consuetudo vigebat.

ARTICLE X.

Bastardz ne succedent à leurs parens & lignagers, de quelque estoc qu'ilz soyent.

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. X.

1 *Naturales qui dicantur, & qui concubinarij, qui nothi, & qui manseri, & utrum succedat matri, & nu. 2. 3. & 4.*
5 *Naturales tantùm utrum succedant patri ab intestato.*
6 *Pater si habeat liberos, utrum possit naturalem instituere in una uncia. & quid si non habeat liberos.*
7 *Pater utrum possit substituere filio legitimo, filium naturalem.*
8 *Spurij sunt omni beneficio exclusi.*
Spurius de iure cano. potest pro alimentis aliquid donari uel legari.
Pater tenetur alere spurium.
9 *Spuria mortua, utrum dos restitui debeat, uel transeat ad hæredes.*
10 *Spurius utrum possit substitui pupillo uel altero legitimo.*
11 *Frater legitimus naturalis, utrum succedat naturali tantùm.*
12 *Bastardus, & naturalis, quòd sint idem.*
13 *Naturales seu spurij, utrum possint à legitimis patrum suorum instituí.*
14 *Naturalium filij legitimi succedunt patri & matri: agnatis uel cognatis, non.*

1 *Bastardi sunt omni successione, tam ascendentium quàm collateralium exclusi.*
2 Ista consuetudo indistinctè loquitur de bastardis. iura autem communia faciunt differentiam inter naturales tantùm, & natos ex damnato coitu, qui nuncupãtur spurii. Et quia ista materia est frequens, ideo est diligenter declaranda. Et primo quæro, qui dicantur naturales tantùm? dico quòd hi qui nascuntur ex soluto, & possunt inuicem matrimonium contrahere, & sunt concubinarii & de his habemus tit. C. de nat. li. Itẽ qui dicantur naturales, qui spurii, qui nothi, & qui manseri? vide bonam glo. in c. nisi cum pridem. in §. personæ. de renun. & in §. per. in verbo, participium. in auth. qui. mo. na. effi. sui. Itẽ quæro, vtrũ isti succedant matri de iure communi: dic q̃ non: ic etiã cognatis, hoc est ex linea materna cõmunctis. tex. in. §. vulgo quæsitos. insti. de succes. cogna. Succedunt etiam matri cum filijs legitimis. Ita dicit glo. in c. nisi cum pridem. in §. personæ. de renun. Nũc q̃ro, vtrum naturales tantùm succedant patri ab intestato? si pater habeat filios, in nihilo possunt succedere: si verò nõ habeat filios, succedũt in duabus vncijs. authen. licet. C. de nat. filios, in nihilo possunt succedere: si verò nõ habeat filios, succedũt in duabus vncijs. authen. licet. C. de nat. li. & gl. in prælegato §. personæ. Ex testamento si pater habet liberos, potest naturalẽ instituere in vna vncia, l. 2. C. de nat. lib. si nõ habet liberos, neque ascẽdẽtes: vide in d. auth. licet. Vtrũ pater possit substituere filio legitimo, filium naturalem vide tex. Bar. & D. Ia. in l. iis qui ex bonis. ff. de vulg & pup. quod fic.
8 Quæro, quid de spuriis, vtrum aliquid eis relinqui possit de iure communi, q̃ dicti sunt omni beneficio exclusi? in expectationem patet, quia in auth. licet. dicitur quod naturales sunt alendi & in fi. dicitur q̃ spurius habet in omni beneficio exclusi & ne ab alimentis, de iure canonico eis pro alimentis donari vel legari possit, vide in c. clericis. de iudæis. & ibi Abbas in. 2. not. de eo qui dux. in matr. qua pollut per adul. Et potest dotari spuria Alex. in l. 1. col. 6. ff. solu. matr. & plene Azoas consil. 15. in 2. vol. col. 2. Intellige prædicta de spuriis natis ex coitu punibili in quibus aduertere oportet in dubio cum haberet. dicatur q̃ spurio possunt dari alimenta, tamen Dec. in c. clerici. col. 1. de iudæis dicit q̃ pater tenetur alere spurium & quia æquitas iuris canonici, de eundũ communem opinionẽ, est tenenda in terris imperij. Nota etiã perpetuò vnum fundamentale, q̃ morte vxoris, sit dotis restitutio, & non transit ad hæredes, etiam filios. Ita consulit Panor. in consil. 50. & consil. 115. in 2. vol. Qualiter procederet iste decisio, aduerte diligenter, quoniam Abbas d. consil. 50. loquitur in casu in quo spuria decessit sine liberis, & ille non habet dubitationem, quia spuria habebat dotem loco alimentorum, quæ fuerunt extincta morte. Sed dec. consil. 115. loquitur quando spuria habebat liberos, & eo casu Panor. bene distinguat, aut is qui donauit eorem dixit, q̃ donabat spuriæ & liberis nostris hæredibus & isto casu liberi petant ex prohibitione donantis, nec audiendi quia potest filius spuriæ donari & legari. Si autem petant tanquam hæredes matris, male petunt, quia mater tacita non transit ad filios, cum morte extinguantur tam dos quam alimenta. Ibi Dec. contingentia alluit vt consultatione cum domino vicecomite Mediolani nuper oppidi. Et licet ibi hæ. spuriæ petiissent tanquam hæredes quoddam legatum, quod erat factum contemplatione certarũ prodigionum factarum per patrem spuriæ in dictis consultationibus, quæ facta fuerit spuriæ & liberis. Tũ opinio tunc communis dominis consultoribus, q̃ dicti liberi malè intẽtauerant earum petitionẽ ex persona matris. sed quia ex actis constabat de bono iure pupillorũm, & acta faciebant notorium, dixi, quòd iudex poterat supplere exactis, & condemnare conuentum & compẽtare expensas: & ita fuit tactum licet rigor iuris maledum relinqueretur ipsis pupillis. Inter cætera tamen domini consulentes moueri potuerunt, quòd hæres patris dicitur spuriæ non poterat venire contra factum defuncti ut ponentis, l. cum à matre. C. de rei vendi. Ad illud tamen potest responderi, quòd ibi lex non loquitur de facto improbato à iure iuxta notata in l. post mortem. ff. de adop. & in l. non dubium. C. de legi. profecto casus erat dubius: sed quia petitores erant pupilli & pauperes, defensor verò hæres, qui perceperat commodum opulentæ hæreditatis, & diues, pro pupillis piè fuit ibi allegatum. Sunt tamen aliqua cautelæ, per quas consulitur spuriis vnam tradit Bar. in l. filius. in. fi. ff. de lib. lega

lib. lega. idem do. Ias. in l. hæredibus. col. 3. C. de iure [illegible] quod [illegible] tradit do. Ias. in l. 2. col. fin. C. de [illegible] quod [illegible] Popillio, & alteri [illegible] dat nec [illegible] sti de [illegible] naturales [illegible] Ita [illegible] Et [illegible] ter. & [illegible] cer. [illegible] Nota [illegible] ius, hæ naturales siue spurij à filijs legitimis suorum patrũ possint [illegible] maximè do. Ia. multa tractantur quãdo sit locus suspitioni in contractibus. Et ne fiat fraus de persona ad personam. [illegible] succesione parẽtum & collateralium, opportunè quæro. Quid si bastardus à principe fuerit legitimatus, vtrum auferat hæreditatem venientibus ab intestato? Istã quæstionẽ mouet do. Ias. in l. [illegible] & quid si tantum. col. 13. ver. circa secundã quæstionem. ff. de libe. & posthu. Et facit duas cõclusiones. Prima est q̃ pater potest legitimari facere filium, siue extent alij filij, siue alij successuri ab intestato. Ibi [illegible] tamen col. 14. ver. tertiò limita. declarat q̃ pater debet exprimere principi, q̃ habet filios legitimos, aut hos coniunctos successuros ab intestato, aliàs talis legitimatio nõ præiudicaret. Itẽ ibidem ver. primò limitat tradit vnam notabilẽ fallentiã ad regulam, vt tantum procedat talis legitimatio in bonis, in quibus [illegible] disponere posset: quia sicut eo casu disponendo posset auferre hæreditatẽ venientibus ad intestato, [illegible] mandando. Et dat exemplũ do. Ias. q̃ rex nõ potest legitimari facere bastardum in præiudicium [illegible] per talem legitimationem nõ excluderet [illegible] & testamento [illegible] tuetur. l. cohæredi. ff. de vulg. & pup. Ista regula tantùm loquitur quando agitur de succedendo [illegible] Sed quid si agatur de succedendo agnatis & cognatis, quo casu cessat ratio, de qua prædicitur q̃ pater potest [illegible] gendi? [illegible] bonis, [illegible] fiderabilis. l. spem. C. de dona. Aut in rescripto dicitur q̃ legitimatus succedat agnatis: & eo casu poterit succedere. Ratio [illegible] ius non est successuro incõmutabiliter acquisitum. Ista differentia colligi potest ex dictis do. Ias. in d. §. & quid si tantum. col. 12. ver. circa primũ, &c. Do. Ias. ibidẽ, col. 15. ver. circa tertiã. declarat an in legitimatione [illegible] gitimationem, tradit plenè Fely. in c. postulati. col. 4. ver. seruit etiã. de reseri. Et materiam legitimationis plenè attigit Challan. in tit. *des successions des bastards.* in verbo, *abintestat.* fol. 266. & sequẽtibus. & in fo. 288. ver. cum casus. tradit remissiuè impugnationes cõtra legitimationem: & addit vnum verbũ, q̃ in Gallia bastardi legitimati non succedunt. Et talis legitimatio prodest ad excludendum principem à successione legitimati [illegible] go conclusio q̃ cõsensus præstitus per patrẽ legitimationi filij bastardi, nõ arguit q̃ idẽ pater voluerit excludere [illegible] est implenda in forma specifica, & verbis expressis. l. Meuius. ff. de condi. & demonstra. Si autẽ talibus legitimatis succedant agnati & congnati: licet in specie tactũ nõ reperiã, puto dicẽdũ: aut legitimatio cõtinet q̃ legitimati succedãt agnatis & cognatis, & tũc ab eis legitimatio succeditur, vt cõtrariorũ eadẽ sit disciplina. iuxta gl. inst. de his qui sunt sui vel alie. iur. in prin. Aut nõ amplectitur tales successiones collateralũ, & tunc plurimũ dubitarẽ. Ratio est quia legitimatus nõ habet ius sanguinis cum agnatis & cognatis, & militat ratio contrariorũ, de qua suprà. Nec obstat q̃ legitimatus succellent patri: quia per additionẽ hæreditatis talis successio effecta est patrimonij filij: vt probat tex. inst. quibus ex cau. manu. nõ li. §. licet. in fi. Et ideo agitur de [illegible] stra, [illegible] Catalan. [illegible] §.

ARTICLE XI.

Les descendans en droicte ligne en loyal mariage des bastardz leur succedent, & non leurs autres parens & lignagers.

Filii bastardorum ex legitimo suscepti matrimonio, parentibus succedunt, & non aliis agnatis vel cognatis.

ARTICLE XII.

Les biens de celuy qui entre en religion ne sont dediez à l'eglise, sinon qu'il y eust expresse dedication.

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. XII.

1 *Professio ingressi religionem tacita vel expressa quoad dedicationem bonorum, quantum operetur secundum consuetudinem, & quantum de iure communi.*

2 *Fratres mendicantes, prædicatores, minores, & alij religiosi quando possint succedere, & quando possint tenere bona immobilia.*

3 *Monasterium quando possit petere dotem & helemosinam per patrem filiæ monachæ constitutam tam de iure communi, quàm secundum consuetudinem.*

4 *Dos si constituatur à patre filiæ monachandæ de ducentis scutis, & filiæ nubendæ de quatuor centum, an consequatur monacha dotem ad instar nuptæ.*

5 *Pater utrum pro causa possit dare maiorem dotem uni ex filiabus quàm alteri.*

8 *Consuetudo vel statutum quod bona ingressi monasterium non sint tacitè dedicata monasterio, an valeat.*

Bona ingredientis monasterium non transeunt in ecclesiam, nisi intercedat expressa dedicatio. 1

Hæc consuetudo discordat cum re cõmuni auth. ingressi. C. de sacr. san. eccl. vbi habetur, q; idem operatur tacita dedicatio q; expressa. Et videtur hæc cõsuetudo rationabilis: quia plures ignorantes iuris dispositionẽ potuerunt eorum bona in ecclesiã transferre, citra eorum deliberatã consensum, ideo bene fuit cõstitutũ, q; ingredies volũtatẽ suã declararet. Et quòd talis cõsuetudo valeat, & nõ dicatur cõtra libertatẽ ecclesiæ: qm̃ ecclesiæ nihil aufertur, licet ei nõ deferatur, cũ bona tẽpore ingressus adhuc ecclesiæ nõ sint quæsita, firmat Chass. in ti. *des successions.* in tex. ibi, *coustume du royaume.* in fi. fo. 283. Contrariũ tenui infrà nu. 8. Itẽ tales professi si sint fratres minores, mendicantes, prædicatores, fratres seruorum, item fratres carmelitani, vtrũ possint succedere. Itẽ vtrũ tenere bona immobilia, vide plenè Fel. in c. in præsentia. col. 21. ver. septimò quero vidimus. de proba. Et quid de Cisterciensibus, idem Chass. in d. tit. *des successions.* in verbo, in bayliuiatu. fo. 281.

Circa hanc consuetudinẽ moueo quæstionẽ: Pater in testamento ordinauit quòd Berta eius filia esset monacha, & erogent centũ scuta pro dote, & helemosina. Berta ingreditur monasteriũ sanctæ Claræ, & ibi facit professionẽ. Quæritur vtrũ monasterium possit petere dotem & helemosinã d. filiæ constitutam? de iure cõmuni clarũ est quòd sic, per auth. ingressi. C. de sac. san. eccl. quia per ingressum iuncta professione, dedicauit sua deo. secundum consuetudinẽ videtur contrariũ, quia requiritur expressa dedicatio. Et post professionem filia habet ius pro mortua, nec cõputatur inter liberos, vt dicunt consuetudines 13. & 14. Non nato quòd casus iste possit euenire: quia monasteria omnia agunt cũ deliberato cõsilio, & ante ingressum concordant de quantitate dotis & helemosinæ. Aliam moueo quæstionem adeò dubitabilem, quòd vix veritas potest inueniri, & ista frequenter contingere potest. Pone, pater in testamento ordinauit quòd si aliqua ex filiabus suis esset monacha, haberet scuta centum in dotem: si verò nuberet, haberet ducentum: vna ex 12 intrauit monasterium, & eidem pro dote & helemosina constitutũ, quicquid petere posset ex bonis paternis ex testamento, vel ab intestato, nunc monasterium petit ducenta scuta, asserendo quòd tantum debet habere sponsa Christi sicut sponsa tẽporalis, nec debet esse deterioris conditionis. Et pro monasterio allegatur tex. in l. Titiæ si nupserit. ff. de condi. & demon. vbi conditio, si non nupserit, reiicitur: quoniam est impeditiua matrimonii: & quòd talis conditio reiiciatur, est tex. in l. muheri & Titio. ff. de condi. & demon. Item allegãtes pro monasterio dicunt, quòd si plus relinquatur nuptæ quàm religiosæ, q; filia vt habeat pinguiorẽ dotẽ, induceretur ad matrimonium temporale, & retraheret animum à spirituali, quod est inconueniens. Et ex his cõcludunt pro monasterio Ias. & omnes per eum allegati, in authen. si qua mulier. col. 2. C. de sac. san. eccle. Cõtrariam opinionem tenet Deci. post alios per eum relatos, an. in præsentia. col. 30. versi. ex prædictis. & col. 31. de probatio. Iudicio meo hæc secunda opinio videtur verior. Ratio est, quia voluntas testatoris est lex. §. disponat. in authen. de nup. & potest testator inæqualiter disponere inter liberos: vt habetur in authent. ex imperfecto. C. de testa. Difficultas stat in respondẽdo motiuis ex aduerso factis. Et primò dum dicitur quòd filia retrahatur a spirituali matrimonio propter dimissionem dotis, non videtur verum quoniam filiarum his, quæ dei contemplatione monasterium ingreditur, profitetur paupertatem, tanquam vnum de substentialibus religionis: iuxta tex. in cap. cum apud monasterium. §. fin. de stat. mona. non creditur quòd habeat talem considerationem cum nihil retineat proprium & tantum sit dines, cum centum, ac si haberet mille: quoniam in alimentis in talibus monasteriis, quibus viuitur in communi, non habetur acceptatio personarum: nec plus habet quæ dotem pinguem dedit, quàm quæ exiguam. Non obstat tex. in l. Titiæ si nupserit. in quo Ias & cæteri faciunt fundamentum. Nam ideo ibi conditio si non nupserit, tollitur, quia interest rei publicæ quòd mulieres nubant: & ea ratione causa dotis est maximè priuilegiata: vt habetur in l. prima. ff. solu. matri. Sed ista conditio, si filia mea ingreditur monasterium, tanquam honesta non tollitur & ideo voluntas testatoris potest implere in vtraque conditione, intrando monasterium, aut nubendo. Et dum dicitur monacha non debet esse deterioris cõditionis in dote, quàm nupta: potest responderi, q; dos constituitur pro oneribꝰ matrimonii. l. vbi adhuc. C. de iure do. Et alia ratio haberi debet in ea quę traditur nuptui à qua soboles speratur, q̃ a monacha: cuius tãtùm persona cõsideratur. Itẽ dos est patrimoniũ filię nuptę. l. 3. §. sed vtrũ. in fi. ff. de mino. Item & substantia eius, instit. qui. alie. li. in fi. prin. Sed dos quæ datur monasterio dicitur

helemosina, & dominium transfertur in monasterium, nec vnquam redit ad patrem: & sic cum onera matrimoniorum, videlicet spiritualis, & temporalis sint diuersa, item trãslatio diuersa, item necessitas maior filiæ nuptæ, quàm in religiosa, propter maiores expensas, quas ipsa facit, & propter tot bella, non video quòd procedat argumentum de matrimonio spirituali ad temporale, quantum ad casum dotis, quòd tanta debeat esse in vna, sicut in alia. Aliunde ista quæstio videtur inutilis & superflua. Nam pater constituẽdo filiæ centum, si ingredietur monasterium, aut illa quantitas constituta est tanta quanta est legitima, & tunc filia conqueri non potest: quia pater de reliquo potest disponere in fauorem extranei, multo magis aliorum filiorum. Et non est inconueniens quòd pater det maiorem dotem vni filiæ quàm alteri: quia fortè erit turpior, aut habebit erga eam maiorem affectionem, aut cum fuit d. dote, quam dedit filiæ primæ, non reperiet maritum æquè idoneum: ideo augebit dotem, etiam tempore testamenti id fecerit, filia quæ habet legitimam non potest conqueri, quòd alia habeat pinguiorem dotem: cùm in re propria quilibet sit moderator & arbiter, etiam in abutendo. l. in re mandata. C. commoda. Et tale argumentum potest sumi ex dicto euangelii, vbi paterfamilias tantum dedit pro mercede venienti in sero, sicut ei qui tota die laborauerat. Nam plus dando non tãtum meretur, alteri non debet quod iustum erat, non tenetur iam ita constituendo dotem filiæ monachandæ vtique adeò tenetur, quòd plus alteri dando, non teneat alteri iniuriam. Si verò pater non constituerit tantam dotem quanta est legitima, de iure communi filia seu monasterium loco filiæ poterit agere ad supplementum legitimæ, iuxta. l. si quando. §. & generaliter. C. de inoffi. testa. Ex his iudicio meo secunda opinio, quòd filia monachanda non tantum debeat habere, quantum filia nupta, videtur defensata: &, vt Bal. testatur, consuetudo patriæ tum est in viridi obseruantia, quòd pater minus donet moniali, quàm nuptæ. Cautela tamen est quòd filia solenniter renuntiet ante ingressum, sicut communiter faciunt filiæ quæ nuptui traditur adantur. Cauendum tamen fratres, ne fedicant & decipiant tales filias: & pariter notarii, qui dicunt eas informatas de quantitate & valore bonorum: cùm fortè etiam ipsi ignorent quæ attestantur: quia vltra periculum animæ dolus adhibitus in contractu etiam cum iuramento, impedit, nec firmat, vt bene cantant tex. in authen. sacramenta puberum. C. si aduer. vendi. & in c. quauis. de pactis. in 6. qui excipiunt dolum vel metum. Et cautela supradicta vbi possunt fratres, quando soror dote congrua contenta, & adhuc sibi idoneo marito secundum qualitatem & statum de bonis patris & fratrum contente & fortè ad talem quitationem vel donationem procedit, pro conseruatione domus. Et si ipsorum fratrum iudex conscientia, quando tales quitationes extorquent, ne magis consulant thesauro corruptibili & momentaneo, quàm stabili & perpetuo. Et etiam si interuenissent mille renuntiationes & iuramenta quando dolus probatur reipsa protectionem enormissimam læsionem, semper minor restituetur, obtenta absolutione à iuramentis: vt plenè declarat Io. And. in addi. ad Spec. in fin. de iuram. Si verò fuerint. Fely. & Decius in præsentia. de iura. Quæro an valeat tale statutum & consuetudo, de qua suprà, quòd bona ingredientis tacitè in monasterium non transeant? dic quòd non: quia contra libertatem & fauorem ecclesiæ. authen. cassa. C. de sac. san. eccle. Fely. plenè in c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 20. de consti. & faciunt quæ dicam in sequenti consuetudine, & dicta Do. Ias. in l. fi. col. 7. in fine. C. de pact. Tamen iudex de facto tenetur talem consuetudinem obseruare: quia à rege fuit confirmata, vt alibi declarabo. Chasseneus tenet dictam consuetudinem valere, quem allegaui suprà, numero 2.

ARTICLE XIII.

Le monastere auquel aucun à faict profession expresse ou tasible ne succede es pere, mere, ne autre lignager d'iceluy profés.

SVMMARIA IN GLO. ART. XIII.

2 *Statutum quòd monasterium succedat loco filij professi, an valeat.*

3 *Monasterium intrans utrum teneatur monasterium instituere.*

4 *Professionum species, expressa, & tacita. & nu. 5.*

6 *Muti & surdi simul à natura, utrum possint religionem ingredi, & professionem emittere.*

8 *Muti & surdi simul à natura æquiparantur furiosis & pupillis, & an possint contrahere uel per uiam ultimæ uoluntatis disponere. & nu. 9.*

Monasterium, in quo quis expressam uel tacitam fecit professionem, ratione dicti professi nulli succedit. 1

Quæro vtrum valeat tale statutum & consuetudo, quòd non obstante monasterio, succedat filius professo & tamen statut. quod ingrediens non succedat, est [illegible] 2
suiuè quærit Bar. C. de pac. Et quod dicitur in statuto, habet locum in consuetudine: quia par est virtus. & ista procedunt in partibus Italiæ, vbi statuta & consuetudines possunt in dubium reuocari: sed in Gallia sine vlla disputatione, obseruantur omnes consuetudines à rege confirmatæ. Quæro, verum monasterium habeatur loco filii, & consequenter, vtrum intrans teneatur monasterium instituere, saltem in legitima? Ias. in authen. si qua mulier. col. 3. ver. nota ex ista glo. & col. 4. versi. nota diligenter. C. de sac. san. eccle. dicit q; monasterium habetur loco filii. in casibus a iure expressis. & non in aliis. & ibi [illegible] 3

In tex. in verbo, *tasible.*

Habes ex consuetudine quòd professionum alia est expressa, quæ fit seruatis statutis vel consuetudine [illegible] 4
& verbis expressis, & professus potest [illegible]
tur in sequenti quæstione: & ista non habet difficultatem. Alia est professio tacita, & illa indu- 5

citur quando masculus vel femina in pubertate constituta,defert habitum professarum per annum & diem: si autem pubes seu impubes acceperit habitum nouitiarum, distinctum à professis,per delationem talis habitus nunquam inducitur tacita professio, per text.in c.1.de regula.lib.6. & in clem.eos vbi plen è glo. & Card.de regul.Et dixi plenissimè in consilio nunc composito in fauorem potentis damoiselle *de la Ioyete*,
6 quod,deo duce,post glo.inseretur. Quæro vlterius de notabili quæstione,in qua pridie consului: Vtrum muta & surda simul à natura possit religionem ingredi,& ibi professionem emittere?vt breuibus agam,opinio fuit domini Ias.in l.discretis. C.qui testamẽ.fa.pos.Bal.vbi quòd nõ: & allegant rationem,quia tales personæ carent intellectu & sensu,& consequenter æquiparantur furiosis & pupillis,qui propter imbecillitatem sensus contrahere non possunt,nec disponere per viam vltimę voluntatis.d.l.discretis. vbi plenè doc.maxime Do.Ias. Contrariam opinionẽ quòd imò possit profiteri religionem, tenuit idem Ias.post doc. per eum allegatos,in l.ex facto.in princ.ff.de vulg.& pup.Bar. autẽ in diuersis locis per doc.ad gratis habuit diuersas opiniones, & re vera contrarias: quia aliquando æquiparauit mutos & surdos simul à natura furiosis &
7 fantibus, aliquando pupillis, aliquando maioribus. Pro resolutione quæstionis iudicio meo tenenda est conclusio Alex.in l.1.in princ.ff.de verbo.oblig.vbi dicit,quòd aliquando muti & surdi simul à natura nullum habent intellectum, neque sensum,& isti æquiparantur furiosis,qui non possunt contrahere,nec disponere per viam vltimæ voluntatis,
8 Aliquando habent dicti muti & surdi aliquem sensum & intellectum, sed imbecillem: & isti æquiparantur pupillis,qui non possunt contrahere nec disponere. Aliquando habent magnum sensum & intellectum, & nutus ac signus sciunt declarare eorum voluntatem, aliorum iudicium & intentionem ex signis rectè accipiunt: teste experientia, etiam in loco iste Montisferrandi, in fratre domini aduocati Chamboni.& isti sunt illi quos Bar. æquiparat maioribus & discretis, qui possunt matrimonium temporale contrahere: & de quibus loquitur text.ad litteram, in c.cum apud.de spon. Et sic etiam possunt contrahere matrimonium spirituale à patrere ratione: quia validum est argumentum in iure de matrimonio temporali ad spirituale:vt testatur.Car.Zaba.in cle.eos.de regu.vbi allegat c.tuæ.de spon.possunt enim tales omnia facere,quæ solo consensu perficiuntur:vt dicit tex.in ratione sui,in d.c.cum apud. Et licet pro solennitate actus requirantur verba, puta in matrimonio contrahendo, illud tamen limitatur procedere tantùm in his qui loqui possunt:in alijs secus est,quibus sufficit declarare voluntatem nutus & signis. Ita declarat Panor.in d.c.cum apud. Et verum tales muti & surdi simul à natura habeant intellectum perceptibilem eorum quæ agunt,ad totum relinquitur iudicis arbitrio:teste Panor.in d.c.cum apud.Ex his cõcludo, quòd si tacendo debitas solennitates in professione requisitas, muta & surda simul faciant signa denotantia intelligentiam actus qui fit,& consensum,certè erit professio valida.

ARTICLE XIIII.

Et ne fait le religieux profés aucune part & portion en nombre d'enfans,pour la computation de legitime:mais est reputé personne morte.

SVMMARIA IN GLOS. ART. XIIII.

1 *Monachus habetur pro mortuo, & non facit numerum in computatione legitimæ, secundum consuetudinem. Et quid de iure communi. & nu.2.*
3 *Monachus utrum possit instituy, & sic succedere ex testamento. Item & ab intestato,de iure communi.*
4 *Filia per statutum à successione patris,uel per renuntiationem factam patri uel fratribus,an possit instituy & succedere ex testamento.*
Monachus quæ bona possit habere in particulari, & qualiter.
5 *Monachus habens usufructum alicuius rei,utrum ille sit extinctus,sicut morte naturali.*
6 *Monachus testamentum utrum faciat, & sit executioni demandari.*
7 *Legitima filius debita,utrum post ingressum statum peti possit.*
8 *Bona quando intelligantur acquisita monasterio morte professi.*

Monachus reputatur pro mortuo,quo ad effectum successionis deferendæ, & non facit numerum in computatione legitimæ.

1 Quid de iure communi?vide quæ infrà addidi,articulo 32.incipiente, *& combien.* Ista consuetudo in-
2 telligitur planè ab intestato.dubium est:nunquid possit instituy,& sic succedere ex testamento ? Si consideremus causam finalem,quòd habetur pro mortuo,certè videtur dicendum,quòd non. Sed quia ista ratio finalis potest restringi ad causam intestati, de qua loquitur caput citatum, ideo nihil videtur obstare iuri communi: quo mediante monachus potest instituy & habet testamenti factionem passiuam: item & succedit ab intestato. Ita declarat Do.Ias. secutus cæteros quos allegat in authen.ingressi. col.3.versi. quintò limita.C. de sac.san.eccle.amplè.doc.maximè Fely.& Dec.in eam præsentia.de proba. Et quia consuetudo ita debet intelligi & interpretari,vt minus lædat ius cõmune q̃ fieri possit.c. cũ dilectus. de cõsue. videtur cõcludendum,q̃ talis cõsuetudo aufert monachus facultatẽ succedendi ab intestato, quæ eis de iure cõmuni cõpetebat. Quantũ autẽ ex testamẽto & ita respõdi cuidam me cõsulenti de tali casu.fuerunt tamen plures,qui
4 dicebant contrarium,videlicet quòd cõsuetudo excludat monachos,tam ex testamẽto q̃ am ab intestato. Et pro opinione mea adduco optimũ simile,Filia quæ cum iuramẽto simpliciter renũciauit
5 bonis paternæ ab intestato,nõ succedit ex testamento. de pact.lib.6. si tamẽ in instrumento apparet succedere ex testamento. Item dicunt doctores. Alex. & Ias.in l.stipulatio nec modo concepta.ff.de verbo.oblig. Et si dicerent quòd bene esset in monacho, quæ non cadit in filia,potest responderi quod monachus non est omnino inhabilis,ex quo in communi potest habere bona. Item succedit ex testamento,& ab intestato. Ita Ias.in d.authen.ingressi.prælegato. Et ea quæ sunt inducta in fauorem,quia mutant cõditionem in melius, non debent

non debent in eorum odium retorqueri.l. quod fauore.C.de legi. Et dum dictum fuit quòd monachi possunt habere bona in communi: Quæro,vtrum possint habere in particulari? communis est conclusio quòd possint habere res ad vsum,de voluntate prælati, imo & pecuniam, dum tamen ipsam non expendant, nec alteri dent sine licentia abbatis, parati ad omne mandatum eius, res & pecuniam dimittere, sicut serui habentes peculium,vel eius administrationem. Et hoc habet locum in mobilibus tantùm. Ita pulchrè Fely.in c.cum M.Ferrariensis.col.12.versi.vlterius dominus Abbas.de consti. Quoniam dicitur quòd ingressus 5
monasterium habetur pro mortuo:Quæro,quid si habeat vsumfructum alicuius rei,vtrum ille sit extinctus, sicut extinguitur morte naturali ? vide Bar.in authen. idem est.C.de bo.quæ lib.plenè Dec.in c.in præsentia.col.34. versi. glo. in authen. idem.de proba. vbi concludit quòd talis vsufructus in totum acquiritur monasterio, & hoc de iure communi: sed secundum consuetudinem Aluerniæ ita demum si bona sua expressè dedicasset:vt habetur suprà arti.12. Item qua dicitur quòd ingressus habetur pro mortuo: Quæ- 6
ro,vtrum eius testamentum possit executioni demandari ? Dec.in c.in præsentia.col.35.versi.quintò quæritur.& versiculo, prædicta conclusio.de proba.facit differentiam an quis ingressus sit monasterium quod potest habere bona in communi, & tunc executio testamenti defertur vsque in diem mortis naturalis. Aut monasterium est omnino incapax ad tenendum bona,etiam in communi: vt sunt monasteria fratrum minorum, & tunc tales ingressi habentur pro mortuis, & statim fit executio legatorum & testamenti. Et 7
ibidem Dec.col.35.versi. secundò fallit in legitima. vbi concludit de legitima debita filius, vtrum post ingressum statim peti possit:quod suprà conclusum fuit de executione testamenti, & dicit illam esse communem opinionem. Circa istum articulum consuetudinis potest formari alia notabilis quæstio. Si ingressus 8
qui expressè bona sua dedicaut ecclesiæ secundum consuetudinem, aut etiam tacitè, secundum ius, infrà annum probationis moriatur,vtrum bona intelligantur acquisita monasterio, vel venientibus ab intestato? Abbas in c.in præsentia de proba.distinguit inter dedicationem tacitam, & expressam.Ias. in authen.si qua mulier.circa fi.C.de sac.sanc.eccle.concludit pro venientibus ab intestato. Dec.in d.c.in præsentia.col.37. versiculo, nonò quæritur.refert opiniones,amplè disputat, & finaliter concludit pro monasterio, ea præcipua ratione:quia à principio ingressus fuit purus, licet per mutationem voluntatis posset resolui,& quia moriens aluer non declarauit eius voluntatem, præsumitur in prima, quam tempore ingressus habebat, perseuerasse. Dum casus iste in persona vnius sororis mihi contigisset, & tunc tantùm vidissem scripta Do.Ias. amplexus filii regulam rusticorum,de qua per glo.in l.Nesennius.ff.de nego.gest. Et sic cõcordaui cum monasterio ad dimidiam dotis:& ita laudarẽm fieri ab alijs,attenta articuli difficultate.

ARTICLE XV.

Le seigneur iusticier pourra faire mettre sa main sur les biens & succession de ceulx qui decedent en sa iustice,pour la conseruation de ceulx qu'il appartiendra: fors & excepté là ou il y auroit descendans,frere, ou oncle commun en biens auec ledict neueu dedans le pays. Ausquelz cas ne se fera aucune mainmise: pourueu que dedans le mois, à compter du iour que la succession est escheue, ilz se viennent porter heritiers.

SVMMARIVM IN GLO. ART. XV.

2 *Hæreditas non potest capi à fisco tanquam uacans, nisi prius facta diligentia de reperiendo si aliquis sit dominus uel possessor de iure communi,secus de iure consuetudinario. & nu.3. & 4.*

Dominus iustitiarius potest reducere bona decedentium in sua iustitia ad eius manus, ad saluandũ ius fu 1
turi successoris:nisi sint descendentes,frater,& patruus,habens bona in dicta iustitia,communia cum nepote,si prædicti infra mensem declarent se hæredes defuncti.

In text.in verbo, *decedent en sa iustice.*

Posset hic probabiliter dubitari, quid iuris quando aliquis habitans in alia iustitia, ibi moritur:habet ta- 2
men bona in iustitia alterius domini quàm habitationis, vtrum talis vti possit in bonis sitis in sua iustitia, missione manus?videtur quòd non. Nam de iure communi dominus tale ius non exercet, nisi prius facta diligenti inquisitione,si aliquis sit dominus,vel possessor, an verò si res vel hæreditas sit vacans: iuxta l.si 3
vacantia.C.de bonis vacant.lib.10.de consuetudine non sine ministerio dicitur, *en sa iustice* & sic consuetudo quæ est stricti iuris (iuxta notata in l.de quibus.ff.de legi.& l.vnica.C.quæ sit lon.consu.) debet tantùm habere locum in casu suo.Circa istam difficultatem puto considerandam obseruantiam consuetudinis: quia illa est optima interpres. Et minimè sunt mutanda quæ semper certam formam habuerunt.l.minimè.ff.de legi. Item dicit consuetudo quòd venient infra dictum mensem,& declarent se hæredes [illegible] 4
& manus missæ: & talis declaratio debet fieri coram iudice aut domino: quia hoc importat illud verbum, *uiennent*,vbi aliàs declaratio extraiudicialis sufficeret.l.pro hærede.cum ibi notatis.ff.de acqui.hære.

ARTICLE XVI.

La femme durant le mariage peult disposer par testament de la quarte partie, tant de ses biẽs dotaulx qu'autres,chargez de tous les legatz,& quarte partie des debtes au prouffit de ses enfans & autres: excepté à son mary, ou à ceulx à qui le mary peult succeder. Sur laquelle quarte partie aussi se prendra la quarte partie

des funerailles, là & quand le mary ne vouldra accepter la gaigne coustumiere, moyennant laquelle est chargé faire à ses despens les funerailles.

SVMMARIA IN GLOS. ART. XVI.

1 *Consuetudo disponens quòd uxor non possit testari nisi de quarta parte hæreditatis, an habeat locum in testamento facto ultra quartam ad pias causas. & nu. 2. 3. 4. & 6.*
5 *Piæ causæ quando debeatur maior fauor, quàm filius.*
6 *Lex noua quantumcunque generalis, recipit interpretationem à iuribus præcedentibus.*
7 *Donationis prohibitæ inter coniuges, ratio.*

1 *Constante matrimonio uxor per testamentum de quarta bonorum etiam dotalium, in utilitatem filiorum uel extraneorum potest disponere. jèd non mariti, uel eius cui fuerit maritus successuru. Erit dicta quarta onerata omnibus legatis quarta parte obligationum, & ultrà quarta parte funeralium, eo casu quo maritus lucrum nuptiale nollit agnoscere, & in casu agnitionis expensa funeralium integra pertinet marito.*

2 Hic te offert notabilis quæstio, vtrũ testamẽtum factum ad pias causas de maiori summa quàm de quarta bonorum, valeat? videtur q̃ non: quia ista prohibitio habet locum etiam inter filios, vt non possit mater disponere de maiori parte, quàm de quarta: ergo multo fortiùs in pia causa: quia videtur magis faciendũ filius, quàm piæ cautæ. Iuxta dictam Augustini: Qui vult ecclesiam instituere, & filium exhæredare, alium quærat
3 pro consilio, quàm Augustinum. In contrarium est veritas, quia statuta loquentia de testamẽtis non comprehendant testamenta cõdita ad pias causas, quæ debent iudicari, non secũdum leges humanas, sed secun-
4 dum iura diuina, & sacros canones. Et facit alia decisio, similis primæ, q̃ verba generalia statutorum non includunt casus seu dispositiones contra libertatem ecclesiæ facientes. Et à fortiori, si loquerẽtur ipsa statuta de pia causa, non valerent: quia relicta ad pias causas, vel pro anima, censentur spiritualia, cum tendant ad remissionem peccatorum, & ideo de eis non potest statutum laicorũ disponere. iuxta latè notata in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de consti. Per supradicta fundamenta ita concludit Do. Ias. post cæteros per eum relatos in l. 1. col. 6. versi. vltimò pro complemẽto, & c. C. de sac. eccle. Et quod dicitur de statuto, habet locũ in consuetudine: quia in alio non differant, nisi quantum expressum à tacito: vt notatur in l. omnes populi. ff.
5 de iusti. & iu. Ad fundamentum suprà factum de filiis, potest responderi, quòd excepta legitima, maior fauor debetur piæ causæ, quàm filius Et dictum diui Augustini ad legitimam temperandum est. Ita Do. Ias.
6 in d. l. 1. col. 4. versi. secundò & fortius, &c. C. de sacro san. eccle. Non obstat quòd hæc cõsuetudo loquatur generaliter quòd lex noua quantumcunque generalis recipit interpretationem à iuribus præcedentibus: Bar. in l. 1. §. lex Falcidia. ff. ad l. Falcidiam. & in l. omnes populi. ff. de iusti. & iur. Et sic stat conclusio quòd etiam in patria Aluerniæ testamentum factum ad pias causas de maiori parte quàm quarta hæreditatis, subsisteret. Credo tamen quòd iudices sequerentur verba literæ prout iacent: quia istæ consuetudines quantuncunque nullæ vel iniustæ, sunt obseruandæ: quia sic regi placet. vt alibi probaui.

In tex. in verbo, *excepté à son mary.*

7 Quæ est ratio exceptiationis? dic quod illa propter quam prohibetur inter coniuges donatio, ne mutuo amore se spoliarent. l. 1. ff. de dona inter vir. & vxo. tamen non videtur procedere hæc ratio, quia non prohibet ir donatio causa mortis, quæ morte confirmatur. Ita hæc institutio non capit vim, nisi à die mortis. arbitrio. qui eorum qui hunc consuetudinem sunt adstipulati, fuerit metus reuerentialis, aut forte timorosus: quia aliquando mariti minis & verberibus inducunt vxores ad disponendum in eorum fauorem, vt experientia docet, quæ est rerum magistra. c quàm sit de elec. libro. 6. in patribus in quibus est permissa dispositio.

ARTICLE XVII.

Ceulx qui succedent du costé paternel, payeront les debtes prouenues dudict costé paternel.

SVMMARIVM IN IIII. ART. SEQ.

Commodum qui sentit, debet & incommodum sentire.
Succedentes ex capite paterna, exoluunt paterna debita.

ARTICLE XVIII.

Ceulx qui succedent du costé maternel, payeront les debtes prouenans du costé maternel.

1 Quia suprà dictum fuit quòd cognati succedunt in bonis maternis, hîc dicitur quòd ipsi exoluent debita materna: quia regula iuris est, vt qui sentit commodum, sentiat & incommodum. l. secundum naturam. ff. de reg. iur. Ideo dicit Mantuanus: Omnis commoditas sua affert incommoda secum.

ARTICLE XIX.

Et si le defunct a faict des debtes de son estoc, & qu'il delaisse aucuns meubles & acquestz, les parens du costé paternel, qui succedent esdictz meubles & acquestz seront tenuz payer les debtes faictz par ledict defunct.

1 *Si defunctus reliquerit mobilia & acquisita, agnati in eis succedentes tenentur debita persoluere.*
2 Si ergo defunctus habeat ascẽdentes, quibus concessum est in dictis mobilibus & acquisitis succedere: vt habetur suprà articulo 3. ad eos spectabit onus æris alieni, ratione de qua suprà, qui sentit commodum, & c.

ARTICLE

ARTICLE XX.

Si lesdictz parens du costé paternel ne veulent prendre & accepter lesdictz meubles & acquestz, ilz seront partiz & diuisez entre les heritiers tant paternelz que maternelz: & chascun desdictz heritiers payera les debtes par moytie.

Recusantibus quibus pertinet habere mobilia & acquisita, de eis fiet diuisio, medietas agnatis, & altera 1
cognatis dabitur, cum onere soluendi debita, pro rata successionis.

ARTICLE XXI.

Et s'il n'y auoit meubles ne acquestz dudict defunct, icelles debtes se payeront par cõmun par lesdictz heritiers, tãt paternelz que maternelz pro rata bonorũ.

SVMMARIVM IN GLO. ART. XXI.

Actiones hæreditariæ tam actiuæ, quàm passiuæ transeunt ad hæredes.

Non existentibus mobilibus uel acquisitis, tam agnati quàm cognati soleant ees alienum defuncti, pro rata bonorum. 1
Quod dicitur de solutione habet locũ etiã in acquisitione iurũ & obligationũ: quia hereditarię actiones 2
tam actiuæ q̃ passiuę transeunt ad hæredes pro hereditariis portionibus. l. pro hæreditariis. C. de hære. actio.

ARTICLE XXII.

Les creanciers des debtes prouenues de l'estoc paternel se pourront addresser seulement cõtre les heritiers paternelz, quant à l'action personnelle. Et des debtes prouenues de l'estoc maternel, qui sont a la charge des heritiers maternelz, t'addresseront contre les heritiers maternelz.

Creditores in personalibus actionibus habebunt suas dirigere actiones contra agnatos vel cognatos, ha- 1
bita cuiuslibet ratione si sint debita paterna vel materna. Sapit hæc consuetudo tãtùm precedentium declarationem. Ideo non indiget commento.

ARTICLE XXIII.

Mais les creanciers des debtes faictes par ledict defunct derigeront leur action personnelle, tant contre les heritiers du costé paternel que maternel: sauf es heritiers leurs recours l'vn contre l'autre pour estre rembourtez de ce qu'auront payé esdictz creanciers oultre ce qu'ilz estoyent tenuz payer par ladicte coustume. Et sans preiudice en tous lesdictz cas du droit d'hipoteque que pourroyent auoir lesdictz creanciers, sur les biens du defunct.

Ista videtur contrariari consuetudini, de qua suprà articulo 22. tamen pro concordia videtur dici posse, 1
quòd ille articulus 22. loquitur de debitis prouentis à defunctis, tanquàm hæredibus. Ista quando debitum prouenit principaliter ab ipso defuncto, q̃ia creditor agit indistinctè sine præiudicio hæredum, qui si plus soluerunt, quàm consuetudo eos obliget, habent recursum contra cohæredes, & saluis hipothecis, quas creditores habent super bonis defuncti.

ARTICLE XXIIII.

Les legatz delaissez par ledict defunct seront payez par lesdictz heritiers, tant paternelz que maternelz, pro rata bonorum.

Legata à defuncto relicta soluuntur ab hæredibus paternis & maternis, pro rata bonorum. 1

ARTICLE XXV.

Fille mariée par le pere, ou par l'ayeul paternel, ou par vn tiers, ou d'elle mesme, lesdictz pere, ou ayeul paternel & mere viuãs, douée ou non douée, ait quitté ou non: elle ne ses descẽdans ne peuuent venir à succesion de pere, mere, frere, seur n'autre quelconque directe ou collaterale, tant qu'il y a masle, ou descendant de masle heritant esdictes successions, soit ledict descendant masle ou femelle: sinon qu'elle fust mariée en premieres nopces en la maison de sesdictz pere & ayeul, ou l'vn d'eulx sans cõstitution de dot: ouquel cas n'est forclose desdictes successions.

SVMMARIA IN GLO. ART. XXV.

1 *Filia quando dicatur nupta.*
2 *Mulier nupta quando perdat successionem patris.*
3 *Mulier nupta exclusa à successione patris, utrum perdat priuilegia concessa patri pro se & descendentibus.*
4 *Paternum officium est dotare filias, & ad id cogi potest.*
5 *Filia habens patrem & auum paternum uiuentes, cui incumbat onus dotandi.*

6 *Filia si habeat bona aduentitia,& pater eam dotauerit, an intelligatur dotata de bonis aduentitijs, an uerò paternis: maxime quando pater in dotali instrumento constituit dotem filiæ de mille ducatis pro omni eo quod filia petere posset tam in bonis paternis,maternis,quam aliter*

7 *Pater utrum teneatur dotare filiam habentem multa bona.* *Dos quando dicatur congrua.*

8 *Filia dotetur ab extraneo,an dos donata intelligatur:& cui soluto matri sit restituenda.& nu.10.*

10 *Filia nubens patre inscio,utrum cogi possit pater ad eam dotandam quod sic si non sit dotata.*

11 *Statutum excludens femmas stantibus masculis uel descendentibus ab eis , utrum habeat locum in femina à masculo descendentibus,& utrum excludat filiam monacham.& nu.31.*
Statuta decurionum quando sint ualida:& in quibus decuriones possint disponere.

12 *Filia exclusa per statutum stantibus masculis,sit dotata à patre,matre,uel auo,utrum excludatur à successione omnium, an uerò dotantis.& nu.13.*

14 *Filia renuntiando sine iuramento bonis paternis,mediante dote,utrum ab ipsis bonis sit exclusa.Item quid quando cum iuramento renuntiauit.*

15 *Filia utrum possit uenire cõtra renũtiationẽ per eam factã cũ iuramẽto,allegãdo metũ reuerentialẽ,minas uel uerbera.*

16 *Metus reuerentialis quibus casibus possit allegari.*

17 *Ex enormi lesione contrauenire renuntiationi ob dolum, utrum teneatur probare dolum, uel sufficiat quòd interuenerit dolus reipsa ob enormem læsionem.*

18 *Filia quæ fecit quittationem patri cum iuramento,an patre mortuo possit petere absolutionem à iuramento,& rescindere quittationem ob læsionem enormem uel enormissimam.& nu.19.*

20 *Iuramentum an tollatur mortuo patre,an ubi præiudicet.& nu.21.*

22 *Filia si renuntiauerit uni fratri præsenti successionem aliorum fratrum absentium,utrum ualeat renuntiatio.*

23 *Filia sive sit minor,sive maior,renuntiauerit fratribus,mortuo patre utrum renuntiatio ualeat.*

24 *Absolutionis effectus quid operetur.& nu.seq.*
Absolutio à iuramento utrum possit concedi causa non cognita,& parte nõ uocata:& si concedatur, utrum ualeat.

25 *Absolutio à iuramento quando concedi possit à papa,& quando ab episcopo.*

26 *Iuramento posito ligari ut renuntiatio per eum facta cum iuramento,non minus ualida*

27 *Filia maior 25.an.si quittando fecerit lesionem,utrum competat ei restitutio.l 2.C.de rescin.uen.*

28 *Mulier,minor,& rusticus,si faciant contractum damnosum,utrum in eis præsumatur iuris ignorantia.*

29 *Consuetudo disponens quòd extantibus masculis aut descendentibus ab eis,filiæ sint exclusæ à successione parentum, qualiter sit intelligenda.*

30 *Qualitas tribuens ius quotiens ponitur à lege uel statuto,est probanda.*

31 *Consuetudo aut statutum si disponat quòd extantibus masculis, aut descendentibus ab eis,filiæ sint exclusæ,& c.quid erit,si sit filia uel neptis ex filio prædefuncto.& nu.23.*

32 *Quæstio decidenda,quærantur in hærede tantus masculis,ut excludentur filiæ:ut dicitur quòd sint descendentes & hæredes.*

34 *Nuptiæ secundæ non sunt adeò fauorabiles sicut primæ.*

35 *Filia dotata a patre,utrum marito mortuo possit cogere patrẽ ad eam reintegrandum,quando culpa ipsius perdidit dotẽ.& nu.36.*

37 *Pater redotando filiam,utrum possit dotem minuere uel sibi restitui in præiudicium filiæ.*

1 *Filia uino patre,aut auo paterno,& matre,quoquomodo nupta,nullo modo succedit patri, matri,fratribus nec collateralibus, quamuis superstites masculi hæredes sint eorum descendentes, utriusque sexus,nec habetur in cõsideratione, nec dotata, dotatione, quamuis superstites masculi hæredes sint eorum descendentes, utriusque sexus,nec habetur in cõsideratione, nec dotata, nec indotata,quitauerit uel non:nisi sit in domo patris uel aui,nulla facta dotis constitutione in primis nuptiis matrimonio collocata:quia tunc à prædictis successionibus non censetur exclusa.* In text.in verbo, *mariée.*

2 Dicitur nupta,statim cum præstitit cõsensum:quia nuptias,non concubitus,sed cõsensus facit.l.nuptias.

3 ff.de reg.iur. Dicitur in consuetudine quod filia nupta perdit successionem. Quæro nunquid perdat priuilegium patri concessum pro se & descendentibus masculis & feminis? Dec.in c.nouit.col.3.versi.secũdò notandum est.de iudi.& refert Bar.tenentem quòd sic:tamen communis est in cõtrarium, quam ipse Dec. sequitur per decisionem Bar.in l.fi.§.idem rescripserunt.ad municip.ubi concludit quòd mulier nupta retinet omnia priuilegia & omnes prærogatiuas,ex quibus non distrahitur a seruitio mariti.

In text.ubi, *par le pere.*

4 Nota quòd est officium paternum dare filiam nuptui,& eam dotare,& ad id cogitur iudicis officio.l.qui liberos ff.de ritu nup. In text.in verbo, *ou par l'ayeul.*

5 Quæro cui incumbat tale onus, quando filia habet patrem & auum paternum viuentes? dic quòd pertinet ad auum. Do.Ias.in l.1.col.6.verb.iuxta prædicta quærit Bar.ff.tol.mat. Et ibi generaliter tractat onus pertinet ad auum. Do.Ias.in l.1.col.6.verb.iuxta prædicta quærit Bar.ff.tol.mat. Et ibi generaliter tractat onus

6 dotãdi cum pateret, tam,matri,vel fratri. Addo Dec.con.66.in primo vol. Quæro,si filia habeat bona adventitia,utrum pater eam dotãdo videatur dotalle de proprio patrimonio? quod sic,est tex.in l.fi.C.de dot. promis.& de eius materia vide Ias.in l.1.col.5 &.6.ff.tol.mat. Vbi tradit notabile decisionem, quando pater in supradicto casu promittit filiæ mille ducatos pro omni eo quòd petere posset, tam in bonis paternis & maternis,quàm aliter:& ibi refert doc.tenentes quòd filia habebit vltra dotem,bona materna. Ipse dicit quod dubitabat de illa decisione,quæ tamen iudicio meo procedit: quia si pater dives cogitur dotare filiam,etiam dubitabat de illa decisione,quæ tamen iudicio meo procedit: quia si pater dives cogitur dotare filiam,etiam diuitem, secundum quòd voluit Do.Ias in authen.res quæ.col.4.C.cõmunia deleg.ergo cùm faciat id ex necessitate legis,nõ potest satisfacere necessitati de bonis filiæ.in isto articulo placet opinio Bal in l fi.C. de dot.pro.vbi vult quod pater intelligitur dare de suo,etiam si dicat,quòd donat de bonis filiæ: nisi daret dotem vltra meam legitimam,& diceret quòd donat de bonis filiæ: quia eo casu illud plus esset cõputandum in bonis filiæ vel si daret vltra legitimam, quia vltra dare non cogitur, puto quòd illud plus caperetur per bonis tuis:& ad propositum faciunt quæ dicam infrà,articulo 35.in verbo, *selon que les autres.*

Iterum

Iteram quæro,si filia habeat multa bona,vtrum cogat patrem ad eam dotandam quòd sic, vide dem. Ias. 7
in authent res quæ.col.5.in fi.C communia deiega.

In text.in verb. *ou par un tiers.*

Quæro si tertius dotauerit vnam filiam,an præsumatur et donasse dotem,& mortuo marito,cui fit fien- 8
da restitutio, ipsi filiæ,an verò extraneo dotanti? dic quòd si stipulatus fuit dotem sibi restitui, tunc est ei fienda restitutio:si secus,videtur donasse filiæ.tex.in l.vnica.§.accedit.C.de rei vxo.ac.Et ista præsumptio est 9
fauore dotis:quia in dubio potius capitur præsumptio faturatis,quam donationis.Bal.in l.cum de indebito.ff.de proba.& in l.generaliter.C.de non nu.pecu.

In tex.in verb. *en droit marié.*

Quando filia nubit patre inscio, vtrum possit officio iudicis cogere patrem ad eam dotandum? habes 10
infrà,art.36.vbi facit differentiam,vtrum nupserit cum digno de iure cõmuni D.Ias.in l.diuortio.in princ. col.6.versic.confirmo,&c.ff.sol.mat.tenet quòd non.contrarium,& melius,quòd filia quæ ante 25.annum nupsit sine consensu patris,possit cogere patrem,& ceteros quos tangit ad eam dotandum:tenuit idem D. Ias. in l 2.§ quod si in patris.col.6 ff sol. mat & in authent.res quæ.col 5.C. cõmunia de lega.pulchr Dec. consil.26.per totum.in 2.vol.vbi dicit hoc procedere,etiam si indigno se copulet matrimonio, non potest exhæredari nec priuari alimentis.Et hoc procedit de iure canonico,quod præfertur iuri ciuili,etiam in terris laicorum:& dicit non valere statutum in contrarium.Idem dicas de consuetudine. tamen hîc Aluerniæ est consuetudo, vt prædixi: quòd filia nubat sine consensu parentum,& indigno, nihil petere potest: reperio Fely.in c.1.col.10.versic. septimo fallit. de sponsa. qui tenuit quòd valet statutum quòd mulier, quæ sine patris consensu nubit indigno,perdat dotem. Idem ergo in consuetudine. Sed tamen Felynus in ecclesia sanctæ Mariæ col 19.versic.quarta declaratio.dicit statuti in apponens pœnam vel privationem dotis, non valere Et sic concordat cum Decio.Et arbitror hanc partem tutiorem fauore matrimonii,& quia vocatur magis communis.

In text.in verb. *ou non douée.*

Si non sit dotata,potest petere dotem,secundum distinctionem prædictam vide art.35 Videtur quòd ta- 11
le statutum,quod filia dotata non succedat,tanquam ambitiosum sit nullum.nec valeat dum certatum personarum aut taltem respicit filias in vniuerso, & non in particulari certam personam. Ita declarat Fely. in c.cum omnes.col.2.versic hanc conclusionem intellige.de consu.& in d.c.col.1.versic.prima conclusio.plene tractat quando decreta decurionum sint valida,& quando nulla vel rescindibilia:& sic materiam d.l.ambitiosa.plenè per Bar.ibi exemplificatam:& inter cætera tractãtem facultatem decurionum. Et si statutum diceret, quòd stantibus masculis filia non succederet, est quæstio, vtrum filia monacha sit exclusa à successione:de qua vide Fely.in cap.ecclesia sanctæ Mariæ.col.28.versi.sextò quæro.de constitu.

In text.in verb. *dotée ou non*

Nota quòd si statutum diceret filia dotata extranea,bus tamen dotem non excedat,intelligeretur exclusa filia à 12
successione dotantis tantùm:Bal.in l.1.per glos.ibi.C.de legi.hære. Et si statutum diceret alternatiuè,quòd 13
filia dotata ab auo,patre vel matre, non succederet, caperet statutum talem interpretationem , quòd si esset dotata ab auo,non succederet ei:& sic si à patre vel matre: & hoc casu tãtùm excluderetur à successione dotantis.Sed talis interpretatio non cadit in hac consuetudine,vbi verba sunt prægnantia,quòd à quocunque sit dotata,semper excluditur à successione omnium:& supradictam declarationem facit Dec.consil.20.per totum.in 3.vol.

In text.in verb. *ait quitté ou non.*

Quoniam hæc materia quitationum & renuntiationum apud filias nubiles est frequens, ideo diligenter 14
attendenda.Et procedam in ea per quæstiones & dubia. Primò igitur quæro:Si filia contenta dote à patre constituta renuntiauerit patri,eius successioni,vel fecerit pactum de non petendo, an valeat talis renuntiatio siue pactum?tex.est,quod non,in l.pactum dotali.C.de colla. quia dicitur cõtra bonos mores ciuiles: amplè Bart.& doct.in l.fi.C.de pact.Ista conclusio non procedit quando interuenit iuramentum,quoniam illud seruari potest sine periculo interitus salutis æternæ.tex.est in c.quanuis.de pact.lib.6. Qui tex. recipit aliquas limitationes,quas Alex.tradit in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de verb.oblig.Inter cæteras examinabo duas,quas ponit tex.in d.c.quanuis.in fi.vnam sic meta, alteram de dolo. Circa primam quæro, 15
vtrum si filia fatheiatur se velle venire contra huiusmodi quittationem & renuntiationem,allegando metum reuerentialem patris potest
state patris,& ei debebat talem reuerentiam, quod non fuit causa contradicere patri, etcetera. Videtur quòd non. & hoc an dictum c. quanuis habeat locum, quando agitur metus reuerentialis? Ad hoc videtur esse 16
metus aliquando fit rescisio actus, vel esse quod metus [illegible] quando dicto metus [illegible]
Bart in l interpositas.C de transact secundum [illegible]
contentus præstitus patri per filiam quitantem, per verum [illegible]
canti bona tua, per clericum renuntiantem præbendæ coram suo episcopo,solus non sufficit,nisi interuenerint minæ,vel verbera:quia ut vis a reverentia [illegible]
blicum,non teneat,nisi interuenerint quædam [illegible]
transac.vbi clariùs Alex. allegat Bal.in terminis,de filia quæ renuntiauit hæreditati patris cum iuramento, ob nimiam reuerentiam:& ad hoc aliquid notabile verbum, quòd [illegible]
bus vir constans [illegible]
contractus ad eius [illegible]
filiæ volentis relaxare quittationem,quod interueniret [illegible]
enormem læsionem? breuiter dic quod si filia vellet probare veram [illegible]

I iiii

bazione.l.dolum.C.de dolo.Sed satis ei erit probare quòd interuenerit dolus reipsa,quia fuit læsa enormissimè,secundum communem opinionem.Licet Iaſ.in authent. sacramenta puberum.col. 10. dicat quæstionem dubiam.Illa tamen tanquam communis est tenenda,quam firmat Alex.consil.125.col.2.in princ,in 1. vol.Fely.in c.in præsentia.in 4.col.de proba.dicit quòd enormis læsio facit præsumi dolum,secundum cõmunem:& etiam magis communem attestatur Dec.consil.403.col.5.in fi.in 3.vol.habes ex prædictis quòd
18 quitatio iurata est obseruanda cum suis fallentiis. Quæro nunc,vtrum filia minor,quę dote accepta fecit quitationem patri de futura successione,iuxta dictum c.quanuis. mortuo patre, possit obtinere absolutionem a iuramento,& ea obtenta,quitationem rescindere?Conclusio est quod non, quia lex cõfidit de patre, qui magis dicitur diligere filios,quàm seipsum.iuxta gl.in l.isti quidem.ff.quod met.causa. Item viuo patre, & sic tempore dotis constitutæ, filiæ non competebat ius saltem solidum, & causatum in bonis paternis: quia posset pater omnia bona sua vendere,& sic priuare filiam spe,quam habet futuræ successionis.Et ideo dos non potest considerari parua respectu patrimonii patris,quem lex astringit ad dotandum. iuxta l.qui liberos.ff.de ritu nup.sed non ad dandã determinatam dotem.Prædictam cõclusionem in materia d.c.quãuis.quando renuntiatio facta est patri,tenent Fely.& Dec.in c.in præsentia.de proba.Idem Dec.consil.26.
19 in 1.vol. Ista tamen conclusio secundum prædictos doct.recipit in loco præallegato limitationem,vt non procedat quando in exiguitate dotis esset magnus excessus, & sic læsio esset enormissima: quia tunc argueretur dolus patris reipsa, quòd induxerit dolosè filiam pro re exigua spei futuræ successionis egregiæ renũtiare:& sic habet locum c.quanuis .disponens quòd dolosa quitatio non possit nocere filiæ renuntianti, vt superius demonstraui. Et ista opinio procedit secundum opinionem Vltramontanorum, qui tenent quòd iuramentum firmet contractum:sed secundum opinionem Gallorum, qui tenent oppositum,vt plenius infrà declarabo:videtur dicendum quod statum quod filia est absoluta à iuramento,remaneat renuntiatio nulla,etiam modica interueniente læsione,cùm pactum de non succedẽdo fit à lege ciuili improbatũ.d.l.pactũ dotali.C.de colla & d.c. quanuis. re vera de iuris rigore secundum opinionem Citramontanorum obtenta absolutione à iuramento, filia minor mediocriter læsa, restitueretur in integrum : & maior læsa vltra dimidiam,haberet remedium l.2.C. de rescin. ven. Sed regium parlamentum Parisiense (vt fide digno testimonio accepi,iudicando obtineat c.quanuis etiam obtenta absolutione à iuramento:& sic quod filia non possit contrauenire quitationi factæ patri: & continet talis obseruantia iustitiam & æquitatem rationibus prę-
20 dictis,nisi interuenerit enormissima læsio, ex qua dolus in patre possit coniecturari. Quæro nunc, quid iuris quando renuntiatio fit fratribus patre viuo,an sit efficax?Conclude quod non,nisi pater consentiat,& perseueret vsque ad obitum,vsque ad vltimum vitæ spiritum: & durante vita est in facultate patris talem cõsensum reuocandi. Ita post longam disputationem concludit D.Iaſ. in l.stipulatio hoc modo concepta.col. 5.versi.& exemplificat Bar.& col.5.versi.quid tenendum.ff. de verb.oblig.Ratio decisionis est,quia non valet pactum de hæreditate viuentis,factum sine eius consensu,per tex.in l.fi. C.de pact. Imo secundum com-
21 munem opinionem,non firmatur iuramento: vt dicunt doct.in d.l. fi. Et aduerte quòd talis renuntiatio, quæ fit fratribus de patris consensu,sapit donationem,& debet fieri ipsis præsentibus,l.absenti.ff. de dona. Aut quod notarius pro absentibus stipuletur & ipsi fratres absentes, eo casu videtur quod acceptare debet renuntiationem ante mortem patris,& sic ante vacationem hæreditatis , dum extrema sunt habilia. iuxta l. bonorum.ff.rem ra.ha.tamen quia consensus à patre præstitus præsumitur durare,videtur quod semper extrema sunt habilia,& sic semper ratificatio fieri possit,si casus occurrerit, plenius cogitarem. Nunc quæro,quid iuris si filia renuntiauerit,in fauorem vnius fratris præsentis, futuram successionem fratrum absentium,an valeat? conclude quod non : quia ibi principaliter agitur vt frater succedat in hæreditatibus fratrũ absentium,quorum consensus non interuenit:& sic obstat d.l.fi.C.de pact. Ita in specie declarat D.Iaſ.in d. l.stipulatio hoc modo concepta ff. de verb oblig. vbi limitat dec.sionem prædictam non procedere , si fratrum absentium interuenerit consensus,etiam ex post facto: quia tunc valeret quitatio torpris . Idem voluit
23 Dec.post cęteros per eum allegatos in consil.31.in 1.vol. Quæro ęp si mortuo patre soror quitauerit hereditatem fratribus,certa dote recepta vel constituta,vtrũ valeat? Si soror renuntians sit maior annis viginti quinque,certe valet,& habet locum c.quanuis Quod licet loquatur in quitatione facta patri,habet locum si fiat fratri : quia semper militat ratio tex.de iuramento , quod potest tendere ad finem interitu salutis æternæ. & ita voluit D.Iaſ.in d.l.stipulatio hoc modo concepta.col.5. Sed magis veritatis dubium. Quid si soror erat minor annis viginti quinque , & eo casu secundum opinionem Italorum , qui volunt quòd iuramentum etiam relaxatum ad effectum agendi & excipiendi, vt regulariter faciunt episcopi , firmet contractum & repræsentet minorem,maiorem?est ficada distinctio,aut soror est læsa citra dimidiam, & non restituatur : aut vltra dimidiam,& ei minori repræsentatę maiori propter iuramentum,competit remedium l. 2. C. de rescin.ven.quod fauore maiorum introductum est. Si verò teneamus opinionem Citramontanorum,qui volunt quòd sublato metu periurii remaneat contractus in terminis iuris communis:certè soror minor si reperiatur aliquo modo læsa,habet remedium restitutionis in integrum:vt declarat Bar.in l.minor viginti quinque annis,ob omissam.ff.de minо.& plenè Bar. Iaſ.& doct.in authen.sacramenta puberum.C.si aduer.ven. & licet suprà dixerim quòd senatus Parisiensis non solet rescindere , nec annullare quitationes factas patribus:credo quod aliter faceret in quitationibus factis fratribus,cum dispar longè sit ratio. Nam lex confidit de patre.Item filia non habet tempore quitationis ius causarum.sed lex non ita confidit de fratre: quia (vt
24 inquit poeta) fratrum quoque gratia rara est.Item tempore quitationis soror iam habebat dominium bonorum quitatorum,& tic læsio est magis considerabilis. Quoniam effectus absolutionis a iuramento est magis vt tollat impedimentum periurii,quod repellit agentem. vt declarat Felyn.in c.exceptionem. de excep.col.1.Operępretium est videre si talis absolutio passiue ab episcopis possit concedi causa non cognita,& parte non vocata:prima facie videtur dicendum,quòd non ,per cõmunem regulam, quod ad omnem actum,

actum, in quo pars lædi potest,est citanda.l.nam ita diuus.ff.de adopt.l. de vnoquoque.ff.de re iudi. Reperio quòd D.Iaſ.sibipsi contrarius fuit,in l.ne quicquam.§. vbi decretum.ff.de off. proconſ.col. 8. versicu. vltra suprascripta nota diligenter. voluit secutus Imo.quòd talis absolutio siue fiat simpliciter, siue ad effectum agendi & excipiendi tantùm,non valeat parte non vocata. Et idem Iaſ.in l.patre furioso.col.5. versic. 14.ff.de his qui sunt sui vel alie iu . voluit quòd talis absolutio parte non vocata, fieri non debeat : si tamen fiat,quod valet.Ego putarem distinguendum,aut quis petit absolutionem à iuramento simpliciter, & tunc dicerem quod illa concedi non possit parte non vocata,per rationes adductas per D.Iaſ.in d.§ vbi decretum.Sed si quis petat ad effectum agendi & excipiendi tantum, tunc eam minoris sit præiudicu, licet concedi non debeat:si tamen concedatur,tenet,& habent locum dicta Iaſ.in d.l.patre furioso. quæstionem ipsam plenè disputat Fely.in c.1.col.8.de iureiur . Et quicquid dicant doct. quælibet curia episcopalis suum obseruat stylum.nam curia episcopalis Hyporediensis patriæ Pedemontanæ passim concedit parte non vocata ad effectum agendi & excipiendi.Idem faciunt episcopi huius patriæ Cisalpinæ: curia verò Thaurinẽsis(quæ est metropolis in Pedemontio)non concedit,nisi parte vocata,& causa cognita Curia Romana indifferenter parte non vocata. Supereſt videre de effectu talis absolutionis, vltra eum de quo prædixi : ęp 25
dispensatur quis,vt agere vel excipere possit,sine periculo periurii. Et breuiter secundum Citramontanos, alium non operatur effectum,nisi quòd si fuerit præstitum à minore,maior repræsentatur,& validatur contractus. Ita quòd sublato iuramento solùm ei competunt remedia concessa maioribus,de iure communi:vt amplè declarat D.Iaſ.in authen.sacramenta puberum. C.si aduer. ven. Soci. in l.hæc scriptura. in 1. q. ff. de condi.& demon.vbi plenè declarat effectum absolutionis à iuramento. Item concludit notabiliter Paul.de Caſt.consil.290.quòd papa non potest tollere effectum iuramenti, inquantum respicit validitatem & confirmationem contractus : quia est quæsitum ius parti , licet possit concedere quòd agendo vel excipiendo non incurrat quis periurium. Quæro vtrum reperiri possit modus quòd renuntiatio filiæ cum iuramento 26
eam excludat à bonis quitatis?breuiter aut loquimur in filia maiore viginti quinque annis , & illa si sit bene informata de valore bonorum,excludetur:quia scienti & volenti non fit iniuria.Ita declarat Fel.in c.in præsentia.de proba.Idem voluit Dec.consil.180.in primo vol.Et tunc cautela est, quòd filia dicat,quòd sciens valorem bonorum, & de eo plenè informata renuntiat dictis bonis , etiam si incurrat læsionem enormem,
vel enormissimam:iuxta notata per Bar.in l.2.C. de rescin.ven. Nam quilibet maior annis viginti quin- 27
que,si reperiatur læsus vltra dimidiam, præsumitur ignorasse valorem rei alienatæ: secus si sit citra dimidiã. dec.est Paul.de Caſt.in l.2.& in l.quisquis.vbi est bonus tex.C.de rescin.ven.Ideo est necesse quòd illo casu appareat maiorẽ de valore bonorũ informatum,& certioratũ. Aut loquimur in filia minore annis 25 . & tunc obtenta absolutione à iuramẽto,remanet in beneficio tantùm ętatis,& in integrũ restitutionis,secũ lũ Citramõtanos,secũdũ quos reputatur maior:& si reperitur læsa vltra dimidiã , & renũtiauerit modo dicto
in precedenti casu,erit excluſa:aliàs non. Aduerte ad vnũ notabile dictũ Dec.cõſ.180.in 1.vol.dũ dicit ęp in 28
muliere, rustico , & minore , semper præsumitur ignorantia in contractu damnoso . credo quòd in minore clare procedat dictum Dec.propter imbecillitatem ętatis,quæ non dicitur perfecta.vsque ad completum vigesimumquintum annum.l.fi.C.de his qui ve.æta.impe. In muliere & rustico videtur sequẽda distinctio, vtrum sint læsi vltra dimidiam,aut citra,sicut diximus in aliis maioribus, iuxta l. quisquis. C. de rescin.ven. cum regula iuris sit,quòd mulieri non succurritur,nisi in casibus à iure expressis.l.fi.C.de iur.& fac.igno.& eadem ratio est in rustico,vt ibi declarat.

In text.in verb.*heritier.*

Nota quòd secundum consuetudinem non sufficit quòd sint descendentes masculi ad excludendum fi- 29
lias nuptas,nisi dicti descendentes sint hæredes. Et ille qui vult filiam excludere, debet duo probare, videlicet se descendentem ab eo de cuius successione agitur,& hæredem. Quia regula est,quòd quotiens aliqua 30
qualitas tribuens ius ponitur à lege vel statuto,illa est probanda. D.Iaſ.in l.non solum.§.sciendum.col.2.ff. de ope.no.nũ.Fely.in c.quoniam contra.col.2.de prob. Dec.consil.18. in primo volu. Idem consil. 219. in secundo volu.

In text.in verb.*masle heritier.*

Quæro quia consuetudo dicit quòd extantibus fœminis descendentibus à masculis , filiæ excluduntur. 31
Quid iuris si consuetudo simpliciter diceret,quòd extantibus masculis , aut descendentibus filiæ ab eis excluderentur,si reperiatur neptis,quæ à masculo descẽdit,vtrum excludat filiam?dic quòd non:quia illa qualitas masculis apposita in primo gradu,videtur repetita in descendentibus etiam: quia cessat ratio agnationis. Licet ista secunda ratio Bar.non placeat in l.liberorum.col.7.versicu l.quæro pone retento eodem themate.ff.de verb.signif.Et sic habes quòd consuetudo vel statutum excludens filias extantibus masculis hæredibus,veniretur tantùm in descendentibus masculis . & ideo collaterales , puta agnati vel consanguinei, non
excluderent filias.Ita Dec.in c.in præsentia.col.19.versicu.tertiò fallit.de prob.Ista tamen decis.non habet locum secundum hanc consuetudinem , quæ expressè admittit fœminas descendentes à masculis. Et quod 32
ad exclusionem filiarum de iure communi requirantur duæ qualitates , quòd masculi sint descendentes , & hæredes:notat Bar.in l.1.§.penul.ff.de bo.poſſ.contra tab. eum refert & sequitur Dec. in d.c.in præsentia. col.12.versic.pariter in simili.& col.15.versicu.ad prædicta etiam confert.dicit quòd in casu statuti vel consuetudinis,de quo suprà,filii adoptiui non excluderent filias . Item nec legitimati , secundum communem opinionem,de qua per Dec.consil.52.vol.primo.& Chassa.in rub.*des successions des bastardz* §.5.fol.291. versicu. octauò facit. Et dum consuetudo admittit filias descendentes à masculis , non extat ratio quare masculis , po- 33
tuit esse ratio,quia omnes procedentes à masculo,etiam si sint fœmine.Item & plus etiam si descendant à filia,dicuntur de descendentibus primi stipitis,item & de genere eius.Ita Dec.in c.nouit.col.2.versicu.sexto notato de iudi.Potest hìc moueri quæstio, de qua nuper cum domino Tyolerio respondi , quæ tamen non ha-

bet difficultatem: Pater habuit duos filios & duas filias,alteram nuptui tradidit,& sic morienti patri,illa nõ succesit,tum virtute huius consuetudinis,tum quia hæreditati patriæ renuntiauerat: moritur vnus ex filiis cui alter frater superstes vnà cum sorore innupta succesit,videlicet quilibet pro dimidia:secundo loco decesit vltimus frater,de cuius succesione exorta fuit quæstio inter sororem innuptam,saltem tempore mortis eius patris,& filium masculum natum ex sorore nupta. Nam dictus masculus dicebat quòd si vltimus frater masculus decesisset viua eius matre,quòd illa succesisset cum altera filia innupta eius sorore:quia masculi decesserant nullis superstitibus descendentibus. & quòd in succesione ascendentium & patruorum filii repræsentant personam matris.dicta filia innupta allegabat, quòd filia descendens à masculo per hanc consuetudinem excludit filiam dotatam & eius descendentes:ergo multo magis ipsa quæ erat filia quominus patris ipsorum filiorum debebat excludere nepotem.Ex filia dotata tandem concluſum fuit, quòd ad succesionem fratris masculi vltimò defuncti veniebant æqualiter dictus nepos ex sorore dotata,& dicta filia indotata: quia iste est casus omissus à consuetudine qui remanet in dispositione iuris communis .l. si extraneus, ff.de condi.ob cau.l.commodissime.ff.de libe.& posthu. Et de iure communi filius subintrauit locum matris per ius repræsentationis:iuxta ea quæ plenè dixi in hoc titulo,*des succesions*.artic.9.Et non obstabat renuntiatio,quæ tantùm cantabat de bonis patris dotantis, & non extendebatur ad succesionem fratrum.

In text.in verb.*mariée en premieres nopces.*

34 Secundum has consuetudines magnus fit fauor primis nuptiis, & secundæ nuptiæ sunt huic patriæ odiosæ:quod patet ex multis.Nam in primis nuptiis filiæ dotatæ potest seruari ius succesionis:patet infrà,art. 27.secus in secundis nuptiis:patet infrà,art.29. quando non fuit facta dicta reseruatio in primis nuptiis: &
35 est acquisitum ius masculis & descendentibus ab eis. Cadit hîc quęstio:Pone quòd filia nupsit,& fuit dotata,mortuo marito redit ad patrem:vtrum teneatur eam iterum dotare?Regula est, quòd mortuo marito
36 dos redit ad patrem,cum onere redotandi:de qua vide per D.Ias.in l.2.col.3. circa med.ff.fol.ma.Fallit ista regula,quando filia perdidisset dotem culpa sua,aut negligentia.Ita notat D.Ias. post Bar.in authen. quod locum.in 2.notabili.C.de colla.secus si eam perdidisset sine culpa sua.Item hoc locum habet in secundis nuptiis.In primis autem nuptiis & constante matrimonio non fit distinctio,vtrum dotem perdiderit cum culpa vel sine:quia nõ tenetur redotare,cùm possit esse matrimonium sine dote.Ita Ias.in prædallegato authen. quod locum.col.4.vers.secundò nota ex hoc eodem tex.&c. Vltimò quæro, vtrum redotando in secun-
37 dis nuptiis possit dotem minuere,aut stipulari sibi restitui in præiudicium filiæ?vide Bar.in l. post dotem. col.8.ff.fol matr.

ARTICLE XXVI.

Et en default de masle,ou descendans de masle,ladicte fille ou ses descendans pourront seulement venir à la succesion du dernier mourant,& autres succesions apres escheans.

1 *Deficientibus masculis,aut ab eis descendentibus,filiæ,eorúmque descendentes ultimò morienti,futurisque succesionibus tantum succedunt.*

2 Et sic ius acquisitionis incipit post defectum lineæ masculorum,& eorum descendentium: quia vsque tunc durauit exclusio.

ARTICLE XXVII.

Le pere & autres ascendans,en mariant en premieres nopces leur fille,& autres descendans en droicte ligne, peuuent reseruer à leurdicte fille & autres descendans en droicte ligne,droit succesif de pere,mere,& autres seldictz parens.

1 *In primis nuptiis ascendentes ius succedendi filiabus & suis descendentibus possunt conseruare. Quid in secundis nuptiis,infra eod.tit.29.*

3 Ista consuetudo fuit inducta ex quadam præsumpta voluntate parentum,quæ erat vt cõseruarẽtur nomen & dignitas agnationis. Et ideo si parentes aliter declarauerint, veritas facit succumbere præsumptionem,cum in claris non sit locus coniecturis.l.continuus.§.cum ita.ff.de verb.oblig.

ARTICLE XXVIII.

Et si les collateraulx la marient viuant le pere ou ayeul paternel, luy peuuent ausi reseruer leur succesion seulement,en tout ou en partie.

SVMMARIVM IN GLO. ART. XXVIII.

2 *Extraneus dotando mulierem,potest apponere pacta quæ uult.*

1 *Vno ex collateralibus tradente dotem,patre uiuo,aut auo,potest dotans ius succedendi in suis bonis in parte aut in toto reseruare.*

2 Ratio huius consuetudinis est, quia talis collateralis dotans dicitur extraneus, qui potest dotando apponere pacta & conditiones,quas vult in dicta dote,vel bonis suis.l.vnica.§.accedit.C.de rei vxo.act.& toto tit.de dona.quæ sub mo.vel condi.si.

In text.

In text.in verb.*seulement.*

Vult dicere quòd talis reseruatio poterit tantùm fieri modo prædicto,& non in bonis parentum,& a- 3
horum in quibus habebit locum consuetudo exclusiua: quia alteri per alterum non potest iniqua conditio
aferri.l.alteri.ff.de reg.iur.

ARTICLE XXIX.

Combien que par cy deuant les coustumes dudict pays ayent esté en altercation, si la fille mariée en premieres nopces, à laquelle n'auoit esté faicte reseruation de succeder, peult estre rappellée à la succesion de ses parens & secondes nopces ou autre traicté de mariage: A ceste cause a esté aduisé par les estatz dudict pays,que doresenauãt la fille mariée en premieres nopces ne peult par sondict pere n'autres parés, de la succesion desquelz elle est forclose par ladicte coustume en faueur des masles, estre rappellée à aucun espoir de droit succesif, au preiudice d'iceulx masles & leurs descendans, sans leur consentement: soit par second traicté de mariage,ou autrement.

SVMMARIVM IN GLO. ART. XXIX.

Consensus præstitus in actu,in quo est aliquis prouisum & suis descendentibus,quando ipsis descendentibus præiudicet. Per totum.

Filia semel exclusa ex consuetudine in primis nuptiis,semper remanet exclusa, nisi admittatur de cõsensu eorum quo- 1
rum interesse potest.

De ista consuetudine satis dictum fuit suprà,artic.25.ibi,*fille mariée.*

In tex.in verb. *sans leur consentement.*

Se offert quæstio notabilis,pone quòd masculus frater filiæ cuius fauore facta fuit consuetudo,cõsen- 2
tiat:vtrum ille consensus præiudicabit descendentibus ab eodem?Puto distinguendum,aut erunt hæredes consentientis,& tunc talis consensus eis præiudicabit,ea ratione,quia hæres tenetur approbare factum defuncti,etiam sibi damnosum.l.cùm à matre.C.de rei ven.aut non erunt hæredes,& tunc puto quòd talis cõsensus non præiudicabit nisi durante vita consentientis. Quia consuetudo præiudicet ipsis descendentibus, & ideo prouisio consuetudinis & sit legis suæ eorum facto eis tolli non potest.l. ius nostrum.ff. de regu. iur. Et vbi consuetudo loquitur de præiudicio,potest intelligi de præsenti aut futuro:quia etiam ius quod est in spe dicit considerationem ipsam. C. de donat.l. C. de pact. Posset dari exemplum de eo qui feudum accepit 3
pro se & descendentibus:quia si fiat alienatio,ipsis descendentibus non consentientibus, eis non fit præiudicium.tex.est in c.1.de alie.feu. Potest etiam argui,quòd sufficiat consensus eius, de cuius præiudicio a- 4
gitur de præsenti.argumento l.h C.de pact vbi valet pactum de hereditate viuentis eo consentiente: & nõ dicit quòd requiratur consensus filiorum suorum qui habent ius succesionis in spe.tamen potest responderi,quòd hîc sumus in casu claro:quia consuetudo dicit,quòd hæc pacta conseruatiua succesionis, non possint fieri in præiudicium masculorum & descendentium ab eis.postea dicit,nisi de eorum consensu.& sic iste consensus respicit omnes,& tam primos masculos,quàm ab eis descendentes,de quorum præiudicio de præsenti aut in futurum agi potest:quoniam vna determinatio respiciens plura,determinabit ea pariformiter determinat l. hoc iure.in princip.ff.de vulg. & pup.Bene fateor quòd si essent hæredes masculi consentientes, haberet locum quod prædixi.

ARTICLE XXX.

Toutefois n'est prohibé ausdictz pere & mere, & parens collateraulx luy dõner,leguer,ou disposer à son prouffit de leurs biens,autremẽt que par reseruation de l'espoir dudict droit succesif.

SVMMAR. IN GLOS. ARTIC. XXX.

1 *Filia licet per iuramentum renuntiauerit succesioni patris uel fratris,potest tamen hæres instituu.*

Licet reseruatio iuris succedendi sit prohibita,intelligitur tamen concessa omnis alia dispositio in fauorem dictarum fi- 1
liarum modo præmisso exclusarum.

Concordat cum [illegible] 2

patre potest hæres institui.Ita D.Ias.in [illegible] quantum C. de pact. [illegible]
cisio,etiamsi renuntiasset fratri cum iuramento viuo patre.Ita Ias.ibi,de qua quæstione vide plenius D. Ias. in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de verb.oblig.

ARTICLE XXXI.

Iaçoit ce que par cy deuant la portion des filles mariees par leurs pere ou ayeu lou de leur viuant accreuſt es filles non mariées,comme es masles,& que ladi-

cte fille non mariée fut reputée masle quant à ce. Toutefois en ayant regard à la coustume generale deuãt dicte, & à la raison d'icelle, & pour la conseruation des masles dudict pays, a este aduisé par leidictz estatz pour l'aduenir, que la portion de la fille mariee ainsi forclose de succeder par les moyens dessusdictz, accroistra es masles seulement, s'ilz veulent payer la dot à elle constituée, ou les restes d'icelle, en conferant ladicte dot, ou moins prenant de la part & portion, comme ladicte fille feroit s'elle succedoit, sans ce que oudict cas les filles restans à marier puissent aucune chose pretendre en la portion de ladicte fille mariée.

SVMMARIVM IN GLO. ART. XXXII.

2 *Familiæ conseruandæ quæ sit ratio.*

1 *Filia exclusa portio eius accrescit masculis tantùm uolentibus dotem soluere aut restan dotis, & hoc fauore agnatio-nis, & conseruationis domus.*

2 Magna est ratio familiæ conseruandæ, l. 1. §. si is cui. ff. de ven. inspi. Sed maxima seruandæ æqualitatis inter masculos & fœminas, l. maximum vitium. C. de lib. præte. vèl exhæ. tamen primò magis student homines vt patet in hac prouincia, & communiter in Italia, vbi sunt statuta excludentia fœminas, stantibus masculis.

ARTICLE XXXII.

Et combien que ladicte ainsi mariée ne prenne part ne portion esdictes successions comme dict est, si fait elle nombre & part auec les autres enfans pour la quote & computation de legitime.

SVMMARIA IN GLO. ART. XXXII.

2 *Filia exclusa utrum faciat numerum in computatione legitimæ, & quid iuris in exhæredato deportato fratribus minoribus, & similibus.*

3 *Legitima qualiter sit computanda.*

1 *Filia exclusa facit numerum in computatione legitimæ*

Ratio est quia habet partem in hæreditate, cum dos succedat loco legitimæ. l. Titio centũ. §. Titio vero. ff. de cond. & demon. Contrarium tamen voluit Ang. §. n. insti. ad Falcid. & videntur facere dicta D. Iaf. ibi. & Bal. in l. penul. §. fi. de lib. vbi dicit quòd incapax successionis non facit partem. Illud debet intelligi de simplici incapacitate, vt in recte exhæredato deportato in fratribus minoribus & similibus: sed in his non est communis capax. Alia consequitur dotem. Videtur quod de hoc, de iure communi dici possit ac monachi esse deportati facto dno Andrea Re, vt dixi supra. art. 14. de materia vide plene D. Iaf. in a. thec. nouissima. col. 12. vers. extra glo. quærit Bar. C. de inoff. testamen. Quæritur quomodo debita computatio legitimæ? dic quòd si sint quatuor aut infrà, legitima cuiusque extraneæ partis, cuius pars quilibet eorum habiturus ab intestato: si quinque aut plures, dimidia: vt probatur ibi versic. Quatuor aut minor numerus extraneorum. Semis verò dodrantis quinque vel vltra. C. de inoff. testa. l. fi. in authen. nouissima. C. de inoff. testamen. Ita declarat & computat Dec. consil. 27. col. pen. n. num 2. vol.

ARTICLE XXXIII.

Et si ladicte fille est mariee par leidictz pere ou ayeul paternel, ou autre, ou de soymesme apres le trespas de la femme, elle peult venir à la succession de ladicte mere & autres les parens dudict coste & estoc maternel.

SVMMARIVM IN GLO. ART. XXXIII.

1 *Filia dotata si excludatur à statuto, à successionibus patris, matris, & aliorum, intelligitur exclusa à successionibus obuenientibus post dotationem, & non ante. Per totum.*

1 *Si tempore, quo filia nubit, mater prædecessit non excluditur ab eius successione & omnium cognatorum: id est, coniunctorum ex parte matris.*

2 Ratio est, quia per mortem matris iam erat ius quæsitum filiæ in proprietatibus bonorum materno-rum, & appellantur illa bona, aduentitia, l. cum oportet. C. de bonis quæ lib. Et ideo consuetudo non valet excludere a tutoris successionibus, & non del acquisitis. Et in proposito quæritur facta stabilis dotis, &

3 si statutum dicat stantibus masculis filia dotata non succedat, tale statutum verificatur in successionibus obuentionis post dotationem, non autem, tam quòd post fecerit dotem, requisita qualitas, dotari, non potest applicari successionibus præteritis, in quibus iam est ius quæsitum. Ita consuluit D. Abbas, quem refert D. Imo. in col. vers. tamen d. Abbas. C. de pact.

ARTICLE XXXIIII.

Mais quant à la succession de lesdictz pere & ayeul, & autres parens lignagers du coste paternel, elle en est forclose comme dict est.

Licet

Licet in casu præcedentis consuetudinis filia succedat matri & cognatis, tamen remanet exclusa succes- 1
sione ascendentium masculorum & agnatorum.

ARTICLE XXXV.

Laquelle fille mariée par les dessusdictz ainsi forclose desdictes successions, elle ne peult demander legitime ne supplémẽt d'icelle. Toutefois s'elle n'a point esté douée, elle peult seulemẽt requerir estre douée, seló q̃ les autres filles de la maison (s'aucunes en y a) ont esté douées. Et s'il n'y a autres filles douées de ladicte maison, elle sera douee selon l'aduis des parens & amys de ladicte fille, eu regard es cõstitutions des mariages du lieu, & voisins de semblable qualité.

SVMMARIA IN GLO. ART. XXXV.

1 *Statutum excludens filias à successione patris masculis, aliam non excludat legitima.*
2 *Dispositio generalis non comprehendit casus habentes specialem fauorem. & nu. 3.*
3 *Renuntiatio generalis utrum comprehendat legitimam.*
4 *Statutum generaliter loquens, utrum comprehendat causam dotis.*
5 *Dispositio generalis quando deroget specialis, & quando comprehendat legitimam.*
6 *Filia non dotata an possit petere dotem, si nupserit.*
7 *Filia si mandetur dotari simpliciter, quando dicatur dos congrua. & nu. 8. 9. & 10.*
11 *Dotes debent esse æquales inter plures filias.*
12 *Dotes aliquando constituuntur inæquales ratione locorum ubi mariti habitant.*

Filia exclusa censetur, non tantùm à successione, sed etiam à legitima, & legitimæ supplemento. Et si sit indotata, po- 1
test petere dotem, quæ arbitrio boni viri taxetur, habita consideratione facultatum patris, habitu respectu ad alios filios, habito etiam iudicium coniunctorum & amicorum ipsius filiæ, habita consideratione constitutionum factorum aliis de loco, & tempore eiusdem qualitatis.

In text. in verb. *legitime, ne supplément d'icelle.*

Nota quod non sine mysterio posita fuit clausula quod per generalem exclusionem non includeretur legi- 2
tima. Nam regula est, q̃ dispositio quantumcunque generalis, non comprehendit casus habentes specialem fauorem. gl. est ordinaria, & approbata in l. sciendum. in princ. ff. qui sa. da. cog. Idem dicit D. Iaf. per illum text. & ibi Bal. in fi. vers. 3. quæro, & notate. Idem dicit Bal. in l. vbicunque. D. Iaf. col. 3. vers. & confirmatur dicit q̃ 3
in generali renuntiatione facta de omnibus bonis paternis, non includitur legitima, nisi de ea expressè dicatur. hoc vult tex. in l. si quando. §. & generaliter. C. de inoff. testa. Et in quantum ibidem D. Iaf. dicit quòd 4
lex vel statutum generaliter loquens non comprehendit causam dotis, quia habet specialem fauorem, istud dictum ait Paul. de Castro limitare, vt procedat in casibus, in quibus lex dedit specialem fauorem. Item non comprehendit per totum. vol. Et quando generalis dispositio non derogat spe- 5
ciali dispositioni præcedenti, vide Aret. consil. 1. col. 1. Quando promissio vel locutio generalis restringatur ad casus sequentes, vel similes expressis. Item ad casus notatos tantùm & ordinatos. Item ad casus de quibus partes verisimiliter tantùm cogitarunt: vide plenè Fel. in c. fedes. col. 2. vers. clausula generalis. cum aliis seq. de rest. spol. Ibi per tex. in vers. §. medio. ff. de annu. legatis. vbi dicitur quod filia non censetur quæ vltra præstabam, ea veniunt quæ habuerunt certam arrogationem annuam, non autem ea quæ incertam liberalitatis voluntatẽ, & tradit plures decisiones. col. seq. vers. & primò vide. dicit q̃ licet procurator generalis pos- 6
dominus erat solutus ordinariè facere: & col. 4. vers. & dicit pulchrè D. Abbas. decidit quòd si socius faciat socio plenam liberationem de omni debito occasione societatis, dato q̃ postea dicat, quòd ex quacunque causa tenetur ei, non tenetur, nisi quatenus socius habet. Et hoc intellige de bonis mobilibus, & non de immobilibus, dicit quod alias petere non posset pro rata vel parte quæ 7
debet intelligi de his quæ sunt eiusdem generis cum præcedentibus: secus si petat alia, non vt hæres patris: & ideo potest petere dotem maternã, etiam si veniat soluẽda de bonis paternis pro ea obligatis. Et redeundo ad superiora dicta, in specie quòd statutum excludens filias stantibus masculis, non excludat eas à legitima: tenet Alex. consil. 7. col. 3. in 2. vol. tamen in contrarium dicit Dec. esse communem opinionem in consil. 26. col. 3. vers. quia considerandum est. in primo vol. vide quæ infrà dicam pro resolutione dictæ quæstionis. ibi fallit secundum Decium.

In text. in verb. *peult seulement requerir estre douée.*

Quòd indotata possit petere dotem, si nupserit, habes hic cum limitatione, de qua art. 3. Reuoco in du- 6
bium quando lex, statutum, consuetudo, vel testator mandat aliquam dotari, & non exprimit quantitatem dotis, quanta dos constitui debeat. Ista consuetudo declarat certo modo. Alibi dicitur quòd dos debet esse congrua, habito respectu ad dignitatem & facultates tam patris quàm mariti. l. filia. ff. de leg. 3. l. quæro. ff. de iure dot. & vtrobique Bar. alii dicunt q̃ debet esse tanta, quanta est legitima. Saly. in authen. res quæ. C. communia de leg. notat ex illo tex. bonũ argumẽtũ, q̃ quãdo statutũ repellit filias à successione. & mãdat eas dotari arbitrio propinquorũ, q̃ propinqui nõ poterũt arbitrari minus legitima, sed bene plus secundũ statũ & qualitatẽ personæ. Et Fulgo dicit per illũ tex. q̃ pater cogitur dare magnã dotem filiæ, dũmodo non excedat legitimam. Et dicit D. Iaf. in d. authen. res quæ. col. 9. vers. 7. nota diligenter q̃ per supradicta declarãtur

dicta Bar.in d.l.filia,& quæro.Idem voluit D.Ias.in rub.col.5.vers.2.quia dos.ff.sol.mat. Idem tenet Dec. consil 53.in pen.col.in fin 3.vol.Idem consil 98 col.pen.amplè idem consil.180.& 181.in 1.vol. est tamen 2 aduertendum,quia Dec.cons.26.in princ.mirabiliter procedit distinguendo in hac materia,vt ex toto cõsilio colligi possit. Et dicit: aut pater viens filiam dotauit, & tunc filia conqueri non potest, nec habetur consideratio legitimæ Et vltra rationes quas allegat Dec.do bonam rationem quia ratio legitimæ habetur tempore mortis,& non in vita,cum illa possit augeri aut minui vsque ad mortem.Et ideo sicut si diminueretur bona hæreditaria,& reperiretur filia plus habere tempore mortis patris, quàm posset ascendere sua legitima,ex eo nihil restitueret de dote.Ita si hæreditas sit aucta,nihil plus consequi potest,vt contrarium eadem sit disciplina Et si tetterit in statu quo erat tempore matrimonii, non potest haberi consideratio fu-
8 per eo quod adhuc non erat deotum,& poterat tempore augeri vel minui Fallit tamen iste casus secundum Dec.ibi col.3.vers.nisi esset maximus excessus.quando pater dedit multùm exiguam dotem,habita patrimonii & qualitatis domus,ac mariti consideratione:quia in eo tunc arguitur dolus Et maximè,quia licet non habeat ius in legitima viuo patre,habet tamen spem successionis,quæ est considerabilis.l.1.C. de pact. Ideo potest spes donari.l.spem. C. de dona.si ergo filia pro re parua renuntiet futuræ successioni opulentę, certè ex tali renuntiatione dicitur pati magnam læsionem , & ideo obtenta absolutione à iuramento , mortuo patre,si erat minor tempore renũtiationis,habebit restitutionem in integrum, nonobstante c.quanuis. de pact.lib.6.secundum limitationem Dec.in præallegato consil.26.& ea quæ dixi suprà,art.25.in verb. *aut quatte*. Aut filia est dotanda à fratribus seu à propinquis,& tunc dos dicitur congrua,quando est conformis legitimæ.nam eo casu post mortem patris debita est legitima , & habetur certitudo quotæ. Et ideo sicut
9 pater non potest priuare filiam legitima,ita nec dotantes. Fallit secundum Dec.in d.consil.26.col.3.vers. considerandum est.vbi filia esset exclusa à successione per statutum stantibus masculis:quia intelligitur etiã exclusa à legitima,secundum eum,& cæteros quos allegat:& sic eo casu non est habenda consideratio legitimę,quę non debetur,sed possunt propinqui dare minorem dotem,aut maiorem,vsque ad legitimam,secũdum conditionem dignitatis & fortunarum tam patris filiæ,quàm mariti qui offertur.& ita dicit temperãdum conditionem dignitatis & fortunarum tam patris filiæ,quàm mariti qui offertur.& ita dicit temperãdum dictum Saly.in authen.res quæ.C. cõmunia deleg.Iudicio meo dictum Saly. debet inconcussè obser-
10 uari,quicquid dicat Dec. Et probo sic:statutũ excludens filiam à successione,in dubio non videtur excludere à legitima,quæ habet specialem fauorem,per ea quæ suprà latè posui. vlteriùs statutum dicit quòd dotem retineat & quia dos succedit loco legitimæ,Bar.in l.Titio centum.§.Titio genero.ff.de condi & demon. Statutum tale non est intelligendum quia iuri quo voluerit derogare legitimæ.subrogatum enim debet sapere naturam eius,cuius loco subrogatur.l.si eum.§.qui iniuriarum.vbi D.Ias.col.1.ff.si quis caut.Item statutum quantumcunque generale debet interpretari,vt minus lædat ius commune quàm fieri possit.c.cum dilectus.de consue.Et sicut renuntiatio generaliter facta non præiudicat iuri petendi legitimã.l. si quando.§. & generaliter.C.de inoff. testa ita generalis exclusio à successione in qua fit reseruatio dotis loco legitimæ, & sic nihil voluit statutum de legitima detrahere:& istam credo veritatem: forte tamen dictum Dec. procedere posset,quando statutum vel consuetudo excludit à successione & à legitima.Verùm quia secundum communem opinionem statutum non potest in totum tollere legitimam,sed tantùm minuere . Ita dicit D. Ias.in authen.nouissima.col.fi.vers.intellige tamen.C.de inoff.testa.pro resolutione quæstionis,an statutũ excludens filiam,excludat eam à legitima:quicquid disputent doct.videtur tenendum quòd non,ratione de qua suprà, & quia secundum communem non potest statutum efficere quòd tollatur tota legitima , principaliter disponendo,quanto minus tacitè:& istam opinionem dicit æquiorem D. Ias. in authen. nouissima. col.fi. C. de inoff.testa.

In text.in verb. *selon que les autres filles de la maison.*

11 Consuetudo mandat quòd primò sit in consideratione quantitas dotis aliis filiabus constituta : & hoc ideo,quia æqualitas inter eas est seruanda.l.cum pater.§.dulcissimus.ff.de leg.2.l.vt liberis.C.de colla.& ita in specie tradit Dec.consil.26.col.2.in princip.in 1.vol.Dicit tamen Dec.ibidem col.4. vers.non obstat quòd aliis filiabus. Quòd aliquando diuersitas locorum tollit illam considerationem : quia in vno loco solent dari dotes exiguæ,& in alio magnæ:& tamen vna filia in loco dotis exiguæ habebit maritum,qui poterit dignitate & facultatibus marito alterius filiæ,vbi solent constitui amplæ dotes, comparari:vt exemplificat ipse Decius in ciuitatibus Florentiæ & Acquilę,in regno Neapolitano.Sed hæc consuetudo non loquitur in terminis Decii,quia de eodem loco vbi dos constituitur, & Decius de diuersis locis vbi habẽt mariti domicilium.

In tex.in verb. *& voisins de semblable qualité.*

12 Facit bene ad propositum lex semper in stipulationibus.ff.de reg.iu.quæ dicit,quòd quando non cõstat quid actum sit,consequens est vt id sequamur quod in regione in qua id actum est frequẽtatur:& sic ista lex circa istam frequentiam respicit tam locum,quàm personas,& seruit ad præsentem consuetudinem,quantũ ad considerationem personarum:ad præcedentem, quantum ad considerationẽ locorum dotis constitutæ.

ARTICLE XXXVI.

Et a esté aduisé par lesdictz estatz,que si ladicte fille se marie au desceu & oultre le gre de ses pere & mere,à homme qui ne seroit d'estat & qualité condignes à son lignage,ne pourra aucune chose pretendre ne quereler es biens de sesdictz pere & mere,par dot n'autrement.

SVMMARIA IN GLO. ART. XXXVI.

2 *Hanc consuetudinem iuri ciuili conuenire ostendit.*

3 *Generalem*

3 *Generalem exclusionem non extendi ad dotem.*

Idem quæ dicta sunt, ut matris nubens indigno,lex fauorabilis,est omnibus iuribus exclusa,etiam in petitione dotis,seu in alio quocunque modo. 1

Ista consuetudo concordat cum iure ciuili,sed discordat cum iure canonico, vt amplè dixi suprà,art.25. 2
in verb. *es fiefs* [illegible] vbi etiam dixi quòd ista consuetudo valet, ita & [illegible] tamen Iason [illegible] rat Fel.in c.1.col.10.vers.septimò fallit.de spon. Licet contraria opinio videatur tutior & magis communis,vt dixi d.art.25.Et in terminis huius consuetudinis declarat Fel.in c.ecclesia sanctæ Mariæ.col.21.vers.tertius effectus est. de consti. Item in d.c.1.per doct. notatur quòd generalis exclusio non extenderetur ad causam dotis,nisi illa fuerit expressa,vt probatur in præcedentibus: quia causa dotis habet specialem fauorem, cui non derogatur per generalem dispositionem.

ARTICLE XXXVII.

Fille fiancée viuans ses pere & ayeul paternel,ou l'vn d'eulx,n'est forclose des successions de sesdictz pere,ayeul,mére,ne autres collateraulx,si le mariage n'est accomply leur vie durant.

SVMMARIA IN GLO. ART. XXXVII.

1 *An statutum loquens in sponsa extendatur ad maritatam,elegans distinctione declarat,& infert.*
2 *Quæ distinctio in sponsa per uerba de præsenti locum habet.*
3 *Nisi eadem domum uxoris traducta sit,& ibidem decesserit.*
4 *Filia non priuatur successione obueniente.dum sponsa est,etiam secuto matrimonio.*
5 *In statutis argumentum à contrario sensu infirmum est.*
6 *Vera & commoda huius capitis consuetudinis interpretatio.*

Sponsalia non impediunt successionem,nisi sequatur matrimonium,uita patris,uel aut dotante durante. 1

In text.in verb. *fiancee.*

Quæro tex.in statutum vel consuetudo loquens de [illegible] maritata,& [illegible] 2
gie,aut loquitur in fauorabilibus,& tunc sic:aut in odiosis,& tunc non. Ita Fely.in rub.col.1.de spon. Et 3
ibi infert Abbas singulariter,quòd statutum excludens filiam maritatam à successione patris, non extendi- [illegible]
ueruenit copula carnalis? dic idem distinguendo vt suprà,secundum communem opinionem : vt testatur Fel.in d.rub.col.3.vers.ex quibus apparere potest,&c. Singulariter tamen limitat col.4.vers.limita eam 4
singulariter, nisi esset desponsata per verba de [illegible] quam esset matrimonium consummatum:quia pro copulata habetur,quæ de proximo erat copulanda.

In tex.in verb. *si le mariage n'est accomply leur vie durant.*

Potest hic dubitari de probabili quæstione:Quid si obuenit successio,puta matris,quãdiu filia erat spõ- 5
sa,postea consummatur matrimonium:vtrum filia sponsa intelligatur exclusa à successione matris? Si velimus arguere à contrario sensu consuetudinis,videtur quòd sic:quia à contrario arguendo sensus erit quòd intelligatur exclusa , si sequatur matrimonium : tamen in statuto vel consuetudine non potest argui à contrario 6
sensu,nisi [illegible] cui est mariatus. Hæc consuetudo est sic intelligenda,si sequatur matrimonium viuo patre vel auo,& viua matre,tunc filia est exclusa omni successione [illegible] matrimonium mater decedat,statim quæritur ius filiæ, quod per sequens matrimonium non tollitur:quia consuetudo dicit,quòd si sequatur matrimonium,filia non succedit matri:& sic loquitur de successione futura,non de iam facta perdenda.Item hic casus videtur omissus à cõsuetudine,ideo remanet in dispositione iuris communis.l.si extraneus.ff.de condi.ob causam.l.commodissime.ff.de libe.& posthu. Item consuetudo est intelligenda,vt minus lędat ius commune quàm fieri possit.c.cum dilectus.de consue.ex his videtur tenendum, quòd filia per sequens matrimonium viuo patre vel auo nõ perdat successionem matris iam effectualiter quæsitam.

ARTICLE XXXVIII.

Le lignager qui se veult porter heritier simple est preferé,en baillant caution, à celuy qui se veult porter heritier par benefice d'inuẽtaire:cõbien qu'il ne soit si prochain du defunct,cõme celuy qui requiert estre admis p benefice d'inuẽtaire.

SVMMARIA IN GLO. ART. XXXVIII.

2 *Aequa huius consuetudinis ratio traditur.*
3 *Quibus sit præstanda cautio,de qua in consuetudine.*
4 *Etiam priuatus nomine absentium cautionem illam recte præstabit,quam oportet tamen subsequi ratihabitionem.*
5 *Vbi interuenit stipulatio,an reuocari possit cautio ante acceptationem,remissiue.*
6 *Huic cautioni præstandæ,omnes quorum interest adesse debent.*
7 *Qua autem forma citandi sint,late explicat.*
8 *Qua solennitate massalt uocandi sint ad inuestituram obtinendam.*

Proximiori de cognatione uolenti adire cum beneficio inuentarij,præfertur ulterior gradu ,simpliciter acceptans hæreditatem,si præstet cautionem,idem qui malit adire sine inuentario. 1

2 Posset notabiliter quæri quæ sit ratio huius consuetudinis: & responderi potest, quòd est fauor defuncti, vt habeat hæredem, qui exoluat eius debita. patet insti. qui ma. nõ licet. §. ádémque eadem. vbi dicitur quòd licet domino instituere seruum necessarium hæredem, vt bona hæreditaria suo nomine distrahantur, ne defunctus iniuria afficiatur. Nam licet hæres faciendo inuentarium non teneatur vltra vires hæreditarias, tamen nõ exonerat conscientiam defuncti, nec tollit obligationẽ, licet sit inefficax: quia inanis est actio quam debitoris excludit inopia. Et sic melius satisfit defuncto per vlteriorem in gradu, qui simpliciter omnibus se obligat & cauet.

In text. in verb. *baillant caution.*

3 Quibus sit præstanda ista cautio, dic quòd omnibus quorum interest: & poterit notarius stipulari pro absentibus. Bar. & doct. in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig. & quæritur eis actio sine cessione. Bar. & Alex. in l. ii. pupillus. ff. rẽ pupilla. Et quæ sint personę quę possint alteri stipulari, vltra tres, quas gl. in proœmio decre. in princ. in verb. seruus enumerat. addit ibidem Bely. in verb. Gregorius. col. 5. sex de procurator

In text.in verb.*à plus raisés.*

6 Vtrum valeat hæc consuetudo impediens dispositionem ad pias causas? dixi plenè suprà,art 16 incipien-
te,*la femme durant le mariage*,non repeto.& ibi est conclusio quod non,tamen consuetudo obseruanda est.

In text.in verb.*que d'un quart.*

7 Et sic talis testator decedit pro parte testatus,contra legem, ius nostrũ.ff.de reg.iur sed potest dici quòd
decedit communiter intestatus (quia dos hæres , vt dixi in præcedenti consuetudine) habetur loco legatarii.
Quæ res si legitimas potest acceptare talem institutionem,vtrum venientes ab intestato præstabunt lega-
ta?videbimus in sequentibus.

ARTICLE XLII.

Et se doibt prendre ledict quart par la main des heritiers ab intestat, sans ce que les legataires l'en puissent dire saisiz.

SVMMARIA IN GLO. ART. XLII.

2 *Consuetudinis interpretatio.*
3 *Quando legatarius propria authoritate capiens legatum,eodem priuetur,remissiuè.*
4 *Beneficy etiam vacantis possessio sine licentia superioris adipisci non potest.*

1 *Ista pars est capienda de manu hæredum ab intestato.*
2 Ista est declaratio addict. suprà,art.1 vbi dicitur, *le mort saisit le uif*. quia illa tantùm procedit fauore
[illegible] legatæ recta vi
hæredis ab intestato,& non tollitur. Item est de
tamen possessionem tradit, & est capienda de manu hæred. Ita
tenent alii quos allegat Tira. ff.de test. Et tamen per hæc non tollitur quin aliquis reperiat
3 ff.quo.leg. Si tamen legatarius accipiat propria authoritate, vtrum per hæc non tollitur quin aliquis reperiat
possessionem vacantem,an occupatam,vt distinguit tex.vbi Bar.& doct.maxime D.Iac.in l.non est dubiu.
[illegible] Tiraq.de
vol. Alex. vbi tenet quamlibet vxor possit retinere
5 [illegible] N. tamen materia
[illegible] Et ita tenent Bal. Ang. Alex. Iason. Dec. Cur. Ripa. Cæterum hæc intelligenda sunt, quando
testator per expeditionem bellarum posset tantam, vt non [illegible] de ista intemperata præ-
sumptione possessionis. Fely.in rub.de constit.& in c.veniens . de accus.

ARTICLE XLIII.

Et si lesdictz legatz excedent ledict quart, sera le tout reduict au quart,& distribué au solt la liure.

SVMMARIA IN GLO. ART. XLIII.

2 *Institutum consuetudine Aluerniæ deterioris conditionis esse legatario.*
4 [illegible]
care hæreditatem.

1 *Quando legata excedunt quartam partem hæreditatis,de qua licet testari, id totum ad quartam reducitur, ad solidũ pro libra distribuendum.*
2 Nec potest [illegible] consuetudo vtrum institutus faciat partem cum legatariis, & credo quòd nõ;quia esset in-
certum pro qua parte in distributione admitti deberet. Nam [illegible] firmat
firma institutio in quarta , grauata solutione legatorum particularium , non video quid possit pro sua rata
retinere,& sic erit deterioris conditionis,quàm particulares legatarii. Et tamen de iure communi retineret
3 [illegible] & Cagnol. Fely. Quæritur vtrum hæres de iure communi sit naturaliter obligatus soluere o-
mnibus legatariis, & an possit retinere [illegible] Communis est
conclusio,quòd est naturaliter debita Falcidia legatariis. Iaf. amplè inf. cum quis.col.2. & 3. C. de iuris & fac.igno. Ex solutione huius quæstionis potest solui quæstio in materia huius consuetudinis. Vtrum venien-
tes ab intestato sint naturaliter obligati restituere hæreditatem hæredi instituto extraneo secundum volun-
tatem [illegible] ex consuet. de iure conscientiæ hæredi retinere ? solutio patet
[illegible] Bal. in d. cum quis. Ad decisio-
4 [illegible] Ita tenet Bal. in cons. Ad secundum verò
[illegible] Et ita tenet Bal. in cons. Ad secundum verò
[illegible] Et ita tenet Bal. in cons. Ad secundum verò
[illegible] Et

1 *Dispositio facta de quarta seu ad quartam reducta, non vitiatur ex defectu institutionis hæredis, caducitatis, præteritionis, aut defectus numeri testium, dum modo fiat coram duobus testibus, & notario, aut quatuor sine notario*

In tex.in verbo, *par faulte d'in ſtitution.*

2 Vult dicere consuetudo quod valebit dispositio, etiam si incipiat à legatis, & non fiat institutio Et tamen de iure communi illa est fundamentum testamenti. Quia hæreditas testamento tantùm dari potest non venientibus ab intestato.tex. in l.hæreditas.C. de pact. con. Liberis autem venientibus ab intestato olim
3 poterat dari quocunque relicti titulo, sed hodie titulo honorabili institutionis tantùm.glo.in §.1. insti.de inoffi.testa.in verbo, iure legati. Circa tamen distinctionem illius glo. quæ vult illud esse verum, quando testator voluit facere testamentum: sed si voluerit facere codicillum, seu aliam vltimam voluntatem, tunc
4 sufficit quòd relinquat filio quocunque relicti titulo. Pro confirmatione huius secundæ partis glo. adde quod notabiliter decidit Do.Ias.post doc.per eum relatos in l.plane.§.si duobus.ff.de leg.1. Quod si in testamento sit apposita clausula, quod testamentum valeat omni modo, quo valere potest: si sit aliquid simpliciter relictum ei cui erat relinquendum titulo institutionis, propter dictam clausulam sustinetur testamentum.fuit signanda decisio Bal.in l.quotiens in vltima col.C.de hære.insti.

In tex.in verbo, *caducité.*

5 Est aduertendum quia non obstante consuetudine caducitas infringeret legatum, puta si institutus viuo testatore decederet.l. vnica.§.pro secundo.C. de cadu.tol. Nisi haberet substitutum, quo casu succederet substitutus cum onere omnium grauaminum, quę indicta fuerant instituto.tex.ibi.& plenùs Bar.in l.1.col.7. in 1.q.2. effectus vulgaris substitutionis.ff.de vulg.& pup. Alex.consi.161.in 2.vol.amplè Corne.consi.297. col.1.& 2.in 1.vol.& deficiente substituto, vocantur venientes ab intestato.

In tex.in verbo, *ou preterition.*

6 De ista præteritione habemus titulum.C.de lib.præteri.vel exhæ.& plenè ibi in authen.ex causa.

In tex.ibi, *par faulte de teſmoings.*

7 Ista consuetudo magis adhæret iuri canonico (vbi sufficiunt tres testes cum parochiano.c.cum essem.& c.relatum.de testa.& iuri diuino dicenti: in ore duorum vel trium stat omne verbum) quàm iuri ciuili: de
8 quo requiruntur septem testes, defectus vnicus vitiaret testamentum.l.si.vnus.C. de testa. Nisi testamentum sit factum inter liberos, quo casu sufficit quòd appareat de voluntate defuncti.l. hac consultissima.§.
9 ex imperfecto.C. de testa. Et nota quia dictus §. tantùm procedit quando testator distribuit inter liberos
10 tos æqualiter: secus si inæqualiter, secundum Deci.consi.25.col.2.in 3.vol. Et vtrum ille numerus septem testium dicatur de substantia, an de solennitate probationis: & consequenter vtrum relicta in testamento minus solenni sint naturaliter debita, & in foro conscientię: de ista vltima quæstione vide Do.Ias.in l.si post diuisionem.col.2. Et de vtraque quæstione plenè Ias.in l.cum quis.col.4.& 5.C. de iur.& fac.igno. Pro resolutione principalis quæstionis, quando testes dicantur de substantia: dic quòd quando certus numerus est requisitus, illi dicuntur testes numerarii, & necessarii. Si alii verò adiiciantur, illi dicuntur de solennitate & supernumerarii: vt plenè declarat Fely.in c.cum Ioannes.col.11. de fi.instru. Et distinctio quæ fit in testibus numerariis & supernumerarius potest cadere in officiis & in canoniis. Exemplum: si sit certus numerus senatorum designatus, & rex faciat vnum senatorem, est quæstio vtrum videatur rex voluisse augere numerum. Et quòd nouiter prouisus gaudeat priuilegiis numerariorum, an intelligat eum reputare pro supernumerario. Istam quæstionem decidit Fely. in c. cum M. Ferrarienſis.col.11.versi. nota.glo.ad quam [illegible] ita quæstio fuit [illegible] apud dictum Sabaudiæ, qui habet in senatibus [illegible] designatum: & tamen pluribus gratificabatur, quos creabat collaterales honorarios, & supernumerarios, qui non habebant vocem in senatu, nisi accedente consensu ipsius senatus: nec habebant stipendia, ideo insidebant aduocationibus.
11 Quæro nunc in actibus inter viuos, quot testes requirantur? dic quòd sunt aliqui casus in quibus sufficit vnus testis, puta in causa possessoria, secundum aliquos qui voluerunt quòd sufficeret vnus testis. Ego dixi quòd communis opinio erat in contrarium, suprà in titulo *des dilations*. articulo 3.
12 De casibus in quibus creditur vni testi. D. Ias. amplè tradit in repe.leg. admonendi.col.8.versi.decimo, &c.
13 ff.de iureiuran. Et ibi quid in causis breuioribus, vbi dicit quòd sufficit vnus. Quid in possessoriis,
14 quòd vnus. addo Alex.consi.91.col.2. in 5.vol. Deci.consi.48.col.2. in 2.vol. & ibi dicit etiam, per famam:
15 tamen istud dictum nunquam tenui verum, vt demonstraui in loco prælegato. Item tradit quid in dicto
16 cardinalis. Item quid in dicto papæ.col.81. Item quid in dicto interpretis, ea.col. Quid in medicis
17 vel chirurgicis ordinatis ad referendum si vulnus, aut infirmitas sit mortalis. Item quando principaliter
18 non agitur de præiudicio tertii, puta quòd quis sit baptizatus, vel clericus.col.82. Item ea.col. quando
19 partes conuenerunt de stando dicto solius testis, vel partis de suo damno vel interesse. Item quòd stetur
20 scripturæ priuatæ Item quando partes [illegible] potestatem arbitratori procedendi cum scriptis aut sine.
21 Et prædicta sunt notabilia quia quotidiana.

22 In tex.ibi, *faire foy.*

23 Consuetudo vult quòd notarius habeat vim duorum testium: & tamen de iure communi sufficiunt duo testes ad reprobandum instrumentum, quando nullo adminiculo, nisi sola authoritate notarii adiuuatur. Fely.in c.cum Ioannes.col.11.versi. quarto declara, de fide instru. Et si notarius haberet vim duorum testium, per [illegible] testes non posset instrumentum reprobari. Et si bene consideremus, authoritas instrumenti [illegible] supplet in [illegible] quo numerum testium requisitum a lege patet quia vbi tollimus duos testes ad reprobandum, etiam duo requiruntur in instrumento, vbi septem vt in testamento non sufficerent sex testes, & notarius, si vellis probare testamentum per scripturam.l.si vnus. C.de testam. Et sic reperio quòd virtus in[illegible]
24 [illegible] non [illegible] quia probatio fit in prompta. Nam instrumentum est probatio probata, & non [illegible] certam & manifestam, secundum Bar.in l.1.ff.de ope.no.nun. Et hoc procedit in duobus

duobus casibus quando nihil validum contra instrumentum opponitur. Item & secundo quando super viribus instrumenti est facta discussio [illegible] Bar.sequendo Inno.Do Ias.in d.l.cod.6.in fi. Et [illegible] vltra instrumentum, notarius habet vim vnius testis, si deponat de contentis in ipso instrumento, respondet Fely.in d.c.cum Ioannes, quòd depositio notarii non gemmat probationem, & nihil addit probationi instrumentariæ. Et dum consuetudo vult quòd in vltimis voluntatibus sufficiant notarius & testes duo, aut 25
quatuor sine notario: & sic secundum consuetudinem duo testes æquiualent vni notario: vtrum istud sit verum? Regula est quòd quando notarius reperiri non potest, tunc duo testes adiunguntur loco eius. Ita declarat Deci.in c.quoniam contra falsam.col.4.versi.octauò [illegible] uenti.de proba. Et nisi consuetudo diceret quod sufficiunt quatuor testes, esset fienda interpretatio, quando notarius non reperiretur: quoniam duo testes tantùm admittuntur de iure communi, quando notarius reperiri non potest, & sic in subsidium. d.c.quoniam contra. Et si quis attentaret dicere quòd consuetudo loquens de quatuor testibus esset interpretanda, quando notarius non inuenitur, non peccaret in spiritum sanctum: quoniam consuetudo recipit interpretationem [illegible] bent locum in consuetudine, quæ ita debet interpretari, vt minus lædat ius commune quàm fieri possit.c. cum dilectus.de consue. tamen quia consuetudines obseruantur ad literam in hac patria, non cadit hæc dispositio, vtrum sit necesse [illegible] quatuor testes. Et pro [illegible] 26
tionis quæ in vltimis voluntatibus minuit numerum testium à iure communi requisitum: Quæro vtrum valeat talis consuetudo? Do.Ias.in la.col.6.versi.tertia quæstio principalis est.C.de sum.tri.& fi.ca.mouet quæstionem: & col.7.versi. contrariam opinionem tenent communiter doc.d.cit communem conclusionem esse quòd sic. Quæro secundò, vtrum talis consuetudo seu statutum comprehendat forenses? exempli gratia: Si Pedemontanus testaretur in hoc loco Montisferrandi, vtrum tale testamentum valeat & extendi [illegible] Pedemontano? Do.Ias.in d.l.col.5.verbi secundum Iohannem Cod. [illegible] distinguit aut consuetudo seu statutum disponit circa solennitatem testamenti, puta numerum testium, vt [illegible] & tale testamentum factum [illegible] consuetudinis veritatis, valet. imo fortùs secundum Do.Ias.ibi.col.9. versi. tertia quæstio principalis est. talis consuetudo seu statutum fortitur effectum in bonis alibi sitis, vbi non viget talis consuetudo vel statutum: & istam dicit esse communem [illegible] & rationem concludentem [illegible] si Bal. in d.a. C. de [illegible] testes [illegible] & [illegible] vbi [illegible] intelligeretur de [illegible] [illegible] & [illegible] Si vero consuetudo vel statutum [illegible] [illegible] & [illegible] Do.Ias.loco prædicto tenet [illegible] 28
[illegible] duobus testibus, vt valet de iure [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible]

pias causas,quæ est caput & fundamentum testamenti,valet, quanto magis valere debeant legata?argumento arthen. multomagis.C.de sac.san. eccle. Item argumentum de non priuilegiato ad priuilegiatum non procedit.d.l.quòd fauore.C.de legi.& d.l.hac consultissima.§.ex imperfecto.C.de testa.Et sicut fauore militiæ potest valere testamentum pro parte, & pro parte non, idem videtur fauore piæ causæ. Et profectò si casus contingeret, esset bene super veritate articuli cogitandum. Nec potest cadere in caput meum quod nullitas institutionis faciat corruere legata ad pias causas, quæ habent specialitates infinitas. Quicquid sit de iure communi, secundum consuetudinem Aluerniæ, in qua defectus institutionis non vitiat testamentum, & institutio habet vim legati: vt patet in hoc titulo, *des successions*.ar.40. certè non est dubitandum quod testamenta & legata ad pias causas coram duobus testibus valent: quoniam per dictam consuetudinem tollitur fundamentum Do.las.quòd corruente institutione,corruant legata.Et quòd sufficiat probare legata ad pias causas per duos testes, consonat iuri diuino:ibi, in ore duorum vel trium stat omne verbum.
31 Et probatio per duos testes sufficit in grauissimis criminibus, etiam si ageretur de crimine probando con-
32 tra papam.glo.in c.præsul.2.quæst.4.quam refert & sequitur Fely.in c.quotiens.in principio, de testi. Et ibi addit vnum notabilius, quòd vbi ad probationem probatio necessaria concludens ex natura rei haberi non potest,sufficiunt duo testes non concludentes.

ARTICLE XLIX.

Ne pourra ledict testateur ou disposant donner ne leguer directement ne indirectemẽt aucune chose au notaire qui receura ledict testament ou disposition ne aux tesmoings à ce presens: ains seront telles donations & legatz nulz & de nul effect & valeur.

SVMMARIA IN GLO. ART. XLIX.

2 *In quo discrepet & conueniat hæc consuetudo iuri communi.*
3 *Legatum factum notario quando valeat.*
4 *Etiam notario in testamento sibi ascribente,non collabentur cæterorum legatio.*
5 *De legationem examinandorum testium à iudice sibi factam,notarius scribere potest,contra Bartolum.*
6 *Etiam subscribenti notario tutum nihil legari potest.*
7 *Constitutio regis prohibens aliquid relinquere tutoribus,non porrigitur ad eorum uxores,pluribus disputat.*
8 *Comprehendit tamen uxores tutrices,aut administrantes.*
9 *Iure communi testi legari potest contra consuetudinem.*
10 *Excogitata ratio differentiæ inter testem & notarium.*
11 *Præter consuetudinem legibus in sibi ascribentem introductam esse pœnam.*
12 *Sola prohibitione in statutis inducitur actus nullitas.*
13 *Aduersus factum proprium legibus contrarium quis uenire potest.*
14 *Si tamen iuratum sit,absolutionem esse necessariam.*
15 *Quando & quibus casibus actus legi & statuto contrarius sit nullus,tribus regulis dicetur.& nu.16.& 17.*
18 *An actus nullitas pœna sit, latè.*
16 *Cuius effectus sint postrema consuetudinis uerba.*

1 *Testans & disponens notario testamentum recipienti, nec testibus in eo adhibitis, donare uel legare potest.Et si fiant donatio uel legata,nullius erunt effectus uel momenti.*

In tex.in verbo,*donner ou leguer au notaire.*

2 Concordat hæc consuetudo cum l.senatus consulto.C. de his qui sibi ascribi fa.in testa. Et ibidem glo. in verbo,scribere ampliat.vt procedat ista prohibitio,etiam ne scribat in tabellionia eius,per quem ipsi notario quæri potest. Et sic non posset scribere pro filio,quia acquirit patri.l.acceptilatio.ff. de acqui.hære. & minus seruo,qui acquirit domino. Dum suprà dixi consuetudinem contra de eo quod iure scripto,melius considerando dico quòd consuetudo & lex loquuntur in diuersis terminis. Nam consuetudo dicit, quòd testator non potest donare nec legare: sed lex non loquitur de disponente, sed tantùm de notario scribente in eius fauorem. Et ideo arbitror quòd de iure communi si testator aliquid legaret notario vel donaret,valeret legatum: sed illud esset probandum alio modo, quàm per propriam scripturam notarii: secus est secundum
3 consuetudinem. Dum dixi quòd valeret legatum in contrarium, videtur facere decisio Fely in c.educeri.col.7.versi.similiter dicit tex.in §. œconomus.de rescrip. vbi dicit quòd res ecclesiæ debent dari in emphiteosim, præsentibus œconomis: tamen ipsi œconomi non poterunt per se vel interpositam personam dictas res capere in emphiteosim. Et ibi Ioan. versi. vnde infert.dicit quòd si à statuto vxor prohibeatur testari sine præsentia viri, non poterit ipsum præsentem instituere. Ex his patet quòd sola præsentia reddit præsentem suspectum: ergo notario sine testibus nihil relinqui poterit, secundum ius commune, sicut nec per consuetudinem. Tamen solutio huius contrarii quantum attinet ad ius commune, dari potest,quòd aliud est quòd præsentia sit à lege vel statuto requisita, prout in casibus Fely. quia tunc lex vel statutum voluerunt quòd tales dari ad interessendum considerarent commodum disponentis, & eorum ad quos successio spectabat, non contrapponerium. Sed in casu de notario & testibus adhibitis de sola voluntate disponentis, & per tales suspitiosi procurationis propriæ commodi. Et pro ampliatione prædictorum,vide Fely.in d.c.educeri. col.7.verficulo, omittatur suspectum vbi omittitur consensus vel authoritas superioris.

Item

Item eorum qui debent interuenire in actu quando sunt suspecti. Et inter cætera exempla, vide quod tradit col.8.verficulo,similiter Bal.in c.olim.vbi dicit quòd in congregatione consilii contra papam non est opus eius authoritate. Ad propositum subiicio quæstionem. Pone quòd notarius ascriberet sibi & alus,vtrum 4
scriptura probabit pro alus non prohibitis? concludendum videtur quòd sic:quia ita voluit Bar.in l.filiusfam.§.sequens quæstio.ff.de fal.per illum tex. quem dicit notabilem. Bar. refert & sequitur Fely.in c.sedes. col.1.de rescrip.Et col.2.in principio remissiuè tradit,An vicium in parte instrumenti vel dictorum testium vicier in totam. Circa materiam banas contingentem dubium, Quare vtrum notarius possit scribere commissionem sibi factam à iudice de testibus examinandis? Bar. in l.ex sententia.ff. de testa.tut.dicit quòd sic: quia ista est particularis commissio causæ. Et licet Deci.consil.42.col.2.verficulo, descendo ad secundum.in 1. volu. videatur tenere cum Bar.tamen in c. quoniam contra falsam.col.23. versi.tertiò per Abba.colligitur. de proba. dicit quòd communis opinio est contra Bar. ea ratione: quia si crederetur ei, esset testis in causa propria.Idem tenet Fely.in d.c.quoniam contra falsam.col.20.verficulo,secundò quæro. Et reuera fundamentum Bar.in d.l.ex sententia.iudicio meo, licet ab alio non reperiam tactum, est debile,dum dicit quòd licet iudex non possit cognoscere an sit iudex constitutus,quando agitur de vniuersali iurisdictione: tamen bene potest cognoscere an sit iudex competens,quando agitur de particulari causa: iuxta l.si quis ex aliena. ff.de iudi.nam argumentum de notario ad iudicem non stringit: quoniam maior est authoritas iudicis ratione pinguioris officii,quàm notarii. Item Bar.dicit quòd iudex potest cognoscere si iurisdictio causæ particularis sit sua:sed non dicit quod eius ordinatio sit standum,quia ab ea potest appellari.l.a.C. [illegible] non compe.iudi.fuer.appel. Item iudex non tractat de suo commodo,quia fortè habet stipendia à superiore, & non capit sportulas, & etiam si caperet, esset parua vtilitas, quæ aliquando labori non correspondet: & velut quid accessorium non est in consideratione, nec ex eo dicitur iudex in causa propria: vt dicunt doc.in d.l.si quis ex aliena. Secus est in notario attestante commissionem sibi factam de testibus examinandis:quoniam lucrum commissarii examinantis testes excedit lucra totius causæ: vt experientia docet rerum magistra.c.quàm sit.de elect.lib.6. Et ex his teneo opinionem contra Bar. De materia scripsi in titulo *des executions*.c.24.articulo 22.& articulo 25. Item nota quòd si notarius subscriberet aliquam schedulam,& 5
diceret se id fecisse de commissione & mandato tertii,qui scribere nesciebat,crederetur ei: quia non est testis in causa propria. Idem si subscribat inuentarium nomine tertii scribere nescientis. Ita Fely.in d.c.quoniam contra falsam.col.21.verficulo, vide eundem Bal.de proba. Item [illegible] 6
rii simul rogati, & vnus recipit testamentum, & subscribit, alter vero tantùm subscribit, vt de iure fieri potest,vtrum ei qui tantùm subscribit aliquid possit legari vel donari? videtur quòd sic: quia iste est casus mixtus,qui non est comprehensus in materia statuti vel consuetudinis,maxime odiosa [illegible] contrarium est veritas: quia licet strictè loquendo aliud sit scribere, aliud subscribere: tamen quantum ad effectum probationis,idem operatur subscriptio quàm ipsa scriptura plenè. Item [illegible] testa. Et ex duobus notariis simul rogatis vnus debet scribere & subscribere, & alter is subscriptor fieret. secus si quilibet ex notariis esset rogatus in solidum,quia tunc faceret scripturam,& subscriptio vnius sufficeret. Ita declarat Deci.in c.quoniam contra falsam.col.24.verficulo, an autem ambo debeant scribere.& sequentibus. de proba. Nota etiam quoniam habes in constitutionibus publicatis anno 1539. articulo 7
141.quòd minores non possunt donare eorum tutoribus & administratoribus,nec aliquid eis in testamento relinquere. Fui interrogatus, vtrum possint tales minores donare vel relinquere vxoribus tutorum vel administratorum? videbatur quòd non: quia fieret fraus de persona ad personam iuxta [illegible] de dona. inter vir. & vxo. In contrariam facit, quia fraus patet præsumi, quando quis relinqueret ei per quem aliquid acquiritur administratori, vel ei cui administrator posset succedere, vt [illegible] per Bal. in l. in quibusdam.ff.de vulg. & pup. Sed in casu nostro per vxorem non acquiritur maritoque in dotata vel relicta teneant vim parafernalium, in quibus vxor est domina: vt patet in titulo *des donations*.c.14.articulo 1.Nec potest vxor secundũ consuetudinem marito aliquid relinquere:vt patet in titulo *des successions*. c.12.articulo 16. Et sic nulla vtilitas est considerabilis apud maritum respectu bonorum parafernalium: & consequenter cessat dispositio constitutionis regiæ, quæ tanquam [illegible] communis non recipit extensionem,cùm statuta & consuetudines sint taliter interpretãdæ,vt minus lædant ius commune quàm fieri possit.c.cum dilectus.de consue. Et facit decisio Bal. in l.illa.in principio.C. de colla.vbi dicit quòd statutum excludens patrem [illegible] amittat. quia in [illegible] Idem vult Bal.ibidem col.ii. Et vltimo [illegible] administrationis posita in constitutione non potest aptari vxori administratoris: & sic cui non conueniunt verba, nec conuenit dispositio. Nec obstat si dicatur administrator poterit facere quòd minor instituet vxorem,quæ postea transferre poterit bona in ipsum administratorem,quia mulier nec disponendo inter viuos, nec in vltima voluntate potest tale lucrum in maritum transferre. Et si maritus administrator vellet vti fraude,faceret quòd institueretur alius,qui fide acommodata sibi postea donaret vel fraudulosè venderet,restituendo pretium acceptum. Et sic non video quare vxor administratoris [illegible] non possit. Bene fateor quod constitutio regia loquens de legatis 3
bus comprehenderet mulieres administratrices, per dicta Bar.in l.iura.in fi.ff.de iustu.& iur. Ratio est,quia consuetudines & statuta generaliter loquentia ligant mulieres sicut masculos. Bar.in l.ne passim.vbi etiam Do.las.col.fi.C.de iur.& fac.igno. Alex.plenè consi.65.col.8.in.6.vol.

In tex.in verbo,*ne es tesmoings.*

Contrarium est de iure in testibus:primùm quia testi legari potest.§.legatariis.insti.de testa. Et hoc adeo 9
procedit quòd si in causa hæredis legatarius producatur in testem: & interrogatus vtrum ex illa causa [illegible] tendat commodum, & dicat quod non, non potest puniri de falso: quia verum dicit, quòd principaliter

commodum illius causæ eum non tangit. Iecisſiunt Bal & Ang in l.1 ff.de iuſti. & iur.quam refert & ſequi-
10 tur Do.Iaſ.in d.ſi quis nec cauſam, col.2.verſiculo, quinto facit.ff.ſi cert.pet. Conſiderabam quæ poſſit eſſe ratio differentiæ, de iure communi, inter notarium & teſtes: & iudicio meo iſta poteſt aſsignari, quia virtus inſtrumenti eſt tantæ potentiæ, quod etiam defunctis teſtibus ſola ſcriptura inſtrumenti probat, & virtus probationis conſiſtit in facto notarii. Probatur,quia inſtrumentum dicitur probatio probati & non probanda, & facit rem euidentiſsimam, quando nihil contra ipſum opponitur, vel eſt prouiſum in inſtrumento oppoſitionae non obſtante. text eſt in c.licet cauſam.vbi Dec.col.8.verſiculo,tertio nota. de probat. Plenè declarat Do.Iaſ.in l.1.col 6.verſiculo,circa primum, de inſtrumento.ff. de ope.no.nū. Sed in legatario quia ſufficiunt quinque teſtes ad probandum legatum, & in teſtamento ponuntur ſeptem: certe probatio legati habet ſolennem nimiam teſtium ſine ipſo legatario,ſiue fiat probatio per inſtrumentum teſtamenti,ſiue per teſtes alios ſine noto ipſo legatario. In text.ibi,*de nul effect & valeur.*

11 Quæro vtrum delicta ſibi accidens in teſtamento poſſit aliter puniri? dic quod hic, quia incidit in pœnam legis Cor.de faſcicet de teſtibus. Recipe indulgentiam poſſit obtinere, concurrentibus his, de quibus
12 in c.ſolet is cod.tit. C. de his qui ſibi alterib. aliqua teſta. Quæro,ſi conſuetudo non procederet vltra annullationem facti,vtrum eſſet inducta annullatio per ſolam prohibitionem? de iure communi ſufficit prohibitio plena. Do.Iaſon.in non dubium col.4.verſiculo,octauo limita. C.de ſac.ſan.eccle. Ibi tamen col.5.verſiculo, quinto & vltimo limitat.quæ vnam limitationem notata dignam: & dicit quòd ſtatuta epiſcoporum, comitam,dicum,& multorum ſimilium cohercentia ius prætorium Et ideo prohibitio actus non inducit annullationem,ploratione,niſi ſtatutum dicat. In propoſito conſuetudinis,de qua hic, dic quod ſola prohibitio facit,quamuis ſtatuta dicorum & eorum de quorum ſuper, cohercentia ius prætorium, tamen id non habet locum in ſtatutis regis & aliorum principum, qui ſuperiorem de facto ſuperiorem non recognoſcant, qui tantum habent poteſtatem in ſuos ſubditos, præterea cohercentia eaque tradit Bar.in l.hoſtes.ff.de cap.& poſtlimi & ſtatuta dicorum ſunt leges generales, & cohercentia ius ciuile, & ſic in talibus habeat locum quæ dicuntur in non dubium. In materia principali notandum quod qui facit actum etiam ratum cui lex repugnat, poteſt venire contra factum ſuum proprium. Alex.in apoſtil.ad Bar.in l.poſt mortem.ff. de adop. Do.Iaſ.in l.ſi
13 de manumiſſ.col.penul.C.de cod.a. Alex.in l.1.ff.de lib & poſthu. Arbitror tamen quòd eſſet neceſſaria autoritas iudicis ad teſtamentum,per ea quæ tradit Paul.de Caſtr.in l.ſi ex falſis C.de tranſac. Et facit regula,quod quis facit contra præceptum legis vel ſtatutis, peccat mortaliter: vt notat Dec.in c.concupiſcentia nam in vtraque
14 lectura.de conſt.& quia matrimonium eſt indiſſolubile vinculum, ideo eſt relaxandum, & actus nullus declarandus ſecundum c. per noſtras. ſecundo. Propter non declarationem d.l.non dubium,quando actus facti ex contrario legem,ſtatutum vel conſuetudinem ſit nullus, facio concluſiones infrà ſcriptas. Prima eſt,quod ſi lex vel ſtatutum imponat pœnam contrafacienti,tunc per contrariam actionem incurritur pœna,ſed non ſequitur annullatio. Falſa eſt concluſio quando conſtitutio pœnæ eſt ſeparata à lege prohibente: quia tunc inducit
15 nullitas,non obſtante pœna. Secunda eſt concluſio,quando lex vel ſtatutum requirit aliquid non poſt actum perfectum, contrafaciens non poterit nullitatem ipſo iure,ſed poteſt peti a iudice annullatio. Tertium concluſio,quando ſolus ennuis requiritur a lege,ſtatuto,vel conſuetudine in ipſo actu & ipſius confectione contrafaciens inducit nullitatem ipſo iure. Ibi declarat Fely.quæ breuibus perstringuntur in c.2.col.1.& 2.de teſtib.& abſtrahit exemplaria in tali concluſione,quando ſtatutum dicit,quod contractus mulieris non valeat ſine propinquiorum conſenſu, vel quod ſine ſolennitate aliqua in contractu mulieris,propinquari non requirantur, etiam quod non loquatur per verba negatiua,vel prohibitiua nullitatem,tamen contrafaciens reddit actum nul-
18 lum. Et ſic intelligatur a tergo quæ ſcripta ſunt infra, in titulo *des minеurs* c.13 articulo 20. Ulterius quæro, vtrum annullatus actus inducat pœnam? hanc quæſtionem decidit Do.Iaſ.in d.l.non dubium col.2.verſiculo, tertiò nota. Et ibidem ea.col.verſiculo, quartò nota.decidit vtrum ex contractu reprobato oriatur obligatio naturalis. Vltra Do.Iaſ.facio concluſionem, quod tunc annullatio actus dicitur pœna, quando aliquid abeſt, puta quando conſtitutio priuat aliquem iure quæſito, vel inchoato.deciſio eſt Bal. in l.nemo martyres.C.de ſa.ſan.eccle.quem Fely.refert & ſequitur,in c.2.col.1.verſiculo,ſed aduerte.de teſtu. Et idem Fely. in c.cognoſcentes.col.1.verſiculo in glo.in verbo, diſpenduis.de conſtitu. qui dicit quòd irritatio actus non dicitur naturalis pœna contrahentium: nam tunc tamen dicitur naturalis, quando eſt corporalis vel pecuniaria. Et nota in materia quòd quando actus eſt nullus, non eſt facienda mentio de eo ab impetrante reſcriptum vel gratiam. Ita Fely.in c.ex tenore.col.3.verſiculo,de reſcripto nullo.de reſcrip. Item nota quòd illa verba geminata,videlicet, *nul effect & valeur*:operantur idem quòd ipſo iure. Sicut quando dicitur irritum & inane, Iaſ.in prædicta l.non dubium col.5.verſiculo, decimo nota. Et nota dilige nter quòd ſit magnum dubium, vtrum conſtitutio habens decretum annullatiuum actus: ſi ſecus factum fuerit, ſtatim liget ignorantes. Concluſio eſt quòd ſic,reſpectu nullitatis actus,ſed non reſpectu pœnæ,ſi aliqua adiecta fuerit. Ita declarat Fely.in c.cognoſcentes.col.4.verſiculo,quarto limita.de conſtitu.

ARTICLE L.

L'heritier ab inteſtat inſtitue par teſtament ou non, qui ſciemment accepte aucuns legz à luy faictz par le defunct,ou ſatiſfaict à aucūs des legatz faictz par ledict defunct,ou autrement aggrée en aucune partie ledict teſtament,il approuue toute la diſpoſition & ordonnance d'iceluy defunct: & eſt abſolument tenu la garder & accomplir, ſans qu'il ſe puiſſe ayder de la reduction au quart,introduicte par ladicte coutume.

SVMMA-

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. L.

2 *Hæc conſuetudo ſuperiorum reſtrictiua eſt.*
3 *Cui proteſtatione, de qua infrà, occurritur.*
4 *An creditus hæres teſtamenti utres intelligere præſumatur.*
5 *Quid in extraneo.*
6 *An pro parte inſtrumentum producatur,& pro parte non. & nu.7.*
8 *Quod in confeſsione ſecus eſſe pluribus declaratur.& num. ſequen.*

Succeſſurus ab inteſtato inſtituatur aut non,qui partem teſtamenti agnoſcit acceptando,ſoluendo, aut aliter, illud totum 1
dicitur approbare,& tenetur mandata teſtatoris adimplere.

Iſta conſuetudo modificat & limitat præcedentes loquentes de reductione ad quartam, vt non procedant quando inſtitutus qui erat ſucceſſurus ab inteſtato,agnouit in aliqua parte teſtamentum. Ideo conſulerem tali hæredi,quod proteſtaretur ſtatim habita ſcientia inſtitutionis,quod per aliqua quæ diceret vel face- 2
ret de præſenti vel in futurum,nullo modo intendat agnoſcere volūtatem defuncti & eius teſtamentum, niſi ad mentem & formam conſuetudinis patriæ Aluerniæ, & non aliter, nec alio modo. Et licet talis pro- 3
teſtatio non tollat actus ſubſequentes aperte,contrarios tamen tollit dubios,& multùm in obſcuris poſſet operari:iuxta gl.in l.2.C.de iure delib.& in l.1.C.de hære.inſti.& dicta Bart.in l.pro hære.ff.de acqui.hære.
In text.in verbo,*qui ſcientement.*

Vtrum hæres qui ſuccedit ab inteſtato præſumatur ſcire contenta in teſtamento?tex.in l.qui in alterius ff. 4
de reg.iur.diſtinguit inter conuentum,qui præſumitur ignorare, & agentem qui præſumitur ſcire: Bart.in l. qui Romæ.§.duo fratres.ff.de verb.obl'g.diſtinguit inter ſuam & extraneum qui ſcire præſumitur ignorare. Et idem voluit Alexand.qui exemplificat in nepote ſuccedente auo mediante perſona patris,in conſil. 3.col.1.in 3.vol. Extraneus præſumitur ſcire,quia nō adiuſſet hæreditatem, niſi eſſet certus de viribus teſtamenti. Quæro in caſu cōſuetudinis: pone quòd inſtitutus nō ſit ſuus ſed extraneus, aliàs ab inteſtato ſuc- 5
ceſſurus,vtrum præſumatur ſcire? dico quòd non. Nam dicta in ſuo habēt locum in ſucceſſuro ab inteſtato: quia videtur agere ex cauſa inteſtati, quod non conceditur penitus extraneo, eo tamen ipſo quòd ſoluit legata, aut cum legatariis pactus eſt,præſumitur ſcire contenta in teſtamēto: vt declarat Bar.in d.§.duo fratres.col. 6.verſiculo ſecundo caſu,&c. Vbi tradit alios notabiles modos,quibus ſcientia præſumitur.
In tex.ibi,*ou ſatisfaict à aucuns deſdictz legatz.*

Nota quòd ille qui ſoluit legata vel debita defuncti dicitur ſe gerere pro hærede.text.ad literam in d.l.2. 6
C.de iure deli. In text.*il approuue toute la diſpoſition.*

Ecce quòd qui agnoſcit teſtamentum in parte,approbat totam diſpoſitionem. Circa iſtud dictum cadit 7
quæſtio: vtrum quis poſsit producere vnum inſtrumentum in iudicio in parte & paſsibus tantùm pro ſe facientibus? Cōcluſio eſt quòd producens inſtrumentum videtur confiteri omnia in eo cōtenta eſſe vera,nec relevat clauſula prædicta. Idem in acceptante habet locū ſecundum do.Iaſ.in l.certi condītio.§.ſi nūmos. col.8. ff.ſi cert.pet.addo do.Iaſ.in l.1.§.editiones.col.2.verſi.prima eſt.ff.de eden.vbi facit concluſionē quòd productio tam inſtrumentorum q̄ teſtiū eſt communis vtrique parti: ideo ſi inſtrumētum à te productum in parte faciat pro me,idem & ſi teſtes à te producti,poſſum acceptare in quantum pro me faciunt. & etiam in quā- 8
tum faciunt contra me,teneor acceptare ex neceſsitate iuris,non ex propria volūtate. Secus tamen eſt in confeſsione partis qualificata,quando confitens habet iuris præſumptionem contra ſe: ſed ſi ius nihil præſumit,nec per illam eam dimittere, niſi velim contrariam probare,quando confeſsio eſt qualificata,vel capitula ſunt connexa: ſecus ſi ſeparata & vnum non veniat ad determinationem alterius: vt per exempla declarat Bart.in l.Aurelius.§.idem quæ ſit.ff.de libe.legat. Et dicta Bar.ibi habent locum etiam in acceptante inſtrumentum in vno capitulo. Itē facit do.Iaſ.ſecundā cōcluſionē, quòd producens inſtrumentū intelligitur illud 9
approbare tam pro ſe q̄ cōtra. Idē eſt in producēte libellū.l.cum precū.C.de libe.cauſa.& ibidē col.ſi.verſi. quartò iſta glo.&c. dicit quòd productio in parte & paſsibus nihil releuat. De materia vide Alex.cōſil.87.col.1. in primo vol.eundē in l.1.§.ſi quis ſimpliciter.col.2.ff.de verbo.oblig.in cōtrariū,quòd imo talis proteſtatio ſit releuatoria. Facit regulam Fel.in c.cū venerabilis.col.5.verſ.limita ſecūdō.de excep.quā limitat quinque modis reſtè cōſiderāti. Inter do.Iaſ.& Fely.nō eſt cōtrarietas: quia do.Iaſ.loquitur in iudicijs,& Fely.etiā in quarta limitatione dicit,quòd in actus iudicij nihil releuat proteſtatio. Regula igitur Fely.intelligitur in extraiu- 10
dicialibus productionibus, aliàs eſſet ſibi cōtrarius. Et in materia adde duo notabilia dicta D. Iaſ.in d.§.ad ſtiones. col.ſi.in prin.de producēte teſtem qui videtur ſuā perſonā approbare,etiā in alia cauſa: intellige niſi ſuus eſſet alia cauſa tacta cauſa impertinens, quia tunc eſſet ſecundum ea quæ ſequuntur, ſi ſeruus producatur,vel ſi de familia eius.tex.in l.ſi quis teſtibus.C.de teſti. Idem de producente inſtrumentum qui videtur approbare no- 11
tarium,etiam quo ad alia inſtrumenta per eum recepta.

ARTICLE LI.

En ſucceſsion de nobles, le filz ainſné emporte le nom & armes du defunct,& la principale place ou manoir,auec le vol d'vn chapon,qui comprent motte,foſſez ou douue,ſ'aucuns en ya: ſinon vne ſexterce de terre alentour de la maiſon. En recompenſant les puiſnez & coheritiers de la valeur de leur part & portiō de ladicte place ou manoir,& vol de chapon, & non autrement,poſé ores qu'il n'y euſt qu'vne place en ladicte ſucceſsion.

SVMMARIA IN GLOS. ART. LI.

2 *Qui sint nobiles, quæ in nobilitate requirantur, & an essentiæ nobilitatis diuitiæ necessariæ sint, pluribus ostendit etiã remissiuè. & nu. 3. 4. 5. 6. & 7.*

8 *Vnde pax & bellum nascuntur.*

9 *Iure diuino primogenituram approbari, respectu honoris, non successionis.*

10 *Ius primogenituræ quoad successionem etiam recte inducitur, & ad bona extra locum cõsuetudinis non extendatur, nec testator contra illam consuetudinem disponere posset, & in quibus habeat locum, & nu. 11. & 12.*

13 *Materiam primogenituræ ex Felyno aliquot regulis explicat. & nu. 14. 15. 16. & 17.*

18 *De rebus feudalibus in præiudicium primogenitorum, vassalus testari non potest. & nu. 19.*

20 *Quòd in feudo franco intelligendum est. & nu. 21.*

22 *In Gallia immensæ donationes etiam in feudis reuocantur.*

23 *Ad omnes familiæ arma transire, remissiuè.*

24 *Potest hæres grauari, ut deferat arma testatoris.*

25 *An uero antequam adeat hæreditatem arma assumere debeat, eleganti distinctione resoluit contra Bartolum*

26 *Quòd si detrectet deferre, quando successione priuetur.*

27 *Hæc uerba, place, ou manoir, in consuetudine, explicantur.*

28 *Qualis recompensatio à primogenito suis fratribus fieri debeat. & nu. 29.*

1 *In successionibus nobilium primogenitus obtinet principaliorem domum, ubi morari trahebat defunctus, cũ uolitu eapontis circumcirca inclusis fossatis & aliis domui conuenientibus. Et si non sint adherentia, obtinet sextarium terræ: tenetur tamen sequentibus fratribus, dari facere pro eorum ratis uxorem præteritorum, quando unica est domus.*

In tex. in verbo, *de noble.*

2 Qui dicantur nobiles, text. in l. nobiliores. C. de commer. & mercatori. videtur propter copulatiuam & repertam, velle quòd tribus concurrentibus quis dicatur nobilis. Antiqua stirpes, id est, præclara nobilitas ex antiquo & nobili genere procedens, splendor honoris & diuitiarũ amplitudo, licet text. cumulet has tres qualitates ad demonstrandum aliquem nobiliorem: tamen ad edocendum aliquem nobilem, sufficit alterũ de duobus primum est nobilitas, & ithps generosa. Et q̃ secundum consuetudinem loci quis nobilis reputetur, vt declarat Bal. in l. 1. C. de digni. lib. 12. Secundũ virtus. Et ita accipit philosophus. Ita etiam intellexerunt, vt declarat Bal. in l. 1. C. de digni. lib. 12. quòd diuitiæ nobilitant hominem: & per diuitias vilitas personæ tegitur. Etiam ibi ponit 36. priuilegia nobilitatis, & septem qualitates in quibus conditio nobilium est deterior conditione plebeia. Aduerte quando qualitas diuitiarum concurrit cum aliis duabus, videlicet descendentia ex nobili genere, & cum virtute, tunc reddit hominem nobiliorem. Ita loquitur text. in d. l. nobiliores. Sed solæ diuitiæ si constant in rebus rusticalibus, non possunt facere diuitem nobilem. quia quod rusticum est non potest nobilitare. Sed si cõsistant in feudis sapientibus dignitatem, certè beneficio principis inuestientis rustico dicitur homo nobilis. nam cum talia feuda sint nobilia, non possunt regi per rusticum. Istud probo per distinctionem quam fecit do. Iacobus de sancto Georg. in suo tractatu feu. in verbo, feudum. in 10. diuisione feudorũ: vbi dicit quòd aliqua feuda sunt nobilia, & illa nobilitant hominẽ: burgentia verò non. Et possidentes talia feuda in Gallia nuncupantur, *rustiques*. Et licet Sozi. consi. 146. dixerit quòd factus pauper non sit amplius nobilis: quia nobiles dicuntur quibus assistunt progenitorum uirtutes & diuitiæ, tamẽ in hoc articulo ego ita putarem distinguendum. Aut talis nobilis pauper exercet mercantiam, seu alia opera rustica, & hic perdit nobilitatem ex exercitio nobilitati contrario: vt vult text. & ibi Bald. in d. l. nobiliores. C. de commer. & merca. aut nihil facit nobilitati cõtrarium, aut diuitias perdidit facto & culpa sua, & tunc si ex aliquo facto criminoso & ignominioso perdit nobilitatem, si nobilitas à uirtute ortum habeat, non si à genere progenitorum. quia iura sanguinis tolli non possunt. Iura sanguinis ff. de reg. iur. Si autem propter bella perdidit hæc culpa sua, eo casu sicut diuitiæ augent nobilitatem, dicta l. nobiliores. ita earum defectus diminuit eam, & obfuscat, vt contrariorum eadem sit disciplina. Et sic non possumus dicere quòd pauper non desinat omnino esse nobilis. Et qui de materia nobilitatis amplè tractat Bar. in l. prima C. de dignit. libro duodecimo. & Fely. in capitulo, *super eo*. el 2. de testi. Item Bonus de curtina de Tharentesia in tractatu suo nobilitatis, etiam Chassaneus in verbo, *des droitz & appartenances*. §. 91. in text. *entre gentilshommes* fol 186 quem tantam post scripta mea vidi, vbi tractat an doctoratus & militia nobilitent, me ad eos remitto. Nolo tamen oblitum tradas, posse in statuto fieri mentionem de nobilibus, intelligitur de illis quos communis vsus loquendi ob generositatem sanguinis & potentiam diuitiarũ nobiles appellat. Ita Fely. in d. c. super eo. col. 3. versic. tamẽ dicas. Item Fely. in c. cum adeo. vers. nobilitatis. in fi. de referi. vbi tradit in collationibus beneficiorum quãtam deferatur nobilitati. Nam per eã redditur superior facilior ad concedendum. c. de multa. in verbo, *subiunges*. de præben. Verum est quòd ex ea oritur superbia, secundũ Bal. in l. per adoptionẽ. ff. de adop. dũ inquit: Quòd nobiles pro maiori parte sunt superbi, inimici populariũ, gulosi, & luxuriosi. gl. in c. qm̃ vetustas. in verbo, *inuidia*. 33. distin. dicit: nobilitas fastum, fastus item parit, armatis odium: capiunt hæc tria mortaliter. Arbitror ego q̃ nobilitas antiqua non reddat nobilem superbum: sed bene noua. Sicut in simili de sententia scribit Bald. in l. mercalem. C. de condi. ob tur. cau. dum dicit, quòd diuentus non facit nobilem superbum, sed bene ventricum inflat. Ideo testatur diuus Hieronymus, à talibus esse precauendum, tanquam à peste maris videlicet à clerico negotiatore, à rustico facto nobile, & à [illegible] facto milite. Et nota diligenter ortum pacis & belli per ordinem qui sequitur: Nam à pace processit superbia, à diuitiis superbia, ab eadem bellum, à bello humilitas & paupertas, ab his duobus pax inde reuertitur. Fert pax dulcis opes, quibus superbia crescit. Hinc bellum, hoc humiles pauperiemque

riémque facit. Tunc pax, tunc rursus redüt audacia belli. Arma igitur pacem, pax quoque bella facit. Et quia probatum fuit q̃ ex pace bellum oritur, quæri potest: quæ sint causæ & rationes impedientes pacem inter homines, & bellum nutrientes? dic q̃ sunt sex, de quibus per glo. in c. apostolicæ. in verbo pacem. de reiudi. li. 6. Prima, quia non puniuntur maleficia, secunda abundantia temporalium, tertia quia non occupamus nos in pugna contra dæmones, quarta quia non consideramus damna guerræ, in qua diuitias, corpus, & animas perdimus: quinta quia non consideramus dubium euentum belli, sexta quia non seruamus præcepta dei, nec decimam soluimus: vnde succedit quod non capit Christus, tolit fiscus. 16. q. 7. c. maiores. Quia dictum est de nobilitate & diuitus, aduertendũ est q̃ istæ duæ qualitates sunt magnæ efficaciæ: tamen impetrans beneficium non tenetur de eis mentionem facere, sed rationes quas Fely. allegat in c. ad aures. col. 1. de rescrip. sed tantum tenetur facere mentionem de qualitatibus beneficii obtenti: vt ibi per eum.

In tex. ibi, *ut de.*

De iure primogenituræ, dic quòd tale ius introductum fuit de iure diuino, quantum ad honorem & præ- 9
eminentiã, non tamẽ quo ad successionem, antequam essent condita iura: patet de duobus fratribus Iacob & Esau in sacra scriptura, vbi benedictio erat debita primogenito. Contrarium tamen reperio Deuteronomi, cap. 21. vbi primogenito competebant bona duplicia. Solutio potest accommodari, q̃ dominus in testamento veteri, secundum varietatem tẽporum, iura variãt humana, & aliqua quę permissa fuerũt tempore Abrahę, fuerunt tempore Moysis prohibita. Imo & de dicto tempore diuersa diuersis statuit deus, vt ex lectura dicti testamenti veteris colligi potest. Et post Christi aduentum plura præcepta veteris testamenti recesserunt ab aula, secundum ritum Christianorum. De iure scripto est seruanda æqualitas inter liberos, l. maximum vitiũ. C. de libe. præ. vel exhæ. patet ex dictis Dec. consil. 35. col. 2. in 3. vol. vbi decidit quòd lex hæc consultissima. §. ex imperfecto. C. de testa. habet tantùm locum quando pater distribuit æqualiter inter liberos: secus si inæqualiter. Ecce q̃ lex diligit & obseruat æqualitatem. Quæro vtrũ consuetudo valeat, quòd primogenitus solus succedat? Bar. videtur ponere hoc pro constanti, in l. 1. col. 10. vers. sed posset dubitari. C. de fun. tri. & fi. ca. vbi dicit talem consuetudinem esse in Anglia. Nota tamen quòd consuetudo tantum locum sibi vendicat in bonis situs in Anglia. Vt eandem Bar. declarat, item Bal. [illegible] dicit talem consuetudinem esse in Francia: non tamẽ istud est vniuersaliter verum, vt docet hæc cõsuetudo. 10

Et quo testator non posset contra talem consuetudinem disponere, vt declarat do. Bal. [illegible] col. 2. ff. de leg. 1. Dictum Bal. habet locum in successione regni & habentibus dignitatem, in quibus tantùm primogenitus succedit vt declarat Fely. in c. Abbas. ecclesiæ Pontianen. col. 2. vers. vel vendit dignitatem [illegible] delegatis. Legat text. cum glo. ibi. Et idem habuit quod rex Ferdinandus habens primogenitum non posset in testamento aliter disponere, & sic excludere venientes ad successionem iure primogenituræ: nisi essent fatui vel furiosi, qui de iure excluduntur à talibus successionibus tanquam inhabiles. vt habetur in ti. an mutus, aut aliter imperfec. in vsib feu. Fely. in loco præallegato tractat plures quæstiones pertinentes ad ius primogenituræ, in quibus satis est mihi quòd concludam procedam. Prima conclusio quòd super talibus bonis, in quibus habet locum ius primogenituræ, non habet locum detractio legitimæ: quia esset diminuere regnum, vel ducatum. Item concludit quòd primogenitus regis dicitur ille qui natus est post 14
adeptum regnum, non ante. Tertio concludit quod nepos ex filio excludit patruum. Circa [illegible] 15
sionem posset insurgere alia maior quæstio: Quid iuris si filius regis habeat filium, & post adeptam regiam dignitatem sibi non nascatur filius, vtrum primus natus ante adeptam dignitatem excludat patruum, cùm ille primò natus non dicatur primogenitus regis? Iste casus de facili potest solui. nam ex quo pater fuit rex, regnum in filium transmisit, cùm prima causa successionis sit liberorum. Sed adhuc maior resultaret quæ- 16
stio. Si viuente rege filius [illegible] habuerit, & deinde filius regis moriatur, & postea [illegible] & [illegible] filio proprio qui tunc primogenitus regis reperitur, quia nullus eum antecedit: Quid iuris? nolo pro nunc tolucre [illegible] Apostolus quia posset [illegible] Quarto tractat Fely. 17
mogenito legitimato per rescriptum. Nam talis non cõprehenditur statuto seu consuetudine deferente successionem regni primogenito, aut aliud beneficium afferente. Ita do. Ias. in l. quotiens. col. 10. C. de rei vendi. sequitur Chassan. in rub. *des successions*. §. 5. fo. 292. vers. decimoquarto facit si sit legitimatus per subsequens matrimonium. Succedit alia quæstio notabilis in proposito: vtrũ pater possit in testamento disponere de bonis feudalibus in præiudicium primogeniti? de iure communi Fely. in ca. prudentiam. col. 2. versi. & vide etiam consilium Paul. de Cast. de offi. deleg. refert Paulum tenentem quòd sic, & quia non improbat sequi videtur D. Iaco. de sancto Geor. in li. feu. in verbo, & cum pacto. quòd de ipso feudo possint ipsi vassalli inuestiti testari. col. 5. versic. vlterius quæro. de quæstione quotidiana, mouet quæstionem & allegat Paul. de Ca. in suo cõsilio ibi relato, tenentem quòd sic tamen ipse concludit contrarium per multas rationes, & per text. qui ineustabiliter confundunt opinionem Paul. de Cast. Nam testator in feudo antiquo non po- 19
test immutare edictum successorum alienando, cap. 1. in tit. de alie. feu. neque disponendo per vltimam voluntatem, per tex. in cap. 1. de succes. feud. quia liberi in feudalibus succedunt æqualiter. text. in capitulo primo, § & quia videmus. in tit. qui feu. da. pos. vbi tex. formaliter dicit, vt ad omnem fundum æqualiter pertineat. Et idem author in prædicto verbo, col. 2. versicu. sed cum prædicta. concludit, quòd pater non potest vni filiorum maiorem partem fundi assignare, quàm alteri. & dicta columna secunda, versiculo, nunc quæro. concludit quòd non potest facere legatum de re feudali ad pias causas. item nec legare pro anima. text. est in [illegible] §. de nat. in tit. [illegible] dit in dicto verbo, col. 6. [illegible] tenet tamẽ oppositum Paul. de Ca. [illegible] to q̃ quando fundum esset de nouo concessum, posset vassalus cũ domino pacisci, q̃ primogenitus semper in feudo succederet. Circa illud de feudo franco, licet do. Iaco. non firmet dictũ Bal. illud tamen puto verum, per ea quę tradit Fely. in c. quæ in ecclesiarũ. fo. 24. versi. secundò limita dictã conclusionẽ. de cõsti. vbi 21

concludit ꝙ vassalus potest dare feudum francũ ecclesiæ,ergo multomagis disponere inter filios,cùm in tali feudo dicatur vassalus habere proprietatẽ Et ibi declarat Fely.quãdo dicatur francum.Et prædicta procedunt de iure communi,de quo vassalus non potest de feudo disponere,sine cõsensu domini.ca.imperialẽ. de prohi.feu.alie.per fede Item in præiudicium agnatorum,vt prædixi.Sed secus est in Gallia Cisalpina, vbi fienda sunt redacta ad instar allodialium & patrimoniorum,quantum ad effectum disponendi de eis. Et ideo videmus quòd vassali huius regni dietim concedunt eorum filiis,maximè primogenito,amplas prærogatiuas in bonis feudalibus:& hoc tam pro conseruatione domus, q̃ vt pinguiores inueniant dotes. Quoniam de prærogatiuis, priuilegiis & aliis iuribus primogenituræ amplissimi sunt tractatus Martini Laudensis,& Ioãnis le Cirier,Parisiensis,ne aucupari videar alienos labores,ad eos me remitto. 22 Sed nunc quæro vtrum si patres in Gallia faciant immensas donationes de bonis feudalibus vni filiorũ,an alii possint eas reuocare tanquam inofficiosas vsque ad legitimam?dicite ꝙ sic:quia postquam talia feuda sapiunt naturã allodialium,idem de eis iudicandum est,sicut de allodialibus:per regulam quòd in casibus parificatis eadem cadit dispositio.text.iuncta glos.in l.si quis seruo.C.de fur.& seruo corrup.Et ista constitutio, quòd valeat dispositio feudalium,capit extensiuam interpretationem à iure communi: hoc est quòd dicta in allodialibus habeant locum in feudalibus ad instar alliodialium redactis.l.1 § lex Falcidia.ff.ad l.Falc.declarant Bart & Alex.in dicta l.si quis seruo.Bar.in l.omnes populi.vbi tractat an statuta recipiant extensionem passiuam.ff. de iusti.& iur.

In tex.in verbo,*le nom & armes.*

23 Nomen & arma de iure indistinctè transeunt in omnes descendentes masculos.Bart.in tracta.de insig.& armis.vbi amplè tractat qualiter arma debeant pingi & deferri,& si sit licitum capere arma,aut signum alte-
24 rius mercatoris. Circa istam consuetudinẽ potest quæri,vtrum de iure communi hæres possit grauari,ꝙ
25 deferat nomen & arma testatoris?dico quòd sic.tex.est in l.facta.§ si quis sub conditione.ff.ad Trebel.decisio est Guido.papæ,num.250.quem sequitur Guliel. Benedi. in cap.Raynutius.fo.8.de testa. Sed potest quæri vtrum teneatur prius assumere nomen & arma,q̃ adire hereditatem?& in hoc puto distinguendum,licet præfati doc.indistinctè dicãt ꝙ sic:Aut testator instituit hæredem sub cõditione,si nomẽ & arma detulerit & eo casu tenetur implere primò cõditionem,quàm adeat.Ita dicit tex.in d.§.si quis sub cõditione.& tũc bene loquũtur Benedicti,& Guido papę:aut testator instituit hæredem,& grauat eũ ꝙ deferat nomẽ & arma:& tũc cõfert grauamẽ post tempus aditionis.Et primò debet adire, deinde nomẽ & arma assumere. Et isto casu inaduertẽter locutus est Guido papę vbi suprà:nec obstat tex.super quo se fundat in l.mulier.§. si quis hereditarium seruum.ff.de cõdi.insti.quia ille tex.bene intellectus nõ probat dictum suum. Nam testator dixit iubeo seruum manumitas,& iubeo sis hęres. Nã ibi nulla est cõditio,licet ibi Bar præsupponat cõtrarium,& malè iudicio meo,sed est ordo datus à testatore,qui est seruãdus: patet quia quod prius est in voce,præsumitur prius fuisse in intellectu.Et quãdocũque reperitur prius & posterius,est ordo.Ita dicit Fely.in c.cum dilecta.in verbo,ordo scripturæ.de rescript.Et quia testator præsumit manumissionem,videtur illud esse de forma,& istud probatur per tex.in §.pari ratione.insti.de lega.qui dicit,ꝙ de iure antiquo ordo scripturę in testamẽtis attẽdebatur:& per istum tex.remanet optimè probata solutio,data ad dict. §.si quis hæreditariũ seruum.secus tamen fuisset si in terminis illius §.si testator dixisset,volo sis hęres, & iubeo manumittas:tunc prius adisset, deinde manumisisset:quia ita erat in forma & ordine.Et ita cõsului in isto casu
26 in causa ardua vnius baroniæ,cõtra opinionem eorum qui ante me scripserãt,in fauorẽ me,cõsulẽtis. Sed pone ꝙ taliter grauatus,adita hæreditate,nolit deferre nomen suum & arma:tunc substitutus aut venientes ab intestato,si nõ sit substitutus,facient eum moueri per iudicem,quòd impleat voluntatem defuncti, arma & nomen deferendo.Et si per annum à die monitionis inchoãdum neglexerit id facere,priuatur & excluditur ipso iure ab hereditate,per auth.hoc amplius.C de fideicom.

In text.in verbo,*la principale place,ou manoir.*

27 Pone casum,quòd testator habeat duo,aut plura castra,tamen habitabat illud quod erat vilioris pretu, quia ita eum trahebat sua voluptas:nam velle suum cuique est,nec voto vitiatur vno. & istud sæpe cõtingere potest,vt quis inhabitet minorem domum,ratione alicuius particularis affectionis,fortè quia eam emerat. Et nobis chariora & pretiosiora sunt quæ acquirimus, quàm quæ à prædecessoribus nobis relinquantur. glo.in l.in libello.ff.de cap.& postli.re.aut fortè eum mouebit exercitium venationis.In casu isto, quæ domus assignabitur primogenito?Si dicimus principalior,illa non videtur deberi:quia testator eam non inhabitabat.si eam quam habitabat,non erit illa principalior.iudicio meo primogenitus capiet principaliorem secundum eius desiderium:quia illa dispositio cõsuetudinis est inducta eius fauore,l.quod fauore.C. de legi. Et non obstat illa qualitas habitationis, quia illa verba fuerunt adiecta gratia frequentioris vsus, & sic non immutant substantiam dispositionis.glo.in verbo,præsidentes.clement. 1.de rescrip.Fely.in c.nulli.col.1.de accusa. Et quia ita communiter fieri solet,vt dominus inhabitet domum principaliorem,& valet argumentum à solutis,tex.in l.vniuersorum.ff.de pig plene do.Ias.in l.vt liberis.C.de colla.glo.in l.fi.C.de fideiusso.

In tex.in verbo,*recompensant les puisnez.*

28 Consuetudo vult ꝙ primogenitus recompẽset fratres suos,idem est de iure communi:Nã primogenitus succedens in regno vel ducatu est obligatus prouidere fratribus secundum conditionem sanguinis.Ita decidit do.Io.An.quem refert & sequitur Fely.in c.prudentiam.col.2.versi.& aduerte.de offi.deleg.non habetur tamen ratio legitimæ,vt prædixi.

In tex.in verbo,*qu'une place en la dite succession.*

29 Consuetudo vult dicere quòd tunc satisfit aliis, quando vna tantùm est domus:si autem sint aliæ, tunc illæ assignari debent cohæredibus,facta tamen debita æstimatione valoris,& satisfacto de pluri valentia principalioris domus.

ARTI

ARTICLE LII.

Et n'a lieu ledict droit d'aisneeise entre filles, n'aussi en succession collatérale.

Ius primogenituræ tantùm in masculis descendentibus vendicat sibi locum.

ARTICLE LIII.

Substitution d'heritier faicte en testament ou autre disposition de derniere volunte,n'a lieu,& ne vault aucunement audict pays par legat ne autremẽt en quelque maniere que ce soit.

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. LIII.

2 *Cuius fauore hæc consuetudo introducta sit.*
3 *Vberrimum substitutionum priuilegium ꝙ habeat.*
4 *Quæ tamen in duobus casibus locum sibi vendicet.*

Omnes substitutiones in vltimis voluntatibus reddantur nullæ,inanes,& inutiles.

Id totũ inductũ fuit fauore ueniętũ ab intestato: & licet cõsuetudo nõ dicat quoties,vna tãtùm ratio reddi potest,illa habetur pro expressa gl.in l.eam quam.C.de fideicõmis. Per istam consuetudinem fuit preclusa via magnis lucris aduocatorum quia(vt inquit magnus practicus Albe.de Rosa.quem refert D.Ias. in rub.col.1 ff.de vulg.& pup.substi.)ista materia substitutionum est valde vtilis ad bursas aduocatorum.& dicit ꝙ habet se in corpore iuris,sicut mare Anglicum.Licet aliter dictum suum non declaret,arbitror ꝙ voluit dicere,quod mare Anglicũ est difficilis nauigationis,ita hæc materia sit difficilima inter cæteras omnes materias,clausas in corpore iuris. Nota quia potest fieri substitutio in duobus cõtractibus, associationis vniuersalis, & in pactis matrimonialibus,de quibus dicetur tempore suo.

ARTICLE LIIII.

Aucun n'est receuable de soy dire n'estre heritier d'aucun,s'il ne repudie & renonce expressẽment à sa succession.

SVMMAR. IN GLO. ARTI. LIIII.

2 *Exprimuntur consuetudinis effectus,& nu.3.*

Veniens ab intestato non potest se negare hæredem,nisi expressè hæreditati renuntiauerit.

Ex hac consuetudine est fundata intentio creditorum contra venientes ab intestato,nec requiruntur interrogatoria,de quibus in tit.ff.de interrog. actio. videlicet an quis vellit esse hæres, & pro quota & quanta parte: quia defentori incombit onus probandi repudiationem. Adiectat tamen talis hæres,ne antequam repudiet faciat actum qui non possit fieri citra ius & nomen hæredis: quia repudiatio sequens non prodesset per tex.& ibi notata per Bar.in l.pro hærede.ff.de acqui.hæred.

ARTICLE LV.

Les prochains lignagers des gens d'eglise seculiers leur succedent en leurs biẽs par eulx delaissez.

SVMMARIA IN GLO. ART. LV.

2 *Hac consuetudine testandi facultas clericis non adimitur.*
3 *De clericis habentibus patrimonium intelligendum esse,pulchrè ostendit.*
4 *Acquisita filiorum quando dicantur de propriis laboribus,& quando de paterna substantia,& nu.5.*
6 *Bona tutoris quando dicantur acquisita de bonis pupilli.*
Item & officialis, de pecunia publica,& c.& nu.sequen.

Laici clericis proximioribus succedunt.

Intellige ab intestato:quia per consuetudinem clerici non videntur exclusi à testando.Et vt iam prædixi, nec consuetudo, nec statutum loquens de ecclesiasticis, valet in eorum odium. Ista consuetudo non distinguit inter clericos habentes patrimonium & habentes acquisita de fructibus beneficiorum, quia illa si sint immobilia acquiruntur aliquando successori, aliquando capitulo, si acquirens sit canonicus: secundum distinctionem Panor.in c.relatum.el 2.de testa.vbi etiam tradit vtrum sacerdos de bonis & fructibus ecclesiæ possit erogare pauperibus,& locis piis,& etiam consanguineis,qui sibi seruierunt in ægritudine.Et vtrum liceat prælatis testari:vide suprà in verbo,ecclesia possidet. Item acquisita de bonis ecclesiæ acquiruntur episcopo tanquam spolium:vt dicit Roma. consil.159. Et ita obseruat curia archiepiscopalis Thaumensis. Et in ista materia cui incombat onus probandi acquisita per ecclesiasticum esse de patrimo-

5 nio, an de fructibus beneficiorum, vide Rom. d. consil. 159. Item de acquisitis filii an præsumatur de pro-
pris labor. bus an de paterna substantia, vide Alex. consil. 32. in 4. vol. vbi dicit quod agenti incombit onus
6 probandi Idem vult glo. in verbo, ex eius substantia. in fi. in l. cum oportet. C. de bo quæ libe. Item quan-
7 do bona tutoris vel curatoris præsumantur acquisita de bonis pupilli. Et officialis de pecunia reipub. icæ,
8 vide Ro. d. consi. 159. Item de officiali vide Dec. consi. 6. in primo vol. Item de bonis vxoris, vide. æ. con-
9 cubinę, tutoris, vel curatoris: vide Franc. Cremo. singu. 6. Item de bonis cardinalis & similium: vide Soc.
consil. 91. in primo vol.

¶DES MINEVRS.

TIT. XIII.

ARTICLE I.

Ombien que par cy deuant par la coustume du pays coustumier d'Auuergne le masle aagé de quatorze ans, & la fille de douze accompliz, fussent reputez d'aage parfaicte pour estre en iugemẽt, faire passer tous contractz comme maieurs de vingtcinq ans: neantmoins les estatz du pays ont consenty & consentent ladicte coustume estre abbregée, & le droit commun en ce auoir lieu, pour raison des inconuenients qui par cy deuant s'en sont ensuyuis, & obuier à ceulx qui s'en pourroyent ensuyure.

SVMMARIA IN GLOS. ART. I.

2 *Quæ fuerit ratio huius consuetudinis introducendæ.*
3 *Interdum uariatio permittitur, & quando. & nu. 4.*
5 *An patronus uariando plures præsentare possit, pluribus differit.*
6 *Rebus emergentibus leges esse accommodandas.*
7 *An sine superioris licentia statuentes à statutis recedere possint.*
8 *Quando quis plures personas repræsentans uariare possit.*
9 *Iure pontificio huic consuetudini locum non esse, minore agente in spiritualibus.*

1 *Minores uigintiquinque annis gaudent beneficio restitutionis in integrum à iure indulto, quicquid in præteritum fuerit obseruatum.*

2 Ratio consuetudinis fuit præteritorum malorum consideratio, & futurorum obuiatio. Ecce quod va-
3 riatio admittitur & licitum est mutare consilium in melius, tex. in l. edicta. quem ibi not. do. Iaso. colig. vers.
quæro. C. de eden. Et ibi dicit quod licet doctor aliquis consulat pro vna parte, variando considere pro alia
quæstione. ff. de verborum obligationibus. Refert tamen Ang. dicentem esse cauendum tanquam ab igne, pro-
pter fragilitatem veritatem in oppositum

In tex.in verbo,*doresenauant.*

Nota quòd natura legis est prouidere futuris negotiis : & ideo lex non extenditur ad præterita,nisi in ea expresè caueatur.Dubium est vtrum extendatur ad ea lex vel statutum , quæ iam sunt inchoata , sed eorum exitus fortitus est post editionem legis vel statuti?Istam materiam tractat Felyn.vbi facit regulam cum quatuor ampliationibus & decem fallentiis,in cap.quoniam.col.1.versi.regula est. de consti.

In text.in verbo,*par contract dé mariage.*

3 Quæritur quia de eo expresit,cùm sufficeret loqui in genere de omni contractu. Ratio est,quia contractus matrimonii habet plura specialia secundum ius,& plura secundum consuetudines Aluerniæ , vt videbimus in sequenti tit.lo.Sed regula est quòd tam quantumcunq; generaliter loquentia, non intelliguntur loquiin casibus specialibus , sed habentibus specialem fauorem allegatur ad hoc glo. not. in l.sciendum in prin.vbi Bart.& alij,ff.qui statuta.cog. Et ideo consuetudo generaliter loquens non comprehenderet dotem vel matrimonii,nisi specialiter dixisset de contractu matrimonii: & qualiter procedat regula prædicta,potes videre do.Ias.in l.1.col.2.versi.tertiò nota.ff.sol.mat.

In tex.in verbo,*sans authorité & decret.*

Ista interpositio decreti requirit causæ cognitionem: & in ea multi iudices errant , & redditur eorum interpositio nulla.Exemplum. vis emere à minore qui non habet curatorem,& quia minor non potest alienare immobilia sine authoritate curatoris,& iudicis decreto,ipse petit sibi prouideri de curatore,iudex decernit,& in eodem instrumento interponit decretum super alienatione,certe nihil valet:quia ex brevitate temporis apparet quòd non interuenit causæ cognitio.Et in alienatione immobilium minoris non sufficit allegare & exprimere causas iudici,sed sunt probandæ.text.est nota.in l.minorum.C.de præd.mino.Nec habet locum in alienatione rerum minoris.glos.in l.1.in verbo,ordine.C.de fide instru.libr.10.quæ vult quòd decretum iudicis præsumitur interpositum ex iustis causis:vt pulchrè declarat do.Ias.in l.nec quicquam. §.vbi decretum.col.penultima,versic.item adde.ff.de offi.procon.& lega.An tamen hoc sit verum plenùs dicetur in sequenti articulo:& dato citra veri præiudicium quòd decretum præsumatur ex iusta causa interpositum:tamen si probaretur ex falsa causa,esset ipso iure nullum. Secus tamen est in sententia lata prætextu falsi instrumenti quæ est valida,licet sit retractabilis,etiam post transitum in rem iudicatam,via restitutionis in integrum , prout de sententia declarat Deci.in capitulo , licet causam columna duodecima,versic glos.in verbo,post sententiam.& de decreto col.15.versic.secundò limitatur.de proba. Nec etiam creditur iudici asserenti quòd interuenit causæ cognitio:quia obstat regula,quòd quotiens quis non potest liberè actum facere,non statur eius assertioni , quòd fecerit actum legitimo modo.l.& si forte.ff.de castren.pecu. exemplificat in patre.Ibi Bar.qui non potest donare filio in potestate,nisi propter benemerita:si dixerit benemerita præcessisse,non creditur ei.De ista regula vide plenè do.Ias.in l.1.in princi.col.14.in 5.notabi.ff.de offi. 6 eius cui est manda. iur. Dicit etiam ibidem Bartol.quòd his quæ dependent à voluntate hominis, statur eius confessioni.in aliis tecas.de quo dicto vide Decium consil.133.columna secunda , in primo volumine.

7 Et si notarius attestetur præcessisse debitam causæ cognitionem,ei non creditur:quia obstat regula, quòd vult quod quando notarius attestatur aliquid in instrumento quod tempore instrumenti non potuit contingere,non probat.doc.est Bart.in l.si quis in aliquo.C.de edendo.circa fin. Quid ergo erit faciendum.requere consilium Paul.de Castr.quod allegat & sequitur do.Ias in dicto § vbi decretum col.vlt. quo. fuit duo instrumenta separata:& in vno notarius describit causę cognitionem,puta denotando instrumentū debiti,in quo tenetur minor,& sic oportet eum alienare:quia facta inquisitione in domo,non sunt reperta mobilia. Item facta debita inquisitione,fuit compertum quòd pro minori dispendio pupilli cōueniebat alienare tale prædium:quia habebat sorores nubiles per eum dotandas , & quia id fierr non poterat sine alienatione immobilium. Et de ista causæ cognitione rogabitur instrumentum. Item fiat secundum instrumentum alio tempore in quo notarius attestabitur iudicem vidisse discussionem antea factam & omnibus plenè intellectis & consideratis decretum interposuit & authoritatem. Et inter cætera in dicta alienatione re 8 quiritur subhastatio vt dicatur quòd emptor plus aliis obtulit secundum Alexan.d.in l.si tempora, in apostil. 9 ad Bar.C.de fi.instru.& iure habu.fili.10.& Deci.in consi.infra allegando. Et concludendo,Nota quòd septem requiruntur in alienatione immobilium minoris, de quibus per Deci.consi.403.col.2.in fi.in 3.vol.

01 Circa istam materiam decreti frequentissimam, ne longior sit disputatio,perstringendo materiam,facio conclusionem,si interponatur cum petitur,licet iudex dicat se solennitates in alienatione rerum immobilium minoris interuenisse:tamen quia non potuerunt interuenire tempore decreti,fatendum est,quòd decretum sit nullum,quoniam ex brevitate temporis inter petitionem & decretum liquidò apparet quòd causæ cognitio nō interuenit. Imo & si iudex de aliquibus quæsierit,& nō de omnibus,videlicet de causa,modo,& personis clarum est q̄ decretum nullum est.tex.est ad literam,in l.eum hu.§.si prætor aditus.in fine.& versi sequenti.ff.de transac.declarat Fely.in c.ecclesia sanctæ Mariæ.col.6.versi.secundo ad tertiat.de consti.& versi.vndecimò pro hac parte. Idem dicit do.Ias in l.2.col.4.ver.adde etiam.C.de edendo.Et per ista in ipecie tradit post Pet.de Ancha.do.Ias.in l.ne quicquam.§.vbi decretū.col.12.versi. & nota circa alium casum. ff.de offi.procon.ad.q̄ si eo instanti,quò decernitur curatorem minori,interponatur decretum super alienatione rerum immobilium,quia apparet q̄ non interuenit causæ cognitio,decretum est nullum.Et aduertāt circa præmissa domini aduocati & iudices,quoniā vidi plura decreta interposita eo statim , quo fuerat curator decretus.Aut si iam erat constitutus statim cùm fuerunt petita,fuerunt concessa: & de tali præcipitatione circa iuris ordinem exclamat Specul.quem refert Fely.in dicto cap.ecclesia sanctæ Mariæ.col.13.versic.vltimo nota.de consti.Et in partibus Aluerniæ,quando minor vult alienare,faciunt agentes pro minore euocatis & vicinos ipsius minoris,qui deponunt coram iudice , quòd alienatio illa continet vtilitatem minoris sed verè ista non est sufficiens inquisitio,quia iudex debet inquirere de causa,hoc est an immineat necessitas

necessitas.item de modo,vtrum possit haberi alius modus satisfaciendi necessitati , quàm per alienationem.5.Et si subsit necessitas,quod faciatur modus, hoc est, ea quæ fiunt in alienatione minorum necessaria, quæ sunt septem de quibus per Decium dicto cap.403 col 2.in fi.in 3.vol. Inter cætera requiritur subhastatio,vt supra dixi tenere Alexand in l.tu tempora Al.quando minor habet curatorem qui vult ad alienationem procedere: & petit à iudice sibi imparti licentiam alienandi , & decretum interpon. Iudex examinato quo temporis interuallo dicit quòd interuenit causæ cognitio circa proposita per curatorem minoris. Et q̄ de eis est plenè informatus,& propterea dat licentiam alienandi,& super contractu decretum interponit. Quæritur vtrum valeat tale decretum? Aliqui dicunt quod non, ea ratione,de qua prædixi,quod quasi iudex actum libere facere non potest,sed ex causa tantum.vt ne de causa iudici non creditur.Bart.in l.& si forte.ff de castren.pecul.Item si notarius attestatur solennitates & causæ cognitionem interuenisse , quando talia non potuerunt interuenire tempore rogitus.vt supra dixi,non est ei credendum. Istam opinionem plenè tenuit do.Ias.in d.l.ne quicquam.§.vbi decretum.col.12.& 13.de offi.proconsul.Felyn.in d.cap.ecclesia sanctæ Mariæ.col.8.versic.vltimo.de consti.eandem opinionem tenuit tam in iudice.q̄ àm in notario, Ias.in l.sciendum.col.4.versic.tertio addo.ff.de verbo.oblig. Citat tamen ibi Alex.in iud.ecc pponentem tenentem.Contrariam opinionem tenet Deci.in iudice,quòd ei credatur in cap.quoniam contra falsam.col. 22.versic.vltimò notandum est.de proba.Et ibi dicit quòd virtus decreti est tanta,quòd facit præsumi contractum minoris vtilem,item abesse omnem fraudis suspitionem. Et finaliter respondet motuis ex aduerso factis,quòd non procedunt in iudice,pro quo præsumitur.Idem Deci.consil.5.col.1.in 2.vol.Fely.etiam eā firmat in dicto cap.quoniam contrá falsam.col.17.versic.fallit quartò.& col.18.versic.septima conclusio.de proba.Ista opinio videtur mihi periculosa,ex his quæ infrà dicam.Si tamē quis velit eam tenere,quia videtur communior illa recipit duas restrictiones veri simas.Prima est quòd iudex debet attestari quod solennitates requisitæ interuenerunt , & consequenter quod cognitionem necessariam adiuerit Item quia tamen Deci.col.22.versic.& istud quod dictum est non aperit.tamen si necessariæ solennitates sint specificandæ,an sufficiat dicere in genere solennitates intueruenisse? Prima facie videtur quòd requiratur specialis expresio: quia de singulis causis iudex inquirere debet.text in d.cum hu.§.si prætor aditus.ff.de transac.sed non potest haberi certa notitia.si inquisitor sufficienter,& singulatim inquisitionem exprimat. Et propterea opinor eos iudicari debere facere quæ decidit Deci.in cap.ex mandato.de appell.declarando cle. appellantes.de quo per eum dicantur cautæ grauaminis nominatim expressę, vbi tenet q̄ non sufficit dicere se grauatum & sic in casu dicendo cautæ grauaminis nominatim expressę, vbi tenet q̄ non sufficit dicere se grauatum & sic in casu alienationem ad acta.Istud tamen dictum non tenet Fely.in cap.super quæstionum.in princi. col.fin.de offi.delleg.Arbitror istud posse sustineri tantùm eo casu,quo apparet de notoria iniustitia ex actis, per ea quæ dicit eadem Fely.in cap.ex mandato.col.7.versi.ad hoc in cle.de rescrip. Quæ specialis nota digna sunt , nisi specialiter notentur,conferri negligenter.l.apud Iaue nem § hoc edictum.ff.de minor. Cæterum vt ista opinio generaliter teneatur,collige

filium Paul. de Cast. quòd fiant duo instrumenta, alterum de inquisitione si sit necessitas alienandi, & aliis à iure requisitis. & aliud de decreto. Item non video quod statim cum conceditur licentia, possit decretum interponi, cùm primò res alienandæ sint subhastandæ, vt suprà probaui. Et factis subhastationibus, & deliberatione plus offerenti, tunc iudex interponit decretum: aliàs per decreta præcipitanter cõcessa, emptoribus non video bene consultum, quibus non sufficit producere decretum, nisi etiam producant acta adhibita in causæ cognitione, per quæ appareat decretum solenniter interpositum: vt pulchrè decidit text. in d.l. cũ ii. §. 17 si prætor aditus. in fi. ff. de transac. Nec prædictus obstat primo quòd præsumatur pro validitate actus respectu personarum, quæ præsumuntur habiles, nisi contrarium probetur. Et ideo si quis producat testamentum, præsumitur quod is qui illud fecit esset maior 14. item & ipsum testamentum solenne. tex. est in l. ab ea parte. ff. de probat. Et ita per illum text. plenè concludit Fely. in c. in præsentia. col. 4. de proba. etiã ibi Deci. col. 6. vers. decimo noto. Et doc. tenentes quòd credatur iudici interponenti decretum de solennitatibus enunciatis, potissimùm mouentur per text. in d.l. ab ea parte. vbi dicitur quòd emancipatio in qua requiritur solennitas l. 2. & 3. C. de eman libe. præsumitur rectè facta, nisi contrarium probetur: licet non reperiam ab alio tactum. Iudicio meo ille tex. non stringit. Ratio est, quia ille actus emancipationis non erat prohibitus, & ideo faciliter creditur iudici attestanti de solennitatibus: & idem esset in alio actu permisso. Sed aliud videtur in actu prohibito alienationis immobilium minoris. Nam lex concedit illam alienationem, sub illa qualitate, si necessitas subsit. Ideo non valet alienatio, nisi probetur qualitas necessitatis requisita. Et de ea non creditur iudici: vt patet optimo exemplo tradito per Fely. in d.c. quoniam contra falsam. col. 2. versi. ex 18 prædictis. de proba. vbi dicit: Quòd licet super notorio possit iudex procedere ordine iuris non seruato, tamen non creditur iudici asserenti aliquid esse notorium, & de dicto notorio esse informatum sed de dicta qualitate notoria debet plene constare. Et re vera si crederetur iudici actis non cõfectis, iniquitas iudicis de facili obesset innocenti, qui non posset negatiuam probare, cùm negantis factam per rerum naturam nulla sit directa probatio. Et istud esset de directo contra tex. in d. cap. quoniã contra falsam. qui volut obuiare fraudibus. Et q̃ ideo de actis fieret scriptura nec iudicis assertioni crederetur, ex his quicquid dicãt doc. maximè Fely. & Deci. in d. cap. quoniam contra falsam. iudicio meo opinio prima, quòd in actibus prohibitiuis vel concessis sub aliqua qualitate, debeat fieri probatio, aliter quòd per iudicis assertionem, videtur verissima. Et tamen si vis tenere secundam opinionem, quòd credatur, aduerte ad restrictiones, de quibus suprà quas omnes fatentur veras: & reperies quòd plurimum erratur in istis interpositionibus decretorum: & quòd non 19 tutè consulitur emptoribus. Item non obstat secundò communis conclusio, quam tenui in ti. *de retract.* cap. 23. art. 8. quòd iudici alleganti sibi delegare causam aliàs indelegabilem ob impedimenta & occupationes, sit credendum: quoniam illud habet locum quòd credatur iudici etiam in criminalibus leuibus, quando sua assertio nullum, aut saltem paruum, potest partibus afferre nocumentum. Ita declarat Fely. in c. sicut. col. 12. versi. intellige nisi agatur de præiudicio modico. de re iudi. Idem Fely. in c. quoniam contra. col. 1. de proba. Fulgo. consi. 143. & ibi, volunt dicti doc. q̃ non credatur iudici asserenti q̃ patres voluerunt ipsum procedere posse sine scriptis, & quòd officiali credatur in pertinentibus suo officio, in paruis tantùm, & vbi non agitur de magno præiudicio, dicit Deci. consi. 94. col. 2. in 1. vol. Alex. consi. 75. col. penul. in 5. vo. Et sic redeundo ad propositum, si iudex deleget causam, dicitur agi de modico præiudicio partium: quia si delegatus sit suspectus, potest recusari, adeo sibi creditur super impedimento allegato secus est quando allegatur temporis 20 non videtur ei credendum, per supradicta. Quanta tamẽ sit authoritas interpositionis decreti, recurre ad 21 do. Ias. in l. 2. ff. de offi. eius cui man. est iu. adde Deci. consi. 5. col. 1. in 5. vol. Et si vis euitare omnes has solennitates, secundum ius commune: & consuetudine circunscripta, pro cõsilio fac p maior 14. si sit masculus, & 12. si sit femina, renuntiet beneficio minoris ætatis, & restitutionis in integrum cũ iuramento: & promittat obseruare contractum: quia tunc omnia cessant, etiam in integrum restitutio, iuxta formam authẽ. sacramenta puberum. & ibi notata. C. si aduer. ven. Si tamen illo casu incurreret minor. lesionem vltra mediam, obtenta absolutione à iuramento, competeret ei remedium legis 2. C. de rescind. ven. vt declarat do. Ias. in d. auth. sacramenta puberum. secundũ consilium Petri de Ancha. & plenè totum suprà in ti. *des successions.* & hoc de iure communi. Secundum consuetudinem Aluerniæ, quando agitur de alienatione immobilium numquã est contrahendum cum minore sine curatore & iudicis decreto, q̃ obtenta absolutione à iuramento, statim contractus iudicatur, cum beneficio literarum regiarum, nullis & inualidus quia secundum eas annotatus iuramentum non firmat contractum minoris, licet secus sit secundum Italos, per aut. sacramẽta puberũ. C. si 22 aduers. Circa ea quę prędixi q̃ nõ stetur assertioni iudicis, quòd adhibuerit causę cognitionẽ ista opinio 23 videtur periculosa, per ea quæ plene dixi in ti. *de retract.* cap. 23. art. 8. nu. 5. Nãc quæro de quæstione ab aliis intacta, vtrum ficat iudex male iudicando per dolum, vel imperitiam tacit litem suam, & potest conueniri, iuxta l. si filiusfamilias. ff. de iudi. ita dicatur facere litem suam nulliter, aut perperam decretum interponendo? breuiter videtur quòd sic, per ea quæ tradit amplè Fel. in c. pastoralis. §. quia vero. col. 2. versi. in ea gl. de offi. delega. vbi dicit q̃ iudex tenetur de mala sententia, arbiter de malo arbitramento, & aduocatus de malo cõsilio, tam in foro poli, quàm in foro fori. Idem de aduocato & medico dicit Fely. in c. pastoralis. col. 4. versi. & vide Ang. de iudi. Ratio est, quia quilibet horum delinquit in suo officio, & eo abutitur: idẽ est in iudice interponente decretum, omissa causæ cognitione vbi requiritur, & faciendo attestationem falsam, vt sic contractum redundare in vtilitatem vbi est damnetur. Et ideo aduertant minores, quòd est in eorũ electione experiri contra patrem vel contra iudicem, per dolum vel negligentiam malè in decreti interpositione 24 procedentem. Quæro, quę sit differentia q̃ in actu requiratur consensus, vel requiratur authoritas? Deci. in c. causam quæ. col. 4. in fi. versi. vltimò notanda sunt verba. de iudi. dicit, quòd requiritur consensus, quando tractatur de interesse eius qui debet consentire. Ita probat tex. in c. causam quæ. de iudi. secundum vnum intellectum

intellectum. Sed quando quis debet consentire in re alteri pertinente, & contentiens nullum ius habet, talis consensus per modum authoritatis dicitur requisitus, licet aliquando consensus etiam dicatur in eo qui nullum ius habet: patet in d. c. causam quæ. si intellexerimus q̃ præsatus ibi consentire debeat capitulo in re tantùm capitulo pertinente. Et aduerte quia consensus est præstandus tempore actus, authoritas verò sufficit interueniat post actum. Ita Fely. in c. edoceri. col. 7. versi. sequi potest. de rescrip.

ARTICLE III.

Ausi ne pourra le mineur de vingteinq ans en son preiudice faire contract d'association, auec conuenance de succeder, ou autre, sans authorité de curateur, ou decret de iuge.

SUMMARIA IN CIO. ART. III.

2 *Minor maior factus ratum habere potest quod in minori ætate gessit, & nu. 3.*
4 *Tantùm minoris contractum rescindi, in quo lesus est.*
5 *Quòd in ecclesia locum non habet.*
6 *Nec etiam in minore, cõsuetudine ita esse pluribus ostendit, hunc etiã articulũ & proximũ cõciliat. & nu. 7. & 8.*
9 *Minor ingrediens monasterium non est restituendus. & nu. 10. & 11.*
10 *Quid in vltimis voluntatibus & iudicijs. & nu. 13.*

Minor nõ potest facere cõtractũ aliquẽ, etiã associationis, in sui præiudiciũ, sine authoritate curatoris, & iudicis decreto. 1

Repetit quod dixit in præcedenti, saluo quòd addit authoritatẽ curatoris, & qualificat impotentiã contrahendi, vt intelligatur in sui præiudicium. Nota quòd minor factus maior, potest ratificare expressè quę fecit in minoritate. vt habetur to ti. C. si maior factus ha. Potest tãcitè, vt si completo 25 anno per quinquennium tacuerit, iuxta l. fi C. si maior fac. alie. rat. ha. Habes etiã cõstitutionẽ regiã Ludouici 12 arti. 46. fo. 53. quæ dicit quod annus rescindendi omnes contractus præscribitur decem annis, à die contractus, &c. intelligeret de minore: dixisset à tẽpore ætatis perfectæ: vt dicit d. l. fi. Et facit regula q̃ generalis cõstitutio nõ cõprehendit casus habentes specialẽ fauorẽ, vt sępius probaui suprà. Itẽ licet cõstitutio non videatur loqui de contracto nullo: quia quod nullũ est non rescinditur: tamẽ ex duobus credo quòd loquatur etiã in contractu nullo. primò hoc vult præfatio, ne dominia diutius remaneant in incerto: & ex præfationibus sequentia declarantur. l. fi. ff. de hęre. instit. Item dicit quando dolus dat causam cõtractui. & tamẽ eo casu, si contractus sit beneficii, est nullus. l. & eleganter. ff. de dolo. Item est eadẽ aut maior ratio in contractu nullo, quàm in valido rescindibili: ergo idem ius l. illud. ff. ad l. Aquil. Item ad validitatem actus concurrere debent potestas & voluntas, tex in cap. cum super. vbi Deci. col. 2. versic. quartò noto. de offi. deleg. sed hic negatur potentia contrahendi, ergo habet locum hæc consuetudo. Post scripta reperi constitutionem regiam publicatam 1539. fo. 8. nu. 144. incipientẽ, *nous voulons.* quæ tollit omnes difficultates & repellit maiorem 25. annis à petitione rescisionis, vel nullitatis contractus fauore minoris ætatis.

In text. ibi, *en son preiudice.*

Nota quòd tũc tantùm contractus minoris redditur nullus, quando est ei præiudicialis: nã si sit vtilis, valet: quia tũc fuit vsus iudicio & discretione maioris: & sic cõtractus minoris potest clandicare. Ratio est, quia quoad acquirendum, & fauorabiliter gesta minor habetur pro maiore. l. neque. C. de cõtrah & cõmi. stip. & adeo si minor alienauerit sine solennitatibus requisitis, & vtiliter, valet cõtractus. do. Ias. in l. cũ ii. §. eã transactionẽ. ff. de transac. Fely. in c. causam quæ. col. 4. de iudi. Idẽ in iudicijs de minore, est tex. in l. nõ eo minus. C. de procur. vbi sententia lata pro minore valet, & nõ legitimè cõparente: secus si contra eũ. Et nota q̃ licet ecclesia & minor æquiparẽtur quoad aliqua, tamẽ quoad alienationes nõ habet locum talis æquiparatio. nã si ecclesia alienauerit nõ seruatis solẽnitatibus etiã vtiliter, cõtractus nõ tenebit. Ista est cõmunis cõclusio secundũ Curs. in tract. feu. in 2. par. prin. fo. 10. & alios sequentibus. facitur dicta Fely. in c. cũ causa. col. 5. versi. quarto [illegible] Sed q̃ [illegible] videtur dicendum tamẽ credo q̃ [illegible] tranquillo [illegible] Item [illegible] ecclesia [illegible] colligo ex dictis Bar. in authen. quibus antiquis C. de sacrosanc. eccl. Itaque dicam [illegible] 2

hente sine decreto & curatoris authoritate quòd valeat cõtractus, intelligas procedere minore volente obseruare contractum, aliàs sequeretur absurdum, quòd inducta in eius fauorem retorquerentur in eius odiũ, [illegible] & declarat Bar. [illegible] §. eã transactionẽ. ff. de transac. Bene intelligendum [illegible] actio crap. vel [illegible] quia quæ ipsa dixit habere locum de [illegible] 6

rium vt de nouo contraheret, ad effectum, [illegible] §. eam transactionem. ff. de transac. Sed in casu consuetudinis reperio, quòd ista tertia & fi. videtur discrepare a secunda, vbi expresse prohibetur minor alienare in [illegible] sentia & authoritate: secus esset si esset potentia: licet requiret certa solẽnitas: vt pulchrè declarat Deci. post 7

Panor. in d. c. causam matrimonii. col. 4. versi. in gl. de offi. dele. Et per ista decidi posset quæstio de muliere contrahente sine consensu propinquorum, requisito à statuto: de qua per Fely. in c. edoceri. col. 7. versi sequi potest. de rescrip. distinguendo, aut statutum dicit non possit sine consensu, aut dicit interueniat consensus. Et quòd diligenter custodiendi sint fines præcepti constitutionis vel mandati, vide plenè Fely. in d. c. edoceri. col. 9. versi. gesta contra formam. de rescrip. vbi tradit duodecim ampliationes, & octo limitationes. Tertia tamen consuetudo loquitur in alio cõtractu, quàm alienationis immobilium: & ille valet si fiat valiter sine curatore & decreto. iuxta l. neque. C. de contrahen. & cõmi. stip. Circa secundam cõsuetudinem, iura quæ allegari videntur loqui in maiore: tamen quia consuetudo simpliciter resistit contractui, non habita distinctione, vt facit in tertia, arbitror quòd mens consuetudinis fuit impedire omnem alienationem immobilium,
3 sine decreto. Et circa decisionem de qua prædixi, quando actus expeditur sine præsentia requisita, optimè confert alia decisio Decii, in cap. ex parte. col. 2. de constitutio. vbi dicit, q9 si mandetur habenti potentiam iudicandi, quòd procedat cum consilio aliquorum, si iudex procedat ad sententiam, tali consilio nõ vocato, erit tamen sententia valida, licet iudex sit puniendus ob contemptum superioris præceptum. Idẽ si vocato cõsilio iudicet contra eorum vota (quia iudex non tenetur sequi consilium iniustum, vt declarat Fely. in cap. ex literis. col. 12. versi. ex tota glo. de consti.) intellige tamen id procedere quando consiliarii sunt dati ad inquisitionem veritatis, vt communiter faciunt domini iudices huius patrię, qui cum eis assumunt consiliarios voluntarios: nam non tenetur sequi eorum vota: sed si consiliarii essent dati à rege aũ diffinitionem causarũ, vt factũ fuit anno præterito, in hoc loco Montisferrandi, eo casu iudices debent sequi magis communes opiniones, nec habent facultatem quam de cancellario studii loquitur Fely. in d. versi. extra glo. Quoniam hîc tractatur materia quando actus fit non adhibita requisita solennitate, non erit alienum discutere si papa possit tractare ardua, puta facere constitutionem generalem, creare cardinalem, canonizare sanctos, & similia, sine consensu cardinalium & consistorii. Communis conclusio quòd sic, licet de honestate talia tractare deberet cum eorum consilio: vt tradit plenè Fely. in rub. extra de consti. col. 1. & 2. vbi idem dicit de imperatore: & re vera decisio ipsa in papa & Cæsare habet disputationem, quia eliguntur: & videtur iustum quòd omnia ardua tractent cũ consilio electorum, à quibus dignitatem recipiunt, tamen quia electores statim facta electione desistunt eorum officio, ideo electi hoc iam habent potestatem. De regibus verò & principibus qui via successionis dignitatem & authoritatem nanciscuntur, non est dubium quòd omnia sine consilio procerum expedire possunt: quia cessat ratio dubitandi, de qua suprà: & vltra Felyn. potes videre do. Ias. in l. placet. col. 2. C. de sacrosan. eccle. Et consilu lex quando obliget, vide plenè Felyn. in cap. 1. col. 5. versic. fallit tertia regula. de cõstitu. Si autem mandetur non habenti potentiam iudicandi, quòd procedat cum consilio, eo casu sententia lata consilio non vocato, erit nulla. Item si interdicatur actus fieri sine tali solennitate, quia tunc tollitur potentia actus, nisi solennitas adhibeatur, erit actus factus sine requisita solẽnitate, nullus: iuxta dicta per Decium in prælegato cap. causam matrimonii. Et plenè Felyn. in d. cap. ex parte. col. 4. versi. primus
9 est. de constit. Quoniam dictum fuit quòd minor non potest alienare immobilia sine authoritate curatoris, & decreto iudicis. Quæro de ista quæstione, vtrum prædicta locum habeant quando minor xxv. an. ingreditur monasterium, & dedicat ecclesiæ & tali monasterio hinc authoritate curatoris & iudicis decretos? Pro resolutione dico, quòd talis dedicatio valet de iure communi: quia illa dicitur alienatio iuris, quæ non transit in heredes solennitates: secus tamen esset, si minor tãtùm donaret bona ecclesiæ. Ita declarat Decius in d. c. in præsentia. col. 11. versi. decimoquartò noto. de prob. & ea ratione arbitror idem dicendum in hac patria consuetudinaria: quoniam consuetudines & statuta recipiunt interpretationem passiuam à iure communi. Lex Falcidia. ff. ad l. Falcid. Et maximè istud procederet si minor iurasset: quoniam vt testatur Decius in d. c. in præsentia. vers. vltimo secundo Areti hic, donatio facta à minore firmatur iuramento, & in eo locum habet a. glo. sacramenta puberum. C. si adversus vendit. Et Fely. in d. c. in præsentia. Item Decius ibidem col. 3. attestantur
11 communem opinionem esse, quòd si filia minor donando vel renuntiando patri vel fratribus successionem,
12 reperiatur enormissimè læsa, quòd poterit obtinere absolutionem à iuramento, & in integrum restitutionem: & istud procedit secundum ea quæ plenius dixi suprà in titu. 12. *des successions.* artic. 25. Item aduerte quia dicta in alienatione immobilium per hanc consuetudinem, & præcedentem, non habent locũ quando minor alienat per viam vltimæ voluntatis: quoniam illa alienatio est reuocabilis, & capit effectum à die mortis tantùm. Ita declarat Decius in d. c. in præsentia. col. 11. versic. quartodecimo, & sequenti. de probat.

Dictum fuit de æquiparatione ecclesiæ & minoris in contractibus. Quæro, quid in iudicijs? Et facio conclusionem secundum communem opinionem, quam refert & sequitur Decius in c. causam quæ. col. 4. versicu. postremò Abbas. de iudi. quòd dispositio legis non eo minus. C. de procurator. quæ vult quòd sententia lata contra minorem non legitimè comparentem, non valeat: habet locum in ecclesia aut monasterio, interueniente in iudicio sine consensu sui prælati. Ideo fit cautus contendens in iudicio contra minorem vel ecclesiam.

¶ DES DO

¶ DES DONATIONS DOTZ ET MARIAGES. TIT. XIIII.

ARTICLE I.

Femme mariée ou fiancée est en la puissance de son mary ou fiancé, excepté quant aux biens aduentiz ou parafernaulx, desquelz elle est reputée mere de famille, & dame de ses droitz.

SVMMARIA INCIPIT ART. I.

2 *De consuetudinis interpretatione, & potestate mariti in uxorem. & nu. 3.*
4 *Quæ sint bona aduentitia, & an hic pater horum usufructu priuetur, & quid de iure statutum sit. & nu. 5.*
6 *Quid si bona aduentitia in dotem data sint à patre, moriens marito, an usumfructum pater amiserit.*
7 *Quæ dicantur bona parafernalia, & multa de eisdem remissiuè.*
8 *In quibus casibus iuris dispositione filia bona parafernalia habere possit.*
9 *An & quando clericus de omnibus bonis recte testetur, in quo excutitur Bartoli opinio. & nu. 10.*

Femina nupta, uel sponsa, est in potestate mariti seu sponsi, saluo in aduentitiis & parafernalibus bonis, in quibus reputatur mater familiâs & domina. 1

In tex. in verbo, *la puissance de son mary.*

De iure communi mulier est in potestate mariti, vt ff. de ritu nup. l. [illegible] mat. Et dicit Io. An. in add. ad Spec. in titulo qui filij sint legi. in verbo, competit. quod vxor non est sub potestate mariti, sed potius sub eius obsequio. Et credo quòd consuetudo voluit dicere, quòd erit in potestate mariti, respectu bonorum dotalium, non respectu personę: quia eo respectu dicitur socia diuinæ & humanæ domus. l. aduersus. C. de ori. expi. hære. Quòd sit verum quòd consuetudo ita intellexerit, patet in suis limitationibus de bonis parafernalibus & aduẽtitiis, vt exceptio sit de regula. Et quòd vxor sit in potestate mariti, est ve. Bí[illegible] in Genesi c. 3. vbi dominus dixit mulieri: Multiplicabo erũnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios, & [illegible] tatem eius, & [illegible] habebit. Non [illegible] tam habeat potestatẽ in vxorẽ quantam habet pater in filiũ, quem ex necessitate famis vendere potest. l. 1. C. de patri. qui fil. distra. Sed qualẽ habeat, statim dicã. Præmissis tamen singularibus dictis domini Francisci Patritij Senẽsis episcopi Gayetã, in lib. de instit. reipubli. titulo 5. lib. 4. in republica, de officio vxoris, de virginitate, ac pudicitia. vbi plenè tractat qualẽ se debeat exhibere vxor marito, etiam in cura ac solicitudi[illegible] sionem seu copulã secutam: vtrum possit eam inuitã capere fortè fugientẽ: vtrum verberare, vtrũ in vinculis tenere? quòd sic: sine tamen magna sæuitia & causa subsistẽte: vide Ias. post Alex. & cæteros in l. milites. §. qui iudicati. ff. de re iudi. Et quanta sit authoritas mariti super vxorem, vide plenè in silua nuptiali. col. 4. versic. quartum inconueniens.

In tex. in verbo, *excepte quant aux biens aduentiz.*

Quæro, quæ dicantur bona aduentitia? dic quòd quæsita ex successione alterius quàm patris, videlicet fortuna vel laboribus. l. cum oportet. C. de bo. quæ lib. Consuetudo tacitè vult quòd pater perdat vsumfructum bonorum aduentitiorum filiæ nuptæ, quia ipsa in dictis bonis reputatur domina & mater familiàs. Istud vult explicitè infrà eo. titulo, articulo 48. nisi pater reseruet expressè dictũ vsumfructum. Vtrum idem [illegible] vtrum pater perdat vsumfructum? certe non: quia adhuc durat patria potestas, & sic vsusfructus. Magna [illegible] dictæ dotis aduentitiæ pertineat filiæ, an patri? Do. Ias. in l. 2. §. quòd si in patris. col. 3. in fi. ff. sol. mat. mouet [illegible] tamen dicit Ludo. Ro. tenere contrarium, & profectò tex. in l. fi C. communia vtriusq. iudi allegatus per doc. vt refert Do. Ias. nihil facit, quia loquitur tamen in dote profectitia. Posset argui pro filia, quod ex constitutione dotis pater consensit quòd filia haberet pleno iure bona aduentitia, & sic per consensum intelligitur priuatus vsufructu. tamen pro patre dici potest, quòd consensus paternus fuit limitatus, quãdiu duraret matrimonium, & dos deseruiret oneribus matrimonij: ideo limitata causa, limitatum producit effectum. l. in agris. ff. de acqui. re. do. & cessante causa onerum matrimonij, debet cessare effectus priuationis vsufructus. c. cum cessante. de appel. & istam credo veritatem, quicquid dixerit Do. Ias. [illegible]

In tex. in verbo, *parafernaulx.*

Quæro, quæ dicantur bona parafernalia? Bar. in l. maritus. C. de procur. quem alij sequuntur, dicit quòd 7 mulier habet patrimoniũ triplici generis. Habet primò dotẽ, & de ea maritus dicitur dominus: habet vltra [illegible] tradẽ do ei iura & instrumẽta, & illa dicũtur parafernalia: habet & tertiò bona quæ nunquã tradidit marito, [illegible] rafernalium: & si cõstante matrimonio cõsumantur, qualiter restitutio fiat per hæredes, tam rerũ, quam [illegible] Do. Ias. [illegible] anno perceptos de bonis parafernalibus cõsumptos, vel non: vide ple. Fran. de Areti. consi. 160. col. 1. Et ibi [illegible]

In tex. ibi, *mere de famille, & dame de ses droitz.*

De iure communi non video quomodo mulier filiafã. possit [illegible] bona parafernalia: quia omnia quæ 8 [illegible] l. quæcũque. & l. cum oportet. C. de

bona q̃ relib.nō̃ luxerimus q̃ filiafamilias habuit a patre bona aduentitia vtenda & fruenda: quia licet pater p̃ omnia ... de nare filiæ vltra dotē l.donationes quas parētes.C de dona.inter vi.& vxo.Ian.in l.pacta q̃ ... contra C de pact.potest tamen cōtenti.e q̃ habeat aduēticia pleno iure:& sic tam ratione proprietatis, q̃am ... vsufructus,l.ti 9.hinc inde.C.de bo.q̃ lib.in.neque citra volūtatem eorum.ergo cum volūtate poterit. Item filiafa potest habere aduēticia, q̃ non tenetur in tribus casib⁹,de quibus in tribus authen.in d.l.ea oportet C.de bo.q̃ lib.prima incipit, excipitur.secūda,itē hæreditas.tertia, idē est & alius est casus,in quo filiafa. concedit̃ idem ... aduenti... adventitiorum,quando pater dissipat bona. Ita Paul de Cast in l.2.col 2.circa fi. C.si quid in fraud. pa. pulchre Bal.in l. fi. ... in pe. col.C. famil. hercis. Et generaliter quando sit concedenda administratio filio aduentitiorum: item quādo pater perdat vsumfructum: item quādo teneatur filio cedenda administratio filio aduentitiorum: item quādo pater perdat vsumfructum: vide Areti.consi.72. Moueo in materia perditionis vsusfructus eleganter quæstionem: pone q̃ filiusfamilias efficiatur clericus,habet bona aduentitia: vtrū pater perdat vsumfructum? videtur q̃ sic:quia clericus de omnibus bonis sibi obuentis qualitercunq; potest testari & disponere inter viuos.l.sacrosanctę.& authen presbiteros.C.de ss.san.eccle.tamē ex clericatura filius nō perdit patri vsumfructum ... iam quęsitū.& ita superiùs allegati loquūtur de acquisitis post clericaturā,in quib⁹ pater nō habet vsumfructū. Ita declarat Deci.in c.in præsentia.col.34.versi.similiter in clerico seculari.& sequēntibus,in ... in versi.ex ... prædictis in fine probat vbi dicit dicta suprà in clerico habere locū in clerico in minoribus cōstituto. Magna nūc circa hanc questionē incidit difficultas.vtrum priuilegiū clerici,q̃ post sit testari & donare, & q̃ in acquisitis post clericaturā pater non habeat vsumfructū,habeat locū tantùm in bonis,quæ filius acquirit ratione clericaturæ, an vero in alis aduēticiis, fortè obuentis ex successionibus? Bar.in d.l.sacrosanctæ.dicit q̃ tantùm in acquisitis ratione clericaturæ.Et istud dictū videtur fundari ex dicto authen.presbiteros.in verbo,ad instar castrensiū Nam vt sim lit ... sit bona,videtur ita intelligē dū dicto authen.presbiteros.sicut enim miles filiusfa.habet priuilegiū in castrensibus tantùm,& sic in his quę acquirit ratione militiæ:& doctor seu notarius,ratione eorū quæ acquirit ex laboribus sui officii,seu exercitii: ita filiusfa.clericus quæ acquirit ratione clericaturæ habebit quasi castrēsia,ad instar castrensium. Et nisi ille tex.vteretur illis verbis,quoquomodo adeo prægnātibus,non possem mihi suadere q̃ opinio Bar.non esset tenenda.tamē cōtra eam tenet Paul.de Cast.in d.l.sacrosanctę.Ias.in l.filiæ licet.C.de colla.col.2.& 3.Deci. idem videtur tenere in discursu suo, in d.c.in præsentia.col.34.versi. similiter in clerico seculari.de proba. Nam illud authē.presbiteros propter sui generalitatē,videtur disposuisse q̃ omnia bona clerico obuenientia essent quasi castrēsia,& ad instar castrensiū. Et q̃ sic intelligē dū illud authē.a Iuco vnā fundamērū abalius intactū & iudicio meo fortissimū.nam in authen.licentiā habeat episcopus.C.de epis.& cle.sit distinctio circa dispositionē episcopi,inter bona quę episcopo obuenūt ratione successionis,& ea quę obuenerunt ratione episcopatus.Et statim post illud auth.distinguens, sequitur authen.presbiteros.quod dicit omnia bona quoquomodo acquisita vel obuenientia. Nam si dictum auth.nō intellexisset de omnib⁹ bonis,fecisset distinctionē,prout factū fuerat in authen.præcedēti. Et quia cōmunis videtur cōtra Bar.ideo facias cōclusionē,q̃ priuilegiū clerici est efficax in omnibus bonis,vt possit de eis disponere & testari:nisi agatur de præiudicio tertii:vt prædictū fuit de patre:quia tūc distinguas inter acquisita ante clericaturā,& de illis non potest disponere in præiudiciū patris:aut post,& tūc patris præiudiciū nō cōsideratur:quia nihil sibi acquiritur.

ARTICLE II.

Et depuis qu'elle a esté vne fois fiancée ou mariée, cōbien que par viduité ou dissolution de fianſailles soit hors de la puissance de son mary, ou fiancé, neantmoins ne retourne en la puissance de son pere n'ayeul paternel: mais demeure dame de son droit.

SVMMARIA IN GLO. ART. II.

2 *Secundo pater iuris dispositione cogetur filiam viduam redotare.& nu.3.*

4 *Fiat exceptio, q̃ non ... te præsenti ... dum est.*

Filia nupta,vel sponsa,mortuo marito,aut solutis sponsalibus,nō redit in potestatē patris:sed remanet domina iuriū suorū.

1 De iure communi non redit in potestatē,quia semper remansit. Item dos redit ad patrē qui tenetur eam
2 redotare.Et hic pater pactus fuit dotem ... fine mo,quia ad ... ecunt iure patriæ potestatis. authē.quāmis. C.de re.vxo.actio.l.unica.col.2.circa ... ed.dotium. Et quibus casibus teneatur eam redotare, & vtrum redotando possit dotem minuere,vide Do.Ium authen.quod locū.col.4 in fi.C.de colla. Et qui supra dixi pactos sibi ... est tui. Quæro,vtrum pater possit ... dotē sibi rest tui, in præiudiciū filiæ vide Bar.in l.
3 pett dotem.col.8.ff.solut.mat. quæsitū ... de re ... ex vsibus consuetudinis non vendicat sibi locum l. authen.quamuis.

In tex.in verbo,*fiancée.*

4 Intellige quòd loquitur de sponsa per verba de præsenti,quæ æquiparatur maritatæ:vt tangit Fely.in rubrica de ipon.& supra ample dixi,q̃ titul. *des successions.*articulo 37.incipiēte,*fille fiancée.* Secus esset in spōsa per verba de futuro:quia illa nunquam ingressa est potestatem mariti. Et dos intelligitur cōstituta si nuptiæ sequantur:& sic deficiente cōditione,nihil dicitur actum:quia ea quæ sunt in cōditione non sunt in dispositione.l.si quis sub conditione.ff.de condi.instit.glo.in l. Lucius.ff.de hære.instit. Ias.in l.1.C.de pact. Et consuetudo ... interpretanter loquēs debet interpretari vt minus lædat ius cōmune quàm fieri possit.c.cum dilectus.de ... Item verbum ... vel ... ēda in potētiori parte.l.1.ff.si ager vectig.vel emphi.pet.sed maior est potētia & efficacio sponsalium de præsenti,quàm futurorum,cum prima sint indissolubilia ad instar matrimonii.

ARTI-

ARTICLE III.

Le mary & femme conioinctement ou ſeparémēt conſtant le mariage ou fianſailles, ne peuuent vendre, aliener, permuter, ne autrement diſpoſer des biens dotaulx de ladicte femme, ou preiudice d'icelle. Et ſont telles diſpoſitions & alienations nulles & de nul effect & valeur: & ne ſont validees par terment.

SVMMARIA IN GLO. ART. III.

2 *Verum hoc ... consuetudinis pri... ... exten ... tur ad iuramentum, ... q̃ ... us dissert. & nu.3.& 4.*

5 *Quomodo de iure communi in rebus mobilibus procedat.*

6 *De alienatione utili non esse intelligendum.*

Ad testamentariam dispositionem respectu uxoris non esse porrigendum.

7 *Quare alienatio hic nulla reddatur.*

8 *An statutum iuramentum posit esse ... ctiu... & nu.9.*

10 *An iure communi alienatio fundi dotalis ... ...

C.de rei vxo.actio.Reperio quòd Bar.in l.1.col.4.versi.expedita sunt exẽpla.ff.sol.mat. in effectu vult duo: vnum quòd ea quæ consistunt in pondere,numero, vel mensura.item & quæ seruando seruari non possunt, possunt alienari.Et ita militant fundamenta mea de vsufructuario.Secundum, quòd ea quæ seruãdo seruari possunt,non possunt alienari,nisi seruata dispositione authen.siue à me.C.ad senatusconsul.Vel.Ias.in d.l 1. col.8.dicit opinionem Bar.communem. videtur tamen eam mordere : sed non est recedendum à communi,quam bene declarat Ang.insti.qui.alie.non h.in princ.col.2.De iure communi,si dos erat in re immobili,quam bene declarat Ang.insti.qui.alie.non h.in princ.col.2.De iure communi,si dos erat in re immobili, & erat data æstimata, estimatio faciebat emptionem , & poterat à marito sine consensu vxoris alienari.l. plerunque.ff.de iur.do. nisi in pactis dotalibus fuisset reseruata electio vxori habendi , soluto matrimonio, rem vel pretium.l.1.C.de fundo.dot.& isto casu potest alienari de consensu vxoris.l.si æstimatis.ff.sol.mat. Ang insti.qui.alie.h in princ. Si vero erat data inæstimata,non poterat alienari,etiam de consensu vtriusque coniugum.§.1.insti.qui.alie.h.ne sexus muliebris fragilitas in perniciem substantiæ eius conuertatur. Quid si interuenit iuramentum?dicitur in fi.in verbo,*parserment.* In tex.in verbo,*permuter.*

6 Quæro,quid si res dotalis fuerit permutata de consensu vtriusque,in rem meliorẽ,ita quòd ex dicta permutatione conditio muleris sit facta melior? dic quòd valet,siue loquamur secundum dispositionem huius consuetudinis , quæ dicit , *au preiudice.* sed hic non cadit præiudicium, ergo, &c. siue de iure cõmuni: quia prohibitio facta fauore muleris, non debet retorqueri in eius odium.l.quod fauore.C.de legi . Et ita tenet Ang.insti.qui.alie.h.in princ.col.2.In simili dicimus de minore, qui non potest contrahere sine authoritate tutoris vel curatoris:si tamen contrahat,& vtiliter,valet contractus.Do.Ias.in l.non eo minus.C.de procu. Vbi idem dicit in ecclesia:sed contrariũ tenuit Fely. in c.causam quæ.col.4.de iudi.& plenè D.Ias.in l.eum ii.§.qui eam transactionem.ff.de transac.dicit tamen ibi , quòd minor & ecclesia possunt ratificare contractum,adhibendo debitas solennitates,& id parti aduersariæ non liceret. Prima tamen opinio videtur magis æqua. Ratio est , nam solennitates fuerunt adinuentæ, ne minor vel ecclesiam decoperentur: si ergo vtiliter contraxerũt,tunc vtitur maioris,& sic cessat causa deceptionis Supersus tamen adiunxi diuersitatis causam inter minorem & ecclesiam & ibi dictis me remitto:& hoc supra,in titulo 13. *de minoris* articulo vltimo in fi tenet opinionem Bar.& Ias.in l.eum ii.§.qui eam transactionem.ff.de transac quòd valet contractus vtiliter factus,si minor voluerit,& non aliter. In tex.in verbo,*n'autrement disposer.*

7 Intelige per vtilem contractus sed per vltimam voluntatem potest mulier constante matrimonio disponere de quarta parte tam dotalium bonorum,quàm cæterorum,modis & formis expressis in titulo *de successionibus*,articulo 16.*Et illa femme* ratio est,quia ex tali dispositione nullam parat in marito præiudicialem.ff.de testamentum limitat vires & effectum post mortem mulieris,quo tempore est locus restitutioni dotis inter l.vnicam.C.de rei vxo actio. Et potest disponere de quarta inter viros , secundum consuetudinem à tunc tempore incipiente, *si mme et ,tant fen marie e.* Quæro, vtrum per pactum possit impediri alienatio , sicut fit per statutum,vel consuetudinem,ita quod impediatur dominii translatio?dicam plenè in titulo 15.*des affocages*.articulo 5.numero 3.& 4. In tex.in verbo,*nulles*.

8 Ratio est,quia quando lex vel statutum aliquid prohibet, contrauentio inducit nullitatem , etiam si non dicatur.l.non dubium.C.de legi.tanto magis quando lex præcedit annullando actum quo aliquis aliter & quando procedat,vide ibi Do.Ias. In tex.in verbo,*par serment.*

9 Nota quod consuetudo non potest disponere circa iuramẽtum: patet,quia licet papalis non possit expresse statuere ex defectu potestatis,tamen tacitam.ecclesia Rothomagen.& alia.C.de sacrosan.eccle Fely in c.ecclesia sanctæ Mariæ col.21.versi.& ista vera.& de consti. formam quæstionem , in specie quando valeat statutum irritans contractum iuratum.Et quod dicitur de statuto,habet locum in consuetudine:& vide Fely.vbi supra,versi. hinc declarationem limita.in fi.bene distinguentem. Eandem materiam tractant doc.maximè Ias.in l.1.C. de iu.mu.& fi.c. Et quòd statutum non possit disponere contra iuramentum,vide Alex.consi.37.col.penul.vol.1. Et in specie vtrum lex vel statutum possit annullare iuramentum, vide Fely in c.præterea.col. 1.in 2.vers.item etiam de sponsa.de principe vide Alex.allegatum per Do.Ias.in l.quotiens.15.C.de precib.imper. offerendis,vbi dicit quod literæ inducturum non extendũtur ad debitum iuratum. Idem si princeps faciat clausulam,non obstante , non tollitur actus iuratus. Ias.in l.fi.col.2.C.si contra ius vel vti.pub. Addo.Roro.singulari 7.Et quod princeps,statutum,vel consuetudo non possit directo vel per indirectum dispensare,& disponere contra iuramentum, amplè concludit Do.Ias.in l.fi.col.3.& fi.ff.qui satisda.cog. quicquid dicant doc.de iure,ista consuetudo in actu practico obseruaretur ad literam & idem in aliis facientibus mentionẽ de ecclesiis vel personas ecclesiasticis,ratione quam dicam in titulo 15. *des emphiteoses*.articulo 12.numero 3. Nec valeret alia ratio,quæ forte posset allegari, quòd ideo valet hæc consuetudo disponens super iuramento,quia in confirmatione & ordinatione consuetudinum patriæ Alberni interuenerunt episcopi, qui potuerunt super iuramento disponere. Quia solus papa potest confirmare statuta laicorum , quando concernunt ecclesias vel ecclesiasticas personas.Ita Fely.in c.ecclesia sanctæ Mariæ col.1.versiculo , nota secũdò de consti.Idem videtur dicendum in consuetudinibus:cum consuetudo & statutum tantum inter se differant,

10 sicut tacitum & expressum vt habetur in l.de quibus.ff.de legi. Sed quæro,quid de iure communi,vtrum alienatio rei dotalis inæstimatæ firmetur iuramento, quando est facta de consensu coniugum? dic quòd sic, per regulam,quòd quotiescunque iuramentum potest seruari sine interitu salutis æternæ,est seruandum.c. cum contingat.de iureiur.Ias.in l.1.col.3.versi.quinto nota.ff.sol.mat.Et ad obuiandum ne mulier alienando cum iuramẽto sibi præiudicet,obserua cautelã traditã per Ang.insti.qui.alie.li.in fi.princ.Quòd mulier promittat patri aut fratri dotãti non alienare dotem,nec alienãti marito cõsentire cum iuramẽto:quia si expresse contentiat cum iuramẽto,non sibi præiudicabit.Nam primum iuramentũ est obseruandum.& secundum, non:quia iurãs incurreret periurii propter primũ sacramentũ.Et quãdo iuramentũ sit obseruandũ,& quãdo nõ,quia fit cõtra bonos mores ciuiles,vel canonicos,recurre ad Do.Ias.in l.pacta quæ cõtra.C.de pact.

ARTI-

ARTICLE IIII.

Mais quand ladicte femme est deuement recompensee de fons ou cheuãce certains,en ce cas est au choix de ladicte femme mariée ou ses descendans dedans an & iour apres le trespas de sondict mary, recouurer & soy tenir à la chose dotale, ou à ladicte recõpense: & ledict an passe,ne pourra reuenir à la chose dotale,pose que la recompense ne soit suffisante,si n'est en cas d'euiction.

SVMMARIA IN GLO. ART. IIII.

2 *An priuilegia dotis extraneo competant,remissiuè.*
3 *In alternatiuis cuius sit electio? & generaliter de alternatiua multa remissiuè.*

Quando maritus dedit rem certam in recompensam dotalis rei, intra annum & diem tãtùm post mariti mortem, uxor habet electionem recuperandi rem dotalem,aut in recompensam datam : lapso dicto tempore exclusa est à re dotali , etiamsi res in recompensam data non esset sufficiens,nisi in casu euictionis. 1

Nota quia beneficium electionis tantum competit vxori, & descendentibus ab ea, & non collateralibus successoribus. Offert se quæstio notabilis: Vtrum priuilegia concessa doti,aut rei dotali transeant in hæredẽ extraneum?vide amplè doc.post Bar.& maximè Do.Ias.col.4.versi.tertiò adde.in l.1.ff.solu.mat. 2

In tex.ibi,*choix.*

Nota quòd regulariter in alternatiuis siue sit rerum,siue personarum, siue temporis, siue locorum, & rerum similium,electio est debitoris tex. & ibi plene gloss.per magistros.ff. de rei.dot. Et in alternatiuis non diuiditur in 2.quæst.ff.de verbo.oblig. Dicta regula fallit quando apparet cuius gratia electio posita fuerit.Ita Bal.in l.ff.C.de peti.hære. Et ideo in pulchro casu consuluit Deci.consi.12.in 1.vol. de eo qui in paschate promisit soluere pecuniam,aut dare pignus:certè adiectio pignoris est facta gratia creditoris.Et ideo creditor poterit conuenire præcisè debitorem,vt pecuniam soluat.Idem voluit Do.Ias.in l.ex conuento.ff. de re.iudi. Et in proposito facit quòd decidit idem Deci. dicto.consi.12. Nam dum col.1.recitauit dictum Bar.in l.cum duobus.§.idem respondet.el 2.ff. pro socio.de eo qui fuit condemnatus ad soluẽdum certam quantitatem infra mensem , & in defectum solutionis ad amputationem manus : nam elapso mense debitor non poterit euitare mutilationem manus offerendo pecuniam. Idem Deci.col.4.versi. non obstat quod notat Bar.declarat dictum Bar.procedere hoc modo:videlicet quòd non erit amplius elapso tempore in electione condemnati soluere pecuniam,sed bene in electione fisci: quia illa pœna corporalis fuit adiecta fauore fisci & rei publicę:& sic est concludendum,quòd est semper in consideratione cuius gratia electio posita fuerit.Et in casu consuetudinis,licet vxor esset creditrix,tamen quia lapso tempore electio posita fuit fauore fisci,ideo habet talem electionem. Et notandum est in materia electionis,quòd in casu vbi electio est debitoris , vt est in casu dictæ l. plerunque. in quo maritus potest fundum æstimatum restituere,aut pretium soluere, per litis contestationẽ super pecunia perditur facultas dandi fundum,& econtra. Ita Deci. consi.187.col.fi. De materia alternatiuę cuius sit electio,vide plenè Fely.in c.inter cęteras.col.2.& sequẽtib. versi.circa materiam alternatiuæ.de referip. Et primo ponit de dictionibus alternatiuis,seu,& siue, & col.fi. de dictione,vel,& col.2.versi.fallit primò,in fine.facit differentiam inter legata & contractus,& d.col.versi. fallit secundò.quando alternatiua est posita fauore creditoris.& ea.col.versi.fallit quarto.quando alternatiua est in gratiis seu beneficiis.& col.3.versi.fallit quintò. quando alternatiua est in pœnis. & demum col.6. versi.fallit vnam tradit quòd in alternatiuis sufficit alteram partem esse veram. 3

In tex.in verbo.*apres le trespas.*

Nota quòd mulier non admittitur ad reuocãdum alienata per maritum,nisi post mortem:ex quo sequitur quòd marito viuente non currit præscriptio,quæ non currit non valenti agere.l.1.in fi.C.de bo.mat.

ARTICLE V.

Et ou ladicte femme recouureroit ses biens dotaulx alienez au moyen que dessus,ne sera tenue à aucunes reparations & impenses,sinon es necessaires.

SVMMAR. IN GLOS. ART. V.

2 *Quæ impensæ à muliere præstentur,multa remissiuè.& nu.3.4.& 5.*

Mulier recuperans rem dotalem modo prædicto,ad soluendum necessarias expensas tenetur. 1

In tex.in verbo *si non es necessaires.*

Quando reparationes vel cæteræ impensæ dicantur necessariæ,quando vtiles, quando voluntariæ, vide notabilem tex.in l.impensæ.ff.de verbo.signi. Et quando maritus repetat impensas in re dotali factas,distingue vtrum sint magnæ vel paruæ,vtrum temporales,an ad perpetuam vtilitatem, secundum Bar.& Do. Ias.in l.si sortio.§.fi.ff.sol.mat. Et in ecclesiasticis etiam Do.Ias quis teneatur ad custodiendum vasa vestimenta ecclesiæ an homines. Item quando ex pluribus consortibus vnus fecit expensam pro custodia castri,qualiter repetat ab aliis consortibus. 2 3

ARTICLE VI.

Femme constant son mariage peult disposer par contractz entre vifz de la quarte partie de ses biens dotaulx & au dessoubz pour le mariage de ses filles & autres descendans, là ou son mary n'auroit dequoy marier sesdictes filles, ou autres descendans selon son estat.

SVMMA. IN GLO. ART. VI.

Marito inope matrem diuitem cogendam esse dotare filias.

1 *Permittitur uxori alienatio quartæ partis dotalium & infrà, pro dotandis filiabus & descendentibus, ubi pater non haberet facultatem dotandi tales personas, secundum qualitatem & statum domus.*

2 Ita recentiores dicit quod mater potest alienare vsque ad quartam partem dotis & infrà, pro dote filiæ: sed non dicit quod cogatur. quæro vtrum possit cogi? tex. in l. mater. C de iur. dot. dicit quod non. Bal. mutat illam tex. non procedere, quando pater esset inops, & mater dives, in l. 1. col. 7. ff. sol. mat. & ibidem col. 6. verticulo, iuxta prædicta. dicit allegando Anto. de But. quod necessitas dotandi magis procedit ex proximitate sanguinis, quam ex potestate paterna: & illa rare vera sapit æquitatem: quia in successione liue loquamur de iure, liue de consuetudine, par est conditio patris & matris, ergo par debet esse necessitas, maximè quando alter eorum ampliores habent facultates, vt necessitas dotandi consideretur ex potentia.

ARTICLE VII.

Femme en cas de necessité pour les alimens d'elle, son mary & enfans, ou pour racheter son mary de prison, peult aliener ses biẽs dotaulx à faulte d'autres biens, auec congnoissance de cause, & decret de iuge, sans aucune recompense.

SVMMARIA IN GLO. ART. VII.

2 *Multa congerit, quæ necessitate urgente contra ius commune fiunt. & nu. 3. & 4.*

5 *Fames necessitati multa indulgentur.*

6 *Dotalia sunt priuilegiata & usa multa sparsit, remissiuè. & nu. 7. 8. 9 & 10.*

11 *Quo in loco alimenta præstanda sint multis distinctionibus explicat. & nu. 12. 13. & 14*

15 *In carceratis quando recurrendum sit ad eundem iudicem, & quando ad eum recurrendum sit. nu. 16. & 17.*

18 *Bona subiecta fideicõmisso pro redẽptione carceris multo fortiora dicuntur, & alia varia. nu. 19 & 21. & 22*

23 *Quæ in causæ cognitione interueniant.*

24 *De decreti interpositione nonnihil præter iam dicta.*

1 Vtrum ob tantam fames necessitatem alimentorum, prosapiæ, & liberis, aut redemptionis eius à coercitionis carcere captæ, & in manibus fœtoris alienare permittitur.

In tex. in verb. *ou de necessité.*

2 Vide quæ infrà addidi nu. 6. Nota quod ex causa necessitatis plura permittuntur, quæ alias sunt prohibita. Ratio est, quia necessitas non habet legem. l. fi. C de offi. com. l. Et de exempto à collectis, vtrum teneatur tempore necessitatis: vtrum eo tempore principes possint imponere subditis talleas & collectas? Vtrum liceat confiteri luce? Vtrum loco liceat baptizare & audire confessiones? vide Dec. in c. decernimus col. 16. verticulo, non sequitur. de iud. Et tibi, qui quid referendo glo. dicat, tene quod laicus potest audire confessionem, sed non a peccatis absolvere: quia non habet claues ecclesiæ, licet tamen confessio possit esse magnæ efficaciæ apud deum. Et ita concludit ipse Dec. in loco prælegato. in versi. & notà dum est tecum vtramque opinionem. apud deum. Et ita concludit ipse Dec. in loco prælegato. in versi. & notà dum est tecum vtramque opinionem glo. in c. pastoralis. §. præterea in verbo, præterquam. de offi. ordi. quam ibi Panor. dicit veriorem col. penul. & Fely. etiam col. penul. sequitur. Alia verò sacramenta, videlicet eucharistiæ & extremæ vnctionis mutare non potest, secundum aliquos secundum eum, dicit patet d. col. 16. versi. illo, alia vero. & toto illo mutare non potest, secundum aliquos secundum eum, dicit patet d. col. 16. versi. illo, alia vero. & toto illo habes ample in quonas licet reppellantur ab administratione rerum ecclesiæ, & aliorum. Vtrum liceat habes ample in quonas licet reppellantur ab administratione rerum ecclesiæ, & aliorum. Vtrum liceat in consilio facere huiusmodi prohibitam? de his omnibus vide Do. Lat. in l. princ. pa. n. s. col. 2 & 3 ff. si cert. in consilio facere huiusmodi prohibitam? de his omnibus vide Do. Lat. in l. princ. pa. n. s. col. 2 & 3 ff. si cert. pet. Item vtrum sit licitum doctori consulere die tenato ex causa necessitatis, patri proferenti? Vtrum sit licitum doctori consulere die tenato ex causa necessitatis, patri proferenti? Vtrum sit licitum turanti & an sit neutra arma gerentis deprædari, quando sunt in bello, pro vectigalibus? vide Bar. & doc. in turanti & an sit neutra arma gerentis deprædari, quando sunt in bello, pro vectigalibus? vide Bar. & doc. in l. neminem. C. de sac. san. eccle. Item Do. Ias. in l. 1. col. 21. ff. de offi. eius cui est mand. iur. Item quando requiritur aliquos conscios habere, tamen imminet necessitas faciendi actum: exemplum opportunum dari potest, quando in actu requiritur contentus episcopi probabiliter ista quibus cathedralis potest possit adesse vicarium, vide Fely. in c. ex parte. col. 3. versi. an tenebit de const. Et necessitas dicitur tacite quando periculum est in mora, & ea casu tunc ita permittitur, alias à iure non permittitur vt plene declarat Fely. in l. c. expar. te col. 3. versi. recipit prædicta concludit. Item de tutore qui administrat ex causa necessitatis alimentorum. col. 1. addo per Ias. in l. c. n. §. quæritur. ff. de tran. c. Et non ponit dictam notabilem, placet appellatione alimentorum, quando fit de eis acquisitio, continentur habitatio, & vestiaria: tamen quando fit de alimẽtis remissio & quitatio, nõ continentur. Ideo videte quando vidua facit aliquo accepto quitationem & remissionem de alimentis sibi à marito legatis, quod in specie dicat, de habitatione & vestiario. Item quibus personis & à quibus debeantur alimenta ex necessitate sanguinis: & sic vtrum pater teneatur alere filium, quando habet vnde se alat. Item mater, quando teneatur alere. Et de pœna denegantis alimenta. Item & frater quando teneatur alere fratrem, recurre ad Bar. in d. tractatu alimentorum. col. 2. Quæro, in quo loco sint alimenta præstanda; procedam per quæstiones & remissiones, ne sim prolixior quàm fui pollicitus. Et primò quærendum est de alimentis quæ debentur ex legis dispositione, & iudicis officio, qualia sunt quæ debentur ratione sanguinis: & illa sunt præstanda in domo, & tales tenentur operari in fauorem præstantis. Bart. in l. diuortio. in princ. ff. sol. ma. vbi Ias. idem Ias. in l. 1. C. de lega. fallit in casu notabili, quem scribentes non ponunt in locis ordinariis. Quando filius præstat alimenta patri egenti, quia ea præstare debet, vbi pater eget & degit. Ita pulchrè Bar. in tract. de ali. col. 3. & ita alibi practicaui Thaurini, in persona vnius nobilis de la Vinalda ciuis Montis fregalis. Et in locis prælegatis traditur regula, quòd alimenta talia non debentur his qui habẽt vnde se alant: & sic sunt subsidiaria. Et nota quòd alimenta sunt præstanda secundum ordinem & dignitatem personarum, iuxta tex. in l sed & si quid. §. 1 versic generaliter ff. de vsufruct. Fely. exemplificat in alimentis canonicorum, in c. cum omnes. col. 16. versi. in gl. pen. de consti. Et ideo non debent mirari fratres minores, si aliquando in vestibus fiat differentia, quæ tamen in victu fieri non solet. Item dum dixi supra de alimẽtis quæ debentur ex legis dispositione exemplifica in vidua, quæ durãte anno luctus debet alimentari in domo mariti, vtrum teneatur operari ad vtilitatem hæredum? dic quòd sic. gl. in l. sicut. ff. de ope. liber. secus est si testator reliquerit eidem alimenta, quia eo casu non debentur operæ: per regulam, quòd potẽtior est prouisio hominis, quàm legis. Ita dicit Salice. in l. vnica. §. exactio. C. de rei vxo. actio. sequitur Fely. in c. pastoralis. §. cum autem. col. 2. versi. ad idem. de off. deleg. vbi tradit plura exempla. Et quando debentur ex dispositione testatoris, alimenta sunt præstanda in domo alimentandi, si nolit stare cum hærede, & tunc debetur operæ. Ita doct. vbi suprà. fallit quando testator dixit, quòd præstarẽtur in domo: quia tunc sunt ibi præstanda sine operis præstatione, nisi testator dixisset, operando in domo. Et etiam isto casu si alimentandus non possit commodè vel honestè morari in domo culpa hæredis: tunc erunt præstanda alibi: sed talem culpam tenetur legatarius probare. Et eo casu in præstatione alimentorum fiet detractio eius quòd valuissent operæ in domo. Ita colligitur ex dictis doct. in locis prælegatis. Ias. in d. l. 1. C. de lega. ponit casum qui frequenter accedit: Si maritus verberet vxorem, intellige seueriter, cogetur ei præstare aliméta extra domum, aut saltem dotem restituere.

In tex. in verb. *son mari.*

Est decis. Bar. in d. tract. de ali. col. fi. quòd vxor habens bona tenetur maritum egenum alere: & non est mirum, quia per matrimonium cõtrahunt in omnibus mutuam & reciprocam obligationem, patet dum dicitur in diffinitione matrimonii: individuam vitæ consuetudinem continens.

In tex. in verb. *racheter son mary de prison.*

Nota quòd inter personas pauperes nulla tristior, & pauperior inuenitur, quàm persona carcerata. verba sunt Bar. in tract. de carce. in princ. Et tales personæ dicũtur miserabiles. vt bene probat tex. in l. omnes. ibi, Sit satis immensorum cruciatuum semel luisse supplicium, ne qui diu priuati sunt aure criminis hausta, & lucis aspectu, inter breue spatium catenarum ponderibus grauati, &c. C. de pœnis. & alius tex. in l. fi. ibi, aut liberandos diuturna custodia non maceret. C. de custo. reo. Et licet carcer dandus sit ad custodiam, non ad

læ. Ita dicit Bar. in d. l. vbi absunt. & ad eos appellari potest, quando deficit superior iudex: vtrum sit hoc verum, vide in l. fi. col. 1. C. de iud. Ro. tamen consil. 501. in fi. dicit appellandum ad proximum superiorem iudicem: tamen non discrepat à Bar. qui loquitur quando non est alius superior, tunc ordo decurionum cognoscit, ergo præsupponit: quòd si sit superior, ad eum recurrendum est. his adde quæ dicuntur in sequenti verbo. 4

In tex. in verb. *pour les alimens.*

Vxor potest, si vult, ob necessitatem famis vendere ex hac consuetudine. Ang. etiam insti. quibus alie. li. col. 2. versi. in eadem gl. ibi. ff. de fun. dota. vult fortius, quòd maritus tandum dotalẽ vendere possit ob necessitatem alimentorum suorum, vxoris & liberorum: & sic iste casus potest addi præcedentibus. Et dicit Alex. de aliis in 3. parte in tractatu, de præceptis, præcepto septimo. q. ob necessitatem cibi, potus, vestimẽti, vel alterius rei pertinentis ad vitam hominis impune licet furari. Et necessitas quando excusat furem, distingue, aut est extrema taliter, quòd laborando, mendicando, aut aliter non potest succurri tali necessitati, & eo casu licita est substractio: quia tempore talis necessitatis omnia efficiuntur communia. Aut non est tacita: & tunc de iure diuino non excusatur à furto, sed de iure fori, licet non excusetur, tamen mitius punitur. Et ne transcribam aliorum dicta, quæ competenter videre incepi, hanc materiam latè explicat Chassaneus in tit. *des iusfices.* rubrica prima. in tex. *ilen a grace.* versic. primus casus. fol. 47. & sequentibus. Et ibidẽ admittuntur plures casus, qui furem excusant aut pœnam alleuiant, etiã necessitate cessante. de pluribus priuilegiis causæ alimentorum esset dicendum. Inter quos dic quòd ob necessitatem famis pater potest vendere filium. l. 1. 2. & 3. C. de pa. qui fil. distra. Item pater tenetur alere filios, quando non habent vnde se alant. l. fi quis à liberis. ff. de lib. agno. Ante vlteriorem progressum quæro, quæ veniant appellatione alimentorum: dic quòd omnia necessaria ad victum, sine quibus corpus humanum alimoni potest puta cibaria, habitatio, vestimenta, & ea'amenta, medicinæ, lectum & mercedes magistri. Item dices forte quod hoc quatuor nomina idem importantia, videlicet alimenta, victus, & educatio. Appellatione vero cibariorum veniant tantum cibus & potus, & de his habes Bar. in suo tract. alimentorum. col. 1 addo per Ias. in l. cum. §. quæritur. ff. de tran. c. Et non ponit dictam notabilem, placet appellatione alimentorum, quando fit de eis acquisitio, continentur habitatio, & vestiaria: tamen quando fit de alimẽtis remissio & quitatio, nõ continentur. Ideo videte quando vidua facit aliquo accepto quitationem & remissionem de alimentis sibi à marito legatis, quod in specie dicat, de habitatione & vestiario. Item quibus personis & à quibus debeantur alimenta ex necessitate sanguinis: & sic vtrum pater teneatur alere filium, quando habet vnde se alat. Item mater, quando teneatur alere. Et de pœna denegantis alimenta. Item & frater quando teneatur alere fratrem, recurre ad Bar. in d. tractatu alimentorum. col. 2. Quæro, in quo loco sint alimenta præstanda; procedam per quæstiones & remissiones, ne sim prolixior quàm fui pollicitus. Et primò quærendum est de alimentis quæ debentur ex legis dispositione, & iudicis officio, qualia sunt quæ debentur ratione sanguinis: & illa sunt præstanda in domo, & tales tenentur operari in fauorem præstantis. Bart. in l. diuortio. in princ. ff. sol. ma. vbi Ias. idem Ias. in l. 1. C. de lega. fallit in casu notabili, quem scribentes non ponunt in locis ordinariis. Quando filius præstat alimenta patri egenti, quia ea præstare debet, vbi pater eget & degit. Ita pulchrè Bar. in tract. de ali. col. 3. & ita alibi practicaui Thaurini, in persona vnius nobilis de la Vinalda ciuis Montis fregalis. Et in locis prælegatis traditur regula, quòd alimenta talia non debentur his qui habẽt vnde se alant: & sic sunt subsidiaria. Et nota quòd alimenta sunt præstanda secundum ordinem & dignitatem personarum, iuxta tex. in l sed & si quid. §. 1 versic generaliter ff. de vsufruct. Fely. exemplificat in alimentis canonicorum, in c. cum omnes. col. 16. versi. in gl. pen. de consti. Et ideo non debent mirari fratres minores, si aliquando in vestibus fiat differentia, quæ tamen in victu fieri non solet. Item dum dixi supra de alimẽtis quæ debentur ex legis dispositione exemplifica in vidua, quæ durãte anno luctus debet alimentari in domo mariti, vtrum teneatur operari ad vtilitatem hæredum? dic quòd sic. gl. in l. sicut. ff. de ope. liber. secus est si testator reliquerit eidem alimenta, quia eo casu non debentur operæ: per regulam, quòd potẽtior est prouisio hominis, quàm legis. Ita dicit Salice. in l. vnica. §. exactio. C. de rei vxo. actio. sequitur Fely. in c. pastoralis. §. cum autem. col. 2. versi. ad idem. de off. deleg. vbi tradit plura exempla. Et quando debentur ex dispositione testatoris, alimenta sunt præstanda in domo alimentandi, si nolit stare cum hærede, & tunc debetur operæ. Ita doct. vbi suprà. fallit quando testator dixit, quòd præstarẽtur in domo: quia tunc sunt ibi præstanda sine operis præstatione, nisi testator dixisset, operando in domo. Et etiam isto casu si alimentandus non possit commodè vel honestè morari in domo culpa hæredis: tunc erunt præstanda alibi: sed talem culpam tenetur legatarius probare. Et eo casu in præstatione alimentorum fiet detractio eius quòd valuissent operæ in domo. Ita colligitur ex dictis doct. in locis prælegatis. Ias. in d. l. 1. C. de lega. ponit casum qui frequenter accedit: Si maritus verberet vxorem, intellige seueriter, cogetur ei præstare aliméta extra domum, aut saltem dotem restituere. 5 6 7 8 9 10 11 12 13

In tex. in verb. *son mari.*

Est decis. Bar. in d. tract. de ali. col. fi. quòd vxor habens bona tenetur maritum egenum alere: & non est mirum, quia per matrimonium cõtrahunt in omnibus mutuam & reciprocam obligationem, patet dum dicitur in diffinitione matrimonii: individuam vitæ consuetudinem continens. 14

In tex. in verb. *racheter son mary de prison.*

Nota quòd inter personas pauperes nulla tristior, & pauperior inuenitur, quàm persona carcerata. verba sunt Bar. in tract. de carce. in princ. Et tales personæ dicũtur miserabiles. vt bene probat tex. in l. omnes. ibi, Sit satis immensorum cruciatuum semel luisse supplicium, ne qui diu priuati sunt aure criminis hausta, & lucis aspectu, inter breue spatium catenarum ponderibus grauati, &c. C. de pœnis. & alius tex. in l. fi. ibi, aut liberandos diuturna custodia non maceret. C. de custo. reo. Et licet carcer dandus sit ad custodiam, non ad 15 16

pœnam,tex.in l.1.§.interea.ibi,vt & cruciatio desit,& permaneat sub fida custodia.eo.ti de custo reo.vbi etiam gl.tamen crudeles iudices,qui semper fœlici fortuna nauigarunt,iubent carceratos impiè tractari. Et verè impossibile est eos afflictorum afflictiones scire,qui afflictionis experimenta non sustinuerunt:vt dicit Fel.in c.eam te.col.9.versi.& ideo gl.de rescri. Et contra tales decantari possunt versus Baptistę Mantuani, dum dicit: Qui satur est pleno laudat ieiunia ventre, Et quem nulla præmit sitis,est sitientibus asper. Ex his sequitur quòd relicta pro carceratis etiam pro debito,dicuntur ad pias causas. Bar.in d.tract.de carcer.col.fi.facit optimus tex.in l.si quis pro redemptione. in verb.pusillum ministerium. C. de dona. Sed contra ista dicta facit regula l.damnum.de reg.iur. vbi damnum quod quisque culpa sua patitur, sibi imputat:ergo cùm quis est carceratus pro proprio debito,& multo fortius pro maleficio,non videtur esse ei cõpatiendum. Item licet pauperibus multis subueniatur,& habeat paupertas multa priuilegia: tamen non videtur succurrendum ei qui facto & culpa propria incidit in paupertatem. Ita voluit gl.in c. quæ in ecclesiarum.de constit.& ibi Fel.col.20.in verbo,in gl.2.&c.addo Dec.ibi col.pen.versi.primus est. Istam materiam ponit Fel.in c.si qui testium.de testi.col.pen.sed plenius in d.c.quæ in ecclesiarum. Et quia non explicitè loquitur,facio regulam,quòd illi qui incidit in paupertatem culpa sua subuenitur. Istam regulam tradit Alex.in l.quanuis.col.2.versi.item nota ex isto tex.ff sol ma. & ibidem etiam tangit de duabus sequentibus limitationibus. Fallit primò quando culpa erat ordinata ad illum effectum, puta quia in fraudem creditorũ alienauit bona,tunc perdit beneficium cessionis bonorum. Secundò fallit quando agitur de subueniendo & succurrendo sine præiudicio tertii. Exemplum,quis potest vendere bona subiecta fideicommissa,in præiudicium fideicommissarii,ex causa necessitatis,authen.res quæ.C.cõmunia deleg.tamen si sit captiuus pro debito aut maleficio, non potest,quia agitur de præiudicio tertii. Quoad materiam huius consuetudinis, quia mulier vult alienare,& non agitur de præiudicio alterius tertii,quàm mariti,saltem considerabili ideo non est facienda distinctio,vtrum maritus esset carceratus indebitè,aut præcedente culpa vel delicto. Et ita soluit Alex.in d.l.quanuis.col.2.versi.item non obstat decisio Ang. Succedit quæstio notabilis,pone,aliquis grauatus de restituenda hæreditate detinetur in carceribus,vt redimat se,vult alienare bona fideicommisso subiecta:fideicommissarius cõtradicit.quæritur vtrum eo inuito alienare possit? Primò videtur quòd sic:quia si non habet aliunde se possit redimere, ex causa necessitatis permittitur alienatio subiectorum fideicommisso.authen.res quæ.C.communia deleg. Item fideicommissarius contradicendo videtur se reddere indignum fideicommisso. Sicut dicimus de filio qui si non cauet pro patre incarcerato,potest exhæredari:iuxta hos versus:Pereutit insidians,non cauet inde,&c. Item successurus alicui infirmo:si nõ adhibeat medicos pro eius curatione,& præstet medicamenta necessaria,tanquam indignus per fiscum,à successione excluditur.gl.& doc.in l.si ab hostibus.§.si vir.ff.sol.ma. Et filius qui negligit curam patris furiosi, est dignus exhæredatione:& si præuia monitione tertius id expleuerit quod filio incumbebat, erit loco filii in successione hæreditatis:authen.liberi.C.de epis.audi. Ex præmissis videtur concludendum,quòd fideicommissarius contradicens alienationi pro redemptione grauati fideicõmissi & incarcerati,sit dignus priuatione. tamen in casu proposito veritas est in contrarium, ex his quæ prædixi:quia non potest fieri alienatio in præiudicium tertii,& sic fideicommissarii,quando quis est incarceratus pro debito vel delicto. Et argumẽta superiùs facta tolluntur vnico responso:quia illa loquuntur in eo qui succedit incarcerato:sed per fideicommissum non succeditur grauato,sed testatori.l.non iustam.C.ad Trebel.vbi etiam si hæres non adeat hereditatem,tamen fideicommissarius testatori succedit.est tex.in l.cohæredi.§.cum filio.ff.de vulg.& pupil.vbi hoc allegat Dec.consi.1.col.2.in primo vol. Et ideo nulla indignitas potest fideicommissario ascribi, nisi tanta non ad matrem à carceribus,qui ficto vel alio pacto putatur carceres. Si verò fuisset captus ab hostibus in bello iusto,bene credo quod posset alienare bona relicta fideicommisso pro redemptione,dummodo non existente alio filio,vel alio consistente necessitate:quia non haberet alia bona,& non aliter: & id facere posset authoritate legis,de qua in d.authen.res quæ.C.communia deleg.

In text.in verb.*à faulte d'autres biens.*

Nota quòd alienatio dotalium admittitur in subsidium aliis bonis propriis,& parafernalibus deficientibus.

In text.in verb.*auec congnoissance de cause.*

Quotienscunque requiritur causæ cognitio,illa versatur in tribus,de quibus per Bart. & D.Ias.in l.cum ii.§.vult igitur.ff.de tran.fact.videlicet modo,causa & persona.& licet Bar aliter non declaret,puto dicta sua modo infrà scripto declarari posse:de modo, circa solennitatem seruandam:de causa, si subsit causa legitima interponendi decretum de persona,si sit habilis ad impetrandum. Nam inter personas dissimiles est l. inter artifices.ff.de solu.aliter enim agitur cum minore, quàm cum maiore: aliter cum paupere, quàm cum diuite:aliter cum indocto & rustico, quàm cum docto & nobili: & sic de similibus secundum subiectam materiam.

In tex.in verb *decret de iuge.*

De materia interpositionis decreti, vide plenè D. Ias.in l.ne quicquam.§. vbi decretum.ff.de off.proconsl.& lega.Et quia materia decreti est frequens,noto primò, quòd decretum iudicis præsumitur interpositum ex iustis causis,per gl.in l.1.in verbo,ordine.C.de fide instru.& iur.hast.fi.lib.10. quam Bal. dicit singularem in c.sicut.circa fi.de re iudi. Illud tamen fallit quando decretum est interpositum super alienatione rerum minoris immobilium,secundum Paul.de Cast.quem refert & sequitur D. Ias.in d.§. vbi decretum. col.12.& 13.Et pro eo facit tex.in l.minorum.C.de prædi.mino. Aliter tamen loquitur Dec.in ca. quoniam contra.col.22.de prob.vbi plenè examinat hanc materiam.Et idem Dec.consil.5.col.1.in 2. vol. Ego arbitror posse saluari dictam contrarietatem hoc modo:Aut apparet ex lectura actus quod non interuenit causæ cognitio,puta ex brevitate tẽporis,vel alio modo.& tunc ex decreto nihil præsumitur:quia in talibus non est locus

est locus coniecturis.l.continuus.§. si ita.ff.de verb.oblig. Aut sumus in casu dubio,& tunc præsumitur pro decreto. Vide tamen in materia quæ dixi in titul.13.*des mineurs*.ar.2.num.8.& in titul.23.*de retraict*. artic.8. num.2.& 3.

ARTICLE VIII.

Tous biens que la femme a au temps de ses fiançailles, sont tenuz & reputez biens dotaulx, s'il n'y a dot particulier constitué en traictant le mariage.

SVMMAR. IN GLOS. ARTIC. VIII.

2 *An iure communi locus sit huic consuetudini, & in qualibus casibus.*

Omnia bona mulieris tempore sponsalium cẽsentur in dotem data,quando non constat de particulari dotis constitutione tempore tractatus matrimonij. 1

Verum dispositio huius consuetudinis habeat locum de iure cõmuni,habes gl.in l.mulier bona.ff.de iure do.Bar.in l.in his.§.vxor.ff.sol.ma. arguit quod sic, quando mulier patitur maritum habere administrationem omnium bonorum.de quo vide ample Alex.consi.144.in 5.vol.Et quid iuris, quando vxor est minor annis duodecim vel vigintiquinque?vide Ro.consi.514.Et ibi habes quòd vxor minor vigintiquinque annis non potest dare bona immobilia in dotem,sine iudicis decreto.Et quòd si minor sit duodecim,nulla sit dotis constitutio,licet matrimonium sequatur, quando maritus accepit possessionem bonorum vxoris, in ea ætate,qua non poterat esse matrimonium licet eam continuauerit post cõsummatum matrimonium. Sumendo argumentum à contrario sensu, bona quæ obueniunt vxori constante matrimonio, non censentur data in dotem, nec augere dotem. Ratio, quia tempore contractus matrimonij de illis partes non cogitarunt. 2

ARTICLE IX.

La femme constant son mariage peult disposer à son plaisir & volonté, sans le consentement de son mary par quelque contract que ce soit, de ses biens parafernaulx & aduentiz,au prouffit de ses enfans & autre quelconque personne,fors & excepté au prouffit de son mary, & des enfans de sondict mary d'autre mariage,ou autre à qui le mary puisse ou doyue succeder, & sans preiudice en cas de donation, du droit de legitime aux enfans capables de l'auoir.

SVMMARIA IN GLO. ART. VIII.

2 *Quare hîc vxor in viri vtilitatem de bonis parafernalibus non disponit.*
3 *Quando metus reuerentiæ actum rescindat. & nu.4.& 5.*
6 *An prohibitus institui possit substitui.*
7 *Cur hîc in donatione sui legitimæ conseruetur, & in donatione inofficiosa eleganter quæstionem tractat.*

Constante matrimonio est liberè licitum vxori de bonis aduentitiis & parafernalibus disponere per contractum inter [illegible] 1
adueritas cui mariti[illegible]

Hæc consuetudo venit ad declarationem primi articuli huius tituli, qui dicit, quòd in aduentitiis parafernalibus vxor remanet domina & materfamilias. 2

In tex.in verb.*au prouffit de son mary.*

Quæritur quæ fuerit ratio consuetudinis, quòd vxor de parafernalibus possit disponere in fauorem eius cui voluerit,excepto in fauorem mariti,aut cui fuerit maritus successurus:cum maiorem charitatem teneatur habere vxor erga maritum,qui reputatur inter personas coniunctas.l.maritum.C.de procu. quàm erga extraneum:& ordo charitatis sit attendendus.l.si præses.C.de seruit.& aqua. l.cum acutissimi. C. de fideicommiss.Et notatur in l.Gallus.in princ.ff.de lib.& posthu?potest responderi, quòd dubitatio metus reuerentialis dedit causam huic dispositioni.Istud arguit consuetudo 39. huius tituli, quæ permittit marito donare vxori contra dispositionem iuris & talis ratio non potest considerari, nisi quòd in marito cessat subsitio metus reuerentialis. Et quia materia dicti metus potest [illegible] inter hi[illegible] contrahentes [illegible] 3 4
inter vxores & maritos,subditos & dominos, clericos & episcopos,& sic in similibus debẽtibus reuerẽtiã: facio regulam,q̃ ad irritandũ contractus tanquam meticulosus,non sufficit metus reuerentialis,nisi concurrant minæ aut verbera.Nec etiam iussus principis aut imperium habentis induceret iustum metum:& ideo si maritus & vxor obligent se simul,obligatio mulieris non præsumitur coacta. Ita declarat Fel.in c. causam matrimonii.col.2.& 3.de off.deleg.Et ibi dicit istam esse communem, quæ habet locum etiam si agatur cũ illo cui debetur reuerentia.L.cet Saly tenuerit contrarium. Ita regula fallit quando is [illegible] reuerentiam de- 5
bet est præsens,& tacet:quia habetur pro discentiente,nec sibi præiudicat regula.prædicta declarat Fely.in d.c.causam matrimonii.procedere quinque modis. Nota quartam declarationem, quando interuenit in actu præsentia coniunctorum,& propinquorum.iuxta l.transactionem.C. de transact. tunc dum præsumitur metus, illa declaratio recipit aliam, vt procedat quando coniuncti & propinqui poterant actum impedire. Ita pulchrè Dec. consi.55.in 2 vol. Quæro,quid de iure communi, vtrum maritus prohibitus per statu- 6

tum tastituere vxorem,possit eam filio suo instituto substituere? Et quomodo procedat illa regula, quãdo quis consequitur per alium,quod per se consequi non potest. Item si fit prohibitum contrahere cõ bonito sub certa pœna,an possit contrahi cum filio aut cum seruo suo. Et quando dicatur fieri fraus de persona ad personam. Et vtrũ hæres patris possit relinquere filio spurio. Et vtram prohibitus aliquid relinquere in vltima voluntate spurio aut alteri incapaci, possit ei vendere. Et quando in contractibus præsumatur fraus. recurre ad D.Iaſ.post Bar.in l. si is qui.ff.de vulg.& pupil.

In text.in verb. *sans preiudice,en cas de donation,du droit de legitime.*

7 Quæro quare reseruauerit consuetudo ius legitimæ magis in contractu donationis,quàm in aliis? Ratio est,quia si mater alienaret titulo oneroso,priuaret filium legitima. Et ista fuit cautela tradita per Bartol. post Dy.quem refert D.Iaſ.in §.item si quis in fauorem.col.ii.ſi. de actio. ad priuandum filium legitima. sed quando alienat per viam donationis,quia titulo lucratiuo filiis lex reseruat querelam inofficiosę donationis vsque ad legitimam.vt habetur toto titulo C.de inoff.dona. Et nisi lex prouidisset in donatione,idem fuisset quòd in aliis contractibus onerosis: quia legitima non consideratur, nisi habita ratione eius quod superest tempore mortis. Circa reuocationem donationum inofficiosarum vidi in facto notabilem quæstionem, & aduocatos prima facie contrarias tenentes opiniones. Quidam pater habẽs filium & filiam, ipsam filiam nuptui tradidit, & in contractu matrimonii donauit ipsi filiæ dimidiam omnium bonorum præsentium, & illinc ad tres annos aliam fecit donationem cuidam extraneo, de alia dimidia bonorum suorum, reseruato vsufructu: mortuo patre, incidit quæstio, si filius deberet querelare pro legitima consequenda contra ambas donationes tanquam inofficiosas, an verò contra vltimam tantùm? aliqui tenebant quòd contra ambas: quia iste filius reperiebatur grauatus prætextu dictarum donationum,& non ex vna sola: item legitima erat contrahenda de omnibus bonis donatis,ergo super omnibus erat capienda.arg.l. eum qui ædes. ff. de vsucap.vbi eadem res non debet diuerso iure censeri. Nam cùm sint duæ donationes, illæ coniunctæ tantũ, faciunt donationem inofficiosam. Alii autem ex opposito dicebant,quòd ipse filius non erat grauatus ex prima donatione, quæ tanquam valida iam fortita fuerat effectum suum: sed tantùm reperiebatur grauatus ex secunda donatione,& illa tantùm poterat dici inofficiosa, & non prima: & pro eorum opinione est decisio gl.in l.i.verti.nono quæro.C.de inoff.dona.vbi Bar.col.ii.versi.quæro tertiò. qui facit distinctionem inter plures donationes,quæ morte confirmantur,& tunc omnes illæ dicuntur inofficiosæ respectu legitimæ: & donationes inter viuos,quę statim sunt validæ: quia si vltima donatio tantùm inferat grauamen in legitima, illa tantùm potest dici inofficiosa,& subiicitur querelæ. Simile habemus in duabus donationibus factis de omnibus bonis præsentibus & futuris,in duabus vicibus. nam prima valet, secunda non, quia aufert liberam testandi facultatem,vt notaui in hoc titulo 14.*des donations*.art.22.nu.2.

ARTICLE X.

Biens dotaulx retournent à la femme,ou à ses heritiers,le mariage dissolu: & en est ladicte femme,quant aux immeubles,saisie, ou ses heritiers, sans autre apprehension de faict.

SVMMARIA IN GLO. ART. X.

2 *Ius commune qualem possessionem rerum dotalium & hipothecæ subiectarum uxori tribuat.*
3 *Ad res mobiles hìc non esse extensionem faciendam.& nu.4.*
5 *De hæredibus etiam extraneis hìc intelligendam esse.*

1 *Soluto matrimonio dos redit ad uxorem,uel ad hæredes,& si sint immobiles sine apprehensione de facto.*
2 De iure communi mulier qualiter dicatur possidere res dotales,& vtrum mortuo marito possit propria
3 authoritate apprehendere possessionem rerum dotalium,vide tex.in l.dous actione.C.solu.ma. Et etiam si possit retinere possessionem bonorum mariti hipothecatorum,donec dos fit sibi restituta. Vide Dec.cõsil.48 in 2.vol plenè eundem consil.40 in 3 vol. Item quod naturaliter res dotales dicantur remanere in
4 domino vxoris, & competat ei rei vendicatio.habes text.in l.in rebus.C.de iure do. Ista conclusio locum habet in dote constituta in pecunia aut re mobili nihil amplius remanet in dispositione mariti cõmunis.l.ii extraneus.ff. de condi.ob caus.l. commoditissime.ff. de liber.& posthum. & de his diximus supra, articulo 3.

In tex.in verb. *ou ses heritiers.*

5 Vtrum habeat locum hæc consuetudo in hærede extraneo? De iure communi prærogatiua, de qua in l. in rebus.C.de iur.do.transit ad filium hæredem,& non ad extraneum.Ita.Iaſ.in l.i.col.4.post Bar. & Alex. ibi,ff.sol. mat. tamen quia consuetudo indistinctè loquitur etiam quòd hoc est commune omnibus hæredibus,vt in eos possessio transferatur sine apprehensione,vt habetur suprà,in tit.*des successions*.art.1.Ideo non est hìc dubitandum,quin ista consuetudo habeat locum in hærede extraneo.

ARTICLE XI.

Auſsi est ladicte femme saisie du douaire a elle constitué par son contract de mariage,incontinent le cas de douaire aduenu.

SVMMARIVM IN GLO. ART. XI.

Quædam egregium in quo statutum in dote habet locum in donatione propter nuptias.

Dicta in dote habent locum in donatione propter nuptias,sine dotis augmento. 1
Nota quòd dos & donatio propter nuptias ambulant paribus passibus.authen.permissa.C.de dona.ante nupt. Hinc est quòd si inter contrahentes matrimonũ fuerit factum pactum, quòd vxore prædecedente 2
marito lucretur tertiam partem dotis, vxor marito prædecedente lucrabitur etiam tertiã partem donationis propter nuptias,licet de tali casu nihil dictum fuerit.decisio est Pau.cons.fi.col fin.de dona.inter virum & vxorem.

ARTICLE XII.

Toutes donations ou dispositions faictes a cause de mort,ou prenans effect par la mort du disposant,soyent mutuelles ou non, se reduisent & ne valent que pour la quarte partie des biens dudict disposant,chargée de tous les legatz & dispositions testamentaires, s'aucunes en y a: & de la quarte partie des debtes, & quarte partie des funerailles.

SVMMAR. IN GLO. ART. XII.

Sapit de hac consuetudine tractauit.

Per uiam ultimæ uoluntatis conceditur dispositio de quarta parte hereditatis,grauata omnibus legatis, quarta parte eris alieni,& funeralium. 1
Quod hìc dicitur, iam prædixerat suprà, in titulo, *des successions*. articulo 41.ibi, *& ne peult aucun, &c.* 2
Ideo pertranseo.

ARTICLE XIII.

Et sont telles donations & dispositions reuocables à volunté, tant expressément que taisiblement: comme sont testamens,codicilles, & autres dispositions de derniere volunte, pose que telles donations soyent faictes par parolles de donation entre vifz,auec clause de garentage, ou qu'il soit dict par icelles, qu'elles ne puissent estre reuoquees: & ne sont ledictes donations alterees ne validees par le ferment apposé en icelles.

SVMMARIA IN GLO. ART. XIII.

2 *Verba actadin. explicantur.& nu.3.4.& 5*
6 *An donationes iure prohibitæ iureiurando confirmentur.& nu.7.*

Quæ ex dono capit esse iuris post mortem, est reuocabilis ad nutum testantis & codicillis, posito quòd sit facta 1
per uerba sapientia actum inter uiuos,cum promissione euictionis. Item quòd sit dictum quòd donatio sit irreuocabilis,& interuenerit iuramentum.
Ista consuetudo declaratiua præcedentis loquitur quando donatio per quæcunque verba sit composita, 2
non habet sortiri effectum in fauorem donatarii,nisi post mortem donantis: quia donãs plus se diligit,quã donatarium.sed econuerso,si donatio fiat inter viuos,quæ statim effectum sortiatur,illa valet, & est reuocabilis: vt infrà patet,art.20.etiam si fuerit de omnibus bonis,reseruato vsufructu. Ita infrà,art.21.

In text.in verb. *que taisiblement.*

Nota quòd in eis donationibus quæ capiunt effectum post mortem, habent locum quæ de tacita reuo- 3
catione legatorum dicuntur toto tit.ff. de adi.lega.

In tex.in verb. *de donation entre vifz.*

Sed qualiter discernendum erit si fit donatio concepta per verba importantia donationem inter vivos, 4
an sit de comprehensis in præsenti consuetudine,de qua quod est habẽda ratio cum donatio,& effectus donationis differatur post mortem donantis,& tunc habent locum illæ duæ præcedentes consuetudines, aut statim habent effectum,& tunc locum non vendicant dictæ consuetudines,de quibus infrà,art.20. & 21.

In tex.in verb. *ne puissent estre reuoquées.*

De iure communi quando posita sunt illa verba, donatio efficitur irreuocabilis, & perdit propriam na- 5
turam.tex.ad literam in l.vbi ita donatur.ff. de do.causa mor.

In tex.in verb. *par le ferment.*

De iure communi donationes prohibitæ firmantur iuramento: quia quotiens iuramentum potest ser- 6
uari sine interitu salutis æternæ,est seruandum.c.cum contingat.de iureiur. Et ideo donationes inter maritum & vxorem constante matrimonio,patrem & filium,quæ de iure sunt reprobatæ.l.donationes quas parentes.C. de dona.inter vi.& vx.l.i.ff. de do.inter vi & vxo.firmantur iuramento [illegible] marem opinionem de qua attestatur D.Iaſ.in l.pacta quæ contra. C. de pact. Dec. [illegible] Istam communem opinionem nituntur aliqui impugnare per aliqua fundamenta,& principale eorum fundamentum est quia ista prohibitio de donado per maritum vxori,& econtra,sunt [illegible] & permissio iniquitatem,& sic dicitur contra bonos mores canonicos,& consequenter non firmatur iuramento, sed vnico fundamento potest responderi, quòd lex canonica tantùm considerauit periculum animæ,& non damnum bonorum temporalium,dum dicit iuramentum seruandum, quãdo non vergit in pe-

riculum salutis æternæ.c. si contingat.de iureiur.Et dum etiam prædicti nituntur respondere ad capitulū, quanuis.de pact.lib.6.quòd tunc iuramentum non est seruandum quando respicit damnum tertii: sed talis donatio respicit damnum filiorum,ergo iuramento responderi potest primò,quòd talis ratio non est generalis,quia posset esse quòd donatio fieret filius non extantibus,vel citra diminutionem legitimæ, & tunc lex non appellat talem donationem inofficiosam,quæ sicut posset fieri extraneo.l.1.C.de inoff.dona.multò magis mulieri,quæ est bene merita propter obsequia,quæ dictum exhibet marito, vt docet experientia rerum magistra c.quam sit.de elect.lib.6.Sola igitur prohibitionis ratio,ne mutuo amore se consortes expoliarēt: de qua in l.1.ff.de dona.inter vi.& vxo.Et talem rationem,quia non tangit animam,& sic non vergit in periculum salutis æternæ,lex canonica non considerauit, & non potest dici talis permissio contra bonos mores canonicos: non est igitur à communi opinione recedendum. Et nota, quia talis donatio inter viuos inter maritum & vxorem habet tacitam conditionem, si donatarius superuixerit. Ita Decius consilio 26. in 1.volumine. 7

ARTICLE XIIII.

Et ne saisissent lesdictes donations,mais les fault auoir par les mains de l'heritier ab intestat.

SVMMAR. IN GLOS. ART. XIIII.

2 *Ratio articuli redditur,& casus aliquot in quibus non procedit,explicantur.& nu. 3.4.*

1 *Quando successio non capitur ex ultima uoluntate,est capienda de manu hæredis.*

2 Contrarium dicitur de successione quæ capitur ab intestato,suprà,in titulo,*des successions*.art.1.Et sic causa intestati est fauorabilior,quàm causa testati,contra legem,quandiu.ff.de acqui.hære.Ratio huius consuetudinis est, quia instituti & vocati ex vltima voluntate habentur loco legatarii, qui tametsi efficiantur domini rei legatæ recta via,l.à Titio. ff.de furt. possessionem tamen capere debent de manu hæredis: quòd si capiant propria authoritate cadunt à iure suo,tex.est in l.non est dubiū.C.de lega.habita tamen distinctione vtrum possessio sit vacans vel occupata.Et habet locum illa lex in fideicommissario: secus in instituto in re certa.Item nec in eo cui sunt legati fructus annui certi prædii.Item nec quando testator fecit legatarium executorem sui testamenti,& generaliter quando ita voluit testator expressè vel tacitè,quia his casibus legatarius rectè accipit possessionem propria authoritate.Ita declarat ampliando & limitando D. Ias.in d. l.nō est dubium,in cæteris casibus distingue,aut legatarius accepit propria authoritate possessionem vacantem: quia possessio hæreditatis adhuc non erat per hæredem apprehensa,& tunc tenetur possessionem restituere:sed non perdit ius suum.Aut erat apprehensa,& tunc locum habet dicta lex, non est dubium. col. 1. amplè Deci.consil.39.in 2.vol.& consil.28. vbi tractat quando vxor licitè retinere possit bona mariti, donec dos sit sibi restituta. Et dum suprà dixi, quòd si accipiat possessionem vacantem, tenetur eam restituere. 3
Addo quòd non auditur si velit excipere dolo petis,etiam offerendo probationes in promptu:quia possessio fuit apta legatario in casu vtro [illegible] Bar. Paul. Ie. Cast. & Alex.in l.filia tra[illegible] Item[illegible]
Addo quòd non auditur si velit excipere dolo petis,etiam offerendo probationes in promptu:quia possessio fuit apta legatario in casu vtro [illegible] Bar. Paul. Ie. Cast. & Alex.in l.filia tra[illegible] Item[illegible]
4 [illegible] tabilem & quotidianum:quando testator legauit vxori domum,& prohibuit hæredi ne eam in di[illegible] no[illegible] letta.et.Ita An[illegible] Hæc fortes[illegible] Ratio est,quare vxor licitè retinere possit bona mariti, donec dos sibi restituta,vt prædixi.Ex premissis colligas,quòd si [illegible] legatarius accepit de [illegible] sionem propria authoritate,caderet à iure suo,nec hic esset locus considerationi & distinctioni an esset accepta possessio per hæredem nécne:quia statum post mortem possessio transit in hæredem [illegible] consuetudinem de qua suprà,in titulo, *des successions*.arti.1. bene credo quòd si caperet [illegible] permissis,quòd haberet locum dispositio iuris communis : quia consuetudo recipit [illegible] siuam à iure communi.Bar. in l.1.§.lex Falcidia. ff. ad legem Falci.Et ita est [illegible], vbi status ad[illegible] ius commune quàm fieri possit.c.cum dilectus.de consue.

ARTICLE XV.

S'il y a plusieurs dispositions testamentaires,ou autres donations à cause de mort, ou prenant effect par la mort du disposant, toutes icelles dispositions ensemble seront reduictes au quart à la charge que dessus.

SVMMARIAVM IN GLO. ART. XV.

2 *Hanc consuetudinem tantùm esse declaratiuam.& nu.3.& 4.*

1 *Vbi testator nec disponit omnium [illegible] bonorum [illegible] ad quartum,& ratio[illegible] predi[illegible]*

2 Ista consuetudo est declaratiua & ampliatiua præcedentis consuetudinis,artic.12.incipiente,*toutes donations*. videtur quòd ibi dicta habent locum quando concurrunt plures dispositiones sapientes vltimam voluntatem,vt fiat reductio ad quartum.

ARTICLE XVI.

Toutefois telles donations & dispositions valent, & tiennent entierement en deux contractz, c'est assauoir en contract de mariage, d'association vniuerselle, deduicte la legitime es descendans.

SVM-

SVMMAR. IN GLO. ART. XVI.

2 *Hîc remissiuè privilegia matrimonij recitantur.& nu.3.*

4 *De societate quoque remissiuè.& nu.5.*

Donationes & dispositiones ultimarum voluntatum in contractibus matrimonij & societatis uniuersalis tenent siue præiudicio legitimæ debitæ descendentibus. 1

Hîc est quòd fauore matrimonii valent omnes dispositiones vltimarum voluntatum in vim pacti, quia 2
potest dari hæreditas pacto,contra l.hæreditas C.de pact.conuen.& pacta conuenta super successione coniugum valent.Et tamen de iure communi est speciale in militibus.l.licet.C.de pact.Et vt plenè scias priuilegia concessa matrimonio propter excellentiam vinculi & fœderis eius,vide Fel.in rub.de sponsi.col.5.versi. postremo.vbi ponit vigintiquatuor priuilegia.fui propositi aliqua refellere valde notabilia,sed ne trahar vltra promissa in prolixitatem,me remitto ad ibi dicta. 3

In tex.in verb.*& d'association vniuerselle.*

Quando dicatur contrahi societas vniuersalis,est dubium,& frequens maximè in his partibus vbi [illegible] pe consului: ideo studebo eam accuratè explicare infrà, in titulo, *des associations*. articulo primo . vbi melius cadrat. 4

In tex.in verb.*de la legitime.*

Nota quòd per talia pacta potest filiis præiudicari in tota hæreditate, salua legitima:& in hoc concordat consuetudo cum iure communi:vt patet ff.& C.de inoff. testa. 5

ARTICLE XVII.

Et saisissent lesdictes donations & dispositions appossées esdictz deux contractz,& chascun d'iceulx, au prouffit des contrahens ledictz mariage & association,& descendans d'eulx tant seulement.

In dictis contractibus matrimonii & vniuersalis societatis possessio transit in contrahentes & eorum descendentes sine apprehensione.Et sic ista limitat dicta suprà,artic.14.ibi, *& ne saisissent*. vt non procedat his duobus casibus priuilegiatis. 1

ARTICLE XVIII.

Si aucun fait donation entre vifz vniuerselle ou particuliere d'aucūs biens,& retient la disposition d'iceulx à son plaisir & volûté, telle donation est nulle: car c'est donner & retenir,que rien ne vault par ladicte coustume.

SVMMAR. IN GLOS. ART. XVIII.

2 *Quo casu donatio facta secundum hanc consuetudinem ualeat uere communi.& nu.3.*

Si donans inter uiuos retinet arbitrariam dispositionem,non ualet donatio,quia continet repugnantiam. 1

De re communi tenet non valet donatio in donatione vniuersali [illegible] bonos, eius natura est, ut 2
dominium rei donatæ transferatur in donatarium l.si quis argentum. C.de dona. & sic quòd sit donata res, & retenta eius rei dispositio,est contrarietas in obiecto:forte tamen talis donatio posset sustineri de iure cōmuni,sed valeret in vim donationis causa mortis:argumēto l.vbi donatur.ff.de dona.causa mor. sicut enim ibi in dona.causa mor.Quia dictum fuit quòd donatio esset irreuocabilis, trāsit in donationem inter viuos, ita pari ratione quando in donatione inter viuos dicitur quòd sit reuocabilis, transiret in donationem causa mortis.Melius considerando dico posse dici: aut in donatione vniuersali donans non tradidit,& tunc valet donatio : quia ea no nobstante poterit donator de bonis donatis testari . Ita concludit Alexander post Ang.& Ro.in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de verbo. obliga . Aut tradidit verè vel fictè per constitutum , & tunc est translatum dominium & eo casu aut donans dixit se [illegible] quòd volebat posse de bonis donatis disponere , & valet donatio tanquam facta sub modo vel conditione , iuxta titulum C. de do.quæ sub modo, vel condi.Aut dixit quòd ex causa necessitatis , & tunc non valet:quia auferret facultatem testādi,& tantùm disponere potest pro necessitate: quia limitata causa limitatum producit effectum. Prædicta declarat Dec. dicto consil.30.col.2.versic. tertiò in ista donatione,&c. & col.3.verficu.tertiò non ob.in 1.vol.& versic.non obstat quod reseruauit. 3

ARTICLE XIX.

Donation entre vifz de tous biens ou partie d'iceulx à la charge de payer toutes debtes que le donnant doibt & deura à l'heure de son trespas,cst nulle:car c'est donner & retenir tasiblement.

SVMMARIA IN GLO. ART. XIX.

2 *Donationem hîc inter uiuos cum onere ualere:ratio etiam consuetudini redditur.*

3 *Verum uerò fauore matrimonij sustineatur.& nu.4.*

Donatio inter uiuos cum onere,quòd donatarius soluat integra debita,quæ donans debet, & debebit tempore mortis, ualuit quia facere uidetur donare & retinere.

2 De iure communi credo quòd talis donatio si sit particularis, sustineretur: quia donans qui in traditione est dominus rei suæ donatæ, potest apponere modum vel conditionem quam voluerit, dūmodo non repugnet naturæ contractus, & sit compatibilis, iuxta titulum C. de dona. quæ sub modo vel condi. Et pacta de quibus in hac consuetudine non sunt incompatibilia, licet possint esse periculosa: quia donans posset contrahere infinita debita in præiudicium donatarii. Istud tamen non daret impedimentum à principio validitati donationis, sed esset imputandum donatario, qui acceptauit donationem [illegible] & grauatā tali modo vel ordinatione. Sit igitur ratio consuetudinis, quia esset in facultate donantis tot & tanta cōtrahere debita quòd absorberet tantam donationem, & eo respectu dicitur dare & retinere: secus igitur esset, si donatarius promitteret tantùm soluere debita præsentia, dummodo aliàs nonobstaret donationi: & ita loquitur
3 consuetudo sequens. Nolo omittere vnum casum qui nuper occurrit in facto: Quidam potens nobilis fecit filio suo primogenito amplam donationem fauore matrimonii, adiecto pacto quòd filius donatarius teneretur soluere certa debita præsentia in donatione expressa, item omnia debita quæ pater donans deberet tempore decessus. Circa hunc casum inciderunt duæ quæstiones consulendæ: prima vtrum valeret ista donatio. Duo collegæ mei dicebant quòd non: quia contra verba & dispositionē huius consuetudinis. Ego arguebam in contrarium, hoc modo: Consuetudo loquitur in casu mixto, quando est adiectum pactum, q donatarius soluet omnia debita præsentia & futura: sed in casu nostro tantū dicitur quòd soluet omnia debita præsentia expressa, & non dicit omnia: & etiam si dixisset omnia, donatio non vitiaretur: vt patet ex sequenti consuetudine. Modo sic in casu nostro tantū dicitur de certis præsentibus expressis & omnibus futuris. Iste casus non est ille de quo consuetudo loquitur, dum dicit, de omnibus debitis presentibus & futuris. Casus ergo iste est omissus à consuetudine, & sic remanet in dispositione iuris communis. l. commodissime. de libe. & posth. l. ū extraneus. ff. de condi. ob causam. & tale pactum de iure cōmuni non vitiat donationem, vt suprà probaui. Item consuetudo tantum valet, quantum cantat. Ias. in l. de quibus. ff. de legi. quoniam est stricti iuris, & maximè hoc procedit quando agitur de exclusione iuris cōmunis: quoniam ita debemus interpretari consuetudinem, vt minus lædat ius cōmune, quàm fieri possit. c. cum dilectus. de cōsue. huic non obstantibus fuit conclusum vnanimiter talem donationem non valere: quoniam ratio consuetudinis quòd talis dispositio inducat dationem & retentionem, non verificatur in promissione de soluendis omnibus debitis præsentibus, quia illa statim sortitur suum effectū: sed tantùm verificatur in promissione de soluendis debitis futuris: quia eo casu cùm donans possit obligare bona, & debita contrahere, habet adhuc re-
4 tentionem bonorum: & sic ratio consuetudinis tantū illi casui potest applicari. Secunda quæstio fuit, vtrū illa donatio posset sustineri, quia erat facta contēplatione matrimonii, cuius fauore omnia pacta apposita in donationibus valēt: vt patet d. nt. *der donations*. c. 14. nr. 26. Cōmunis fuit cōclusio q nō, licet exhibita nobis fuerit cōsultatio duorū aduocatorū de Molins, i qua cōcludebatur q illa clausula fauore matrimonii prętervabat donationē à nullitate: sed non aduerterunt d. domini, q d. consuetudo 26. vult quòd talia pacta fiant in cōtractu matrimonii, & per personas habiles ad cōtrahendū, item & fauore matrimonii. Et sic cùm copulatiuè duo apponātur, requiritur amborū cōcursus. l. si hæredi plures. ff. de hær. instit. Item quotiēs in statuto vel cōsuetudine adiicitur certa qualitas, vt huic tractatus matrimonii, quæ facit actum valere, est probandum d. qualitatem tempore actus interuenisse. Ias. in l. non solum. §. sciendū. col. 2. ff. de ope. no. nū. Fel. in [illegible] niam contra. col. 2. de proba. Dec. cōs. 18. in 1. vol. Et q qualitas tractatus sit requisita, patet ex consuetudine
2 [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible]

norum vniuersali veniant suppellectilia,& ea quæ quis verisimiliter non esset donaturus? Matthesy. in suis notabilibus concludit quòd non,& ideo isto casu valet donatio omnium bonorum: quia non intelliguntur inclusa ea de quibus donans non præsumitur sensisse,& sic de illis poterit donans testari. Ita Dec. cõs. 30. col. 2. vers. secundò prædicta donatio. in 1. vol. sed idem Dec. ibi col. 3. vers. secundò non obstat quòd ab ista donatione, &c. concludit quòd in tali donatione veniunt omnia bona: quia qui totũ dicit, nihil excludit,& con
9 sequenter quòd talis donatio tanquam auferens testandi facultatem, nihil valet. Iterum quæro, quando quis donat omnia bona præsentia & futura post mortem, dicas quòd valet talis donatio, quia de illis bonis donatis poterit disponere & testari. Bar. in d. l. si C. de pact. col. 4. vers. si promitto tibi. Idem voluit Deci.
10 d. consil. 30. col. 3. vers. secundò respondetur quòd ista donatio. Quæri adhuc potest, quando est facta donatio omnium bonorum mobilium & immobilium, præsentium & futurorũ, & donans haberet plures debitores, vtrum valeat? dic quòd sic: quia appellatione mobilium & immobilũ non veniunt iura nec actiones. Ita tenet Dec. d. cons. 30. col. 2. vers. quintò Ioannes de Imola. Ita etiam dicit D. consulens Iason in l. stipulatio hoc modo concepta. col. 10. & fi. ff. de verb. oblig. sed ponderanda bene sunt dicta D. Iason. ibi, qui dicit, habebat plures debitores: quia si habuisset nullos aut paucos, secus esset: quia reseruatio rei paruæ non
11 dicitur conseruare testandi facultatem, vt infra dicetur. Aduerte etiam quòd si actiones competerent ad rem mobilem dicerentur mobiles: si ad immobilem, immobiles. tamen decisio ista procedit quando actio competit non ad speciem, sed ad genus, puta ad quantitatẽ pecuniæ in genere: quia tunc talis actio facit tertiam speciem. Ita declarat apostilla super D. Iason in d. l. stipulatio hoc modo cõcepta. vbi allegat Lappum.
12 Reperio quòd recollendæ memoriæ D. Claudius de aquis Sabaudus, primò episcopus Martiliensis, deinde titulo permutationis archiepiscopus Thaurinen. vir maximi ingenii, magnæ doctrinæ, maximæque experientiæ curialis gratissimus non delendæ memoriæ Ludouici Francorum regis duodecimi, & demum Caroli secundi Sabaudię ducis, in lectura sua, in l. stipulatio hoc modo cõcepta. in fi. facit omnes conclusiones subsequentes. Prima, quòd reseruatio facta de parua re non valet: ratio potest esse, quia & si non tollat in totum [illegible] tamen eam [illegible] est [illegible] Secunda [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible]

Dec.tamen consil.56.in 2.vol.nixus fuit sustinere quòd lucrum dotis non facta differẽtia an sit ab vna parte vel reciprocum,semper dicatur lucrum,& non onus: quia pacta dotalia super lucro non respiciunt onera matrimonii:tamen communis opinio est in contrarium per gl. communiter approbatam in l.si donaturus. §.1.in verbo,duntaxat.ff.de cond.cau.da.cau.non secu.Et licet D.Ias.ibi post relatos eos qui gl.sequuntur, dicat [illegible] lucrum simplex vel reciprocum semper dicatur habere causa lucrativam, semper hanc teneat l. fœminæ.C.de secun.nup.Quòd talia lucra erunt conseruanda filiis primi matrimonii,siue teneamus cõmunem, quæ est quòd tale lucrum,sive simplex,sive reciprocum,semper dicatur onus,& de eo iudicandum tanquam de causa onerosa,idem erit dicendum quòd suprà allegata l.fœminæ.nunquam haberet locum.Et ex his cõfunditur decisio Ioannis Michaelis Arletani in resolutione vltimi dubii, in primo suo thomo: qui voluit quando lucrum repleuit tantum marito vel vxori,quòd eo casu rectè dicatur lucrum:& in eo casu tãtùm habeat locum l.fœminæ.quando est reciprocum,tunc quòd dicatur onus,& potius quædam permutatio,quam donatio.& allegat pro se consil. Bartholi de Bartholinis in 2.vol. [illegible] Et reuera ista opinio est periculosa:quia minus restringeret d.l.fœminæ.quæ est facta fauore filiorum.Et fauores ampliandi sunt.c.odia.de reg.iur.Et militat eadem ratio in donatione reciproca, quæ fit ob causam matrimonii onerosi,sicut in simplici.Item licet à principio contineat tale lucrum reciprocitatem in verbis,tamen in effectu est simplex:quia semper debetur superstiti,& sic vni parti tantùm.Et res capiũt denominationem & naturam ab effectualibus § hæc verba ff.de negot.gest.l.si barbitoram.C.de fideiuss. Nec est in consideratione, quod vxor receperit plus [illegible] et marito vel contra,superstiti,post [illegible] tumcunque reciprocum,semper sit conseruandum filiis primi matrimonii.Et ita consului cum domino locumtenente particulari huius oppidi,contra tamen opinionem nonnullorum,qui prædictæ opinioni Ioannis Nicolai inhærebant.Et istud satis sensit Fran.Cremo suo singula. vltimo : vbi dicit, quòd omnia lucra quæsita ex statuto,pacto, vel consuetudine,alteri ex coniugibus , sunt conseruanda filiis primi matrimonii: & non distinguat inter donationem simplicem & reciprocam. Item non potest donatio simplex appellari donatio propriè:quia ista procedit ex sola liberalitate:sed illa fit ob causam matrimonii, & ideo dicta in reciproca per dictum Ioannem,debent [illegible] ne quam suprà firmaui,facit gl.reputata singularis,in l.si duo.ff.de acqui.hære.quam refert D.Ias.in prælegata l.si donaturus.§.1.col.3.versic.pro conclusione glosæ.quę vult quòd lucrum traxit originem à damno, quanuis de præsenti sit lucrum , tamen iudicatur de eo,prout de damno . Accedat quòd coniuges stipulantur talia lucra pro se & suis:& in dubio videntur cogitare de nascituris ex illo matrimonio:quia secundę nuptiæ non sunt in consideratione sicut & alii casus inopinati.l.stipulationes.§.faciam.ff.de verb.obl. Et quia lex fœminæ.C.de secun.nup.generaliter loquitur fauore filiorum illius matrimonii,non video quòd restrictionem capere possit in odium filiorum contra l.quod fauore.C.de legi. Et lex simpliciter loquens,simpliciter est intelligenda l.de pretio.ff.de publi. Re vera resulteret iniquitas quòd filii secundi matrimonii concurrerent cum filiis primi in lucris prouenientibus ex bonis eorum matris. Et ex his in iudicando cum domino locumtenente particulari in aliquibus casibus hanc opinionem secuti fuimus. In materia consuetudinis inter viuos non præiudicant legitimæ:vide infrà,ar.33.incipiente,*donations*. Et hoc secundum consuetudinem Aluerniæ.

In tex.in verb.*conuenances de succeder.*

4 Quando valeant pacta de succedendo,vide Bar.& doc.in l.fi.C.de pac.Sed quãdo valeat vt vno prædecedente alter habeat bona via donationis & contractus,recurre ad doct.maximè D.Ias. qui dicit se aliquãdo consuluisse in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de verb.oblig. & alibi suprà de Iarael.

In text.in verb.*mutuelles egales,ou non.*

5 Nota quia in dubio disposita in dote habẽt locũ in donatione propter nuptias, & e contra: quia in eis debet æqualitas seruari.tex.in c.fi.vbi Panor.de don.ante nup.Tamen si fiãt pacta inæqualia, valent de cõsuetudine. Idem de iure communi , quia in re sua quilibet est moderator & arbiter, etiam in abutendo.l. in re mandata.C.mandã.& in traditione rei suę quilibet potest opponere [illegible] placibilia:vt colligitur ex titulo C.de dona.quæ sub modo vel condi . Hinc videmus quòd inter [illegible] num & pastorem bestiarum valent pacta inæqualia.tex.in l.si pascenda.C.de pact. Et idem in materia societatis.l. si non fuerint. ff. pro socio.Item valet pactum, quòd periculum interitus pecuniæ [illegible] societate non tangat eum qui tantùm posuit operas,sed non econtra.Panor.in consil.77.in 1.vol.

In tex.in verb.*& en faueur d'iceluy.*

6 Inoleuit consuetudo in patria Aluerniæ quòd in instrumentis dotalibus dicitur fauore matrimonii, inserta,ita ut suprà scripta pacta fuerint [illegible] & bene quia licet quando fiunt in tractatu matrimonii,præsumantur facta fauore ipsius:tamen sanum est consilium id exprimere: quia ea quæ specialem habẽt fauorem,speciali expressione digna sunt.Item apud Labeonem.§. hoc edictum.ff.de inur.

In text.in verb.*[illegible]*

7 Nota quòd dispositio generaliter loquens de personis, temperitur intelligitur de habilibus ex text.in l.1.C.de sac.san.eccl.vbi tex.dicit,habeat vnusquisque.glo.& doct.exponunt,habilis.

In text.in verb.*fains ou malades.*

8 Nota quòd in contractibus & vltimis voluntatibus non fit differentia vtrum disponens sit sanus corpore, [illegible] mus sed bene requiritur sanitas mentis,& discretio [illegible] quiritur quòd certo æmpore contrahens vel testans superuiuat. Fallit in casu notabili, quando quis renuntiat beneficio in fauorem alicuius:quia nisi superuiuat per viginti dies , dicitur beneficium vacare per mortem,

mortem , & non per renuntiationem . Ita disponit regula cancellariæ , quæ remansit cum multitudine librorum in nostris pœnalibus,à quibus factus fui alienus ex emulorum falcissimis testimoniis:& non recordor de numero.cautela tamen est,quòd impetrans beneficium & dubitans de morte renuntiantis, obtineat derogationem regulæ de viginti diebus,quæ sæpe conceditur. Consideratur etiam status personarum circa sanitatem & superuiuentiam siue [illegible] eius in contractu societatis : vt dicetur infrà in titulo *des associations*, articulo 1.& infra hoc titulo, *des donations*.articulo 36.vbi loquitur de donatione inter viuos facta per infirmum. Vnum casum nolo omittere , in quo consului pro fratribus minoribus Clarimontis , de quodam testamẽto facto per grauatum infirmitate,qui tantùm notario interroganti respõdebat,sic : & illinc ad duas horas mortuus est:quòd tale testamentum non poterat sustineri,secundum notabilem decisionem Do.Ias. in l.iubemus.in fi.C.de testa.rationibus de quibus ibi per eum. 10

In tex.in verbo,*au [illegible] it des maniez,& leurs descendans.*

Nota quòd priuilegia horum pactorum non [illegible] ad hæredes non descendentes à contrahentibus. 11
Sed quæro,quid iuris in hæredibus non descendentibus, tamen venientibus ab intestato? puto distinguendum sit sint pacta à iure communi approbata [illegible] ad eos transeunt,nisi sint personalissima : si verò sint pacta tantùm à consuetudine approbata:quia consuetudo est stricti iuris,vt habetur in l.de quibus.ff.de legib. non habet locum,nisi quantum cantat,& sic non habebit locum in talibus venientibus ab intestato. 12

In tex.in verbo [illegible]

Ecce quod dicta suprà articulo [illegible] successione ab intestato , habent locum quo ad fasinam in successione ex pacto vel consuetudine. 13

ARTICLE XXVII.

Et ont lieu telz pactz & conuenances & autres dispositions appossées en contract de mariage & faueur d'iceluy, posé qu'elles soyent faictes auant ou apres les fiansailles: & le peuuent rediger par escript aussi apres le mariage, mais qu'il apparoisse suffisamment le traicté auoir este faict au parauant.

SVMMARIA IN GLO. ART. XXVII.

2 *Nec contractum factum etiam post matrimonium uslere,dummodo sit uncontinenti; & quando dicatur actus correspectiuus. & nu.3.4.5.& 6.*

Dispositiones de quibus in præcedenti consuetudine,ualent , factæ ante & post sponsalia , & redigi possunt in scriptu 1
post matrimonium,dum modo uerè constet eas fuisse ante matrimonium tractatas.

In tex.in verbo,*auant ou apres les fiansailles.*

Nota quòd non refert an pacta fiant ante vel post sponsalia,dum tamen fiant ante contractum matrimo- 2
nium:quia semper videntur fieri fauore futuri matrimonii. Dicerentur etiam valere si fierent post matri- 3
monium , dummodo incontinenti , antequam partes diuerterent ad extraneos actus , quia ea quæ incontinenti fiunt, videntur inesse, & sunt pares contractus.l.lecta. vbi doc ff.si cert.pet.l.legem.C.de pact.l. iurisgentium.§.quinimo.ff.eo.titulo. Et quando talia pacta dicantur correspectiua, & quando separata, vide 4
Alex.& doc.in l.cum proponas.la 2.C.de pact Et quando actus dicantur connexi verbis & intentione, vide Ancha.consi.208. col.4. & 5.& clariùs quàm alibi à Bru.aste. consi.48. Fely.in c.cum inter.col.4. de re iudi.pulchrè Panor.in c.3.de iureiur. Socy.con.273.incipiente, in præsenti consultatione.in 1.vol.col.3.vbi decidit quòd etiam si pacta fiant ex interuallo, dummodo eodem die, possunt dici correspectiua : & dat exemplum, si donatarius se obliget donatori ex interuallo, dum modo eodem die , talis obligatio præsumitur facta contemplatione præcedentis donationis : & ideo censetur talis donatio ob causam . Et si donatarius non impleat promissa, potest donatio reuocari, tanquam ob causam factam, causa non secuta : & habet locum l.1.C.de dona. quæ sub modo. Et quando actus dicantur correspectiui , vide Deci.consi.31. col.1. 5
in 3.vol. Et est magna differentia si dicatur [illegible] trauentio in vno habet locum in tota transactione vel dispositione , secus in separatis . Ita Alex. & doc.per tex.ibi in d.l.cum proponas.la 2.C.de pact. 6

ARTICLE XXVIII.

Toutefois depuis que la femme est fiancée,elle est en la puissance de son fiancé:au proufit duquel,ne d'autre à qui il puisse succeder,ne peult faire aucunes autres donations, pactz , ou dispositions, que celles que par traicté de mariage ont esté accordées.

SVMMAR. IN GLOS. ART. XXVIII.

2 *An de sponsa per uerba de futuro accipiendum sit.*
3 *Donationes inter coniuges an iure cuiuslibet iureiurando confirmentur. & nu.seq.*

Mulier post sponsalia transit in sponsi potestatem,in cuius fauorem,nec alterius cui sponsus sit successurus, nullam potest 1
facere d.l. [illegible]

In tex.in verbo,*fiancee*.

Posset dubitari vtrum hæc consuetudo intelligi debeat in sponsa per verba de præsenti,an etiam in sponsa per verba de futuro. Nam inter ista sponsalia magna est diuersitas. Nam sponsalia per verba de præsenti sunt longe fortiora, quia dissolui non possint nisi accedente consensu partium, & dispensatione pontificis maximi:vt dicit glo.super Fely.in verbo,ex causa.in c.quæ in ecclesiarum.de constitu. Potest etiam papa id facere inuita altera parte,sed ex causa tamen: vt declarat Panor.in c.tuas.de despon.duo.plenius.in c.ex publico.de conuers.coniu. Deci.consi.112.in 1.vol. Sed sponsalia per verba de futuro possunt dirimi de consensu vnius partis,per ingressum religionis,aut accipiendo vir aliam vxorem,vel mulier alium maritum:vel si alter sponsorum medio tempore fornicatus fuerit. Ideo solet dici communi adagio in Pedemontio: *femme fiancée, demye prinse,demye laissée*. Ex his videtur concludendum, q̃ hæc consuetudo verificari tantùm debeat in sponsa per verba de præsenti. In contrarium tamen puto veritatem:quia cõsuetudo prima suprà hoc co.titulo dicit *femme mariee, ou fiancee*. Sed illa quæ est sponsa per verba de præsenti dicatur nupta: quia nuptias non concubitus,sed consensus facit.l.nuptias.ff.de reg.iur. Et ideo dicendo consuetudo de nupta,intellexit tam de corrupta quam non corrupta: & addendo *fiancee*, intellexit de sponsata per verba de futuro. Accedat quòd in odiosis sponsa habetur pro nupta,vt hìc est: quia non potest donare. Nam stultum est iactare suum.l.cum de indebito.ff.de proba. & dicit Bal.in l.generaliter.C.de non nu.pecu. quòd potius debet capi præsumptio fatuitatis, quàm donationis: licet glo.in publi.ff.commo.dicat quòd beatus sit dare, quam accipere. Ista quidem glo. adaptatur principibus,quorum peculiare officium est donare, non autem inferioribus,quorum genus est aaaris...aum, & potius se obligant, quam aliqui donent.l.si ergo.ff.ad senat. consult.vell. Sed in fauorabilibus etiam secundum consuetudinem Aluerniæ fiansata non habetur pro nupta.patet in titulo 12.*des successions*.arti.37.vbi fiansata non excluditur à successione patris mortui,ante contractum matrimonium:& sic secundum consuetudines Aluerniæ,aliquando fiansata habetur pro nupta,aliquando non. Secundum autem ius commune quando dispositio loquens de vxore habeat locum in sponsa, & econuerso,vide quæ plenè dixi in tit.12.*des successions* articulo 37.numero 2.3.& 4.

In tex.in verbo,*autres donations*.

2 De iure communi talis dispositio habet locum tam in marito,quàm in vxore,ne mutuo amore se spoliarent.l.1.ff.de dona.inter vir. & vxo.& l. donationes quas parentes.C.de dona. ante nup. Firmantur tamen iuramento,secundum ea quæ sæpe tradidi, & maximè per ea quæ notat Do. Las.in l.pacta quæ contra.C.de
3 pact. Quid dicemus in causa consuetudinis,vtrum tales donationes firmentur iuramento? Videtur quòd sic per regulam sæpe traditam, quòd leges, statuta & consuetudines recipiunt interpretationem passiuam à iure communi.Bar.in l.1.§.lex Falcidia.ff.ad leg.Falcid.Item vbi iuramentum potest seruari sine interitu salutis æternæ,est seruandum.c.cum contingat.de iureur. Tamen in hoc regno quando aliquid prohibetur à regia constitutione,aut consuetudine à rege approbata,vt sunt consuetudines Aluerniæ,si apponatur iura-
4 mentum,de facili obtinetur absolutio parte non vocata: & tunc actus reputatur ac si nunquam fuisset iuratum: quia in hac patria tenetur opinio vltramontanorum, de qua ponunt Bar.& doc. in authen.sacramenta puberum.C.si aduer.ven.Quòd iuramentum non firmat contractum,licet citramontani, loquendo secundum doc.prædictos,dicant communem esse opinionem: quòd imo iuramentũ firmat contractum,& quòd absolutio facta ad finem & effectum agendi tantùm, tollit impedimẽtum periurii,sed non tollit validitatem contractus:vt plenè per doc.in d.authen. sacramenta puberum.pulchrè Socy.in l.hæc scriptura col.2.ff. de condi.& demon. Et ad confirmationem huius dicti, nota perpetuò quod decidit Paul. de Cast.consi.290. vbi concludit quòd papa non potest tollere effectum iuramenti, inquantum respicit validitatem & confirmationem contractus: quia iam est quæsitum ius parti: licet possit concedere quòd agendo & excipiendo non incurratur periurium. Ista bene declarantur per Socy.in loco prælegato. Et re vera, hæc consuetudo est rationabilis:quia mariti sæpe blandiciis,aut minis,vel dolo inducunt fragiles mulieres ad faciendum donationes vel consentiendum alienationibus bonorum,super quibus consistunt dotium hipotheca.

ARTICLE XXIX.

Institution d'heritier & pact de succeder faictz & accordez en contractz de mariage & faueur des mariez & descendans dudict mariage,s'estendent seulement es biens qui se trouueront delaissez par le decés dũ disposant. Et par ainsi n'empesche icelle institution ou pact de succeder que le disposant ne puisse aliener ses biens par contract entre vifz.

SVMMA. IN GLO. ART. XXIX.

2 *Cautela ut bona hìc non alienentur.*

1 *Heredis institutio aut pactum de succedendo adiectum contractui matrimonij & illius fauore,sortitur effectum in bonis quæ disponens habet tempore mortis. Ideo non est prohibitas alienare per contractum inter vuos.*

2 Istud pactum de succedendo trahitur ad bona quæ paciscens habet tempore mortis, & sic non impedit alienationem inter viuos. Ideo credo quòd esset bona cautela, quòd fieret pactum de succedendo in bonis præsentibus & futuris, quæ bona ea ratione promittit non alienare sub eorum speciali hipotheca. Nam omnia pacta quæ matrimonique extranea, in contractu matrimonii tolerantur [illegible] recipiente.*tenet Bar.* Talis tamen cautela si donatio fieret de omnibus bonis præsentibus & futuris,nihil valeret de iure communi.quia auferret liberam testandi facultatem.

ARTI-

ARTICLE XXX.

Mais donations vniuerselles ou particulieres entre vifz, ou à cause de mort, faictes en traicte de mariage en faueur desdictz mariez ou leursdictz descẽdans, sont irreuocables, tellemẽt que le donateur ne peult aliener ne disposer des choses par luy ainsi données.

Donatio inter vsales vel particulares inter alios,vel causa mortis facta matrimonij,est irreuocabilis,& impedit omnem 1 *aliam alienationem.*

In tex.in verbo,*à cause de mort*.

Nota quòd ex quo istæ fortiuntur tantum effectum post mortem donatoris,censentur de iure communi 2
reuocabiles, sicut legata & relicta in testamento vel codicillis: tamen hìc fauore matrimonii mutant naturam,& sunt irreuocabiles.

ARTICLE XXXI.

Celuy qui à faict heritier en faueur des mariez ou leurs descendans ne peult faire autre heritier par testament ou autre contract subsequent quel qu'il soit, au preiudice de l'heritier ou heritiers instituez p ledict cõtract de mariage precedẽt.

SVMMAR. IN GLO. ART. XXXI.

2 *Conciliatur hic articulus cum superiore 29.*

Qui ordinauit sibi heredem in contractu matrimonij, non potest mutare ordinationem in primorum institutorum 1
præiudicium.

Ista videtur contraria consuetudini, de qua suprà articulo 29.vbi dicit quòd non impeditur disponere 2
per contractum inter viuos:sed rectè intelligenti non est contrarietas:quia ista dicit quòd per testamentum, nec per contractum potest alium facere hæredem, sed non negat quin possit alienare inter viuos: vt prædixi in d.articulo 29.Nam hæreditas licet de iure pacto dari non possit.l.hæreditas.C.de pact.conuen.tamen secundum Aluernos potest dari in duobus contractibus, videlicet matrimonii, & societatis vniuersalis: vt prædictum fuit,& de isto loquitur hæc consuetudo. Regula [illegible] ; hominis voluntas deambulatoria vsque ad mortem.l.4.ff.de adi leg.sed hoc cessat hic, fauore matrimonii.

ARTICLE XXXII.

Lesdictes conuenances mises & apposées en contract de mariage, ou il y a association entre les mariez seulement,ou entre les mariez & autres,ne sont interrompues par partage subsequent.

Conuentiones de succedendo appositæ in contractu matrimony vbi est societas inter coniuges solos, aut cum aliis, non 1
rumpuntur per subsequentem diuisionem.

Vult hic quòd pacta facta in contractu societatis non rumpantur per distractum, hoc est etiam quòd re- 2
cedatur à societate, [illegible] precedant a pactis matrimonialibus [illegible] est enim vinculum matrimonii,quàm societatis vniuersalis.

ARTICLE XXXIII.

Donations & autres dispositions entre vifz pures & irreuocables faictes en contract de mariage & faueur des mariez, ne sont reuocables, pose qu'il y ait apres enfans du disposant,si n'est quant au droit de legitime.

SVMMA. IN GLO. ART. XXXIII.

2 *Hìc tollitur l.si vnquam.C.de reuoc.dona.*
Cuius quinque extensiones,& totidem restrictiones hìc recitantur.& nu.4.5.6.7.8.9.10.11.& 12.
13 *An verò beneficio illius legis iuramento renuntiari possit,disputatur.*

Per superuiuentiam liberorum non reuocantur pacta & donationes inter vuos in contractu matrimony fauore coniu- 1
gum:tamen non præiudicatur ipsis filiis in iure legitimæ.

Nota quia per istam consuetudinem derogatur l.si vnquam.C.de reuo.dona.cuius materia est frequens, 2
ideo [illegible] dicam eo brevius. Primo ampliatur l.si [illegible] superuentia liberorum [illegible] ; Do.Las.in l.1.col.2.versiculo, tertiò nota.C.de pact.& istud probat, quia tex.in d.l.si vnquam.dicit partem aliquam,quæ verificatur in minima re. Et arbitror istam esse communem:reperio tamen q̃ Alex.consi.40. in 5.col.in 4.vol.istam quæstionem amplè disputat,& nihil concludit. Item Curs.senior.consi.1.col.6.dicit

quòd l si vnquam.non habet locum nisi quando donatio transcendit quartam partem bonorum donatoris.
4 Amplia secundò vt non tãtùm reuocentur donata,sed etiam legata,secúdum Bar.in authen. ex causa.col.4.
5 C.de lib.præte.vel exhæ. Amplia tertiò vt procedat quando aliquis filios non habẽs emit aliqua bona alieno nomine, quæ fuisset proprio nomine empturus, si filios habuisset: quia filii superuenientes poterunt
6 illa reuocare.Ita. Curti. senior consi.2.in fi. Amplia quartò etiam si filii postea nati viuo donatore moriantur,quia donatio semel extincta per natiuitatem filiorum non reuiuiscit,secundum Bar.in l.Titia.§.imperator.ff.de leg.2.Ias.in l.si quis hæredem.C.de insti.& substi.sub condi.fac.Ias.in l.mater.col.1.C. de inoffi.testa. Amplia quintò etiam si interuenerit iuramentum:quia iuramentum regulatur secundum naturam actus,super quo interponitur.l.fi.C.de non.nu.pec.Ita in hoc articulo, quòd non obstet iuramentum,
8 tenuit Soci.consi.21.in 4.vol.vbi multa tradit in hac materia Deci.consi.24.in tertiò vol. Nunc capio restrictiones ad dictam l.si vnquam.vt non procedat in filiis spuriis, vel naturalibus postea legitimatis, latè
9 Do.Ias.in rub.ff.de lib.& posthu.Alex.consi.40.col.6.in 4.vol.amplè Do.Ias.in l.Gallus.§.& quid si tantum.col.15.ff.de lib.& posthu. Restringe secundò vt tantùm habeat locum in simplici donatione facta gratis donatario,secus quando gratia tam donantis quam donatarii Ita Do.Ias.in l.1.col.2 verticulo, tertiò
10 nota.C.de pact. Restringe tertiò,& ista parum differt à præcedenti,quando donatio est facta ob causam. Ita Alex.consi.29.in 3.vol.col.fi.Alex.consi.40.col.5.in 4.vol. Et ibi dicitur quòd non habet locum in donatione ob benemerita:& dicitur donatio ob causam,quãdo donatarius aliquid promisit donãti, puta eum alere.Ita Alex.consi.125.col.penu. in 1.vol. Et etiam dicitur ob causam quando est remuneratoria: amplè
11 Do.Ias.in l.ex hoc iure.col.13.in fi.ff.de iusti.& iure. Restringe quartò quando post superuiuentiam liberorum pater superuixit longo tempore, & tales donationes non reuocant, quia eo casu donatio tempore confirmatur. Ita Do. Ias.in l. si mater.col. penul.C.de inoffi. testa. secutus Bal.ibi. per eum relatum.
12 Restringe quintò si post donationem nasceretur filia,quæ postea renuntiaret bonis paternis cum iuramento,iuxta dispositionem c.quanuis.de pact.lib.sextò.Ita Alex.consi.29.col.fi.in 3.vol. Dubium nunc se offert,vtrum dispositioni dictæ l. si vnquam. posit cum iuramento renuntiari? Do.Ias.in l.pe.in 7.notab.C. de pact distinguit,& credo bene:& dicit, filius habet duplex remedium, vnum quod competit per titulum C.de inoffi.dona.& ex eo fit reuocatio vsque ad legitimam tantùm:& illi tanquam inducto fauore filiorum tãtùm,pater non potest renuntiare. Aliud per d.l.si vnquam.& illi potest renuntiari cum iuramento,per rationem quam ibi tradit. Dubito quòd etiam hoc casu non posit renuntiari, quia etiam militat filiorum fauor, & nõ patris: nisi fortè filius decederet viuo patre,quia tunc cessat fauor: & causa fauoris reperio etiam quòd Curti.senior suo consi.1. consuluit quòd dictæ legi non potest renuntiari: & se subscripsit Soci.vt videre potes in consilus 1.2.& 3.Fely.in c.si diligenti.de foro compe.vbi diffusè tractauit materiam, quando iuribus sue talibus possit renuntiari,item cum iuramento,& libitus fuit ponere de ista renuntiatione.

ARTICLE XXXIIII.

L'heritier institué par contract de mariage est tenu de payer & respondre de toutes charges hereditaires du defunct, tant actiue que passiue, comme feroyent heritiers ab intestat:mais ledict heritier ainsi institue par contract de mariage, sera receu à renoncer à ladicte succession.

SVMMA. IN GLO. ART. XXXIIII.

Ratio consuetudinis pulchrè redditur.

1 *Hæres in contractu matrimonij institutus habet actiones actiuas & passiuas ad instar aliorum hæredum ab intestato: admittitur tamen si velit hæreditatem repudiare.*

In tex.in verbo,*renoncer.*

2 Ratio est,quia fauori suo potest quilibet renuntiare.l.pe. C.de pact. Et adeundo quasi contrahitur, sed contrahere nemo cogitur inuitus.l. nec onere.C.de iure deli. Nec obstat quod aliter institutus consenserit dictis pactis, quia ille consensus eo tempore nihil potuit operari, cùm hæreditas adhuc sibi non esset delata, & ideo non potuit acceptari, nec repudiari.l. is qui hæres.ff. de acqui.hære.l.delata & ibi glo.ff.de verbo.signi. 3 Et quando hæreditas dicatur delata largè vel strictè,declarat Do. Iaso,in l.1.col.2.C.qui admi.

ARTICLE XXXV.

Et se pourra ledict heritier institué par contract de mariage rendre heritier par benefice d'inuentaire du defunct, si bon luy semble, ou il n'y auroit aucun du lignage dudict defunct qui se voulsit porter heritier simple, ou par benefice d'inuentaire:lequel sera à ce preferé audict heritier conuentionnel.

SVMMA. IN GLO. ART. XXXV.

2 *Quo ordine prælatio hîc fieri debeat.& nu.3.& 4.*

1 *Hæres conuentionalis potest uti beneficio inuentarij, eo tantùm casu quo hæres de agnatione non vult simpliciter, aut cum*

cum beneficio inuentarij hæreditatem acceptare:quia præferretur conuentionali.

Sequitur ex dictis quòd ista prælatio agnati habet tantùm locum quando ille conuentionalis vult vti beneficio inuentarij:si autem simpliciter accepter,præferretur agnato.

In tex.in verbo,*ou il n'y auroit aucun de*

Colligo ex his dictis quòd ista prælatio non tantùm conceditur primo agnato,sed omnibus de agnatione:est tamen ordo seruandus.nam proximior preferretur sequenti,& sic de singulis: quia ordo charitatis & affectionis semper militat pro proximiore:arg.l.cum accutissimus.C.de fideicomis. Et patet bono exemplo, 3 quia si pater instituit filium,& filios filii,licet natura copulę ponitur inter personas,sit copulare æqualiter,tamen fallit quando ponitur inter personas dilectas:quia tunc copulat successiuè,secundum ordinem charitatis, & sic nepotes intelliguntur vocati, patre defuncto: ita Do.Ias.in l.Titiæ textores.§.nihil.ff. de leg.1. Et in terminis quando aliqui vocantur sub nomine [illegible] agnationis vel familiæ, intelliguntur vocati 4 ordine successiuo.habes Deci.consi.425.col.2.verticulo,ita ergo hoc dicendum est.in 3.vol.

ARTICLE XXXVI.

Donation faicte entre vifz par personne malade de maladie dont len espere la mort de prochain,ou dont la mort s'ensuyt prochainement,est reputée & censée donation à cause de mort.Et ne vault que de la quarte partie des biẽs du donnant, chargée comme dessus.Et est reuocable comme donation à cause de mort, & autres dispositions de derniere volunté.

SVMMAR. IN GLO. ART. XXXVI.

2 *Ius commune huic consuetudini non conuenire.*
3 *Modicum tempus in iure quando dicatur.*
4 *Quæ sit huius consuetudinis ratio.*
Quibus in casibus in iure infirmitas excusset.

1 *[illegible] nationis causâ mortu, grauatæ oneribus, de quibus suprà:& est reuocabilis ad instar aliarum ultimarum voluntatum.*

In iure communi sanus mente,licet infirmus corpore,potest contrahere.l.sanum.C.de transac.Item te- 2 stari [illegible].C.de testa.[illegible].Quod [illegible] quòd tempore confirmetur,arg.eorum quæ dixi suprà articulo 33 incipiente,*donations*.verticulo,restringe quartò.vbi allegaui Do.Ias.in l.mater.col.1.C.de inoffi.testa.

In tex.in verbo,*s'ensuyt prochainement.*

Quæro,quod tempus dicatur paucorum dierum? secũdum regulas cancellariæ Ronione dicitur viginti 3 dierum:patet, quia renũtians debet viuere viginti diebus post mandatum ad renũtiandum, alàs beneficiũ vacat per obitum.Ita declarat Fely.in c.quia verisimile.col.2.versi.& de ista renuntiatione,&c.de præsump. vbi dicit dictam regulam esse 18.in iure dicitur decem dierum.l. quod dicimus.ff.de sol.& propterea dicit glo.in l.si debitori.in fi.ff.de iudi.quòd hodie confitentibus debita fiunt præcepta de soluendo infra decem dies.Et licet dicatur in illa l.si debitori.quòd modicum tempus dicitur iudicis arbitrio, illud est verum, & [illegible] d.l.si debitori.& notatur per glo.ibi. Sed quando terminus non est positus in iudicis arbitrio, sed iudex est tantùm executor temporis infiniti à lege,statuto, vel consuetudine indistincti, vt hic, arbitrarer modicum temporis esse spatium 10.dierum:quia statutum & consuetudo recipiunt interpretationem passiuam à iure communi.Bar.in l.1.§.lex Falcidia ff.ad l.Falcidi.fateor tamen quia casus est quotidianus,quòd egeret regia aut supremi senatus declaratione.Et generaliter quando tempus dicatur magnũ vel modicum,plures remissiones tradit Fely.in c.plerunque.de rescrip.Et ibi dicit quòd si promitto simpliciter,in tribus terminis,intelligitur de tribus annis. Quæro quæ possit esse ratio huius consuetudinis? dic q̃ potuit esse quia secun- 4 dum Anto.de But.in c.2.de cõsue.donatio facta ab infirmo præsumitur esse donatio causâ mortis,nõ inter viuos:tamen illam decisionẽ reprobant doc.maximè Do.Ias.in l.quæ dotis.col.7.ff.sol.matri.Et ibi amplissimè tractat in dubio quando donatio præsumatur inter viuos, & quando causâ mortis, & modos cognoscendi & discernendi vnam ab altera.

In tex.in verbo,*par personne malade.*

Infirmitas & maximè febris quando dicatur grauis & quando sit in consideratione,vt præstet excusatio- 5 nem quòd quis non teneatur etiam vocatus à iudice comparere: habes pulchrum textũ in l.quæsituri.ff.de re iudi.& ibi Bar.ponit qualiter probetur infirmitas.Sed si tu vis contracapitulare,dicas,quòd is qui dicit se infirmum fuit visus facere exercitium & actus incompatibiles cum infirmitate allegata. Ita docet Panor.in c.tenor.col.1.de re iudi.

ARTICLE XXXVII.

Et ne se peult dire ledict donataire saisy desdictz biens donnez, mais fault qu'il les ait par les mains des heritiers ab intestat.

Donatarius causâ mortis capit possessionem de manu hæredis ab intestato, & sic habent locum ea quæ 1 suprà dixi per l.non dubium.C.de lega.

ARTICLE XXXVIII.

Et en telles donations faictes à cause de mort, ou prenans effect par mort, suffisent deux tesmoings auec vn notaire, ou quatre tesmoings sans notaire, & sans y garder autre solennité ne nombre de tesmoings requis de droit pour la vallidité d'icelles.

SVMMA. IN GLO. ART. XXXVIII.

2 *Consuetudinem circa numerum testium in donatione, de qua ibi, exponit remissiuè.*

1 *In donationibus causâ mortis sufficiunt duo testes cum notario, aut quatuor sine notario.*

2 Ista consuetudo minuit numerum testium requisitum de iure in donatione causâ mortis, qui est quinque testium, de quo in l.fi.C.de dona.causâ mortis. Et circa istam diminutionem me refero ad dicta suprà in titulo *des testamens*, article 48. incipiente, *& ne seront* in verbo, *par faute de nombre de tesmoings*.

ARTICLE XXXIX.

Le mary constant le mariage peult donner à sa femme tous & chascuns ses biens ou partie d'iceulx, sauf la legitime aux descendans. Et sont telles donations & dispositions bonnes & valables par ladicte coustume.

SVMMAR. IN GLOS. ART. XXXIX.

2 *Quare aliud in uxore quàm marito statutum sit, pluribus discutitur. & nu.3.*

1 *Maritus constante matrimonio potest non tantùm donare partem bonorum, sed uniuersa bona uxori, absque præiudicio descendentium in legitima.*

2 Contrarium disponit consuetudo in vxore quæ non potest donare marito: suprà, eo.titulo articulo 9. incipiente, *Il sera loisible*. Ita communiter disponit æqualiter in vtroque prohibendo donationem fieri, ne se mutuo amore habeant spoliare. tex.in l.1.ff.de dona.inter vi.& vxo. l.donationes quas parētes.C. de dona.ante nup. Et cum militet eadem ratio in viro, quæ in vxore, & sint in multis parificati, non bene possum speculari quare fuerunt introductæ diuersæ cōsuetudines. Nam l.fictione.maritus & vxor sunt eadem caro & idē corpus, et debent in omnibus bona, alibi dicit Spec.in titulo de feudis.§.quoniam.versi.vigesimò quæritur quòd vxor & vir non iudicantur ad imparia, sed vna est lex eorum. Idem Spec.in titulo qui filii sint leg.versi.nunc dicamus dicit quòd vxoris & viri vna est domus & familia, & quæ promissionis. Item maritus & vxor facere dūt reciprocè ab intestato deficientibus propinquis. l.1.C.vnde vir & vxor. Item sunt correlatiui, & naturaliter relatiua sunt, quòd dispositum in vno habeat locum in alio. l.1.C.de dot.promiss. Pro his & aliis rationibus quæ possent adduci, videbatur quòd maritus & vxor non debuissent iudicari ad imparia in facultate donā... men credo quòd ista fuerit ratio consuetudinis, quia de iure communi vxor remanet in potestate patris. l.a.§. quòd si in patris.ff.sol.mat. & de iure consuetudinis transit in potestatem mariti: vt habetur hoc tit. arti... Et ideo consuetudo timuit ne ex virtute potestatis maritalis vxor aliquando cogeretur à marito disponere pro suo arbitrio. Et ratione illius potestatis non potest negari quin maneret certus metus reuerentialis. Ista ratio est pertinaxa, & non concludens ex duobus. primo quia non est simpliciter verum quòd vxor transeat in potestatem viri: vt probaui in c.1.prælegato. Item & secundo, quia solus metus reuerentialis non facit contractum meticulosum, nisi verbera aut minæ præcesserint. Ideo dicendum videtur quòd consuetudinarii mouerūt ad hanc inequalitatem: quia facilius mulier subducitur & fallitur quàm vir, vnde Ouidius: Fallere credentem non est operosa puellam Gloria, simplicitas digna fefellit eos. Item vxor est fragilior sexu, & minor metus sufficit in ea, quàm in viro: vt alibi probaui. Et experientia, quæ est rerum magistra. cle. quamsit. de elec. reddit in aperto quòd sæpius mulieres à viris ad timorem ac trepidationem trahuntur, quàm econuerso. Circa istum tex. aduerte quòd consuetudo permittendo fieri à viris donationem debet intelligi quando aliter faciendum maritus sponte & sine importunitate mulieris inducitur, per ea quæ plenè tangit titulo *des emphiteoses* c.21.arti.14.nu.9. Et si secus diceremus propter verba generalia consuetudinis, sequerentur duo specialia in eadem causa lucrativa, contra glo. in l.1.C. de dot.promiss. Alterum quod esset contra legem prohibentem donationem inter coniuges: & alterum quòd donationes factæ per importunitatem valerent. Vide quæ ibi scripsi, quia hic opportunè sederunt.

In tex.in verbo, *sans la legitime*.

Consuetudo semper cōseruat ius legitimæ, & sic cōcordat cum titul.C.de inoffi.dona.& de inoffi.testa.

ARTICLE XL.

En trois contractz len peult disposer de ses biens à son plaisir & volunté, & en priuer ses vraiz heritiers, sauf la legitime aux descendans. C'est à sçauoir par contract de mariage, association vniuerselle, & donation entre vifz. Lesquelz contractz & conuenances y apposées saisissent les contrahens lesdictz mariages, associations & donation, & leurs descendans, les cas aduenuz.

SVMMA.

SVMMARIA IN GLOS. ART. XL.

2 *Quid voluntas, & quid sit committere voluntati alterius, aut ut liberè aliquid fiat. & nu.3.4.5.6.7.8.& 9.*

10 *Cautela qua pater priuet filium legitima.*

In tribus contractibus matrimonij. [illegible] uniuersalis, & donationis inter uiu[illegible] dispositio, saluo iure legitimæ: & habet locum sasina adueniente e[illegible]. 1

In text.in verbo, *& voluntè*,

Q[illegible] B.ld.in l.in mentis.in 3.col. versicu. modo venio ad quæstiones. C.de contrahen.emp. Et licet sit regula quòd voluntas testatoris sit seruanda, l. in conditionibus.ff.condi.& demon. l.nemo potest.ff.de leg.1. fallit quia aliquando iudex potest ex causa recedere à voluntate defuncti, quando nocet pupillo. Puta quia non expedit pupillo habere tutorem testamētarium, quia post testamentum mutauerat conditionem in pens[illegible], iudex potest prouidere de alio. Bar.in l.in confirmando.ff.de confir.tut.vel testator prohibuit fieri inuentarium, iudex videt confectionem expedire pupillo, non admittet talem tutorem ad administrationem, nisi prius inuentario confecto. Bar.in l.si plures. In l.§ quâuis ff. [illegible] Imol.tut. Vel [illegible] quia iubet domum dirui sine causa legitima. l.filius.§.ædes.ff.eo.tit. Et regulariter quando voluntas testatoris est dubia, interpretatio pertinet ad iudicem. l.voluntatis quæstio. C.de fideicommiss. Quando aliquid committitur iudicis voluntati, intelligatur de voluntate regulata à iure. Bart.in extrauag.ad repri.in verbo, videbitur. Item in his quæ non possunt ordinari nisi secundum æquitatem vel de iure talis voluntas debet regulari secundum arbitrium boni viri. Bal.in l.3.C.de dot.promiss.& in l.penul.versic.quæro ergo si in compromisso C.de arbi. Et illud procedit nisi dictum sit in libera voluntate iudicis. Bar.in l.fi. in princip.in o quæstione, ff.de leg.1. Nam talia verba non important arbitrium boni viri. vt declarat Fely.in cap.1.col.13. versic.fallit octauo.de consti.& vide quæ infrà dixi nume.7.& 8. Et prædicta procedunt in iudice, sed in superiore à lege voluntas habetur pro ratione, secundum Fely.in cap.fi quando.col.8.versi.vbi verò.de reseri. & disputando de eius voluntate declarata ex certa scientia, quis incurreret crimen sacrilegii. tex.iuncta glo.in l.disputari.C.de crimi sacri. Et si dicatur facias pro arbitrio tuæ voluntatis. ista verba important arbitrium boni viri. [illegible] in c[illegible].minus parua.de excel. præ. Et in materia est aduertendum, quia aliqua committuntur voluntati iudicis, & in eis habet locū tex.non quicquid.ff.de iudi.vbi iudex nō tenetur facere omnia quę potest. Aliquando aliqua cōmittuntur arbitrio, discretioni, vel conscientiæ, & ista important arbitrium boni viri. Et si iudex non faciat quòd bonus vir fuisset arbitraturus, potest appellari: & poterit superior reformare arbitrium inferioris supplendo, vel minuendo, vt sibi videbitur. Ita colligo ex notatis Inno.in cap. [illegible] de fer. Fely.in cap.[illegible] per tuas.col.fin.de testi. plenè loquitur, & in specie, quando superior dicit, facias prout tibi visum fuerit. non importat arbitrium, & nō potest appellari secundum Fely.col.14.versi. & si dicatur prout tibi visum fuerit. aliter tamen dicit col.16.versic.& si dicatur secundum quod tibi videtur. etiam in specie tradit do.Ias.in l. quod iussit. col 10.ff.de re iudic. Ex his potest reprehendi Paul.de Castr.in suis exemplis traditis in dicta l. non quicquid.ff.de iudi.in quibus dicit ꝙ non est licita appellatio: imo est licita, quia important arbitrium boni viri. Et quia suprà dixi vnū verbū quando in dispositionē dicitur libera voluntas: istud verbum libera quantū importet, & quando quis dicatur posse libere actū facere, vide plenè Curs[illegible].minorē, in suis consilius terd.consi.1.aut 2c.liber nunc non est apud me, ideo alternatiuè loquor. Poteris tamen videre Fely.in rubr. de consti. col.secunda, versic.sed quod. vbi dicit, quòd illa non dicitur libera potestas ad cuius exercitium alius requiritur, allegat vulgatam glos.in clemen.dudum.in verbo, libere.de sepulchr. Et nota quòd verbum, libere, aliquādo restringitur secundum subiectam materiam, & ideo si papa contulerit alicui liberam facultatem eligendi, non poterit tamen indignum eligere. Ita declarat Deci.in c.si pro debilitate.col.5.versi. notandum tamen est.de offi.delega. Item per talem concessionem nō intelligitur ꝙ possit alteri præiudicū afferre. Item [illegible] Deci.in [illegible] si quidem [illegible] dum liberum arbitrium iudici in procedendo, an teneatur obseruare solēnitates iuris positiui: & verum possit eligere non idoneum: item & præiudicare tertio. Iterum quæro, si sit mandatum iudici ꝙ procedat de consilio alterius, an actus factus in contrarium valeat? declarat Deci.in cap.ex parte.de constit.& dixi in tit. 21. *des mineurs*. arti.3.nu.8. 2 3 4 5 6 7 8 9

In tex.in verbo, *& en priuer ses vrais heritiers*.

Ista prouisio nō extē[illegible] & nō habet causam exhęredādi, saltē quæ probari possit, quomodo satisfaciet suo impio voto? vide Bar.in l. hæreditarū.ff.de bo.auth.iu.pos.vbi secutus Dy. dicit ꝙ alienet omnia bona titulo oneroso: sed an tūc possit competere aliquot remedium, vide notata per do.Ias.an §.item si quis in fi audem.col.1.insti.de actio.

ARTICLE XLI.

Donations entre vifz faictes sans insinuation valent & tiennent.

SVM. IN GLO. ART. XLI.

2 *Quare donationis insinuatio introducta sit, & quid sit. & nu.3.*

4 *An necessaria sit in donatione ob causam, uel remuneratoriam.*

5 *Coram quo iudice fieri debeat.*

6 *An iuramento donatio sine insinuatione iure communi confirmetur.*

7 *An constitutio regis Franciæ circa insinuationes tollat hanc consuetudinem.*

De consuetudine solennitas insinuationis est sublata.

2 Quia materia insinuationis est frequens, maximè in Gallia, vbi omnes donationes sunt insinuandæ ex regia constitutione vt patet in publicatis 1539. art. 142. fo 81. Quæro quid sit insinuatio? dic quòd est facere donationé recogi in scriptis coram iudice. Bar. in l. modestinus. ff de dona. Et ibi quærit de pluribus quæstionibus, sed tantùm attingam eas in quibus est aliquid addendum, in cæteris me remitto ad eum ibi.

4 Et primò quærit quare fuit adinuenta ista solennitas insinuationis. Item vtrum insinuatio sit requisita in donatione ob causam: & se remittit ad l. Aquilius. ff. de dona. Et ibi tantùm quærit de donatione remuneratoria, & quæ fit ob benemerita: & cõcludit quòd non requiritur. do. Ias. in l ex hoc iure. col. 10. ff. de iusti. & iur. distinguit inter causam de præterito, & causam de futuro. & ibi ponit vtrum de benemeritis credatur assertioni donantis. Cui addo Ang. in §. aliæ. insti. de dona. Deci. consil. 366. in 3. vol. vbi dicit quòd quando donatio fit inter personas non prohibitas, sufficit assertio benemeritorum in genere. Ias. remissiuè in l. ex hoc iure. col. 10. versi. vbi subdit vnum. ff. de iusti. & iur. Et vtrum habeat hoc locum in omni donatione ob causam, vide Alex. in apostil. ad Bar. in d.l. modestinus. Et coram quo iudice debeat fieri, licet Bar. in d.l. modestinus. dicat coram quocunque: tamen ad euitandum fraudes, melius esset consilium quòd fieret coram ordinario quàm coram extraneo iudice, coram quo fraus nõ ita facilter potest deprehendi: & ideo in regia cõstitutione superius relata, in princi. mandatur eam fieri coram ordinario partium, vbi res donata est situata.

6 Vtrum iuramentum suppleat deffectum insinuationis? communis opinio est quòd sic, etiam si sit simpliciter interpositum super contractu, fortius quando est renuntiatum legi requirenti insinuationem. Ang. in §. aliæ. insti. de dona. ample concludit Deci. in pluribus consiliis, sed potissimum cõsil. 424. in 3. vol. licet Soci. in consil. 22. in 4. vol. disputet & non audeat firmare, tamen firmat idem Deci. consil. 431. in 3. vol. Se offert notabilis quæstio, de qua sæpe in hoc loco Montisferrandi fui interrogatus. hæc consuetudo vult quòd

7 donationes non egeant insinuatione pro earum validitate: ius commune vult quòd si excedant aureos 500. insinuentur: aliàs illud plus non insinuatum redditur inutile. constitutio regia vult quòd omnes donationes insinuentur, aliàs corruant in totũ. & dicit constitutio, *tous*. & qui totum dicit, nihil excludit. Quæritur vtrũ generalis constitutio regia habeat locum in Aluernia vbi est cõsuetudo specialis? pro parte negatiua facit regula quòd constitutio generalis non tollit speciales & locales consuetudines, de quibus in specie, nec in genere est facta mentio. c. 1. de constit. lib. 6. facit etiam regula, generi per speciem derogatur. In contrarium facit quando consuetudo semel derogauit legi, vt in hac patria, si postea fiat lex generalis concordans cum iure

8 communi, tunc consuetudo media succumbit. Ita decidit Ias. post Bar. in l. de quibus. col. 13. ff. de legi. Dicet aliquis: argumentum procederet si lex indistinctè requireret insinuationem, & cõsuetudo diceret non requiri: lex generalis superueniens & cõcordans cum iure communi tolleret consuetudinem mediam, & ita procederet argumentum de quo suprà: Sed hic lex tãtùm requirit insinuationem vltra 500. aureos, & ideo constitutio regia non omnino concordat cum lege communi. Sed quòd cõstitutio generalis deroget speciali cõsuetudini, facit [illegible] quando generalis dispositio respicit publicum fauorem. Ita do. Ias. in loco proximè allegato. Et quòd in ista cõstitutio de insinuando respiciat ius publicum, vult Bar. in d.l. modestinus. ff. de dona. dum dicit quòd ei renuntiari non potest, quia fuit introducta ad euitandas fraudes. Idẽ Bar. in l. sancimus. C. de dona. vbi allegat legẽ ius publicum. ff. de pact. & ibi Ias. col. 1. dicit, ꝙ quando lex dat formam vel solennitatem, dicitur conuenire ius publicum: intelligo tamẽ secundario: quia illi potest renuntiari cum iuramento. Felyn. in c. si diligenti. col. 3. de foro compe. Deci. consil. 414 & consil. 431. in 3. vol. Quæ posset dissuadendo dici posset, immo regi facit ꝙ ista constitutio apud omnes obseruaretur: & ita nunc in hac patria pro euitando dubio inoleuit omnino practica non insinuandi donationes. Post scripta audiui dominum locumtenentem generalem Montisferrandi, attestantem sibi dicti audiuisse à magnifico domino Bailluo domino Chazeroni, ꝙ hoc anno 1545. fuerat Parisius allegatum constitutionem regiam non vẽdicare sibi locum in hac patria Aluerniæ, nec derogare cõsuetudini ipsius patriæ. Constitutio tamen regia fortè locum haberet in patria Aluerniæ quæ regitur iure scripto: quia consuetudo non refragaretur. Et circa istam materiam cadit quæstio, vtrum si fiat donatio clerico, reddatur nulla ipso facto? Et videtur quòd sic, quia ratione defectus insinuationis? breuiter cõclude secundum Felyn. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 32. versi. primum est. de consti. quòd aut donatio fit clerico respectu ipsius, & tunc erit nulla: aut respectu ecclesiæ, & tunc valebit. & ita vult in effectu Felyn. ꝙ statuta vel consuetudines respicientes solennitatem actus, ligant clericos, & eorum ecclesias. Aduerte ꝙ talis donatio si fiat absenti ante acceptationem, nihil prodest. iuxta l. absenti. ff. de dona. Et nõ est inconueniens, c. si tibi. de præben. li. 6. Idẽ in priuilegiis: vt plenè declarat Felyn. in c. cognoscentes. col. 3. versic. tertiò limita. de constitu. Idem in aliis concessionibus secundum Felyn. ibi, saluo in legatis & vltimis voluntatibus: quibus ignoranti acquiritur. Et in casu specialiter quando restituta dispositiua ecclesiæ, quia gratia prodest eam ignoranti, secundum Felyn. in loco prædicto.

ARTICLE XLII.

Donations entre vifz faictes tant à perſonnes eſtranges que es propres enfans etiam non emancipez, de tous biens preſens ou partie d'iceulx, valent, tiennent, & ſaiſiſſent: mais quand les donations ſont vniuerſelles, de tous biens preſens & aduenir, elles ſont bonnes & vallables, quand il y a retention d'vſufruict, de tout ou de partie & non autrement, ſauf la legitime, comme dict eſt.

SVM. IN GLO. ART. XLII.

2 *Ius huic consuetudini contrarium esse.*

3 *Quandoque*

3 *Quandoque tamen iure communi subsistere. & nu. 4. 5. & 6.*
7 *Donatio omnium bonorum quando procedat, remissiuè. & nu. 8.*
9 *In quo hodie emancipationis & patriæ potestatis sit sublata differentia.*
10 *Quæ sit natura huius dictionis aduersatiuæ, sed.*

Donatio omnium bonorum præsentium, facta non tantùm extraneo, sed etiam [illegible] habet sasinam. Sed ista omnium bonorum præsentium & futurorum, valet [illegible] legitima. 1

De iure communi donatio facta filio in potestate, non valet l donationes quas parentes. C. de dona. ante nup. Verũ est quia cõfirmatur morte. l. Papinianus. cũ gl. ff. de dona. inter vi. & vxor. Intellige qñ interuenit traditio. Ias. in d.l. si donatione. col. 3. versi. tu defende C. de collo Et in dubio videtur pater donare, vt filius habeat in peculiũ profectitium. Amplé do. Ias. in d.l. si donatione. col. 1. C. de colla. Vbi limitat duobus modis: primo quando pater emit fundum [illegible], & tradit. Item quando donat ob benemerita: & tunc statim valet donatio tribus [illegible] 2 3 4 5

[illegible] Primò quòd talia merita verè appareant, nec in hoc staretur assertioni patris. Secundò quòd talia benemerita sint æqualia rei donatæ, hoc est quòd filius fecerit tale meritum erga patrem, quòd si fuisset extraneus tantùm fuisset lucratus: aliàs donatum quod excederet meritum non valeret. Tertiò requiritur quòd talia benemerita non sint obsequialia ad quæ filius tenetur: quia illa non exigunt remunerationem. Ita do. Ias. in d.l. si donatione. col. 4. versi. nota tamen diligẽter. C. de colla Nota etiam quòd de iure communi talis donatio firmatur instrumento vt tam [illegible] 6

gãdo do. Ias. in l. pacta quæ cõtra. C. de pact. & plenissimè per eũdẽ in l. frater à fratre. in 1. lectu. col. 24. vers. decimò prædicta regula fallit. ff. de condi. inde. Et quia materiã huius consuetudinis circa reseruationes, plenè tractaui suprà art. 21. incipiente, *donation entre vifz*, ideo non repeto.

In tex. in verbo, *de tous biens presens.*

Donatio omnium bonorum præsentium valet. Idem voluit Bar. in l. fi. col. 4. versic. si verò esset donatio. C. de pact. Alex. consil. 12. in primo vol. col. 1. Roma. consil. 95. in 1. col. intelligit ibi Bart. quando donauit omnia bona mea præsentia post mortem meã quia sic intelligeret de donatione quæ haberet effectum de præsenti, cessarent duæ rationes, quas allegat Primo, quia posset superuenire aliquid, si nihil haberet, non video ratione quo fundari posset tale lucrum: quia (vt dicit philosophus) ex nihilo nihil fit. Item non posset testari de fructibus quos in eam bonis donatis de præsenti contra se esse [illegible] 7

& doc. intelligunt de donatione quę habet effectum de præsenti, non obstãtibus argumẽtationibus, de quibus suprà, cum suis dispositionibus [illegible] Si donatio facta in [illegible] potestate l. ibi comprehenda in legitima, vide Soci. consil. 18. in 4. vol. Ias. in l. vt liberis. col. 7. C. de colla. 8

In tex. in verbo, *non emancipez.*

Nota ꝙ hodie de iure communi sunt sublatæ differentiæ emancipationis, & patriæ potestatis, quantũ ad successionem ab intestato: idem agnationis & cognationis. §. nullam. in authen. de hære. quæ ab inte. de quo dicto vide plenè do. Ias. in l. si emancipati. col. fi. C. de colla. 9

In tex. in verbo, *mais.*

Idem est dicere ꝙ sed. natura huius aduersatiuæ sed, est, si adiungitur copulæ, vt hîc, aduersatur in facto & non in iure: quia importat factum diuersum sed idem ius, quãdo est sine copula, aduersatur in facto & in iure. Bar. col. fi. & ibi do. Ias. col. 3. in fi. in l. 1. ff. ne quis eum qui in ius voca. est vi exi. Et sic est præsupponendũ quòd in prima parte [illegible] erat [illegible] retentio. Sed dicta donatio erat facta vt haberet effectum post mortem, licet esset facta inter viuos: quia talis donatio sustineretur, secundum Bar. & doc. in l. fin. C. de pact. Aliàs si diceremus esse factam inter viuos & efficaciter sine dilatione, indigeret retentione fructuũ, & esset locus legitimæ: quia nihil differet à donatione præsentium & futurorum in effectu: quia vt dixi, ex nihilo nihil fit, & nihil remaneret de quo testari posset: quæ duo reddunt donationem præsentium & futurorum nullam. tamen Bar. & ibi doc. in l. fi. col. 4. versi. si verò esset donatio inter viuos. C de pact. tenẽt quòd talis donatio omnium bonorum præsentium valeat. Idem tenet Alex. consi. 12. col. 1. in 1. vol. Ro. cõsi. 95. in 1. col. & ita tenendum est vt prædixi. 10

ARTICLE XLIII.

Le mary conſtant le mariage quand il iouyt auec ſa femme des biens parafernaulx & aduentiz de ſadicte femme, fait les fruictz d'iceulx ſiens, en entretenant leſdictz biés en bon eſtat & ſuffiſant, ſinon que autremẽt entre eulx ait eſté accordé & conuenu.

SVMMARIA IN GLOS. ART. XLIII.

1 *Explicatur rem. [illegible].*
3 *Quid importent ablatiui absoluti.*
4 *An argumentum à contrario sensu in consuetudinibus rectè sumatur.*

Maritus administrans bona parafernalia & aduentitia uxoris, & ex eius permissione eis utendo, facit fructus suos, ma 1
mutuando res ipsas in bono & sufficienti statu, nisi aliter inter eos fuerit concordatum & conuentum.

De ista materia plenè dixi suprà art. 1. vbi tractaui quæ dicantur parafernalia, & de quæstionibus in ipsis 2
parafernis contingentibus.

In tex. in verbo, *entretenant.*

3 Ii est manutenendo. Et resoluuntur ista verba in ablatiuum absolutum, quod de sui natura inducit con-
4 ditionem. l. a testatore. ff. de reg. Bartol. in l. 1. ff de condi. & demon. & hic erit sensus, si maritus manute-
neat illa in manutenendo à contrario sensu, ex v. consuetudinis non tacit fructus suos. Dicet aliquis, poterit ne argui a contrario sensu in materia consuetudinis? dico quod sic, sicut in materia statuti dicit do. Ias. secutus cæteros in l. 1. col. 11. versi. limita istam conclusionem. ff. de off. eius cui man. est iur. vbi vult quòd quando statutum nihil operaretur, sed esset superfluum, nisi sumeretur argumentum à contrario sensu: tũc sumitur exceptio in statuto. Cauetur quòd liberi non existentibus masculis filiæ succedant patri ab intestato, à contrario sensu vult quòd existentibus masculis excludantur in proposito consuetudinis, quæ vult quod bene administrando facit fructus suos, & idem vult ius commune. l. de his. C. de dona. inter vi. & vxo. Ias. in l. maritus. col. vltima & n. C. de procur. vt consuetudo aliquid operetur, est declaranda vt à contrario sensu velit quòd male vtendo proprietatibus, non capiat fructus suos.

ARTICLE XLIIII.

Le mary suruiuant sa femme, y ayt enfans ou non descendans dudict mariage, gaigne à luy & es siens, pour en disposer à son plaisir & volunté, les lict, robbes, coffre, linge & ioyaulx de sadicte femme, à la charge de la faire enseuelir & payer les funeraulles selon leur estat & condition.

SVMMARIA IN GLOS. ART. XLIIII.

2 *In quo discrepet hec consuetudo iuri communi. & nu. 3. 4.*
5 *Quid uenial appellatione lecti. & nu. 6.*
7 *Quid appellatione uestium. & nu. 8.*
9 *Quid, si maritus præcesserat, quæ uestes ab hærede illius eiusdem restituende sint.*

1 *Mortuo superstite, uel existente filio siue non ex illo matrimonio descendente, lucratur lectum, uestes, coffrum, lingeria, & iocalia, quæ tempore mortis mariti reperiuntur, cum onere exequiarum & funeralium secundum statum & conditionem.*

In text. in verbo, *ioyaulx.*

2 **Nota quòd de iure communi talis successio pertineret filiis quo ad proprietatem, & patri quo ad vsumfructum & talis dicitur bona aduentitia l. oportet C. de bo. quæ lib.**

In tex. in verbo, *pour en disposer à son plaisir.*

3 De iure communi omnia bona quæ pertinent ad patrem ex bonis vxoris tenetur cõseruare filiis dicti ma-
4 trimonij, quòd tradit Ioan. de Imo. in l. de illud quod dicitur de matre vel temony. C. de iure dot. huius etiã communiter per doctores. Dec. consil. 17. Aret. consil. 21. col. penult. Dec. cons. 26. nisi vel hoc esset de pacto dotis, secus tamen in lucro dotato ex prouidentia statuti vel consuetudinis, vt in casu nostri statuti. Ita tenet Imo. ibi & communiter.

In text. in verbo, *de lict.*

5 Ex quo apparet hoc quod Ias. ex Imo. tenet, scilicet quòd lectum lectica & pretiosa ad vsum lecti ordinata. Ita Imo. in l. de illud. & in §. fi. de dot. Et hoc tribuendo quando maritus legat cameram cum lecto, quid com-
6 prehendit, quæ tamen non est. Nec stabit hoc quòd legatur præmittitur, dum tamen, victum, vita & edi cum, quæ tamen ad ea quæ pro commodo vitæ non pertinent, non possunt extendi. Barto. tractando de alimentis verbo, pro victu tribuendo. Illud etiam vult Ias. in l. cum §. qui transigit. ff. de transac. Dicit hic consuetudo quòd omnes vestes status lectum, varietates, per forte est consuetudo in hac patria, sicut est in pleriſque locis, quamuis in Pedemontio apud rusticanos, apud quos tantùm vxor quod defert offerendo domui mariti, defert lectũ fulcitum necessarius, & illud lectum ultimato præcedenti decessum, additum venit in restitutione dotis.

In text. in verbo, *uestes.*

7 Vestium appellatione veniunt quæ ex pluribus speciebus componuntur, de pilis, ut vestes §. 1. ff. de au-
& arg. leg. Aurea vestes sunt texturæ, & de his loquitur hæc lex. Aurea, purpureas, vt habetur ampliatd.
8 l. 2. §. vltimo. Vestimenta mulierum. Vestes enim mulieres debent præmaritari, ut vxoris vestes & alia bona vxoris maritus possidet, præmaritari mariti, ut vxoris, licet de communi habuerit, tenetur cõsu-
9 mum. C. de vxo. præma. Dicitur ex consuetudine, quod tales vestes pertineant, declarat vestes. Quæritur de vestibus communibus maritis præsecerat, vt quæ habentes maritus tenetur restituere vxori omnes vestes & alia. Bart. in l. fi. ff. de vulg. & dicit quod vestes quibus vxor vsus retinetur pretiosas. Intelligo de vestibus emptis a marito, vende de his quas vxor habuit a domo secum. Bar. tenet Alex. in d. l. in his latis consilio 31. col. 4. vers. & hoc in decis. ponit de iocalibus & hoc dicit communiter. Et de hac materia vide Aret. consil. 21. Aluernia appellatione veniunt etiam pretiosæ, vt addat iam communiter, & non videtur esse contra consuetudinem.

ARTICLE XLV.

Et au cas cõtraire, la femme qui suruit recouure & gaigne ledict lict, linge, robbes & ioyaulx, en l'estat qu'ilz sont lors.

SVMMARIA IN GLOS. ARTIC. XLV.

2 *De annulis & supellectile gratia uxoris comparatis hic intelligendum esse & nu. 3. & 4.*
5 *An uero de annulis ab uxore contractis donatis intelligatur.*

Vxor superuiuens lucratur lectum, lingeriam, uestes, & iocalia in statu quo reperiuntur tempore mortis mariti.

De ista consuetudine fuit dictum in præcedenti. 1 2

In tex. in verbo, *linge.*

Iste terminus, secundum communem vsum loquendi, vt testimonio fide dignorum huius patriæ accepi, verificatur in pannis, quæ lino vel tela conficiuntur. Restat dubium, vtrum nomine lingeriæ comprehendantur, an vero eam quæ vsui mulieris deseruebat, lucretur. Dicendum est quòd omnes istæ species ornatus, videlicet *coffre & lingerie, & ioyaulx*, intelligantur de his quæ vsui vxoris tantùm cedebant vt est facile de mundi-
dat ius commune quàm fieri possit: iuxta c. cum dilectus. de consue. & satis absurdum esset quòd vxor totam domum spoliaret, & nudam relinqueret observentur tamen cõsuetudinis esset attendenda, quia non sunt 3 4
immutanda quæ certam formam habuerunt. l. minime. ff. de legi.

In text. in verbo, *ioyaulx.*

Quæro tempore nuptiarum à coniunctis tam ex parte viri quàm vxoris fuerunt donati vxori annuli, collaria, & alia iocalia. vtrum ista cedant lucro mariti per consuetudinem? ante solutionem quæstionis est decidenda quæstio, vtrum talia iocalia cedat lucro vxoris vel mariti, de iure communi. Bar. in l. sed si plures. §. ad substitutos. in fi. ff. de vulg. & pup. distinguit, aut sunt donata iocalia vxori à cõiunctis mariti, & tũc ipsius cõtemplatione præsumuntur, & sunt mariti & suorum hæredum: si verò sunt donata à coniunctis vxoris, sunt ipsius. Ista opinio Bar. est plenè disputata: tamen postquam cum ea transierunt Alex. & do. Ias. durum esset ab ea recedere in practica. Pro resolutione quæstionis principalis fatendum est quòd talia dona si sint in iocalibus, vestibus, & aliis de quibus in consuetudine, erunt mariti, vel vxoris superuenientis. Si verò ta pecunia consistant, quia de eis consuetudo non loquitur, habet locum distinctio iuris communis. 5

ARTICLE XLVI.

La femme durant le mariage ne peult faire à son preiudice aucune associatiõ, donation, n'autre contract auec son mary & au proufit d'iceluy, ou d'autre à qui le mary puisse ou doiue succeder.

SVMMA. IN GLO. ART. XLVI.

2 *Hec consuetudo extenditur*
3 *Restringitur tamen in contractu utile.*
4 *Et etiam ex causa pietatis potest uxor cum marito contrahere. & nu. 5*

Vxor cum bene matrimonium nullam contra hanc etiam dispositionem prædictalem cum uiro, aut altero cui maritus sit facere potest. 1

Ista consuetudo prohibentem per dict. de dona. inter vi & vxo. quæ tantum prohibet donationẽ inter vtrosque, etiam in mutuo contractu, per hanc consuetudinem. Arg. contra Bar. in l. fi. ff. de pact. dotis. licet eo, tractatu. vt hic vsi. Simile vide in mutuo facto inter patrem & filium, quamuis sint duæ personæ, secundum Bar. in l. 2. ff. de pact. dotis. Imo. in l. minus. C. de procur. Sed quæro numquid de consuetudine mutuo & vxor possit contrahere societatem de qua habuerit Bar. tenet. & consilio Dec. consil. 36. in vol. Et tenet contra hanc consuetudinem, quòd maritus acquirit nomine uxoris & vxoris, & sic per Dec. ibi, pariter tangendo tales in rebus emptis. 2 3 4 5

ARTICLE XLVII.

En faueur & cõtract de mariage l'on peult faire toutes donatons & dispositiõs par conuenance de succeder ou autrement, au prouffit de son bastard contractant mariage, dempta legitima liberis.

SVMMAR. IN GLO. ART. XLVII.

2 *An consuetudo de spuriis intelligenda sit pluribus disputat, & obiter aliquot liberorum species enumerat. & nu. 3.*

Fauore matrimonij potest pater pro suo bastardo matrimonium contrahente facere omnem dispositionẽ inter unos, & ultimæ necessitatis quoad legitimas & alimenta. 1

In tex. in verbo, *au preiudice de leur droict.*

Dubitãtur effertur, vtrum ista consuetudo debeat intelligi de matre habitatem an vero etiã de ea quæ spuria facit. videtur quòd de matre habitatem, quia ratio ibi est quia mater scit filium esse spurium, & de ea loquitur tex. ff. de lega. 1. sed de legato. Sed videtur quòd etiã de ea quæ spuria facit, quia ratio ibi est & ratio cessat in ea quæ habitatem, quia mater non

ff. ad Trebel. Et licet ista sit de iure, credo tamen quòd cõsuetudo largo modo appellat bastardos omnes nãtos ex alio coitu quàm matrimoniali. Et quia est fauorabilis quòd sit intelligẽda de omni bastardo, vt fauore matrimonii omnia pacta de succedendo eis prosint & valeant, moueor etiam quia nu'libi consuetudo loquitur de natis ex omnino damnato coitu, sed tantum de legitimis, aut de bastardis. Et sic semper videtur intellexisse loquendo de bastardis de quibuscunque natis, ex quoque coitu reprobato. Item secundum communem viam loquẽdi appellatione bastardorum, veniunt spurii, & alii similes. Ideo talis communis vsus est attendendus, etiam in statutis & constitutionibus. Bar. in rub. ff. de ope. no. nun. col. 2. Cautelas tamen relinquendi spuriis, vide plenè suprà in ti. *des successions.* arti. 10.

ARTICLE XLVIII.

Quand le pere fiance ou marie sa fille, il est priué de l'vsufruict à luy appartenant es biens maternelz ou aduentiz de sadicte fille, si expressement il ne le reserue.

SVMMARIA IN GLO. ART. XLVIII.

2 *Casus in quibus pater usumfructum non habeat, remissiuè.*
3 *Cui rei tamen duobus modis occurritur.*

1 *Pater tradendo filiam in sponsum, aut in uxorem, statim priuetur usufructu aduentitiorum filiæ, nisi specialiter ipsum reseruauerit.*

2 Sunt aliqui casus in quibus pater non habet vsumfructum in bonis aduentitiis, de quibus in authen. excipitur. in l. cum oportet. C. de bo. quæ liber. Quibus potest addi hic casus, à consuetudine introductus & sic per istam consuetudinem ampliatur consuetudo supra eo. ti. arti. 1. vt procedat etiam quando filia habet patrem, cum limitatione tamen reseruationis. Aduertat igitur pater in hac patria Aluerniæ quando filia habet bona aduentitia, in duobus: primo quod si velit eam dotare de bonis aduentitiis filiæ, id exprimat. Item 3 si non det omnia aduentitia in dotem, quòd vsumfructum reseruet. ne dum effuso nimis sermone loquitur, in promptum excidat periculum: iuxta tex. in l. fi. C. de do. promis.

ARTICLE XLIX.

Le pere est vsufructuaire des biens maternelz & aduẽtiz de son enfant, & dure ledict vsufruict nonobstant que l'enfant trespasse le pere suruiuant.

SVMMA. IN GLO. ART. XLIX.

2 *Ratio decidendi & dubitandi consuetudinis.*

Pater est usufructuarius aduentitiorum filij, etiam prædecedentis.

1 Ratio dubitandi est, quia descendentes descendentibus non succedunt, suprà *des successions.* arti. 2. & 3. Et
2 sic videtur cessare vsufructus extincto iure quæsito filio prædefuncti cessabat & sic cessante causa videbatur cessare effectus. c. cum cessante. de appella. tamen contrarium aliter disponit ex quadam æquitate, ne eodem tempore pater lugeat mortem filij & vsumfructum deperditum.

¶DES ASSOCIATIONS.
TIT. XV.

ARTICLE I.

TOus pactz & conuenãces tant de succeder qu'autres quelzconques, soyent mutuelles ou non, mises & appolees en contract d'association vniuerselle, faicte & passee par personne capable à contracter, non malade de maladie dont len espere que la mort s'en ensuyue de prochain, sont bonnes & vallables, & satisfont les contrahens ladicte association ou leurs descendans.

SVMMARIA IN GLOS. ART. I.

1 *Quibus consortibus conficitur inita societas, remissiuè. & nu. 3.*
4 *Quomodo inter fratres aliqui minores, aliquo uero maiores, mortuo patre inducta sit, aliquot regulis explicat. & num. 5. 6. & 7.*
8 *Quid si inter fratres alij sint res non negotiantes eodem quoque modo declarat. & nu. 9. 10. & 11.*
12 *An etiam & quando alij negotiantur, alij uerò non: intelligatur inducta societas, regulis & quæstione adiecta exponit. & nu. 13. 14. & 15.*
16 *Quid si omnes negotientur. & nu. 17.*

8 *Quæ ueniant in societatem uniuersalem. & nu. 19.*
20 *An dos ab uno ex socijs filiæ tradita, societati imputanda sit, multis considerationibus & eruditis resolut. & nu. 21. 22. 23. & 24.*
25 *Expensæ autem studiorum inter socios an conferantur, remissiuè.*

In contractu uniuersalis associationis facta per habiles & non inhabiles, de cuius morte de proximo dubitatur, apposita pacta quæcunque etiam de succedendo & etiam inæqualia, valent: & ex eis acquiritur contrahentibus & eorum descendentibus sasina seu possessio. 1

In tex. in verbo, *d'association uniuersselle*

Se offert dubium quotidianum, maximè in istis partibus Aluerniæ, vbi frequentantur istæ associationes, videlicet quando dicatur contracta societas vniuersalis. Et quia quę quotidiana sunt, magis sunt attendenda, intendo istum passum bene enucleare. Verũ quia do. Ias. nimis fuit idem facere in l. 1. C. qui testa. facere possunt. sequendo ordinem suum & consequenter ordinem Bar. in l. Titium au Meuium. §. altero. ff. de administra. tut. vbi expedierit, addam & supplebo tam in dictis, quàm accumulando cæteros doc. modernos, maximè Deci. qui in suis consilijs hanc materiam plenè explicauit. Et in primis in consil. 21. col. 3. in princip. in primo vol. tradit quòd quatuor sunt requisita ad inducendã præsumptionem tacitę societatis contractæ: communio bonorum omnium, & continuatio in communione per triginta annos, communis habitatio vtriusque familiæ, communicatio fructuum ex possessionibus, & lucrorum & expensarum, circa res & personas nunquam inter eos reddita ratio. de materia vide plenè Deci. consil. 66. 67. 68. in primo vol. Socy. consil. 45. & 46. in 4. vol. Deci. consi. 21. col. 2. in 1. vol. sequendo ordinem do. Ias. Prima sit regula, quòd 4
quando mortuo patre taperti fratres, forte in aliquibus fuerint maiores, aliqui minores, etiam quę bona ceciderit pro indiuiso & se omnes exercẽant, tamen non intelligitur contracta societas. Ita Ias. ibi col. 2. Amplia etiam si expediret pupillo esse contractam societatem. Limitatio prima ad prædictam regulam est, quando tutor pupilli communicaret alijs, & alij ipsi tutori. Licet do. Ias. transeat cum ista limitatione: cui addo Decium cõsil. 21. col. 2. in primo vol. vbi sublimitat quòd non contraheretur si frater esset tutor: puto ego aduertendũ quòd si contrahitur societas inter pupillum & bona eorum appareret quòd tutor melius consuluisset vtilitati pupilli non contrahendo societatem, quòd tunc factum tutoris non præiudicaret pupillo: quia tutor nõ potuit facere deteriorem cõditionem pupilli, aut saltem ei daretur in integrum restitutio, & maximè si per socios aliqua distraherentur & alienarentur: sed bene credo quòd limitatio procederet quando esset talis societas vtilis pupillo, aut saltem esset dubium de vtilitate vel damno: quia tunc propter incertitudinem pupillus dicitur vsus officio maioris. Et si contingat læsio, non est considerabilis: nec est mirandum quòd contractus cũdicaret respectu minoris, per not. per do. Ias. in l. non eo minus. C. de procur. Et dicit Deci. consi. 21. col. 5. in prin. quòd posset attentari quòd omnino ætas pupillaris impediat contrahi societatem, etiam intelligendo quando pupillus habet tutorem. Secundò limita quando testator mandasset communi nomine mercantiam exercerique quia præsumitur factum negotium mercantiæ sicut testator mandauit, non animo contrahendi societatem. Ita simpliciter transit do. Ias. Aduerte quia secũdum do. Ias. si testator mandauit mercantiam, aut aliam rem communi nomine exerceri, quo ad illud exercitium dicetur contracta societas, & non quo ad reliqua. Ita declarat Deci. consi. 21. col. 5. versi. vnde infertur. in princ. vide omnino Soci. consi. 4. in 4. vol. Il la tamen limitatio concluderet ex identitate rationis vniuersalem societatem, si testator mandasset quòd filij vsque ad certum tempus starent in communione. Sed quia tali casu fratres viderentur tenuisse cõmunionem magis ex præcepto testatoris, quàm ex animo & voluntate contrahendi societatem: & tamen societas fundatur ex actibus qui non possunt fieri citra ius & nomen societatis. Deci. d. consil. 21. versi. talis enim so- [illegible] testatoris, videntur id facere ex necessitate, & nõ animo contrahendi societatẽ: qui animus saltẽ præsumptus requiritur, & ista ratio militat ad impediendum contrahi societatem, tam vniuersalem, quàm particularem, quando communio procedit ex testatoris præcepto. Tertiò limita secundum do. Ias. in adulto, curatorẽ 6
non habente. In prima limitatione dixit, quòd pupillus potest contrahere societatem cum authoritate tutoris: & in ista dicit quòd adultus potest, si non habeat curatorem: non video rationem differentiæ, imo tanta ratio videtur in adulto, quando habet curatorem, vt possit contrahere societatem, cùm eadẽ sit potestas tutoris & curatoris: ideo videtur quòd possit id facere tam cum curatore, quàm sine eo. Et circa principalem limitationem de adulto, puto aduertẽdum, quòd si incideret in læsionem ex contracta societate, sibi daretur [illegible] contractus tam societatis potest videri nabat in damnum. [illegible] pupillus maior factus potest habere ratum gestum comm [illegible] limitatio, ideo potius quædam declaratio quia ratificando [illegible] ratum habet, & non vltra ita. Sic etiam habet Decy [illegible] emit nomine suo & vxoris, ea ratificante tantùm, contrahitur societas illius fundi. Et quòd dicit in pupillo, idem dici potest in adulto: quia quo ad obtinendam restitutionem in integrum ex capite læsionis, paribus passionibus amouent. vt apparet [illegible] ff. de in integ. rest. Secunda sit regula, [illegible] tiantes tenentes post mortem patris bona indiuisa etiam communicando fructus non videntur contrahere 8
[illegible] utibiliter eorum adolescentiam agentes dant operam, immemores dicti moralis Catonis: Labitur exiguo quod parum est tempore longo. Et alterius: fac tibi succurrant iuuenis quæ feceris ipse. Et dicti philosophi, quòd solius temporis honesta est auaritia. Limita istam secundam regulam, vt non procedat quando fratres omnia communicarent sine distinctione etiam quod non negotiarer [illegible] 9

tatis effectus.Ita limitãt Bar.Bal.vbi dat exẽplum quẽ seq.D.Ias.in d.l.1.col.3.versi.sed aduerte.&vers.limita nisi interueniret alia actus. Et secundũ istũ casum requiritur ꝙ cõmunicatio cõcurrat in omnibus. Et ista essent difficilis probationis apud eum qui societatẽ allegaret:quia alii negãtes societatẽ haberẽt regulã pro eis:
10 quòd facta in dubio non præsumuntur.l.si emancipati.C.de collat.ibi, nisi te emancipatum, &c. Limitat secundò Ias.in d.col.3.in fi.quando concurrerent tria:diuturnitas temporis,communis vsus, & coniunctio sanguinis.credo quòd prima limitatio de qua suprà,sit coniungenda cum ista secunda,& erit vna tantùm limitatio, vt procedat quando interuenit diuturnitas temporis, aliàs communis vsus & sanguinis coniunctio non sufficeret. nam diuturnitas temporis facit præsumi solennitatem extrinsecam interuenisse in actu, contra regulam communem.Ias.in l.sciendum.col.5.vers.quartò limita.ff.de verbo.oblig.Et ibidem col.6. versic.8.bene facit. secutus glo.in l.penult.C.commun.diuidũ.decidit quòd si duo fratres diu possederunt hæreditatem diuisam,præsumitur diuisio inter eos.Ita econtrario,si diu simul steterunt,præsumitur contra-
11 cta societas,concurrẽtibus quatuor,de quibus prædixi. Et quando dicatur tempus diuturnum?die annorum decem,secundum doc.gl.l.penul. C.communi diuid.do.Ias.in l.si certis annis.col.3.C.de pact.Alexand. consil.3.col.vltima.in 3.vol.Fely.in c.illud.col.3.de præscrip.Deci.tamen consil.21.col.3.versic.primò communio bonorum, &c.in primo vol.dicit quòd triginta anni faciunt diuturnitatem tẽporis in hac materia.
12 Tertia regula est ꝙ ex pluribus fratribus, si aliqui negotientur,aliqui non,non dicitur inter eos contracta societas.Ita Ias.col.4.in princ.addo Deci.consil.21.col.3.vers.& qũ.in princ.Et isto casu aduerte quia si is qui negotiatur ponat lucrum in communi,non videtur contrahere societatem,sed donare.Sed si acquirat communi nomine,tunc dicitur contrahere societatem respectu rei emptę.Ita declarat do.Ias.post Bar.in dicta l. 1.col.5.in fi.Et facit dictum Deci consil.58.in primo volu.vbi tradit de marito qui acquirit nomine suo & vxoris,quia videtur contrahere societatem in illa re.Si verò is qui negotiatur ex lucro acquirat nomine proprio,quæsita non debent communicari.Ita debet intelligi do.Ias.quando dicit quæsita non esse communi-
13 canda,quando sunt facta nomine proprio negotiantis. Fallit ista regula quando is qui non negotiatur omnia ponit in communi,puta quæsita ex donatione,ex ludo,ex labore,ex salariis, quia tunc intelligitur contracta societas.Intellige istam limitationem quando cum communi vsu & coniunctione sanguinis concur-
14 rit temporis diuturnitas,per ea quæ dixi suprà in limitatione secundæ regulæ. Circa istam regulã concurrit probabile dubium,de quo loquuntur doc.in locis prælegatis. Pone quòd mortuo patre alter filiorum exercuit mercantiam patris,& alter nihil fuit negotiatus, vtrum quæsita per negotiantem nomine proprio sint communicãda?Si volumus dicere quòd fuerit contracta societas,certè nõ,per regulã istam tertiam:quia alter nihil posuit.Dicet aliquis:Imo posuit,quia mercantia erat communis.tamen non contrahitur societas: quia alter frater habebat partem mercantiæ,& vltrà posuit industriam suam, vnde acquirendo nomine proprio satis declarauit nolle societatem contrahere.Quomodo ergo erit consultum non negotiãti? Dic quòd primò fiet diuisio totius mercantiæ, quam pater reliquit in hæreditate.Et is qui negotiatus fuit, habebit dimidiam lucri pro suis laboribus, & alia dimidia attribuetur mercantiæ, & de ea fiet diuisio inter fratres. Istam distinctionem proba à simili eius, quod decidit Bartol.quem ibidem Ias.sequitur in l.illud.C.de collat.vbi determinat quòd si filiusfamil.negotiatur ex peculio profectitio,dimidiam lucri attribuitur suis laboribus,& altera peculio.Ideo post mortem patris tantùm communicabit dimidiam lucri cum fratribus præsenti ex peculio.fallit tamen si semper viuo patre negotiaretur nomine patris.Et ita in casu nostro putarem dici,quòd si frater negotians negotiaretur communi nomine,quia tam in datis, quàm in receptis vterque poneret fratres,tunc totum lucrum esset communicandum: & illud quod sibi deberetur ratione industriæ videtur donare,sicut quando acquirit fundum communi nomine,& de propria pecunia,vt tetigi ex
15 prædictis,etiam per ea quæ dicit do.Ias.de filiofamil.negotiante nomine patris. Circa principalem quæstionem quando frater mercatur de communi mercãtia suo proprio nomine, quòd totum sibi acquiratur, decidit Deci.dicto consil.21.col.6.versic.hoc decidit. in primo vol. Sed illa decisio non videtur continere
16 æquitatem & est mirabilis. Et quod ego suprà dixi tenere Bart.videtur iustius & æquius. Quarta regula est,quando omnes fratres mortuo patre negotiantur circa apothecam quam pater habebat,aut aliam negotiationem,intelligitur inter eos contracta societas particularis illius negotiationis tantùm.sed si haberent diuersas negotiationes, & omnia lucra conferrent, videretur contracta vniuersalis societas.Ita Ias.in dicta l.1. col.4. in fin.& sequenti.C.qui testa.fa.pos.Omnia prædicta clarè vendicant sibi locum,quando quatuor,de
17 quibus prædixi in prima limitatione ad primam regulam,concurrunt. Quid iuris si frater indiuisus emat fundum nomine proprio,vtrum fundus erit communis,& ille teneatur communicare pecuniam captam de communibus bonis?in isto articulo tacto per do.Ias.in dicta l.1.col.5.facias duas conclusiones:Prima quando illa est contracta societas particularis alicuius negotiationis,cuius ipse habuerit elementa,& communicabit fratribus indiuisis pretium. Secunda conclusio, quando est contracta societas omnium bonorum per promiscuam collationem & communicationem facultatum emptionis nomine proprio pẽtus:sed tenebitur illud communicare actione pro socio,vt habent doctores,quos ibi allegat Ias. contra fratres:quia non fuit in eius facultate soluere societatem indiuisam. Si verò inter eos fuerit conuentum, quòd vterque declarauit se nolle perseuerare in societate,intelligitur dissoluta societas, quæ licet tacite contracta fuerit,
18 tè per contractus contrarios dissoluitur.l.ita vulgaris.ff.de legat.1. Verum donationes & legata facta vni fratri veniant in societatem,tradit Deci.consil.21.col.5.versic.3.quæritur.in primo vol. Et ibi cõcludendo dicit: Aut societas est particularium negotiorum vel bonorum,& tunc non veniunt:quia limitata causa limitatum producit effectum.l.in agris.ff.de acqui.re.do.bonus tex.in l.ta.§.ex hoc edicto.ff.nau.cau.fta.vbi nauta tenetur quando recepit vt nauta,secus si vt amicus vel vicinus.Ipsam regulam per infinita exempla declarat Fely.in c.cũ ordinem.col.3.versi.limitata causa.de rescrip.Et in isto terminus intelligi debet dictum Pet.de Peru.quem refert ibi Fely.col.4.vers.& dicit Petr.de Peru.qui voluit ꝙ lucra obuenẽtia socio extra

extra materiã societatis,non communicẽtur.Sed quando est societas omnium bonorũ,& tunc aut expressa, & veniunt in societate omnia lucra,etiam si sapiant donationem vel legatum: aut est cõtracta tacita societas omnium bonorũ,& tunc talia lucra non veniunt:quia non præsumitur deus cogitatum inter socios.Ita decidit Deci.vbi suprà.Et ibidẽ vers.quartò videndum.tradit quando præsumitur emptum ab vno fratre,an sit communicandum.item quantum importet quando frater facit librum rationũ. Item vtrũ exercendo 19
mercantiam pr[illegible] commun[illegible] Addc Deci.cons.66.67.68.
in primo vol.Et nunquam obliuiscaris illud dictũ,ꝙ frater negotiando de cõmuni capitali nomine suo, fratribus lucrum non cõmunicat.Ita Deci.d consi.21.col.6.si secus,est mirabile quòd pars nõ attribuatur capitali,& pars laboribus,per ea quæ suprà notaui de filiofa[illegible] negotiante de peculio profectitio.Illud fortè dicam Deci procederet quando alii fratres scirent vnũ ex fratribus negotiari de cõmuni capitali,proprio nomine & tollerarent:quia viderentur donare sicus si[illegible]
[illegible] nomine,vel alter [illegible] quæ per Deci. in quibus terminis loquatur:quia, vt aliàs dixi, maior librorum copia remansit in propriis laribus. Vt ex 20
materia societatis vniuersalis colligi possit fructus aliquis,moueo quæstionẽ, de qua dudũ fui requisitus cõsulere sed per[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] latè tenebitur quid in tanta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] politus fuit in facto ꝙ tres fratres post patris decessum per plures annos remanserunt in cõmunione:& inter eos omnia interuenerant quæ poterant tacitam societatem omnũ bonorum cõtractam arguere. Et ex quo vnus ex fratribus durante societate filiam nuptui tradiderat,& dotẽ de bonis cõmunibus persoluerat,fuit quæsitũ, an talis dos patri esset in partẽ suã imputanda,an toti societati?breuiter agendo & cõcludẽdo quantũ potero,reperio Deci.tenentem ꝙ ista dos est imputanda societati:consi. 66.& 68.in 1.vol.vbi dicit ist[illegible] esse communi[illegible]
[illegible] tum in authen.quod locum.col.3.vers.qui [illegible] [illegible] [illegible] Aliquando vnus ex socijs durante societate [illegible] dotem pro filia,& isto casu non obligat socios ad sol- 21
uendam dotem.text.in l.si socius pro filia.ff.pro socio.quando nihil dictum fuit inter socios de dotibus solu[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [

quod locum.C.de colla.col.1.2.&.3.

ARTICLE II.

Et durent leſdictes conuenãces de ſucceder & autres appoſées audict cõtract d'aſſociation entre les contrahens ladicte aſſociation & leurs deſcendans, quand il eſt ainſi cõuenu & accordé par icelles, poſé qu'il y ait partage faict entre les aſſociez, ou que l'vn deſdictz aſſociez treſpaſſe.

SVMMAR. IN GLO. ART. II.

2 *Ratio dubitandi redditur.*
3 *Additur conſuetudinis ſenſus.*

1 *Pacta apposita in tractatu societatis uniuersalis sortiuntur effectum inter contrahentes, & eorum descendentes, etiãsi cõtingat per renũciationem aut alterum ex contrahentibus decedere.*

2 Ratio dubitandi fuit in hac conſuetudine, quia societas finitur per contrariũ actum diuisionis.l.nihil tam naturale.ff.de reg.iur. Itẽ finitur morte.§.soluitur.insti.de socie. Et ideo videbatur quòd pacta appoſita tanquam acceſſoria deberent reſolui & interpretari, vt valerent ſtantibus ſic terminis prout ſtant, & ſic durãte ſocietate. tamen hæc conſuetudo decidit contrarium.

In tex.in verbo, *quand il eſt ainſi conuenu & accordé.*

3 Credo quòd conſuetudo velit dicere quòd poteſt fieri pactum, quòd non obſtante reſolutione ſocietatis teneant pacta tam de ſuccedendo quam alia quæcunque inter contrahentes & deſcendentes. Sed ſi talia pacta non interuenerunt reſoluta ſocietate communi cõſenſu, intelligeretur receſſum ab omnibus pactis: quia ſublato principali intelliguntur ſublata acceſſoria, quæ ſequuntur ſuum principale. regula acceſſorium.de reg.iur. verum eſt quòd in duobus caſibus conſuetudinis viderentur ſtare diſpoſitiones & pacta: quia mors vnius non videtur tollere poſſe effectum pactorum perfectorum, ex conſenſu duorum vel pluriũm. Item faciendo ſimpliciter diuiſionem reſoluunt ſocietatem, prout ex nunc, non prout ex tunc: & ſic videntur ſubſiſtere pacta antea facta, à quibus per dictam diuiſionem partes nõ præſumuntur receſsiſſe, niſi expreſſe ita di
4 cant & diſponant. Sicut etiam per diuiſionem non intelligitur remiſſum fidei commiſſum reciprocum I cum pater.§.hæreditatem.ff.de leg.2. Bart.in l.qui Romæ.§.duo fratres.col.5.ff.de verbo.oblig. Dec.plene conſi.56.in 1.vol. Et ita videtur dicendũ de iure: ſubſequens tamen conſuetudo tollit omnẽ difficultatẽ.

ARTICLE III.

Mais ou il ne ſeroit conuenu leſdictes cõuenances de ſucceder, & autres appoſées eſdictz contractz, durer entre leurs deſcendans, apres le treſpas deſdictz aſſociez, ou partage entre eulx faict, leſdictes aſſociations & conuenances de ſucceder & autres y appoſées ſont eſteinctes par partage ſubſequét, ou par la mort de l'vn deſdictz aſſociez.

SVM. IN GLO. ART. III.

Pacta in societate apposita an sint realia. *Per totum.*

1 *Non interueniente pacto quòd disposita in societate habeant locum in descendentibus, societas cum pactis ipsis resoluitur morte unius ex socijs, aut diuisione bonorum*

2 Hæc conſuetudo nihil addit, ſed tantùm in effectu præcedentem declarat. Vides quòd valent pacta contra naturam cotractus, qualiter iſtud procedat, habes Bar.in l. vbi ita donatur.ff.de dona.cauſa mor. Itẽ dom
- tra conſuetudinem dicit, ſi fit factum pactum quod disposita in contractu societatis trahi debeant ad hæredes, tunc ſocietas non ſolui
4 tur morte alterius ad hæredes alterius contrahentis quo ad hæc pacta. Nam pacta in dubio trahuntur ad hæredes l. hæreditatem.§. pactum.in vt. Bart. de pac. Dec. cons. [illegible] primo vel ergo ita exprimit de actore de quo non videtur esse in cõsideratione. Rursus ſequitur pacta in libris reliquitur, apposita, secundum naturam contractus, & tunc intelligunt ante mortem ad hæredes, secundum quòd natura contractus exigit. Et ideo quando dicitur de contractibus qui ſolũmodo morte vel damnone, ideo fuit neceſſaria illa expreſsio, quod pacta transeant ad deſcendentes.

ARTICLE IIII.

Conuenances de ſucceder appoſées en contract d'aſſociation ſont reuoquées entieremẽt par ſuruenance d'enfans, ſinon qu'il ſoit expreſſement dict, que la cõuentiõ de ſucceder aura lieu, y ait enfans ou non. Auquel cas leſdictz enfans ſuruenans auront ſeulement leur legitime.

SVMMAR. IN GLOS. ARTIC. IIII.

Legem si unquam. in pacto de succedendo locum habere.

Pacta

Pacta de succedendo reuocantur per superuenientiam liberorum, nisi aliter sit expresse conuentum: quo casu filij habebũt solam legitimam. 1

Ecce quòd diſpoſitio l.ſi vnquam.C.de reuo.dona.habet locum etiam in pactis de ſuccedẽdo. Ratio eſt, 2
quia veriſimiliter ſi pater cogitaſſet de futuris liberis, nõ feciſſet talia pacta, nam in dubio nõ præſumitur velle anteferre extraneos ſuis liberis in ſucceſsione.l.cum acutiſsimi.C.de fideicommiſ. Sed quando apparet & de eis cogitauit. ceſſat lex: præſumptio. Sint ergo cauti contrahentes ſocietates circa expreſsionem liberorum naſciturorum. ſi igitur tempore pactorum iam haberent liberos, valerẽt pacta, etiam ſi de eis non fieret mentio. quia ſatis præſumitur de iam natis pater cogitaſſe, & ſic ceſſat ratio l.ſi vnquam.

ARTICLE V.

Les conuenances de ſucceder appoſées en contract d'aſſociation vniuerſelle n'empeſchent les aſſociez de diſpoſer de leurs biẽs par contract entre vifz à leur plaiſir & volunté: & n'ont vigueur leſdictes conuenances de ſucceder, ſinon es biens dont leſdictz aſſociez decederont ſaiſiz & veſtuz, & deſquelz n'aurõt autrement diſpoſé.

SVMMAR. IN GLOS. ARTIC. V.

2 *Pactum de succedendo partim respicit ultimam uoluntatem, partim contractus.*
3 *An cõtractu societatis possit prohiberi alienatio, multis regulis additis aliquot limitationibus tractat. & nu. 4. & 5.*

Non obstantibus pactis de succedendo, socij possunt de eorum bonis disponere inter uiuos: & habent locũ pacta in bonis tantùm, quæ socius possidet tempore mortis. 1

Iſtud pactum de ſuccedendo quo ad quid regulatur ſecundum naturam vltimarum voluntatum: quia tãtùm habet locum in bonis diſponẽtis tẽpore mortis: ſicut etiã dicimus in legitima.l.Papinianus.ff.de inofficioſ. teſta ſic etiam in falcidia.§ 1.inſti.ad l falci. Quo autem ad reuocationem per vltimam voluntatem, ſcilicet: & ſic non eſt deambulatoria voluntas, iuxta l.4.ff.de adi.lega. nõ impedit tamen diſpoſitionem inter viuos: ſic tale pacta participant de contractu quo ad quid, & quo ad quid de vltima volũtate. Quæro circa iſtã cõſiderationem, de quæſtione vtili, & quæ plurimum contingere poſſet in propoſito. Vtrum contrahentes ſocietatem poſsint paciſci & conuenire, quòd nullus ſociorum poſsit de proprietatibus dictorum bonorum diſponere, etiam inter viuos, in præiudicium ſocietatis & in caſu diſpoſitionis quod ſit nulla & pro parte eorum obſeruãtia ipſæ partes hinc inde obligare omnia bona in ſocietate communicata? dic quòd ſic, ſi ſeruetur forma ſuprà ſcripta. Sed pro plenore intelligentia facto regulam, & prohibitio alienationis inter viuos nõ impedit dominii trãſlationem, licet cõtrauenies teneatur ad pœnã vel intereſſe.l.ea lege.C.de cõdi. ob cau.l.ſi ita quis.§.ea lege.ff.de verbo.oblig. Et habet locum iſta regula etiam ſi contrahens dicat, vendo aut dono, vt non alienes, vel ne alienes: quia iſtæ duæ dictiones, vt, & ne, inducunt modum & non cõditionem, & non impediunt dominii trãſlationem: vt declarant Bar.Paul.de Caſt.& Alex.in.l.qui abſenti.§.1.ff. de acqui.poſſ. Prædicta regula habet quinque fallentias, quæ traduntur loco quinque cautelarum. Et ſic fallit primò, quando contractus fit ſub conditione, ſi non alienabis: quia dominium nunquam tranſit in te, donec deſieris poſſe alienare. Et ſi alienabis, habetur dominium pro non tranſlato. Ita magiſtraliter declarat Paul.de Caſt.in d.l.qui abſenti.§.1.ff.de acquir.poſſ. Fallit ſecundò, quando promittis nõ alienare ſub ſpeciali hypotheca rei quæ tranſfertur. Et quòd nõ ſufficiat generalis hypotheca, vult Bar.in d.§.1.in fi.& Paul. de Caſt idem d.§.1.ibi, alia practica eſt, quòd obliges mihi illam rem. Iſtud plenè diſputat Alexand. in dicto §.1.col.2.verſic.aduerte tamen.& dicit quòd illa concluſio non eſt ſine dubio: eam tamen non impugnat. & quia eſt communis, ideo eſt tenenda, & ſic erit neceſſaria hypotheca ſpecialis. Fallit tertiò quando vendo vel do, adiecto pacto quòd non alienes. Et ſi ad aliquem actum alienationis deueneris, ſtatim dominium ad me reuertatur: & eo caſu cõſtituis te rem ipſam nomine meo poſsidere. Ita Pau.vbi ſuprà col.1.verſi.& ideo doctores dant aliam practicam.& ibidem Alexã.col.1.vnde Bart.poſt Oldra. Fallit quartò quando vendo vel dono pacto adiecto quòd nõ poſsis alienare: & ſi ad actum alienationis deueneris, contractus venditionis ſeu donationis habetur pro non facto. Ita Paul.de Ca.dicta col.1.verſi.tu potes ponere Alexan.ibidem 4
col.2.verſi.alia traditur cautela, ſecundum Bal. Et ibi eam limitat tantùm locum habere quando pactum reſolutiuum fuit appoſitum tempore contractus. Fallit quintò ſecundum Bal.in l.ea lege.C.de cõdi.ob cau. quando tranſfero in te dominium talis rei quam tibi dono vſquequo eam alienabis. Iſta fallentia nõ placet Paul.de Ca.in d.§.1.col.1.verſi.vbi etiã ponit aliã practicã. nec etiã Alex.ibidẽ col.2.verſi.eſt & alia cautela vt dicatur illa ratione, quia dicit quòd tranſfertur poſt tempus alienationis perfectæ. Si tamẽ diceretur & eo caſu contractus alienationis habeatur pro non facto, credo & tale pactum reſolutiuum operaretur nullitatẽ contractus: quia habet locũ etiam in donationibus, vt declarat Pau.de Ca.in d.§.col.1.& dixi ſuprà in quarta fallentia. Ex ſupradictis colligis quinque fallentias ad regulam quam ex pacto inter viuos nõ poteſt impedire dominii tranſlatio ea quæ præiudicio ſunt tradita per Bar.Paul.de Caſt.& Alex.in l. [illegible] ff. de acqui.poſſ. Et per Bart.in l.nemo poteſt.§.diui.col.4.verſic.quæro an per contractum.ff.de leg 1.quem refert & ſequitur do.Iaſ.ibi.col.13.& 14.& col.15. addueit cautelam colono aut cõductori, per quam poterũt impedire dominum vel locatorem, & non poterunt in eorum præiudicium rem alienare durante tempore præfixo locationi. Nec obſtabit hæc conſuetudo quæ vult quòd poſsint diſponere inter viuos, quia intelli 5
gitur procedere in caſu ſuo, quando partes aliter non conuenerunt. Nam quod poſsint diſponere, eſt ordi-

natum fauore contrahentium:fauori igitur tali partes possunt renuntiare,l.penul.C.de pact.

ARTICLE VI.

Toutefois ne peuuent lesdictz associez faire autre heritier par contract ou autre disposition subsequent,au preiudice de l'association & conuenance de succeder,apposée en icelle.

1 Excepta via dispositionis inter viuos,omnis alia dispositio in prejudicium societatis prohibetur.Ista etiã est declaratiua præcedentis.

ARTICLE VII.

Et est ledict heritier par contract d'association tenu à toutes charges hereditaires,comme seroit l'heritier ab intestat,sinon qu'il renonçast à la succession de son associé: ce que luy est permis faire par ladicte coustume.

SVM. IN GLO. ART. VII.

Iuri communi conuenire ostendit.

1 *Hæres ex pacto de succedendo tenetur ad omnia onera sicut si succederet ab intestato nisi hereditati renuntiauerit,quod ei à consuetudine est permissum.*

2 Ista consuetudo concordat cum iure cõmuni,q̃ hæres pro toto vel pro parte succedẽs teneatur ad onera.l.pro hærditariis.C.de hære. actio.Et quòd possit renuntiare,cõcordat cum iure communi:vt patet toto tit. C.de repu.hære. Et licet illa iura loquantur quando quis succedit ab intestato,vel vltima voluntate idem iuris est,quando succedit ex pacto, quia cùm sit appositum fauore socii,illi potest renuntiari.d.l penul.C.de pact.Et contineret tale pactum iniquitatem,si quis cogeretur hæreditatem acceptare,cùm sit in facultate socii disponere de bonis inter viuos:ideo tale pactum posset redundare in magnam captionem socii,si teneretur hæreditatem acceptare multùm onerosam.

ARTICLE VIII.

Et se peult ledict heritier conuentionel par contract d'association porter heritier par benefice d'inuẽtaire de son associé,ou il n'y auroit lignager du defunct qui se rendit heritier simple,ou par benefice d'inuẽtaire:lequel lignager sera preferé audict heritier conuentionel.

SVM. IN GLO. ART. VIII.

Explicatur remissiuè.

1 *Hæres conuentionalis potest uti beneficio inuentarij,si se non offerat alius de cognatione,qui hæreditatem accepter cum inuentario,uel sine,quia ut præfertur.*

2 Quod hic dicitur de hærede in contractu societatis,dictum fuit de hærede in contractu matrimonii, supra,*tex.in consuetudine* art.35.Et quia pacta de succedendo in istis duobus contractibus an sint ex consuetudine paribus passibus,ideo ad ibi dicta me remitto.

¶DES ACHAPTZ LOTZ ET VENTES. TIT. XVI.

ARTICLE I.

AV pays d'Auuergne coustumier,tant hault que bas,lotz & ventes sont seulement deues en contract de vendition de chose immeuble, pourueu qu'il ait sorty effect.

SVM. IN GLO. ART. I.

2 *Quare hic adiectum sit uerbum,consuetum.*
3 *Quæ dicantur laudimia.*
4 *Quare ex contractu uenditionis nulla laudimia non pendantur.*
5 *Ostenditur multis exemplis legem aut statutum perpetuo de actu efficaci intelligendam esse.*
6 *An consuetudo sit intelligenda,secundum,quo instrumentum ex quo statuto redditur nullum.*

1 *Laudes, ou laudimia in patria Aluerniæ,tam altæ,quàm bassæ consuetudinariæ, debentur tantùm de contractu venditionis rei immobilis,qui fortitus est effectum.*

In tex.

In tex.in verbo,*d'Auuergne coustumier.*

Consuetudo ponit verbũ,*coustumier*,cum misterio:quia aliqua pars Aluerniæ est subdita personis eccle- 2
siasticis in temporalibus,qui non admiserunt istas consuetudines, nec recepe.unt, sed declarauerũt velle vti iure scripto.Sunt tamen aliquæ consuetudines,quas alibi citabo, quæ fuerunt inuistinctè ab omnibus receptæ.Et sic hæc consuetudo non vẽdicat sibi locũ in plerisque terris ecclesiæ,in quibus seruatur ius cõmune.

In tex.in verbo,*lotz & ventes.*

Quid dicatur laudimium?dic quòd illud quod soluitur directo domino pro inuestitura, ab acquirẽte de 3
pretio rei emptæ. Et de iure communi est quinquagesima pars pretii.l.fi.C.de iure emphi.Nisi super laudimius sint facta alia pacta de soluendo plus aut minus:quia illa erunt seruanda.tex.in l.2.C.eo titulo.

In tex.in verbo,*qu'il ait sorty effect.*

Consuetudo vult q̃ de ventione nulla non debeatur laudimium:ratio est in promptu,quia laudimiũ debe- 4
tur de parte pretii vẽditionis:sed vbi nõ tenet venditio nec adiectio pretu, ergo nullũ laudimiũ. Quæro, 5
vtrum actus qui nõ possunt sortiri effectũ dicatur nullus?q̃ sic, probat tex.in l.fi.ff.de offi.eius cui est manda. iur.& ibi Do.Ias.cõprobat per quinq; similia. Et inter cætera ponit vnũ exemplũ de gabella,quæ nõ debet solui de cõtractu ineficace & inutili.Et sic in proposito cõsuetudinis,de qua hîc,& in versi.3.&c.allegat Bal. decidentẽ,q̃ si statutũ ciuitatis disponat q̃ si aliquis habet molendinũ in aquis publicis, teneatur tãtùm soluere principi pro gabella:illud statutũ non habet locũ in molẽdinis nõ reddẽtib⁹ fructũ & ineficacibus.Et quòd de cõtractu nullo vel inutili nõ sit soluẽda gabella,vide plenè Do.Ias. in l.nõ dubiũ.col.2.versi.quintò nota.C. de legi.addo Alex.consi.35 in 4.vol. Plenissimè Fely.in c.ex tenore.col.3.versũ.regula non præstat. de referip.vbi per multa exempla probat q̃ statutum vel dispositio loquens de instrumento,tenenti,vel in quo actu,tem,per debet intelligi de validis,non de nullis vel ineficacibus,imo tortus de actu nullo vel inutili nõ est facienda expressio in impetratione referipti,nec in alia dispositione.Fely in d.c.ex tenore col.3.versũ. de referipto nullo.Ne tamẽ meridamus in errorẽ dicendo,q̃ semper actus nulli careant effectu sed potius aduertẽdum est ad dicta Fely.in d.c.ex tenore.col.6 versi cæterũ ad multa.vel dicit pot Bar.in l.quidam ergo §. cum autẽ tractum.ff de inof.& cæteros per eam citatos: q̃ aliquãdo lex cõsiderat factum & animum intrãtis,non autẽ iuris effectum.Et tunc pro actu nullo incidit in pœnã legis quæ dicit,Qui matrimonium contrahens matrimonium. Aliquando lex non considerat factum nec effectum animi,sed principaliter effectum:vt si loquitur per verba denotantia non nudum factum,sed effectum: & tunc dicta pœna non cõmittitur pœna.allegat l.1.in fi.ff.de abig. Et addit quòd quando dispositio loquitur sub conditione,quæ est iuris,nisi conditio existat,non cõmittitur pœna. Ista conferunt ad declarationem articuli primi, in titulo 29. *des usures.* vbi punitur affectus licet non sequatur effectus . Et pro prima distinctione vide plura exempla de peiuro ratione iuramẽti inualidi,de instrumẽto nullo,tamen falso,& alijs similibus.Fely. d.col.6.versi.cæterum. Quæro de alia quæstione notabili,pone q̃ statutum annulet instrumentum,quia 6
non fuit seruata certa forma:tum videatur annullatus cõtractus, ex quo gabella solui debet?dic quòd non, quia aliud est annulare instrumentum,aliud contractum in instrumento cõtentum, qui poterit probari per testes.Ita Bar.in l.si post legatum.ff.de fal.melius Do.Ias.post cæteros in l.seruum filij.§.cum qui.ff.de leg.1. Et sic in proposito licet instrumentum venditionis ex aliquo defectu non posit effectum sortiri,tamen contractus venditionis teneret,& deberetur domino laudimium : & sic est necesse dicere quòd consuetudo loquitur quando venditio non habet effectum : secus si instrumentum venditionis redderetur nullum & inutile:quia contractus per testes posset probari.dicit etiam Do.Ias.in loco prælegato, circa fi.quòd vxor dicitur vidua & viro orbata,quæ maritum habet inutilem. 7

ARTICLE II.

Toutefois en contract de permutation ou il y a deniers ou meuble de retour, en quelque nombre ou valeur que ce soit, ventes sont deues pour lesdictz meubles ou deniers tant seulement, pourueu que ledict contract de permutation ne soit frauduleux:ouquel cas lesdictz lotz & ventes seront entierement deues.

SVMMA. IN GLO. ART. II.

2 *An iure communi procedat hic articulus in prima parte.& nu.3*
4 *Quid in secunda parte.& nu.5.*
6 *Dolum dolo quandocunque compensari:Fraudem tamen & dolum à proponente probandum esse.*
7 *Quomodo aliquid fiat in fraudem legis,aliquot exemplis declarat.*
8 *In delictis quando præsumatur fraus.& nu.9.*
10 *Quæ sit differentia inter contractum fictum,& in fraudem factum.*
11 *Committens in contractu fraudem,non potest eam in sui beneficium allegare.*

1 *De permutatione iusta ratione debetur laudimium,nisi in scambium sint datæ pecuniæ,aut res mobiles:quia super eis capietur laudimium tantùm.Si uerò sit ficta & fraudulenta debentur integræ laudes.*

In tex.in verbo,*en contract de permutation.*

Primò quæro quid de iure cõmuni,vtrum debeat solui laudimium de permutationibus? Istum articulũ 2
plenè examinat Do.Ias.in l.fi.col.129.C.de iur.emphi. & finaliter col.130.cõcludit q̃ sic,secutus glo.in d.l. fi.in verbo,trãsponere. quæ exponit permutãdo. Et aduerte quia aliquãdo cõtractus cantat de permutatione,& est venditio .Exemplum:si res quæ tibi dantur in scambium dentur estimatæ ,erit venditio,& non 5

permutatio:quia contractus dicãtur ab effectu,& non à nominatione. Ita pulchrè consuluit Deci.cõsi.160. col.1.& 2.in.1.not.

In tex.in verbo,*ou il y a deniers ou meubles.*

4 Vult cõsuetudo,ꝙ tãtùm debeatur laudimiũ de illis denariis aut mobilib⁹.de iure cõmuni vtrũ cõtractus sapiat emptionẽ vel permutationẽ,quãdo interuenit pecunia vel ęstimatio?fit distinctio:aut data in denariis excedunt in valore dimidiam rei datæ in permutationẽ,& tunc æstimatur talis cõtractus vẽditionis, & non permutationis,per tex.in l.quæritur.ff.de sta.homi.quia res iudicatur pro ea parte in qua preualet.Ita Bal.in
5 prælu.feud.col.4.versi.circa primũ quęro. Bal.& Ang.in d.l.quæritur.Soci.cõsi.4. col.2.in 1.vol. Quæro,q iure dicit de mobilibus?Ratio est,quia quãdo dantur mobilia pro immobilibus pro refacta,certè inest tacita æstimatio mobilium inter contrahentes,ad conseruandam æqualitatem permutationis.

In tex.in verbo,*fraudulenx.*

6 Nota primò ꝙ dolus nec fraus præsumitur,ideo eum allegãti incõbit onus probã di.l.dolum.C.de dolo. Ista regula limitatur quatuor modis per Fely.in c.si autẽ.col.1.de rescrip. Primò in omittẽte id quod scit se facere debere:secũdò de faciẽte actum simpliciter prohibitũ,tertiò de faciẽte actũ clandestinè,qui aliquãdo est permissus,aliquãdo prohibitus: quartò de cõmẽtariẽse,qui permisit carceratũ aufugere,præsumitur id dolo fecisse,nisi probet dolum abesse. Et sicut dolus ex coniecturis ꝓbatur.l.quotiẽs.§.qui dolo.ff.de proba.ita ex coniecturis probatur dolum abesse:vt cõtrariorum eadẽ sit disciplina.Ideo in cõtingentia facti vocatus ad consiliũ,vbi agebatur de ferẽda sentẽtia cõtra cõmẽtariensem huius villæ,volui eum excusare,ꝙ noctis tẽpore clauserat quatuor detẽtos in magna turri & in loco cõsueto.Et quia aufugerãt effracto muro turris,dicebã eum excusandũ:tamen quia aliqui erãt detenti pro causa homicidii,& habebat cõmẽtariensis fir miores carceres & securiores:itẽ quia poterat eos separare cùm haberet plura ergastula,fuit dictũ ꝙ non carebat culpa.Et cõsiderata senectute,paupertate,& lõga detẽtione,mitius cum eo agẽdo fuit condẽnatus ad
7 faciendã emendã honorabilẽ.Et quæ sit differẽtia inter dolũ & fraudẽ,vide Fely.vbi suprà. Nota secũdò ꝙ dolus & fraus authori suo nõ debet prodesse.tex.in l.si mulier q.uinq;.C.de dol. Hinc dicit AEsopus moralis: Sic pereant qui se prodesse fatẽtur,& obsunt,discat in authorẽ pœna redire suum.Et licet dolũ dolo & fraudẽ fraude repellere.Item non dicitur fraudẽ facere,qui fraudẽ excludit.glo.not.in.c.cupiẽtes.in verbo, malignantiũ.de electi.li.6.vbi dicit Philip.Fran. ꝙ illa glo.procedit in foro cõscientiæ. Illa tamen glo.limitatur vt non procedat si repellendo fraudẽ aliquis faciat aliquod prohibitũ,puta qui fẽ producit instrumentum falsum,in quo cõtinetur ꝙ ego ei teneor in decẽ scutis, ne indebitè damnũ patiar produco instrumentum quitationis: vtrũ incidam in pœnã falsi?cõcluditur ꝙ sic:sed mitius puniri debeo,quia à parte fui provocatus.Ita declarat Fely.in c.olim.col.2.versi.dum dicit Abbas.de rescrip.Et sic verbũ fraus in d.c.cupiẽtes.capi debet pro cautela:prędicta probãtur per ea quæ dixi suprà in titulo.8.*des obiectẽ.*art.5.nu.5.versi.secũdus casus est.vbi plenè dixi si liceat impune furripere rem propriã,aut æquivalentẽ rei sibi substractæ,tam
8 in foro polli,q̃ foro fori. Et quãdo dicatur aliquis facere fraudẽ legi,statuto,vel cõsuetudini?dic quando quis non venit cõtra verba,sed cõtra mentẽ. Exemplũ:lex prohibet ne filiusfa.pecunia numerata mutuo detur,aliquis nõ mutuat pecuniã,sed frumentũ,vel aliã rem,vt postea filiusfa.eam vẽdat,& pecuniã habeat.Ita declarat Iaſ.post Bar.in l.non dubiũ.col.1.C.de legi.Pone aliud exemplũ formale in materia huius cõsuetudinis,quod vidi sæpe practicari apud nimis timoratæ cõsciẽtiæ subditos nobilũ patriæ Pedemõtanæ.Subditi enim in villis dominorũ habẽtes prædia emphiteotica & subiecta ad certas vẽditiones,& receptũ ẽsse
9 cerunt permutationẽ, deberẽtur tam de iure quàm de hac cõsuetudine laudes & vẽdu- Item in delictis quãdo aliquis vult cõmittere homicidiũ,vel aliud delictum,& ante donat bona sua quomodo præsumatur fecisse contractũ in fraudẽ hinc amplè Bar.in l.post contractũ.ff.de dona.plene Deci.cõsi.31.in 2.vol.Ibi
10 ponit vnũ notabile dictũ,quod poterit seruire amico:ꝙ quãdo delictũ est clàm cõmissum,alienatio nõ præ-
11 sumitur facta in fraudẽ. Quãdo vẽditor reperitur possidere post alienationẽ,etiã ex causa onerosa præsumitur fraus,vide imo.in d.l.post cõtractũ.Ro.consi.346.Soci.cõsi.14.in 2.vol.col.2. Itẽ quæ sit differẽtia inter cõtractũ factũ in fraudẽ & cõtractũ simulatũ:vide Bar.in d.l.post contractũ col.2.versi.sed isto casu aduerte.Itẽ ex quib⁹ circũstantiis fraus præsumatur:post Bar.& Imo.in d.l.post cõtractu,vide Petrum de Ancha.cõsi.216.pulchrè Do.Iaſ.si is qui.maximè col.penul.& fi.Fr.Ripa.amplè quãdo fiat fraus in vltimis voluntatib⁹.ff.de acqui.hære. Et quomodo in fraudẽ legis possit relinqui purio, vnã cautelã tradit Bar.in l.si is.in fi.ff.de lib.leg.aliam Do.Iaſ.in l.hæreditas.col.3.C. de iis qui.vt indi.& Bar.in l.fi.ff. de iis qui.vt indi. Vnum bene nota,ꝙ is qui fraudem cõmisit nunquam potest in sui beneficium allegare contractum fraudulosum vel fictitium. Ita Bar.consi.81.incipiẽte,Martinus. & bene cadrat.in proposito dec.Bar. in l.per diuersas. col.2.versi.& hoc verum.C.manda.vbi simulatè cedens actionem,non potest allegare cessionem simulatam:sed talis allegatio tantùm competit ei,contra quem facta est cessio.

ARTICLE III.

Si aucun fait donation entre vifz de ses biẽs ou de partie d'iceulx à la charge de payer les debtes du donateur,lotz & ventes sont deues,seló que lesdictes debtes monteront,en rabatant pro rata au solt la liure,ce que vauldront les meubles, qui seront comprins en ladicte donation.

SVMMAR. IN GLOS. ART. III.

2. *An de iure communi pro rebus immobilibus donatis debeantur laudimia.*

3 *Omne onus conditionis donationi rectè imponitur,& succurritur donanti aduersus non adimplentem.& nu.4.*

Quando donator omnium bonorum grauat donatarium de soluendo ære alieno donantis, debentur laudes de denariis de[illegible]& de mobilibus,quia ratione[illegible]

Quæro de iure cõmuni,vtrum pro rebus immobilibus donatis debeatur laudimiũ?Do.Iaſ. amplissimè disputat in l.fi.col.114.versi.in eadẽ glo.per 5.col C.de iure emphi.Et tandẽ col.117.& plenius 118.concludit esse magis cõmunem opinionẽ,ꝙ emphiteota potest donare irrequisito domino,sed nõ mittere donatarium in possessionẽ propria authoritate.quia id facẽdo caderet a iure suo,sed debet requirere dominum, vt ipsum donatarium inducat in dictam possessionem, & ipse donatarius tenebitur persoluere laudimium. 2

In tex.in verbo,*à la charge de payer les debtes.*

Nota quòd donás in ipsa donatione potest apponere omnia grauamina quæ vult.Et ita procedit titulus C.de dona.sub modo,vel condi.fac.vbi est tex.in l.quotiẽs.Et per illũ tex.ita cõsuluit Deci.consi.61.col 2. in 2.vol.Ratio est,quia donatarius nõ cogitur acceptare donationẽ, cũ beneficiũ nõ cõferatur in inuitum.l. inuito.ff.de reg.iur. Et qualiter succurratur donãti quãdo donatarius nõ obseruat ꝓmissa in donatione, vide pulchrè Corne.consil..101.in 1.vol.Et qñ donatio dicatur modalis,vide Alex.consi.87.col.2.in 4.vol. 3 4

ARTICLE IIII.

Semblablement en supplement de iuste prix ou acquisitió de plus value, soit par tranſaction ou autrement, lotz & ventes sont deues, tout ainsi que du sort principal.

SVMMA. IN GLO. ART. IIII.

2 *Aliquot exemplis consuetudo explicatur.& nu.3.& 4.*

5 *Quando iure communi ex transactione debeantur laudimia.*

Vbi concurrit pecunia[illegible]supplendo iustum pretium,siue acquirendo plus valorem,ratione transactionis,aut alio modo, debentur laudes,tanquam principali parte. 1

Et sic habes,quid de omni contractu rei solubilis vbi vltra sortem principalem aliquid soluendũ est quocunque modo tamper.Idem iudicamus de illo accessorio ꝙ de principali,quo ad solutionem laudimii. 2

In tex.in verbo,*en supplement de iuste prix.*

Pone exẽplum in remedio l.2.C.de rescin.ven.vbi venditor cogit emptorem quãdo læsio vltra dimidiã 3 interuenit in contractu ad supplendam iustum pretium, aut restituendam rem:& de illo supplemento debentur laudes. In tex.in verbo,*ou qu'il y ait de plus value*

Pone exemplum:aliquis vendidit minus multo pretio, quia habuit pactum de retrouendendo:postea conuenerunt de recedendo ab ipso pacto de retrouendendo:& quod emptor soluat plus illo iusto pretio 4 venditæ,de illo pretio debetur laudimium. In tex.in verbo,*par transaction.*

Quæro,vtrũ de iure communi debeatur laudimiũ quando fit alienatio ex causa transactionis,& quãlo- 5 catur fieri? Do.Iaſ.in l.fi.col.135.in fi.versi.decimò quero.C.de iur.emphi.mouet quæstionẽ, & dicit esse veritatẽ distinguẽdo secũdùm ius cõmune:aut pro re quæ est apud me aliquid tibi soluo pro redimẽda vexatione:aut ꝓ re quę est apud te tu aliquid mihi soluis:& eo casu nõ dicitur res alienari.Et debetur pro laudimio ratione illius pecuniæ solutę,aut trãsfertur res de persona ad personã,& tũc debetur laudimiũ.Et quia consuetudo est intelligenda,vt minus lædat ius commune quàm fieri possit.c.cum dilectus.de consue.fortè hæc cõsuetudo esset interpretãda secũdum ius cõmune:quia laudes nõ debẽtur nisi quãdo res subdita alienatur: si autẽ remaneat apud possessorem,non dicitur alienatio.Et credo si domini scriptores consuetudinis fuissent interrogati,ꝙ ita respondissent.me tamen refero vsui moderno,qui est bonus interpres consuetudinis.

ARTICLE V.

En donation de plus value, qui se fait en contract de vendition,lotz & ventes n'ont point de lieu,quant à ladicte plus value.

SVMMA. IN GLO. ART. V.

2 *In fraudulosa donatione locum non esse consuetudini.*

3 *Quando lex secunda.C.de rescin.uen.procedat in donatione,& an iuramento eidem rectè renuntietur.& nu.seq.*

Quando in instrumẽto vẽditionis dicitur quòd pluris valor rei venditæ donatur, de illo pluri donato laudes nõ debẽtur. 1

Aduerte tamẽ ꝙ si fieret fraus,puta quia munus pretiũ q̃ esset inter ptes secretè conuentũ designaretur in 2 instrumẽto,& inde diceretur quod plus valet,vẽditor donat:certè probata dicta fraude, de toto deberẽtur laudes,per ea quæ dicta sunt suprà art.2.de permutatione fraudulosa. Certũ est ꝙ talis donatio pluris valoris subsistit,imo impedit remediũ l.2.C.de rescin.ven.quãdo donãs scit rei valorẽ. Sed quid si ignoret? 3 4 vide.Bar.in d.l.2.col.3.in fi.qui distinguit vtrũ donatio sit modica an excessiua.Et ideo do cautelã ad obuiãdum remedio d.l.2.ꝙ vẽditor dicat sciẽs plenè valorẽ rei vẽditæ,id quod plus valet donat,etiã si valeret vltra dimidiã iusti pretii,& esset læsio enormissima.Nam volenti nõ fit iniuria. Et legi secũdæ potest renũtiari cũ iuramẽto:sed obtẽta absolutione à iuramẽto,dabitur ignoranti valorẽ,qui nõ renũtiauit modo præ- 5 missо regressus. Ita Soci.in l.hæc scriptura.col.2.in princ.ff.de condi. & demon. Et quòd ista absolutio 6 concedatur maiori,vide Fely.in c.in præsentia.col.4.de proba. Et in proposito potest opportunè quæri 7 vtrum donans possit allegare læsionem:Fely.d.c.in præsentia.col.4.facit differentiam quam facit Bar.in d. L2.inter scientem & ignorantem;vide Areti.in l.qui superstitus.ff.de acqui.hære.

ARTICLE VI.

Quād les frere & seur heritiers en tout ou en partie, moyennāt la cōstitutiō de dot, ou receptiō de deniers en faueur de mariage, quittēt & transportēt leurs biēs ou portion a leurs autres freres & coheritiers, ne sont deuz aucūs lotz ne ventes.

SVMMAR. IN GLO. ART. VI.

2 *Ratio dubitandi redditur.*
3 *Pluribus disputat, an iure communi locus sit huic consuetudini. & nu. 4. & 5.*
6 *Renuntiatione facta, alia ratione quàm matrimonij non cessare consuetudinem. & nu. 7.*

1 *Quando hæres masculus uel femina fauore matrimonij, quæst cō credibus totam hæreditatem, aut partem, mediante dotis constitutione, aut pecuniarum receptione, laudes non debentur.*

2 Ratio dubitandi fuit, quia mortuo patre dominia rerum & hæreditatis transiunt in hæredes, vna cum hæreditariis actionibus actiuis & passiuis l. pro hærede circa fi. C. de iure delib. Isto autem tractum quitando hæreditarium actionibus actiuis & passiuis l. pro hærede circa fi. C. de iure delib. Isto autem tractum quitando dicitur alienare. Et ex omni alienatione voluntaria debentur laudes & ventæ, vt declarant doc. maximè

3 Do. Ias. in l. fi. super gloss. in verbo, æstimationis. C. de iur. emphi. Pulchrum est dubium, quid iuris in hoc casu de iure communi, quando soror quæ fuit hæres cōtra fratrem in hæreditate patris præferenda fuit, an debeatur laudimium de hæreditate patris, quæ deuoluta fuit ad fratrem? Ista quæstio dependet ad plures quæstiones, quas oportet prius decidere, quam principalem. Prima est, vtrū plures emphiteotæ tenentes diuersa tenementa eiusdem domini teneantur in solidum ad laudimium? Do. Ias. in l. 134 vers. septimo quæro. C. de iure emphi. allegat Bart. in pluribus locis, & plures eiusdem tenentur in solidum ad laudimium, quia tenentur in solidum ad canonem, & bona ratione. Item tamen videndo, quòd emphiteota discedens, & pro quibus, & quæ reddibus quia tunc certus est locus recessui, & tunc vna quæque portio, etiam media, pecunia, dicere tur portio renuntiationis, quam alienatio. Et licet nihil dicat de laudimio, tamen videtur tacitè in primo casu, in quo requiritur domini consensus, necessario concludit in tertio eundem laudimium. Pro dicto patet

4 prædicto in secundo casu ratione quia dicitur retractatio, & est locus iuri accrescendi. Secundo quæritur, vtrū plures emphiteotæ possint inter se mutuo decidere hæreditatē inter eos dominicē diuisam? Do. Ias. in l. cōtra allegato, col. 133. vers. sextò quæro. quòd sic. Limitat verum quando vnicuique hæreditum fuit pro toto assignatum, dicit tamen quòd licet recognitores fecerint quando vnus fundus emphiteoticus in totum vni assignatur, dicit tamen non posse fieri recognitionem. Et licet non dicat de laudimio, tamen ratio est ibi necessaria ad recognitionem tenentis, maxime ratio quæ non omittere, quia in ea fuit fundamentum dubium præsentis quæstionis, & præcedentis. Nam mortuo patre dominium rerum & iura tantum inter fratres, & ipsi obligantur domino, quilibet tantùm pro ea parte pro qua est hæres. si ergo fundus vni totus adiudicetur, pro partibus fratrum non erit ille domino obligatus, & grauabitur dominus in probatione domini, vel voluerit alienationem

Nota quod ista verba non sunt posita sine ministerio. ergo si talis quæstio non fiat fauore matrimonij de tali casu

tali casu consuetudo non loquitur. Et quia est casus omissus, remanet in dispositione iuris cōmunis. c. si extraneus. ff. de condi. ob causam. l. commodissime. ff. de lib. & posthu. Et sic videtur q̄ in isto casu omisso deberentur laudes, esset tamen recurrendum ad communem vsum, qui dubiam consuetudinem interpretabitur. Et sic inspecto iure communi, resultat magna conclusio ad materiam. q. quanquis. de pact. lib. 6. Quòd 7 si soror post mortem patris renuntiat fratri mediante pecunia, quòd frater tenebitur soluere laudimium de parte bonorum sororis quæ erat obnoxia laudimio: secus si quitaret vivo patre: quia tunc nullum ius habet in bonis nisi spe, aut quitaret antequam se immiscere hæreditati: quia eo casu diceretur renuntiatio, & non alienatio. Ista nota, quia non reperies fortè adeò clarè tacta, & in specie.

ARTICLE VII.

Lotz & ventes ont lieu en vente de succession, rabat faict pro rata des meubles qui seront en ladicte succession, au tolt la liure.

SVMMA. IN GLO. ART. VII.

2 *Ratio consuetudinis redditur.*
3 *An ex institutione hæredis debeatur laudimium. vide nu.*

In uenditione successionis seu hæreditatis habeor[illegible] & uendua, detracti mobilibus ad rationem [illegible] pretij. 1

Ratio est, quia in vniuersitate continentur corpora. nam successio est tantùm nomen iuris: & ideo idem 2 iuris est de toto quo ad totum, quòd de parte quo ad partem. l. quæ de tota. ff. de rei ven. Quæro de no- 3 tabili quæstione: quid iuris in successione hæreditatis ex testamento, puta si emphiteota instituat hæredem extraneum in re emphiteotica, an pro tali institutione debeatur laudimium? quòd sic, vide Do. Ias. in l. fi. col. 123. in fi. C. de iur. emphi.

ARTICLE VIII.

En vendition faicte par criées, lotz & ventes sont deues.

SVMMAR. IN GLOS. ART. VIII.

2 *An hæc consuetudo sit communis [illegible] ubique recepta? & quæ requisita ad [illegible] ipsius.*
3 *An in rerum permutatione [illegible] laudimium debeatur.*

Quando alienatio facta in emphiteota, debeatur laudimium. 1

Do. Ias. in d. l. 134 [illegible] C. de iure emphi. mouet quæstionem. Si potest [illegible] 2 tum dominus [illegible] & tūc sic. De solutione laudimij nihil dicit. Reperio q̄ Alex. in l. si finita. §. si vectigalibus. col. 8. vers. aut est talis persona. ff. de dam. infec. allegat Salic. concludentem quòd debetur laudimium. Nec obstat quòd dicatur alienatio necessaria quando fit authoritate iudicis: quia potest responderi huic fundamento per ea quæ dixi suprà art. 6. in fi. & per doc. Bar. in l. & ideo. in fi. ff. de condi. furti. Et sic consuetudo hæc cōcordat cum dispositione iuris communis. Aduerte in hac materia, quòd Do. Iaco. de sancto Geor. in tit. de roydis. col. 9. vers. item dubitatur. formal quæstionem sub istis verbis. Item dubitatur an præsuppositā consuetudine, quòd dominus terræ debeat habere tertiam venditionem, & cōtingat fieri dationem insolutum, an pro ista datione debeat dominus habere tertiam venditionem: & concludit quòd non: allegat pro se Specul. qui mouet [illegible] pars pretij, de qua in l. fi. C. de iur. emphi. tamen puto quòd sic, per ea quæ supernùs dixi, art. 6. Sed difficultas est, quando emphiteota recognoscit se rem tenere ad vsum tertiæ venditionis successionis, & ad fictum perpetuum: vt communiter cantant recognitiones patriæ Pedemōtanæ: vtrum eo casu quo recognitio tantùm dicit de tertiis venditionibus debeantur tertiæ venditiones. de aliis contractibus, puta de donationibus, permutationibus, dationibus insolutum, & similibus, in quibus ex causa voluntaria dominium transfertur. Et quia terreria seu consignamenta (vt verbis Pedemontanis vtar) tantùm dicunt ad vsum tertiæ venditionis: videtur quòd non comprehendant alias alienationes: quia consuetudines sunt stricti iuris, vt notant Bar. & doc. in l. de quibus. ff. de leg. & notatur in c. fi. de offi. archi. Sed quando in statuto vel consuetudine fit mentio de venditione, non continetur datio insolutum, quæ est proxima venditioni, secundum Specul. in titulo de emp. & vendi. §. nunc videndum. versiculo, sed pone statutum. vbi vult quòd facultas data proximiori de retractanda venditione, non habeat locum in datione insolutum. Circa tertium fundamentum Speculatum per Do. Iaco. [illegible] bene probat. art. 6. [illegible] Bar. in l. & [illegible] de [illegible] & Do. Iaco. probat [illegible] Omnes doc. [illegible] ribus, dationibus insolutum, tam [illegible] laudimium: quia ita vult tex. in l. fi. [illegible] Et cum pacta super laudimiis sint obseruanda. d. l. fi. licet emphiteota recognoscat ad vsum tertiæ vēditionis, ne videatur eadem res diuerso iure censeri, contra l. eum qui ædes. ff. de vsucap. [illegible] omnes alienationes voluntariæ [illegible] quando debetur pars pretij, [illegible] nium, vt ad[illegible] declarat Do. Ias. in d. §. in fi. vers. [illegible] dere comprehendit alias alienationes, [illegible] laudimium est eadem ratio. Idem repetit Do. Ias. d. l. fi. col. 12. vers. ideo [illegible] & col. 13

P iii

tem.non obstat quòd verba pacti sint strictè accipienda.l.quicquid astringendæ.ff.de verb.oblig. Quia respondetur quòd ex quo recognoscens sciebat vel scire poterat, quòd l.fi. loquens de laudimio parificabat illos casus,quando debetur ratione pretii,& sic venditionis vel æstimationis :& sic aliorum contractuum in quibus non cadit pretium, certè exprimendo venditionem, videtur voluisse complecti omnes casus à l.fi. parificatos, & expressisse venditionem gratia frequentioris vsus, quo casu dispositio non restringitur quin cõplectatur casus similes:iuxta glo.in cle.1.in verbo, præsidēres.de reserip.quam allegat Fely.in c.nulli col.1. de accu.dicens per illam, quòd constitutio loquens in casu magis frequentato, habet locum in casu minus frequentato:nec isto casu,si bene aduertatur,fit extensio vt venditio obliget emphiteotam pro aliis contractibus:quia est lex fi.quæ hoc operatur:sed tantùm vt intelligatur quantũ solui debeat de venditione,& consequenter de aliis contractibus, in quibus cadit obtentio inuesturæ & solutio laudimii. Nam est par ratio inuesturæ capiendæ in omni contractu alienationis voluntariæ,& par ratio soluẽdi pro inuestitura.Et nisi teneremus hanc opinionem,resultaret vnum absurdũ,quòd in plus teneretur emens,qui habet rem ex causa onerosa,quàm donatarius qui habet ex causa lucrativa : cùm tamẽ per regulas iuris magis succuratur ei qui sentit damnum,quàm cui lucrum.Fateor tamen quòd si emphiteota vellet probare vsum esse in cõtrarium, admitteretur: quia verborum obscurorum optimus interpres est vsus,qui inducit per lapsum decem annorum [illegible] Bar.in l.de quibus.ff.de legi. & in l.1.C.que sit longa cons.e & faciant notata per Bar. in l.cum de in rem verso.ff. de vsur. Et quòd in obscuris quid vsitatum sit in loco, & inde mos religionis sit attendendus,est pulcher tex.in l.si seruus plurium. §.fi.ff.de lega.1.& in l.semper in stipulationibus.ff.de reg. iur.Potest etiam ista obscuritas declarari per alia instrumenta loquentia de aliis contractibus,quàm venditionibus:iuxta tex.in d.§.fi.dum loquitur de his quæ præcedunt & sequuntur.Et ista declaratio in loco Publiciarum, vbi sunt consignamenta, super quibus est formata quæstio, fieri facille potest per affranchimentum burgi ipsius loci intra mœnia.Item per aliud instrumentum diuisionis nemorum,inter dominos & cõmunitatem. Et non ab re amplè hanc quæstionem tractaui:quia & mihi & aliis dominis patriæ fuit sæpius à subditis quæstio ipsa in dubium reuocata.Ista glosa cadebat propriè infrà,art.16. tamen hîc etiam bene cadit:ubi enim fit extensio etiam si res detur insolutũ ex causa dotis. Quæro vtrum in venditione facta via subhastationum cum decreto iudicis,si interueniat læsio vltra dimidiam iusti pretii, habeat locum l.2.C.de rescin.ven.sic decidit Alex.in l.pretia rerum.col.3.ff.ad l.falci.Deci.consi.6.col.1 in fi.in 2.vol.

3

In tex.in verbo,*par criées.*

4 Cridæ dicuntur illæ de quibus in l.fi.C.de feriis.ibi,fileat horrida vox præconis.Et sunt requisitæ in venditionibus quæ fiunt ad instantiam creditorum,vt in hac consuetudine.Item in alienationibus rerum ecclesiæ,rerum minorum,rerum reipublicæ, prout dicetur in locis suis, ne vltra propositum reddar prolixior, quàm materia articuli exigat.

ARTICLE IX.

Rescision d'oultre moytié de iuste prix,n'a point de lieu en vente de chose meuble,n'en vente de fruictz & louages faictz à trois ans & au dessoubz.

SVMMA. IN GLO. ART. IX.

2 *Hanc consuetudinem iuri repugnare,cuius etiam redditur ratio.& nu.3.4.*

5 *Vltra quam additur casus,in quo legi 2.de rescin.vendi.C.non est locus.*

1 *Rescisio,quando in alienatione rei interuenit læsio vltra dimidiam,non habet locum in venditione rei mobilis [illegible]am, nec in locatione trium annorum & infrà.* In tex.in verbo,*de chose meuble.*

2 Lex secunda.C.de rescin.vendi.non vendicat sibi locum in mobilibus de consuetudine:de iure communi est contrarium:vt patet ex glo fi.dictæ l.& secundum Bar. ibi dicta lex habet locum in omnibus contractibus bonę fidei. Ratio consuetudinis potuit esse,quia de facili quilibet potest scire pretium rei mobilis,

3 aut de facili se informare:secus est in re immobili:& eadem est ratio in fructibus,item allegans ignorantiam valoris rerum suarum,dicitur allegare stultitiam suam, sicut si error [illegible] per ea quæ dicit tex.& ibi doc.in l.fi.C.de hære.insti. Et quòd quilibet præsumatur scire vires su patrimonii & valorem rerum suarum quãdo non est læsus vltra dimidiã,est tex.in l.quisquis.C.de rescin.ven. vbi plenè Paul de Cast.

In tex.in verbo,*& louages faictz à trois ans.*

4 Innuit hæc consuetudo secus esse in locatione maioris temporis: & de iure communi d.l.2.C.de rescin.

5 ven.habet locum in contractu locationis Ita Do.Ias.in l.1.col.17.C. de iure emphi. Et nota pro locationibus beneficiorum,quę per paulinam non possunt excedere triennium,in hac patria læsio non causaret beneficium d.l.2.nisi excederet triennium.Ista consuetudo ponit tres casus,in quibus rescisio nõ habet locum, etiam data læsione vltra dimidiam.Vnum addo quem Felv.dicit menti tenẽdum in æternum, in caeter cæteras.col.fi.circa fi.de reserip. quando quis iurauit non venire contra contractum, prout omnes cõmuniter faciunt:licet eo casu possit simpliciter petere vel suppleatur pretium in quo fuit deceptus:tamẽ si peteret alternatiuè contractum rescindi, vel pretium suppleri, esset periurus. allegat Bal. singulariter id tenentem in l. [illegible] §.1.ff. de condi.insti. Et [illegible] vltra eum qui tanquam per [illegible] repulsa ab [illegible] vt notatur per Fely.in [illegible] Hoc tamen potest dari remedio, quod volens agere obtineat absolutionem à iuramento,quæ hîc concedi solet parte non vocata. Aduerte nunc quòd licet Fely.sequatur Bal. ego tamen dubito de illa decisione : quia iuramentum regulatur secũdum naturam actus super quo interponitur.l.fi.C.de non nu.pec. Et ideo ille qui iurat non venire contra contractum non præsumitur se velle excludere à beneficio legis, nec videtur propriè venire contra contractum, quando ponit in electione emptoris vt pretium suppleat,aut restituat.

ARTI-

ARTICLE X.

Noms,debtes,& actions, sont reputées meubles par ladicte coustume.

SVMMARIA IN GLOS. ART. XI.

2 *Huius consuetudinis effectus.*

3 *Quomodo iure communi restringatur.*

Nomina debitorum, & actiones computantur de iure inter mobilia. 1

Et est hæc consuetudo valde notanda pro ascendentibus,qui non succedunt descendentibus,nisi in mobilibus & acquisitis:patet suprà,in ti.*des successions.*ar.3.quia appellatione mobilium succedunt in iuribus & actionibus. Sed quid de iure communi,nomina & actiones vtrum veniant appellatione mobilũ vel immobilium:breuiter D.Ias.in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de verb.oblig.dicit quòd non:quia est tertia species,per tex.in l.à diuo Pio.§.in venditione.ff.de re iud.mihi semper placuit distinctio Lappi. allegata per glossatorem Ias in §.fi in d.l.stipulatio hoc modo concepta Nam dicit ipse, si [illegible] ad rem immobilem,illa actio reputatur immobilis: si ad rem mobilem, mobilis : quia res dicitur in bonis nostris,quando ad eam recuperandam nobis competit actio.l.rem in bonis.ff.de acqui.re.dom.secus est quãdo actio tantùm competit contra aliquem obligatum actione personali:certè eo casu actio est tertia species, quia consistit in ære:& id quod debetur est debitum in genere,& non in specie. 2 3

ARTICLE XI.

Quand l'heritage est racheté dedans le temps de la faculté accordée en faisant le contract de vendition, ou depuis prorogee,ne sont deuz aucuns lotz & ventes pour ledict rachapt: ains seulemẽt pour la premiere vendition, si n'est que ladicte faculté fust donnée par interualle de temps apres ladicte vendition : auquel cas les lotz & ventes dudict rachapt sont deues, cõme de la premiere acquisition.

SVMMA. IN GLOS. ART. XII.

2 *Hoc ius commune indistincte non procedere. & nu.3.*

4 *An de consuetudine [illegible] contra [illegible]*

Si res uendita rachato tempore uenditionis regmatur,non debentur laudes,nisi pro primo contractu:secus si gratia & facilitas rachatandi facta [illegible] interuallo post contractum,quia tunc duo pensantur laudimia,unum pro contractu, & alterum pro distractu. 1

De iure communi deberetur laudimium tam pro prima emptione,quàm pro rachato:ratio est in promptu, quia [illegible] contractus perfecti. Item retrotrahitur [illegible] iuxta tex.in l.ab emptione.ff.de pact.Et in terminis ita tenet D.Iacob.de sancto Georg. in tractatu,de roydis.col.10.vers.per prædicta infertur.dicit tamen tenendum distinctionem Bal.& Ang.in l.ab emptione.ff. de pact. Et in antecedenti quæstione in d.ti.de roydis. ponit quæstionem quando partes pœnitentia ductæ iusserunt cancellari instrumentum venditionis,an debeantur duo laudimia ? Item quid quando contractu facto ab eo receditur de communi partium consensu?vide Ias.in d.l.fi.col.113. versi. vndecimò quæro.C.de iure emph.& licet non decidat,sed se remittat, satis potest ex præcedẽtibus colligi conclusio,quòd sunt soluendæ laudes,tam pro contractu,quàm pro distractu:quia consensus emptoris & venditoris non potest præiudicare domino directo,quia ius suum sine facto suo ab eo euelli nõ potest.l.ius nostrum.ff.de reg. iur.Item per ea quæ suprà dixi. 2 3 4

ARTICLE XII.

Si en faisant contract de permutation lon baille reaument & de faict par contr'eschange fons ou rente certains, soubz faculté de rachapt, pour vn pris dedans aucun temps,lotz & ventes ne sont deues.

Quando fit pactum quòd res aut redditus datus in scambium sub certo pretio & tempore possit rachatari,si id fiat,non debentur laudes. 1

Ista consuetudo venit ad declarationem præcedentis, & ambæ volunt quòd si interueniant duo contractus,qui tamen habeant ortum ex eodem fonte,quòd pro vno tantùm debeatur laudimium.Et tamen de iure communi si reemeretur res subdita,deberentur duo laudimia,per superiùs dicta. 2

ARTICLE XIII.

Si n'est qu'ilz fussent rachetez dedans trois ans,posé que ledict rachapt fust de plusiong temps.

SVMMA. IN GLOS. ART. XIII.

Ratio dubitandi & decidendi redditur.

Si reemptio fiat intra triennium,etiam quòd concessum fuisset maius tempus,pro rachato debetur laudimium. 1

Ista limitat præcedentem consuetudinem, vt non procedat [illegible] 2

est quare potius debeantur laudes quando res reemitur infra triennium,quàm post: cùm plus & minus non differat ipecie.Item idem iuris esse debet de parte quæ de tota l.quę de tota ff.de rei vend.Item eadem res, & sic idem contractus non debet diuerso iure censeri,l.eum qui ædes.ff. de vsucap. Et ex his videtur eadem ratio in reemente infra tres annos,quæ est post. Ratio consuetudinis fuit dubitatio fraudis: quia posset de facili fieri fraus in permutatione,de qua nihil soluitur:vt patet suprà,art.2. quia loco pecuniæ dabitur fundus cum gratia rachati,& infra breue tempus rachatabitur:certè ex breuitate temporis præsumitur fraus:& sic quod dederim fundum vt fieret fraus de contractu ad contractum quia vbi agebatur de emendo fuit facta permutatio cum gratia rachati:vt declarat Bar.in simili,in l.post contractum.ff.de dona.& D. Ias.in l. si is qui,col.fi.ff.de vulg.& pup.

ARTICLE XIIII.

Mais si les fons ou rente baillez en contr'eschange sont incertains,& ne sont reaument baillez & deliurez,lotz &ventes en sont deues dés le iour dudict contract,sans attendre ledict rachapt.

SVM. IN GLO. ART. XIIII.

2 *Retentio possessionis fraudis suspitionem inducit.*

1 *Quando id quod datur in scambium est incertum, & non realiter traditum, statim debentur laudes, non expectato rachato.*

2 Ista est etiam introducta consuetudo,ad euitandas fraudes,ne vbi agitur de emendo,fiat contractus permutationis sub gratia rachati.

In text.in verb. *& ne sont reaument baillez & deliurez.*

3 Nota quòd illa retentio possessionis rei quæ venditur aut donatur,aut traditur in scambium, vbi cõtractus potest esse suspectus, de facili arguit fraudis suspitionem: vt declarat Bar in d.l.post contractum. ff de dona.Et D.Ias.in d.l.si is qui.col.fi.ff.de vulg.& pup.& in hac consuetudine hæc sola suspitio sufficit.

ARTICLE XV.

En fermes baillées au plus offrant, soit du roy ou autres seigneurs inferieurs, le dernier encherisseur à faulte d'entretenir sa mise,est tenu de payer, & se mettre à la folle enchere. Et ainsi est des autres encherisseurs precedés par ordre,s'ilz ne veulent entretenir leurs mises.

SVM. IN GLO. ART. XV.

Ratio consuetudinis explicatur.

1 *Locationes quæ fiunt plus offerenti,siue fiant de re regia,siue priuatorũ, afficiunt ultimum incãtatorem, seu subhastatorem,aut ad illum tantum, ut ad [illegible] quo ipso caeteri ooerati sunt eadem in præcedentibus, ac si satisfecissent.*

2 Nota quòd ante expeditionem licet pœnitere,quia contractus non est perfectus, & nihil dicitur actum quandiu aliquid restat agendũ in contractibus: quia non dicuntur oblata l.cõtractus.C. de fide instr. Et licet offerens non obligetur ad obseruantiam cõtractus imperfecti,tamen obligatur ad id quod plus obtulit:quia sua oblatio fuit acceptata à procuratore cameræ,aut à priuato. Et nisi ita esset,offenderetur iudicis authoritas:ideo optima ratione fuit inductum vt teneatur soluere plus oblatum.

ARTICLE XVI.

Loz & ventes sont deues par heritage baillé en payement de deniers dotaulx ou autres.

SVM. IN GLO. ART. XVI.

An & quando ex fundo dato in dotem debeantur laudimia,pluribus differit. & nu.3.4.& 5.

1 *De datione insolutum etiam pro dotibus debetur Laudimium,quando fit ex voluntate.*

2 Ista quæstio de datione insolutum quando fit ex voluntate,vt hic, aut ex necessitate &vt ibi substantiationem, vt habetur suprà,art.8.quòd semper debeatur laudimium,plenè concluso suprà,dicto ar.8. Verùm quia hìc
3 loquitur de fundo dato pro solutione debiti dotalis:Quæro quid iuris quando à principio fundus datur in dotem,an debeatur laudimium? Et vt materia hæc,quia [illegible]s, plenius quàm alibi reperiatur enucleata, dico:aliquando mulier ipsa dat fundum in dotem,intelligo subiectum.& iste erit secundus casus, aliquando fundus datur à patre,& tunc communis opinio doct.est quòd fiat distinctio,aut datur res inæstimata,& tũc non fit soluendum laudimium,aut æstimata,& tunc secus.quia æstimatio facit venditionem, & est facultate mariti restituere rem aut pretium.l.plerunque.ff.de iur.do. Istam tenuit D.Iac.de sancto Georg. in suo libro feu.in tract.de roydis.col.7.Fel.in c.quæ in ecclesiarum.col.24.de constit.Fran. Curti.iunior,in libro feu.charta.41.D.Ias.autem in l.fi.col.1[illegible].versi. nonò quæro.fuit in alia opinione,quòd siue res detur inæstimata, siue æstimata, non debeatur laudimium: mouetur vno fundamento satis debili, vt videbitis statim. Quòd autem in patrimonium est dotare filiam.l.quamuis.ff de ritu nup.sed quando alienatio fit ex causa necessaria,non soluitur laudimium.Nunquam mihi placuit opinio D. Ias. & [illegible] fundum dotem. Tamen hoc modo potest verum esse quod pater teneatur dotare filiam, sed non dare rem suam propriam,eam in dotem & hoc ita necessitas requirit personam patris, & non rem subiectam. Posset enim dare pecuniam aut aliam rem non

non subiectam,aut etiam subiectam vendere: & sic posset aliter satisfacere, quàm per dationem in dotem rei subditæ.Et quòd ista ratio D.Ias.sit friuola,patet ex dictis eiusdem.nam cõfitetur vt suprà declaraui,arti. 8.quòd de datione insolutum,quæ fit authoritate iudicis via subhastationum,est soluendum laudimium.Et tamen illa alienatio dicitur magis, aut tantùm necessaria, sicut ista: quia tamen creditor potuisset soluere & euitare illam subhastationem, non dicitur ista alienatio omnino necessaria: & ista ratio bene militat in casu nostro.Non recedas igitur à communi sententia. Si autem filia daret,putò esse idem iuris,vt fiat prædicta distinctio. 4
Si autem frater daret aut extraneus,vide Bal.quem allegat idem Ias.in d.l.fi.col.132.versic.ibidem etiam in sequenti versic.C.de iur.emph. 5

ARTICLE XVII.

Si aucun aliene heritage à faulte de rachapt, ou si en faisant l'alienation y a deception d'oultre moitié de iuste prix, ou que le contract soit rescindable pour quelque autre cause, si l'acquereur se desmet à autre de la chose acquise, le bailleur pourra addresser ses remedes de droit non seulement contre le premier acquereur,mais contre les derniers detenteurs & chascun d'eulx.

SVM. IN GLO. ART. XVII.

2 *Iuri hanc consuetudinem contrariam c. fi.& nu.3.& 4.*

Quotiens contractus est rescindibilis,puta quia interuenit læsio ultra dimidiam,aut interuenit pactum de retrouendendo,aut alio modo:si requirens rem alienauerit,transit cum suo onere,& prior alienans poterit experiri cõtra primum acquisitorem,aut eius singularem successorem. 1

Habes in ista consuetudine, quòd remedium rescisionis habet locum contra singularem successorem: 2
vtrum istud sit verum,in duobus exemplis positis hic videbimus per discursum apostilando.

In tex.in verb. *à faculté de rachapt.*

Vtrum possim exercere pactum de retrouendendo contra singularem successorem? dic secundum consuetudinem quòd sic:sed secundum ius commune,non:quia actiones personales non transeunt contra singulare. Successores l.1.§ si hæres.ff.ad Trebel Et ideo bene consulat hæc consuetudo, & pari forsitan ratione statuta idiotarum dicunt idem dispositum in pacto de retrouendendo, vt transiret contra singularem successorem. Cautela tamen esset in partibus vbi non sunt consuetudines vel statuta,quòd acquirens durante tempore rachati promitteret non alienare sub speciali hipotheca ipsius rei: quia eo casu impediretur alienatio per ea quæ suprà dixi in præcedentibus,per notata per Bar.& doc.in l.filiusfa.§.diui.ff.de leg.1. & in l. si ita quis.§.ea lege.ff.de verb.oblig. 3

In tex.in verb. *y a deception d'oultre moitié.*

Isto casu gl.in l.2.C.de rescin.ven.quam Bar. ibi col.pen.sequitur, vult quòd possit agi contra acquirentem qui alienauit,vt rem restituat aut iustum pretium suppleat: quia habetur pro possessore, postquam proprio facto rem à se abdicauit.sed non dicit competere illud remedium contra secundum acquisitorem, & bene,ea ratione de qua suprà: tamen consuetudo hìc supplet dando facultatem actori agendi contra quem voluerit,vt in fine dicit, *contre chascun d'eulx.* 4

ARTICLE XVIII.

En faisant aucun contract de vendition,s'il y a deception d'oultre moitié de iuste prix,auec faculté de racheter,& que le demandeur demeure detenteur de la chose vendue,le contract est nul. Et est l'acheteur tenu compter les fruictz qu'il a receuz par louage ou autrement,au sort principal.

SVM. IN GLO. ART. XVIII.

2 *Quid de iure communi statutum sit.*
3 *Quomodo intelligatur fieri deceptio ultra dimidiam,& quomodo probetur.& nu.4.& 5.*
6 *Pactum de retrouendendo iure probari.*
7 *Quòd si fiat quoties voluerit uenditor,intra quod tempus iure communi præscribatur.*
8 *Possessione ficta per constitutum non tolli suspitionem consuetudinis.*
9 *Ex contractu nullo hìc non transferri possessionem.*
10 *An possessor ex contractu inutili faciat fructus suos.& nu.11.*

Tribus concurrentibus,videlicet modicitate pretij ultra dimidiam,pacto de retrouendendo, & retentione possessionis, 1
redditur contractus nullus. Et emptori computabuntur fructus per locationem, aut alio modo percepti,in sortem principalis pretij.

Quid iuris de iure communi? dic quòd ad faciendum præsumi contractum vsurarium requiruntur tria, 2
modicitas pretii,pactum de retrouendendo,& quòd acquirens sit solitus fœnerari. c. ad nostram. de empt. & ven.& c.cum constet.de pigno.Ias.in l.quotiens.col.2.C.de iudi.Decius consi.167.in 1.col.in 1.vol.allegat plures doct.tenentes quòd ad faciendum præsumi contractum simulatum & vsurarium, sufficiunt duo, modicitas pretii,& pactum de retrouendendo:tamen col.2.allegat plures tenentes quòd communis opinio sit, vltra duo præmissa,esse probandum quòd emptor erat solitus fœnerari. Ipse ibi nullam firmat, tamen

consil.308.in 2.vol. col.2.allegat plures doct.& maximè Soci. & Corne. qui tenuerunt istampartem, quòd tra-
ritus:quia licet illa qualitas,quòd emptor sit tolutus fœnerari,magnam facit præsumptionem quòd contra-
ctus sit vsurarius & simulatus, ita qualitas bonitatis & honestatis personæ multùm facit præsumi pro cõtra-
& requod non sit fraudulosus,vt contrariorum eadem sit disciplina. Et maximè concurrente regula quòd in
dubio debet capi præsumptio exclusiua dolj,fraudis,& delicti merito ff. pro suo. & ideo ad euitandum
tale obiectum contra contractum,licet quilibet presumatur bonus,nisi probetur de contrario:tamen opti-
mi esset contra quòd emptor deduceret sicut in contractibus suis semper fuit habitus, tentus, & reputatus
pro viro bono,fideli,& iusto,absque eo quòd fuerit in contractibus suis vnquam visus committere nec tra-
ctare aliquid contra bonam fidem,aut fraudulentum.

In text.in verb.*deception d'oultre moitié de iuste prix.*

3 Nota diligenter,quando non probatur talis deceptio vltra dimidiam iusti pretij, non habet locum hæc
contuetudo:quia qualitates requisitæ a statuto vel consuetudine sunt probandæ Late Decius cons.18 in 1.
vol.Et quid tunc erit agendum:die quòd est recurrendum ad ius commune & probandum ut de iure re-
4 sita,de quibus supra,contractus præsumetur simulatus & vsurarius. Et nota in materia quòd valor rei ce-
ditæ consideratur secundum tempus vẽditionis tantùm.Et qualiter sit probandus,recurre ad Bar. in l.2.C.
de rescin.ven. Secus esset in impetratione beneficij,in quo valor secundum communem æstimationem,qui
erat tempore impetrationis vel vacationis,expr,mendus est secundum distinctionem Bal.in ea.Lauren.col.
5 penulti.versicu.16 & vltima conclusione de rescrip. Nota etiam quòd de iure commun modestus pre-
tij,de qua supra, intelligitur quando est excessus notabilis citra dimidiam. Si autem esset parcus, tunc non
esset in consideratione:quia licet in modico contrahentibus se decipere: vt dicit Bar. in l.2.colum.1. C. de
rescin.ven.per legem, si minor.§.in causæ. ff. de mino.& Decius in consilijs prælegatus, videlicet consil.
18.in 1.vol.

In text.in verb *auec faculté de rachepter.*

6 Nota quòd pactum de retrouendendo est licitum,l.2.C.de pact.inter emp.& ven. Continet tamen gra-
uamen,& ideo valor rei propter tale grauamen decrescit.Et quãdo agitur de probando valorem rei cõ-
7 ditæ,minus tes æstimari debet.Ita Decius consilijs prælegatis,videlicet ex in 1.vol. Quæritur nunc
est pactum quod venditor & tam possunt reemere quotiescunque offerrent pretium ad
vtram esset præscriptio de contuetudine Aluerniæ præscribitur triginta annis vt habetur
prescriptions artic.1.& 2.magis in specie,artic.11 Quid de iure communi dominus.Ias.in l.peteus col.4 ver-
ficiu. circa ista in materia præscriptionis. C. de pact. allegat Ang. decidentem quòd pactum de retrouendo
do præscribitur triginta annis,nonobstante dicta contuetudine Item Petrum de Ancha docentem de ea
annis D Ias.in l si mater.in fi.C.de inoff.& tabit.tuo cõsuetudo dicit quod sæpe contingit
& ampliat præscriptionem triginta annorum currere,etiam si promissio de retrouendendo fuerit facta.Quæ
qualiter procedat quando casus occurrent,recurre ad Bel.distinguentem in
de præscript vide plenissime Balbum in tractatu præscript.in quarta parte quinte partis
121.verfic.tertio quæro

In tex.in verb.*que le vendeur demeure detenteur.*

8 Nota quòd retentio rei facit præsumi simulationem contractus. Ita dicit Bart. in donatione
ante delictum commissum in l.post contractum.col.2.vers.tertiò præsumitur.ff.de dona.
246 Quæro,quid si venditor constituit se rem venditam tenere nomine emptoris, pu
citur posse lere,tenet emptor.l.quod meo.ff de acqui.possi tamen isto casu pr
non tollitur per constitutum habet locum hæc consuetudo.Ita Bar.in
quid si venditor constituit.&c.

In tex.in verb.*est nul.*

9 Nunquid ex illo contractu nullo sit saltem tradita possessio in emptorem, vel
quòd ex contractu nullo transferatur possessio.l.1.§.si vitio de acqui.poss. Ita
tione,tecas in secta, quando admittitur contractus nullo propter turpitudinem
Et etiam quia sicut principalis contractus est nullus,ita & constitutum
alibi dixi,& aliunde in d.§.si vir.sperabatur confirmatio donationis per mortem donantis.

In text.in verb.*tenu compter les fruictz qu'ilz auront receuz par louage.*

10 Nota quòd venditor receperat rem venditam in conductionem, & promisse
nem,vtram intelligeretur res tradita ex ista promissione de quod
col.2.vers.& hic solum inspicio.Imo dicit Bar.quod ex ista responsione fructuum tollitur fraudis suspitio,
tamen consuetudo hic vult quòd his tribus concurrentibus tractus resti
11 principalem. Quæro de quæstione notabili, nunquid quando possessio
acquirens possessionem faciat tractus suos videatur quod sic per ea quæ tra
sic,secundo respondeo,vbi mulier facit fructus rei emptæ suos. Pallet
rari,quòd ibi illud procedat,quia talis donatio,licet à principio sit probabilis,tamen
ditio,morte confirmatur,& sic haberet aliquod fundamentum forte
immo nullis a principio,& nunquam speraretur confirmatio vel validitas,quia
sine causa de presenti,vel sperata de futuro.Si tamen casus eueniret, melius studere circa hãc difficultatem.

ARTICLE XIX.

Quand les heritages tenuz en saisine se baillent à louage à vingtneuf ans &

au dessoubz, posé ores qu'il y eust diuerses locations à diuerses reuolutions de temps par meisme contract,comme de trois en trois ans, iusques à vingneuf ans, il y a lotz & ventes.

SVM. IN GLO. ART. XIX.

2 *An locatio in longum tempus dicatur alienatio,& quomodo longum tempus accipiendum sit.& nu.3.& 4.*

Quando res subiecta locatur ad vigintinouem annos & infrà, per diuersos temporis reuolutiones, puta de tribus annis 1
in alios tres,usque ad vigintinouem,debentur laudes & uenduæ.

Locatio ad longum tempus vtrum dicatur alienatio.Bar. in l.codicillis.§. instituto.ff.de leg.2. reproba- 2
ta.gl.ibi dicit,quòd quando fit ad longum tempus, dicitur alienatio: sed non declarat quando dicatur fieri
ad longum tempus,ideo recurre ad D.Ias.in l.mancipationes.col.2.versi. secundò principaliter.ff. de iusti.
iure. vbi dicit, q dicitur ad longũ tempus, quando excedit decem annos. Et ibi habes de iustis locationibus
quæ fiunt de nouem in nouem annos,& parter delocationibus ecclesiarum,tutorum,& curatorum,quan-
do sapiant alienationem. Bene verum est quòd Alex.in d. §. instituto. limitat quando in alienati 3
illet expresse conuentum
Ias.de sancto Geor in verbo,& cum pacto de non alienando col.4. Et ibi 4
lunt Bolgo
dictum Ias.in.col.2 C. de iure
ratio est,quia in ea transfertur dominium vtile l.i.ff. si ager vectigal. vel emphit pet.

ARTICLE XX.

Et aussi en vendition de fruictz à semblable temps & qualité: mais retenue n'a lieu esdictz cas.

SVM. IN GLO. ART. XX.

1 *Locatio in tempus non proprietatis non fieri, multis rationibus ostenditur.& nu.3.4.& 5.*

Idem est in uenditione fructuum ad longum tempus: sed retentio non habet locum in dictis casibus. 1

Contuetudo vult quod de vendatione fructuum ad longum tempus
mercedis,nõ de re & proprietate: quia in ea nõ transfertur dominium.probo ex sequẽtibus,quæ sunt notabi- 2
lia,& forte aliorũ nõ inuenies adeo bene declarata. Aliquãdo dico sic: Lego,aut dono,aut promitto decẽ cor- 3
bes vuarum capiendas super tali vinea singulo anno, & eo casu vinea non censetur alienata, sed tantùm hi-
Bar. in l.si vsum in fi. ff. de transact Aliquando dico volo quòd hæres 4
meus habeat singulo anno Titio decem corbes vuarum capiendas super tali vinea & tunc vinea non tali-
git alienata, imo nec specialiter hypothecata pro dicto annuo reditu sed tantùm hæres meus tenetur a-
ctione personali ad præstandam talem redditam: hinc est quod si vinea alienaretur in alium, acquirens non
teneretur ad dictum talem reditum.Cujas est notabilis in l.ti.§. Lucius Titius ff. de contrahen emptio. Et
de vtroque colligata dictum Bar. in l.cum de quidam.§. item quæritur. Et ratio est quia ff. de vsufr. & quemad. caueat. & secundum Bar.
in l.cedere.§. imitatores ff. de legat 2 Et ratio est quia consuetudines quod hic
de re non tenentem singulariter. Bar. in l.1.§ item in fundo per illam tex ff. quemad. caueat. quam refert
& sequitur D.Ias.in l.in col.13.vers. & pro hac opinione.C de iure emph vel vult quod emphiteuta in 5
do emphiteoseos possit vinum totum, vel fructus constituere, quia non dicitur alienare proprietatem, quamuis minus
locando fructus ad longum tempus. Ista tamen consuetudo fuit inducta ad euitandas fraudes, quæ de facili
possent committi vendendo fructus per longum tempus ad euitandam solutionem laudimiorum.

ARTICLE XXI.

En vendition de rente ou chose immeuble faicte soubz faculté de remere,si le rachapt des choses vendues est faict par le vendeur, ou la femme par loy consignee & depotee, au refus de faire la reuente par l'acheteur, parauant le terme de la rente escheue, ou les fruictz des heritages leuez, le vendeur rachetant fait les fruictz de l'annee dudict rachapt siens,en payant le droit de labourage, si aucun en y a.

SVM. IN GLO. ART. XXI.

2 *Quibus casibus oblatio sine consignatione efficax sit,late explicat.& nu.3.4.& 5.*
6 *An gerundium necessitatem importet,remissiuè.& nu.10.*
9 *Omnino necessarium esse expensarum hic oblationem fieri.& nu.12.*
11 *Quæ expensæ culturæ hic accipiendæ sint.& nu.14.*
13

Quando est facta uenditio reddituum aut rerum immobilium sub rechato,emptore recusante retrouendere, si uenditor 1

depmat pretium infra terminum rachati,& fructuum recollection facti fructus dicti anni sufficerent pro solutione & impensis, ita ratione alterius fructuum.

In text. in verb. *la somme par luy en icelle & depesee.*

2 Nota quòd non sufficit cõsignatio nisi fiat depositum, vt infra dicit regulariter verum & quando
3 dò oblatio est iudicialis vel extraiudicialis? Et primo quando oblatio est extraiudicialis, tunc agit de exonerando pœnam, sufficit oblatio absq; consignatione & deposito. Ita concludit Iason in l. 2. col. 36. C. de rer. emphi. Et quando illa releuet offerentem a culpa leuissima, leui lata, aut a casu fortuito, vide Bart. Alex. Iaso. & doct. in l. fi. mora. ff. fol. ma. Si vero sit talis simplex oblatio iudicialis, tantùm operatur tunc depositum extraiudicialis interueniente consignatione & deposito, etiam quòd ibi res quæ possit consignari & reponi. Ita Bar. in l. fi. rem. § fi. in fi. ff. de pignorat. act. Alexan. d. l. fi. mora. col. 2. ff. fol. mat. Paul. de Castr. in d. l. mora. col. 3. Aduerte tamen quod talis oblatio iudicialis vt sit efficax, requiritur quod offerés habeat pecuniã
5 aut rem mobilem paratam. Ita Bar. in l. item. §. qui paratus. vers. oppono quòd tale ad hoc. ff. quemadmodum pign. vel hipot. tol. Si autem oblatio sit extraiudicialis, & fiat de re quæ non possit consignari vt reponi, dicit verbalis sufficere, requirit consignationem & depositum, vt releuet offerentem a omni periculo, & habeat vim solutionis Bar. in d. l. item. §. qui paratus. Bar. & doct. in d. l. fi. mora. Iason in d. l. 2. col. 36. C. de rer. emphi. & ibi tradit bonam cautelam, quod is cui fit oblatio dicat se paratum recipere, quia nisi offerens latulerat, pro verbis verba reportat, & habetur oblatio pro non facta.

In text. in verb. *parauant a tout.*

6 In hac consuetudine est credendum quod erat data gratia rachatandi infra certum tempus, & sic poterat rachatari quandocunque durante termino. Quæro vtrum creditor ante terminum teneatur rationem recipere a debitore offerente. Regula est, quando res soluenda ante adventum termini posset deteriorari, puta si solutio fit fienda in blado vel vino item & si aliquo modo interfit creditoris, tunc debitor non potest anticipari. Fallit quando terminus esset appositus in gratiam debitoris, per ea quæ tradit Bart. in l. 1. præfinitione. ff. quando dies leg. ced. vbi si testator relinquit alicui vnam coronam in testamento vt per decem
7 annos, hæres potest soluere vnica solutione totum in primo anno. Posset dari aliud exemplum. Si testator diceret, relinquo mille libras soluendas per hæredem meum in decem annis. Nam eo casu quo dilatio est data gratia hæredis: & sic videtur quod illi termino posset renuntiare. l. penu. C. de pact. de prætactis vide D. Iaso. in l. 2. col. 43. C. de rer. emphi. Et ibi vtrum emphiteota possit anticipare meliorationem canonis per plures annos inuito directo domino, & plenissimè Decius in l. cum tempus in testamento. ff. de reg. iur.
8 Quid dicemus quando deterium contigit in pecunia? Iason non tangit tamen dum valet dicere de re quæ deteriorari potest, exemplificat in blado & vino: & sic tacite innuit secus esse, quando deterium contigit in quãtitate: tamen videmus quod etiam pecunia recipit deteriorationem, tam intrinsecam quam extrinsecam. Vt declarat Bar. in l. Paulus. ff. de solu. per quem. & doct. ibi in l. cum quid. ff. si cert. pet. ergo videtur eadem ratio in pecunia, quæ est in blado & vino. Sed ad hoc potest responderi, quod blada & vina accipiunt corruptionem a natura, sed pecunia tantum ex facto principis. Et non est præsumptio quod princeps deteriorationem
9 ferat ante leuationem fructuum. quia eo tanquam dicuntur parsfundi, & veniunt cum fundo.

In text. in verb. *cueille fruicts de l'heritage gelees.*

Nota quòd emptor durante rachato, facit fructus suos, quia tollit rem suis rei & ideo volens re-

In text. in verb. *payant.*

10 Soluendo, est gerundium & quia respicit actum in fieri temporis, facit conditionem, & e-
f. solauerit. Quando vero iungitur verbo præsentis temporis, tunc indicit modo fieri
nem actus, secundum Bar. in l. fi. tu ex parte. ff. de acqui. hær. glo. in rub. C. de caducis tol. et
portat necessitatem: quod an sit verum, vide per doct. supra dictam g'. Et in materia dicti
importet conditionem siue necessitatem, idem est in effectu, quia obligatur reemere ad exem-
11 Et aduerte quia nisi soluat vel offerat dictas expẽsas cum principali, non faciet fructus suos
cit quod debet, non consequitur quod oportet. & ille qui vult aliquid consequi, tenetur ad
constituat ad terminum in mora, debet ipse prius implere. l. Iulianus. §. si ferri. ff. de act. emp. Et
in l. de diuisione. col. 1. ff. de iudi. matr. quod quando contractus est vltro citroque obligatorius,
plet, constituat aduersarium in mora. Item agens ad pretium rei venditæ obstat exceptio rei non

Ita d. § ff. Item nimmat Alex. [illegible] 12
[illegible] 13
[illegible] 14
[illegible]

In text. in verb. [illegible]

Quæritur quod remedium habet in præscriptis decretalibus? Hanc est tenor [illegible] 15
& [illegible]

ARTICLE XXII.

Iaçoit que par cy deuant entre les practiciens dudict pays, y eust altercations fies venditions faictes par cinces, relotion & solutte mettre eust lieu: toutesfois pour le bien dudict pays a este aduise par les estatz que en vendition faicte par cinces relotion & solutte mettre de iuste pris n'aura lieu d'cy en auant contre leidictes venditions.

[illegible]

¶ DES PRESCRIPTIONS.

TIT. XVII.

ARTICLE I.

En tout le pays d'Auuergne tient coustumier ou de droit escript: & aussi en iceluy pays d'Auuergne coustumier n'y a qu'vne seule prescription, qui est de trente ans, laquelle toutes autres prescriptions, soyent plus briefues ou plus longues, tout le temps

[illegible]

ARTICLE II.

Tous droitz & actions, cens, rentes, seruitutes, & autres droitz quelzconques prescriptibles, soyent corporelz ou incorporelz, se prescriuét, acquierent, ou perdent par le lapz & espace de trente ans continuelz, & accompliz.

SVM. IN GLO. ART. II.

2 *Hæc consuetudo iuri conuenit.*
3 *Exponuntur uerba continuelz, & qualiter continuata possessio probanda sit, pluribus ostendit. & nu. 4.*
5 *Legem sicut. C. de præscriptio. triginta. iure pontificio non esse acceptam, contra Bart.*
6 *An statuto possit induci præscriptio sine bona fide, remissiuè.*
7 *An mala fides testatoris hæredi noceat.*
8 *Quid in antecessore prælati.*
9 *Quid in hærede habente titulum à tertio.*
Quid denique in authore singularis successoris, omnia remissiuè.
In præscriptionibus menstruis & annuis quomodo & quando currat præscriptio, aliquot regulæ doctè & utiliter declarat.

1 *Præscriptio triginta annorum habet locum in quibuscunque rebus, tam corporalibus, quàm incorporalibus: & sic in uribus, actionibus, censibus, & seruitutibus, quando fuit possessio seu quasi continuata per lapsum dicti temporis.*

2 Hæc consuetudo concordat cum lege, sicut. C. de præscrip. triginta vel quadraginta ann. quæ vult quòd
3 [illegible]
4 [illegible] tur, quando testes deponunt quod [illegible] continuum, virtute copulæ quæ ponitur inter principium & finem: & sic medium includit. Ita probat text. in clemen. causam. de electio. Bal. in c. 1. §. si quis per triginta. in titulo, si de feu. fuer. contro. Et n[illegible] illa verba, continuè, semper, & omni tempore, debent interpretari ciuiliter, & intelligi congruis[illegible] bus. Ita pulchrè declarat Fely. in proœ. decret. in verb. rex pacificus. col. 1. & 2. versi. secundò not[illegible] nunt ad declarationem verbi, *continuelz*, posita in fine consuetudinis: & procedunt quando dic[illegible] quibus annis quis possedit, alias p[illegible] testes deponentes de p[illegible] probarent, secundum Fely. post alios per eum relatos in c. inter dilectos. col. 4. versicu. ex quibus inferri[illegible]
5 [illegible] de iure canonico. Dic quod non, per c[illegible] ptio currit cum mala fide. Et licet Bart. in l. sequitur. §. si viam ff. de vs[illegible] muniter est reprobatus, secundum Panor. & doct. in dicto c. fi & Ale[illegible] tra Bar. in consil. 185. in secundo dubio, in 2. vol. & consil. [illegible] 163. col. 2. in 4. consi. 99. in eo.
6 Et nota quod hæc præscriptio sit statutaria, [illegible] de tantùm: vide plenè Balbum in suo tractatu præscrip. charta 46. versicu. & quòd tale statutum non valeat
7 [illegible] habere vim temporis immemorabilis, satis declarat quòd non est cu[illegible] dem de bona fide. Mu[illegible] tio, verum hæres qui est in bona fide posit in[illegible] quia in hærede præsumitur ignorantia. l. qui in alte[illegible] opinio est quòd non. Et ꝙ teneatur hæres exonerare cõ[illegible] qui fecit inuentarium
8 [illegible] fide vera, sed præsum[illegible]
9 [illegible]
1 [illegible] vide plenè per Balbum in dicto tracta præscrip. secunda parte 3. principalis q. 12. [illegible]

[illegible] in stipulationibus an[illegible] cessatio tribuit ius præ[illegible]
cit vnica præscriptio. Ita se habet communis opinio glos. est comm[illegible] serui amit. maximè per Bartol. Bal. & Ang. ibi. licet dominus [illegible] no. nun. dicat quòd in stricta disputatione contraria opini[illegible] omnes doctores, quia in eis non est vnica nec vniformi[illegible] vt plenè declarat dominus Franciscus Balbus, olim collega meus, in tractatu præscriptio. in q[illegible] quartæ partis principalis, versicu. quartò principaliter quæro. Et ibi secutus Ang. quem allega[illegible] rimam conclusionem de stipulationibus annuis non procedere quando in promissione fuit[illegible] verbum quandocunque petieris, vel volueris: quia tunc censentur plures dispositiones, & [illegible] plures præscriptiones. Videtur dubitabilis limitatio communiter approbata per doctores c[illegible] dictum Balbum, propter decisionem Ang communiter approbatam, quam refert & sequitur [illegible] Ias. in l. petens. col 4. versicu. circa. C. de pactis. & plenius in l. si mater. col fina. C. de inst[illegible] sub cond fac. vbi dicit quòd si faciam pactum de retrouenden do rem à me emptam quandoc[illegible] ego tor voluerit: tamen illi iuri rachatandi præscribitur triginta annis. Sed pro concordia videtur dicendum quando dico potuis rachatare quandocunque volueris, tunc curret præscriptio à die concessionis rachati. Idem si dixero, promitto tibi soluere centum quandocunque volueris: secus videtur si dicam, promitto centum, & soluere singulis annis decem quandocunque volueris: & isto casu videtur procedere limitatio doctorum. Ratio differentiæ inter hos casus esse potest, quia in primo casu statim facta promissione, quandocunque volueris, vel dato termino ad rachatandum quandocunque volueris, ab ipso die incipit negligentia creditoris. Sed quando stipulatio continet annuas solutiones, postquam solutio est collata ad nutum & voluntatem creditoris, negligentia in prima solutione non influit ad futuras cessationes: & videntur esse plures obligationes: & si noluero petere in primo termino, possum [illegible] & alijs sequentibus. Ista sunt noua dicta ab alijs intacta, super quibus poterit plenius cogitare subtilium rationum indagator.

ARTICLE III.

Et a lieu ladicte coustume seulement contre ceulx qui ont pouoir & faculté de poursuyure leurs droitz & actions en iugement contradictoire.

SVM. IN GLO. ART. III.

2 *Consuetudinem iuri conformem esse.*
3 *Remissiuè plures esse casus, in quibus non est præscriptionis locus.*

Habet locum ista consuetudo tantùm in valentibus agere. 1

[illegible] entia, ibi non debet esse pœna. Et pro 3
intelligentia huius consuetudinis, bene succurrit scire casus in qu[illegible] us nunquam currit præscriptio, quos vide per Balbum in suo tractatu, in prima parte sextæ partis principalis, charta 134. & sequentibus, vbi tradit viginti octo casus.

ARTICLE IIII.

Et tient lieu ladicte prescription de tiltre & droit constitué, & a vigueur de temps immemorable.

SVM. IN GLO. ART. IIII.

2 *Cuius effectus sit præscriptio immemorabilis, & nu. 3.*
4 *Et qualis in ea probanda debeat esse testium depositio.*
5 *Eadem non præscriptibile, sine titulo non potest acquiri.*
6 *Sed cum eo etiam quæ principi sunt præscribuntur.*

Præscriptio triginta annorum habet uim tituli & temporis cuius initij memoria in contrarium non exstat. 1

Ad tollendum difficultatem, vtrum valeret cõsuetudo, quòd præscriptio curreret cum mala fide, fuit in- 2
ducta hæc consuetudo, vt habeat illa præscriptio vim tituli & temporis immemorialis. Et sic opportunè dicendum est de virtute & potentia præscriptionis tanti tẽporis, dico quòd habet vim constituti, tituli, & pri[illegible]
videamus ff. de vsur. Ias. in l. si certis annis. col. fi. versic. decimò limita. C. de pact. Et nota vnum singulare 3
in hac materia, quòd ista præscriptio prodest etiam ei qui habet præsumptionem iuris contra se, puta laico, qui allegat se possedisse decimas dicto tempore, & se inuestitum ab ecclesia ante concilium Lateranense. Nã talis inuestitura præsumitur ex cursu dicti temporis. Ita D. Iac. de S. Geor. in suo li. feu. in verb. cum mero & mixto imperio. col. fin. Et qualiter debeant testes deponere ad probandum cursum tanti temporis, vide 4
eundem in dicto tractatu, in rubri. de homagus. colum. 4. in fin. Bartol. in l. 1. §. item Labeo. colum. 1. in fin. & fin. ff. de aqua plu. arcen. plenè Io. Per. ferè in sua practica, in titulo de form. lib. in acti. confess. colum.

10. & fin. Deci. consil. 85. in primo vol. Alex. consil. 7. in 1. vol. Et vt habeas bonam practicam, vide Raph. Cinna. consil. 77. col. 2. vbi dicit quòd testes debent sic deponere, quòd semper viderunt & audierunt ita esse, nec vnquam viderunt & audierunt contrarium. Et quòd communis semper fuit opinio, & est quòd sic fuerit. Alex. in cõs. 136. in 6. col. in 2. vol. dicit quòd testes debent necessariò dicere quod communis opinio est non extare memoriam in contrarium: & quòd ita semper viderunt & audierunt à suis prædecessoribus, & quòd nunquam fuit obseruatum contrarium. Et ibidẽ, quòd ita debent articulare aduocati, aliàs reperiet te deceptos. Et si opponatur ad id quod suprà dixi de decimis præscriptis à laico, id quod nõ est præscriptibile, non præscribitur tanto tempore cuius initu memoria in contrarium non existit. dicas illud esse verum, si quis tantùm allegaret tempus. Sed si allegaret titulum ex cursu tanti temporis, præsumitur titulus allegatus. Ita declarat Fel. in c. accedentes. col. 5. vers. post hæc de rescrip. Et eum sequitur Balbus in sua trac. in quarta parte quintæ partis princip. charta 125. vers. & quanus. Ista sunt vera vbi vult quòd ea quę sunt iu- 6
rigentium, & etiam reclamata principi, in signum supremæ authoritatis, tanto tempore præscribantur. Et 7
de probatione tanti temporis, & quod non sit curanda scientia, nec patientia eius contra quem præscribitur, vide ibidem Balbum charta 124. versic. secundò limita prædictam regulam.

ARTICLE V.

Les biens dotaux se peuuent prescrire par ledict lapz & espace de trente ans, etiam constant & pendant le mariage, si n'est que le mary ou ses heritiers ne fussent soluables pour respondre de la negligence à la poursuyte desdictz biens.

SVM. IN GLO. ART. V.

2 *Iure communi an & quando res dotalis præscribatur.*

1 *Bona dotalia etiam constante matrimonio possunt præscribi, si maritus uel hæres sint soluendo: aliàs secus.*

2 Quid de iure cõmuni, an res dotalis possit præscribi cursu longi temporis, videlicet decem annorum inter [illegible] & viginti inter absentes, uel saltem longissimi, puta triginta an. uel quadraginta? vide in specie Ba[illegible] parte sextæ partis princip. charta 135. vers. sextusdecimus casus est.

ARTICLE VI.

Le seigneur vtil, qui a seulement payé vne partie du cens vniforme, & determiné l'espace de trente ans, il a prescript l'autre partie du cens par ladicte coustume.

SVM. IN GLO. ART. VI.

2 *An per commune reputet [illegible] ad tria[illegible] præscriptionem Balt., quo adhuc maxime utitur, remittit.*

3 *Hanc præscriptionem esse odiosam contendit, & inde infert.*

1 *Vtilis dominus, qui annis triginta tantùm solut partem census de directo præscripsit libertatem in alia parte census.*

2 Quid de iure communi. distingue secundum Balbum in tractatu præscrip. in quarta parte princip. charta 71. versic. octauò quæro. Inter emphiteotam qui recognouit, vel aliàs solut: & talis (qui a est in mala fide) nullo tempore præscribit, nec etiam eius hæres vniuersalis, qui tenetur exonerare defuncti conscientiam. Secus est in tertio possidente, qui habet bonam fidem: qui si habet titulum, præscribit decem annis inter præsentes & viginti inter absentes. & hoc titulo præscribit triginta annis. Et hoc dicit Balbus dicit in tota pentione, habet locum in parte pensionis quia eadem iuris est de parte quæ ad partem quod est de toto ad totum. l. quæ dotis. ff. de rescind. Circa illam conclusionem nota quod præscriptio est odiosa, & 3
ideo habet locum regula, tantum præscriptum, quantum possessum. Et in materia quando præscriptio facta in certa parte fructuum extendatur ad alios fructus, & facta in vna parte prædii extendatur ad totum, & in vna specie iurisdictionis ad vniuersam iurisdictionem: recurre ad Balbum in trac. præscript. in secunda parte princip. charta 13. versic. facio igitur regulam generalem. cum aliis concordantibus.

ARTICLE VII.

Les arrerages des cens ou rentes annuelz ne se pouront doresenauant demander que de trois ans derniers eschеuz, si n'est que des années precedentes il y eust diligence suffisante.

SVM. IN GLO. ART. VII.

2 *Cens ou rente in consuetudine diuersa etc.*

3 *Quid emphiteoticus contra[illegible] differat, remissiuè.*

4 *Hæc consuetudo locum habet, etiam si census ex conuentione deferendus sit domum creditoris, aut domini.*

5 *An statuto actionibus exercendis certum tempus præfixi possit, quod consuetudine indubitatum est.*

6 *Quæ dil gentia in actibus iudicialibus & extraiudicialibus desideretur. & nu. 7. & 8.*

9 *Et quæ diligentia in hac consuetudine requiratur.*

10 Nec

10 *Nec sufficit debitores census programmate publico interpellari, et nec uassalo. & nu. 11.*

Arreragia præteritorum censuum seu redditum annualium tricunio sunt præscripta, nisi debita exigendis apparerat

Nota quòd ista consuetudo ponit ista duo tanquam diuersa. N[illegible] qui debetur ratione directi dominii. quia secundùm consuetudi[illegible] minium: vt habetur infrà, in tit. *de obsiete de vente*. art. 1. Et de [illegible] in c. potuit. de loca. rentã seu redditũ appellat id quod debetur [illegible] redditus nullum habet dominium: de quo loquitur Papa [illegible] gnum. fo. 21. Et in Gallia appellatur census currens, se[illegible] cus à contractu censuali, & vtrum emptio census se[illegible] psi in d. tit. 31. *de obsiete de vente*. artic. 1. nu. 6. 7. & [illegible] eo aliam quæstionem quæ sæpe contingit in hac 4
[illegible] ra festum sancti Iuliani ad castrum: fleuit tribus an[illegible] præteritorum sint præscripta ad formam consuetu[illegible] obligatus intra festum S. Iuliani, & sic dies interpellat[illegible] p. Item tenetur deferre ad castri, & sic non debet expe[illegible] p creditor mand[illegible] ideo mora in non soluendo non debet sibi prodesse, vt præferibatur: imo obesse, vt facit [illegible] munit: de quo si empliteota ecclesię cessauerit soluere biennio, pri[illegible] uatur iure suo. c. potuit. de loca. & [illegible] iteota laici triennio. l. 2. C. de iur empha. In contrarium credo veri[illegible] tate [illegible] are moram debitoris sicut lex facit, sed creditoris negligẽtiam, dum cum [illegible] posit, est decis. Paul. de Cast. in l. hæc autem iura. in princ. ff. de seruit. vr[illegible] an statutum dicat quòd debitor præscribat: & nõ potest statutum facere, q̃ debitor cum malã fide præscribat. Et licet Fel. in c. fi. col. 4. vers. quarta declaratio & in specie col. 5. vers. v[illegible] timo post Paul. de Cast. de præscr. dicat quòd non valet statutum etiam in primo casu: quia nutriret peccatum. Illa ratio Fel. non videtur stringere, quia licet tollat actionem creditori, non tamen liberat debitorem. nec dicit quòd sit obligatus. Et vtrum valeat statutum vel consuetudo quòd qui non petierit debitum in- 5
[illegible] à iure suo, vel vltrà petere nõ possit. Bar. in l. omnes populi. col. 7. vers. ecce alia q. actio. [illegible] & ur. dicit quòd non ratio est in prõptu, quia in materia præscriptionis vbi agitu[illegible] C. de ern. facri. & sic in proposito quæstionis nostræ non est disputandum, quin creditor lapso triennio im- [illegible] tia non petentis. Verum est quòd in terris iuris scripti non habet locum talis consuetudo, quę ab ecclesia[illegible] cis in suis iurisdictionibus & terris non fuit recepta: vt patet ex processu super consuetudinibus fulminato[illegible] & quæstio adhuc sub iudice pendet.

In tex. in verb *y euſt diligence ſuffiſante.*

[illegible] ectam materiam. 6
[illegible] altem bis interpellare 7
[illegible] iuritur duæ interpellationes in[illegible] consti. Iaf. in l. properandum § [illegible] en 8
[illegible] tio vel interpellati[illegible]

ARTICLE VIII.

Et ainsi en iustifiant de payement de trois ans precedens [illegible] valables, pour ce que lesdictz trois ans sudens payez [illegible]

te de tous les arrerages precedens, sans autrement en iustifier.

SVM. IN GLO. ART. VIII.

2 *Tribus, &c. cum ratio quid hæc consuetudo iuxta communia iura operetur, & in quo conueniat, ostendit.* &c. na 3

4 *Quo modo protestatione in recipiendo canonem vtatur.*

1 *A leo qui tribus proximis annis perfolvit etiam annis sequentibus solvere præsumitur.*

2 Ista consuetudo in principali dicto concordat cum iure communi, in ampliatione diminutiua. Nam ius cõmune vult quod ille qui soluit canonem emphyteoticum tribus annis, præsumatur retribuisse tex est notabilis quem Bartol. reputat singularem, in l. quicunque. C. de apo. publ. lib. 10. Ita retinet & docet Bart. in l. si certum. 5. col. 1. in fi. C. de pact. Et ibidem Cyn. 2. vers. quarto notabiliter limitat declarat illud dictum Bartoli vere locum quando illa præstatio triennalis fuit facta interpellatis vicinis ecclesiæ vel ex contextu. Certe cum de tacitum hic eandem rationem cum prædicta limitatione tradit D. Ia. de Arena in suis Consiliis cum simpler. Aduerte tamen quòd in primo casu quando soluit tribus annis, consuetudo dicit veram retinere, & verum debitum præcedens, lex autem communis facit præsumi solutionem & non soluisse, tamen ita præsumptionis probationis in partem ad certam quod non soluerit. Ista tamen negativa est quod in nostro impropriabilis, quia non potest coarctari loco & tempore. Sed quæritur casu isto quo tacite quietum de tribus annis quod retinet vel non potest recuperari arrerag. præcedentia dictos tres annos, quia talis præscriptio facta parte præsente, & non contradicente relevaret: vt plene tradit D. Ia. de Arena qui protestatur quod secutus canonem, quod non intendit recedere a iure communis. Et dicit Cyn. in l. 2. col. 6. vers. in ea. Cuius iuris opinionem, vbi tractat quæstionem vtrum recipiens canonem præteritum, vel etiam futurum, videatur remittere calumniatorem. Et ibidem colum. 67. vers. iuxta prædicta. ponit quando communis protestatur vtrum teneatur contentus emphyteotæ.

ARTICLE IX.

Le droit de taille aux quatre cas deu au seigneur iusticier pour raison de la haulte iustice, ne se peult prescrire par aucun tẽps à faulte de iouyssance ou protestation, si n'est qu'il y eust contradiction.

SVM. IN GLO. ART. IX.

2 *Tractatus talliarum an transmittatur de se in eum, cui per testamentum, &c. per quos casus, de quibus dictum fuit supra titulo, &c. na 3.*

4 *Quos esse ex priuilegio, vel consuetudine, vel præscriptione inducros, &c.*

5 *Quando priuilegium præscribatur, &c. na 6. & 7.*

3

9

11

12

1 *nis, nisi à die interpellationis & contradictionis.*

In text. in verb. *exercitu talliæ.*

2 Quæritur quæ sint tallliæ, & vtrum dicantur onera personalia, realia vel mixta, &c. Et ad me is cadit in-

In text. in verb. *equites.*

3 Quæritur quotuplex casus dicatur, &c. vide contra matthæum de afflictis.

In text. in verb. *ne fæpenit præscribi pro aliquo tempore.*

4 Videndum est de quo dicit iura de tribus solutionibus annuis, vel per longum tempus hic quæritur primo quod non præscribatur, negat Bart. secundo quæritur quando dicatur interpellatus, & quæritur primo, quod requiritur de iure. Et ex eis notatur & verum præscribi non potest, quatenus ex his sequitur quod non præscribatur, &c. Ita docet Bart. in l. si certum. C. de pact. & ibidem Cyn. 2. vers. quarto notabiliter limitat declarat illud dictum Bartoli vere locum quando illa præstatio triennalis fuit facta interpellatis vicinis ecclesiæ vel ex contextu. Certe cum de tacitum hic eandem rationem cum prædicta limitatione tradit D. Ia. de Arena in suis Consiliis cum simpler. Aduerte tamen quòd in primo casu quando soluit tribus annis, consuetudo dicit veram retinere, & verum debitum præcedens, lex autem communis facit præsumi solutionem & non soluisse, tamen ita præsumptionis probationis in partem ad certam quod non soluerit. Ista tamen negativa est quod in nostro impropriabilis, quia non potest coarctari loco & tempore. Sed quæritur casu isto quo tacite quietum de tribus annis quod retinet vel non potest recuperari arrerag. præcedentia dictos tres annos, quia talis præscriptio facta parte præsente, & non contradicente relevaret: vt plene tradit D. Ia. de Arena qui protestatur quod secutus canonem, quod non intendit recedere a iure communis. Et dicit Cyn. in l. 2. col. 6. vers. in ea. Cuius iuris opinionem, vbi tractat quæstionem vtrum recipiens canonem præteritum, vel etiam futurum, videatur remittere calumniatorem. Et ibidem colum. 67. vers. iuxta prædicta. ponit quando communis protestatur vtrum teneatur contentus emphyteotæ.

5 Secundo quæritur vtrum priuilegium &c. Et dicit D. Ia. post Bart. in l. fi. de cens. quod ita, cum reallegat Bart. in tractatu de priuilegiis, &c. Et nota tractatum per Cyn. in l. 2. vers. ad hoc vtrum. priuilegium &c. Et notandum, quod priuilegium potest concedi quia facit ad aliquid faciendum, per aliud non decem annorum, & prius cessat de non stando. Exemplum, si princeps concedit alicui priuilegium, quod non stet in iudicio per decem annos, ad perdit vetus, princeps dat alicui ciuitati priuilegium, quod possit habere scholas generales, an potestatem de determinata ciuitas intra mora vetus præscripsit. Et quæritur quando cessat tempus præscriptum. Et dicit D. Ia. de Arena quod cessat quando adquirit ius, & quando adquirit ius, &c. Et dicit D. Ia. de Arena quod cessat quando adquirit ius, & quando adquirit ius, &c. Secunda est quæstio, quæritur quando priuilegium præscribatur, & quæritur primo, quod requiritur de iure. Et ex eis notatur & verum præscribi non potest, quatenus ex his sequitur quod non præscribatur, &c. Ita docet Bart. in l. si certum. C. de pact. & ibidem Cyn. 2. vers. quarto notabiliter limitat declarat illud dictum Bartoli vere locum quando illa præstatio triennalis fuit facta interpellatis vicinis ecclesiæ vel ex contextu. Certe cum de tacitum hic eandem rationem cum prædicta limitatione tradit D. Ia. de Arena in suis Consiliis cum simpler. Aduerte tamen quòd in primo casu quando soluit tribus annis, consuetudo dicit veram retinere, & verum debitum præcedens, lex autem communis facit præsumi solutionem & non soluisse, tamen ita præsumptionis probationis in partem ad certam quod non soluerit. Ista tamen negativa est quod in nostro impropriabilis, quia non potest coarctari loco & tempore. Sed quæritur casu isto quo tacite quietum de tribus annis quod retinet vel non potest recuperari arrerag. præcedentia dictos tres annos, quia talis præscriptio facta parte præsente, & non contradicente relevaret: vt plene tradit D. Ia. de Arena qui protestatur quod secutus canonem, quod non intendit recedere a iure communis. Et dicit Cyn. in l. 2. col. 6. vers. in ea. Cuius iuris opinionem, vbi tractat quæstionem vtrum recipiens canonem præteritum, vel etiam futurum, videatur remittere calumniatorem. Et ibidem colum. 67. vers. iuxta prædicta. ponit quando communis protestatur vtrum teneatur contentus emphyteotæ.

priuile-

[illegible] tacitè & voluntate duorum exigendi talleas in dictis quatuor casibus. Certè si non potuerint, quia [illegible] venit: aut noluerunt exigere, nullo [illegible] iuratis æquiparat Fely. post Bal. in c. cum accessissent col. 10. vers. hanc regulam limita. de constitut. [illegible] quod consuetudo concordat cum [illegible]

[illegible] tacendo, vide plenè Fely. in d. c. cum accessissent. col. 9.

[illegible]

subditi non vadant ad aliena molendina, aut ad alienos furnos: sed ibi superiorem recognoscentes hoc [illegible]

nihil nocet domino territorii: sed difficultas consistit circa ductum aquæ ac [illegible]

Qui

dino iustitiario:qui tãtum minus accipiet lucri:quoniã perditio talis,lucri non est in cõsideratione,secundũ
[illegible] obstat quòd fortè is qui ædificat molendi-
[illegible] ametho de statu[illegible] ædificato fit [illegible]
12 det Do.Iaco.in prædicto verbo,& cum molendinis.col.2. Difficultas tamen magna versatur quando p[illegible]
tus qui molendinum ædificauit vult capere aquam quæ habet originem in loco publico, quia tunc videtur
[illegible] ceat:quoniam aquæ sunt principis,& dominus iustitiarius reperitur inuestitus de molẽdinis &
[illegible] continuatur in patria. Pecunia data & consumpta [illegible]
[illegible] molendinorum compe[illegible] tantum, [illegible]
[illegible] proportionem [illegible] diuertere:iuxta tex. & ibi notata in l.manifestè.C.de [illegible] & [illegible]
[illegible] & vt a proportione [illegible] possit ex dictis per Decium d.consi.244.in 2.vol. & ea ratione subditi dominorum
[illegible] & [illegible] colligi potest ex dictis per Decium d.consi.244.in 2.vol. & ea ratione subditi dominorum
[illegible] Pede nentanne tantum capiunt a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

2 Ideo si aliquis stetit per triginta annos quòd non præstitit talia seruitia, non præscribit bona super quibus debentur vt patet supra articulo 12. incipiente, *fiefz.* sed bene præscribit ipsa debita, tanquam fructus à re prouenientes. Intellige per ea quæ sunt suprà articulo 10. incipiente *mais le proufit.*

ARTICLE XVII.

Combien que cens sur cens n'ait lieu par la coustume du pays, toutefois ledict surcens se peult prescrire par ledict laps & espace de trente ans: mais la directe seigneurie demeure & appartient au premier seigneur direct.

SVMMA. IN GLO. ART. XVII.

2 *Directum dominium esse imprescriptibile.*
3 *An emphiteota rei emphiteoticæ recte seruitutem importat.*

7 *Quamuis rei censuali non possit addi supercensus, si tamen fiat, potest præscribi spatio 30. annorum: directum tamen dominium erit semper apud primum dominum directum.*

8 Ratio est, quia non currit præscriptio contra directum dominum: vt suprà articulo 12. incipiente, *fiefz.* Ex isto articulo sequitur quòd emphiteota potest imponere seruitutem in re emphiteotica: quod an sit verũ de iure commun, dic quòd sic, & durabit seruitus, nisi res reuertatur ad dominum: quia resoluto iure dato-ris, resolui[illegible] emphiteota imponere seruitutem, aut constituere vsumfructum in re emphiteotica: vide Do. Ias. in l. fi. col. 134. versiculo octauò quæro. C. de iure emphi.

ARTICLE XVIII.

La façõ & maniere de payer & leuer disme, & aussi la quote d'icelle, ou ce qui accoustume payer pour raison dudict disme, se prescrit par le lapz & espace de trente ans: sans ce que le curé ou autre dismier en puisse autre chose quereler ne demander.

SVMMA. IN GLO. ART. XVIII.

2 *An decimæ prædiales vel personales præscribantur, aliquot regulis explicat, & nu. 3. 4. 5. 6. 7. & 8.*
9 *Tempore opportuno petendas esse decimas.*
10 *Ecclesia quando præscribat in aliena parrochia decimas.*
11 *Casum in quo spoliatus non est restituendus.*
12 *Laicus regulariter non præscribit decimas contra ecclesiam.*
13 *Quod in dictis tribus casibus hic recitatis cessat. & nu. 14. & 15.*
16 *Quo tempore concilium Lateranense institutum sit.*

1 *Quæ sit lex præscribendi, an sola consuetudo, an lex aut consuetudo esse non potest.*

2 Vtrum consuetudo quæ de tempore non est de decimis seruandis, præscribi
3 possit? Et circa istam quæstionem generalem, quæro de speciali. Vtrum præscriptione vel consuetudine
4 possit quis acquirere libertatem, ne soluat decimas integras vel earum partem? Istam quæstionem examinat
5 plenè Ely. in c. cum contingat, ne impotentibus de præscr. procedatur ad excommunicationem. Circa istam est quòd
decimæ personales possunt præscribi. Alia est conclusio q̃ decimæ prædiales non possunt tolli præscri-
ptione, nec consuetudine. Fallit ista conclusio duobus casibus. Primus in clericis & ecclesia cõtra ecclesiam: se-
cundus quando aliqua villa est in consuetudine non soluendi, tunc non soluentes excusantur à præteritis &
6 præsentibus, non à futuris, si ecclesia incipiat petere. Tertia est conclusio, quòd libertas non decimandi
7 potest præscribi contra laicum inuestitum de decimis. Quarta conclusio, quòd quota potest præscribi.
8 Quinta conclusio, quòd valet pactum cum ecclesia quòd tãtum quotannis soluatur pro decima, non ha-
9 bita ratione fructuum, vtrum sint multi fructus collecti vel pauci. Sexta conclusio, q̃ decimæ debent peti
tempore congruo, aliâs non debentur, quando non est consuetudo in loco, q̃ certo tempore petantur. De
prædictis conclusionibus vide plenè Balbum in suo tracta. præsertim p. charta 97. versi. septimò igitur quæro. à
10 prima col. vsq; ad 8. Secunda est quæstio, vtrum ecclesia possit præscribere decimam de prædiis existen-
tibus in aliena parrochia? Quòd sic, interueniente titulo aut tanto tempore cuius initii memoria non sit in
contrarium. tex. est in c. ad hæc præscriptum 6. Et bene notat Ioannes de Lignano quòd [illegible]
spoliet aliam ecclesiam possidentem decimas in prædiis constitutis in sua parrochia, q̃ alia ecclesia spoliata
non restituetur, nisi edoceat de suo titulo aut quòd possedit tanto tempore cuius initii memoria in contra-
11 rium non existit. tex. est in c. ad decimas. de restit. spol. lib 6. Et tamen regula est q̃ spoliatus est ante omnia
12 restituendus. l. si quis à se fundum. C. ad l. Iuliã de vi. pub. quæ fallit quando spoliatus habet iuris præsumptio-
nem contra se: patet in exemplo prædallegato. Tertia est quæstio, vtrum laicus possit acquirere ius exigẽdi
decimas, ita quòd ratione [illegible] ecclesiæ tex. in c. cum [illegible] de præscr. [illegible]
possit possessorio tales, quasi ratione [illegible] ecclesiæ etiam [illegible]
tali tempore, cuius initii memoria in contrarium non existit. Et hic aliqua tempora possit [illegible]
13 vel quasi vt ius patronatus, præscribere. Limita istam conclusionem in laico habente priuilegium pro se
14 & suis tenendi decimas. Limita secundò de laico inuestito ab ecclesia ante concilium Lateranense.

Limita

Limita tertiò quando cum quasi possessione tanti temporis concurrit fama priuilegii papalis vel infeuda- 15
tionis ante concilium Lateranense: et sic videtur tenere Balbus charta [illegible] tertia [illegible] quod vera est opinio quòd sufficit laico probare quòd decimas tenuit & percepit per tempus cuius initii memoria in con-
trarium non existit: & quòd allegat quòd antecessores sui fuerũt inuestiti ante concilium Lateranense. Nam
ex tanto tempore præsumitur allegatio vera, præsertim quando recognoscat decimas ab ecclesia. Nota illud
dictum, præsertim, quod idem importat quòd maximè, quæ est dictio implicatiua: quia vult dicere Balbus
quòd duo prima sufficiunt etiam quòd non recognoscat ab ecclesia. sed tunc quando recognoscit, illud ha-
bet minorem dubitationem. Et satis est quòd laicus faciat fidẽ de aliquibus recognitionib⁹ antiquis etiam
post concilium: vt dicit Balbus tenere Panor. & post longam disputationem concludit charta 100. in d. 1.
parte quintæ part. princip. Et ibi dicta charta 100. dicit quòd concilium Lateranense fuit promulgatum 16
anno domini 1189. tempore Alexandri tertii Senen. & eo tempore fuit condita Alexãdria ciuitas, non vul-
gariter dicta Mediolani & ab eo Alexandria Alexandri abbreuiata. Aduerte etiam in materia ratio con-
suetudinis sufficeret laico probare quòd tantùm fuit solutus soluere pro decimis, & non vltrà, spatio triginta
annorum: quia consuetudines obseruantur in hac patria ad literam prout iacent, nec recipiunt interpreta-
tionem à iure communi, quando verba sunt clara: quia fuerunt emissæ ad tollendas difficultates iuris com-
munis, & ad euitandos processus.

ARTICLE XIX.

Toute personne soit noble ou roturier peult tenir audict pays hault & bas heritages francz, quittes & allodiaux de tous cens, charges, lotz, & autre seruitude quelconque.

SVMMAR. IN GLOS. ART. XIX.

2 *Omnia bona in dubio libera præsumantur.*
3 *Nobiles omni immunitate iure fruuntur.*
4 *Etsi non bona ab iisdem acquisita.*

1 *Quilibet sit nobilis seu rusticus potest tenere bona immobilia ab omni seruitute libera.*
2 Nota quòd omnia bona præsumuntur libera & allodialia, nisi probentur feudalia. glo. in l. si cuius. ff. de
vi [illegible] quòd [illegible] Opti[illegible]
[illegible] tiarius non habeat intentionem fundatam in sua iustitia. quòd res sint feudales ratione de qua suprà, quia
omnia presumuntur libera & allodialia, prout fuerunt primæuo iure.

In tex. in verbo. *soit noble.*

3 Dum tex. dicit quòd quilibet nobilis vel rusticus potest tenere bona libera, intelligit de libertate pleni do-
minii, & omnium onerum ordinariorum, quę possunt deberi à parte parti, non autem de extraordinariis o-
4 neribus, quæ princeps vel respublica imponit: vt patet in exemplis consuetudinis. Operæpretium cadit
hìc notabilis quæstio & sabatina: vtrum nobiles, maximè habentes merum & mixtum imperium in aliquo
territorio, pro rebus patrimonialibus & allodialibus teneantur contribuere in oneribus communitatis ei
subditæ, maximè quando agitur de subsidio principi erogando? Do. Iaco. de sancto Geor. in rub. de homag.
col. antepenul. versi. sed pone, quædam ciuitas. post longam disputationem concludit, quòd sic. Dicit tamen
quòd nobiles possunt se tueri consuetudine vel præscriptione tanti temporis, cuius initii memoria in con-
trarium non existit, prout contingit in maiori parte patriæ Pedemontanæ. Et quicquid sit de iure com- 5
muni, in Gallia ex ordinatione Caroli sexti promulgata anno domini 1408. nobiles etiam non habentes
merum imperium pro contributione talearum non tenentur pro bonis immobilibus quoquomodo acqui-
sitis, quandiu illa in suis tenent manibus: imo censeri debent nobilia, & sic exempta quouismodo eis obue-
uerint. Dictam ordinationem refert Guil. Benedicti in repet. c. Raynutius. in verbo, & vxorẽ nomine Adel.
col. fi. quartæ decisio. nu. 17. pro feudalibus aut his quæ sunt de pertinentiis castri, clarum est quòd nobiles
etiam de iure communi non tenentur, vt declarat. Do. Iaco. in loco prædallegato.

¶ DES OBLIGATIONS, EXCEPTIONS, solutions, & compensations.

TIT. XVIII.

ARTICLE I.

Femme constant le mariage ne se peult obliger pour le faict de son mary, ne de celuy ou ceulx à qui sondict mary puisse succeder, ne aussi renoncer aux obligations & hipoteques à elle appartenans.

SVMMAR. IN GLO. ART. I.

2 *Hæc consuetudo secundum ius introducta est.*
3 *Non rectè hìc infertur pro alio quàm marito mulierem obligari posse.*
4 *Mulier pro debito in carcerem conici non potest.*

5 *Nisi in casu hic recitato.*
9 *An possit Velleiano renuntiare, etiamsi nè.*
7 *Postrema consuetudinis verba iuri communi repugnant.*
8 *Quæ tamen in dote profectitia respectu patris locum habent.*

1 *Vxor constante matrimonio pro marito aut eo cui maritus sit successurus non potest se obligare, nec renuntiare hypothecis & obligationibus sibi permittentibus.*

2 Quantum videtur de mente [illegible] concordat cum authen si qua mulier. C. ad Velleian. Videtur velle hæc cõsuetudo quòd vxor [illegible] re pro alio quam exceptio firmat regulam in casibus non exceptuatis. die quòd [illegible] tenetur [illegible] Velleiano, quam si se obligat pro alio secus si pro facto proprio & nomine proprio text. in l. 2 C. ad Velleian. Sed eo casu quo se obligat pro se, vtrum pro debito potest incarcerari. Dic quòd [illegible] ibitum sit, publicum, siue priuatum imo nec pro crimine, nisi secundum formam [illegible] C. de custo reo. & habetur in l. nemo carcerem. C. de exact. tribut. [illegible] dicta
5 referri & sequitur in l. h. col. 127. in h. C. de iure emphi. Post Bar. in tracta de carcere col. 2. Fallit regula quãdo mulier renuntiauit omni legum & iuris auxilio: nam tunc poterit incarcerari, secundum Do. Ias. in l. ad quæstionem. 2. vel. Baldum post dicta lex prima. ff. de iureiur. de pœna iudicis qui mulierem incarcerauit pro
6 debito priuato vel filiæ, vide text. in authen. sed hodie. C. de oth. diuer. iudi. Quæro vtrum se obligando pro alio possit renuntiare dicto beneficio senatusconsulto cum iuramento? dicetur infrà.

In tex. in verbo, *ne außi renoncer aux obligations & hipoteques.*

7 Contrarium est de iure communi, quia vxor potest renuntiare iuri hipothecarum etiam marito. text. est in l. etiam. C. ad senatusconsul. Velleianum. quando valeat renuntiatio facta per vxores in bonis mariti eis hipothecatis, vide notabilia dicta in titulo 24. *des executions.* articulo 3. Aduerte tamen quòd si dos esset profectitia, talis renuntiatio patri non præiudicaret Bar. in l. 2. §. fi. ff. sol. mat.
8

ARTICLE II.

Et ne peuuent telz contractz par elle consentiz estre validez par ferment, si n'est es cas cy dessus specifiez au tiltre des dotz & mariages, à elle permis.

SVMMA. IN GLO. ART. II.

2 *Huic consuetudini aduersatur ius commune.*
3 *An mulier pro alio intercedens recte Velleiano renuntiet.*
4 *Quid si læsio enormis interuenerit.*
5 *Quando in muliere vel minore præsumetur ignorantia.*
6 *An tabellionis asserenti se mulieri senatusconsul. Velleia. explicasse, credendum sit.*

3 *Consensus præstitus per vxorem marito non præiudicat vxori, etiamsi interuenerit iuramentum, nisi in casibus à iure exceptuatis & specificatis.*

2 Quid iuris de iure communi, vtrum maritus possit alienare dotem de consensu vxoris? quòd non est tex. insti. qui. alie. non li. in princi. sed quòd talis alienatio firmetur iuramento, tenet ibi Ang. Et ideo hæc cõsue-
3 tudo refragatur illi decisioni iuris communis. Quæro nunc vtrum mulier de iure communi possit intercedendo pro alio renuntiare beneficio senatusconsulti Velleiani? Fely. in c. si diligenti. col. 6. versi. item Velleianum. de foro cõpe. dicit quòd sic, est tex. in c. ex rescripto. de iureiur. apertùs loquitur Do. Ias. in l. si quis in conscribendo. col. 6. in fi. versi. item aduerte inquantum Bar. C. de pact. & in l. [illegible] dom. col. 9. versi. tertiò nota. ff. de verb. oblig. vbi concludit quòd sufficit minor vel mulier iurasse super obseruantia contractus, [illegible] Velleiano, etiam quòd dictus casibus non fuerit in specie recitatum. Aduerte tamen quòd vbi interueniret enormissima læsio, daretur absolutio à iuramento, & com-
4 peterent remedia iuris cõmunis, per ea quæ suprà dixi, & plenè notat Do. Ias. in authen. sacramẽta puberum.
5 C. si aduers. vendi. Et quia quando mulier minor vel rusticus facit contractum damnosum præsumitur in eis ignorantia. Deci. consi. 100. in 1. vol. requiritur quòd mulier sit certiorata: quæritur vtrũ si iurauerit præsumatur certiorata? in quo articulo Deci. consi. 180. in 1. vol. maxime col. fi. dicit, quòd si in contractu minoris aut mulieris iurato interuenerit modica læsio, tunc præsumitur certioratio, & iuramentum firmat contractum: sed quando interuenit magna læsio, tunc secus, & est concedenda absolutio. Ista plenè tradit Do.
6 Ias. in [illegible] C. si aduersus [illegible] Et dicit Paul. de Cast. in l. & in [illegible] quis C. de rescind. vend. quod si læsio sit ultra dimidiam, [illegible] præsumitur scisse valorem rei, ideo quæritur contractum
7 si verò vltra dimidiam, præsumitur ignorasse. Item quæro post Ias. in l. si duo patroni. §. idem Iulianus. col. 4. ff. de iureiur. si credatur notario asserenti se certiorasse mulierem de beneficio Velleiani, & minorem de beneficio in integrum restitutionis? ponit Ias. primò partem negatiuam, in quam inclinat, licet dicat adeò se ede dubium, quod tamquam vonc [illegible] ere in hac quæstione. Secundo ponit partem affirmatiuam, quam etiam non tenet in l. fanum. C. de transac. Deci. autem consi. 180. col. 4. in fi. in 1. vol. dicit istam partem affirmatiuam veriorem, licet col. 7. in fi. non firmet quæ opinio sit verior. Et re vera si creditur notario super principali, idem est dicendum in accessoriis, emergentibus & connexis, quæ sunt minoris preiudicii: & intelligitur notarius rogatus à partibus de omnibus quæ attestatur in instrumento, quæ tamen potuerunt [illegible] ut patet ex [illegible] in calce instrumenti dicit notarius: de quibus omnibus & singulis rogatum fuit mihi instrumentum, &c.

ARTICLE

ARTICLE III.

Celuy qui a baillé cedule ou obligation d'aucune somme de deniers ne peult bailler exception de deniers non baillez ou nombrez, pour charger le creancier de prouuer le nombrement desdictz deniers.

SVM. IN GLOS. ART. III.

2 *Promiscuè apocham & antapocham usurpari.*
3 *An apocha pro scribente probet, multáque confinia remissuè tractat. & nu. 4. & 5.*
6 *Schedula non inducit obligationem.*
7 *Exceptionem non numeratæ pecuniæ Aluerniæ esse [illegible].*
8 *Iuramentum accommodari actui cui interponitur.*
9 *Duæ cautelæ quibus quis ab exceptione non numeratæ pecuniæ submouetur.*
10 *Aliquot casus quibus eadem exceptio iura simul cessat*
11 *Asserens se pro ueritate recepisse, perinde est ac si iurasset.*

Debitor qui confessus est in apocha se recepisse pecuniam, aut aliter se obligauit, non habet exceptionem non numeratæ pecuniæ, ut transeat onus probationis in creditorem. Et ne auditur nisi ipse probare non nume[illegible] 1

In tex. in verbo, *cedule.*

Quero quomodo appellatur illa schedula? dic quòd antapocha: quia apocha soluenti datur, antapocha suscipienti. Ita dicit glo. in [illegible]. C. de apochis. pub. lib. 10. Aliquando tamen de communi vsu loquendi apocha ponitur pro antapocha: quia ille qui confitetur se recepisse mutuo pecuniam, dicit se fecisse apocham: & isto modo loquuntur Bartol. & doct. in repe. l. admonendi. ff. de iureiur. Vtrum talis schedula probet pro scribente? do. Ias. in repe. l. admonendi. col. 60. versic. tertiò & vltimò. facit differentiam inter epistolam quę mittitur absenti & apocham quæ fit præsenti, tantùm in vno, in reliquis parificat: quia in epistola sola literarum comparatio facit plenam fidem: secus in apocha priuata: tamen postremò hanc differentiam non approbat. Quando apocha plenè probet, quando semiplenè, quando tantùm faciat præsumptionem, recurre ad do. Iaso. in l. admonendi. col. 44. versic. tamen attende, &c. ff. de iureiur. Et ibi ponit plures quæstiones, & inter cæteras, vtrum valeat conuentio quòd credatur scripturæ priuatę. Item quòd credatur dicto vnius testis. Quòd credatur vni tertio. Quòd credatur parti. Item col. 46. versic. secundo principaliter, &c. examinat quando credatur libro rationum.
2 3 4 5

In tex. in verbo, *ou obligation.*

Videtur velle consuetudo quòd schedula non inducat obligationem, & bene: quia tantum inducit probationem l. publia. §. fi. ff. depos.
6

In tex. in verbo, *l'exception de deniers non baillez.*

Exceptio non numeratæ pecuniæ non habet locum in partibus Aluerniæ: & tamen secus de iure communi, etiam si interuenerit iuramentum. text. in l. fin. C. de non nume. pecu. quia iuramentum regulatur secundum naturam actus super quo interponitur: sed talis confessio de recepto præsumitur facta spe futuræ numerationis, ita & iramentum apposit[illegible]um. Et qualiter procedat [illegible] la quod iuramentum [illegible] limitationes, extensiones & interpretationes, quas recipit principalis dispositio, super qua iuramentum interponitur, vide plenè Fran. de Curte seniorem, consil. 3. Nota duas cautelas ad tollendam exceptionem non numeratę pecuniæ. Prima, facias quòd debitor confiteatur in iudicio iudice præsente. Ias. in l. si conuenerit. col. 3. ff. de iurisdi. om. iudi. Idem in l. pacta nouissima. col. 2. in fi. C. de pact. Secunda est, quòd in apocha iuret se pecuniam in veritate recepisse. Ita Ias. in l. admonẽdi. col. 2. in fi. ff. de iureiuran. Poterit igitur debitor formare apocham: confiteor ego, &c. habuisse mutuo & recepisse decem à Titio, quæ pro veritate fuerunt mihi numerata, & ita attestor cum iuramento spõte susceptо tactis corporaliter scripturis, quos restituere promitto. Nam talis attestatio tollit præsumptionem, quòd speraret pecuniam sibi numerandam. & sic etiam verba, habuisse & recepisse, capiuntur in proprio sensu. Bene facit quod decidit do. Ias. in l. mutuum. §. creditum. col. 4. versi. quartò aduerte. ff. si cer. pet. quod vbi cõstat quòd confitens fecit confessionem de recepto, sine spe futuræ numerationis, eo casu sibi præiudicat, quia videtur donare. Et ibi Ias. ponit quinque casus, in quibus de iure communi non competit exceptio non nume. pecu. Inter cæteros nota duos: vnum in confessione testatoris, & alium in cambsoribus seu nummularis. Quoniam dixi suprà in secunda cautela quòd iuret confitens se in veritate pecuniam habuisse: quid iuris si confiteatur in veritate habuisse, sine alio iuramento? Bald. singulariter in ca. ex insinuatione. col. fi. versic. si confiteor. de procur. tenet quod talis non habebit exceptionem non nume. pecu. de illo dicto dicit se dubitare Decius in cap. quoniam contra. col. 2. versic. secundò quòd ille. de proba. Iudicio meo quia ille qui dicit pro veritate recepisse, videtur iurare per deum, qui dixit: Ego sum via & veritas. satis talis attestatio debet æquiualere iuramento. Itẽ talis attestatio videtur magis deliberata, & non sub spe futuræ numerationis: ideo si nunc dicat se non recepisse, satis arguit mendacium suum, & contra propriam confessionem factam nomine veritatis, non est audiendus: iuxta l. generaliter. C. de non nume. pecu. Ex his puto decisionem Bal. veram.
7 8 9 10

ARTICLE IIII.

Mais si ledict debteur veult prouuer, il y sera receu.

SVM. IN GLO. ART. IIII.

2 *Quando & quibus casibus coniiciatur numerationem esse factam. & nu. 3. & 4.*
5 *Debitore probante non interuenisse numerationem, utrum instrumentum falsi notetur. & nu. 6.*
7 *Intra quod tempus iure hæc exceptio proponatur.*
8 *Et remissiue quando præiudicet confessio receptionis.*
9 *Explicantur ultima consuetudinis uerba. & nu. 10.*

Ista consuetudo uult quòd tantùm admittitur ad probandum non numerationem is qui scripsit apocham.

1 Sequitur in contestibus est recepisse pecuniam in instrumento, pro qua se obligauit: utrũ aliquid firmat dẽ-
2 bitor ex probatione confessionis nõ fuit numerata aliqua pecunia? In hac materia quę est quo-
3 tidiana facto duos articulos. Primus erit, utrum confitens se habuisse & recepisse, quia ista verba sunt præte-
rita tanta facto duos articulos. Primus erit, utrum confitens se habuisse & recepisse, quia ista verba sunt præte-
rita plus quam perfecti intelligitur quòd receptio fuerit facta tempore confessionis, an verò ante? In isto ca-
su plus quam perfecti intelligitur quòd receptio fuerit facta tempore confessionis, an verò ante? In isto ca-
su quando confitetur recepisse, & per stipulationem promitto restituere, ut faciũt mariti in instrumẽtis do-
tium, ibi confitetur recepisse, & per stipulationem promitto restituere, ut faciũt mariti in instrumẽtis do-
tium, ibi confitetur receptio præsumitur facta tempore confessionis & stipulationis: quia alias stipulatio redde-
tium, ibi confitetur receptio præsumitur facta tempore confessionis & stipulationis: quia alias stipulatio redde-
retur inutilis. Ita Bar. in l. fi. ita stipulatus fuero. § Gniogonas. ff. de verb. oblig. & ibi Bart. bene declarat do.
retur inutilis. Ita Bar. in l. fi. ita stipulatus fuero. § Gniogonas. ff. de verb. oblig. & ibi Bart. bene declarat do.
4 Ita etiam Io. de Imo. in l. fi. C. de dona. in 2 lect. **Si verò confessio esset simplex, secus videtur: quia præsumitur facta receptio ante cõ-**
5 **fessionem,** per doc. Bartol. in l. fi. pistoribus. in fine. ff. de solu. Circa istam conclusionem moueo notabilem
fessionem, per doc. Bartol. in l. fi. pistoribus. in fine. ff. de solu. Circa istam conclusionem moueo notabilem
quæstionem quia dicitur quod prętumitur solutio facta, & numeratio tempore confessionis. quando inter-
quæstionem quia dicitur quod prętumitur solutio facta, & numeratio tempore confessionis. quando inter-
uenit stipulatio. pone quòd confitens articulauit & probauit per testes quod tempore instrumenti & con-
uenit stipulatio. pone quòd confitens articulauit & probauit per testes quod tempore instrumenti & con-
fessionis nulla interuenit numeratio. utrum instrumentum poterit redargui de falso? certe non. quia tũc illa
fessionis nulla interuenit numeratio. utrum instrumentum poterit redargui de falso? certe non. quia tũc illa
uerba habentur fuisse & recepisse, ad euitandam falsitatem intelliguntur quod fuerit facta receptio ante instrumen
uerba habentur fuisse & recepisse, ad euitandam falsitatem intelliguntur quod fuerit facta receptio ante instrumen
tum & confessionẽ. Ita vult Bart. recte intuenti, in l. prædia. ff. de acquir. possess. verum est quod Bartolus in li-
tum & confessionẽ. Ita vult Bart. recte intuenti, in l. prædia. ff. de acquir. possess. verum est quod Bartolus in li-
bro meo est corruptus. quia vult quod in quod pretium dedit & numerauit, debet dicere quod pretium
bro meo est corruptus. quia vult quod in quod pretium dedit & numerauit, debet dicere quod pretium
fuit venditor confessus habuisse & recepisse. vt ipsum declarat Bartolus ibi in vltimis verbis. Idem voluit
fuit venditor confessus habuisse & recepisse. vt ipsum declarat Bartolus ibi in vltimis verbis. Idem voluit
6 Io. Per se in tit. de tor. libr. in actu. impo in verso, mutuo & ex causa mutui. Nam si notarius diceret nu-
merauit, nõ euitaret falsum. per ea quę plene tradit D. Ia. in l. singularia. col. 26. ff. si cer. pe. Et ibi tradit quid
merauit, nõ euitaret falsum. per ea quę plene tradit D. Ia. in l. singularia. col. 26. ff. si cer. pe. Et ibi tradit quid
si pecuniam in facie vel præsens, sed non numerata habes etiã glo. in l. si ex cautione. C. de non nume.
si pecuniam in facie vel præsens, sed non numerata habes etiã glo. in l. si ex cautione. C. de non nume.
pec. Alexand. in prædia. ff. de acquir. poss. f. Cepol. ca itela 26. incipiente, si aliquis. vbi te docet facere na-
pec. Alexand. in prædia. ff. de acquir. poss. f. Cepol. ca itela 26. incipiente, si aliquis. vbi te docet facere na-
7 **merationem de mille scutis, & eruat apud te tantum scuta centum.** Sed vtrum ista confessio præiudica-
merationem de mille scutis, & eruat apud te tantum scuta centum. Sed vtrum ista confessio præiudica-
bit confitenti: dependet ex secundo articulo, in quo distingue aut pars aliquid mihi promisit, puta pater do-
bit confitenti: dependet ex secundo articulo, in quo distingue aut pars aliquid mihi promisit, puta pater do-
tem filiæ & ego confiteor eam habuisse, & statim mihi præsentialiter aut simpliciter confiteor nulla præce-
tem filiæ & ego confiteor eam habuisse, & statim mihi præsentialiter aut simpliciter confiteor nulla præce-
dente repromissione & tunc aut sumus in mutuo, & non abiennium competit exceptio non nume. pecu. aut
dente repromissione & tunc aut sumus in mutuo, & non abiennium competit exceptio non nume. pecu. aut
in alia re, & tunc datur triginta dies, nisi in tribus casibus, de quibus in l. in contractibus. C. de non nume.
in alia re, & tunc datur triginta dies, nisi in tribus casibus, de quibus in l. in contractibus. C. de non nume.
pecu. Ita vult Alexand. in lis nus. § fi. vi. ff. fol. ma. Ratio est, quia confessio præsumitur facta spe futuræ
pecu. Ita vult Alexand. in lis nus. § fi. vi. ff. fol. ma. Ratio est, quia confessio præsumitur facta spe futuræ
8 **numerationis, durante tempore querelæ non nume. pecu. Et generaliter quando simplex confessio præ-**
numerationis, durante tempore querelæ non nume. pecu. Et generaliter quando simplex confessio præ-
sumitur, & vtrum talis confessio requirat causam, recurre ad Bar. & doc. in l. cum falsi. C. de iur. &
sumitur, & vtrum talis confessio requirat causam, recurre ad Bar. & doc. in l. cum falsi. C. de iur. &
iudicet contenti, & vtram talis confessio requirat causam, recurre ad Bar & doc in l cum falsi C. de iur. &
9 **fact. igno. ad Bar. bene distinguentem in l. generaliter. C. de non nume. pecu. Dicit hęc consuetudo quod**
fact. igno. ad Bar. bene distinguentem in l. generaliter. C. de non nume. pecu. Dicit hęc consuetudo quod
debitor admittitur ad probandum pecuniam non numeratam. Sed istud potest intelligi durante tempore
iuris communis ad excipiendum de pecunia non numerata. sed eo lapso, erit locus legi, in contractibus. §.
iuris communis ad excipiendum de pecunia non numerata. sed eo lapso, erit locus legi, in contractibus. §.
de hoc. C. de non nume pecu. Ego non possum bene intelligere quid profit in hoc casu consuetudinis, vel in
de hoc. C. de non nume pecu. Ego non possum bene intelligere quid profit in hoc casu consuetudinis, vel in
casu iuris communis elapso tempore ad proponendum exceptionem pecuniæ nõ numeratę, probare per te-
casu iuris communis elapso tempore ad proponendum exceptionem pecuniæ nõ numeratę, probare per te-
stes, quod tempore cõfessionis pecunia nõ fuerit numerata, si cõfitens dicat se nõ habuisse & recepisse: quia eo
stes, quod tempore cõfessionis pecunia nõ fuerit numerata, si cõfitens dicat se nõ habuisse & recepisse: quia eo
casu tametsi receptio non fuerit facta tempore confessionis, intelligitur facta ante confessionem, per ea quæ
casu tametsi receptio non fuerit facta tempore confessionis, intelligitur facta ante confessionem, per ea quæ
suprà dixi, allegando Bar. in l. prædia. ff. de acqui. possess. Et velle probare quòd ante nõ fuit recepta, esset ne-
suprà dixi, allegando Bar. in l. prædia. ff. de acqui. possess. Et velle probare quòd ante nõ fuit recepta, esset ne-
gatiua non coarctata loco & tempore, & sic improbabilis: cùm negantis factum per rerum naturam nulla sit
gatiua non coarctata loco & tempore, & sic improbabilis: cùm negantis factum per rerum naturam nulla sit
10 directa probatio. c. quoniam contra falsam. in prin. de proba. Ista tamen probatio posset esse vtilis quan-
directa probatio. c. quoniam contra falsam. in prin. de proba. Ista tamen probatio posset esse vtilis quan-
do cum confessione interueniret stipulatio, quo casu receptio præsumitur tẽpore stipulationis, & non ante:
do cum confessione interueniret stipulatio, quo casu receptio præsumitur tẽpore stipulationis, & non ante:
& sic probato quod tempore stipulationis non interuenit numeratio, prodesset probanti, non tamen ex eo
& sic probato quod tempore stipulationis non interuenit numeratio, prodesset probanti, non tamen ex eo
redderetur instrumentum falsum per ea quæ prædixi.

ARTICLE V.

Exception d'excommunication n'a lieu en court laye.

SVM. IN GLOS. ARTIC. V.

1 *Hunc articulum iuri contrarium.*
2 *Exceptio excommunicationis non habet locum in curia laicali.*

De iure communi excommunicatus repellitur abagendo: tamen conueniri potest, & debet per procura-
torem comparere, ne videatur de sua malitia commodum reportare. c. intelleximus, de iudi.

ARTICLE VI.

Compensation n'a point de lieu, si n'est quand la debte qu'on veult compenser est liquide & par escript.

SVM. IN GLO. ART. VI.

2 *Hæc consuetudo iuri conuenit.*
3 *In quibus casibus locus non sit huic consuetudini. & nu. 4. 5. & 6.*
7 *Quando sententiæ nullitas impedit executionem.*

Compensatio

Compensatio admittitur duobus concurrentibus. quòd debitum sit scriptum, & liquidum.

Quòd debitum sit liquidum quod quis vult compensare, idem est de iure communi. l. fi. C. de compensa. 1
Quæ lex fallit in tribus casibus, in quibus non admittitur compensatio, quia dicit exceptio requirit altiorem 2
indaginem, quando agitur de restitutione depositi & rei mobilis vel immobilis per vim aut furtiuè ablatæ. 3
Quòd sit scriptum, probatur ratione & non lege: quia quando contractus non est scriptum, regulariter ad
id probandum est opus altiore indagine. Et ideo dicit Paul. de Ca. in [illegible] l. fi. C. de compensa. dum text. dicit 4
quòd qui cõuenitur iudicati, potest opponere exceptionem compensationis id procedere, quando fides fa-
cit de causa compensationis producendo instrumentum garentigiatum, vel confessionem à parte in iudicio
factam: quia ista habent executionem paratam. secus esset si requiret altiorem indaginem: quia tũc
executio iudicati non esset differenda, & esset exceptio compensationis in alio processu parti opponẽti re-
seruanda. Idem dicit Alexand. in apostil. in authen. [illegible] ienter. C. de sen. & iurisd. omn. iudi. melius q̃ ali-
bi. Idem Alexan. consi. 101. in 4. vol. circa fin. Et [illegible] exceptio compensationis & cæteræ quæ non im- 5
pugnant iudicatum, possint opponi contra [illegible], vide Bart. & ibi doc. in l. 1. col. 1. versic. quædam est
exceptio quę opponitur ad executionem [illegible] and. in specie de exceptione compensationis. C. de iur.
& fact. igno. Dum suprà dixi quòd [illegible] pensationis non potest opponi quando requirit altiorẽ
indaginem, idem dicas quando de [illegible] litas sententiæ. Aduerte tamen notabiliter ad vnum casum,
in quo nullitas impedit executionem [illegible] si eius probatio altiorem requirat indaginem: qm est quando
nullitas sententiæ deducitur a tempore in executionem: quia tunc non consideratur an incontinenti nullitas
possit probari. Decis. fuit sin[illegible]ul. de Castr. in authen. quæ supplicatio. C. de preci. impe. offe. eam se-
quitur Deci. consil. 103. in primo vol. tamen in c. in præsentia. col. 2. in fi. versi. ex quo cogitur. de proba. tra-
dit [illegible]
super declarationem nullitatis, resoluitur in vim simplicis petitionis: & quia tantùm iudex habet iudicare si
per secũda petitione sententiam exequendam, vel non: reincidimus in terminos iuris communis, de quibus
in l. 4. §. cõdemnatum. ff. de re iudi. vbi fit distinctio, an deductio nullitatis requirat altiorem indaginem, an
verò statim probari possit. & isto modo cautela Paul. de Ca. de petenda declaratione nullitatis, antequam fit
petita executio sententiæ, redditur illusoria.

ARTICLE VII.

Reconuention n'a point de lieu audict pays.

SVM. IN GLOS. ART. VII.

2 *Huic articulo uis discrepat.*

Reconuentio de consuetudine patriæ exulauit.

De iure communi habet locum recõuentio, & tam coram ordinario, quàm delegato, iuxta authen. & cõ- 1
sequenter. C. de sent. & interloc. omn. iudi. Et secundum communem opinionẽ, clericus agens coram iudi- 2
[illegible]
de iudi. & maximè quando reconuentio fit super eodem negotio vel connexo.

¶DES RESPITZ D'VN ET CINQ ANS. TIT. XIX.

ARTICLE I.

Espitz d'vn & cinq ans n'ont point de lieu contre les condemnez en court laye, soit par constitution de procureur, ou parties ouyes en cognoissance de cause.

SVM. IN GLO. AR. I.

2 *Princeps debitori solutionem rescripto protraxit.*
3 *Quando mora damnosa.*
4 *Quæ impetranti rescriptum dilationis præcauenda sint. & multa huc pertinentia infert. & nu. 5. 6. & 7.*
8 *An & quando reuocari possit procurator constitutus. & nu. 9.*
10 *Cui hæc reuocatio significanda sit.*

Condemnatis in curia laicali, siue per confessionem procuratoris constituti, siue auditis partibus, non conceduntur indu- 1
iæ annales uel quinquennales.

Nota quòd princeps potest prærogare debitori dilationem ad soluendum, aut concedere debitori ne à
suis creditoribus durante certo tempore molestetur, vel inquietetur. text. est in l. quotiens. C. de preci. impe.
offe. Quia mora modici temporis non potest esse magni prędicii. Hoc bene est verum in istis terminis 3
legalibus, sed in his quæ dependent à fato vel fortuna, mora modici temporis potest magna afferre incom
moda: ideo dicit poeta: Tolle moras, semper nocuit differre paratis. Et alibi: Omnia sunt hominum tenui
pendentia filo. Et subito casu quæ valuêre ruunt. Et nota quòd debitor vt gaudeat inducis, debet cauere. 4
tex. in l. vniuersa. C. de preci. impe. offe. & Ias. in dicta l. quotiens. Item quòd tales literę non extendun- 5
tur ad debitum iuratum. Ita Ias. ibi, cui addo Alber. Bru. consil. 46. Idem in clausa, non obstante, quæ nõ 6
derogat actui iurato. Ias. ibi, & in l. fin. col. secunda. C. si contra ius vel vti. pub. Idem in statuto. Ale[illegible]di 7

consil.37. col.penul.in secundo vol.amplè, Balbus.in tabula in verbo,debitum iuratum.Ratio præmissorum omnium est, quia superior iudex non potest tollere effectũ iuramenti,quod est quid spirituale. & ideo quando dominus princeps aliquid concedit,solet in recepto adnectere clausula,obtenta a superiore ecclesiastico absolutione ne a iramento. Attẽta ratione de qua supra,inferri potest quod papa potest concedere mutationes super debito iurato.Ita Felyn.in dicto cap.omnis iudex.col.3.verſ. & ex hoc dicto, de rescript. Et generaliter quando papa posſit dispensare contra iuramentum commutando,suspendendo,aut tollendo concludo quod potest cum causa,non sine causa,nisi dispensatio sit modica præsertim,vbi ita quando concedit moratoriam dilationem,de qua prædixi.Et dicta col.3.verſ. licitè dicebat Felyn quando iuramentum est præstitum parti, & papa illud tollere non potest, nisi sit illicitum. Et ibidem verſic.generaliter.vide plene de potestate papæ super iuramento.& verſicu.quando autem de potestate episcopi. Ex supra dictis infero q̃ domini confactudinarii in optimè reguli. Itab episcopis Alemaniæ vel pontifice maximo obtinuissent confirmationem consuetudinum,in quibus dicitur non obstante iuramento,vel vbi aliquid spirituale tractatur, puta de personis ecclesiasticis Verum dici potest quòd satis intervenit episcoporum contendium quando plures fuerunt præsentes quando consuetudines hæreticis redactæ fuerant.Videantur tamen eorum protestationes,quia non omnes consuetudines acceptantur,vt in suprocollis apparet. Conclusionem,de qua supra,plenè firmat Felyn.in ca.consuetudines.col.2.verſic.statuta facta.de rescript.vbi amplius quomodo limitat quæ de modis. Et aduerte statutus.col.2.verſic.statuta facta.de rescript.vbi amplius quomodo, & limitat quæ de modis. Et aduerte quòd in omni acta iurato intelligitur exceptuata, & horis auctoritas alicui vel ecclesiæ. Ita Felyn. in d. cap.constitutus.col.4.verſic.auctoritas papæ. Sed queritur nunquid tabellio dicendum, verum requiratur quod papa noctitiam habeat de iuramento vt valeat dispensatio contra iuramentum secundum Felyn.in dict.cap.constitutus.col.6.verſic.limita quando parti. Et de eo quod tenet ecclesiæ absolutionem a iramento. & ideam tus.col.6.verſic.limita quando parti. Et de eo quod tenet ecclesiæ absolutionem a iramento. & ideam obtinuerit,ea non vti.vide dictũ cap.constitutus.col.7.verſu.amplius citas.& sequenti col.verſic. item limitans.vbi concludit quod non impedit iuramentum obtinere absolutionem. Et istud notæ quia valde quotidianum.Intellige tamen secundum ea quæ prædixi,quando iuramentum continet illicitum.

In tex.in verbo,*petitio sibi tradi præcepit.*

8 Nota practicam frequentem quòd debitores constituunt procuratorem ad confitendum debitum & ita ipsi faciunt adiecta clausula,saluis exceptionibus suo principali competentibus.Cautela est quòd si forte partem debiti exoluisti,vel superuenerit tibi noua causa,puta iuste arbitrari possis te non teneri, ne ex tali con-
9 confessione damnum patiaris, quòd reuocet tempore curatorem. Quæ regula est, quòd dominus potest tantum procuratorem reuocare, etiam quo ad alterum quàm in eum reuocaret, licet sit pers. tus. Et sic dicit communem opinionem Felyn in cap.ex parte decani.in verſic. dicto cap.col.1 in fin.verſic. impar quanto de rescript. per glossam cap.fi.C. de procurat. 6 verſ. quidam gl. Bald.limitat procedere quando iuramentum fuit emphiteuticarium impositum in manu locatoris quando promissit parti cum iuramento procuratorem non revocare quia tacitè est quasi mixta parti. Ita Bald. refert dom. Ia. in l. si non sortem §. si certum.col.3.ff. de condict. indeb. Et certe videtur satis rationabilem de dicto Bald.tamen non respondet sed tantum dicit quod dicit Bald. est ad oppositum. Quæ opinio mihi est probabilis. Et ita tenet Rota quam allegat Felyn.in loco proxime allegato, tenet quod valet renuntiatio mihi vno casu quando procurator erat constitutus ad renuntiandum beneficium ex causa permutationis. Et ibi bene confert rationes Felyn quas ibi respondet quare secus sit in mandato a iramentum.Implicat tamen quia testator potest revocare testamentum non obstante iuramento,quæ fundant in per eos quæ habentur de alia contenta formata alicui vere decisio Bal. videtur posse limitari,vbi agitur de re & interesse partis cui fit promissio,& tunc dicitur,quod potest seruari sine interitu salutis æternæ,est seruandum,cap.cum contingat.de rescript. Item iuramentum obligat precise ad factum.glo.in verso,necesse habes, vt quia iuratum in si peccauit in principio.de condit. cau.da.cau.non secu.do. Ias.in l.si conuenerit.col.2.ff.de iuri.om.iudi.ergo promissio debet stare. Nec video in quo differat talis promissio ab ea quam facit filius quam renuntiat cum iramento bonis paternis iuxta formam cap.quanuis.de pact.libro sexto.& ab ea quam facit minor qui tenet non venire contra contractum, iuxta formam authent sacramenta puberum.C. si aduersus vendit. Item cuilibet loci acti damnosi firmãtur iuramento,nec habetur ratio temporalis ætatis, vel lesionis,quia iuramentum potest seruari sine interitu salutis æternæ,quantomagis istud procedere debet in maiore constituente procuratorem cum promissione iurata de non revocando,facta parti præsenti & acceptanti Bene credo quod si non esset a parte tacitis promissio acceptata tacitè vel expressè,erat in casu dicti cap.fin.quo posset revocari in 6. prædicta cessante tacita potẽtia. Et si casus occurreret mihi in consulendo,aut iudicando, diutius omnia considerarem,anteq̃ am à Bal. 10 recederem in terminis. Cui autem sit fienda intimatio renuntiationis procuratoris,habes tex.in clemen.1. de renun.quam materiam latè explicat Felyn.in d.cap.ex parte decani col.4.in verbo,revocatio.per 12.col. & ibi tradit quãdo sufficiat eam facere procuratori,& quãdo sit fienda procuratori & parti Et ita materia be-
11 neficiali plenè col.8.verſi. dicta clemẽ.1.de renun. Et inter cætera nota quod revocatio mandatum morte mandantis re integra : de qua materia habetur plenè in l.more.ff de iurisd.om.iudi.per Felyn.in ca.eam te.col. sexta,verſic.prima differentia.vbi dicit secus esse in præcepto.de rescrip.& ibi tradit quinque differẽtias inter mandatum & præceptum.Et ibidem col.7.verſic.& adde Hostien.in cap.si ex literis.decidit vnam quæstionem,de qua dudum à reuerendo priore Montisferrandi fui interrogatus, vtrum mortuo papa spiret legatio facta cardinali.mortuo namque pontifice,credo,Leone decimo.Ipse do.prior, qui tunc erat ex familiaribus domini cancellarii de Prato, tunc legati in Francia sedis apostolicæ, scripsit in fauorem domini sui quòd legatio morte pontificis non expirauerat. Decisio tamen Hostien.est in contrarium, dum dicit quòd in casu suo legatio non expirauerat ratione fidei, ergo cessante illa speciali ratione, satis vult quòd legatio spiret.

ARTICLE

ARTICLE II.

Tous respitz à vn ou a cinq ans ne se pourront enteriner sans appeller les creanciers.

SVM. IN GLO. ART. II.

2 *Ratio consuetudinis redditur.*
3 *Qui sint citandi,& qui non.& nu.4.& 5.*
6 *Transferta partis inducit citationem.*
7 *Plures casus,in quibus partis citatio non desideratur.*

Interinatio inductarum non conceditur,nisi citatis ex[illegible] 1

Ratio est,quia ad vnumquẽque actum, ex quo [illegible] di potest, est citanda.l.nam ita diuus.ff.de adop.l. 2
de vnoquoque.ff.de re iudi. sufficit [illegible] citentur ii quorum principaliter interest, & non qui ca- 3
su aut in consequentiam lædi possunt.glos. [illegible] & l. de vnoquoque. in verbo, quos causa. Ias.in l.filiusfam. §.diui.col.8.ff.de leg.1.plenùs in l.si quis nec causam.in 2.col.ff.si cert.petat.Fely.in cap.illa prepositorum. de accusa.Et ibi dicit quòd potuerunt comparere illi quorum secundario interest. Et quando in actu explicando in vrbe aut alibi requiritur citatio, vide plenè Felyn.in cap.cum olim.col.5.de re iudi. Nota tamen q̃ vbi requiritur citatio, [illegible] præsentia partis. quia præsens non est citandus. Ita Felyn.in cap.1.col. penul.de iudi. Iterum nota q̃ sunt plures actus qui non deberent fieri nisi parte citata, aliter tamen facti 6
tenent & valẽr:exemplum bonum in absolutione à iuramẽto præstito in aliquo contractu.dictos casus prosequitur do.Ias.in l.patre furioso.ff.de his qui sunt sui vel alie.iuris.

ARTICLE III.

Et n'ont lieu lesdictz respitz d'vn ou de cinq ans contre le mary poursuyuant le dot de sa femme, ne aussi contre la vefue poursuyuant le payement ou restitution de sa dot, ne ou le debteur a renoncé expressement à l'impetration d'iceulx.

SVM. IN GLO. AR. III.

2 *Ratio utriusque membri articuli traditur.& nu.3.*

Literæ inductiarum non conceduntur contra maritum exigentem dotem uxoris,aut uiduam exigentem solutionem dotis 1
suæ restitutionem. Nec etiam ei qui beneficio impetrationis earum expressè renuntiauit.

Ecce adduntur tres casus.primò,de quo in articulo 1.contra condemnatos. De duobus primis casi- 2
bus,ratio est,quia causa dotis & alimentorum ambulant pari fauore. Bart.in l.Titio centum. §.Titio genero.ff.de condi & demonst.Et sicut expeditio alimentorum debet accelerari,quia venter nõ patitur dilationem,iuxta notata per Barto.in suo tracta.alimen.Ita etiam dotis, ex qua maritata aut ali & sustentari debet. Quo ad tertium casum ratio est,quia quilibet potest fauori suo renuntiare.l.si quis in conscribẽdo.vbi amplè do.Ias.C.de pact.Fely.in cap.si diligenti.de foro competenti.

ARTICLE IIII.

Receueurs,louandiers,fermiers ou acenseurs,ne se peuuent aider desdictz respitz d'vn ou cinq ans contre leurs maistres ou seigneur, si n'est trois ans apres leurs debtes & obligations passées.

SVM. IN GLOS. ART. IIII.

2 *Quare sit introducta hæc consuetudo.*
3 *Quæstione eleganti eandem explicat.*

Thesaurarij,seu receptores,& alij hic expressi prohibentur impetrare inducias contra eos à quibus causam habent, nisi 1
elapsis tribus annis post contractus obligationis.

Ratio huius consuetudinis fuit qua saperet iniquitatem quòd tales locupletarentur cum aliena iactura, 2
quod lex vetat,l.si me & Titium.ff.si cert.pet. Nam vterentur duplici diplomate. Posset enim eis obuici quod quidam Facetus dicere solebat: Rem tuam custodi, alienam dimittere noli. Ista ratio militat in omnibus casibus huius tituli maximè sequentibus.

In tex.in verbo,*si n'est trois ans apres.*

Moueo vnam difficultatem satis necessariam ad intellectum huius consuetudinis. Pone quòd aliquis se 3
gauerit ad soluendum centum infra certum tempus,qualiter fiet computatio trium annorum, an habito respectu ad diem instrumenti,an verò ad diem lapsi termini iudicio meo lapsus termini est in consideratione,quia antè is qui se obligauit debitor dici nõ poterat.Nam is dicitur debitor à quo inuito potest extorqueri.l.debitor.ff.de verbo.signi sed pendente die nihil peti poterat,ergo non erat debitor. Ita volunt doc. maximè do.Ias.col.4.post Bart.ibi in l.1.ff.si cert.petat.

Do. Aymo. gloss. in consuet. Aluer.

ARTICLE V.

Aussi ne feront les acheteurs qui auront la manchandise.

SVM. IN GLOS. ARTIC. V.

2 *Quando cesset hic consuetudinis articulus. & nu. 3.*

1 *Mercatori habenti mercantiam emptam negantur inducię.*

2 Ratio est superius assignata. Nota circa intellectū huius consuetudinis, quòd consuetudo non sine mini-
3 tari recedo, tunc non loquitur consuetudo, & cessaret ratio consuetudinis, ideo & eius dispositio. cap cum
cedat. de appell. l. adigere. ff. de iure patro. Quid iuris si mercator vēdidit mercantiam de qua habet
locum consuetudo, quia demit eam possidere facto tuo, ideo habetur pro possessore, sicut dicimus in con-
uento rei vendicatione. Item habet vel habere potest pretium quod successit loco mercantiæ. Et isto casu mi
litat ratio consuetudinis, vt talis mercator ab induciis excludatur.

ARTICLE VI.

Redeuables en censiue ou parciere ne se peuuent ayder de respit à vn ou cinq ans contre ceulx ausquelz lesdictz cens ou parcieres sont deues.

SVM. IN GLO. ART. VI.

2 *Explicantur singula consuetudinis uerba. & nu. 3.*

1 *Debentes ex causa census aut coloniæ partiariæ non gaudent beneficio inductarum, ratione superius assignata.*

In tex. in verbo, *censiue ou parciere.*

2 Nota quia consuetudo ponit ista tanquam diuersa, & bene. quia debet ex causa censiua colonus, qui col-
lit nummis: sed dicitur colonus partiarius, qui dat partem fructuum. Bart. in l. si merces. §. visum maior. in prima
col. ff. loca. glo. in l. in fructu. in verbo, colono. ff. de vsufruct. lega.

In tex. in verbo, *contre ceulx ausquelz.*

3 Intellige & eorum hæredes. sed fortè consuetudo non haberet locum si impetrarentur cōtra singularem
successorem, per ea quæ notantur in l. 1. §. si hæres. ff. ad Trebel. tamen non firmo.

¶DES CESSIONS DE BIENS.

TIT. XX.

ARTICLE I.

CEulx qui veulent faire cession de biens doiuent comparoir iudicielle-
ment en personne, & ne seront receuz par procureur.

SVM. IN GLO. ART. I.

2 *Casum in quo quis per procuratorem aliquid agere non potest. & nu. 3.*
4 *An iure ciuili cessio bonorum per procuratorem fieri possit. & nu. 5.*

Volens cedere bonis debet in iudicio personaliter comparere, nec ad cedendum admittitur procurator.

1 Regulariter in iudiciis admittitur procurator in ciuilibus. l. fi. C. de procur. fallit de consuetudine in hoc
2 casu. De iure communi lex in omni. C. qui bo. ce. de. poss. dicit quòd sufficit quòd cedens dicat, cedo bo-
3 nis. Sed vtrum possit id dicere per procuratorē, nullus apertè dico quòd ex quo in ciuilibus quis tenetur
4 comparere personaliter, quando iudex ita videtur d. l. fi. C. de procur. quod tutius videtur ista casu quòd iu-
dex id velit. Primò ne homines propter ruborem & verecūdiam sint faciles ad decurrendum ad illud bene-
ficium. Secundò vt recognoscātur ab hominibus qui sunt in iudicio, & sit nota persona cedentis, ne de facili
possint cōtrahendo ignorantes decipi. Reperio tamen quòd do. Ias. in §. fi. col. 5. versi. qualiter autem fiat.
instit. de actio. dicit quòd potest fieri per nuntium vel epistolam, & non dicit per procuratorem. Et ratio
differentiæ esse potest, quia nuntius concipit verbo in personam domini, & procurator in propria persona.
Pro ista opinione facit glo. in cap. vt circa. finali. de elect. in sexto. quæ vult quòd is qui tenetur iurare per
5 proprium iuramentum, poterit iurare per procuratorem specialem: & ita ibi tenent cum glos. Gem. Petr.
de Ancha. & Philip. Et sic credo quòd cessio de iure communi posset fieri per mādatum speciale & in indi-
uiduo, si fieret sine aliqua solēnitate statuaria. Sed quando tales solennitates sunt turpes, & odio cedentis in-
ductę, certè videtur statutum quod tales actus turpes fiant personaliter, etiam si statutum hoc nō diceret,
vt turpitudo teneat culposum.

ARTICLE II.

Et sont tenuz lesdictz cessionaires faire sermenr solennel deuant le iuge de ne
faire ladicte cession pour frauder leurs creanciers, & qu'ilz n'ont faict aucune
alienation

alienation de leurs biens pour les deceuoir: & indiqueront leurs biens s'aucuns en ont.

SVM. IN GLO. ART. II.

2 *Quæ solennitas in cessione bonorum exquiratur.*
3 *Quot modis dicatur fieri fraus homini, remissuè.*
4 *Aliquot coniecturas fraudis spargit. & nu. 5. 6. 7. 8. 9. & 10.*
11 *Rursus quibus modis probetur fraus. & nu. 12.*
13 *Quibus credi dicatur in fraudem. 13.*
14 *Differentia inter contractum oneros. & lucrativum.*
15 *Quæ à conscientia nostra pendent, probantur iuramento.*
16 *Excipit plures casus, remissuè.*
17 *Bonorum occultatorem beneficio cessionis privari.*
18 *An & quando iudex pœnam corporalem in pecuniariam mutare possit, & econtra.*
19 *Quando debitor fisci bonis cedere possit.*
20 *Quando ex delicto condemnatus ad bonorum cessionem admittatur.*

Cedentes bonis debent iudiciale præstare iuramentum quòd non faciunt cessionem in fraudem creditorum, nec ea causa 1
aliquid alienarunt, quodque bona quæ habebant tempore.

Ista est solemnitas consuetudinis & iuris. & dicit refert dicere, cedo bonis vt dicit text. in auth. de iud. l. 2
in omni. C. qui bo. ced. posset. requiritur etiam alia solennitas de qua infra arti. 4. & vltim.

In text. in verbo, *pour frauder leurs creanciers.*

Nota quod alienatio aliquando fit in fraudem patroni, aliquādo filii abrogati, aliquando fisci, aliquando 3
filiorum & de illis vide remissiuè do. Ias. in §. item si ego in fraudem. instit. de actio. & ibi Bart. & in fraudem
creditorum, de qua loquitur cōsuetudo. Et quoad casibus per matr. de quibus facit alleg. tacit. 4
creditorum, ponit Ias. nam quando alienauit omnia bona, vel maiorem partem bonorum. secundo. §.
item. ff. quæ in fraudem. col. 7. verti. in eadem glosa, omnes. Secundum tradit col. vers. dicit ergo ex
sus est, quando aliena tit in contractus. Tertius casus col. vers. item pra. sumit. Quartus tradit col. eadem 6
potest alienationem reperitur possidere. Quartus tradit col. eadem vers. item pra. sumit. quando 7
patro. heret. sumit. ponit vnum singulare. quod vide. Quintus sumit. decretum vbi glos. de decret. 8
tor, dicunter partes. tam contrahere, & ille in mala fide. Item col. 9 versi. hanc. non videt fraudem
præsumi ex paritate pretii. Item vide. tempre. 9
Item pro ista opinione quod alienans non videtur fraudem facere, quando ex re quam possidet
nam. Item pro ista opinione quod alienans non videtur fraudem facere, quando ex re magis pretiosa 13
tur & eorum exemplis & primo vide. Ias. in l. de cōtra. de pecu. ad quam pertinet. tex. de contrac. ad con-
tractū. tex. de modo ad modum. tex. de nomi. ad hoc. vide. de tempo. ad tempus. tex. de
quantitate ad quantitatem. tex. ad hoc. Item de iure Cesaris. de bonis cedentibus. & ibi per quæ
etiam vobis. hac materia. Vnum in materia opponentium. 14
onerosa requiritur fraus dantis & recipientis. ex causa lucrativa sufficit dantis. Ita do. Ias. in d. §. item si quis
in fraudem. col. 4. vers. item ego. ibi. tamen aliquando. in fine. vide. tamen & in isto credo
quòd non fieret consideratio, si recipiens fuerit particeps fraudis. tamen occurrēte casu, super hoc esset me-
lius cogitandum: de istis fraudibus vide Ias. in l. si is qui. ff. de vulg. & pupil. maximè col. fi. post Cepol. amplè
in tractatu, de simula. contra.

In tex. in verbo, *faire serment.*

Nota quòd ea quæ consistunt in conscientia nostra probantur iuramento. Ista regula recipit plures limi- 15
tationes de ea vide p. d. l. Ias. post. de act. in § sed istorum. 4. vers. & 4.
versic. tertiò nota. ponit q admittitur probatio in contrarium, & satis erit probare aliquid, per quod præsu-
matur contrarium eius, q quis asseruit cum iuramento: quia talis præsumptio tollit effectum iuratæ assertio-
nis: & ista bene nota in practica.

In tex. in verbo, *& indiqueront leurs biens.*

Nota q si non indicarent omnia etiam de iure communi, & aliqua apud cedentem reperiebantur, perde- 16
ret cedens beneficium cessionis, & posset incarcerari. glo. & ibi Bart. in l. penul. ff. de cessione bono. l. ult. in §.
fin. col. 2. versic. an autem ille qui cedit. instit. de actionib. Et in hac materia quis cedere possit, & qualiter 17
perdatur beneficium cessionis, vel à principio nō competat, Ias. tradit regulam cum sexdecim fallentis in d.
§. fi. col. 3. versi. facio ergo regulam. instit. de actionib. Et quoniam D. Ias. in d. §. fi. col. 3. vers. quarto. supra-
scripta regula fallit. tradit vnam limitationem ad vtulum ff. de cessio. bono. vt non sit locus cessioni quando
quis est condemnatus ex delicto vel quasi: vt hæc materia plenè liqueat, procedam per quæstiones. Quæro
ergo tur primò, vtrum condemnatus fisco ex delicto vel quasi possit cedere bonis, vt euitet carcerem: cōclusio
sit quod non Ita do. Ias. notat. d. l. quæstio. ad per. vide. tamen posset ad hoc
iudi. Nota tamen diligenter, q est in arbitrio iudicis commutandi pœnam pecuniariam in corporalem. Et

plum in primo casu quando quis est condemnatus erga me in actione iniuriarum, quæ sapit [illegible]

ARTICLE III.

Et filz viennẽt à plusgrande fortune de biens, qu'ilz satisferont à leurs creanciers, deducto ne egeant.

SVM INGLO. ART. III

2 *Iuri consonum est.*

Des Emphiteoses. Tit. XXI. Fo.CI.

Cedentes iura ut quòd priuilegio ad vitandam fortunam creditoribus satisfaciant, deducto ne egeant. 1

Concordat etiam §. nonnullis de actio. Et in ea parte quando pertinet ad priuilegium fortunam, cum l. penul in fi. C. qui bonis cedere poss. 2

Intelligitur in verbo, *ne egeant.*

Istud non habet locum à principio quando bonis cedat, sed tantùm expostfacto, quando consequitur bona: & habet tantùm locum in his qui erant creditores tempore cessionis. Ita declarat do. Ias. in d. §. fi. col. 2. verſic. limitate tamen. Et quòd sit verum q̃ non habeat locum tempore cessionis, patebit ex his quæ dicentur infrà art. fi. tractando quę vestes debeant relinqui cedenti. Quæro quæ sunt illæ personæ quæ nõ possunt compelli vltra quam facere possunt, sed cedere debeant exquibus causis consequatur tale beneficium: quia non tantum non possunt incarcerari, immo debent cedere bona cum quibus honestè & commodè viuere possunt, secundum eorum qualitatem & dignitatem? dic q̃ aliquæ personæ habent tale beneficiũ ratione reuerentiæ vt pater, patronus, maritus. Aliæ ratione quasi fraternitatis. vt socius omnium bonorum, vel certæ negotiationis, prædo alteri prædatione. Item secundum magis communem, fratres sanguine coniuncti. Item alia ratione possunt rei publicæ vacare: vt milites. Et idem in doctoribus & clericis, vt possint inseruire eorum vocationi & professioni: quia in altero agitur de diuino cultu, in altero de vtilitate rei publicæ, sicut & in milite. Ita communiter. C. de offi. diuer. iudi. Alii ex accidentia facti: vt ii qui cesserunt bonis, vt in hac consuetudine. De his omnibus vide do. Ias. in l. sunt qui in id. col. 2. ff. de re iudi. Et ibi col. 1. declarat quomodo intelligantur ista verba, in quantum facere possunt, deducto ne egent. prout etiã declarat Bal. in l. q̃ cum eo. Vtrum iuri cedendi bonis possit renunciari, maximè cum iuramento, prout do. Ias. remissiue in d. §. fi. col. 5 in fi. & pro. sequentes insti. de actio. Fely. verſic. si diligenti. col. 2 verſic. tertium correlarium. de foro compe. disputat ad pares, finaliter resident in illa opinione: quod si calamitas cedẽtis esset cui dens & notoria, quod tunc non obstãte renũtiatione etiam iurata deberet admitti ad cessionem. Licet Fely. vltra nõ procedat, ego admitterem in hoc casu illum qui est onustus familia liberorum, & incidit in paupertatem sine eius culpa. Nam priuilegium ne incarceretur plurimùm expedit vxori & liberis, quos solitus est suis operibus & laboribus sustinere. Si autem aliquis culpa & facto suo culposo incideret in paupertatem, vtrum iste compatiendum, dicam infrà ar. fi. Faceret etiam in proposito decisio Fely. in d. cap. si diligenti. col. 5 verſic. tertium correlarium. vbi dicit q̃ beneficio concesso miserationis gratia, nõ potest renunciari. Et re vera istud cessionis est huiusmodi ad euitãdum carceres, quorum miseria est maxima: vt declarat Bart. in tract. de carcere. magna tamen est vis peratis, sed de facili potest obtineri absolutio 3 4 5 6 7

ARTICLE IIII.

Auec ce ceulx qui feront leditctes cessions de biẽs sont tenuz eulx deseeindre, & ietter leur ceinture a terre, en signe d'abandonnement de leurs taictz biens.

SVM INGLO. ART. IIII.

2 *An statuto possit vinculo iuramenti quis se obligare contra ius cessionis.*

3 *Non omnia bona cedunt, sed quæ.*

Cedens tenetur exhibere in terram præter ea in quorum remissione omnium bonorum. 1

Potest hic quæri, vtrum valeat cõsuetudo vel statutum quòd cedens faciat actus turpes, puta quòd tenea 2
tur dare de cullo super lapidem, vel demittat cincturam, & quid simile vel turpius? do. Ias. in d. §. fi. col. 5. verſ. nunquid ergo valeret, &c. insti. de actio. refert plures doc. tenere quòd nõ. Pro confirmatione opinionis eorum adduco rationem infrà scriptam. Nam hi qui efficiuntur nõ soluendo ex delicto, vel ex eorum culpa nõ habent beneficium cessionis, vt euitẽt infamiam carceris: quia priuilegia concessa paupertati nõ intelligũtur concessa his qui paupertatem incidunt ex culpa vel delicto, vt amplè declarat Fely. in cap. quæ in ecclesiarũ. col. 2. de constit. Ita contraria ratione loquitur ibi. Ex quo patet quòd paupertatem sine culpa & delicto, cui cessa est facultas cedendi bonis vt euitent infamiam carceris, debet fieri cessio bonorum, maximè quia potest aliter operari q̃ per remedium cedendi bonis pro singulari fortuna, & tales creditoribus, quicquid tamen dicatur de iure, stat ista recepta interpretatio. Et ita videtur seruari in tribus, quicquid tamen dicatur de iure, stat ista recepta interpretatio. Et ita videtur seruari in tribus, quæ est vt obseruentur ad vnguem solennitates requisitæ in cessionibus quantumcunque turpes.

Intelligitur in verbo, *carceris incarcerationem.*

Quid erit de alis vestimẽtis, si haberet vnã bonam vestem vel chlamidem vtrum possit ab eo auferri? Ias. in §. item si quis in tract. dicit q̃ nõ. Alter loquitur in d. §. in col. 5 vers. tamen tenetur cedere. Et ibi declarat q̃ tantum vestis vilis sic. debet relinqui, q̃ quantitatẽ tegat. Et tunc nota quòd si creditor peterit facere cõmutationẽ, dando decenti vestẽ vilẽ, & accipiendo bona, tenetur ad hoc de consilio Bar. 3

¶DES EMPHITEOSES ET LOVAGES. TIT. XXI.

ARTICLE I.

TAçoit ce que par cy deuant le seigneur direct ou feodal, & aussi le lignager eussent peu retenir la chose vẽdue dedans quarãte iours apres l'acquisition, à les compter du temps que ledict seigneur ou lignager l'ont ieeu ou peu sçauoir: qui estoit a entendre pour le temps qu'ilz

pourroyent estre certifiez, veue la distance des lieux. Toutefois pour raison de l'incertitude dudict temps,& obuier à plusieurs procés & inconueniens qui s'en pourroyent ensuyure.

ARTICLE II.

A esté aduisé par les estatz que le seigneur direct ou feodal pourra retraire ledict heritage vendu,dedans trois mois, à iceulx compter du iour de la possession reale prinse par l'acheteur,& non plustost. Laquelle possession ledict acheteur ou autre pour luy prendra en la presence de deux tesmoings du lieu & iustice ou ladicte chose est située.Et est ledict temps de trois mois continuel : & court cõtre toutes personnes mineurs de vingtcinq ans,femmes mariées, & autres personnes quelzconques,sçachans ou ignorans.

SYM. IN GLO. ART. I. ET II.

2 *Incertitudinem esse uitandam.*
3 *De incertitudine multas quæstiones remissiuè tractat.& nu.4.5.6.& 7.*
8 *Lites esse fugiendas.*
9 *An consuetudo extendatur ad donationem inter uiuos,& donationem in solutum.& nu.10.& 11.*
12 *De iure communi domino in retentione tantùm duos menses indulgeri.*
13 *De uera,non de ficta possessione consuetudinem esse intelligendam:& quid à iure in hoc differat.*
14 *Consuetudinis effectus.*
15 *Quando ignorantia tribuat restitutionem,remissiuè.*
16 *Quomodo ignoranti præscriptio currat.*
An tamen eidem restitutio tribuatur.

1 *Quicquid aliàs fuerit stabilitum circa uendicationem rei uenditæ tam ãd euitandam incertitudinem quàm processuum multitudinem,ad reuocandum rem alienatam,conceduntur directo domino tres menses, qui incipiunt currere à die realis possessionis adeptæ per emptorem,coram duobus testibus eiusdem loci & iustitiæ,& currit dictum tempus minori,mulieri,& alijs omnibus,tam ignorantibus quàm scientibus.*

In text.in verbo,*pour raison de l'incertitude dudict temps.*

1 Nota quòd incertitudo reprobatur, vt habetur in specie de tutore.§.1.versic.item quod est incertum.Et incertitudo dicitur de eo quod potest multipliciter intelligi & declarari antequam declaretur.Bal.in l.certi.col.5.C.de ope.lib.Item quòd ex alio potest certificari.l.nec venditio.§.huiusmodi.& ibi Bar. de contrahen.empt. Vtrum in legatis factis ad pias causas incertitudo vitiet?q; non.vide Ias.in l.1. de lectura.C.de sacrosanc.eccle. 3 Item in personis debet esse certitudo.l.duo sunt Titu.ff.de testa tut. 4 Item in sententiis.§.curare.insti.de actio.& ratione incertitudinis sententia vitiatur.Deci.consil.8 col.5.versic.& 5 prædicta conclusio. in primo vol.Et quando venditio vel donatio dicatur incerta ratione loci vel quoꝝ,vide 6 de tex.& ibi doc.maximè Areti.in l.possideri.§.incerta.ff.de acquir.posses.Deci.consil.179.col.fi.in princ. Et quando incertitudo vitiet prohibitionem, legatum, vel alium actum,vide Bart. & de[illegible] 7 *grande*.ff.de verbo.oblig.

In tex.in verbo,*obuier à plusieurs procés.*

Nota quòd processus & lites sunt euitandę,quãtum fieri potest.l.properandum.in princ.C.de re iudi.Et 8 quantum lex odio habeat redemptores litium,potest deprehẽdi ex l.per diuersas.& ab Anastasio.C.manda.

In text.in verbo,*pourra retraire.*

Quæro qua actione?dic quod conditione ex consuetudine, ad instar conditionis, ex l.de qua.ff.de con- 9 di.ex lege.

In tex.in verbo,*ledict heritage vendu.*

Quid iuris si hæritagium fuerit alienatum alio tit.quàm venditionis,puta donationis,vel insolutum,da- 10 tionis,maximè voluntariæ,aut legati.vtrum dominus poterit soluere pretiũ rei,& rem aduocare? Ista quæstio videtur determinata per [illegible] Iustin.§.diui.col.fi. versic.quæro prohibita venditione.ff.de leg.1.& ibi dicit q; sic.do.Ias.ibi, col.17.versic. octauò quærit.sequitur Bart.& limitat tribus modis.Primò quando subest eandem rem. Ex ista limitatione infero ad solutionem quæstionis formatę,q; si vtilis dominus daret insolutũ,q; tunc dominus directus posset rem aduocare,quia posset soluere pretium debitum creditori:& militat eadem ratio, quæ in venditione: quia alienans non curat apud quem res sit, dummodo pretium consequatur : sed si vtilis dominus permutet,non [illegible] minus si donaret:quia vtilis dominus non habet affectionem donandi directo domino. Idem in legato. quia 11 est species donationis. Et de quæstione principali quando appellatione venditionis contineatur omnis alienatio,vide amplissimas remissiones domini Ias.in l.fi.col.130.versi.nunquid autem appellatione venditionis.C.de iure emphi. Bald.singulariter in cap.si clientulus.col.fi.in tit.de alie.feud.Alex.consil.1.in 4.col. in 4.vol.Alias duas limitationes ponit ibi do.Ias.

In tex.

In text.in verbo,*dedans trois mois.*

De iure communi emphiteota tenetur rem offerre domino,& eum expectare per duos menses:iuxta tex. 12 in l.fi.C.de iure emphi.de iure huius cõsuetudinis emphiteota alienat inrequisito dño: vt patet art.sequenti.

In tex.in verbo,*de la possession reale.*

Nota quòd licet acquirens dicatur habere possessionem quasi de[illegible]ns constituit rem alienatam possi 13 de[illegible] sequentis vtilem materia consuetudinis tradunt Bar.& [illegible] emptionem de per.&.fi. & ibi si quis in fraudẽ.col.18.insti.de actio. Dec.cõsi.43.in 2.vol.& [illegible],cõtractus.ff.de reg.iur. tamen quia per constitutum fit traditio ficta,vt declarat do.Ias.in d.lab emptionem.cõsuetudo vult quod emens accipiat realem & corporalem possessionẽ coram testibus.Ratio est,vt faciliùs deueniat ad notitiam domini directi. Mirandum est q; scriptores consuetudinis non diuersificant vtrum dominus præteritus,aut modernus directo domino infrà certũ tempus denuntiaret emptionem,[illegible]ta l.si fundum.C.de euict.quia q; fiat solum apprehẽsio possessionis coram duobus testibus,de facili deciperetur via fraudibus:quia poterunt adhiberi duo testes secreti,& cõfidẽtes,& sic curret tempus denuntiationi cõtra omnem æquitatẽ.Nã ex quo cõsuetudo subrogauit tres mẽses ad reuocãdum rem alienatã loco duorũ mẽsiũ datorũ ad expectãdũ dominũ si vellet emere, & illi duo menses non currunt nisi post denũtiationem dominę tantum,d.l.in C.de iure emphi. per tractionem & æquitatem isti tres mẽses currere nõ deberent,nisi post denũtiationẽ.Et certè in hoc esset ex regia dispositione & ordinatione hæc consuetudo supplenda,ad euitandas fraudes malignantium.

In tex.in verbo,*& court contre toutes personnes.*

Nota quia hæc consuetudo nõ solùm tollit beneficia à lege cõcessa ratione imbecilitatis ætatis,vt mino- 14 ribus,itẽ fragilitatis sexus,vt mulieribus.sed etiã cõcessa maioribus ex capite ignorantiæ. Nam regula est 15 q; licet aliquando ignoranti currat præscriptio,tamẽ ignorãtia facit cõcedi restitutionẽ in integrum maiori ex [illegible] sola generali,sed una in hac specialis causa.de qua [illegible] tex.in fi.& l.fi.& si per procuratorem.ff. ex quibus caus.maio.Et de ista regula vide ampliùs tractata per D[illegible] 16 dicit de hærede emphiteota nõ soluẽte canonẽ. Et addit aureũ dictũ: Quòd si contra quem fuit præscriptum [illegible]gesima annorũ,si fuit in ignorantia,datur in integrum restitutio:quia ignorãtia tribuit iustum impedimentum.. De materia vide etiam amplè Panor.& Fely.in c.vigilanti. de præscri.

In tex.in verbo,*ignorant.*

Q[illegible] dictũ fuit q; ignorãtia præstat iustã causam obtinẽdi restitutionẽ in integrũ,illa regula procedit q[illegible] tẽ pus cœpit currere ignorãti:quia si nõ curreret, non esset necessaria in integrũ restitutio,quæ ita reputat in principiũ [illegible] tatem.necessariò restat declarare quando tempus non currat ignoranti.Et facio regulam,q; regulariter tempus præfixum ad aliquid faciendum ignoranti nõ currit,probatur per tex.in c.quia diuersitatem.de concess. præb.vbi tempus præfixum ad cõferẽdũ nõ currit,nisi à die scientiæ:vbi Panor.in 1.notabili. Et propterea concludit Panor.in ca.fi.& plenùs in c.cum propter.col.2.de iure patrona.q; tempus quadrimestre datum patrono laico ad præsentandum,ei non currit, nisi à die notitiæ.imo singulariùs dixit idem Panor.in ca.nos quidem.de testa.col.2.versic.dic ergo latius.q; istud habet locum etiam si testator mandasset patrono quòd præsentaret infra quadrimestre.Nam etiam eo casu tẽpus ipsum inciperet currere à die notitiæ. Et istã opinionẽ latè prosequitur do.Rochus de Curte Papien.qui de anno domini 1508.dum Papiæ darẽ operã discipliną iuris ciuilis,pontificæ lectionis primã cathedrã obtinebatin tracta.iur.patro.in verbo,honorificium. q[illegible] Et [illegible] & est tex.in l.verius.ff.de proba.ibidem tamẽ do.Rochus partificat istos duos casus,q; sciret vel scire debuerit.quòd est valde notãdũ ad limitationẽ regulæ prædictæ.Et circa istã materiam cadit dubitatio.suprà dixi quòd emphiteotæ ignorãti rem emphiteoticam currit tẽpus soluẽdi canonẽ.Itẽ ignoranti currit præscriptio trigintà annorũ & [illegible] solutione videtur dicendũ quòd quãdo iam est causata obligatio in persona vnius,licet ignoret, tamẽ currit ei tẽpus,& ex capite ignorãtiæ obtinet restitutionẽ.Et ita procedũt quę superiùs dixi.Si verò nõ sit adhuc causata obligatio,tũc incipit causari quãdo incipit habere scientiã. Et ita procedunt quæ vltimo loco dixi de tẽpore ad præsentandũ vel conferendũ.Nec obstat si dicatur statum à die lapsus quadrimestris concessi laico, vel à die mortis incipit competere ius præsentandi vel conferendi,ergo debet tempus currere,licet sit restitutio cõcedenda per ea quæ suprà dixi,de emphiteota:q[illegible] est differentia inter hos casus.Na in primo de hęrede emphiteotæ,nõ incipit obligatio in persona hæredis:quia iam erat orta & causata in persona defuncti, & iam inceperat currere,& ideo non cessat cursus inchoatus per superuenientiã hæredis, ex cuius persona obligatio non immutatur lege. Sed in secundo casu incipit cursus tẽporis in persona ignorantis,& ideo nõ potest sortiri effectum,nisi à die scitæ.Nã faciliùs aliquid impeditur,ij factum tollatur.l.patre furioso.vbi plenè do.Ias.ff.de his qui sunt sui vel alie.iuris. Item potest dari alia differentia quoniam in primo casu erat obligatio præcisa:quia hæres emphiteotę tenebatur soluere:sed in secundo casu erat obligatio consistens in facultate hominis.Nã patronus laicus non cogitur præsentare præcisè.sed si non præsentet,deuoluitur præsentatio ad superiorem. Idem in non conferente,sed tali facultate vti non potest ignorãs eam sibi competere,nec ad eam obligatur:quia regula est,quòd ignorãs nõ obligatur:quã probat tex.& ibi glo.in verbo,ignorans.in l.ex maleficius.§.si quis absens.versi.longe minus.ff.de actio.& obliga. Et in materia est aduertendũ quòd dũ suprà dixi q; qũ iam est causata obligatio tempus currit,illud procedere quando est quis in facultate agendi,aliàs secus.quia non valenti agere non currit tempus.l.1.in fi.C.de anna.excep.& in l.1.in fi.& authen.ibi sequenti.C.de bo. mater.

ARTICLE III.

La chose tenue en fief ou directe, ne se peult vendre sans congé ou licence du

seigneur direct ou feodal,& pourtát ne tombe en commise,nẽ aussi par faulte de payer les cens par deux ou trois ans,ne autre temps.

SVM. IN GLO. ART. III.

2 *Articulum iuri omnino aduersari in prima parte.*
3 *Verbum directe,quomodo hic intelligatur.*
4 *Postremam quoque partem iuri contrariam.& nu.5.& 6.*
7 *Quid in uassallo aliquid singulis annis promittente.*
8 *An emphiteota moram purgare possit,remissiue.*
9 *Huic quæstioni cautela accommodatur.*

1 *Licet domino utili rem uendere sine licentia directi domini feudalis uel emphiteotici.Et ob cessationem à solutione census seu canonis res non committitur.*

In text.in verbo,*en fief.*

2 Nota q̃ de consuetudine Aluerniæ feudum potest alienari,& transferri,etiã in extraneos sine dñi licẽtia. Idẽ est de cõsuetudine Gallię:vt dicit Io.Fabri,in §.itẽ Seruiana.& in §.fuerat.instu. de actio.quem refert & sequitur Deci.vbi dicit valere talẽ cõsuetudinẽ cõsi.208.in 2.vol.col.3.versic.& ista cõsuetudo reprobatur. Tamen de iure communi vãssalus non alienat feudum sine licẽtia domini, aliãs est domino apertum & cõmissum:vt vult tex.in c.imperialẽ.in tit.de prohi.feu.alie.per Fede.in vsib.feud.Et dicit tex.in c.1.§.donare. qualiter olim feud.alie.poss.q̃ non potest alienare,etiam pro anima,& sic pro causa pia,qualiter hoc dictum procedat,vide Fely.in ca.quæ in ecclesiarũ col.22.versi cæterũ inquantũ.de consti.vbi tradit regulã cũ quatuor limitationibus,& col.23.versi.secũdò limita.ponit de feudo franco, de quo quis potest disponere sicut de allodialibus: vt etiã plenè tradit D.Iac.de san.Geor.in lib.feu.in verbo,& cũ pac.q̃ dic.vasa.inuesti.poss. testa.col.6.in fi.vers.posset tamen.Et dictã regulã,q̃ vassalus nõ possit alienare sine dñi licẽtia,ampliat Fely. vbi suprà col.26.ver.extra gl.certis modis,deinde tradit nouẽ declarationes:nõ refero ad euitãdã ꝓlixitatẽ.

In tex.in verbo,*ou directe.*

3 Intelligit de emphiteosi.quia tantùm hi duo cõtractus feudi & emphiteosis, aut similes, important directum dominiũ ex parte cõcedẽtis,& vtile ex parte recipiẽtis. 4 Emphiteosis etiam alienatio requirit domini consensum,& quod si vellit dominus emere, expectetur per duos menses.d.l.fi.C.de iure emphi.

In text.in verbo,*par deux.*

5 Loquitur in emphiteota ecclesiæ,qui de iure communi, si cessat per biennium sõluere censum seu canonem,cadit à iure suo.cap.potuit.de loca.

In tex.in verbo,*ou trois.*

6 Intelligit de emphiteota priuati.qui cadit a iure suo lapso triennio.d.l.2.C.de iure emphi. 7 Quid iuris in feudatorio,qui promsit domino feudi aliquid sõluere singulo anno:si cessauerit biennio,quando feudũ est ecclesiasticũ,vel triennio,quando feudũ est tẽporale,vtrũ cadat à iure suo,ad instar emphiteotę?do.Fico. de sanc.Geor.in lib.feud.in verbo,& cum pacto quòd dicti vassalli præstitit singulis annis:in prin.dñi, itat, & demũ concludit q̃ non,& post cæteros allegat do.Alex.consi.9.in 3.vol.vbi dicit istam esse [illegible] Iaco.ibi limitat hanc communẽ non procedere in duobus casibus.Primo qñ concessio feudi [illegible] ratione census,& ad ipsum censum fuit habitus respectus principaliter.Secundo quãdo vassalus iurauit sõluere singulo anno:quia tunc si cõtrauenit iuramẽto,poterit cõtra eum agi ad pœnam l.fi quis maior C. de transac.Et idẽ in emphiteota,qui iurauit quia si cesset solo anno,res cadit in cõmissũ,nõ expectato bienni vel triennio,& sunt hæc notanda. 8 Sed quæro de notabili quæstione,vtrũ dicti emphiteotæ qui cessarunt dictis tẽporibus respectiuè,possint purgare moram de emphiteota priuati? tradit amplè do.Iason.in d.l.2. col.45.C.de iure emphi.& dicit passim esse disputabilem,& finaliter col.47.in fi.concludit q̃ non admittitur purgatio moræ. De emphiteota ecclesiæ,quia cap.potuit.de loca.dicit quod celeri satisfactione potest moram purgare.quando dicatur fieri celeri satisfactione?vide amplè do.Iason in d.l.2.col.48.versi.trigesimo. vbi cõcludit q̃ id residet in iudicis arbitrio:si tamen malè arbitratur,posse appellari.Et aliter iudex arbitratur in diuite,aliter in paupere:hoc est cõsiderando possibilitatem pertinarum.Itẽ an pro maiori parte tẽporis fuerit absens emphiteota,& sic de singulis. 9 Nota tamẽ cautelã ad impediendũ purgationẽ moræ in emphiteota ecclesiæ,multò magis priuati q̃ dominus directus verbis aut factis declaret quod nõ vult illum plus habere in emphiteotam:sed quòd intendit rem esse sibi commissam,etiã in absentia partis. Ista fuit cautela Cepol.183.incipiente,tu scis.à qua esset difficilem practica recedere. Ita dicit do.Iason.in d.l.2.col.47. & fuit D.Hieronymi torti.addo idem tenentem Deci.consi.146.col.3.& 160.col.fi.in 1.vol.

ARTICLE IIII.

Cens sur cens n'a point de lieu sans le consentement du seigneur direct, & est commis & confisqué le surcens & toute autre charge annuelle assise sur l'heritage tenu à cens audict seigneur direct,en faisant faire declaration par iustice de ladicte commise & non autrement.

SVMMA. IN GLO. ART. IIII.

2 *Hic ad feudum non esse extensionem faciendam,& nu.3.*
4 *Quæ sit inter censum & emphyteosim differentia.& nu.5.*
6 *Hic actum esse diuiduũ,unde respõderur cuidam obiectioni:& an quis ex delicto alterius obligetur,disserit.& nu.7.*
8 *Iure*

8 *Iure & consuetudine in omni confiscatione sententiam iudicis declaratoriam esse necessarium: idque aliquot regulis ex Felyno explicat.& nu.9.*
10 *Quod an acrum sit in emphyteota,latè disputat.& nu.11.*
12 *Quæ sit ratio differentiæ inter emphyteotam & uassalum.*

Rei obligatæ ad censum, alius census nec aliud onus superadi potest sine consensu directi domini, quod si fiat, id super 1
aditum directo domino acquritur præuia declaratione iudicis ordinarij, & non aliter.

Quæro,vtrũ ista consuetudo loquatur de re feudali vel emphiteotica? dic q̃ propriè loquendo intelligitur de emphiteotica,pro qua præstatur certa pẽsio singulo anno. 2 Pro feudo autẽ habẽte propriã feudi natura,tãtùm debetur seruitiũ personale. Et si pro eo cõstituatur pẽsio,nõ dicitur propriè feudũ. 3 Ita declarat Do.Iason.in l.1.col.11.C.de iure emphy.pulchrè Do.Iaco.de sancto Geor.in lib. feudo.in verbo,& cũ pacto. quòd dicti vassali.col.2.in fi.versi.aduertite tamẽ. Sed iterum quęro,si præstetur pensio annua eritne emphiteotica vel censualis?oportet te scire differẽtiam inter hos duos contractus,quæ magna est.Nam eo ipso quòd trãsfero in te ius omne quod in re habeo,cõ pacto,vt soluas mihi annuã pẽsionẽ,dicitur cõtractus censualis:& tu ad nihil mihi teneris dẽpriũ censu:& si nõ solueres per centũ annos,res nunquã caderet in cõmissum:nec refert eo casu q̃ in cõtractu dixerim,q̃ cõcedo in emphiteosim,quando dico q̃ concedo omne ius meũ:quia verba repugnãt cõtractui. 5 Quãdo autẽ cõcedo in emphiteosim rem,tũc retineo dominiũ vtile de natura cõtractus:& illa pẽsio reseruatur nõ in cõpensationẽ fructuum,sed in recognitionẽ directi dominii.Ita declarat tex.cũ glo.in c.cõstitutus.de relig.domi.Bar.in l.1.§.1.ff.de publica. Iason.in d.l.1.col.10.versi. quartò quæro.C.de iur. emphi.In istis partib⁹ Aluerniæ omnia prædia quæ debẽt cẽsum reputãtu. emphiteotitia,& de directo dominio domini census & talia præsumuntur,vt habetur in titulo 31. *de assieté de rente.* articulo 1.admittitur tamen probatio in contrarium : nec reperio quòd in toto isto titulo fiat mentio de censu censuali,sed tantum de eo qui præstatur directo domino.

In tex.in verbo,*& est commis & confisqué le surcens,& toute autre charge.*

Illud superaditũ tãtùm cõfiscatur, & no res. Ratio est,quia pœna nõ debet egredi delictũ,sed de re censuari delicto.l.sancimus.ibi, nec vlteriùs progrediatur metus, q̃ reperiatur delictũ.C. de pœnis. 6 Sed cõtrari 7
prędicta videtur posse opponi per ea quæ tradit Do.Iason.in l.2.col.39.C.de iure emphi.vbi cõcludit q̃ si emphiteota soluit partẽ census seu canonis,q̃ tamen cadit à toto:ecce ergo q̃ plus punitur q̃ deliquerit.Itẽ ibi fo.40.cõcludit,quòd si ex pluribꝰ hæredibus vnus non soluit canonẽ,q̃ res tota cadit in cõmissum. Adhoc potest respõderi:quòd illę obligationes concernebãt factũ indiuiduũ, hîc sumus in diuiduo:quia potest separari superaditum à re & primo censu: ideo in indiuiduis habet locũ d.l.sancimus. Et sicut pœna nõ debet egredi delictũ,ita debet tenere suos authores d.l.sancimus. Vnde dicit Ouidius:discat in authorẽ pœna redire suum. Ex his insurgit quæstio,vtrũ valeat statutũ,quòd vnus teneatur pro delicto alterius? Cõmunis est cõclusio quod sic,pecuniariter,nõ autẽ corporaliter,secundũ Fely.in c.cognoscẽtes.col.1.de cõstitu.Iason.in de quib⁹.col.14.ff.de legi. Deci.in d.c.cognoscẽtes.col.2.de valitate dicti statuti, & quod sit [illegible] odiosum,vide Deci.consi.33.in.3.vol. Et sic q̃ consũctus teneatur pro delicto consũcti.vltra prædicta vide Ang. consil.63.incipiẽte,nobilis miles,&c. Et in prædictis locis habes quando filius portet iniquitatem patris Et vtrũ valeat statutũ quòd pater in vita teneatur sõluere pro filio cõdemnato,quantũ ascẽdit legitima ; de qua quæstione vide glo.in rubrica C.de decre.decur.lib.10.

In tex.in verbo,*en faisant faire declaration.*

Nota quia supercẽsus cõmittitur ipso iure: tamẽ dominus directus non potest propria authoritate capere 8
possessionẽ rei cõmissæ,sed requiritur quòd præcedat iudicis declaratio.Et in hoc cõcordat cũ dispositione iuris cõmunis:de quo in omni priuatione quantũcunq; incursa ipso iure,is cui debetur cõfiscatio nõ apprehẽdit possessionẽ,nisi præcedat iudicis declaratio.tex.est in c.cũ secundũ.de hære.lib.6.Bar.in l.eius qui delatorẽ.ff.de iure fis.Fely.in c.cũ nõ ab homine.de iudi.Deci.consi.1.in 3.vol. Ille textus in c.cum secũdũ. plenè declaratur per Fely.in c. Rodulphus.col.22.versi.sed declaratoria. de rescrip. Et ibi col.23.declaratur differẽtia quãdo pœna imponitur ipso iure,& quãdo requiritur cõdẽnatio seu priuatio iudicis.Dictũ textũ limitat quatuor modis.primo quãdo aliquis incidit in pœnã ipso iure,& factũ est notoriũ:tunc potest à beneficio amoueri & alteri conferri.Ita dicit col.24.versi.& hoc declarat. Tertia limitatio, de qua ibi.col.25. versi.limita tertiò.loquitur de fructibus qui statim debẽtur nõ expectata declaratione:tamẽ in eis nõ fit executio,nisi post declarationẽ.Et eadẽ col.versi.limita quartò.dicit q̃ declaratoria non requiritur quo ad effectus executiuos,quos lex infligit ipso iure, puta quo ad pœnã infamiæ & sentẽtiæ excõmunicationis à canone,vel ab homine ipso iure inflictæ.& subdit vnũ col.24.versi.cæterũ vbi lex.quòd quãdo lex requirit sententiã,tũc etiã si factũ sit notoriũ,semper est necessaria sentẽtia priuationis.Et ita procedũt quæ Fely.dixit in c.ex parte.col.1.& 2.de rescrip.De periuro & homicida qui ipso iure nõ sunt priuati beneficio,sed priuãdi: ideo ante priuationẽ faciũt fructus suos:& procedũt quæ amplè tradit Fely.in c.felicitatus.col.1. & sequẽti. de rescrip.vtrũ tamẽ collatio facta homicidæ vel criminoso valeat,vide plenè Fely.in c.ex parte.col.2.versiculo collatio.& col.sequenti, de rescrip. & c.felicitatus.col.2.versi.& aduerte.eo.tit. & quæ scripsi in titu.8. *des obiectz.*arti.5. numero 17. Et vnum tene cordi in materia , quòd tantùm sunt duo delicta,quæ in beneficijs inducunt priuationem ipso iure , in aliis requiritur sententia priuationis . Ita notat Fely. in c.ex parte.col.3.in fi.versic.& subdit.de rescrip.secutus Petr.de Anchara quem ibi refert:videlicet simonia,& hæresis. Et ita in specie in feudo commisso ipso iure,consuluit Deci.consil 185.col.3 in primo vol.Item con- 10
cludit Cursius iunior in tracta.feud.in 4.parte princip.in rub.ex quib.caus.feud.amit.Et facit rubricam expressam,an in casibus quibus feudum amittitur requiratur sententia. Quid iuris de iure communi in em- 11
phiteota quando non soluit canonem infra tempus , vel alienat rem irrequisito domino , an cadat in commissum ipso iure,& an requiratur declaratoria?Communis est,quòd ipso iure quòd declaratoria non requi-

ritur:imo potest directus dominus apprehendere possessionem propria authoritate. Ita Do.Ias.in l.2.col. 27.28.& 29.C. de iure emphi. Istam opinionem dicit communem Dec.consi 146.col.4. in 1.vol.eam se- quitur Fely.in c.nuper.col fi.de testam. Sed communiter dicunt vbi dicit quòd laicus etiam manu armata expellit clericum resistentem sine periculo excommunicationis de re emphiteotica, quando clericus cessant soluere canonem. Et tenent prædicti doc. quòd dominus expellere potest emphiteotam etiam resistentem propria authoritate: quia id facit ex permissione l.2.in verbo, repellere.vbi glo.dicit propria authoritate.C.de iure emphi & hanc opinionem amplè defendit Do.Ias.in d.l.2.col.53.54.55.& 56.C.de iure emphi. Imo for- 11 tius directus dominus potest alium intruere de emphiteosi commissa primo emphiteota ignorante,vel in- 12 uito. Ita dicit Ias.in l.2.col.30.C. de iure emphi.vers. Item quæro addite. Item non impertinenter quæritur, potest,quæ posset esse ratio differentiæ inter retentum & emphiteosim: quia vtrunque committitur ipso iure, & in vtroque requiritur voluntas domini, declarata verbis vel factis, iuxta vsum dictam cõmissionem:& tamen in feudo requiritur etiam declaratoria iudicis,& non in emphiteosi.omnibus bene pensatis,non video posse assignari aliam rationem, nisi quòd feudum sequitur naturam communem aliarum priuationum, quæ requirunt declarationem iudicis: vt ibi probatur.in emphiteosi est speciale quòd non requiratur declaratoria qua l.2.C. de iure emphi.in verbo, repellere.concessit talem facultatem domino quòd id facere posset propria authoritate:vt ibi intelligit glo & doctores Do.Ias.allegat in locis præallegatis.Posset aliquis dicere:verbum repellere,debet intelligi ned.authoritate iudicis,vt verba communiter intelligantur Responderi potest, quòd verbum, repedere, magis tonat executionem facti, quam iuris ordinationem, prout declarant doc.in locis præallegatis. Et optimè facit dictum But.quod refert Fely.in c.ex parte.col.1.in fi.de re- scrip. vbi vult quod verbum, spoliet ir, licet sit de futuro, tamen denotat solam amotionem manualem, & præsuponit priuationem iam iure factam. Sic dicit ut de verbo fiant temporis, quod regulariter requirit declarationem quàm magis id locum sibi vẽdicabit,in verbo,repellere,quod est præsentis temporis. Et aduerte quia Fely.in loco præallegato tractat quando requiratur declaratoria vel priuatoria:& in specie vtrum periurus vel homicida sit priuatus beneficio ipso iure.

ARTICLE V.

Toutefois par la surcharge l'heritage ou lesdictz surcens ou autre charge est assis n'est commis.

SVMMAR. IN GLOS. ART. V.

Ratio consuetudinis.

Committitur solùm supercensus & non res super qua onus est addictum.

Et quòd delictum in parte non afficiat totam rem in diuiduis:secus in indiuiduis.declaratum fuit in præcedenti consuetudine.

ARTICLE VI.

Le seigneur direct peult faire assener sur la chose tenue de luy pour sçauoir à quel tiltre celuy qui la porte la tient, pour en auoir les droictz de directe, c'est à sçauoir la retenue ou ventes à son choix,ou pour estre payé du cens & des arrerages l'aucuns en sont deuz.Et pour ce peult faire defendre au tenancier tous vs & exploictz,iusques qu'il aura eu lesdictz droitz.

SVMMAR. IN GLO. ART. VI.

2 *Quando & in quo hîc obseruetur ius commune.& nu.3.*
4 *Quæ pœna puniantur mentientes feudi qualitatem.& nu.5.*
6 *Quæ non habet locum,nisi expresse cautum sit.*
7 *An & quando vassalus seu emphiteota debeat suæ possessionis exhibere titulos & nu.8 9.& 10.*
11 *Commoda directi domini.*
12 *Explicantur postrema consuetudinis uerba.*

1 *Directus dominus potest petere ab emphiteota quòd edat & exhibeat sum titulum, & facere ei inhiberi & interdici administrationem, donec exhibuerit, tribus de causis: ut dominus habeat rei aduocationem,aut consequatur laudimium prout elegerit, item & tertiò ut consequatur census & arrerag.*

2 Quæro vtrum idem sit de iure communi?videtur q̃ non:quia regula est,q̃ nemo cogitur dicere titulum suæ possessionis.l.cogi.C de pet.hære. Illa regula fallit in domino directo, qui prætendit q̃ possessor re- 3 neat ab eo rem in feudum vel emphiteosim,secundum Bal.in l.2.C.quomodo & quando iud.vbi vult q̃ quis possit interrogare vtrum quis sit vassallus vel emphiteota.Item eadem ratione poterit interrogare an teneat rem tanquam feudalem vel emphiteuticam.Et q̃ tales teneantur respondere & exhibere titulos,vide Dec. consi.61.col.2.in fi.in 1.vol.Et de emphiteota in specie Do.Ias.in l.2.col.84.versi.decimoquintò quæro.C. 4 de iure emphi. Vbi limitat verum,quando possessor cõfitetur se emphiteotã vel vassalum.Secus si negat. Pœna tamen negantis est, quia perdit feudum vel emphiteosim.de feudo secundum consuetudinem est tex. in titulo.*des fiefz* articulo 13. de iure scripto est tex.in c.1.§.vassalus. si de feu.fue.contro.inter. dominum. & agna.addo. Do.Ias.in l.quòd te.col.12.versi. eodem modo vassalus.ff.si.cert.pet.vbi. plenè tradit pœnam negantium veritatem. Cui addo quòd si hæres rogatus restituere hereditatem negat aliquam rem esse hæreditariam, & conuincatur, perdet Trebellianicam. Bar. in l. scimus.§. licentia.C. de iur. deliber.

Intellige

Intellige prædicta vera quando scienter negaret per dolum vel latã culpam.Bal.eleganter in c.vassalus.lib.1. 5 si de feu.defuncti facit contro.& idem in aliis negantibus & dicit perpetuo hoc mentiri tenemã. Do.Iaco. de sancto Geor.in lib.feud. in verbo,dictique vassa.pro.nõ cõ.felo.col.9.versi.vndecima causa. De emphiteosi ponit Do.Ias.in §.omnium.col.27.instit. de actio. in qua etiã requiritur scientia, ratione de qua suprà in feudo. Et vltra nota quòd pœna priuationis per negationem nunquam locum habet, nisi lex expresse 6 dicat.§.cum igitur.in authen.de non elig.secun. nuben.plenè Do.Ias.in d.l.quod te.col.12.ff si cert. petat. Et in principali quæstione,vtrum vassalus teneatur exhibere,ut dictus suprà quòd sic.addo Do.Ias.remissiuè 7 loquentem in d.l.2.col.84.versi.& vide in simili de vassalo.C.de iure emphi. Vnum tamen dicit Do.Ias. 8 ibidem versi.vnum tamen perpetuò notate.quòd si rex faceret citari baronem suum,eidem commendando quod nisi ostenderet titulam suum,quod auferret sibi castra,quòd citatio & commissio esset ipso iure nulla, per tex.in d.l.cogi.C.de petit.hæred.Ista deci.videtur contraria præcedenti.Pro solutione recurrendum est ad Do.Iaco.de sancto Geor.in lib.feu.in verbo,dictique vassa.promiserunt recognoscere dictum feudum. col.7.versi.addit Bal.in loco proximo,vbi soluit motiuum de quo suprà,& distinguit:Quòd aut aliquis baro possedit longo tempore castrum,& dicat illud sibi pleno iure pertinere,& ratione dicti castri negat se vassalum,& tunc non cogitur ostendere titulum dicti castri aut confitetur,& tunc tenetur ostendere titulum & indicare res feudales,alias omnia bona sua prætamuntur feudalia Ita Iaco.de sancto Geor.ibidẽ col.6.versi. nunc quæro de quotidiana quæstione, dominus petit à vassalo. Fallit tamen illa regula a rebus modis, 9 de quibus per dictum Do.Iaco. Primò quando vassalus successit in locum alterius. Secundò quando vassalus iurat se non habere. Tertiò quando à pauco tempore fuit facta inuestitura: quia tunc dominus non est certiorandus. Quarto vltra Do.Iaco.limita quando vassalus possedit feudum longo tempore:quia præsumitur inuestitus.Nam diuturnitas temporis facit præsumi solennitatem extrinsecam.Ias.in l.sciẽdum.col.5. versi.quartò limita.ff.de verbo.oblig.Et in terminis tam de vassalo quàm emphiteota,quòd isto casu nõ teneantur exhibere titulum, decidit Ias.loco præallegato, col.6.versi. similiter qui diu seu longo tempore. Et nota in practica quòd qui vult se fundare super præsumptione causata ex temporis diuturnitate, debet 10 eam allegare,& præstare iuramentum. Ita voluit Fely.vbi aliqua singularia ponit in materia,in c.illud.col.3. de præsump. In tex.in verbo,*les droitz de directe.*

Quæ sint vtilitates directi dominii declarat cõsuetudo:Reuocatio rei emptæ,laudimii solutio,& census, 11 addo quartam,quæ frequentatur in partibus Pedemontanis:videlicet successionem quando subditus moritur sine liberis & fratre indiuiso: & ista vtilitas non debetur,nisi ex priuilegio,ex pacto,vel ex consuetudine:& vt tradit Do.Iaco. de sancto Geor.in lib.feud.in titulo.de roydis.col.4.versiculo, habent etiam dominus terræ,& dixi in præcedentibus. In tex.in verbo,*defendre au tenancier.*

Intellige quando possessor confitetur se vassalum vel est in possessione seu quasi soluendi aliquem cen- 12 sum:quia tunc omnia præsumuntur affecta ad censum,nisi edoceat pro qua re soluit. Si autem non appareret de aliquo debito,& possessor negaret se emphiteotam & rem sibi datam,non posset dominus hoc facere, per ea quæ suprà dixi. Et quia intentio domini iustitiarii non est fundata, ex eo quòd quis possidet im- 13 mobilia in sua iurisdictione, vt habetur suprà in titulo.2.*des iuges.*articulo.5.incip.*le seigneur iusticier.*multominus intentio directi dominii.

ARTICLE VII.

Aussi peult le seigneur direct venir par action personnelle contre l'acheteur qui tient l'heritage tenu de sa directe pour estre payé des lotz, & arrerages de son temps.

SVMMA. IN GLO. ART. VII.

2 *Affertur consuetudinis expositio.*

Directus dominus potest compellere emptorem ad sibi soluendum laudes & arrerag.is sui temporis, actione personali. 1

De iure communi actio personalis non datur domino contra singularem successorem,& ideo lex dispo- 2 suit quòd nouus emphiteota petat inuestituram, vt contrahat obligationem personalem erga dominum pro censibus,item & vt satisfaciat domino pro laudimio.Ita declarat Do.Ias.in l.fi.col.109.in princi.C.de iure emphi.vbi allegat duas glo sed poterat allegare tex.in l.1.§ si hæres ff. ad Trebel.per quem datur regula, quòd actiones personales non transeunt contra singularem successorem: sed bene reales declarat Decius consi.2.col.1.

ARTICLE VIII.

Si plusieurs heritages sont vendues ensemble pour vn mesme prix,le seigneur direct n'est receu à demander la retenue de l'vn sans l'autre, sinon du consentement de l'acheteur,si le totage des choses vendues est tenu de sa directe.

SVMMA. IN GLO. ART. VIII.

Ratio huius articuli redditur.

Venditis pluribus corporibus eodem pretio,se mouentibus ab eodem domino,dominus non aduocat partem, nisi accedat consensus emptoris. 1

Ratio est,quia licet sint corpora diuisa,tamen est vnica venditio,& non potest eam scindere,& pro parte 2 acceptare,& pro parte eam infringere,secundum doc.Bar.in l.Aurelius.§ idem quæritur ff de locat.& ratio rationis est,quia eadem res non debet diuerso iure censeri.l.eum qui ædes.ff.de vsucap.

ARTICLE IX.

Mais si partie des choses vendues est tenue de luy en directe, & partie non, le seigneur direct pourra auoir par retenue ce que sera tenu de luy en directe seigneurie, en rendãt pour le retour le sort principal & loyaulx coustemés pro rata.

SVMMAR. IN GLOS. ART. IX.

Ratio quoque datur.

1 *Quando pars venditorum mouetur ab uno domino, illa sola potest aduocari soluendo partem principalis debiti & consuetarum expensarum.*

2 Ratio est, quia corpora sunt diuidua, & ius retentionis competit in sola parte, separatorum separata sit ratio. l. in agris. ff. de acqui. rer. domi. l. Papinianus exuli. ff. de mino.

ARTICLE X.

Toutefois si l'acheteur offre la totalité des choses vendues, le seigneur direct sera tenu de les prendre.

SVMMAR. IN GLO. ART. X.

2 *Ratio quæ hîc mouit consuetudines statuentes.*

1 *Eo casu quo emptor totum offert, dominus tenetur totum recipere, nec eo casu admittitur diuisio.*

2 Ratio potest esse quæ mouit consuetudinarios, quia si emptor cogitaret partem tantùm dominum directum aduocaturum, fortè non emisset, cùm aliquando vna pars vnita cedat commodo & beneficio alterius partis, quæ si non esset vnita, cederet incommodo.

ARTICLE XI.

Et idem du seigneur feodal quant es choses feodales.

SVMMA. IN GLO. ART. XI.

2 *Hîc statutum in emphiteota locum habet in vassalo.*

3 *Quod an sit de iure verum, remissiuè.*

1 *Limita supra dicta de dominio directo feudi respectu feudi vsus.*

2 Consuetudo constituit idem ius in re emphiteutica & in re feudali. Quæro, vtrum validum sit argu-
3 mentum in iure, de vno ad aliud dic quòd in multis differunt: tamen valeret argumentum quando subiicit eadem ratio. hanc quæstionem plenè examinat Do. Ias. in l. 1. col. 11. versi. quintò & vltimò quæro. C. de iure
4 emphiteo. Nota q̃ ea quæ dicũtur de aduocatione rei emphiteuticæ, habẽt locum in re feudali alienata.

ARTICLE XII.

Gens d'eglise, communautez, colleges, luminiers, cõfreres, & autres semblables, qui au proufit de leurs eglises, communautez ou colleges acquerent ou à eulx aduiennent par mortaille, dedication, confiscation ou autrement heritages tenuz en directe, peuuent estre contraincts par les seigneurs directz vuider leurs mains dedans an & iour de la chose ainsi acquise, à compter du iour du commencement de ce faire.

SVM. IN GLO. ART. XII.

2 *Principem etiam contra ius statuere posse. & nu. 3. 4.*

5 *Ratio consuetudinis plenè traditur.*

1 *Ecclesiæ, uniuersitates, collegia, confraternitates & hi[illegible] possunt astringi per directos dominos ad alienandum infra annum & diem acquisita, & tempus incipit [illegible] præcepti de alienando.*

In tex. in verbo, *gens d'eglise.*

2 Vtrum valeat cõsuetudo disponens de personis vel rebus ecclesiasticis, sufficiãt quę aliàs dixi. Quan-
3 do princeps vult quòd aliquid fiat, quod fieri non debet, etiam si non valeat de iure, tamen id à subditis obseruandum est, & excusatur subditus facientes. decisionem hanc tradit Do. Ias. in l. vbi pactum. col. fi. C. de transac. vbi tractat an sufficiat aliquid fieri de facto, vt aliquis incidat in pœnam facientis, puta si notarius faciat instrumẽtum falsum, & non apponat substantialia, ita q̃ censeatur ipsum instrumentum nullum, vtrum possit puniri de falso? Nota pro to illam decisionem, quia seruiet tibi in pluribus cõsuetudinibus & statu-
4 tis, quæ de iure non possunt [illegible]: tamẽ obseruãtur de facto, quia ita princeps vult. Et facit ratio tex. in [illegible] tam C. de ep. & cler. quæ dicit esse crimẽ sacrilegii disputare de ordinatione principis, quãdo est facta ex certa scientia: & idem si motu proprio vel de plenitudine potestatis: quia ista à pari procedũt, vt declarant

declarant doc. in l. fi. C. si contra ius vel vtil. publi. Et dicit Paulus: Obedite ducibus vestris, tanquam à deo [illegible] dictis. Quæro, quæ est ratio quia ecclesia & similes [illegible] alienare [illegible] 5
aduocã. Quare dicit [illegible] ferretur præiudicium directo domino. Nam res diceretur transire in manummortuam, cùm ecclesia & similes nunquam moriantur. Ista fuit opinio Io. Ray. in c. imperialem. S. habito. in titulo. de prohi. feu. alie. per Fede. & ibi citat Gallos dicentes, quòd feuda & emphiteoses non debent in manummortuam alienari. Et ista est veritas, licet plures tenuerũt oppositum, de quibus plenè per Do. Iaco. de sancto Geor. in lib. feud. in verbo, & cum pacto, quòd de ipso feudo possint ipsi vãllali [illegible] cari. col. 2. versiculo, nunc quæro de el. ganti quæstione. dico ergo quòd licet consuetudo permittat quòd ecclesiastici & similes acquirant, tamen non admittit quòd retineant: quia dicuntur manusmortuæ, & [illegible] ret præiudicium directo domino.

ARTICLE XIII.

Et à faulte d'obeir, peuuent lesdictz seigneurs directz lesdictz an & iour passez, iouyr desdictz heritages, & faire les fruictz leurs, iusques à ce qu'ilz soyent alienez à personne capable.

SVMMA. IN GLO. ART. XIII.

2 *An sit hîc sententia iudicis necessaria.*

3 *An & quando dict. ius dominus titulum vassalo exhibere debeat. & nu. 4. 5. & 6.*

7 *Multas quæstiones de credulitate remissiue inserit.*

8 *Qualis debeat esse intimatio ad inducendam notitiam, latè explicat.*

9 *Consuetudinis explicatio.*

Recusantibus ecclesiasticis & similibus alienare, anno & die lapsis dominus directus poterit ipsarum rerum possessionem apprehendere & retinere, usquequo sint res ipsæ alienatæ, & faciet fructus suos. 1

In tex. in verbo, *iouyr desdictz heritages.*

Quia ista verba sonant in factum, videtur quòd id dominus directus facere possit sine aliqua declaratione iudicis vel licentia. argumento l. 2. in verbo, repellere. C. de iure emphi. vbi licet directo domino repellere emphiteotam, qui non soluit canonem, propria authoritate. Credo tamen quod tempore quo directus 2
dominus interpellat ecclesiasticos & similes ad alienandum, quòd si ipsi ecclesiastici habeant iustam causam ignorantiæ, quòd illæ res sint subiectæ, debet eis fidem facere de titulo directi domini, aliàs non constitueretur tales personæ in mora nec in mala fide. decisio est Bar. in l. 1. in fi. princ. ff. de eo per quem fac. erit. vbi dicit quod si protesteris aut denunties [illegible] me certum instrumento vel testibus. Bar. refert & sequitur Do. I. fi. in l. non solum. §. morte. col. 17. in fi. ff. de ope. no. nun. & ibidem in dicta col. 17. circa medium, dicit idem q̃ Bar. quòd quando denuntio tibi ad effectum interpellationis, sufficit quòd legam tibi instrumentum, nec teneor dare copiam. credo quod verũ dicat Ias. si non petieris, aliàs te petẽte secus esse puto: quia fortè posset esse talis persona quæ non intelligit, vel [illegible] col. [illegible] & sic videtur contra [illegible] Bar. [illegible] ræ instrumenti, quando non adest habilitas bene intelligendi & percipiendi ea quæ in instrumẽto continentur. Patet a simili. Nam in iudicio non sufficit editio instrumenti nisi detur copia, vt pars possit cõsulto 4
deliberare. l. 1. § edenda sunt omnia. ff. de eden. Et qualiter prædicta procedant, vide plenè infra versi. & quia materia, &c. Nunc in proposito consuetudinis si in instrumento emptionis narratum fuit quòd res moueatur de directo domino & de censu alicuius, tunc procedit de plano dispositio consuetudinis: quia elapso anno & die post interpellationem domini us accipiet possessionem. Ratio est, quia is in quem res fuit tra[illegible] eam accipit cum oneribus expressis: sed si nihil fuit dictum ex quo deprehendi possit scientia emptoris tempore interpellationis fienda fides de qualitate & subiectione rei venditæ: aliàs tempus non curret ranti subiectionem rei: cùm omnia præsumãtur libera, nisi probentur subiecta. glo. in l. si cuius ff. de vi l. alienus. C. de seruit. Nec obstat si dicatur dominus directus non tenetur exhibere titulum [illegible] vassalo 5
secus econtra: quia hoc procedit respectu vassali & eius qui cõfitetur vel recognouit se vassalum, non autem respectu tertii qui habet iustam causam ignorantiæ. l. qui in alterius. ff. de regu. iur. Et ad tollendum ha- 6
difficultates fuit regia constitutione prouisum, quòd alienantes exprimant census & onera rei alienatæ. Quia materia est frequens, & practica denũtiationis seu intimationis, traditur per tex. in cle. causam. de elec. 7
pro declaratione dictæ cle. recurre ad conclusiones Fely. in c. cum cõtingat. de rescrip. & ibi col. 3 verticulo, prima conclusio. tradit vtrum dicto legalis viri sit credendum: item modos excusandi credulitatem, item q̃ credulitas etiam fatua excusat a dolo, item in col. 4. in duabus limitationibus tradit quando credulitas non excusat. Et nota illam quãdo quis tenetur de leui culpa. & dat exemplum in tutore: cui consulit quòd omnia magna faciat cum cõsilio cõiunctorũ pupilli. Item col. 4. versi. secũda conclusio. quando quis dicatur habere notitiam certam & indubitatam. Et dum dicit de præsente actu, bene loquitur: sed dum dicit de eo qui audiuit à fide dignis ita esse pro certo, illa ratio non concludit pro sensum corporeum: iuxta notata per Bar. & doc. in l. 1. ff. si cert. petat. ideo non concludit certam scientiam, ea. col. versi. tertia conclusio. Iterum quærit, quis dicatur propriè habere notitiam: & ista reincidit cum præcedenti, & dicit quòd ille propriè dicitur habere notitiam alicuius materiæ, qui cognoscit eius subiectum & quoscunque effectus, & proprietates ipsius. Et ibi notabiliter dicit: Quam rationem scientiæ debet reddere testis, qui deponit de fama, de notorio, & de possessione. Item col 5. verticulo quarta conclusio, tradit regulam quòd vbi requiritur notitia alicuius,

non solùm vt sciat,sed vt aliquid faciat vel non faciat,debet fieri tali intimatio, etiam si aliunde sciat,per solenne dictum Bar. in l.denuntiasse. in princi.ff. de adult. Et ibi dat exemplum in denuntiatione quæ fieri debet venditori, iuxta l.1.C. de pericu.& commo.rei.vendi. Et ibi in effectu concludit quòd emptor tenetur denuntiare litem motam, & requirere venditorem quòd veniat ad defendendum. Et vltra Fely.vidi prædictari in partibus pedemontanis, quòd in denuntiatione litis motæ emptor exhibebat venditori acta litis disorigita & expedita: quia venditor non tenetur credere verbali denuntiationi,nisi de actis fieret fides: & istud debet intelligi in iuris rigore dicit idem Fely.d.col.5.versiculo,sexta cõclusio ibi.vnde infert,&c. Item ead.col.5 versiculo, quinta conclu. dispu tat vtrum contractus qui solo consensu perficiuntur, possint perfici inter absentes:& puto quo ad effectus dicta fiat corrupta culpa impressoris,quia malè declarat:& videtur contrar.etas in substantia.si casus occurrit, recurre ad allegata per eum,id ego aliis occupatus facere non potui. Item ead.col.5 versiculo, sexta conclusio.tradit regulam, quod quando notitia non potest parti afferre præiudicium,sufficit sola scientia absq; intimatione.secus quando est præiudicialis quia tunc intimatio fieri debet,secundam formam d.cle.causam. de elect. Ex ipsa conclusione facit relationem Fely.ad duo notabilia dicta.primum tradit Bar.in l.si quis inficiatus.ff.de po. vbi dicit quòd si tu protestaris mihi tanquam procu-
9 rator vel hæres, debes fidem facere de illis qualitatibus, alàs ego non constituor in mora. Ista decisio optime confert ad ea quæ superius dixi quòd quando directus dominus interpellat ecclesiasticam personam, vel syndicos communitatis, quòd vendant bona empta vel aliter ad eos deuoluta: quod debet euocere de suo directo dominio,alias pars non constituitur in mora,nec esset locus dispositioni constituti.dominus noster. Secundum dictum tradit Bal.in l.si quis fundum C.de rei vend.vbi dicit,quod denuntiatio facta à domino ne quis emat,bene constituit emptorem in mala fide: quia in re dubia debuit abstinere à contractu: tamen quantũ ad inducendam moram, non tenetur ei credere per d.l.si quis inficiatus.Et secũdum Pet.de Ancha. quem ibi.Fely.refert,isto casu debet fieri intimatio,edocto de instrumento authentico,& lecto eius tenore item,supple,& data copia si fieri petita:quia se fundat super d.clemẽ.causam.quæ ita requirit:quam limitat Fely. verticulo,limita 1.quando sola scientia est requisita: quia tunc satis esset probare aliquem habuisse certam & indubitatam scientiam. Vide ibi per eum. Item col.6.versi. septima conclusio,dicit quòd quando quis appellat pro aliquo, debet fidem facere de mandato in ea.col.6.versiculo,octaua & vltima conclusio. tradit Fely.practicam seruandam,quando denuntians debitori debitoris sui ne soluat,debet ei fidem facere de instrumento debiti, & dimittere copiam si eam petierit: iuxta d.cle.causam. nota singularem limitationem ad dictam cle.vt non procedat quando intimatio fit authoritate iudicis:quia tunc creditur iudici asserenti se vidisse instrumentum:ita Fely.col.fi. Contra istud dictum videtur facere deci.Bar.in authen.si quis
1 reliquo.C.de eden.vbi dicitur quòd in exemplatione instrumenti nõ sufficit iudicis authoritas, nisi etiam partes videtur & sicut in plures notarii exemplarent instrumentum & fabricarent,eis non crederetur:ita nec iudex debet testari se vidisse publicum instrumentum. Pro solutione potest responderi, quod talis assertio iudicis non facit plenam fidem in iudicio contradictorio,sed in actu extraiudiciali ad inducendam notitiam est iudici credendum. bene credo quòd si pars intimata eo modo vellet copiam instrumenti posset euocari facere partem, & eam sibi traderet: iuxta tex. in d.cle. causam.vt posset plenius deliberare. Et si pars citata recusaret, non posset dici intimatus in plena scientia, nec constitui in aliqua mora. Nam in dubio debet credere iudici: sed si velit plenius informari,non est id negandum,cùm sit data forma à lege seu canone,per quam sit inducenda plena notitia.& concludens ista sunt mea noua dicta:cogita si procedant.

ARTICLE XIIII.

Pareillement le pourra faire le seigneur iusticier pour l'interest de ses droitz de confiscation & mortaille,soit la chose allodiale ou tenue à censiue,à faulte de ce faire par le seigneur direct.

SVMMA. IN GLO. ART. XIIII.

2 *Meri imperij esse confiscationem.*
3 *Cuius tamen non est extra legem eam inducere.*
4 *In concessione generali puntenda,an comprehendatur confiscatio.*
5 *Quid verò de concessione imperij meri.*
6 *Cuius tamen potestas non egreditur casus,in quibus iure confiscatio permittitur.*
7 *Authenti.bona damnatorum,in Gallia abrogatum esse.*
8 *Cautela qua quis omnia bona fisco edicta per donationem principis consequitur.*
9 *Quando aliquid sponte fieri dicatur,apposita distinctione declarat.*
10 *Quo casu successionem subditi iusticiæ dominus vendicare possit. & nu.11.*
12 *An concessio emphiteosis pro se & hæredibus ad extraneos hæredes extendatur,variè latèque disputat, additis multis considerationibus. & nu.sequentib.*

1 *Facultas data directo domino eo non utente,competit domino iusticiario, quando habet interesse respectu confiscationis vel mortalitatis.* In tex.in verbo,*de ses droitz de confiscation.*

2 Quæro, vtrum confiscatio bonorum pertineat domino maiestito a rege cum mero & mixto imperio? dic quod sic,quia confiscationes dicuntur res actus iurisdictionis. Bar.enim in l.imperium.ff. de iurisdict. om. iudi.dicit quòd mulctæ & pœnæ pecuniariæ sunt meri imperii.sequitur Do.Iaco.de sancto Geor.in lib.feud.
3 tra.vers.quinta mero & mixto imperio.col.2 versiculo,sed an pœnæ pecuniariæ. Item quæro, vtrum habens meram imperium pro delicto, pro quo de iure non est statutum, quod bona sint confiscata, possit confiscare,

confiscare,puta quando pœna est arbitraria à principio? Et vtrum possit inhibere subditis, ne aliquid faciãt vel committant sub pœna confiscationis? tex.iuncta gl.in l.vnica.C.ne fine iussu princ.cert.iudi.lice.confisc. probat q sic. D Iac.in dicto verbo, cum mero & mixto imperio.col.2 versi.sed an maiestitas tale ius remittit ad Sal.in d.l.vnica. Et ibi Sal. tam legem in hac hoc modo: Iudices meram imperium habentes,non possunt suo officio præter legem exercendo bona confiscare. A contrario sensu, si habeant merum imperium,possint. Et si occurrerit casus pro veritate dictæ quæstionis,vide Ro.consil.59 Cepol.consil.17. Alber.Bru.consil.31.col.3.Fulgo.consil.1. Et aduerte circa præmissa ad id quod Dec.dicit consil.48.col. 4
4.in 2.vol. quod in generali arbitrio dato iudici puniendi non venit facultas confiscandi ad dictum tamen consilium posset responderi:quòd princeps in generali concessione non præsumitur concessisse facultatem confiscandi,tanquam de maioribus & reseruatis.per tex. in d.l.vnica. quæ tamen recipit tres limitationes, in quibus vassalus potest exercere imperialia:de quibus per Fely.in c.quæ in ecclesiarum.col.10. vers. sed hanc declarationem.& vers.primus est.cum sequentib.de constit. Secus concedendo merum imperium: quia de natura dicti imperii est,vt maiestitus possit omni modo animadvertere contra facinorosos. Item compellere incarcerare,torquere,condemnare,occidere,decapitare vt dicit D.Iaco.de sancto Georgio in dicto verbo,cum mero & mixto imperio.multo magis videtur concedi tali maiestito,vt possit cõfiscare,& quæcumque minima pœna corporalis censeatur maior quacunque pecuniaria.l.in seruorum.ff. de pœnis. Et pro ista opinione faciunt dicta Barba.suo consil.11.col.8.volu.1. vbi concludit quòd qui potest arbitrari pœnam mortis, potest confiscare bona. Sed clarum est quòd ordinarius qui habet merum imperium potest arbitrari pœnã mortis:iuxta glo.§.in summa.inst. de iniur.ergo & confiscare. Communis tamen est conclusio,quòd habentes merum imperium habent ius confiscandi,quando confiscatio est à lege inducta principaliter,vel in consequentiã:secus qñ de cõfiscatione lex nihil disponit, & iudex vult eã facere præter legẽ ex officio suo. Ita cõcludit Sal.in l.vnica,C.ne licet iud.cog.Et idẽ post longa disputatione tenet Chasl.in rub. *de iurisdict.* §.1. fol.87.vers.idem in ducatu.& sequen. Iterum quæro in proposito cõfiscationis, vtrum bona dãnatorum ad 5
mortẽ sint cõfiscanda? tex.in authen.bona dãnatorũ.C.de bo.dam.dicit quòd non,nisi in crimine lęsæ maiestatis:supple,& diuinæ.per c.cum secundum.de hære.lib.6.sed conseruantur descendentibus & ascendentibus in infinitum transuersalibus vsque ad tertium gradum, intellige exclusiuè, secundum Gandi.in tracta. malefic.in titu.de bonis malefactorum. in princip. Et si iudex ferat sententiam confiscationis contra d. 6
authen.est nulla,nec indiget prouocatione.Ita Dec.dicto consil.48.in 2.volu. Alibi tamẽ Dec.consil.30. col.3.in 2.vol.dicit quòd hoc authen. tantùm habet locum in casibus in quibus de iure antiquo fiebat confiscatio:quia illa iura sunt correcta:secus est quando fit per sententiam iudicis. & sic videtur velle illam opinionem,quòd habens merum imperiũ possit ex officio præter legem confiscare.Ego dum in senatu Thaurinensi pro consiliario residerem,semper tenui hanc opinionem,sed pars maior senatus fuit in contraria sententia:& sic quòd inuestitus possit capere confiscationes à lege emissas, & non ex officio confiscare. Sed 7
bene annotare bona,iuxta titulum ff.& C.de requi.reis. Est tamen communis vsus in Gallia,quòd qui perdit corpus,perdit & bona. Et sic authen.bona damnatorum.exulauit tam virtute regiæ cõstitutionis,quàm consuetudinis:de qua in titulo,*des murs*,c.29.art.2. In materia confiscationum ad vnum te volo aduer- 8
tere quando impetras aliquam confiscationem à regia maiestate,quoniam tex.in l. nec damnosa fisco. C.de preci.impe.offe. & etiam ex regia constitutione sub fo.25.art.8. expressè cauetur, ne receptores admittant concessiones & donationes bonorum immobilium confiscatorum & mobilium vltra dimidiam, facias q in donatione dicatur motu proprio,& non obstantibus legibus et constitutionibus in contrarium editis, vel promulgatis. quia simplex donatio vel concessio facta ad instantiam impetrantis non sufficeret: per ea quæ notantur in l.fi.C.si contra ius vel vtil.pub.& in ea quæ in ecclesiarum de consue.. Et ex premissis est, ac
fiunt à principe frequẽtatis precibus impetrantis,præsumũtur factæ calore iracundiæ, & ad euitandum molestias:ideo non valent. Singulare est dictum Bal.in l.1.C.de pet. bo.sub lib.10. Et idem est in donationibus quas faciunt mariti vxoribus ad earum frequentem petitionem,secundum Bal. vbi suprà. quæ refert & sequitur D.Iac.in l.§.fi.ff.de acqui.poss.secundum quam communem opinionem dicit 9
fieri,quod fit ad partis petitionem,secundum Pet.de Ancha.in clem.præsenti in 5.notabili de censi. quem refert Deci.in l.qui cum alio contrahit.ff. de regul.iur. tamen se remittit ad dicta per eum in l.2. C. de pact. Quando aliquid dicatur sponte fieri,vult Petrus de Ancha quòd si la petitio ad actum [illegible] licet ab alio tactum non reperiam,videtur tamen tacite intendendam. Aliquando aliquid prohibetur ratione
tatis, & reuerentiæ debitæ ipsi dignitati: vt in exemplo superiùs posito de principe infestato: & tunc credo quòd sola petitio non argueret importunitatem impetrantis, sed bene reiteratæ petitiones. Aliquando lex prohibet ne aliquid fiat ne sequatur aliquod inconueniens:vt in donatione inter coniuges, ne mutuo amore se spolient:iuxta tex.in l.1.ff.de dona.inter vi.& vxo. Et tunc petens donationem sibi fieri videtur coniugem per fastidium inducere ad donandum,maximè quando petitiones sunt frequentatæ.& ita procedit decisio D.Ias.suprà. Aliquando lex prohibet aliquid fieri sub pœna,vt in casu cle.prælenti. de censi. vbi clerici pro eorum propriis bonis vel ecclesiæ,in quibus non cadit negotiatio,non tenentur soluere pedagia. Ideo si à laicis pedagiatoribus petantur,& clerici soluant,non dicuntur sponte soluere: & habet locum dicta cle. Aliquando aliquid soluitur sine petitione,tamen soluens sciebat se posse compelli vigore statuti: & tunc nõ dicitur sponte soluere. Aliquando petitio procedit ab eo qui solutus est extorquere, & tunc non dicitur spõte soluere. Prædicta colligo ex dictis per Fel.in c.cum M.Ferrariensis.col.9.versi.an autem liceat. & col.10. de constit.vbi tractat quando aliquid dicatur sponte fieri.

In tex.in verb.*& mortaille.*

Consuetudo præsupponit quòd directus dominus aliquando succedat in rebus emphiteoticis, & etiam 10
iusticiarius in bonis subditorum. Quæro quando dominus iusticiarius possit habere successionem in bo- 11

nis subditorum? quia quando in rebus emphiteoticis dixi suprà, art. 6. nu. 9. Bal. in l. 1. C. de hære. decu. vsle quòd eam habeat si subditus decedat sine hærede legitimo. D. Iac. de sancto Georg. in lib. feud. in verbo, cũ [illegible] & mixto imperio. col. 4. versi. sed an iste nobilis, quoniam habet merum imperium. dicit dictum Bal. [illegible] peranduni, vt tantùm locum habeat quando subditus non fuit testatus, & decessit non superstitibus agnatis & cognatis ac vxore, & sic præsupponit quòd fiscus admittatur vltimo loco: & credo dicat veritatẽ.

12 Moueo nunc quæstionem, quæ est frequens in partibus Pedemontanis: & fortè non reperietur alibi adeò clarè enucleata. Subditus recognoscit se tenere aliquam rem ad vsum tertiæ venditionis successionis & aconzamenti: iste subditus fuerat inuestitus pro se & hæredibus suis, prout fit communiter in inuestituris, decessit intestatus superstite aliquo qui non erat de descẽdentibus: quæritur, vtrum appellatione hæredis, de quo

13 in inuestitura, veniant hæredes extranei & transuersales? Si sermo noster esset in materia feudali, clarum est quòd appellatione hæredum veniunt tantùm descendentes: quia verbum hæres positum in materia feudali, verificatur in filio masculo. c. similiter. §. profecto. in tit. de lege Conra. Et sic siue inuestitura dicat pro se & filiis, siue pro se & hæredibus, est idem: quia semper veniunt descendentes, tamen ordinẽ successiuo. Nam si diceremus extraneos venire ad feudum per viam successionis, nunquam reuerteretur ad dominum. Ita declarat D. Iac. in d. tract. feud. in verbo, præsentes & recipientes pro se & eorum filiis. col. 2. in princip. allego tex. vltra eum qui hoc probat: & ibi gl. declarat in l. ex facto. §. fi. ff. ad Trebel. vbi si iussero filio meo quòd si decesserit sine hæredibus, restituat Titio hæreditatem, illud verbum, hæres, tantùm verificatur in liberis: quia aliàs nunquam deberetur fideicommissum cùm nemo decedat sine hærede. Nam si non reperiretur alius, fiscus succedit. Ista eadem ratio re vera videtur militare in emphiteoli, & ideo gl in d. §. fi idem tenet in precario, quòd in feudo: & loquendo de precario idem intelligit de emphiteosi. dictam gl. refert & sequitur Ias. in l. Gallus. §. quidam rectè. col. 6. versi. amplia istam. doct. Bar. & col. 7. versi. secunda conclusio est Ibi tamen in d. versi. amplia, &c. inridiculiter allegat Paul. de Cast. in d. §. fi. qui dicit eam ibi tenere gl. & eam re-

14 probat in emphiteota priuati. eam etiam ibidem improbat Alex. Et pro veritate communis est opinio, quòd emphiteosis priuati transit ad hæredes extraneos. Ita Dec. in c. in præsentia. col. 21. in fi. versi. & hoc patet in emphiteosi concessa à priuato. de proba. & ibi respondet ad dictam legem, ex facto. §. fi. q res emphiteotica potest reuerti ad dominum alijs modis, quàm ex successione, puta non soluendo canonem, vel alie-

15 nando sine consensu domini: & sic dominium directum non est omnino inutile. Et in col. 18. versic. circa

16 primã. subordinando facit regulam quòd appellatione hæredum veniunt extranei. Limitat non procedere in feudo. Ibi prædicta conclusio limitatur, etiam si dicatur in inuestitura, pro se & hæredibus quibuscun-

17 que. Secundò limitat ibi, secundò, &c. quando aliqua coniectura esset vt verbum, hæres, de extraneis non

18 intelligeretur, per dictam legem. ex facto. §. fi. ff. ad Trebel. Tertiò limitat, ibi, tertiò fallit. quando inuesti-

19 tura diceret, pro se & hæredibus masculis: quia intelligeretur de descendentibus. Quartò, ibi, stat ergo concludit. col 19 in fi. limitat in emphiteosi ecclesiæ, quæ secundum cõmunem [illegible] ad hæredes ex-

20 traneos non transit. Istam limitat non procedere quando ex iusta causa ecclesia posset alienare: quia sicut eo casu posset alienare emphiteosim in extraneum, ita eodem modo posset concedere in emphiteosim, vt

21 transiret ad hæredes extraneos. Ita Dec. ibi, col. 21. versi. retenta igitur conclusione. Nunc redeundo ad solutionem principalis quæstionis suprà formatæ, quando dominus directus concedit rem ad vsum tertiæ venditionis & successionis, vt communiter fit in patria Pedemontana: videtur concludendum ne illud verbum, successionis, [illegible] pertinere, & hunc effectu operandi, quod verbum, hæres, tantùm verificatur in descendentibus: & satis potest coniecturari quòd mens contrahentium fuit excludere hæredes extraneos. Et sic habet locum limitatio Decij suprà, col. 19. versi. secunda conclusio prædicta, &c. Et pro ista conclusione optimè conferunt quæ Ang. tradit [illegible] & ista n conclusionem pro versiculum [illegible] Cernit sequentia contradicant. istam etiam opinionem comprobat vsus locorum vicinorum, vbi sunt subditi taliter inuestiti, & ille est attendendus. l. semper in stipulationibus. ff. de regu. iuris. & faciunt dicta Decij in l. in obscuris. ff. de regu. iuris.

ARTICLE XV.

Le lignager est preferé au seigneur direct, quant à la retenue de la chose vendue: toutefois quand le seigneur achete la chose mouuant de son cens sans fraude (ce qu'il sera tenu affermer par serment) le lignager ne la peult retraire.

SVM. IN GLO. ART. XV.

2 *Quare hîc dominus directus præfertur consanguineo.*

3 *Proximior præfertur directo domino in re aduocanda, nisi dominus velit rem emere & sine fraude agat, quæ iramento affirmabit.*

2 Quæro de ratione quare directus dominus [illegible] referatur coniuncto sanguine, si velit emere ratio est, quia directus dominus præfertur cæteris. l. 2. C. de iur. emphi. Ista autem probatio, quæ datur proximiori, est inducta à consuetudine: & natura consuetudinis est, quòd minus deroget iuri communi, quàm fieri possit. c. cum dilectus. de consuetud. Et sic proximior non admittitur domino directo volente emere, qui dicitur habere potiora iura.

ARTICLE XVI.

Le seigneur vtil peult gulpir & quitter l'heritage mouuant d'autruy cens, en payant preallablemẽt les arrerages deuz à cause dudict heritage de tout le temps passé

passé iusques à ladicte gulpine: & en baillant acte d'icelle gulpine à ses despens au seigneur direct, & laissant la chose quitte en bon estat, & non autrement.

SVM. IN GLO. ART. XVI.

2 *Iurẽne communi procedat hic articulus.*

3 *Quid verò in vassalo constitutum sit, latè differit.*

4 *In cessione emphiteosis tria concurrere debere: & obiter in gratia apostolica scripturam desideret, ostendit.*

5 *An emphiteota hic emphiteosim in aliam formam mutatam, non tamen deterioratam cedere possit: & obiter an meliorationes possit tollere. & nu. 6.*

7 *An vassalus emphiteota, cæterique vtiles domini in casu deteriorationis expelli possint.*

8 *Et an dominus id propria authoritate facere possit, copiosè differitur. & nu. 9. & 10.*

Dominus vtilis soluendo arreragia potest emphiteosim renuntiare, eam remittendo domino in bono statu, & de refutatione ac remissione tradendo domino directo instrumentum. 1

Vult hæc consuetudo quòd vtilis dominus possit renuntiare emphiteosi: vtrum istud procedat de iure communi? D. Ias. in l. 2. col. 31. C. de iure emph. post cæteros per eum allegatos concludit, quòd emphiteota inuito domino non potest emphiteosi renuntiare. 2 Ibi etiam quærit quid in vassalo, vtrum possit feudum refutare inuito domino? & remissiuè loquitur. D. Iac. de sancto Georg. in libro feud. in verb. & vnius ex dictis vassalis refutauit feudum. facit regulam in feudo quòd sic. & eam limitat certis modis. de emphiteosi ibi nihil dicit. Fely. in c. quæ in ecclesiarum. col. 24. versi. in ea gl. de consti. mouit quæstionem de vassalo. & cõcludit affirmatiuè, & limitat certis modis quos etiam posuit D. Iac. in loco prælegato, & idem Fel. col 25. versi. ex his infertur, quòd emphiteota concludit quod non potest renuntiare: ea ratione, quia tenetur ex promissione ad certum certum, & ideo ab eo non potest se eximere [illegible] principio fuit voluntatis, ex post facto necessitatis. l. sicut. C. de actio. & oblig. Et idem dicit in feudo quãdo debetur certum seruitium ex promissione vassalli secus quãdo [illegible] eo casu, et seruitia non debeatur exhaurita feudi, & vt colligit ex dictis tamen non debet [illegible] missione hominis. Et sic in effectu facit differentiam rectè cõsideranti inter promissionem generalem, quã facit vassalus de faciendo ea quæ in veteri & noua fidelitatis forma continentur: quia eo casu prouisio intelligitur facta secundum naturam feudi: & quandiu vassalus feudum tenuerit, & promissionem specialem de [illegible] certum [illegible] Et [illegible] phiteota tradit notabilem distinctionem Bar in l. is cum quo. ff. de aqua plu. arcen. vtrũ sit obligatus actione personali vel reali. Bar. sequitur Card. Alex. in proœ. feudo. Aduerte quòd in casu in quo vassalus renuntiat feudo, adhuc tenetur exhubere domino reuerentiam ob memoriam pristini dominij. Nam memoria & reliquiæ pristinæ qualitatis etiam abolitæ, intellige sine culpa, multùm operantur: vt per exempla declarat Fel. in c. quæ in ecclesiarum. col. 25. versi. fallit [illegible] & ibi col. 26. in princip. tradit de abbate deposito sine culpa, qui obtinet primum locum in choro post abbatem, in memoriam pristinæ dignitatis.

In text. in verb. *en payant preallablement.*

Nota tria requisita, in quibus requiritur concursus, quòd emphiteota soluat census præteritos, quòd de 4
[illegible] de [illegible] tione reddat expensis suis dominio instrumentum fidei [illegible], & quòd non remittat rem deterioratam.

In tex. in verb *aste d'icelle.*

Iste est vnus de casibus qui exigunt scripturam. Sunt & alij plures casus, & vigintiocto enumerat gl. in ca. 1. §. super. versi. in scriptis. de censi. lib. 6 & in specie in emphiteosi, quòd requiratur scriptura, attestatur cõmunem D. Ias. in l. 1. col. 14. versi. in fi. gl. C. de iur. emph. Et vtrum scriptura sit de substantia scripturæ apostolicæ, tradit Fely. in rub. extra de constit. col. 3. versi. & possunt ista. Et ibi concludit quòd statim prolato simpliciter verbo à Papa, dicitur gratia facta ante confectionem literarum: sed non potest probari, nisi per literas. & sic non requiritur scriptura ad validitatem gratiæ, sed ad eius probationem. Et ibi infert quòd si Papa moreretur ante confectas literas, gratia non expiraret: sed literæ successoris deberent facere mentionem de dispositione prædecessoris. Istam conclusionem, quòd scriptura non sit de substantia actus, sed de necessitate probationis tantùm, reprobat dominus Ias in d. l. 1. col. 15. versic. ista sententia non placet. tamen vt ibi apparet, potest esse bona, quando agitur de probando contractum cuius instrumentum est demum [illegible] dum dixi suprà quod gratia probari debet per scripturam aduerte quòd secundum ius cõmune [illegible] ne potest probari per supplicationem decorte signatam, cum habeat necessar[illegible] cundum regulam cancellariæ, ante confectas literas nulla gratia prodest: vt testatur Fel. in d. rubric. extra, de [illegible] constitu. col. 3 in fi. versi. & dicunt [illegible] de Rota. & ad stat[illegible] per eum allegato. Et tacitè colligi potest, quia carius venditur plumbum, quam pergamenum. Nota tamen [illegible] dicta rub. col. 4. versi. secundus casus. vbi tenet quòd qui vtitur gratia, literis non expeditis, est tutus in conscientia. Et vtrum acta iudicij exigant scripturam, & quid in contractibus, plenè alibi dixi: ideo non repeto.

In text. in verb. *en bon estat.*

Quid si eam remittat in meliori statu, mutata tamen forma rei, puta quia erat sylua. nunc est vinea? Ista 5
quæstio dependet ab illa: Vtrum emphiteota possit mutare formam [illegible] si sylua sit facere vineam? Istam quæstionem mouet D. Ias. in l. 1. col. 24. C. de iur. emph. & post cæteros concludit quòd non. Quia em- 6
[illegible] parat vtilitatem vtilitati meliorando non potest rei formam immutare. Ius [illegible] rum. ff. de vi. priuat. Bene dicit post Bal. quod in area inuito domino [illegible]

strict æ l.fic.si res reuerteretur ad dominum, de facili area restitueretur in pristinam formam. Et ideo
c. non audendo in principali quæstione, hoc hic. si emphiteota mutauit formam rei etiam meliorando, domi-
n. minuto, non poterit emphiteoti renuntiare. Sed si id fecit domino sciente & patiente, quia dominus non
contradixit, eius patientia, cùm posset prohibere, habetur pro cõsensu. l. qui patitur. ff. mandat. & isto casu po
tent renuntiare. quia dimittit in bono statu, & meliori quàm acceperit. Et dum requiritur quod emphiteo-
ta remittat rem domino in bono statu, quæro de quæstione, de qua consultus fui decimanona Iunii. 1547.
quidam emphiteota construxerat vnam domunculam in agro vno emphiteotico, & cursu temporis destru-
ctæ domo, ligna & alia cementa in alium locum transtulit, vbi domum ædificauit directus dominus petit cõ
demnari emphiteotam ad reficiendam domum destructam, cum damnis, expensis & interesse. Emphiteota
pro defensione dixit, quod tempore concessionis illa domus non erat in rerum natura, & quod ab
eius patre fuerat ædificata, item quod aliam construxerat ex illis cementis in agro emphiteotico eiusdem di
recti domini, & quod ideo erat absolvendus. Per iudicem fuit pronuntiatum in fauorem directi domini:
& ab emphiteota appellatum: Contra hanc sententiam quæritur, vtrum emphiteota meliorationes quæ fecit, tollere
re possit necne. Tenet Bal. in l. fed & si quidam princip. ff. de vsufruct. quem sequitur dominus Ias. in l. 2. col.
32. versi. an autem emphiteota. C. de iure emphi. Et ibi limitat dictam Bal. non procedere duobus concur-
rentibus: si dominus prohibuerit destructionem, & æstimationem soluere velit: quia eo casu impedit de-
structionem meliorationum, & non aliter. Et in casu nostro non interueneret prohibitio, & minus obla
tio æstimationis. Et si dicatur dominus ignorauit destructionem, nihil obstat: quia emphiteota vsus est iure
suo, & nemini iniuriam facit qui vtitur iure suo: vt habetur in regula iuris. Item emphiteota quando ta-
7 luo, & nemini iniuriam facit qui vtitur iure suo: vt habetur in regula iuris. Item emphiteota quando ta-
cit deteriorationem in re emphiteotica, aut vassalus in re feudali, aut conductor in re conducta, item & v-
sfructuario in re in qua habet vsumfructum, an possit expelli? quòd sic, vide plenè D. Ias. in auth. qui rem.
8 col. 2. versi. secundò nota. Et ibi quando dominus male tractat subditos suos. C. de sacrosanc eccles. Et v-
trum talis expulsio possit fieri propria authoritate: ad maiorem declarationem præmitto aliam quæstionẽ:
vtrum illi de quibus prædixi, si non soluant canonem vel censum intra tẽpus à lege vel pacto præfixum, pos-
sint propria authoritate expelli. Ias. in l. 2. col. 53. ibi in eadem gl. l. canonus. &c. C. de iure emph. concludit q
sic, & ita col. 2. versi. quarto & vltimo, &c. Idem dicit in colono & cõductore. Idem ad literam tenet Paul. de
Cast. in l. colonus. ff. fundo detectum. ff. loca. Bar. in l. 4. in 5. 4. princ. C. de pign. tex. ad probat. in l. conduc-
tores. C. loca. Tamen de l. cum domini horreorum. ff. loca. videtur posse argui contrarium hoc modo in-
ducendo. Nam ibi absenti cessanti soluere biennio postea non aufertur propria authoritate, sed authori-
tate iudicis, qui referat absenti exceptiones suas data præsentia. Si ergo non potest auferri propria autho-
ritate absenti, multo minus præsenti, qui est paratus de iuribus suis edocere, sequendo cõmunem, quod em-
phiteota, colonus, & conductor cessantes soluere per tempus statutum, possint propria authoritate expelli.
9 Nam potuerit dici poterit in emphiteota, colono, & conductore deteriorantibus rem emphiteoticam vel
conductam reperio D. Ias. in d. l. 2. col. 52. versi. 43. & vltimo C. de iure emphi. mouentem quæstionem, &
concludit quod sic, quia est eadẽ ratio & maior in deteriorante, & sic in faciente, quam in non soluente, qui
tantum peccat in omittendo. tamen iudicio meo est ratio diuersa inter non soluentem & inter deterio-
rantem. Nam si emphiteota vel conductor expellatur à domino propria authoritate, eo quod non soluerit, ha-
bet dominus intentionem fundatum, qui non præsumitur facta ab emphiteota vel conductore soluto, cã
facta dubio non præsumantur. l. si emancipati. C. de collat. vbi D. Ias. dicit illum tex. ad hoc optimum. Sed
secus est in deteriorante, per eandem rationem qua nemo præsumitur malè velari in re sua. facta arg. l. me
rito. ff. præscript. loc. Et sic eo cùm deterioratio non præsumatur, imo totum oppositum, non potest dominus qui
te tuo dat iuper qualitate deteriorationis propria authoritate expellere: sed debet ad facere iudicis authori-
10 tate, probatis qualitate. Cum regula sit, quod quotiens qualitas tribuit ius alicui, vt in casu nostro expellen-
di, illi est ante omnia probanda. Ias. in l. non solum. §. fciendum. col. 2. ff. de ope. nou nun. Dec. consil. 15. in
1. vol. Fel. in c. quoniam contra. col. 2. de proba. Et alia est regula, quod vbi exigitur probatio, illa est fienda
iudici. quinquaginta ff. de proba. Ergo sequitur quod ex quo qualitas deteriorationis tribuit ius expellendi
di, & talis qualitas est iudici probanda, quòd expulsio propria authoritate ratione deteriorationis, fieri non
possit. Et istam opinionem credo veram, quicquid tenuerit D. Ias. in loco præallegato in emphiteota vel
vsufructuario, qui naturaliter possident. forte tenens esset in colono & conductore, qui tantum habent detẽ-
tionem tamen si spolientur, interdict. im possessorium non habẽt, & minus petitorium: Et si petant le re-
stitutionem tamen si spolientur, interdict. im possessorium non habẽt, & minus petitorium: Et si petant le re-
stitutionem in pristinum statum ad mentem querelam. de elect. dominus excipiet de deterioratione, & illa excep
tio repellet agentem, per vulgatum regulam, dolo petis quòd restituturus es. de qua plene per Dec. in l. in cõ-
demnatione. §. dolo facit qui petit quod restituturus est. ff. de regular.

ARTICLE XVII.

Et si ledict seigneur direct est appelle en iugement contradictoire, pour veoir faire ladicte gulpine, s'il ne compare & il est adiourne en personne ou domicile, la gulpine se peult faire en vertu du premier default.

SVM IN GLO. ART. XVII.

2 *Explicatio consuetudinis.*

1 *Dicit ius dominus citatus coram iudice ad audiendum fieri gulpinam, hoc est renuntiationem emphiteoseos, si non compareat, potest adiudicari, & facit pro eius defectus.* In tex. in verb. *ou domicile.*

2 Intelligetur facta diligentia de reperiendo personaliter, per ea quæ tradit Bartolus, in l. damni infecti ff. de damn.

damn. infect & dat. ia. prà, in titulo 1 *de ædificiis privatorum. articu.* 1.

ARTICLE XVIII.

Aussi ledict seigneur veut peult gulpir ledict heritage au seigneur direct hors iugement, en la personne d'iceluy seigneur direct.

SVM. IN GLO. ART. XVIII.

2 *Duobus modis emphiteoseos renuntiationem fieri posse.*

Culpina seu renuntiatio potest fieri extrajudicialiter in presentia domini directi.

Et sic habes quòd potest fieri judicialiter & extrajudicialiter duobus modis, altero modo in domini præsen- 1
tia, & altero eo absente, sed coram notario & testibus, & postea tradatur instrumentum directo domino. 2

ARTICLE XIX.

Si le seigneur direct, son receueur ou commis a receu particulierement son cens d'aucuns particuliers tenanciers des heritages mouuans de la censiue, à vn seul & mesme cens, pourrant n'est fondict cens diuise, sinon qu'autrement il ait expressement accordé la diuision de fondict cens.

SVM IN GLO. ART. XIX.

Ius commune huic non esse contrarium. Reputat quæque utilissime an vni pluribus emphiteotis, uno non soluente, tota res maneat in commissum

Si directus dominus acceperit à particularibus emphiteotis particulares solutiones, quæ debentur ratione eorum ius ceperit, ex eo non intelligitur consensisse, quamquam ignorauerit quòd de iure fuerit expresse concordatum 1

Ista conclusio concordat cum dicto Bartoli ubi limitat prius communis, quod probet ex pluribus fratribus em- 2
phiteotis vnus solus cessauerit solvere canonem seu censum, restet tenebitur in communi illum gl. in l. communi dividendo. an principalis gl. magna, in verbo, contendebat. si communi dividendo, quam refert & sequitur D. Ias. in l. 2. col. 4. C. de iure emph. Et ergo videremus quod ex exceptione partis solutionis indivisibilitatis dividendo, pars tantum non solutionis caderet in communionem. Dicitur tamen de mente Iasonis videtur dubitare, dum vult quod si ex pluribus emphiteotis vnus cessauerit ratione, tota res remaneat commissa. Sed ibi per ea quæ dicit idem Ias. in l. 2. col. 133. versi. quæritur cessat, &c. & plus sic. col. 4. versi. nam ratio videtur item tenere, &c. C. de iure emph. In quibus locis vult, quod ex pluribus emphiteotis, qui omnes habuerant ab eodem patre, quilibet sit obligatus ad canonem tantum pro sua rata. Nam mortis operis actiones actiuæ & passiuæ dividuntur ratione legis Romæ citatis C. de hæred. actio. & mentio fit de credito contra nostro, vel ista obligatio soluendi est **dividua: & sic cùm quilibet hæredũ sit dominus partis fundi sibi pertinentis**, & pro illa tantum parte tenebitur obligatus, videtur quòd portio eius tantùm quæ non soluta, remaneat cõmissa. Nec obstat quod dicit D. Ias. in d. col. 133. quod si fuerit emphiteota omnes erat in solidum obligatus, quod ex facto hæredum non potest conditio obligationis tam stricta reddi non immutata. Nam manifestum est emphiteotæ reparationes tantum partem, & in dubio quilibet præsumitur, ut petet. l. pro hærede. Et ex his potest limitandam doctrinam D. Ias. vbi procedat in pluribus emphiteotis indivisibiliter positis quæ tenentem emphiteoseos acceperunt. Nam tunc cessatio partis, tollit totum retentionem, cum quilibet est dominus partis totæ, & quilibet pro tota parte teneatur habere & cessatio vnius tollit vnam partem dictam & culpam vnius domini facit partis: certe non videtur quod eo casu vno cessante, tota res cedat in commissum.

ARTICLE XX.

Le droit de retenue ou prelation de chose feodale ou censiuiere est cessible par le seigneur feodal ou direct: combien que autremẽt soit en retraict lignager, ou len ne peult retraire si n'est pour soy, & non pour autre.

SVM. IN GLO. ART XX.

2 *Rationem confectus limis affert, si quæ etiam res, in qualibus annexa sint, labatur, & nu* 3.
4 *Ius retentionis per cessionem, vel contractum tantum introitum non transmittit* 5
6 *An ius retinendi in re communi prælatio domino directo competens cedi possit, vel non & videtur hic tractat*

Ius retractus vel prælationis in re feudali vel emphiteotica à directo domino cedi potest vel non? controvertitur, in 1
qua tacitus personam non egreditur.

In tex. in verb. *est cessible.*

Ratio est, quia transmitti potest, & regula est quod quæ sunt transmissibilia, sunt cessibilia. l. explorandi. 2
ff. de admin. tut. Bar. in l. mulier. §. ex alle. ff. de iure dot. Vtrum ista regula sit vera. D. Ias. in l. 2. §. 2. et
tu aduerte. ff. de oper. nou. nunc. dicit, quòd negatiue tantum. arg. in contrarium procedit, scilicet quod
est transmissibile, non est cessibile, sed non econtra. Et in materia quod ius retinendi 3
tertius propria authoritate, item ius expellendi incontinenti, item ius retinendi in re vendita [illegible]
tam cedi possint: Et an liceat mihi conuocare conuictos & amicos ad me videndum. item quod de ta-

cultate quam habet proximior redimendi rem alienatam, quòd illa non possit cedi, vide Paul.de Castr.vbi limitat consil. 1.in 2.vol.& de omnibus prædictis vide Ias.in d.§.fi.col.2.versi. secundò noto ex isto text.& 4 de ista redemptione proximioris,col.3.versi.item circa istam materiam, &c.ff.de oper. no. nun. Et nota q talis redẽptio non cõpetit de iure,sed tantũ ex forma statuti vel cõsuetudinis,iuxta c. cõstitutus. de in integ.resti.& ita sentit D.Ias.ibi,& sic in hoc consuetudo concordat cum iure communi inquantum loquitur 5 de proximiore quòd cedere non possit. Et D.Ias.ibidem allegando Paul.de Cast.dicit quòd in d. consil. per eum corruptè allegato culpa impressoris:quia est consilium primum in 2.vol.quòd Paul.loquitur etiam ibi de pacto de retrouendendo,vtrum ab eo qui habet ius redimendi cedi possit,& concludit quòd sic.ego addo Barba.consil.51.col.17.in 1.vol. Circa materiam huius consuetudinis, quæ vult quòd ius prælationis competens directo domino,de quo in l.fi.C.de iure emph.cedi possit:non parua resultat difficultas, vtrum idem sit de iure communi.primò videtur dicendum quòd sic: quia iura extraiudicialia cedi possunt: vt per regulam & exempla declarat D.Ias.in l.1.§.fi.col.2.versi.secundò nota ex isto tex.ff.de ope.no nun. Et facit regula,de qua per Bar.in l.si mulier.§.ex asse.ff.de iure dot.& per eundem in l.si minoris.col.2.versi.sed tũc in statu.ff.de autho.tut.vbi dicit quòd quę sunt transmissibilia,sunt cessibilia. Et licet D.Ias.in d.§.fi.col.3. versi.tu aduerte.dicat istud fundamentum non esse verum,quia regula procedit negatiuè,videlicet,quòd nõ est transmissibile non est cessibile,& non econtra:vt probat, dando tres instantias: tamen sustinendo Bart. dico,quòd argumentum est bonum,quando à communiter accidentibus concludit.gl.in l.neque naturales. C.de proba.vbi Bal.sed à communiter accidentibus transmussibilia sunt cessibilia. ergo, &c. Item pro ista opinione facit decisio Paul.de Cast.consil.1.in 2.vol.vbi tenet in fi. quòd proximior qui habet ius retractãdi rem alienatam,potest illud ius cedere,quando nulli alii sunt proximi vel consortes,quibus tale ius competit.tamen ego dubito de illa decisione:quia Cy.Bal.& Ang.in l.ad officium.C. communi dui. tenent simpliciter quòd tale ius cedi non possit.eos citat & sequitur D Ias.in d §.fi col 3 versi.item circa istam materiam.& faciunt ea quæ dicam concludendo in hoc difficili dubio.Accedat pro ista opinione quòd ius prælationis cedi possit quod dicit Bar.in d.l.si minoris.col.2.versi.ex quo nota. vbi notat quòd licet restitutio in integrum sit ius competens minori,tamen illud cedi potest. Ad hoc videtur posse respondere: Minor eo ipso quòd læsus est, habet ius petendi restitutionem in integrum, iam ex ipsa læsione causatum: & sic istud ius cedere potest, sicut in spẽ iuris quærẽdi quis donare potest.l.spẽ. C.de don. Sed ius prælationis non acquiritur directo domino,nisi rem alienatam habere voluerit,vt bene probat tex.in d.l.fi.C.de iure emph. Si ergo eam alteri cedat,non dicitur eam velle habere:& sic non habet locũ dispositio fauorabilis.d.l.fi. Et ista ratione iuncta sequenti arbitror quòd tale ius cedi non possit. Nam tex.in l.fi. vult q emphiteota possit vẽdere cui voluerit,nisi fiat de pertonis prohibitis:& si esset in facultate domini cedendi ius suum alteri,electio quæ est apud venditorem redderetur illusoria:cõsiderauit igitur d.l.fi.q directus dominus præferretur, si rem pro se habere vellet,non vt alteri multo venditore gratificaretur. Et ista ratio ab aliis intacta concludit quòd tale beneficium prælationis dicatur personalissimum:& sic personam domini egredi non possit:iuxta legem,quia tale.ff.sol.mat. Et pro ista opinione,quæ mihi videtur vera,facit, quia ius prælationis est datum directo domino, quæ ratio domini cessat in tertio habente causam ab ipso, sicut & ius retractionis est datum sub qualitate proximitatis. Ideo cedi non potest non habenti illam qualitatem. Post hæc scripta reperi D.Guyd.Papæ.sua quæst.411.fol.167.qui idem tenet,licet non adeò ample declaret: Si dominus vellet alteri gratificari,posset rem emere,& alteri vendere,aut ius dominii directi in alium transferre,& tradere ius prælationis si esset in tempore permisso,iuxta ea quæ D.Ias.dicit de vsufructuario in d.§.fi.col. versic.secundò noto. Ab his tamen cautelis viris bonis est abstinendum,ne dum gratificantur viro mortali, deo æterno displiceatur: & diceretur committi fraus, si ex proposito vt iusto emptori res auferretur directus dominus,altera ipsarum cautelarum vteretur.

ARTICLE XXI.

Celuy qui a recongneu tenir aucun heritage en censiue, & promis payer ledict cens tant qu'il sera tenancier dudict heritage, est tenu payer ledict cens, poẽ qu'il y dise n'en estre tenancier, iusques il nomme le nouueau tenancier dudict heritage.

SVM. IN GLO. ART. XXI.

2 *Ratio redditur.*

3 *An & quando dominus præsentus nunc dominus præsumatur: & quid in hac præsumptionis specie, remissiuè. & nu.4.5.& 6.*

7 *Quando recognitio simplex recognoscenti præiudicet, multis aptisque distinctionibus explicat. & nu.8.9.& 10.*

11 *Qualis hîc nominatio esse debeat pulchrè ostendit. & nu.12.13.& 14.*

15 *Continuatio ad proximum titulum.*

1 *Qui recognouit rem in censum, & soluere promisit, non excusatur à solutione, si asserat se non tenere, donec nouum emphiteotam nominauerit.*

2 Ista consuetudo potest habere duplicem rationem. Prima, quia qui olim possedit, hodie præsumitur possidere:tamen quia gl.in l fiue possidetis.distinguit hoc verum,quando agitur de commodo possessoris secus si agatur de incommodo,vt hic:de qua quæstione plenè dixi suprà,in tit.*des prescriptions*.art.2.ideo melior est secunda ratio,quia qui olim confessus fuit se vtilem dominum,præsumitur adhuc dominus vtilis.

Et vtrum

Et vtrum ille qui probauit dominium de præterito, hodie præsumatur dominus:Felynus dicit quòd materia est vtilis & subtilis in c.scribebam.colum.fina.de præsumpt.& ibi concludit quòd sic, quando quis probat de dominio de præterito per veras probationes. si autem tantùm probet per confessionem partis,tunc inclinat quod non sequatur præsumptio:quia confessio in præiudicium confitentis strictè intelligi debet:& sic tantum probat,quantum loquitur.& non est fienda extensio de præterito ad præsens. Et nota in practica quod non sufficeret quòd probares dominium de præterito, nisi allegès dominium etiam de præsenti: quia quotiens insurgit aliqua præsumptio,non prodest, nisi allegetur. Ita dominus Ias. in l. eum quid.in secunda lectura.column.6.versicu.septimò adde.glos.in l.certum.ff si certum petatur. Et in materia præsumptionum quando ex præterito præsumatur in præsens.vide Fely.in dicto c.scribebam.de præsumpt.

In tex.in verb. *reconnoissance.*

Quæro, vtrum simplex recognitio præiudicet recognoscenti & confitenti. Istæ recognitiones fiunt in causa status, puta quia ego confiteor me hominem alterius domini quotiens[illegible] dum,vtrum ista recognitio & confessio præiudicabit mihi & hæredibus meis? dic secundum Bar.in l.generaliter.col.1.versic.quædam confessio tendit.C.de non nu.pec. Quòd quando confessio tendit ad obligandum aliquem obligatione personali, nisi sit inserta causa, non obligat:& ideo quia agitur in casu nostro de obligando personam,simplex recognitio sine causa non obligaret:& ideo Bal.dicit in l.liberos.C. de liber. ca[illegible].quod simplici voluntate quis non potest se facere hominem alicuius Idem Bal. & cæteri in l transactione matris.C.de transactio. Secus est si quis constitueret se hominem alicuius pacto, transactione,vel stipulatione:& tunc si talis obligatio afficiat filios, vide plenè dominum Iacobum de sancto Georgio,in libro feudorum,in titulo de homagiis.colum.2.versic.aliquando fit homagium alia ratione.& sequenti col. Aliquando recognitio seu confessio emanat ad constituẽdum ius in re, & tunc valet & obligat, etiam sine causa.Ita Bartolus in dicta l.generaliter.colum.1.versic.quandoque tendit ad parandum præiudicium super iure reali C.de non nu.pec.Idem vult Bartolus in l.cum talis.colum.1.in fi C de[illegible] ibidem in apostil. in verbo, quia non potest iudic. in fine. vbi notat quòd si confiteor & recognosco aliquam rem censualem,& teneri de censu eo,nihil præiudico.allegat B.I.in l si certis annis.C de[illegible] in l. censualis.vbi etiam Bald. C.de dona.Ias.in dicta l.si certis annis.in fin. refert & sequitur Bald.quòd cõfitendo rem esse censualem,statim præiudico mihi in iure census. Quæro, quid si confiteor fundum meum esse tuum vel illum tenere à te in emphiteosim,vel censum,quum esset liber, vtrum talis confessio mihi præiudicet? dicite quòd ex tali confessione non perdo dominium,tamen statur cõfessioni meæ,donec probem veritatem & consequenter errorem. Ita Bartolus in dicta l.cum falsa.vbi etiam dominus Ias. remissiuè loquens.C.de iur.& fact.igno. idem Ias.in l.2.colum.84.versic.sextodecimò quæro.C.de iure emphiteotic. videtur distinguere inter scientem & ignorantem,allegando quòd ita Bar. videtur distinguere in l.si rem aliquam.ff.de acqui.pos. Et ibi etiam tradit de eo qui confitetur rem esse censualem. Et re vera est quid ridiculum venire contra propriam confessionem.authentic.contra[illegible] propriam.C.de non nu.pec.quia verba ligant homines, taurorum cornua funes: debet igitur homo esse discretus in loquẽdo: quoniam ex loquela nimis effusa potest damnum pati. Ita nos docet textus in l.fina. C.de dot.promis.ne dum quis nimis effuso sermone vtitur,in promptum incidat periculum.& certè Cato moralissimus dixit: Virtutem primam esse puta compescere linguam. Proximus ille deo est,qui scit ratione tacere. & l.expressa.ff. de regul.iur.dicit quòd non expressa non nocent.

In tex,in verb. *nomme le nouueau tenancier.*

Vtrum sufficiat sola nominatio? consuetudo videtur velle quòd sic: & credo esse verum,si nominatus cõfiteatur:sed si negauerit,dominus directus non tenetur credere simplici dicto emphiteotæ:per ea quæ superius dixi,quæ notat Bartolus in l. non solum.§.mo[illegible] de[illegible] communi. Nam ubi volo aliquid consequi ex mea denuntiatione,debeo fidem facere de denuntiatis. Potest etiam dominus aduertere si ille in quem fa[illegible] is qui semel est descriptus in castro,non excusatur à solutione co[illegible] si in crem[illegible] do. Et in simili dicit Paulus de Castr.in l.placet.in fi.C.de sacrosanct.eccles. quòd ille qui alienat in ecclesiam,tenetur adhuc soluere collectas, cum ab eis ecclesia sit exempta. Et[illegible] mos patriæ Pedemontanæ, qui vendunt prædia eccles. de mense nam possessor tenetur cõ[illegible] collectas quia domini Pedemontani nil habeant tranquillitatem cum[illegible] pro allodialibus tamen nunquam vidi quòd subditi pro bonis eorum dominis alienatis fuerunt collectati. Et quod omnia potuerunt præscribere talem libertatem in bonis rusticalibus, determinat dominus Iacobus de sancto Georgio.in tractatu feudorum,in tit. de homagiis.col.pen.versi. item quia dixi suprà nobiles teneri contribuere.hunc articulum plenius vide declaratum in titulo 17.*des prescriptions*.art.fina. numero 3. Et sicut in hac consuetudine ille qui non possidet debet nominare possessorem, vt eatur solutionem census:ita conuentus actione reali qui alieno nomine possidet, debet dominum nominare, vt eatur iudicium. text.vbi Bart.& doct.in l.2.C.vbi in rem actio.& de materia plenè Panormi.& cæteros in c. quoniam frequenter.§. alius. vt lite non contest. & per ista est expeditus vtilis titulus emphiteoticus & feudum in multis fraternisant,vt per dominum Ias. in l.1.circa princip. C.de iure emphiteotico. ideo subiicitur titulus.

T

Do. Aymo. gloss. in consue. Aluer.

¶DES FIEFZ.

TIT. XXII.

ARTICLE I.

TOutes & quãtes fois qu'vn fief noble est ouuert par alienation, trespas, ou autre mutation de seigneur feodal ou vassal, le seigneur feodal peult par puissance de fief entrer en sondict fief, & le mettre en sa main, soit qu'il ait iustice sur iceluy, ou non.

SVM. IN GLO. ART. I.

2 *Ad tituli introductionem tredecim feudorum diuisiones succinctè narrat, usque ad num.15.*
16 *Vtrum ab episcopo concesso castro laico in feudum, appellatio ab eodem episcopo interposita deuoluatur ad metropolitanum. & num.17.*
18 *An princeps in temporalibus intentionem fundatam habeat.*
19 *Quid sit feudum nobile, minus nobile, mediocriter nobile, & burgense. & nu.20.21.22. & 23.*
24 *Quando iure committatur feudum.*
25 *Quomodo uerbum, alienation, hîc accipiatur. & nu.26. & 27.*
28 *Ex conuentione uel natura feudi succedit dominus in feudum.*
29 *Quare dominus hîc possit feudum occupare.*
30 *Intra quod tempus inuestituram petatur: & quæ causa excuset non petentem. & nu.31. & 32.*
33 *Quid domino probandum sit in causa priuationis feudi. & nu.34. & 35.*
36 *Consuetudine tamen petens inuestituram feudo non priuatur.*

1 *Quotiens feudum nobile est apertum per alienationem, mortem aut mutationem domini feudalis., aut uassali, dominus feudi petens habere possessionem feudi, siue habeat tarisationem, siue non.*

In tex. in verb. *fief noble.*

2 Quod feudum dicatur nobile, & quod ignobile, pro intelligentia diuisionis & differentiæ feudorum, vide dominum Iacobum de sancto Georgio, in libro feud. in verbo, in feudum. vbi tradit tredecim diuisio-
3 nes feudorum. Prima quædam sunt regalia seu habentia annexam dignitatem, quædam non. Secunda,
4 quædam dicuntur simplicia & recta, quædam conditionata & pactionata ad certum seruitium. Quæ dican-
5 tur feuda conditionata vel simplicia vltra D. Iacob. vide Decium consil. 136. col. 1. in primo volu. Ter-
tia, quædam dicuntur antiqua, quædam paterna, quædam noua. Quæ dicantur feuda antiqua, & quæ noua,
6 vltra dominum Iaco. vide Decium consil. 53. col. 1. & 2. in primo volumine. Quarta, quædam habent
propriam feudi naturam, quædam non. Quę feuda dicantur non habere propriam feudi naturam, vltra do-
minum Iaco. vide Decium consil. 193. col. 2. versi. præterea. & col. 3. versic. non obstat fundament im & ibi
traditur de clausula adiecta in inuestitura: & cui dederit, de qua est tex. in c. vnico, de feu. non hab. prop. feu.
7 nat. Quinta, quædã sunt masculina, quædã fœminina. Nota q licet regulariter fœmina non succedat in feu
do, nisi de eis sit facta expressa mentio in inuestitura, quinque rationibus, per Chassaneum, in loco proximè
allegando post Innocentium tractatis: tamen ab quando etiam quòd de fœminis inuestitura non caueret, ipsæ succe-
dunt, vt est communis vsus in Gallia: de quo vsu tam in ducatibus quàm comitatibus plenè tradit Chassa-
neus in rubrica de feud. §. 5. versicalo, decimosextò videndum est. fol. 112. Et quando veniant fœminæ, tam
beneficio inuestituræ, quam consuetudinis, plene tradit dominus Iacobus de sancto Georgio compatriota
meus, in tractatu inuestitura feudali, in verbo, & fœminis. Franc. Curtius in suo tractatu feudorum, in tertia parte
principali Decii consil. 32. colum. 1. & consil. 38. colum. 3. item consil. 85. in primo volumine. Et quando in-
certa dicit pro masculis & fœminis, vti in instantibus masculis fœminæ admittantur, est text. ad literam
8 quæstionis, in authentica de eo qui sibi & hæredi mat. tead. accepe. tradit Dec. consil. 139. colum. 1. & seq. in 1. vol.
9 Sexta, quædã sunt realia, quædã personalia, quædam personalis sum. Septima, quædã sunt ligia, quædã nõ.
10 Octaua, quædam sunt nobilia, quædam ignobilia, seu burgentia. Nona, quæda sunt annualia, quædã perpetua.
11 Decima, quædam sunt transmissibilia, quædam non. Vndecima, quædam sunt diuisibilia, quædam non. Duo-
12 decima, quædam sunt transitura ad omnes hæredes, quædam non. Tredecima, quædam sunt secularia,
13 quædam ecclesiastica. Et quæ dicantur feuda secularia. & quæ ecclesiastica, vide Dec. cons. 76. col. 1. in 1. vol.
14 vltra D. Iacob. per quem allegatum. Et eodem modo dicitur quod recipitur a principe secular. ecclesiast. cum,
15 a prælato ecclesiæ, vt declarat in dicta Ioannes de S. Georg. Nunc formo quæstionem satis vtilem. Episcopus
16 concessit laico in feudum vnum castrum & villam: clarum est quòd prima cognitio tam in ciuilibus, quàm
in criminalibus quantumcunque atrocibus, spectat vassalo inuestito cum mero & mixto imperio, ac omnimo-
da iurisdictione: plenè D. Iac. in lib. feud. in verb. cum mero & mixto imperio. Bal. in l. 1. ff. de rerum di-
17 uis. quæsti. 43. Item clarum est quòd prima appellatio deuoluitur ab ordinario ad episcopum, tanquam
proximum superiorem: dubium est probabile de secunda appellatione, an deuoluatur ad metropolitanum
episcopi seu ad Papam, an verò ad principem temporalem, puta ad regem. In hac Gallia omnes ap-
pellationes iudicum ecclesiasticorum in rebus prophanis deuoluuntur ad parlamenta in Gallia transal-
pina, & sic in Pedemontio contrarium obseruatur. Quæritur nunc quid iuris? vera est conclusio Pa-
normitani, in capit. 2. in fine. de delic. puer. dum dicit, quòd si episcopus recognoscat regem respectu
eorum

eorum de quibus laicum inuestiuit, erit appellandum ad regem, seu eius parlamenta: aut non recognoscit, &
tunc appellatur ad proximum superiorem ipsius episcopi ecclesiasticum, seu ad papam. doctrinam Panorm.
refert, sed verbis obscurioribus quam ipse Panor. loquatur, Dec. in c. cæterum, col. 3. versi. quid autem in ap
pellatione in causa feudi. de iud. Ista quæstio dependet ab alia, vtrum rex vel alius dominus tẽporalis habeat 18
intentionem fundatam super bonis temporalibus ecclesiæ. Et breuiter dicendum est, aut episcopus habuit
in feudum bona temporalia à principe laico, & tũc ecclesia tenetur dictum principem recognoscere, & isto
casu esset appellandum ad principem laicum: aut fuerunt simpliciter & absolutè bona tẽporalia donata ec-
clesiæ, & tunc non est locus recognitioni, & consequenter appellationes deuoluuntur ad superiorem eccle-
siasticum. Istam distinctionem tradit Panor. in c. venies. col. 1. de accu. eam refert & sequitur D. Iac. in d. lib.
feud. in verbo, in feudum. col. quinta. versiculo, addo nobis. Ex præmissis ego colligo rationem differen-
tiæ inter Citramontanos & Pedemontanos: nam episcopi in hac Gallia omnes recognoscunt regem, vt au-
dio, & ideo nimirum si ad eum appellatur. Episcopi autem Pedemontani nullo modo recognoscũt ducem: 19
in Sabaudia verò aliqui tantùm recognoscunt. Et in proposito consuetudinis feudum dicitur nobile,
quando Papa, Cæsar vel rex concedit in feudum ducatum, marchionatum, vel comitatum. Ista enim feuda,
quia habent dignitatem annexam, sunt nobilitatem. Minus nobile est quando dux, marchio vel co- 20
mes infeudat aliqui. Mediocriter est quando habentes feudum à duce, marchione vel comite, subinfeu- 21
dant alteri. Non nobile seu burgense dicitur quando conceditur à minimis valuasoribus: quia etiam ru- 22
stici possunt infeudare, dummodo habeant rerum suarum administrationem. Et in proposito dicit Bal. 23
in prælu. feud. quòd feudum antiquum nobilitat nouum, aut non: quia nobilitas non nascitur in occulto.
Prædicta declarat D. Iac. de S. Georg. in loco prædallegato. versicu. octaua diuisio col. 4. Et in materia con-
suetudinis, licet dicat rex *fief noble*s. gratia frequentioris vsus: tamen est intelligenda in quocunque feudo,
quia militat eadem ratio. In text. in verb. *par alienation.*

De iure communi feudum aperitur & deuoluitur domino quando alienatur eo inconsulto. tex. in c. im- 24
perialem. in princip. in tit. de prohibita feudi alie. per Federic. Et alienatio dicitur omnis actus per quem 25
dominium transferatur. l. 1. C. de fundo dota. Et ita procedit hic terminus alienatio, in hac materia: quia im-
pediuntur omnes contractus in quibus non intenditur transferri, etiam hypotheca, quando creditorem trans-
ferat feudi possessio. Et in generali hipotheca non venit feudum. Ista omnia tradit D. Iac. de S. Georg. 26
in lib. feud. in verb. & cum pacto de non alienando. col. 1. Et ibi habes quando vassalus possit compro- 27
mittere vel transigere de feudo. In text. in verb. *trespas.*

Quando dominus succedat in feudo vel emphiteosi: sunt considerandæ verba inuestituræ & vtrũ sit feu 28
dum nouum vel antiquum, quia feuda quædam sunt realia, & quædam personalia, vt prædixi.

In tex. in verb. *ou autre mutation de seigneur feodal & vassal.*

Vult consuetudo quòd per mortem domini feudi aut per mortem vassali præstetur homagium domino 29
feudi: vt patet infrà, arti. 6. Et talis præstatio homagii est impeditiua aduocationis possessionis, quæ fuit cõ
cessa, vt stimuletur vassalus ad præstandum homagium & fidelitatem. Et infra quantum tempus de iure 30
communi inuestitura sit petenda: dic quòd infra annum & diem. c. imperialem. §. præterea si quis maior. in
titu. de prohibita feudi alie. per Feder. D. Iac. in lib. feu. in verbo, quæ eadem inuestitura præstatur. fide. col. 8. versic.
item quæritur vos fatis. & col. 14. in versicu vos concludit. Notate tamen perpetuo, quòd hæres vassa-
li excusatur, si non petierit renuntiationem inuestituræ infra tempus, quando ignorabat feudum: & sic 31
ad effectum priuationis requiritur scientia. D. Iac. in prædicto verb. col. 11. versic. vnum tamen notetis. Et in
dubio quando successit in locum alterius, præsumitur ignorantia l. cum in alterius. ff. de reg. iur. Et quod 32
dicitur in feudo habet locum in emphiteosi, saltem vt detur restitutio in integrum. Ex clausula generali, si
quæ minuta causa, iuxta gl. Bar. & Ias. & doct. in l. 2. C. de iure emph. Et vt dominus possit priuare vas- 33
sallum feudo ex causa non petendi inuestituram intra tempus debet attendere & perpendere Primo, si
successor in feudo sit hæres attendam. & eius qualitatem: & de ista materia præfatus Socinus, quid sit hæres &
hæres patris. Tertio, potuit mortem patris, & quemadmodum ex qualitate & multo tempore præcurrere
potuit immixtionem. Nam licet dicatur dominum rerum hæreditatarum [illegible] 34
tamen quoad onera hæreditaria finitus non dicitur hæres, [illegible]
in verbo prællegato col 9 versi. aduertite tamen. Notate tamen quod [illegible] 35
lum quamcunque petat inuesturã infra annum & diem quas vide amplectendas per D. Iac. in loco præ-
dicto col. 1. versi. nunc dicendum est quæ sint causæ. Redeamus ad casum [illegible] 36
gium non priuatur sed directus dominus capiet possessionem feudi. [illegible]
ter dies, secundum formam huius consuetudinis, & sequentiam, & durabit ista potestas tædialis, donec vas-
talus præstiterit fidelitatem & homagium.

ARTICLE II.

Et peult ledict seigneur feodal si bon luy semble par cõforte main du seigneur iusticier, en la iustice duquel est ledict fief, ou d'vn superieur, faire assener iustice-luy fief à la confortation & conseruation de son droit & mainmise.

SVM. IN GLO. ART. II.

2 *An hîc in decreti iudicis confirmatione citatio partis necessaria sit. & nu.3. & 4.*
5 *Dominus ne teneatur quis in re sua impetretur, quæ pacto ei concessa fuit. & nu.6. & 8. & 9. & 1*
Dum tacet dominus, siue ante, siue post ad[illegible] possessionem rei feudalis, potest [illegible] confirmationem petere pro maiori 1
securitate suæ manus appositionis.

2 Circa iſtam conſuetudinem moueo notabilem difficultatem intactam: Vtrum in iſta confirmatione ma-
ni ſimilis quæ dominus impetrat a ſuperiore, requiratur partis citatio: videtur quod ſic, quia ad omnem
3 actum in quo pars læsa poteſt, eſt citanda: i. nam ita dicas procedam, de vnoquoque epiſcopo. Item
nemo exemplo Si dominus velit capere poſſeſſionem rei feudi, vel directi proprio authoritate, quia emp-
tor eſt exemplo: Si dominus velit capere poſſeſſionem rei feudi vel directi proprio authoritate, quia emp-
tor eſt exemplo: Si dominus velit capere poſſeſſionem rei feudi vel directi proprio authoritate, quia emp-
tecta cellarii ad vocationem canonis, poteſt & ſine parte citata: ergo vero dictam poſſeſſionem petat authori-
tate iudicis, exigitur pars citata. iuxta gl. Inſt. & ibi Bart. in verbo, repellere C. de iure emp. tamen in ca-
in propoſito teneat oppoſitum quia ſtatuta contra naturalem æquitatem introducta non debent
non citata gl. eſt nota. in l. reculare. in princip. & ibi Bar. ff. ad Trebel. eam ſequitur D. Iaſ. in l. ne quoquā.
§ vlt. decretum. col. 1. verſ. tertia differentia eſt. ff. de off. procons. & lega. & reſpondendo ad textum in con-
trarium ad auctis, ad primum dico quod ex confirmatione illa eis pars non læditur, quia poſſunt illi ad quos
mum capere poſſeſſionem propria auctoritate, decretum ſuperioris admittere, vt patet per ea quæ notata ſunt
retro, & non vt pars tenuit & pars tutiorem faciendo debitor non recuperat rem eadem facultate, ac ſi decretū
4 **interpoſitum non eſſet. Et** hæc nulla erit hic dubitatio, & per conſequens ceſſet mortuum. Quod ex eo clam
dat ius, hoc quod ſuper petitione directi dominus declarari rem communem, erat rei de ea bonitati-
tua, quæ requirit partis citatio ſaepe dicens in decreto communiter allegato, de quo hæc omnia ſtudioſe quæritur. Ita do-
Iaſ. hoc ipſum allegato, non conſtituit dare contra minorem diligentiam & decretum, quod ad citationem, &
5 eſt lex in Cod. vol. 1. vb. Bar. C. de ſent. & interlo. omn. iudic. Dubitatur in propoſito an poteſt de alia no-
talis quæſtione: An ius poſſidendi aliquam rem, tranſeat cum morte in heredes? Et circa hoc ſunt
Titio, vel ſimiliter loquitur, aut Titius ſe iactabit quod in
beatus in re alia poſſeſſa, & cogit. Et tam ad agentem, quam ad citatione & diffamatione: & ſi hoc
agere ſuper metari Titio perpetuum ſilentium iuxta formam l. Et tam Cod. legē & nunc & inde pro
6 cuius de cæteris, & non poſſit ſuperueniendo is qui tacuit, & compleuerit. Secundo videat poſſeſſor con
poſſeſſionem iactationem, aut forte iuſta tantum tacuit, dominus tamen in dicta rei poſſeſſionem, aut hæredes ſuos,
ea cuia poterit petere declarationem iuris ſui coram iudice, citato eo, vel his de quorum dominio dubitatur, cum cla-
ſula, quod compareant in ſua intereſſe putauerant & probandi ſe iuſtificare, quod deſiderabit rē ad eum per-
tinere, vel nihil in ea re eidem competere, & talis ſententia præiudicat citato, etiam ſi non comparuerant de-
cet. vel eſt Pau. de Caſtr. in l. C. de ordi. cogn. Bar. ibi. §. vtrum autem ſi vicinus capet pulchre Dec.
7 conſil. 15. col. 3. verſi. præterea confirmatio. 3. vel Imol. in conſequentia declarat. Hinc poteſt peti tam in
actione poſſeſſoria, quam in reiuindicatione. Exemplum in actione perſonali tradit Felin. in capitulum. co-
Hoſtiā de reſcrip. Quæritur pro impetrato iudex poteſt declarari nullum in aliquo non teneri: & ſito caſu
poſſeſſorio, vel petitorio delicti, fiet declaratio nullo petitorio. Si autem talis declaratio petatur in petitorio vel
poſſeſſorio ſi quæritur de delicto, fiet declaratio nullo petitorio. Si autem talis declaratio petatur in petitorio vel
8 poſſeſſorio ſi quæritur de delicto, fiet declaratio nullo petitorio. Si autem talis declaratio petatur in petitorio vel
9 **perius notata. Idem dicit Fely. in c. olim. col. 1. & 2. de reſcrip. allegat Inno. & alios in c. fi. de eo qui mitti. in**
poſſeſſ. Quod credo verum, niſi illa abſentia eſſet affectata vt euitaret iudicium: quia actus affectati non
uerit remedium legis diffamari. C. de inge. & manu. tunc quia nihil petit niſi quòd pars agat, aut ei
10 **te, ei ſilentium imponatur. Et** hæc ſunt dicta ſuper quarto notabili. Quæritur ſecundo, ſi reus dum de re citatus fuit
quartò noto. de proba. vbi dicta ſunt, quæ ſequuntur ſi actor poſtea petat ſe iuſtificare, quod ſic, & ſic ſequitur ſolidum con-
uentionalem, tunc petitio principalis reſtituitur. Et ſic ſequuntur ſi reus dum de re citatus fuit
uentionali pronuntiatur, hoc eſt, intentionem actoris ſecundi probatam, vel non, & ſequenter primam
actorem qui ſuſtinet partes rei abſoluendum, vel condemnandum.

ARTICLE III.

Le ſeigneur feodal ne peult faire les fruictz ſiens, ſi n'eſt qu'il y ait ſaiſie & em
pechement deuement ſignifiez audict vaſſal.

SVM. IN GLO. ART. III.

2 *... communare communi ... ſolam ante ... me. 3. & 4.*

3 *... non facit ... S ...*

2 In propoſito ... ſuper petitorio ... cum pendere certo tempore & de ... reſtitutione veniant fructus ſpectantes ... dem ratio reſtitutionem fructuum vt ... men ante litem motam ... 2. verſi. ſecundo quæro C. de ... fructus a die ... ſuperueniunt ... ſoluta ſtatim effectus ... 3 ... ſua ſtatim effectus ... ſuperueniunt ... ſoluta ſtatim effectus ... ſuperueniunt ... ſoluta ſtatim effectus ... ſuperueniunt ... ſoluta

coqui. & similes. Item & ministri iustitiæ, puta præsides vel collaterales: & de his loquitur dominus Iac. di-
12 cta col. 1 versi. secunda species iuramenti. Aliqui & tertio faciunt fidelitatem ratione habitationis, quia habitant in territorio & iurisdictione alicuius domini, & ad istam omnes tenentur etiam quòd nihil à domino teneant vel possideant: & istam notate, quia rustici sæpe contradicunt. De ista loquitur D. Iac. col. 2. ver-
13 sic tertia species iuramenti. Quæro, quid si aliquis possideat aliqua bona immobilia in iurisdictione alicuius domini, tamen ipse non habitat in dicta iurisdictione, vtrum teneatur præstare iuramentum fidelitatis? D. Iac. dicta col. 2. versi. est & alia species iuramenti citat aliquas tenditas, & non paruæ authoritatis, qui dicunt quod sic: tamen ipse dicit se contrarium fuisse contrarium. Istam quæstionem notate, quia frequenter potest contingere in ista quæstione. Iudicio meo est amplectenda media iuris prudentia, & sic media via: & dicendum sic: aut quis habet in iurisdictione domini domum & bona immobilia, & tãcnet pro maiori parte temporis habitet in alia iurisdictione, tamen quia est in facultate sua habitandi domum suam in iurisdictione domini, eam aliquãdo per se vel familiam habitat, dicerem eum teneri ad fidelitatem: quia verum est quod habet habitationem paratam ad eam recipiendum ad beneplacitum. Et quilibet potest habere plura domicilia. l. ab imputio ff. ad municip. Sed si tantùm haberet bona immobilia rustica & nõ domum, trãsirem cum opinione domini Iacobini.

In text. in verb. *ou que le vassal sẽ soit mis en son deuoir.*

14 Quæro quæ sint ea quæ vasallus debet domino facere. text. in c. 1. in titul. de for. fid. dicit, quòd sex. inclu-
15 menti, totum, honestum, vtile, facile, & possibile. Quomodo sint intelligenda illa verba, & de eorum effectu, ne sim vltra propositum prolixior, te remitto ad dominum Iacob. in loco præallegato, col. 4. versi. sed videndum est de effectu istorum verborum. & habes materiam bene explicatam.

ARTICLE V.

Mais pendant lesdictz quarante iours, à iceulx compter du iour de ladicte saisie & signification d'icelle donnez au vassal, pour faire ledict fief, ledict seigneur feodal ne fait les fruictz siens.

SVM IN GLO. ART. V.

2 *Quando unius inclusio sit alterius exclusio.*

1 *Ista est declaratio præcedentis consuetudinis, quæ implicitè idem vult quòd ista: quia in præcedenti dictum fuit quod dominus fructus lucratur post dies quadraginta, ergo antè non.*

2 Quia vnius inclusio alterius est exclusio. l. cum prætor. ff. de iudi. & ib. gl. dicit, quod in vno conceditur, in alijs negatur. l. maritus. C. de procur. Et intelligo istam regulam veram, nisi sit eadem ratio in prohibitis & permissis, secundum gl. ibi in fin. & de materia vide Paul. de Castr. in dicta l. cum prætor ample Felyn. c. nónne. de præsumpt.

ARTICLE VI.

Et est tenu iceluy vassal qui aura faict l'hommage, & baillé le serment de fidelité dedans quarante iours apres ledict hommage faict, bailler audict seigneur feodal la nommée & denombrement.

SVM. IN GLO. ART. VI.

2 *Ratio consuetudinis redditur.*
3 *Quando vasallus debeat res feudales indicare*
4 *Explicatio aeremm, denombrement, & nommée.*
5 *Vndecim quæstiones circa recognitionis materiam recenset remissiue. & sequentib.*

1 *Vasallus post factum homagium tenetur infra dies quadraginta tradere directo domino nomen suum cum nominatione rerum feudalium, earum numero & finibus.*

2 Ratio consuetudinis est, quia is qui confitetur se esse vasallum tenetur dominum certificare pro quibus rebus fecit homagium: alias eius confessio esset incerta & obscura. Ita in specie dixit Bal. allegando Azonẽ
3 in l. contractus. C. de fi instru. & tex. in l certum. in princ. ff. de confess. Et pro plena intelligentia, vtrum vasallus teneatur indicare domino res feudales. item instrumenta & titulos exhibere, procedam exclusiuè, & dico: Aut vasallus negat se feudatarium vel emphiteotam, & tunc ad neutrum prædictorum tenetur sitamen communicatu de mendacio, & quod dicens se tenere feudum vel emphiteosim negauerit, reddet se dignum priuatione feudi vel emphiteosis. Aut confitetur, vt in casu præsentis consuetudinis, & tunc tenetur ad indicandum & exhibendum. Excutiatur tamen certis modis. De dicto principali & excutationibus, vide ad fauorabilitatem dominum Iacobum de sancto Georgio, in libro feudorum, in verbo, dictique vasall. prom. recogn. dict. feud. specifice. particulariter, & distincte colam. texta. verticolo, quid dicendum. pro conclusione de qua supra allegat Hostien. in titulo de feud. 9 quibus modis. verticulo, quid si vasallus. Et quia dicitur in hac consuetudine quod vasallus tenetur tradere domino nomen, & numerum: Ita verba aliud non important, nisi quod vasallus tenetur de feudo vel emphiteosi earum recognitionem facere per expressiõ proprij nominis & cognominis, situationis, & quotę rerum subiectarum, & earũ confinibus iuxta dicta
5 iurisconsulti in forma. in prin. ff. de centu. Item quia ista materia recognitionum est frequẽs, & plene tractata per do-

per Do. Iacob. in parte prælegati, formabo tantùm quæstiones vtiles & meo iudicio aliam breuitatis
gratia. Et primo quæro vtrum dicens se non teneri recognoscere vasallum vel emphiteotam sit audiendus? de quo dicit Iac. Do. Iacobinus in præallegato, in principio. Secundo quæro vtrum negligens 6
dominus possit præscribere vasallum emphiteotæ quod recognoscat sub pœna priuationis feudi vel emphiteosis? quod sic, idem author, col. 4. versi. sed quæritur de alia specialis & quotidiana quæstione.
Tertio quæro vtrum concessio confessionis facta tali tempore, vt dictum est, & recognitio castro, vel tenimento 8
gnitarum, etiam idem author, col. 1. existimando quæro de pluribus & quotidianis quæstionibus. Quarto 9
quæro, si reperiatur recognitum ista alio modo quam est vsitatum fieri, vt est dicere, dans tibi recognitionibus, vtrum valeat. Et ligne, & dicta tabella apparet, posse fieri, ponere ea, & valere actum, & tenere
mature error eadem author, col. 5. versi. notanter dicit. Et tu quæris quod fiat nova recognitio dicendans ab anti quis, detracta cautela, & cleas: Titius non fuit ausus, vt alter ita, et forma & tenore alterius quam in
uestitura vel recognitione, recepit tantum per tales notarios & bene data fonte recognouit. Ibi alia 10
nova forma, quæ sequatur. Quinto quæro, si aliquis recognoscat se tenere in feudum vel emphiteosim
aliquo domino rem aliquam, quam nec ipse nec antecessores eius vnquam recognouerant, vtrum præiudicet
filio & heredibus suis, ac bene vtrum cautam ab eodem author, col. 8 versi. subsequenter est quærendum. Et
ibi concludit, a it recognitio est facta per errorem, vel importunitatem, & non præiudicat ei ponte & exer
tacientia, & tanquam. Et allegantibus errorem, incumbit onus probandi, vt ibi per eum in illis verbis: edocto de
errore. Idem in ponte recognoscente tenet & ample declarat Card. Benedictus in rep. c. Raynutius in verbo,
& vxorem nomine Ade. decis. 175. nu. 444. & sequentibus, vbi amplius etiam si recognoscens dicat quod
recognouit tãm certo scientio secundum quod antecessores tui consueuerant, vbi plene per eam tractan
tem materiam recognitionum. Sextò quæro, an recognitio facta per aliquem vni domino recipienti pro 11
se & consortibus absentibus, præiudicet confitenti respectu absentium? quod sic idem author col. 8 versicu.
iuxta præmissa dubitatur. Septimo quæro de effectu verborum, confiteor me tenere rem talem a domi
no tali: dicit quod idem important ac si dicerem, confiteor rem recognitam esse illius domini, et recognosco, & constituo me tenere & possidere eius nomine. & important talia verba traslationem dominii. idem 12
author in d. versi. iuxta præmissa dubitatur. col. 9. in princi. Octauò quæro, si vasallus recognoscat se dum 13
non domino, an præiudicet vero domino? dicas quòd si id faciat scienter, est priuandus feudo: idem author,
col. 8. versi. dubitatur etiam. & col. 9. versi. aduerte tamen. Nonò quæro, si confiteor me esse hominem a- 14
licuius domini sine causa, an mihi præiudicem idem author, col. 9 versi. sed quid si quis sine causa. Decimo 15
quæro, quid iuris quando præstiti certum ecclesiæ, vel recognouerim prælato, iure, an si ecclesiæ sit
acquisitum ius dominij dicti quod ea per errorem, an vero ex certa scientia. idem author, col. versi. primo
et sunt notata per Bal. & versicu. quid si ego. Vndecimo quæro si vasallus teneatur recognoscere partem 16
tantum quam tenet, an totam quam tenet cum tali directo domino, vel & alias quæ
solent esse de pertinentijs terrarum idem author, col. 9 versi. vltimo quæro. Et ibi tractatur, an per quas dica- 17
tur dominus respecta vniuersi. item & respecta rerum particularium.

ARTICLE VII.

Et par faulte de ce lesdictz quarante iours passez, iceluy seigneur feodal peult saisir ledict fief & fruictz d'iceluy.

1 Diligente vasallo implere quæ in præcedenti consuetudine continentur per quadraginta dies post in
uesturam, dominus tenetur facere latinam in re & fructibus

ARTICLE VIII.

Toutefois en ce cas ledict seigneur feodal ne fait pas les fruictz siens, comme il fait par la saisie à faulte de fief non faict.

SVMMA. IN GLO. ART. VIII.

Ratio affertur.

1 *In casu huius consuetudinis non facit fructus suos dominus directus ante tempus præfixum fidelitatis.*
2 Ratio est, quia est maior contemptus in primo casu, quam in secundo, & pœna debet compensari delicto.

ARTICLE IX.

Le vassal est tenu aduouer ou desaduouer le fief dont est requis: & n'est tenu le seigneur feodal monstrer au vassal: mais est tenu le vassal sen enquerir, si bon luy semble.

SVMMA. IN GLO ART. IX.

2 *Explicatio consuetudinis declaratur.*

1 *Vasallus requisitus, tenetur confiteri vel negare rem esse feudalem, & directus dominus non tenetur aliqua ratione ei ostendere concessionem sui iuris, quia habet veritatem rei aliter per aduersarium posse probari.*

De ista materia plene scripti, videlicet qualiter vasallus tenetur recognoscere, item vel
vel emphiteota. & de pœna negantis, in titulo, *des emphiteoses* articu. 6. incipien. & generaliter. Ideo in hac

peto saluo de pœna negãtis tam rem feudalem,quàm emphiteoticam:vide plenè Do.Iaco. de sancto Geor. in lib.feu in verbo,dictique vassali promiserunt nõ committere felloniam.col.9.versiculo , vndecima causa. Dec.in c.cæterum.col.10.versi. quintò Abbas.de iudi. Et ibi declarat an feudatarius propter mendacium priuetur feudo ipso iure,an media declaratoria.

ARTICLE X.

Si le vassal est nouueau tenancier,il peult faire foy & hommage à celuy qui le somme de ce faire pour sauuer les fruictz, & proteſter de ne faire faulx aduеu, si le fief se trouuoit tenu d'ailleurs.

SVM. IN GLO. ART. X.

2 *Consuetudinis notanda restrictio.*

1 *Vassalus ad euitandum priuationem fructuum potest primo requirenti facere fidelitatem , cum protestatione quòd habeatur pro non facta,si apparebit de uero domino feudi.*

2 Dura videtur hæc consuetudo quòd credatur ei qui de iure suo non ostendit , quando vassalus ignorat dominum feudi:& ideo arbitror quòd hoc procedat quando vassalus habet pro certo quòd res est feudalis, sed ignorat dominum:sed si ignoraret qualitatem rei,eo casu non videtur quod debeat credere simplici verbo asserentis se dominum , per ea quæ tradunt Bar.Ias.& doc.in l.non solùm.§.morte.ff.de ope.no nun.in materia interpellationis vt aliquid consequar:quia tunc requiritur demonstratio iuris,vel instrumenti:aliàs quis non tenetur credere simplici assertioni hominis , maximè cùm talis assertio habeat iuris præsumptionem contra se,per quam omnia præsumuntur libera.l.altius.C.de seruit.Et in feudo , est glo.in l.si cuius.C. de vsufru.

ARTICLE XI.

Laquelle proteſtation faicte comme dict est , luy sauuera la commise dudict fief,s'il estoit trouué d'autruy fief.

SVM. IN GLO. ART. XI.

2 *Quid hìc protestatio operetur.*
3 *Conuenire iuri hanc consuetudinem.& nu.4.*

1 *Protestatio,de qua in præcedenti consuetudine,præseruat uassalum protestantem à pœna commissi.*

2 Nota quòd talis potestatio præseruaret nouum vassalum & ignorantem verum dominum:aliàs si sciret,diceretur in dolo & fraude vassalus , quia interuerteret possessionem feudi , & diceretur non facere iustitiam domino:imo iniustitiam,& sic committeret felloniam. Ita Do.Iaco.in lib.feu.in verbo,dictique vassali promiserũt non committere felloniam.col.6.versi.septima causa priuationis,&c. Et idem in verbo dictique vassali pro.recogn.dictũ feudũ.col.9.versi. aduertite tamen.vbi dicit vassalũ priuandũ ratione ingrat.tud.iis.

In tex.in verbo,*la commise dudict fief.*

3 Est notandum quòd licet vassalus sit dispensatus in aliquibus , puta de alienando inconsulto domino , in reliquis tamen iura seruanda iura feudorum.tex.est in c.1.de feu non ha prop.feudi na in vsi.feu. & patet quia committitur feudum quando fit fidelitas alteri quàm vero domino,omissa protestatione:& ideo si vas
4 salus in his in quibus non est dispensatus committat felloniam,perdit feudum. Et vt plenè scias ex quibus causis feudum amittatur,vide plenè Do.Iaco.de sancto Geor.in lib.feu.in dicto verbo,dictique vass pro-mi.non commi.felonia. vbi eminerat viginti sex causas dignas feudi priuatione:& plenè infrà dicã art.18.

ARTICLE XII.

Neantmoins sera tenue la foy & hommage pour pure & simple quant au seigneur feodal auquel elle aura esté faicte,s'il n'appert d'autre seigneur feodal.

SVMMAR. IN GLOS. ART. XII.

2 *Consuetudinis interpretatio.*

1 *Si non appareat de alio domino feudali,fidelitas præstita habetur pro pura & simplici.*

2 Vult dicere consuetudo quòd quando fit fidelitas domino requirenti,quòd illa intelligitur simplex & pura:quia non apparet ex tenore antecedentis interlutur quòd feudum sit aliter conditionatum vel pactionatum,nec obnoxium ad aliquod seruitium, nisi ad ea quæ debentur ex natura puri & simplicis feudi. Feudum enim recipit pacta & conditiones quas partes apponunt.Et si illæ non conueniant naturæ feudali,non tamen definit esse feudum,sed dicitur feudum non habens propriam feudi naturam.c.1.de feud.non habet. prop.feu.natu.in vsib.feud.

ARTICLE XIII.

Le vassal qui desaduoue expressément le seigneur,ne peult sauuer la commise de la chose feodale soubz vmbre de ladicte protestation,qui n'a lieu ne vigueur,si n'est quant à ceulx qui confessent & font le fief.

Vassalus negans rem feudalem perdit feudum, nec releuat protestatio, de qua suprà, quæ tantùm prodest confitenti rem esse feudalem. 1

Protestatio prædicta non releuat negantem feudum , sed tantùm confitentem & facientem fidelitatem. 2 De pœna negantis dixi suprà articulo 9. & plenius in titulo,*des emphet*, in articulo 6. quando per negationem quis perdat beneficia legis.

ARTICLE XIIII.

Le vassal ne peult charger le fief d'aucun cens ou prestation annuelle, n'autre seruitude ou charge sans le consentemẽt dudict seigneur feodal : & quand le fait, ledict seigneur peult faire tout reuoquer, & retourner au premier estat & deu.

SVMMAR. IN GLO. ART. XIIII.

2 *An hæc consuetudo iure communi procedat.& nu.3.*
4 *Quid differat hìc emphiteosis à feudo.*

Vassalus non potest grauare feudum aliquo onere uel seruitute sine consensu domini: & si faciat,poterit dominus omnia 1 *reduci facere in pristinum & debitum statum.*

Ista consuetudo tollit facultatem vassalo imponendi seruitutem in re feudali . Quæro quid de iure communi,vtrum vassalus possit sine consensu domini imponere seruitutem in re feudali vel emphiteota? de vassalo habes tex.quòd sic,in c.1.de inuest.de re.alie.fac.de emphiteota habes glo.in l.3.ff.de seruit.titulo gene. Aduerte tamen quia talis impositio seruitutis tantùm durabit quandiu res feudalis erit apud vassalum & emphiteotam:quia resoluto iure datoris,resoluitur ius acceptoris.Et si aliquo modo per viam commissi res reuertatur ad dominos,seruitus erit extincta ipso iure.Ita declarat Do Ias.tam in vassalo quàm emphiteota,in l.fi.col.134.versi.octauò quæro.C.de iure.emphi. secus esset si res reuerteretur ad dominum iure priuato, puta quia heres succederet vassalo:nam tunc teneretur approbare factum vassali. Ita declarat Do.Iaco. de sancto Geor.in lib.feudo.in verbo dictique vassalum & eorum hæredes & successores col.3.in vers. .vlterius est quærendum. Hæc consuetudo loquitur de feudo.est alia quæ loquitur de emphiteosi in 3 tit.hoc emphiteoticarticulo 4.in verbo [illegible] est differentia quia in emphiteosi perditur & confiscatur,& non in feudo:vt patet in sequenti consuetudine.

ARTICLE XV.

Et audict cas le vassal ne confisque ledict fief,ne la surcharge.

Per impositionem oneris vel seruitutis non inducitur commissum nec confiscatio , tam in principali, 1 quàm in accessoriis.

ARTICLE XVI.

Gens d'eglise, communautez, colleges, luminiers, confreres, & autres semblables, qui au prouffit de leur eglise , communautez & colleges acquierent ou à eulx aduiénent par mortaille,cõfiscation, dedication ou autrement heritages tenuz en fief , peuuent estre contraincts par leurs seigneurs feodaulx , quand bon leur semble,à vuider dedans an & iour leurs mains de la chose ainsi acquise,à cõpter du iour du commandement de ce faire:& à faulte d'y obeir,pourront lesdictz seigneurs feodaulx lesdictz iour & an passez , iouyr desdictz heritages , & faire les fruictz leurs, iusques à ce que lesdictz heritages soyent alienez à personnes capables.

SVMMA. IN GLO. ART. XVI.

Explicatio alìò remittit.

Ecclesiæ ecclesiastice,sindici, patroni collegiorum,& similes acquirentes nomine suarum ecclesiarum uel uniuersitatum, 1 *possunt compelli per dominum directum [illegible] & eorum, computato tempore à die interpellationis [illegible] cto tempore elapso,domini faciunt fructus suos usquequo res distracte fuerunt.*

Ista consuetudo fuit interpretata supra in titulo *aes emphiteoses*. [illegible] differt ab ista,saluo quòd illa loquitur in emphiteosi,hæc in feudo.

ARTICLE XVII.

Quand il y a mutation de personne en fief , soit du seigneur feodal ou vassal par quelque moyen que ce soit,le vassal n'est tenu payer aucun droit ou charge audict seigneur feodal pour raison de ladicte mutation dudict fief,sinon qu'il appaire du contraire.

per illum tex.dicit Sali.in l.propter insidias.C.qui accu.non pos. quòd si pater dubitat ne filius patiatur accusationem criminis læsæ maiestatis,cautela est,quòd eum præsentet superiori,& obtinebit filius indulgentiam,ne pater filium occidere videatur.Et licet Fely.in c.1.col.2. versi.limita quòd non habet locum.de offi.deleg.& Deci.ibi col.5.simpliciter transeat cum dicto Sali. Ego adduco rationem decisionis. Nam is qui reuelat,obtinet gratiam.tex.in l.quisquis.in fi.C.ad l.Iul.maiesta. Si igitur pater id faciat,videtur filius fecisse:quia pater & filius cententur eadem persona l.fi C. de impu.& lasciu.libr. & ibi dicitur per doctores,quia patris censetur vox filii.Contra prædicta,quòd reuelans non debeat consequi gratiam,facit deci. Bar.in l.idem si.§.si tibi.in fi.ff.de condi.ob.turp.cau.vbi dicit quòd stante statuto quòd præmium detur reuelanti occisorem, quòd tale præmium non debitur conscio homicidii & participi criminis. Si igitur non datur participi, ergo multo minus principali malefactori. Pro solutione dicas, quòd decisio Bar.non procedit in reuelante tractatum proditionis vel mortis contra principem, aut rem publicam propter publicam vtilitatem. Et istam limitationem ad Bar.tradit Fely.in c.1.in 2.col.de offi deleg. vbi dat exemplum de reuelante tractatum de morte summi pontificis. Quartò quando vasallus vasalli offendit maiorẽ dominum. Quintò quando vasallus copulauit amicitiam cum inimicis domini, seu cum eis fecit confederationem: declara tamen hoc procedere quando vasallus faceret talem amicitiam in damnum vel iniuriam domini: quia alio modo contrahere amicitias non est de genere prohibitorum, imo est virtuosum.l. latæ culpæ.§.amicos.ff. de verbo.signi.imo hoc sapit præceptum diuinum, vbi dicit facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et ideo quando dominus vult priuare vasallum, non sufficit quòd probet eum copulasse amicitiam cum inimicis suis, nisi probet quòd id fecit in damnum & iniuriam suam, vt aduersarius redderetur potentior. Ratio est,quia in dubio est capienda præsumptio, no adhæret.ex.ad.in.l.meretrices.ff.de [illegible] Vnde dicit & tenet do.Ias. in l.si non sortem.§. libertus.col.1.ff.de condi.inde. Et nota istum casum, quia plures tangere potest. Nam ego ex tali occasione iniustas passus sum molestias, & vique ad relegationem, [illegible] testimonius fuit suggestum me cum inimicis regis illo tempore colloquium [illegible] & vlteriùs si vera fuisset, erat carnenda præsumptio alia quam quod quidquam [illegible] maximè quia agebatur treuga inter potentatus,quæ continebat articulum quod debeat [illegible] conuertam ac si esset pax Non propterea desero quin [illegible] Tamen me [illegible] & infestis me separarent, vel potius eam, non ex dicto,sed ex [illegible] patria me exulem facerem. Deo duce, spero cum bona gratia regiæ maiestatis, [illegible] & liberationem ab hac [illegible] quòd [illegible] federationem fecit in domini damnum vel iniuriam: [illegible] Et ex tam proposito nec [illegible] excidetur a priuatione feudi. Idem est si [illegible] mod.feud.amitt.per tex. in l.nouissime.ff.quòd fals.tuto. Et istud contingit nunc sæpius in partibus Pedemontanis,vbi regia maiestas tenet medietatem Pedemontis,& aduersarii aliam medietatem. Et quandoque pars regia [illegible] & cogit plures nobiles ad faciendum fidelitatem, qui si vellent resistere,exponerent [illegible] & mortis certe exponerent [illegible] in imperialibus. Redeundo ad principale, dicit [illegible] quando vasallus occidit fratrem [illegible] vel nili præditorie. Et ibi [illegible] domino, intelige quando non fecit [illegible] quando est [illegible] re iudicis. Octauò quando vasallus reuelat [illegible] salus reuelauit animo damnificandi dominum secundum [illegible] trimentum & onus probandi quod non reuelauit animo [illegible] peram reuelandi & tunc cessat præsumptio, de qua in [illegible] cubuit cum vxore domini, vel cognouerit [illegible] inferiorem, vel fecerit eam filia domini, vel cum [illegible] pte, vel cum nurus.hæc omnia probantur in tex. & [illegible] & in c.1.§.rursus.in tit.quæ sit prima causa beneficii amitt. Et [illegible] Quid si vxor alias domini stupraret, & quid si consuetudinem [illegible] in publica.& quid si eam domina tantum [illegible] Dum dicitur quod vasallus [illegible] clarat Decius in rubrica de iudi. [illegible] possit dici in oculo. Se tenendum [illegible] dum eum dictum tamen Deci. [illegible] toria ad literam, arguitur & probatur [illegible] verbo, in plis rebus ff. de a.l.t. Et generalis consuetudo [illegible] etiam oscula & tu.pe.latus,per quos dominus [illegible]

8

11

14

15

16

Do. Aymo. gloss. in consue. Aluer.

SVMMA. IN GLO. ART. XVII.

2 *Consuetudinis intellectus.*
3 *An habeat locum in mutatione,quæ fit per rei alienationem.& nu.4.*
5 *Pacta in feudis esse obseruanda.*

1 *Per mutationem quancunque domini directi uel uassali nihil est soluendum pro inuestitura,nisi sint pacta in cõtrarium.*

In tex.in verbo,*mutation de personne.*

2 Ista mutatio potest contingere multiplici respectu,aliquando per mortem directi domini,aliquando per mortem vassali.Et occurente altero ex his casibus, est petenda inuestitura infra annum & diem, vt superius declaraui. Et isto casu indubitatum est quòd pro inuestitura nihil solui debet,quia feudum est gratiosa concessio,gaudium tribuens capienti. Et sicut a principio feudum debet esse gratuitum, ita semper debet retinere naturam suam. Sed dubium est, quid iuris quando feudum alienatur, vtrum sit soluendum laudimium,vt fit in emphiteosi? de consuetudine hîc dicitur quòd non: quia dicit consuetudo per quancunque mutationem,& sic comprehendit omnem mutationem: quia qui totum dicit nihil excludit. & istud apertè dicit infrà cõsuetudo 21.incipiens,*& ne peult.* De iure communi Do.Ias.in l.fi.col.11.versi. item adde ad prædicta.C.de iure emphi.allegat. Bal.in c.quæ in ecclesiarum. de constit col.17. dicentem quòd quando renuntiatio feudi fit in persona filiorum, non debet solui laudimium, nisi feudum esset iam ad ecclesiam reuersum & incorporatum: quia ista non est noua acquisitio. vult ergo Bal. quòd si alienatio fieret in extraneum,quod deberetur laudimium Sed in oppositum reperio Præpo.in titulo.quo tempo.mil.inuesti.pete. de.col.2. qui dicit, quod quando petitur renouatio inuestituræ, nihil solui debet verum est quòd dictum Præpo.intelligi potest quando petitur renouatio ob mortem domini vel vassali: & dictum Bal.quando petitur renouatio propter alienationem.In partibus Pedemontanis princeps solitus erat capere pro alienatione feudi de duodecim solidis, duos de pretio, & sæpe faciebat gratiam de dimidia, secundum qualitatem personarum.Et sic in hoc dubio seruabis communem obseruantiam patriæ:quia illa est obscuritatis optima interpres.l.si de interpretatione.ff. de legi.&l.minime.eodem titulo.

In tex.in verbo,*sinon qu'il appaire du contraire.*

5 Nota quia in feudis sunt obseruanda pacta etiam contraria naturæ feudali.c.1.de feu.non hab.prop.feu. natu. Amplè Do.Iaco.in li.feu.in verbo,& cũ pacto q̃ de ipso feudo possint ipsi vassali inuestiti testari, &c.

ARTICLE XVIII.

La chose feodale ne se confisque au proufit du seigneur feodal si n'est en deux cas:l'vn par felonnie,l'autre par faulx adueu.

SVM. IN GLO. ART. XVIII.

2 *Quid dicatur felonia.*
3 *Quatuor casus,quibus priuatur feudo uassalus.& nu.4.5.6.& 7.*
8 *Quintus est si amicitiam uassalus cum inimico domini contrahat: quod quomodo intelligendum sit, pulchrè ostendit. & nu.9.& 10.*
11 *Additur & sextus septimus & octauus.& nu.12 13.& 14.*
15 *Nonus uerò est, si uassalus impudicè aliquid egerit cum uxore domini: quod quomodo accipiendum sit, latè explicat. & nu.16.& 17.*
18 *Obuter an per osculum uxor dote priuetur,differit.& nu.19.& 20.*
21 *Mulieri impudicè uuenti nõ esse dandũ curatorem,contra cõmunem sententiam multis rationibus euincit.& nu.22.*
23 *An mulier impudica bonis priuetur parafernalibus,sicut dote.*
24 *Vtrum eadem incarcerari possit.*
25 *Quæ in muliere impudica statuuntur,an in nupta locum habeant.& nu.26.& 27.*
28 *An uidua adultera dote priuetur & nu.29,30.31.& 32.*
33 *Vltra iam dictos nouem casus,septendecim breuiter recitat,quibus uassalus priuatur feudo.& nu sequentib.*

1 *Confiscatio feudi duobus tantùm casibus locum sibi uendicat:quando committitur felonia,aut negatur feudum.*

In tex.in verbo,*par felonnie.*

2 Quæro vnde dicatur felonia?dicitur à felle:quia omnis qui committit feloniam id facit ex cõtemptu aut ex vindicta: & sic habet malum fel,ex quo ira suscitat: iuxta illud: Pulmo loquitur,fel suscitat iram.vel melius,à fide rupta: quia omnis vassalus committens feloniam dicitur fidem fallere. Quæro ex quibus casibus dicatur felonia committi,& veniat feudum confiscandum? Do. Iaco. de sancto Geor.in lib.feud.in verbo,dictique vassali promiserunt non committere feloniam.enumerat 26. Et quia non omnes habent librum illum sub breuitate eas prestringam Primò dicitur committi quando vassalus alienat feudum sine consensu domini:sed ista tollitur per istam consuetudinem in hac patria. Secundò si vassalus infra annum & diem non petierit inuestituram. Ista etiam non habet locum in hac patria: quia si non faciat infra quadraginta dies,dominus facit sasinam & fructus suos, vsquequo vassalus debito suo satisfecerit. Tertiò quando filius vel domesticus offendit dominum: quia debet vassalus eum consignare domino aut à se separare. Fallit in vxore. Et est in electione vassali aut filium domino exhibere, aut à se separare. Et sic habes quòd quando filius offendit dominum,pater non tenetur præcisè eum domino exhibere.ratio est,quia non debet pater hanc etiam in crimine læsæ maiestatis offerre ad supplicium.l. miles.§. desertorem.ff. de re mil. Et

18 ri in se ipsum ma dulterium. Et per illas rationes nota vnum singulare dictum, quòd sicut mulier propter
a[illegible]terium per nit dotem & donati[illegible]nem propter nuptias, iuxta tex. in l. consentio. C. de repu. imo &
parafernalia iuxta g[illegible]re p[illegible]tatam singulariter ex plerumque. de dona. inter vir. & vxor Do. Ias. in l. 2. col. 2 ver.
adde ad illud de culpa. ff. fol. matri. Ita secundum Bal. in c. tuæ. versi. quid si absque carnali copula. de procu.
vxor propter osculum perdit dotem. illam decisionem non sequitur Decius in d. rubrica. col. 2. per vnam
rationem equidem bonam. quoniam iura loquentia de priuatione dotis loquantur de adulterio. & eadem
est minus: imo etiam si tantæ essent efficaciæ, adhuc iura loquentia de priuatione in vno casu, non extende-
rentur ad alios casus habentes eandem rationem. Vltra iura quæ Decius allegat, est tex. ad literam in §. cum
igitur. ad alios casus habentes eandem rationem. Vltra iura quæ Decius allegat, est tex. ad literam in §. cum
igitur. in verbo, nec est lex quæ hoc dicat. in authen. de non eli. secundo nub. & per illum tex. plures quæstio-
nes decidit Do. Ias. in l. quod te. col. 12. versiculo, ego in primis addo alia similia. ff. si cert. pet. Et aliam
19 p[illegible]deram q[illegible]estionem de vidua adulterante, an perdat dotem, in l. 2. col. 2. versiculo, amplia & teneas pe-
20 tuo cor[illegible]dit[illegible]m[illegible]t Vltra rationem Dec. quod vxor propter osculum & turpem lu[illegible]m non lu[illegible] pri-
uanda dote, adduco aliam ab e[illegible]ntactam. Nam tunc demum habet locum per a priuationis, quando ver
conuincitur de adulterio vere, aut per actus adeo propinquos, quòd faciunt violentam probationem: secus
si ex præsumptionibus, vt esset in casu osculi, vel turpis lusus: ita reperio in additione ad Ias. in verbo, si mu-
lier. in l. 2. col. 2. ff. solu. mat. quæ allegat consilium Petri de Ancha. 409. Et per quas præsumptiones adulte-
21 rium probari potest, vide plene Chassa. in rubrica *des droitz* versiculo, sed quomodo. fo. 156. Postquam
hic cadit materia pœnæ quæ infligitur vassalo luxurioso, operæpretium est videre de pœnis dominæ luxu-
riantis, quæ de facto dici potest patrivnum de duodecim abusibus harum seculi, de quibus per Ciriacum in
titulo *des usures*. in verbo, *sur la grace*. versiculo adnecto de negligentia iudicis. fo. 52. Et ibidem annectit
duodecim abusiones clericorum. Et in primis quæro vtrum mulieri luxuriose viuenti sit dandus curator?
quòd sic concludit Fely. in c. pastoralis. col. 3. versiculo, subdit que. de iudi. Et ibi concludit decisionem ha-
bere locum etiam si sit nupta: & rationem assignat in 4. col. versicul. & adde prædictis. quia mulier impudi-
ca per præsumptionem, quæ non admittit probationem in contrariam, præsumitur prodiga. licet secus sit
in viro luxurioso. Idem tenet Dec. ibi col. 3. versiculo, in fi. glo. Allegant Fely. & Dec. pro eorum principa-
li dicto tex. ff. de curat. in per glo. in d. c. pastoralis quæ dicit quòd luxuriosæ mulieri datur curator, per tex. l.
& mulieri. ff. de curatore. Arbitror quod intentio glo. non fuerit dicere inquantum loquitur de luxuriosa
& impudica, vt prætati doctores intelligant. sed de prodiga. Nam ille tex. habet duos intellectus secun-
dum glo. Primus quod loquitur in meretrice cui dandus est curator & secundum istum intellectum
tex. tuncta glo. probat decisionem Fely. & Dec. Secundus intellectus est, quod tex. in principio loquatur
tur in prodigali luxuria, hoc est, dandum curatorem mulieri que luxuriosè viuit, id est, prodigaliter: & ita
intellexit glo. in l. ex damni. in verbo, luxuria. ff. de dam. infec. Et sic non est in consideratione inhonestas
personæ, sed tantùm superflua & immoderata distributio rerum & bonorum. Et iste intellectus videtur
verior, si consideremus quid sit luxuria, quæ nihil aliud est, quàm superflua, inutilis ac stulta rerum di-
spensatio, quæ arguit hominem prodigum & egere curatore: quæ est cauenda. tex. in d. l. ex damni. in
principio. ff. de dam. infec. Ibi, non immoderata cuiusque luxuria is breuiando. Et ideo pulchrè dixit Fran-
ciscus Patritius Senensis, toto 5. titulo 10. fo. 8. in principio. Populus Romanus priuatam luxuriam ita
per odio habuit, publicam autem magnificentiam dilexit. Luxuria enim & auaritia duæ pestes sunt, quæ
(vt ait Titus Liuius vrbes & imperia omnia euertunt. & in proposito dicit verò vocatur a facie veris Ora-
dii. Lux iniustitia magnæ prægas homas. Et quo tex. dum dixit de mulere luxuriosè viuente, non tol-
tellexerit de impudica, patet: quia curator principaliter datur bonis & secundariò personæ. §. ad certum
tempus. iuncta glo. insti. qui pos. da. tu. in testa. sed si diceremus dari curatorem impudicæ & meretrici, esset
oppositum: quia principaliter daretur personæ quia eam constat esse inhonestam. non constat de dis-
sipatione vel dilapidatione bonorum. Nec est bona consequentia: mulier est impudica, ergo dissipatrix &
prodiga. probo sic. Natura nos facit prochuos ad peccandum in vitio libidinis, maximè in adolescentia:
vnde dicit Petrus Paulus Vergerius. Adolescentia hominibus æstuat. ætas media ambitione iactatur: se-
nectus cupiditate auaritiaque contaminatur. Et etiam mulieri dicitur luxuriosior viro. Spec. in titulo de a-
ctore versiculo. sed vtrum masculo. & præcedenti. Sed est [illegible]enim omnino à iure & ab experientia, quæ
est rerum magistra. c. quam sit. de elec. lib. 6. quod in muliere cadat, tam sumptio donationis, [illegible]ex certa
viro cadere non potest: cùm nemo præsumatur iactare suum. l. cum de quadrigario. ff. ad Vellei. Ve-
mulierem esse auarissimam. Nam potius mulier se obligat, quàm aliena det. Item gaill. ad Vellei. Ve-
rius probo sic: meretrices non indigent curatore, quoniam [illegible]de quibus quæstiones quas tactant est una talis de
cub. nam sunt mille, & à iure reprobatæ l. fi. § fi. ff. de actio. & edig. Adeo quod valet argumentum ad
litis. l. vel vnum forum. ff. de pignor. adeo plene de Iatin Lvtuberis. C. de cola. Et ad eas quæ ratio eccidant,
iura non adaptantur. l. nam ad ea. ff. de legat. teste experientia, vt prædixi: rarissimè iuuenes mulieres
damantes, sed proprias propter adulterium meretricantes. Et ideo de eis, vt impudicis, non cogitauit di-
cta lex. Et si mulieri quæ secundum illam intellectum tantum prouidisset impudicis & inhonestus ex qua-
dam præsumptione prodigalitatis, quæ non cadit in matrem & secundum istum intellectum procedit
omnibus mulieribus dissipantibus & prodigantibus bona. quæ prodigalitas potest [illegible]esse in
quàm libidinis. Item ille intellectus confunditur per decisionem Fely. & Dec. in d. c. pastoralis. col. pe-
nultima & fi. dum volunt quod viro luxurioso non sit dandus curator: item nec lusori dicit Dec. d. col. fi.
quoniam non sequitur, est vir inhonestus, ergo prodigus: cùm talis præsumptio negatiua multo magis
22 militet in muliere quam in viro: quam lex reputat sagatiorem & magis auaram. Item dum Fely. dicit
quòd illa præsumptio prodigalitatis in meretrice est adeo potens, quòd non admittit probationem in con-
trarium

trarium: credo Felyn. malè dicere. Primò quia non probat dictum suum lege nec ratione: secundò dictum
suum continuatur optimo fundamento: quotiens lex se fundat super præsumptione, non habet locum, si ve-
ritas sit in contrariam & probatio veritatis semper admittitur Decius est Felyn. in capitulo primo, columna
duodecima, versiculo, & confirmatur. de constitu. Item Dec. post Abbat. dicit capitulo primo, columna
octaua, versiculo quarta conclusio. in fin. ibi, item esset in foro conscientiæ, si [illegible]. de veritate cognitionis. Ex præ-
dictis concludendum minimè videtur & non tanè rationibus, quod dictum bene examinatum fuerit primo in
intellectum glo. ad text. in dicta l. & si mulieri. & consequenter quòd meretrici impudicæ non competat quod
prodigæ, non sit dandus curator ex præsumpta dilapidatione. Item si arguetur prodiga, quod admitteretur
ad probandum contrariam. Et ita tenerem considerando & iudicando quicquid dicant tanti viri, quorum
authoritas est probabilis, & non necessaria. iuxta glo. fin. prima. C. de legi. Quæro mulier impudica per- 23
dit dotem & donationem propter nuptias. l. consentaneum. C. de repu. & ita communes tenentur. Dubium est vtrum
perdat bona parafernalia. glos. in capitulo, plerumque. de dona. inter vi. & vxo. tenet quòd sic. eam refert, &
non impugnat Felyn. in capitulo pastoralis. columna quarta, versic. mulier impudica. de iudi. Idem facit do.
Ias. in l. 2. col. 2. versiculo in ea glo. ibi ff. fol. in primo. Dec. verò in dicto capitulo, pastoralis. columna pe-
nultima, versicu. & nota idem est. [illegible]mas exorditur quæstionem, & sequendo Anto. de Ba. Card. Abbat te-
net oppositum quoniam non est casus ratio in bonis parafernalibus. quia quibus maritus nihil habet, imo nec
administrationem nisi de consensu vxoris & alium core. Item ita priuatio in quæ loquitur [illegible] non
habet locum in parafernalibus. imò non est eadem ratio. etiam. ibi allegat tex. ostensum in penalibus. 24
bus. text. in §. cum igitur. in verbo, nec est lex quæ hoc dicat. in authentic. de non eligen. secun. nub. & dice-
tur per eius in fin. in articulo de vidua adultera. tenentem per. dotem. Ista opinio est verior & æquior. & ideo
tenenda. Et ita [illegible]dictum, etiam mulier impudica possit incarcerari, & ne perdat priuilegium, ac etiam
nouo iure. C. de epis. & cle. quæ prohibet mulierem incarcerari pro causa ciuili & pro criminali [illegible] secundum
formam ibi expressam. de qua per tradit. & ita determinat Bal. [illegible] consentaneum. Quomodo & quando iud.
in vltima col. Bart. in tractatu de carcere. col. secunda. Item regula. [illegible] quæro mulier impudica est ne pri- 25
uanda secundum Baldum dicta l. consentaneum. quem sequitur Felyn. in capitulo, pastoralis. columna tertia, versic.
fallo de dicto eodem de iudi. Vbi ex præmissis infertur ad statutum Bononiæ, quo cauetur quòd mulier inho- 26
neste videns ducatur ad aperiendum quod non habet locum in capta [illegible] meretrices & concubinæ
meretrices non habentes [illegible]. sine etiam matrimoni. Dicit in dicto capitulo, penultima. co-
lumna penultima. versiculo [illegible] quod dictum doctorum & extenditur [illegible] in contrariam. Primo capta
nupta committit adulterium, per dicta gloss. pro capitulo, at literam. adulterium. de iudi. Secundò,
quia non debet consequi priuilegium ex matrimonio quod violauit. argumento. cap. quia frustra. de vir.
Tertio [illegible] tantum [illegible] ratione. C. de [illegible] vel dimi. Decius ibi distinguendo dicit, 27
quod vbi agitur de interesse mariti, ne impedeatur matrimonium, [illegible] tenet. §. primo. ff. de adulte-
rio vbi solum tractatur de præiudicio vxoris. Ex his dictis potest colligi ratio, quia meretrix nupta non po-
test carcerari, nec duci ad lupanar. quia agitur de interesse viri, ne abstrahatur à iuris seruitus. Et ista ra- 28
tione infero vltra doct. quòd marito consentiente posset incarcerari, aut ad lupanar duci: quia tantùm con-
siderator fauor & interesse mariti ergo illi potest renuntiare. l. si quis in conscribendo. C. de pact. Vltam
est de vxore impudica, nunc quæro si vidua, & committat stuprum, an perdat dotem? Paulus de Castro
in consilio & in lectura tenet quod sic quem refert & secutus videtur dominus Ias. in l. secunda, columna se-
cunda. versicula ea lege. ff. solu. matrimon. Et merito ex dictis Bart. in l. penultima. ff. de adulte-
rio quæ dicit quod quis offendatur ex adulterio constante matrimonio. [illegible] ex stupro viduitate durante
te [illegible] Paul. reprehendit Alexand. in l. sororem. C. de his quib. vt indi. dominus Ias. in l. fideicommi-
missum. C. de fideicommiss. dicit illud esse falsum. Felynus in dicto capitulo pastoralis. columna quarta 29
de iudic. bene dicit quod vidua inhonesta desinit esse de domicilio mariti, & consequenter omnia priuilegia
viduitatis concessa. per leges ibi allegatas vbi Sanct. C. de rei. & dona. ante dotem. ibidem. Dec. in dicto capitulo, pa-
storalis. columna vltima. tenetur opinionem Alexand. & bene. Et pro ea tenenda [illegible] fundamenta in dicta bi-
bla. Primum quod pœna priuationis loquens in adultera, non habet locum in viduitate, quæ tantùm stuprum 30
committit. Et in pœnis non etiam extenditur de ratione non. vt extenditur vt plene tradunt Bartol. & dicta
l. si constante. ff. soluto matrimonio. est optimus text. in §. cum igitur. in verbo, nec est lex quæ hoc dicat. de non
eligen. secundum bene. Secundo quia ex fauore. § vltimo. de adulter. in materia odiosa non aliter [illegible]
nupta, & ita per in vidua. Tertio adde vltra dicta doctores, quia licet mulier secundum Bart. [illegible] 31
dicat stuprum durante viduitate, tamen dicit per retentionem, quia maritus [illegible] ante cepit. Item [illegible]
sior est offendio quæ fit durante matrimonio propter incertitudinem liberos, quæ principaliter est in mu-
deratione in adulterio quæ ratio cessat in viduitate, & hoc videtur fundamentum Pauli de Castro per decis. 32
sione Bartol. Decima causa priuationis est [illegible] vallasius [illegible] per tenentem [illegible]
& ibi quando dicatur assaltus. Vndecima causa [illegible] vallasius consentit per tenentem [illegible] 33
feudum per dominum vel latam culpam, & ita vendicat [illegible] commissum. Et sic 34
dictum est in vasallo respectu domini emphiteuta & [illegible] in specie. Dic [illegible]
salus determinauit tenentem [illegible] notabile & magnum [illegible] Et
quòd dominus vel [illegible] tractat. Beatus potest [illegible] per tutorem [illegible] 35
tenentem. Idem tenuit in specie D. Iacobus de Arena quem [illegible] C. de rei. vendi. Tertio [illegible]
dominus vel dominum, & [illegible] cum [illegible] 36
secus si [illegible] vel delictum. Habes etiam [illegible] quando dominus [illegible] 37
pœna indignationis, si vasallus contrahenerit, poterit tenendo priuari. Et quando [illegible]

38 natio importat priuationem beneficiorum. Quartadecima, si vassalus efficiatur clericus, vel ingrediatur
39 religionem, intellige tamen de clerico in sacris, secus si tantùm susceperit ordines minores. Et ibi habes
quod si efficiatur miles Hierosolymitanus. De milite Hierosolymitano memorium vidisse disputatam ma-
teriam per Curti. iuniorem, in tracta. feud. licet non recordor de loco loci, & liber non sit nunc penes me,
ni fallor, concludit quòd est in facultate domini feudi talem militem repellere vel admittere, nec si admittat,
fit miles ignato & ita semel practicam apud Sabaud. ducem in vno milite de comitatu Plozascha in Pede-
40 montio, vnde ego originẽ traxi. Quintadecima quando vassalus amittit dim in prælio, non mortaliter,
41 neque mortitere vulneratum. Sextadecima est si vassalus fuerit in contumacia quod dominus amittat vitam
42 vel recipiat aliquam lætionem in persona vel contameliam. Septimadecima causa est si vassalus sciat ini-
quod magnum periculum imminere domino, & vitro se non offerat ad occurrendum illi periculo cum pos-
sit. Et ita est limitatio ad regulam quod vassalus non tenetur realiter præstare seruitium domino, nisi ab ip-
43 so requisitus. Dum dicitur quod vassalus teneatur realiter exponere periculo domini, si potest, vtrum
istud sit generale in omnibus personis. Bartol. in l. vtrum. ff. de part. dicit quod istud tantum procedit in
personis subiectis, de veritate. vide amplè Felyn. columna secunda. & Decius columna quinta, in capitulo pri-
mo, de offi. delega. Sed restat alia dubitatio, vtrum subditus seu vassalus sciens tractatum conspirationis
44 contra dominum vel rem publicam teneatur manifestare, alias incurrat pœnam l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest?
Bartol. in dicta l. vtrum, tenuit quod sic, plures doctores tenent oppositum, quos referunt Felyn. & Decius
in loco prædicto allegato. & dicunt quod nulla lex cauet quod crimen & occultans puniatur pœna capitis ta-
men tamen ipsi quod opinio Bartol. obtineat in practica. Dec. columna quinta, allegando Bal. voluit
quòd dicta decisio tantùm procedat quando sciens conspirationem habet testes vel probationes: tamẽ ego
credo quod illa limitatio non sit vera, quia non reperitur quòd ille qui reuelat & manifestat teneatur proba-
re reuelata, cum non sit accusator nec tollogator. & minus faciat manifestationem, vt hat processus vel con-
demnatio contra conspirantes sed tantùm vt cauat. facias debito subiectionis, & vt dominus periculum euita-
dat. Et ideo ista necessitas probationum non est in consideratione, cum attendatur quod principaliter agi-
tur l. Iuliis nec etiam si li cert. petat. Et limitata causa limitatum producit effectum. l. in agris. ff. de acquir.
re. domi. Nam ratio manifestationis est, telle Ouidio quod præuisa minus lædere tela solent. Ex præmissis
moleant practica in patria Pedemontana, quod vassalus quando facit fidelitatem promittit domino tuo,
s, iosa, intellexerit aliquid tractari in damnum & præiudicium eius, quòd obuiabit si potent & si non po-
terit, tunc dominum manifestabit. Ex illa enim obligatione non sequitur quod manifestando teneatur pro-
bare, sed tantùm quod manifestabit. Ex illa enim obligatione non sequitur quod manifestando teneatur pro-
bare, sed tantùm quod manifestabit. Promisit enim facere, non tamen tantum de manifestando, non autem de probando cum si in facto
45 lent tractari occulte, & sint difficilimæ probationis. Octodecima causa est, si vassalus impias manus
46 iniecerit in personã domini, vel aliquam grauem vel inhonestam sibi mariam intulerit. Nonadecima est
47 si fecerit, si vassalus fuerit insidiatus vitæ domini gladio, veneno, vel aliter. Vigesima causa est, quando vassa-
lus alienat feudum inequisito domino, & de ista fuit dictum in principio. Et hoc intelligo quando vassalus
processit ad realem traditionem rei feudalis, vel cõstituit eam se tenere & possidere nomine emptoris: quia
48 ex sola contracta non transfertur dominium. l. traditionibus C. de pact. & sic non incidit in pœnam. Vi-
gesimaprima causa est, si vassalus pro causa feudali trina vice citatus non comparuerit, quia dominus post
trinam citationem mittetur in possessionem feudi. Et si vassalus perseuerauerit in contumacia per annum,
dominus poterit eum priuare feudo. Et intelligatis hoc quãdo tres citationes emanarunt per interualla tem
49 porum, nec sufficeret vna pro tribus. Vigesimasecunda est, si vassalus commiserit contra dominum ali-
50 quam ex illis causis, ex quibus donator potest donationem reuocare. Vigesimatertia est, si vassalus com-
miserit contra dominum aliquam ex illis causis, ex quibus potest pater filium exhæredare, de quibus in §.
ciuitas. Nouellarum authen. vt cum de appel. cogno. & habetur in § prædictis autem modis. in capitulo primo. quæ sit
pri. cau. benefi. amitt. & habetur in capitulo fin. de dona. Et vt breuiter perstringas casus ingratitudinis, ex
quibus filius potest exhæredari, nota vtrosequentes. Percutit insidians, accusat male verans. Iniuriæ coitus
defert, non cauet inde: sed prohibet minis. Mulier peccans furor atque capitus, quæ fides propriam sobo-
51 lem remouent hæc. de his habetur in §. fi. instit. de inoffi. testamen. Vigesimaquarta est, si vassalus vocaue-
rit dominum in ius sine venia. Ista opinio non placet domino Iacobo de sancto Georgio, qui allegat pro se
Bald. Et istam opinionem tenent multi allegati per do. Ias. in l. generaliter. columna secunda. ff. de in ius vo-
can. tamen ipse Ias. ibi dicit, quòd intrepidè tenet opinionem contrariam, & conatur respondere motiuis fa-
ctis in oppositum. Et ad euitandam disputationem conferem vassalo quòd veniam impetraret, quia in du-
bius opinionibus tutior pars est eligenda. Viget magis ista causa est, si vassalus eleuauerit manũ vt perce-
52 teret dominum, licet eum non percusserit. Istam non tenet dominus Iacob. quia pro leui iniuria non est vas-
salus priuandus feudo. Innuit ergo dominus Iaco. quòd si dedisset alapam, fuisset iniuria grauis, & digna pri-
uatione feudi. Et licet ipso hoc non dicat; ego tamen id probo authoritate Bald. in capitulo primo. §. iniu-
ria in principio de pace tenã. vbi dicit, quòd si quis daret alapam potestati, posset potestas eum facere fur
cis suspendi: quanto magis si daret domino feudi, maximè habenti iurisdictionem super ipso vassalo?
Et vt perfectius intelligatur hæc materia quam declaret dominus Iacobus de sancto Georgio, refrico in
dubium vtrum eleuatio manus contra dominum feudi dicatur grauis iniuria. Et in hoc putarem distin-
guendum: Si vassalus tantùm eleuauit manum vt percuteret sine armis, tamen statim eum pœnituit
& retrahit manum tunc talis iniuria non dicitur grauis. & digna feudi priuatione. textus est ad literam in
capitulo primo, §. si vero. de capi. qui curiam vendit. in vsibus feudorum. & ibi glos. in verbo, non ad-
mittit. dicit, quia forte pœnituit: tamen tenetur vassalus actione iniuriarum, & hoc modo puto procedere
dictum domini Iacob. Aut eleuauit manum vt percuteret, sed fuit impeditus per tertium, & per eum non
stetit

stetit quin percusserit: & isto casu puto quòd sit idem ac si percussisset, postquam processit ad actus pro-
pinquos, & per eum non stetit. Istud probo per bonum text. in l. is qui cum telo. C. ad l. Cor. de sicca. vbi is
qui cum telo ad hoc cum intendit occidere, tamen impedit is non potuit occidere, punitur ac si hominem
occidisset. Quia in istis atrocibus potius attenditur affectus, licet non sequatur effectus, quando est processum ad
actus exteriores. Felyn. ample in capitulo primo, de præsump. & in tracta. quando puniatur conatus: & sic
postquam is qui voluit occidere punitur ac si occidisset: ita qui voluit dare alapam, ac si dedisset, quando
per eum non stetit. Et si dixeris sola eleuatio non sapit crimen graue, id verum est si fiat contra priuatum: sed
secus si contra dominum vel officialem: vt in exemplo Bal. ibi, propter qualitatem personæ receditur à re-
gulis communibus. Vigesimasexta est si vassalus efficiatur surdus, mutus, vel aliter imperfectus: ista ta- 53
men non est felonia, quia vassalus culpa caret. Et ista declaratio non est passim vera: & ideo si casus eueni-
ret, recurre ad notata in capitulo primo, §. fin in titulo, episcop. vel abba. & in capitulo, vnico, in titulo, an
surdus, mutus, vel aliter imperfectus. Notate dd. ibi in hac materia quòd licet regulariter in omni actu 54
sufficiant duo testes. l. vbi numerus. ff de testi. tamen ad probandum quòd aliquis commiserit feloniam ad
effectum priuationis feudi, requiruntur quinque integræ famæ & opinionis. text. ad literam in capitu. vni-
co, in fine. in titulo quot sunt testes accepti ad probandum. Et licet in dubio testes præsumantur idonei, non
tamen tantæ famæ & æstimationis vt requiruntur in hac priuilegiata probatione: & ideo bonus aduocatus de-
bet articulare quòd quinque testes producti sunt integræ famæ & opinionis. Hanc practicam multùm com-
mendat dominus Iacob. in loco prædicto allegato, col. decimaquinta, versi. nunc quæro quot testes requirantur.

Ibi etiam ponit an dominus in libello teneatur specificare locũ & tempus feloniæ commissæ. Et co- 55
lumna decimasexta versiculo nunc. ponit cui applicetur feudum quando vassalus illud amittit propter del- 56
ictum suum. Et ibidem columna decimasexta, versiculo, sed hodie. dicit quòd in feudo succedunt agnati
in infinitum: licet antiquitus feudalia dicerent vsque ad septimum gradum. Et ibidem columna decima- 57
octaua, versic. videamus nunc generaliter. ponit quando in materia feudali delictum patris nocet filius.

Item ibidem columna decimanona, versic. ecce. quòd magis communis opinio est quòd confiscatis bo- 58
nis non intelligitur feudum confiscatum, hoc est vt transeat ad dominum: sed bene transit ad agnatos, nisi
feudum esset hæreditarium. Et posset ex pacto transire ad hæredem extraneum: quia eo casu feudum transi-
ret in istum, restituendum tamẽ post mortẽ vassali priuati iuxta text. notabi. in l. Statius Florus. §. Cor-
nelio Felici. ff. de iur. fis. Item ibidem columna finali tractat not. quæstione, si dominus remiserit vassalo se 59
loniam, aut illud feudum quod prius erat antiquum, vtrum nunc censeatur nouum. Item in fi. tradit quæ- 60
stionem, vtrum si est pactum in feudo quòd succedant tantùm descendentes masculi, quòd ad istum pactum
applicetur, domino, agnatis, vel iniuriam passo? Et ex his est summatim expedita materia feloniæ, & sic priua-
tionis feudi in primo casu consuetudinis de felonia.

In tex. in verbo, *par faulx aduen.*

Id est per negationem. hic bene cadebat materia negationis, tamen postquam iam plenè de ea dixi in tit. 61
des emphiteoses. artic. 6. non repeto.

ARTICLE XIX.

Mais si par autre crime le vassal confisque ses biens, la chose tenue en fief est confisquée au seigneur iusticier en la iustice duquel elle est située & assise: ou au roy es cas esquelz la confiscation appartiendra audict seigneur.

SVM. IN GLO. ART. XIX.

2 *Quomodo & in quibus hæc consuetudo iuri conueniat, aut ab eodem dissedeat, latè hic docetur. & nu. 3. 4. 5. 6. 7. & 8.*
9 *An conuicto vassalo ecclesiastico criminis læsæ maiestatis feudum regi applicetur. & nu. 10.*
11 *An & quando factum patris filio noceat, & econuerso, egregia distinctione ostenditur. & nu. 12. & 13.*
14 *Statúmne ualeat ut pater pro filio teneatur, remissiuè.*
15 *An feudum iure communi ob delictum quodlibet applicetur regi, an domino iustitiæ. & nu. 16. & 17.*

Quotiens bona vassali confiscantur ex alio crimine quàm feloniæ, illa pertinent domino iusticiario, ubi res feudalis est sita, aut regi in casibus in quibus confiscationes sunt reseruatæ. 1

In tex. in verbo, *par autre crime.*

Consuetudo satis indicat quòd quando ex crimine feloniæ res confiscatur, tunc pertinet domino feudi 2
confiscatio, vt habeat iniuriæ sibi factæ vltionem. Et licet remissiuè aliquid dixerim in præcedenti con- 3
suetudine: tamen quia hic materia est pertinens, eam huberiùs attingam concludendo & non disputando,
dominus Iacobus in dicto verbo, dictique vassal. pro. non cõ. felon. columna secunda, versicul. septimò quæ-
ritur. mouet quæstionem. sed eam plenius decidit columna decimasexta, versiculo, videamus nunc & dicit,
quòd quando delictum est commissum in persona domini, tunc si feudum sit nouum, reuertitur ad domi-
num, exclusis descendentibus & agnatis, vt dominus habeat iniuriæ suæ vltionem. Et aduerte vltra eum, q
de agnatis non est dubium, quia in feudo nouo tantùm succedunt descendentes. Si verò feudum sit pa- 4
ternum & antiquum, licet doc. varient, tamen communis est quòd ad dominum feudum reuertatur, ratione
de qua suprà. Istam opinionem tenuit Bartol. in l. 3. ff. de inter. & releg. Eam tamen limitabitis quinque 5

6 modis, vt per dominum Iaco. columna decimaseptima. Si occurrerit casus, recurre ad eum. Quando au-
7 [illegible]
5 [illegible] tur Dec. consilio 40. [illegible] procedat vltra dicta in præcedentibus, vide Bartol. vbi mouet quæstionem in l. si finita. §. si de vectigalibus. columna secunda, versic. Feudatarius commisit delictum. ff. de damn. infect. vbi determinat quòd non. Et
9 nem, quæ potest sæpius occurrere. Laicus tenet feudum ab ecclesia, & ob crimen læsæ maiestatis eius bona pertinebit confiscatio dicti feudi? Quòd non comprehendatur, videtur tenere Fely. in capitulo, quanto. co-
1 [illegible] fiscatione non comprehendatur ius patronatus. tamen credo quòd in puncto iuris teneretur ad id quod cõfiscatione non comprehendatur ius patronatus vltra Fely. adde dominum Ias. in l. 2. C. de in ius vo. tenẽtẽ quòd non venit in confiscatione facta
[illegible] videamus nunc generaliter. Et in materia quando delictum patris noceat filius, breuibus agendo distinguẽ-
dum est, vtrum loquamur secundum ius diuinum, & tunc aut loquimur quantum attinet ad animam, & in
12 [illegible] to. Nota tamen quod valet statutum [illegible] clarat dominus Ias. in l. de quibus. columna decimaquarta, versicu. iuxta prædictam regulam ff. de legi. Idem Ias. in §. actiones. columna decima & vndecima, instit. de actio. Idem in l. si quis in suo §. [illegible] inoffi. testa. Soci. consilio 31. in quarta col. in primo vol.

In tex. in verbo, *au roy es cas, &c.*

15 Quoniam [illegible] confiscationes sunt fructus iurisdictionis, quæ veniunt in concessione
16 meri imperii, & sic competunt vassalo: Quæro quo casu possint competere regi quando feudum moue-
tur immediatè ab ipso rege, nulla est difficultas: sed facit dubium, quando [illegible] ius regis, puta aliquis dux,
marchio vel comes regius infeudauit alteri, & vassalus committit felo. [illegible] vel delictum contra regem, di-
gnum confiscatione: cui applicatur feudum, regi an verò domino [illegible] to? Ista quæstio dependet ab his
quæ traduntur in capitulo, imperialem. §. illud. de prohi. feud. alie. [illegible] Fede. & per dominum Iacobum de
[illegible] verbo, & promiserunt eidem [illegible] debita [illegible]
ma quinta, versic. nonò quæro, &c. vbi disputat cui sit magis [illegible]
mino supremo, puta regi: & quem in bello debeat præferre in præstando auxilium, quando non potest duo-
17 bus seruire. Dico vlterius, quòd confiscationes [illegible] nent principi quando de iure communi non est lo-
cus confiscationi, sed tantum ex decreto & statuto regis: quia in inuestituris quando rex concedit merum
imperium, licet videatur concedere confiscationes debitas de iure communi: tamen eas quas ipse induxit
ob aliquam inobedientiam, potest dici quòd eas non cogitauit, sed tantùm de ordinariis & consuetis. Si-
cut dicimus quòd in generali concessione [illegible] princeps non præsumitur concedere regalia, nisi expressè dicat.
18 capitulo primo, vbi doct. in titulo quæ sint regalia. Et sic potest dubitari quando feudum confiscatur ob
homicidium, vtrum sit applicandum [illegible] mino directo ipsius homicidiari, an regi: quia de iure communi pro-
pter homicidium non confiscatur feudum, sicut nec cõfiscantur alia bona patrimonialia. authen. bona dam-
[illegible] & [illegible] quia confiscatio fit ex regia constitutione, posset dubitari si intelligatur con-
cessa in inuestitura facta [illegible] mero imperio. Multa possent dici in hac materia, sed quia est casus decisus lon-
ga consuetudine, ab ea non erit recedendum [illegible] de interpretatione ff. de le-
gi. Et dicit lex minimè. ff. eodem titulo, quòd minimè iunt immutanda, quæ semper certam formam habue-
[illegible]

runt: ideo non insisto, ne disputatio pareat lites & processus. Ista consuetudo satis declarat quòd confiscationes pro homicidio pertineant domino iusticiario, quando homicidium non respicit iniuriam directi domini feudi.

ARTICLE XX.

Le seigneur feodal ne peult auoir par retenue la chose vendue tenue de son fief, en payant le sort principal & loyaulx coustemens: & ce dedans trois mois, à les compter du iour de la possession reale prinse par l'acheteur & non plus tost. Laquelle possessiõ l'acheteur ou autre pour luy prẽdra en la presence de deux tes moings du lieu & iustice ou la chose est situee.

SVMMA.

Expositionem trium articulorum sequentium ad ò remittit.

Dominus directus aduocat ab emptore rem feudalem uenditam, offerendo iustum pretium infra tres menses, currentes à die adepta realis possessionis ab emptore: & quam capere tenetur coram duobus testibus de eodem loco & iuris ibi est res ta. 1

Quòd hîc dicitur in feudo, idem dictum fuit in emphiteosi, in titulo, *des emphiteoses* artic. 2. incipiente, *a este aduise.* Saluo quòd ibi in fi. dicitur quòd ill id tempus est continuum, & currit contra minores & ignorantes: & hîc nihil de hoc dicitur: ideo casus hic est omissus, qui remanet in dispositione iuris communis. I fi extraneus. §. commodissime. ff. de libe. & posthu. 2

ARTICLE XXI.

Et ne peult ledict seigneur pour raison de l'alienation ou mutation de la chose feodale demander aucuns lotz & ventes n'autres droitz, fors la retenue de la chose feodale, **en venant dedans le tẽps dessusdict: si n'est que ledict fief fust charge de cens en directe portant lotz & ventes par la nature d'iceluy fief.**

Directus dominus nihil potest consequi propter alienationem & mutationem feudi: & habet solum ius prælationis, si 1
uenitat infra tempus præfixum, nisi ex pacto feudum sit affectum oneri laudimij & uendarum.

De materia huius consuetudinis amplè dictum fuit supra arti. 17. incipiente, *quand il y a mutation.* 2

ARTICLE XXII.

Et si plusieurs choses ainsi tenues du fief d'aucun seigneur sont vẽdues ensemble & par mesme prix, ledict seigneur feodal ne peult demander la retenue de l'vne ou de partie de ladicte chose, mais doibt demander le tout tenu de son fief, si non que l'acheteur y consentist.

Dominus feudi non potest partem feudi sui alienati aduocare, nisi accedat emptoris consensus.

Idem in re emphiteotica dicit, suprà in titulo, *des emphiteoses*, articulo octauo, incipiente, *Si plusieurs*, & ideo ad ibi dicta me remitto. Ista consuetudo cum duabus sequentibus continent idem cum descriptus in titulo, *des emphiteoses*, articulo octauo, nono, & decimo. in re emphiteotica. & ibi idem. articulo, incipiente. & idem iam dixerat tales consuetudines locum habere in feudis, vt tamen sint perfectus, eas referam & nihil addam. 1 2

ARTICLE XXIII.

Aussi n'est tenu ledict seigneur feodal retraire les autres choses qui ne sont de son fief, potẽ qu'elles ayent este vendues auec la chose feodale: mais pourra auoir ledict seigneu rfeodal par retenue ce qui sera de son fief, en rendant le sort principal & loyaulx coustemens pro rata.

Quando venditio continet res feudales, & equidem diuersas, dominus potest aduocare solas ab eo mo- 1
uentes soluendo iustum pretium & omittere res quæ ab eo non mouentur

ARTICLE XXIIII.

Toutefois si l'acheteur offre la totalité des choses vẽdues par vne vente & prix, sera tenu le tout prendre pour le prix qu'il aura coustẽ à l'acheteur.

SVM. IN GLO. ART. XXIIII.

Dominus directum iustum tantùm pretium, non quale emptor præstat, in retentione rei offerre debet. *Per totum.*

1 *Quando emptor offert rem totam remittere, directus dominus tenetur totam accipere, & tunc non habet locum præcedens consuetudo.*

In tex in verbo, *qu'il aura coustè à l'acheteur.*

2 Quæro de valde notabili quæstione & quotidiana: Pone quòd dominus directus dicat, ego nolo tibi dare quantum tu soluisti, quia res vendita tantùm non valet: sed offero tibi iustum pretium, facta æstimatione per eligendos aut per iudicem, aut volo admitti ad probandum iustum pretum. an sit audiendus? Iaſ. in l. fin. col. 107. versi. septimò quæro principaliter. C. de iure emphi. mouet quæstionem, & simpliciter transit: sed in l. qui Romæ. §. cohæredes circa finem ff. de verb. oblig. eam disputat ad vtranque partem: & finaliter concludit quod si conuentio vel statutu dicat, quòd consors teneatur vendere cor sorti, & non posset aliter vendere, nisi consors recusauerit emere, eo casu quòd ab alio plus inueniatur. Secus est si dicat, quòd in alienatione teneatur præferre consortem alus: quia eo casu soluendum est quòd ab alus reperitur. Et in istis terminis in materia feudali propriè loquitur tex. in cap. 1. §. sed & res. cum glo. vbi Bal. in tit. per quos fi. inue. vbi tex. dicit quòd si vassalus vult alienare feudum, debet illud agnato minus pretium offerenti, aut illud quod ab alio potest habere expedire. Idē in emphiteotica vult text. in l. fi. C. de iure emphi. declarat Oldra. consi. 34. in fi. vbi loquitur quando directus dominus vult retrahere & habere rem ab emphiteota alienatam, quòd debet offerre pretium ab emptore solutū. & in hoc con-
3 cordat cum iure communi consuetudo nostra. Et istud multò fortius procedit quando vassalus vel consors vult aduocare & accurrere rem venditam: quia debet tantum dare quantum emptor exbursauit. Ratio est, quia quando mediante oblatione vult aliquis ius aliquod consequi, tantum debet afferre, quod venditor & emptor immunes conseruentur. Ita vult do. Iaſ. l. cet non adeò explicitè in d. §. cohæredes. in fi. Et non tantùm tenetur offerre pretium, sed & omnes expensas propterea factas etiam in proxenetis: vt declarat Bar. in
4 l. sed si hoc. §. 1. ff. de condi. & demonst. Quia illud dicitur iustum pretium, non quod soluit emptor, sed
5 quod remanet apud venditorem, deductis omni impensa. Intellige tamen præcedentes conclusiones procedere quando non committitur fraus in quantitate pretu, puta quia partes fingunt pretium esse de 50. & erit tantùm de 40. quia tunc haberetur recursus ad iustum pretium. Ita do. Iaſ. in d. §. cohæredes.

ARTICLE XXV.

Le seigneur feodal n'est tenu receuoir son vassal à fief, si n'est au lieu dont depent le fief, s'il ne veult.

SVM. IN GLOS. ARTIC. XXV.

2 *Ratio consuetudinis à simili sumpta. & nu. 3.*

Inuestitura feodi est requirenda in loco ubi feudum dependet, aliàs dominus non tenetur inuestituram recipere.

1 Ratio est quia interpellatio debet fieri congruo loco & tempore, vt latè per Bar. in l. non solum. §. morte. ff. de ope no. nun. Idem in oblatione solutionis quæ debet fieri congruo loco & tempore, alter creditor non cogitur recipere. do. Iaſ. in l. quidem æstimauerunt. col. 4. versi. istam regulam cõprobo. ff. si cert. petat.
2 Et ideo vassalus ad quo feudum dependet, dicitur congruus: quia ibi dominus præsumitur habere iura & in-
3 strumenta pro cognoscendam feudum. nam valet argumentum a foliis, vel vinueis. ff. de pign. actio. glo. in Cod. si vend. Et in specie quòd vassalus debeat adire dominum congruo loco & tempore. vt obtineat inuestituram, tenet Bald. in l. fi. C. de condu. infer.

ARTICLE XXVI.

Auſsi le seigneur feodal n'est tenu ne contrainct receuoir par procureur son vassal à foy & hommage.

SVM. IN GLO. ART. XXVI.

Quibus casibus iure communi procurator in fidelitate præstanda admittitur. & nu. sequentib.

Dominus non tenetur inuestire, dum petentem inuestituram per procuratorem.

1 Quæritur nunquid vtrum in fidelitatis præstatione præstari per procuratorem? Bal. in hac quæstione fuit sibi
2 contrarius. Nam in l. ff. de rerū diuisione dicit quod non: mouetur quia tale iuramẽtum habet annexam exhibitionem reuerentiæ, quæ personaliter debet fieri. Eandem opinionem tenuit idem Bald. in cap. 2. de ordi. cogn. vbi dicit quòd homagium requirit corporalem præsentiam: sed idem Bald. in l. vnica. §. ne autem. in 3. col. C. de cadu. tol. tenet oppositum. & præsta opinione quæ est communis, est tex. in cap. 1. §. sed vtrũ. in ti. per quos. fi. inuesti. Ista opinio recipit duas restrictiones. Prima est, q̃ vassalus constituat procuratorem cum speciali mandato ad se præsentandum coram domino, & ibi præsentandum iuramentum fidelitatis, requirendum & obtinendum inuestituram seu renouationem inuestiturae: quia iste est actus qui requirit speciale mandatum in dubio. Secunda est restrictio, quòd si dominus dicat se velle allegare vassalum,
4 & vult præsentiam suam, isto casu potest repellere procuratorem quantuncunque specialem. Ista fuit decisio Bar. perpetuò notanda, in suis conclusionibus, quas posuit in fi. operis feud. in penul cõclusione ti. quo tẽpore mi'es. Istas duas restrictiones sequitur do. Iaco. de sancto Geor. in lib. feud. in verbo, quiquidẽ inuestiti præstiterunt iuramentũ fidelitatis. col. 3. versic. nunc quæro vtrum iuramentum fidelitatis. Ista quæstio exorta fuit

ta fuit in partibus Pedemontanis, inter marchionem Saluciarum, & primum Carolum Sabaud. ducem: quia idem marchio misit specialem procuratorem ad præstandum fidelit. tio. sed dux dixit, quod vellet personal loqui, & habere eius præsentiam: quod marchio recusauit, allegando q̃ habebat in curia dicti ducis aliquos barones & feodatos. tandem fuit exortum bellum quod postea per mortẽ dicti Caroli cessauit & expost, quam fuit facta fidelitas ducibus Sabaudiæ.

ARTICLE XXVII.

Durant le temps de souffrance & respit de faire hommage, le seigneur feodal ne fait les fruictz siens.

SVM. IN GLO. ART XXVII.

Duplex consuetudinis ratio elegans redditur. *Per totum*

Durante dilatione ad faciendum homagium dominus directus non facit fructus suos.

Duplex est ratio huius consuetudinis. Prima quia durante dilatione cessat mora & contumacia, quæ præ- 1
stat causam lucro fructuum: & sic succedit regula q̃ cessante causa cessat effectus. cap. cum cessante. de appel. 2

Secunda ratio est quia dilatione pendente omnia debent quiescere. l. fine pars. C. de dila. declarat Panor. vbi ponit casum illius legis in cap. cum tu. col. 4. versi. item præfixio termini. de re iudi. Et qualiter procedat dicta regula, vide Bar. in l. 2. col. fi. & ibi Iaſ. col. penul. & fi. ff. de re iud. vide omnino do. Iaſ. in rub. C. de succeſſ. edic. col. 2. Et quòd innouata dilatione pẽdente sint ipso iure nulla, vide Iasum d. l. 2. Imo plus dila- 3
tio data à iudice de consensu partium non posset ab ipso reuocari, licet suam interlocutoriã posset iudex re- 4
uocare. Ita declarat do. Iaſ. in l. quod missit versi. quinto limita. ff. de re iudic. 5

ARTICLE XXVIII.

Et est tenu le seigneur feodal bailler souffrance & respit à son vassal s'il est mineur iusques à l'aage de vingt ans, en faisant diligẽce suffisante par son tuteur ou administrateur d'auoir ladicte souffrance.

SVM. IN GLO. AR. XXVIII.

2 *Ex consuetudine tutori imputandum dilationem inuestiturae præstandae non petenti.*
3 *An tutor fidelitatem præstare possit, & cogatur. & nu. 4.*
5 *An tempus inuestiturae petendae iure communi currat minori.*
6 *Tempus ne præscriptionis legitimum statuto aut consuetudine artari, aut protrahi possit. & nu. 7.*
8 *Beneficium statuto uel consuetudine competens, an teneatur impartiri iudex si non petatur. & nu. 9. & 10.*
A[illegible] partiri officium suum, remissiuè. & nu. sequentib.

Ad instantiam tutoris aut administratoris minoris viginti annis tenetur directus dominus concedere dilationem ad obtinendam inuestituram, usquequo ad dictos viginti annos minor peruenerit. 1

In text. in verbo, *à son vassal s'il est mineur.*

Aduerte quia consuetudo implicitè videtur velle q̃ directus dominus possit eo modo procedere contra 2
minorẽ, ac si esset maior, nisi petatur dilatio. Et ideo bene aduertant tutores & curatores, ne possit eis ascribi talis negligentia, quia tenerentur ad interesse passum per minorem eorum culpa, & ad restitutionem fructuũ quos minor amisit: quia esset talis tutor vel administrator in lata culpa, nec posset allegare ignorãtiam generalis consuetudinis, sicut nec legis: quia error iuris non excusat, quando potuit consulere peritiores. tex. in l. 1. & 10 l. 2. ff. de iur. & fact. igno. Sed quæro vtrum tutor possit præstare iuramentum fidelitatis pro pupillo? dic quòd sic, quia habet mandatum generale cum libera. Ita decidit Bald. in cap. 1. §. fi. qui incipit, nulla. in tit. per quos fi. inuest. Et nota quòd licet possit, tamẽ non necessitatur secundum Iaco. Alua. in cap. si mi- 4
nor. in tit. si de feu. defunct. fue. contro. do. Iaco. in verbo, quiquidem inuesti præsti. iura. fide. col. 6. versi. sed nunquid tutor. Sed quid iuris de iure communi, vtrum minori viginti quinque annis currat tempus diei 5
& anni præfixum ad obtinendum inuestituram? dic q̃ si sit impubes, et non currit tempus, etiam si sit proximus pubertati, vel doli capax. præallegato § si minor. si verò sit pubes, currit tempus: & nisi petat inuestituram, perdit feudum: sed ei succurritur beneficio restitutionis in integrum. glo. in cap. imperialem. §. si quis maior. de prohi. feu. alie. per Fede. plene do. Iaco. in d. verbo, quiquidem inuesti. præsti. iur. fide. col. 6. versic. quid si impubes.

In tex. in verbo, *iusques à l'aage de vingt ans.*

Ecce quòd consuetudo succurrit minori vsque ad vigesimum-ætatis annum: & tamen lex vsque ad vige- 6
simumquintum. Quæro vtrum per consuetudinem potest abreuiare tempus legis & iuris cõmunis? dic 7
quòd sic: quia id à principe fieri potest. l. fi. C. de his qui ven. æta. impe. Et cõsuetudines Alueruię fuerunt regia authoritate confirmatę: vt patet in pandectis, hoc est primis scriptis, in quibus fuerunt cõsuetudines redactæ. In tex. in verbo, *[illegible]*

Consuetudo obligat dominum ad cõcedẽdam dilationem, si petatur: ex isto dicto potest colligi regula, 8
quòd beneficium legis, statuti vel consuetudinis non impartitur non petenti. Istam regulam per omnia le-
cim authoritates declarat & comprobat do. Iaſ. in l. vnica. C. de rect. ne pone. Et ea plene attigit Feliy. in cap. fin autem. col. 2. & 3. de rescrip. Volo commẽdes duas memoriæ, quæ possunt in practica sæpe oc- 9

currere,quæ non specificantur per do.Ias.Prima est,quòd iudex iurauerit seruare statuta loci:tamen intelligitur ista parte nesciente quia alias poterit facere sententiam secundum ius commune. Nam beneficium statuti (vt prolixè debet allegari coram iudice loci,qui præsumitur ea scire, & coram iudice appellationis,qui non-
10 test statuta probabiliter ignorare,illa sunt producenda. Ita declarat Bart.in l.omnes populi.circa fi.ff.de iusti.& iur. Et quo ad consuetudines quæ sunt quid facti, licet in scriptis redactæ, illæ sunt producendæ &
11 extrahendę seu exemplandę à proprio originali approbato:nec sufficeret producere libros impressos.Istam decisionem probaui suprà in tit. *des tuteurs*.arti.5.num.6.vide quæ sequuntur. Post scripta occurrit in facto casus coram domino locatenente generali regino verè secundum ætatem docto, me assistente, in vno processu fuerat allegata vna consuetudo & designata, sed non extracta de processu originali.fuit quæsitum, an obstaret processus fulminatus,in quo dicitur quòd volens probare aliquid per consuetudinem, debet eã exemplari facere de processu fulminato parte vocata. Ego interpretatus fui ipsum processum quòd ex quo consuetudines publicas & notorias iudici non licet ignorare,alias ignorantia esset crassa & supina, quæ non excusaret.cap.1.de constit.lib.6.l.fi.ff.de decre.ab ordi.facien.quòd dum processus dicit de probando,intellexit quando materia consuetudinis tractaretur coram iudice appellationis,aut alio qui probabiliter posset ignorare tales consuetudines: nam eo casu quia agitur de probando, debent exemplari parte vocata, & produci.Sed quando iudex habet notas tales consuetudines redactas in scriptis,quia ordinarius, & quæ habentur pro legibus,tunc sufficit eas allegare, nec exigitur alia probatio:sicut dicit Bartol.de statutis.in l.o-
12 mnes populi.in fi.ff.de iusti.& iur. Et facit ratio quia notoria indigent allegatione,& non probatione.l.si adulterium cum incestu.§.idem pollioni.ff.de adult. Et hoc modo intelligendo processum concordat cum iure commum,secundum quod sufficit allegare statuta & consuetudines notorias iudici loci. Et in dubio omnis dispositio debet interpretari vt concordet cum iure communi.l.conficiuntur.ff.de iure codi. Et minus detrahatur iuri communi quàm fieri possit.cap.cum dilectus.de consue. Et secundum istam declaratio-
13 nem fuit communi voto consiliariorum iudicatum 12.Augusti.1545.Et ad prędmissa facit notabilis decisio do.Ias.in authen.iubemus.C.de iudi.vbi dicit quòd licet iudex non teneatur sequi statuta & consuetudines non allegatas:potest tamen si vult,quando sunt notorię,vt sunt in casu isto,iudicare secundum statuta vel cõsuetudines notorias, etiam supplendo de facto parte non petente.Ita do.Ias.in d.authen.iubemus.col.1.C.
14 de iudi.Alexand.in apostil.ad Barto.in.l.si adulterium cum incestu.§.idem pollioni.ff.de adult. Et generaliter in quibus iudex possit supplere ex officio parte non petente, vide Panor.in cap.1.in 2.notabili.de li-
15 bel.obla. Et nota quòd supplet in notoriis:Item ex actis & processu, secundum Ro.consil.227.in fin. Et etiam ex officio supplet repellendo testem minus idoneum accusatorem,& procuratorem illegitimum. Et generaliter in omnibus respicientibus publicam vtilitatem,rectitudinem processus, & dignitatem iudicis: vt latè per exempla probant Panor.& Fely.in cap.nulli.de accu.post glo.& Bart.in l.filiusfami.§.veteran.ff.
16 de procur.Et adde quòd supplet de facto ad defensionem rei in criminalibus.Bart.in l.libellorum. in fi.ff.de accu. Quando possit supplere circa præsumptiones non allegatas, vel notoria non proposita, vide latè
17 Fely.in cap.afferte.col.2.& 3.de præscrip. Inquantum dixi supra de procuratore non legitimo, recurre
18 ad Fely.in cap.cæterum.quæ.col.1.de iudi. Pro confirmatione prædictæ regulæ, facit quod licet vsufructuarius non faciat fructus suos,nisi prestita cautione vt habetur instit.de vsufruct.& in tit.ff.de vsufruc. quèad ca.tamen intelligitur si fuerit petita.Ita Paul.de Castr.in l.peto ff.de leg 2.Socc cons.131.in 4.vol. Qualiter procedat decisio cum ista limitatione,tradit Chassaneus in rub.*des arrez* in verbo, *& pareillement*.fo.1555. Et ibi secutus doctores in l.xxxvi.ff.de vsufruct lega.distingait. Aut fructus sunt percepti a proprietario vel ab alio quam vsufructuario ante prestitam cautionem,& tunc vsufructuario non debentur. Aut ab ipso vsufructuario, & tunc aut proprietario sciente, & facit fructus suos, si cautio petita non fuerit, secundum declarationem Paul.de Castr.de qua supra. Aut ignorante, & tunc non facit fructus suos. Chassaneus ibidem formal plures quęstiones de vsufructuario.quas remissiuè tradam in titulo, *des tailles*.ca.25.artic.9.nume.5. vbi oportunius cadunt.

ARTICLE XXIX.

Et aussi au vassal qui est malade ou necessairement absent.

SVM. IN GLOS. ART. XXIX.

2 *Quare morbus hìc vassalum excuset.*
3 *Quæ dicatur absentia necessaria.*

1 *Eadem dilatio est concedenda infirmo,aut absenti ex causa necessaria,si petatur.*

In tex.in verbo,*malade*.

2 Certè infirmitas debet excusare duabus rationibus: vna quidem quia fidelitas est præstanda personaliter secundum consuetudinem: & altera,quia petu debet in loco vbi feudum dependet,& sic continet maximam difficultatem,quòd infirmus possit implere ista duo,quando est infirmitas grauis:secus si esset leuis,puta febricula,vel vetus quartana,vt declarant doc.in l.quæsitum.ff.de re iudi. Et sic ista consuetudo simpliciter loquens de infirmo debet intelligi de infirmitate quæ potest præstare impedimentum vassalo eundi ad dominum: quia verba debent intelligi cum effectu.l.3.§.hæc verba.ff.de neg.gest.l.4.§.condemnatum.ff.de re iudi.vbi quando fit mentio de sententia intelligitur de valida: & de his plenè tradit dom. Ias.in l.fi.ff.de iur. omnium iudi.vbi dicit quod appellatione manus non venit manus arida.Item dicitur vidua quæ habet maritum inutilem.

In tex.in verbo,*ou necessairement absent.*

3 Quæro pro declaratione consuetudinis,quando absentia dicatur necessaria?dic quòd causa militiæ rei publicæ,

publicæ,vt in tertio quando dicatur probabiliter absentia necessaria tantùm?quando causa relegationis.Quartò quando est absentia sine contumacia,puta in eo qui abest ex causa voluntaria gratia vtilitatis,puta in mercatore. Quintò quando absentia committatur contumacia.Et de istis quinque generibus absentiarum,& qualiter eis succurratur, vide Bartol.in l.fin.ff.de in integrum [illegible] Quæro, quæ sit causa [illegible] ad faciendum [illegible] lis erit hæc absentia?dic quòd probabilis & fauorabilis,secundum Alexand.in dicta l.fin.allegant Bal.in l.ab eo.C.quomodo & quando.iud.in prin.

ARTICLE XXX.

Le seigneur feodal n'est tenu ne contrainct receuoir son vassal à foy & hommage qu'il n'ait preallablemẽt payé les fruictz encourus s'aucuns en sont deuz.

SVM. IN GLO. AR. XXX.

2 *Ratio regulæ affertur,adiecta regula.*

Potest denegari inuestitura vassallo qui primò non soluit fructus decursos. 1

Quia aliquando dominus directus facit fructus suos per moram & negligentiam vassali:si velit vassalus 2
moram purgare, & inuestituram obtinere, debet prius offerre fructus decursos & debitos. Ratio consue-
[illegible] statuit aduersarium in mora. Ita Bartol.in l.de diuisione.col.1.ff.sol.mat. Et facit optima regula quotiens
[illegible] emp.Idem dicit Deci.consil.57.col.3.in secundo volumine. Et ista regula habet locum etiam in distractu:quia ille qui vult recedere à contractu,debet primò restituere quæ accepit: ex eo.text.in l.non solum.C. de pæd.&.ibi Ancha.consil.34.in fi.

ARTICLE XXXI.

Mais si ledict seigneur feodal & sondict vassal ne s'accordent de la valeur desdictz fruictz, ledict vassal est tenu consigner en main tierce lesdictz fruictz, selon qu'ilz peuuent annuellement monter & valoir par commune estimation, sans preiudice du plus ou du moins,quãd lesdictz fruictz seront deuement congneuz & verifiez.

SVM. IN GLO. ART. XXXI.

2 *Oblatio quando desideratur,& quid operetur,remissiuè.*
3 *Quomodo libellus in petitione fructuum proponatur,& valor eorum probetur. remissiuè & nu.sequentib.*

Domino & vassallo discordantibus circa valorem fructuum, consignabit vassalus in tertiis manibus fructus, secundum 1
æstimationem communem singulorum annorum, extra præiudicium ueri valoris, super quo fiet cognitio & uerificatio.

In text.in verbo,*consigner en main tierce.*

Quando sufficiat oblatio,& quando requiratur consignatio,recurre ad dominum Ias.in l.quidam æsti- 2
[illegible]

In tex.in verbo,*congneuz & verifiez.*

Qualiter debeat formari libellus in petitione fructuum præteritorum,præsentium & futurorum, recurre ad Bart.in l.ex diuerso.col.penul.versic vtrum teneatur.& per eundem in 2.lectu.in dicta l ex diuerso.in 3
[illegible] 2.versic.in text.ibi,cum omnibus fructibus.de proba.Et aduerte inter cætera quòd tantùm peti possunt fructus qui supersunt,deducta impensa:quia illi tantùm dicuntur fructus.Idem si petantur redditus Idem si fiat mentio de valore beneficii:quia ille dicitur valor qui superest deducta impensa & oneribus. licet secus sit in solutione decimæ,qua debetur simpliciter,non deducta impensa.Fely.in cap.ad aures.col.8.versic.duodecima conclusio.de rescrip. Et valor fructuum qualiter debet verificari,puta frumenti,vide Bart.in l.pretia rerum.§.1.versic.quæro qualiter probatur æstimatio frumenti.ff.ad l.falci. Et generaliter valor rei mo- 4 5
bilis vel immobilis qualiter possit probari.& vtrum in re mobili, puta frumento, attendatur valor qui potest haberi domi,aut in loco publico. Et vtrum testis debeat reddere rationem sui dicti,quando deponit de valore rei,an sufficiat quòd dicat rem tantum valere secundum suam opinionem. Addo Felyn.in cap.ad aures.col.penul.versic.an autem tales testes.de rescrip. Et in re immobili, vtrum valor possit probari per 6 7
plura instrumenta, per quæ apparet quòd in tali regione fundus fuit venditus certo pretio.de his recurre ad do.Ias.post Ang.de Aret.ibi.in § plus autem.col.1.& 2.institu.de actio. Item quando agitur de probando valorem beneficii, cui incumbat onus probandi,vide Fely.in cap.ad aures col.3. versic.tertia conclusio.de rescrip.Et quid debeat articulare,qui dicit ꝙ impetrans beneficium non expressit verum valorem,Fely.ibidem col.penul.versic.limita secundò.

ARTICLE XXXII.

Et en ce faisant ledict seigneur feodal sera tenu receuoir sondict vassal à foy &

hommage,& ne fera deflors en auant les fruictz siens.

SVM. IN GLOS. ART. XXXII.

Ratio huius consuetudinis redditur.

1 *Præmissis impletis per uassalum,dominus feudi tenebitur eum inuestire, & decætero non faciet fructus suos.*

2 Ratio est,quia ille qui implet ex parte sua, constituit aduersarium in mora, si non etiam impleat,l. Iulia-
3 nus.§.offerri.ff.de actio.empt. & plenè dixi in præcedentibus. Et cessante causa lucri fructuum, debet cessare ipsum lucrum.cap.cum cessante.de appella.plenè de ipsa regula & qualiter procedat, quòd cessante causa cessat effectus,vide do.Ias.post cæteros in l.1.ff.de offi.eius cui manda.est iurisd.

ARTICLE XXXIII.

Les fiefz sont tenuz & reputez biens patrimoniaulx, & se peuuent aliener à quelque tiltre que ce soit en tout ou en partie par le vassal, sans le congé du seigneur feodal.

SVM. IN GLO. ART. XXXIII.

2 *Hanc consuetudinem restringendam ad casum de quo loquitur.*
3 *Contrariam esse iuri communi,& nu.4.*
5 *An idem de parte quod de toto dicendum sit.*

1 *Feuda reducta sunt ad instar bonorum patrimonialium,& possunt quocunque titulo alienari,sine consensu domini.*

2 Ista reputatio est quo ad effectum,de quo hîc, & quo ad cæteros, de quibus fit mentio in consuetudinibus.In alijs verò feuda retinent suam naturam,secundum ea quæ notentur in cap.1.de feud.non haben.pro feud.natu. Et quòd sit verum, patet suprà consuetudine 18.incipiente, *la chose feodale*, vbi propter felloniam vel falsam negationem feudũ confiscatur: quod non habet locum in bonis patrimonialibus.Item ista reputatio non facit feudum esse quid patrimoniale,sed haberi pro tali.Et aliud est quid esse tale,aliud haberi pro tali,l.mercis.ff.de verbo.signi.Ideo statutum loquens de bonis patrimonialibus non haberet locum in feudis:quia in statutis fit stricta interpretatio,& tantùm habet locum statutum quando proprietas sermonis cõgruit:vt plenè declarat Bar.in l liberorum.ff.de verbo.significa.

In tex.in verbo,*se peuuent aliener sans congé du seigneur.*

De consuetudine feudorum dicitur contrarium in cap.imperialem.§.1.de prohib.feud.alien.per Feder.
Nisi sit dictum in inuestitura, q̃ vassali possint alienare. Et quid importet illa concessio, vide plenè do.
Iacob.de sancto Geor.in lib.feud.in verbo,& cum pacto de non alie.& in verbo,*ita q̃ de ipso feudo possip si vassa.inuestu.testa.*& per vltimam voluntatem disponere.

In tex.in verbo,*en tout ou partie.*

5 Quomodo procedat regula,idem iuris est de toto,quo ad totum, quòd de parte quo ad partem: de qua in l.quæ de tota.ff.de rei vendi.die quòd procedit quando subest eadem ratio.Bald.post glos.in cap.1.§.ex eadem lege.de lege Conra.in vsib.feudo.

ARTICLE XXXIIII.

Auisi ledict seigneur feodal peult vendre & aliener son fief sans le consentement de son vassal.

SVM. IN GLOS. ARTIC. XXXIIII.

2 *Ratio redditur.*
3 *An iure communi procedat,& nu.4.*
5 *An quoque dominus directus aliquid uassalo præstare teneatur.*

Directus dominus potest ius directi dominii,alienare sine consensu uassali.

1 Ratio est,quia contrariorum eadem est disciplina.Nam sicuti ex consuetudine vassalus alienare potest vti
2 le dominium sine cõsensu domini,ita dominus directus dominium directum. Quæro quid de iure com
3 muni?quæstionem mouet Bald.in cap.1.§.eadem lege.de lege Conra. Et vtrum directus dominus pos-
4 sit pignorare proprietatem feudi,ponit Bal.in cap.1.col.2.de prohi.feu.alien.per Feder. Et dum ista con-
5 suetudo æquiparat vassalo dominum, quoad casum alienationis,opportunè quæro,vtrum dominus sit obligatus vassallo ratione quod non teneatur præstare iuram. tenetur aliis teneatur præstare pro vices. cap.1.§.dominus quoque.in tit.de fol.fide.Et tenetur adiuuare vassalum quãdo habet iustam causam,& cõtra domesticos suos,alias priuatur proprietate feudi.glos.est communiter approbata in cap.fin.§.contra omnes.in tit.hîc finitur lex.& incip.consuet.reg.vide do.Iaco.in verbo, & promiserunt eidem domino suo præsta.debi.serui..col.7.versic.in autem econtra.

ARTICLE XXXV.

Toutefois quand partie de la chose feodale est alienée par quelque contract que ce soit, le fief demeure entier & indiuisible au seigneur feodal sur toute la chose

chose feodale & chascune partie d'icelle.

Si pars feudi alienatur ius domini directi remanet integrum super toto feudo & qualibet parte ipsius.

Videtur dicere quod per alienationem partis nõ excusatur vassalus ab integro seruitio feudi,ac si totum feudum possideret.Ratio est,quia dominus non cogitur accipere particularem seruitia,sicut nec creditor particularem solutionem.l.tutor.§.Lucius.ff.de vsur. Et ratio est, quia particularis solutio non minima incommoda solet afferre,l.plene.ff.famil.herciscæ.Et quando hoc procedat, vide amplè do.Ias.in l.quidam æstimauerunt.col.4.versic.in ea glo.ad fi.ff.si cert.petat.

ARTICLE XXXVI.

Mais celuy qui ainsi vent portion de ladicte chose feodale demeure chargé de foy & hommage du totage de fief, sauf son recours contre celuy ou ceulx qui ont de luy acquis l'autre partie dudict fief,iceulx deuement sommez & requis.

Vassalus alienans partem,remanet pro toto obnoxius,saluo recursu contra emptorem partis, debitè interpellatum.Et sic eo ipso quod vassalus compellitur ad integrum seruitium, debet interpellare emptorem partis feudi,vt satisfaciat pro rata: si non fecerit,habebit vassalus ius compellendi dictum emptorem.

ARTICLE XXXVII.

Et au contraire ceulx qui ont acquis auront leur recours contre ledict vendeur de tous leurs interestz & dommages à faulte d'auoir faict les foy & hommage, apres sommation deuement faicte.

Si emptor partis feudi non faciat debitam erga dominum directum,venditor conseq̃etur ab eo interesse,
1 præuia tamen debita interpellatione.

ARTICLE XXXVIII.

Pareillement quand la chose feodale est diuisee entre aucuns freres ou coheritiers,le frere ou coheritier ainsné en cas de partage demeure chargé des foy & hommage & des seruices requis à cause de tout ledict fief,sauf son recours contre celuy ou ceulx qui tiendront l'autre partie de la chose feodale,apres qu'ilz auront esté deuement sommez & requis de respondre dudict fief.

SVM. IN GLO. AR. XXXVIII.

2 *Iure non procedere hanc consuetudinem.& nu.3.*
4 *An feudum diuidi possit,cum aliquot limitationibus.& nu.sequentib.*

Fratri uel cohæredi seniori tenenti partem feudi diuisi onus incumbit præstandi fidelitatem & debita seruitia:habet tamen recursum contra cohæredem,præuia debita interpellatione.

De iure communi actiones hæreditariæ actiuæ & passiuæ sunt diuisæ à iure,l.pro hæreditarijs.C.de hæ-
reditationi.& ideo quilibet tenetur facere fidelitatem, rata feudi, & ad seruitia text.est ad literam in ca-
pitulari imperialem §.aliud.de prohi.feudi.alien.per Feder. Et hoc regulariter intelligitur, quando
habet plures patronos ecclesiæ, tamen in feudo aliquando contrarium, prout videre est in
nouella exẽplificata declarat dominus Iaco.in d.verbo,& per eundem dicit quod
vltra quæro de puncta quæst. Quando debeo hactenus fidelitatem vni
feudo se mouente ab alio domino,tunc illi secundo domino nõ faciam fidelitatem, vt faciebat frater meus:
sed reseruabo in fidelitate obedientiam & iuramentum præstitum priori domino.

In text.ibi,*est diuisi.*

Quæro vtrum feudum diuidi possit?dic q̃ feuda regulariter sunt diuisibilia, & sunt transitoria ad omnes
descendentes aliter.cap.1.§.cum verò.in tantum feudum da. ff. Iste regula modificatur vt procedat etiã
in feudis simplicibus, quando omnes consortes concurrunt, & aliter non. Et dicit textaliter
ridem.§ aliud.dicit consortes voluerunt in tit de prohibita feud. alien. Feder. Item fallit in duobus casi-
bus Primo in feudis habentibus antiquam dignitatem puta ducatus, & comitatus,
quæ non recipiunt diuisionem cap.imperialem.§ præterea in tit. de prohibita feud. alien. Feder. Bar.
inter tutores ff. de admin. tut per Paul. & canonistas in cap. prudentiam de &. Et dicit
verè est dignitas, dicit. in tali feudo primogenitus succedit. Item secundo dicitur, quod
Fiat feudo primogenitus in feudis Francie & tenet consuetudinem attestatur Iacob. de Bellouis in procem.
feudo esse in tribus partibus in Francia, Anglia & Sicilia. In quantum tamen dicit de Francia, in ea sunt di-
uersæ provinciæ, & diuersæ consuetudines & in hac parte
horem. plateam, cum volitu caparis, & decatu
arti.51.incipiente,*en succession de nobles.* Et in principali proposito qua
torũ ad hæredes,vide do.Iaco.in verbo,in feudũ.col.4.versi.vndecima dictio.&

ARTICLE XXXIX.

Auſsi ſauf le recours deſdictz freres & coheritiers contre l'ainſné frere ou coheritier, de leurs intereſtz & dommages à faulte de faire par luy leſdictz foy & hommage, apres ſommation deuement faicte.

1 Eſt ſalvum ius ad intereſſe fratri ſeu cohæredi contra ſeniorem fratrem, præuia interpellatione, ſi non fecerit fidelitatem & hommagium.

ARTICLE XL.

Et ſi leſdictz freres & coheritiers tiennent & portent vn fief enſemble ſans diuiſion, l'ainſné d'iceulx eſt auſsi tenu reſpondre de la foy & hommage dudict fief & des deuoirs pour ce deuz, tant pour luy que pour les autres, ſauf ſon recours cõtre eulx: & eſdictz freres & coheritiers contre luy reſpectiuemẽt, comme deſſus eſt dict.

1 Si fratres ſeu cohæredes habeãt feudum indiuiſum, ſenior tenetur ad hommagium & ad integra ſeruitia, ſaluo recurſu contra fratres & cohæredes: & idem recurſus competit alijs ad intereſſe, ſi ſenior defecerit implere ſibi incumbentia.

ARTICLE XLI.

Et ſi le ſeigneur feodal conſent à la diuiſion ou alienation particuliere de ſon fief, chacun des tenanciers de la choſe feodale ſera tenu faire les foy & hommage & ſeruices deuz pour la part & portion qu'il tiendra dudict fief.

SVM. IN GLO. ART. XLI.

2 *Iuri conuenire declarat.*

1 *Quando dicit dominus conſentit diuiſioni aut alienationi particulari, quilibet vaſſalorum tenetur ad fidelitatem & ad tenta ſeruitia pro rata.*

Iſta eſt declaratio præcedentis cõſuetudinis, quæ habet locum quando fit diuiſio aut alienatio inſcio do-
2 [illegible]ñ[illegible]o[illegible]l[illegible]e quãdo cõſentiente. Et pro iſta conſuetudine eſt text.in ca.imperialem.§.aliud.de prohi.feud.
3 [illegible]e per Fede.qui determinat q̃ quilibet vaſſalorum diuidens tenetur ad fidelitatem: quia talis præſtatio eſt indiuidua.& quo ad ſeruitia pro rata, eſt præſtatio diuidua.

ARTICLE XLII.

S'il y a pluſieurs ſeigneurs feodaulx communs par indiuis d'vn meſme fief, & que les portions ſoyent inegalès, le vaſſal peult faire hõmage à celuy qui a la pluſ grande portion, tant pour luy que pour les autres conſeigneurs feodaulx.

SVM. IN GLOS. ARTIC. XLII.

2 *An vaſſallus plures recognoſcere cogatur.*
3 *Et cõtra plures domines vaſſalli utrum teneantur omnes ad fidelitatem.*
4 *Vtrum vaſſallus iure communi in alienatione omnium dominorum conſenſum deleat exigere.*
5 *An ius hunc conſuetudini repugnet, diſputat. & nu. ſequentib.*

Si ex pluribus dominis habentibus feudum indiuiſum vnus habeat maiorem partem, vaſſallus poteſt illi ſoli fidelitatem pro ſe & alijs condominis facere.

Hic cadit notabilis quæſtio verũ vnus vaſſalus pro eodem feudo teneatur recognoſcere plures dominos,
2 puta forte quia deceſsit dominus ſuperſtitibus pluribus filijs: vtrum teneatur vaſſalus omnibus facere fidelitatem? tex.eſt in cap.imperialem.§.aliud.de prohi.feu.alie per Fede.qui dicit q̃ vnus vaſſalus pro eodem feudo plures dominos habere non eſt compellendus. quomodo ergo fiet quin interatur damnum alicuius ex filijs? Sine dixerimus q̃ primogenito fit fidelitas præſtanda, siue q̃ ut in electione vaſſalli vnum ex pluribus
3 eligere. vide D.Iaco.in verbo, quaquidem inueſtitu præſtitur.fide.col.7.verſic.quid autem. Econtra ſi vaſſalus decedat relictis pluribus hæredibus, vtrum omnes teneantur ad fidelitatem, mouet quæſtionem, & arguit ad partes, allegando diuerſitatem [illegible] primonum.glo.& doc.& tandem facit duas cõcluſiones. Aut plures domini concedunt idem feudum, & tenetur vaſſalus omnibus fidelitatem facere. Idem iuris quando dominus deceſsit relictis pluribus hæredibus, & vaſſalus ſemel omnibus fecit fidelitatem. Sed hic dicit omnibus
4 facere fidelitatem particulariter, poteſt eam facere cui ex eis voluerit pro ſe & alijs. Et ſimiliter quando vult alienare feudum, ſufficit requirat cõſentiri illius tantum cui fidelitatẽ præſtitit, aut ſi eam non præſtitit, vnius expius condominorum & cohæredibus. Et illud eſt notandum obſeruatoribus conſuetudinum imperialium, quia eſt maximæ vtilitatis, vt in alienationibus vaſſalus non teneatur requirere conſentum omnium dominorum. Nam ſecundum conſuetudines Aluernæ talis conſenſus non exigitur.

In tex.

In tex.in verbo, *qui à la pluſgrande portion.*

Secundam conſuetudinem is q̃ eſt dominus maioris partis [illegible] habere prærogatiuam præterã- 5
tur cæteris & tamen de iure co[illegible] videtur reppotiri in communis pars reliquor[illegible]
tam ad diſpoſitionem iuris communis [illegible] electa ne.ff.de leg.i. Et idem [illegible]
eſt de toto q̃ to ad totum. l. q̃ de tota ff. de reiuendi ſed potest [illegible]
bere ſi non ſalvum, ita habebit dominus partis minoris in parte [illegible] maioris ne[illegible]
ſeat vbi eſt locus gratificationi, tunc minor pars cedit maiori. Hoc probatur optime ff. Nauta [illegible] 6
uſio inter coheredes de iure ff. de fundo forte, tamen quando vnus ex cohæredibus habet maiorem [illegible]
altero, tunc habes minorem partẽ diuiſi, & ad eum tanquam ad [illegible] electio. Ideo erit B. [illegible]
in fine C. communi. de legat. Et ratio duobus legentibus in [illegible]
in electione de vi. Nec hic attingere materiam [illegible] 7
poſito cõſuetudinis, quæ nõ loquitur de [illegible]

ARTICLE XLIII.

Si les portions ſont egales, & eſt entre freres ou enfans, ledict vaſſal eſlit q̃lle en faiſant hommage à l'ainſné.

SVMMA IN GLO. ART. XLIII.

Quomodo electio communis cõcipiat. per totum.

Quando fiat electio debeat esse equales. Et de vtilibus infertur ad [illegible] 1

De iure communi feudorum, aliquando tenet electio quod datis partibus cæteris [illegible] & 2
primogenito ſit electio ad im hommagium. Ita tenet Bal. in [illegible] Et refert de [illegible]
Fede.arg.d.ff.de fide inſtrumentorum. Ita [illegible] quia [illegible]
q̃ ad autem econtra in feudo dicit quod electio ſit vallis [illegible]
plere ampacta. de feudo & alibi pas. Ideo in meo ſillabo non [illegible]
gato erat in re dotali tantum, ſed quia facere poterat [illegible]
appetrando rem extraneam, videtur tacite [illegible]
vaſſalus eſt obligatus omnibus dominis coniunctibus & [illegible]
facere fidelitatem vni nomine omnium, eſt interpretanda ſecundum diſpoſitionem iuris communis, quæ 3
eſt vt quando in perſona vnius tantùm ad is fieri poteſt, ſeſe [illegible]
cæteris. nec latum [illegible] quod colligitur de [illegible]
tor conſuetudinem hanc bona ratione introductam, quod [illegible]
ſeniori homagium facere.

ARTICLE XLIIII.

Et s'ilz ſont autres que freres enfans ou coheritiers par commun, il fuſſit le **tranſporter au lieu & place d'ou depent ledict fief, & illec faire ſa foy & hommage** à celuy deſdictz ſeigneurs feodaulx qui ſe trouuera ſur le lieu, ou en leur default, à la porte dudict chaſtel.

SVM IN GLO. ART. XLIIII.

2 *Ratio differentiæ inter vnius articuli a[illegible] aperitur.*

Quando eſt preſtidium hommagium alijs quam [illegible] 1
uas, alijs vero [illegible] ad eam tenetur [illegible]
to, ſatis eſt quòd eam faciat ante portam dicti caſtri.

Ratio differentiæ inter hanc conſuetudinem & præcedentem, quæ defert ſeniori, eſt, quia in fratribus 2
ius primogenituræ eſt in magna conſideratione, vt ſuprà notatum, quæ ratio ceſſat in diuerſis dominis in quibus non cadit ordo, niſi ratione maioris partis: vt dictum fuit ſuprà articulo 42.

ARTICLE XLV.

Ont lieu les choſes ſuſdictes quant a la foy & hommage: mais quant es prouffitz & droit de fief, cõme de commises de la choſe feodale, & fruictz d'icelle, ou autres prouffitz diuiſibles, ilz ſe departẽt entre les cõſeigneurs feodaux, pro rata.

SVMMAR. IN GLO. ART. XLV.

2 *Remiſſue quæſtionem proponit.*

Quicquid de hominio ſupra dictum [illegible] 1

Quomodo hic fit differentia inter feudum diuiſibile & [illegible] 2
dit vaſſalus quilibet [illegible]
hæredibus, vtrum omnes ſint obligati condominis ad vnam [illegible]
deam breuitati, recurratis ad do.Iaco.in titulo de roydis.col.1.& ſequentibus.

ARTICLE XLVI.

Le vassal qui veult faire foy & hommage à son seigneur apres, requisition ou mainmise se doibt transporter au lieu d'ou depent le fief, & illec se mettre en deuoir selon la nature & qualité du fief.

SVM. IN GLO. ART. XLVI.

3 *Quomodo uassalus in mora per consuetudinem constituatur.*

1 *Vassalus requisitus per interpellationem uel manummissam, debet adire locum ubi feudum dependet, & ibi secundum feudi naturam & qualitatem, fidelitatem & homagium offerre.*

2 Item vult hæc consuetudo in effectu, quòd consuetudo de qua suprà arti. 25. incipiente, *le seigneur feodal.* In tex. in verbo, *apres requisition.*

3 Habes ex consuetudine quòd vassalus non constituitur in mora in petitione inuestituræ, nisi fuerit requisitus, aut fuerit manus domini missa super feudo. Sed de iure feudorum non expectatur requisitio: quia datur tempus anni & diei, quod interpellat pro homine. c. imperialem. §. præterea si quis infeudatus. in titu. de prohi. feu. alie. per Fede.

ARTICLE XLVII.

Et s'il ne trouue ledict seigneur, ou le trouue, & ledict seigneur le refuse sans cause raisonnable, ledict vassal se peult presenter deuant la porte d'iceluy lieu & place d'ou depét ledict fief, & illec en la presence de notaire & tesmoings faire ses foy & hõmage cõme il feroit s'il trouuoit son seigneur feodal, ou autre pour luy.

1 *Si in loco à quo feudum dependet, non reperiat vassalus dominum, aut recipiet dominus sine rationabili causa eum inuestire, poterit ante portam dicti loci coram notario & testibus ipse vassalus homagium facere.*

ARTICLE XLVIII.

Toutefois ledict vassal est tenu attẽdre son seigneur feodal audict lieu ou place d'ou depent ledict fief, l'espace de vingt quatre heures, s'il est requis de ce faire par les gens & officiers dudict seigneur feodal.

1 *Quando admittitur exhibitio homagij ante portam, dominus est spectandus per uiginti quatuor horas à uassalo, si ab officiatus aut seruitoribus domi suæ fuerit requisitus.*

2 Istæ formalitates consuetudinum sunt ad vnguem obseruandæ: quia dicuntur esse de forma authen. quæ supplicatio. C. de precib. impe. offe. nec indigent suffragio glosarum.

ARTICLE XLIX.

Neantmoins ledict vassal est tenu en faisant ledict fief à la porte dudict lieu & place d'ou depent ledict fief en l'absence dudict seigneur feodal, ou des gẽs de par luy commis, notifier son deuoir & diligence à sondict seigneur feodal dedans les quarante iours qu'il est tenu bailler sa nommée: afin que ledict seigneur feodal soit asseuré de son fief: & de ce en bailler instrument contenant le serment de fidelité requis & acoustumé.

SVMMA. IN GLO. ART. XLIX.

Restringitur consuetudo.

1 *Eo casu quo fit homagium ante portam, est per uassalum infra quadraginta dies domino notificandum cum traditione presentium literarum, & domus habeat infra tantum ad deponendum ibi homagium præstandum.*

2 Ista consuetudo tantùm loquitur quando fit homagium ante portam, domino nec alio pro eo recipiẽte: & non in alio casu, quando dominus sine rationabili causa inuestituram facere recusauit. Ratio est, quia maior est culpa in recusante, quam in absente: cùm absentia possit multis excusationibus excusari, & non iniusta recusatio. Sicut in simili tradunt doc. maximè do. Ias. de cõcumace ficto, & vero, in l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudi.

ARTICLE L.

Et si le vassal veult faire ses foy & hommage de son gré & volunté & sans y estre contrainct par mainmise ou empeschemẽt, il est tenu chercher son seigneur feodal en personne, ou qu'il soit, dedans le pays ou le fief & assis & situé. Et en default de ce le vassal peult faire sa foy & hommage à la porte dudict chasteau comme dict est.

SVMMA.

SVMMAR. IN GLOS. ART. L.

2 *Explicatur notabili, & quæstione. & nu. 3*

Si uassalus uelit facere fidelitatem non expectato aliquo impedimento, debet facere diligentiam ut dominum personaliter adeat, si sit in patria ubi feudum dependet: aliàs eo non inuento faciet fidelitatem ante portam, modis prædictis. 1

Nota quòd si vassalus vult impedire manumissam domini, debet eum requirere in loco vbi personaliter 2
reperiri possit, si sit in patria vel in loco à quo feudum dependet: & si non inueniat, faciat fidelitatẽ ante portam. Ista duo impedient manummissam. Quid si dominus notoriè diligentiã vassali, ante tamen quadraginta dies, intra quos est necessaria notificatio, fecerit manumissam? dic q̃ est nulla: quia fit vt excitetur vassalus ad faciendũ debitũ suum. Et ideo si iam fecerit, licet ea non ignoret, reddetur manusmissio nulla. 3
Ita vult hæc cõsuetudo in effectu. Et est iuris: quia cessante causa debet cessare effectus c. cũ cessante. de apel.

ARTICLE LI.

Quand le seigneur feodal a saisi son fief, & faict assigner iour certain à son vassal pour faire son deuoir au lieu & placé d'ou depent son fief, ou ailleurs dedans la chastelenie, le vassal est tenu se trouuer audict iour & lieu pour faire ses foy & homage: autrement à faulte de soy y trouuer, le vassal est tenu faire le fief en la personne de son seigneur feodal, ou qu'il soit dedans le pays.

SVMMAR. IN GLO. ART. LI.

1 *An dominus uasallo possit præfigere quo ei tempus petendi inuestituram et deponendi homagium præstandum.*

Si uassalus interpellatur à domino ad diem certum & locum à quo feudum dependet aut alium in castellania, tenetur eo 1
die & loco comparere. Quod si non fecerit, non audietur uolens præstare homagium, nisi coram domino, si sit in patria.

Quæro circa hanc consuetudinẽ dubitabile [illegible] Vtrum possit dominus feodi [illegible]
infra certum tempus præstet fidelitatem & homagium sub pœna priuationis feudi: secũdum consuetudines Al[illegible]
[illegible] sunt domino, quia lucratur fructus: & sic prouisio cõsuetudinis debet facere cessare prouisionem legis, cum lex per consuetudinẽ intelligatur derogatum: iuxta amplè notata in l. de quibus. ff. de legib. In contrariũ videtur veritas. Nam consuetudo quæ proudet domino circa lucrũ fructuum, non tollit vinculum inuestituræ [illegible] recognitionis, quæ debetur domino: & ideo dispositio iuris cõmunis, de qua dicetur statim, nõ est sublata [illegible] quoniam stare non prohibetur quòd nõ reperitur expressè immutatũ. l. præcipimus. C. de appel. Et ex separatis nihil infertur. l. Papinianus exuli. ff. de mino. Circa istam materiã vidi in facto q̃ quidam domini canonici fecerũt publicari præceptum, in quo cõtinebatur q̃ subditi acquirentes prædia se mouentia de directo dominio eorũ, tenerẽtur infra quadraginta dies se inuestire sub pœna solidorũ sexaginta. Cõsultus quid sentirem circa validitatẽ dicti præcepti, consului cum docto iurecõsulto domino Rondichardo, q̃ inuestitura per consuetudinẽ non erat sublata: tamen quia acquirẽtes talia bona emphiteotica habẽt annum ad obtinẽdam inuestiturã. l. fi. C. de iure emphi. q̃ receperant grauamẽ ex dicto præcepto, abreuiantem tempus iuris, cùm inferior nõ possit tollere legem superioris. c. cum inferior. de maio. & obe. bene potuissent domini canonici cõminari subditis, q̃ infra annum obtinerẽt inuestiturã, & pœnam adiecere. Nam id de iure fieri potest. Istam quæstionem mouet Io. blancus, de Marsilia. in sua summa feu. in titulo qui. mo. feu. amit. circa fi. in versi. quæro de quæstione. & dicit quòd ista quæstio frequenter contingit in prouincia: quia domini præcipiunt vassalis vel emphiteotis quòd veniant infra certum diem ad præstandum fidelitatem aut ad recognoscendum aut ad præstandum debitum seruitium sub pœna priuationis feudi: & ibi determinat q̃ tale præceptum quod fit in respicientibus naturam feudi vel emphiteosis, vt in præmissis exemplis, valet, & potest pœna exigi, si non pareatur præcepto. Dictam decisionẽ sequitur do. Iaco. in lib. feud. in verbo, dictique vassa. prom. recog. dictum feu. speci. parti. & distinct. col. 4. versicu. insuper quæro de alia pulchra & quott. quæstione. Et ibidem declarat quando pœna adiecta præcepto sit exigibilis.

¶ DE RETRAICT OV RETENVE.

TIT. XXIII.

ARTICLE I.

Combien que par cy deuant par la coustume dudict pays le lignager peult retirer la chose prouenante de son estoc vendue par lignager, dedans quarante iours à iceulx compter du temps du contract de la vendition, ou que le lignager eust sceu ou peu sçauoir ladicte vendition: qui estoit à entendre pour tel temps que ledict lignager eust peu estre certifié de ladicte vendition, veue la distance des lieux, & le temps que len eust peu demourer à aller & venir du lieu ou ladicte vendition auroit esté faicte iusques au

lieu ou ledict lignager demouroit, comme dessus a esté recité. Toutefois pour raison de l'incertitude dudict temps, & obuier es procés qui sen pourroyent ensuyure, a este adiuste par les estatz, que si aucun vend heritage ou chose immeuble, le lignager du costé & estoc d'ou prouient ledict heritage ou chose immeuble au vendeur, peult auoir & retraire icelle chose vendue de l'acheteur ou detenteur d'icelle, nonobstant pactions resolutoires.

SVMMA. IN GLO. ART. I.

2 *Quid dicatur pactum resolutorium.*

Incipit hæc consuetudo tractare de retractationibus venditionum, quas Pedemontati communi vsu appellant, accurrimenta. Et consuetudo primò recitat infra quantum tempus olim licebat retractare: sed quia nunc est immutatum, tantùm sumam caudam consuetudinis decisiuam.

1 *Est locus retractioni & accurimento etiam intercedente inter contrahentes pacto resolutiuo.*

2 Quæro qualiter pactum dicatur resolutiuum? dic quòd dicitur quando venditio est pura, adiecto pacto, quòd si alius attulerit meliorem conditionem res sit inepta: vt habetur toto titulo ff. de in diem adict. vel si dixero sic: si restituam tibi pretium datum infra mensem, res sit inepta. l. si à te comparauerit. C. de pact. inter emp. & vendito. Ista consuetudo cum duabus sequentibus fuerunt glosatæ suprà, in titulo *dès emphiteoses* articulo primo, & duobus sequentibus.

ARTICLE II.

Et ce en payant le prix & tout principal pour lequel icelle chose immeuble a este vendue par ledict lignager, auec les loyaux coustemens dedans le temps de trois mois, à iceulx compter du iour de la possession reale prinse par l'acheteur, & non plustost: laquelle possession l'acheteur ou autre pour luy prendra en la presence de deux tesmoings du lieu & iustice ou la chose est situee.

SVM. IN GLO. ART. II.

An iure communi consuetudo hæc sustineatur, remissiuè.

1 *Proximior admittitur ad retractandum & accurandum, soluendo principale & debitas expensas, infra tres menses, inchoandos à die adeptæ realis possessionis per emptorem: quam dictus emptor accipere debet coram duobus testibus de loco & iustitia ubi res uendita est situata.*

2 Nota primò contra hoc verbum, quòd quis non possit remitti per venditionem translatiuam in quemcumque. Et dic [illegible] quòd dicta consuetudo potest approbari, ea ratione qua fuit reprobata consuetudo, quòd quis teneatur prius vendere cõsortibus: vt tradit Bar. Soc. in consi. 272. col. 4. versiculo, confirmatur quòd sit. in 2. vol.

ARTICLE III.

Ledict temps de trois mois est continuel, & court contre toutes personnes mineurs de vingtcinq ans, femmes mariées, & autres personnes quelconques sçachans ou ignorans.

1 Tempus retractationis trium mensiũ est continuum, & currit omnibus personis & tam scientibus quàm ignorantibus. de hac & duabus præcedẽtibus plenè dictum fuit suprà *des emphiteoses*. arti. primo & secundo.

ARTICLE IIII.

Le droit du lignager qui veult retraire ou retenir la chose vendue par son lignager, est conserue & perpetue en consignant par luy dedans ledict temps de trois mois iudicielement ou en main tierce hors iugement partie presente ou appellee en personne ou domicile, le sort principal, & quelque somme pour les loyaux coustemens, par protestation de suppleer ou recouurer.

1 *Conjectatio ius retractationis proximiori per consignationem principalis, debitis expensis in iudicio aut extraiudicium parte presente aut legitimè euocata, cũ protestatione supplendi, aut recuperãdi si quid minus iudicio fuerit solutũ.*

In tex. in verbo, *& consignant.*

2 Quando sufficiat oblatio, & quando requiratur consignatio, puto dixisse suprà in titulo *des fiefz*. articulo 31. incipiente. *mais si ledict seigneur*

ARTICLE V.

Et si ladicte consignation est faicte hors iugement en main tierce, elle se fera derechef entre mains de iustice dedans ledict temps de trois mois au iour de l'assignation

signation donnée sur ladicte retenue à l'acheteur ou detenteur de la chose, à la requeste du lignager.

Facta consignatione extraiudicialiter in manibus tertii, illa est iudicialiter infra trimestre reiteranda, cum deposito, vocato & citato ad certum diem emptore. 1

ARTICLE VI.

Laquelle dicte assignation sera posee dedans ledict temps de trois mois: & doibt le deposit demourer iusques en diffinitiue.

SVM. IN GLO. ART. VI.

Quare depositum usque ad diffinitiuam hìc duret.

Ista assignatio debet continere duo, vt emptor compareat recepturus sortem principalem cum debitis & consuetis expensis, aut visurus fieri depositum earem & relaxaturus rem emptam, attento quòd ipse offerens est proximior de agnatione & stocho, ex quo res alienata prouenit. forma hæc citationis colligitur ex præcedentibus cõsuetudinibus. Quæro quare depositum durare debeat vsque ad diffinitiuam? dic quòd ideo quia per exitum ipsius apparebit [illegible] fit depositum relaxandum, videlicet emptori vel deponenti: quia forte talè ius ei non competat: aut [illegible] depositum defectuosum & non admissibile. 1 2

ARTICLE VII.

Autrement à faulte de consignation par la maniere & choses dessusdictz le lignager est debouté de l'effect de ladicte retenue: combien que d'ancienneté par ladicte coustume ladicte cõsignation se deust faire dedans lesdictz quarãte iours, à les compter comme dessus.

SVMMA. IN GLO. ART. VII.

Iure hìc articulus confirmatur.

Proximior deficiens consignare & deponere secundum formam consuetudinis, repellitur à petitis, licet ante hanc consuetudinem depositum infra quadraginta dies foret fiendum. 1

Commodat cum l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. emp. vbi habetur quòd qui non facit quod debet, non consequitur quod oportet: de qua materia plenè dixi in præcedentibus. 2

ARTICLE VIII.

Et ne seront les depostz ainsi faictz par lesdictz lignagers ou seigneurs feodaux ou directz mis & consignez entre les mains des iuges, ne leurs peres, enfans ou freres. Et si de faict les deniers sont consignez entre les mains des dessusdictz, lesdictz depostz seront reputez nulz par ladicte coustume: sauf au lignager & seigneur leur recours contre le iuge qui les prendra ou fera consigner entre les mains des dessusdictz, de tous interestz & dommages.

SVMMAR. IN GLO. ART. VIII.

2 *Iure communi pro iudice semper esse præsumendum. & nu. 3. & 4.*

5 *An uerò iudici asserenti in decreto cognitionem causæ intercessisse, aut aliquod aliud impedimentum, credatur. & nu. 6. 7. & 8.*

9 *Quid uerò asserenti factum tertij.*

10 *Duabus ingeniosis rationibus explicatur hæc consuetudo. & nu. sequentib.*

Ad ualiditatem depositi exigitur quòd fiat in manibus alterius quàm iudicis aut patris, filiorum, aut fratrum: & si tales recipiant depositum erit nullum, saluo iure proximiori aut domino agendi contra iudices contrauenientes consuetudini, ad omne damnum & interesse. 1

Videtur prima facie hæc consuetudo ratione carere, quæ magis confidit in priuato q̃ in iudice: Et tamen habemus q̃ lex in multis plurimũ de iudice cõfidit: vt patet in sequẽtib⁹ exemplis. Et primo præsumitur q̃ iudex qui tulit sentẽtiam bene pronũciauerit. l. Herennius. ff. de euic. Item præsumitur pro decreto iudicis. glo. est in l. 1. C. de fide. instru. & tur. hast. fis. lib. 10. quam glo. multũ cõmẽdat do. Ias. post Bar. & Bal. in locis per eum allegatis in l. scitũ col. 4 versi. & [illegible] Bar. & ff. de verb. oblig. Et licet [illegible] decretu nõ cadat in proposito huius cõsuetudinis, tamẽ nolo prætermittere vnã difficultatẽ nõ paruã, & tamẽ quotidianã. Certũ est q̃ in alienatione rerũ immobilium minoris iudex debet interponere decretũ, causæ cognitione præambula, alias nihil valet alienatio, toto titu. C. de prædus mi. pone q̃ iudex in instrumento decreti attestetur fuisse habitã causæ cognitionẽ, & alienationẽ fieri ex causa necessaria: vtrũ ei sit credendũ, dato aliter non constet de dicta necessitate & [illegible] cognitione? Io. Lat. [illegible] Cath. quem allegat in d. l. scitũ. & in l. ne quicquam. §. vbi decretũ. col 13. & 14. ff. de offi. procõsul. tenet q̃ nõ creditur iudici, & sic nõ valet alienatio, per regulã, q̃ quotiẽs actus liberè ab aliquo fieri nõ potest, fed requiritur aliqua solẽnitas, tunc non creditur iudici asserenti illam solemnitatem interuenisse sed de ea aliter debet [illegible] Alexan. en 2 3 4 5 6

in d.l.scendum.tenet oppositum,& dicit quòd illa regula procederet in priuatis,& non in iudice,qui potest attestari de solennitatibus & aliis requisitis,etiam quod interuenerint de præterito.do. Alex.sequitur Dec. in c.quoniam contra fiscum.col.22.de probat.vbi multa addit ad demonstrandã effectus decreti & consi.5.
7 col.1.in 2.vol. Est verum quòd do.Ias. sequendo semper suam opinionem tenuit in l.1.col.13.verticu.sed quæritur.ff. de offi. eius cui est man iurisd. quòd iudici asserenti se delegare causam ex causa necessariæ absentiæ,non creditur.quia non habet liberam facultatem delegandi,& sic obstant dicta Bar in l.& sit.rte.ff de calt enfi pec.al. Tamen communis opinio ibidem est in contrarium. & ipse Ias. in finalibus verbis vi debitur dubitare,ea ratione quia lex,& si forte.habet locum in priuatis,non in iudice,de quo lex multum cõfidit ob iuramenti præstationem. quia nemo præsumitur immemor salutis æternæ l.fi C.ad.l.Iul.repe. Reperio in hoc difficili articulo & quotidiano Bely. in c.ipso debilitate.col.2.versi.quæritur vtrum. de offi.delega. tenere opinionem do.Ias.supra relatam, quòd impedimentum sit ostendendum. aliter quam per allertionem iudicis: per regulam, quod quis allegat impedimentum teneatur illud probare, quia non præsumitur. Dec. item in visitatione omnia scripta antiquorum & modernorum,in d.c.fi.pro debilitate.col.4.in fi.versi.ad prædicta quæruntur.hic tenet etiam Alex.quod stetur dicto iudicis, per rationes de quibus prædixi. Et dicit istam esse communem, quam etiam tenet Bely.sicut contrarias in c.pastoralis.col.2.versi.notanter singularem glo.de
8 offi.delega.vbi dicit idem in notatione dicente semper etiam. Item in.addit vnum notabile verbum quod
9 admittatur probatio contra talem allertionem impedimenti. Quid iuris quando iudex seu officialis attestatur de facto alieno,puta concedit literas,sicut talis qui recepit talia instrumenta,est notarius,vel talis est is qui est nominatus in instrumento,vtrum fides credenda.Bely in c.coram.col.fi.de offi.delega dicit quòd non,nisi consuetudo esset in contrarium. & vidi Romæ quod talibus literis sigillatis sigillo episcopi quæ deferebantur ex partibus Pedemontanis,credebatur Redeundo ad principale propositum consuetudinis,
10 si lex adeo cõdit in iudice propter officii authoritatem & iuramentum,quare do nimi consuetudinarii prohibuerunt sequestrum pecuniæ fieri in manibus iudicis,& non priuati Puto quod bonis sit rationibus illicita consuetudo. Primò quia iudex vt diutius retineret depositum,fortè retardaret expeditionem diffinitiuæ licet sit cuiuslibet præsumptio exclusiua delicti.l.merito.ff.pro socio.fuit tamen bonum occurrere malis qui possent obuenire:quia non omnes iudices habent duos tales,de quibus per do.Ias.post Bal.in l.certi
11 iuris.Quæ iudex videlicet alterũ ferentiæ,ne sint in ipsis,& alterũ conscientiæ,ne sint diaboli. Secunda fuit ratio,quia si sequester esset iudex,oporteret adire superiorem iudicem qui eum compelleret ad restitutionẽ. Et si essent alii etiam prohibiti, eadem esset ratio, quia iudex non debet in causa propria vel suorum ius dicere.l.qui iurisdictioni præst.ff.de iur.om.iudi. Et si dicatur stantibus præmissis cessat confidentia quæ est habenda in iudice.responderi potest,quòd depositum non fit in manibus iudicis tanquam iudicis,quoniam fieri potest in manibus priuati.Et confidentia de qua iura loquuntur,habet locum in his quæ respiciunt iudicem tanquam iudicem,& ad quæ eius iuramentum extenditur,& non tanquam priuatum.

In tex.in verbo,*lesdictz depostz seront reputez nulz.*

12 Licet consuetudo procedat annullando actum,tamen si id non fecisset etiã actus fuisset nullus:quia prohibitio consuetudinis comparatur prohibitioni legis,de qua in l.non dubium.C.de legi.

ARTICLE IX.

Et afin de sçauoir au vray le prix que les lignagers doyuent deposer,a esté aduisé par les estatz que par cy apres le lignager qui vouldra retraire la chose venduе,pourra faire adiourner l'acheteur par deuant le iuge, pour luy faire declarer le vray prix de la chose vendue, afin de le consigner certainement,ensemble les loyaux coustemens,qui par ledict acheteur seront declarez.

1 Propter incertitudinem pretii potest proximior euocari facere coram iudice,emptorem iustum pretium declaraturum,vt illud,cum debitis & consuetis expensis,possit consignare.

ARTICLE X.

Et ou ledict acheteur seroit refusant ou delayant de declarer ledict prix & loyaux coustemens,ledict lignager pourra cõsigner telle somme de deniers que bon luy semblera,tant pour ledict prix,que loyaux coustemens, soubz protestation de suppler,si plus y fault.

1 Recusante aut differente emptore iustum pretium declarare, proximior consignabit quòd sibi iustum vi debitur,tam pro principali,quàm consuetis expensis,cum protestatione supplendi,si erit supplendum.

ARTICLE XI.

Si l'acheteur disoit ledict prix & loyaux coustemens estre plusgrandz qu'ilz ne sont, ledict lignager retirera l'outreplus desdictz deniers, auec l'interest d'iceluy,à sept pour cent.

SVMMA.

SVM. IN GLO. ART. XI.

2 *Quæ pœnæ fraudatori laudimiorum infligantur.& nu.3.*
4 *An rectè usuræ uel interesse conuentione uel pacto promittatur,uariis exemplis & regulis in materia usurarum explicat.& nu.5.6.7.8.9.& 10.*
11 *Quinque resolutionibus quomodo interesse & usuræ peti possint,declarat.& nu.11.*
An iure communi hæc consuetudo præstituens modum interesse subsistere possit.& nu.sequentib.

Si emptor denuntiauerit maius pretium contra veritatem, proximus recuperabit id plus enuntiatum & consignatum, cum interesse ad rationem de septem pro centenario. 1

Hîc cadit notabilis quæstio de his qui,vt fraudent dominum laudimiis & tertiis venditionibus,describi faciunt in instrumento minus pretium:quia iustum pretium erat de centum, & faciunt scribi in instrumento de quinquaginta,vt minus soluant pro laudibus & venditis:qua pœna erit puniendus hic emptor? Aliqui volunt quòd priuetur re feudali vel emphiteotica propter mendacium,& allegant tex.in camperalem.§.calidus.de prohi.feud.alie.per Fede. Aliqui dicunt quòd debet puniri in quadruplum, & pro eis facit tex.in l.qui in contractibus.C.de iure fis.libr.10.& ita dixit Zacchæus:Domine,si aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Quæ sit verior opinio non determinatur per D.Iac. licet per eum moueatur quæstio in titulo de roydis.seu ope.col.11.versi.ita ponamus vt dominus terræ,&c. Sed ne remaneat quæstio ipsa indecisa,videtur primò dicendum quòd sit locus priuationi:exemplo eius qui negat rem feudalem scienter: quia est dignus priuatione,vt vult consuetudo suprà,in tit.*des fiefz*.arti.13.incipiente,*le vassal.* & ibi plenè dixi.In contrarium videtur,quia mendacium in parte pretii non debet puniri in tota re, aliàs pœna non commensuraretur delicto.Et sic secunda opinio,quòd puniatur in quadruplum,videtur verior & æquior: quia interpretatione legum pœnæ sunt molliendæ,& non exasperandæ.l.interpretatione.ff.de pœn.Ad motiuum de quo suprà,de negante feudum,potest responderi,quod negatio ibi respiciebat totam rem,hîc autem tantum partem pretii.Item ibi negatio fuit facta directo domino,hîc proximiori venditoris, cui emptor non talem debet reuerentiam. verùm quia ista retractatio etiam pertinet directo domino, in quo cessaret secunda ratio: ideo adhæreo primæ quòd ibi negauit totam rem & in indiuiduo,hîc verò partem rei diuiduæ. 2 3

In tex.in verb.*sept pour cent.*

Fece quòd consuetudo hîc taxat interesse à principio, & tamen illud posset esse de maiore vel minore summa.Quæro de quæstione notabili & quotidiana:In contractu dotis pater puellæ promittit centum seu alia pro dote soluenda infra annum:& casu quo deficiat soluere,promittit interesse pro futuro tempore,ad rationem de sex vel septem pro ipsis centum, soluendorum singulo anno vsquequo ipsa centum persoluerit: vtrum valeat talis conuentio, & illa sex seu septem exigere possint,primi casu quo bene certus esset quòd sic.quia certum est quòd dos debet deseruire oneribus matrimonii:& nisi soluatur, petetur per maritum interesse, quod est exigibile etiam de iure canonico. Sicut etiam diximus in emptore qui non soluit pretium rei emptæ,tenetur ad interesse.l.curabit.C.de actio. empt.Idem in mercatore qui petit interesse lucri cessantis,quando non fuit sibi satisfactum in tempore.D.Ias.in l.1.col.10.C.de sum.trı. & fi.cath. in prima lectura:& ibi ponit quando vsuræ possint peti tanquam interesse:addo Soci.consil.25.col.fin.in 4. vol. Ro.consi.101.Et in hoc non est difficultas. Sed in eo vtrum à partibus à principio possit istud interesse antequam euenerit taxari?in hoc passu malem discere quàm docere:quia inuenio Decium,qui solitus est bene enucleare difficultates,in hoc casu titubasse,& quasi(si dicere ausim) sibipsi contrariari. Nam in consil. 39. col.3.in primo vol.allegat doctores & Io.And.in c.salubriter.de vsur.tenetes quòd in casibus in quibus debentur vsuræ loco interesse,non potest à principio à contrahentibus taxari:quia est quid incertum,& debet expectari tempus, quo de vero interesse constare possit: & illud tunc debet verificari. Idem voluit Decius consil.116.in primo vol.sed in consil.111.vbi plenius quàm alibi explicat istam materiam, col.2. in princip. idem dicit quod suprà:sed col.penult.in fi.versic.non obstant quædam responsiones.& versic.secundò non obstat.dicit quòd conuentio & taxatio valet,dummodo non excedant verum interesse, de quo debet constare aliter quàm per confessionem partium.si verò taxa excederet,saperet vsuram. Et aduerte quòd licet in consiliis prælegatis vbique tenuerit quòd non possit considerari interesse, vbi non est mora: tamen in dicto consil.111.dicto versi.non obstant quædam responsiones.voluit post Paulum de Castro per eum allegatum,quòd etiam non interueniente mora: quando potest subesse interesse,potest à contrahentibus ordinari,& disponi quòd certum quid soluatur pro interesse.exemplum. venditor dedit terminum anni emptori ad soluendum pretium: emptor durante anno, & sic termino, non tenetur ad interesse pretii non soluti. iuxta l.curabit.C.de actio.empt. Valet tamen conuentio facta eo casu, quòd durante anno emptor certum quid soluat pro interesse pecuniæ non solutę Idem voluit Panor.in c.salubriter.de vsur.Et ponit exemplum quotidianum: Socer promittit soluere dotem infra annum:& interim certum quid pro oneribus matrimonii.dicit Panor.quòd valet talis conuentio.Quicquid dicatur in hoc articulo,videtur mihi concludendum, quòd aut conuentio certæ taxæ fit in contractu, in quo certum est deberi interesse: vt in duobus exemplis præcedentibus,in re vendita & in dote.Et in istis valet certa taxa à principio:quia fit non vt fors accedat fortı, sed vt venditor damnum non patiatur in fructibus rei venditæ, aut maritus in oneribus matrimonii.Et ideo intentio partium non est deprauata,sed optima:ne alter locupletetur, & alter damnum sentiat. Et hoc quando taxa non excedit iustum interesse: quia posset esse adeò excessiua, quòd saperet dolum & vsuram. In contractibus verò vbi potest versari probabile dubium,si debeatur interesse, vel non,puta quando promitto mercatori,si non soluero infra annum,decem pro cẽtenario:credo quòd non valeat talis taxatio,quia si soluissem,vtrum mercator fuisset superlucratus,an non, potest versari dubium, quia non semper lucran- 4 5 6 7 8 9 10

tur mercatores quorum negotiationes mille periculis subiiciuntur: vt patet illis versibus Horatii: Impiger extremos fugit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignem. Et sic quia dubietas non tantùm versatur in quota interesse,sed in ipso principali:& mercator, vt possit cõsequi tale lucrum, debet articulare quod toto anno quo cessauit solutio sibi debita negotiatus fuit emendo & vendendo & q si dictam pecuniam cessatam habuisset,tantùm potuisset secundum cõmunem æstimationem aliorum mercatorum superlucrari.certè isto casu est expectandus euẽtus & exitus temporis,vt sciat si fuisset locus lucro, & quanto. Et si taxetur à principio,id videtur fieri in fraudem vsurarum, & obligare promissorem ad id ad quod inspecto exitui non fuisset fortè obligatus:quia fortè mercator decoxisset, vel illo anno stetisset infirmus,aut in carceribus:& si habuisset pecuniã debitã,nõ fuisset aliquid verisimiliter superlucratus. Et licet à nemine reperiam enucleatã istam materiã,tamen iudicio meo hęc distinctio sapit iustitiã & equitatẽ,& per
11 eam possunt contrarietates doctorum bene concordari. Inuenio tamen Fel.in c.cum Abbas. de except. qui facit in materia omnes sequentes conclusiones.Prima, quòd interesse tam damni emergentis, quàm lucri cessantis,potest peti de iure canonico.Et ibi tradit qualiter tale interesse taxari debeat,& formam libelli super interesse,maximè in criminalibus,tradit Fely.in c.quoniam contra.col.9.vers.& inquantum dominus Abb.de proba.Secunda conclusio,quòd tantùm debetur interesse post moram.Tertia conclusio quòd quando quis dat impedimentum lucro alterius, quòd sufficit aliqualis recompensa iudicis arbitrio: nec requiritur quòd fiat integralis restitutio. Quarta conclusio,quòd morosus non tenetur restituere lucrum factum,eo quòd non soluit,quando is cui quantitas debebatur verisimiliter lucraturus non fuisset, si ei pecunia soluta fuisset.Quinta conclusio & ista est contra distinctionem quam suprà feci,quòd non licet contrahentibus in casum moræ,à principio taxare certum interesse. Non puto tamen recedendum à distinctione
12 facta, quæ videtur rationabilis & æqua. Item ibidem tradit qualiter interesse sit probandum. Aliquid e-
13 tiam de materia tetigit Fely.in c.P.& G.col.1.de off.deleg. Nunc in proposito consuetudinis vtrum valeat consuetudo disponens quòd soluantur septem pro centenario?Ista quæstio dependet ab illa:vtrum valeat statutũ idem disponens:quia par est virtus statuti & consuetudinis,& de vtroque,tam de statuto,quàm consuetudine mouet quæstionem D.Ias.in l.1.lectura prima.col.9.versic.vltra prædicta, an statuta vel con-
14 suetudines,&c.C.de sacrosan.eccles. Ibi & versic.quid autem in causa dotis.mouet quęstionem:an valeat statutum disponens quòd si mortuo marito, hæres sit negligens in restituendo dotem, teneatur soluere ad rationem de decem pro centenario.allegat Bal.in l.fi.§.præterea.C.de iure dot.concludẽtem quòd sic. Sed contrarium concludunt idem Bal.& Paul.de Cast.in dicta l.1.C.de sum.tri. & fid. cath. moti quia laici non possunt permittere vsuras,prohibitas de iure diuino.cum eis tenet Panor.quem D.Ias. non allegat, in c.sa-
15 lubriter col. 2. de vsur. Et facit decisio similis quòd testator non potest disponere quòd quandiu hæres non restituet dotem teneatur soluere quinque pro centenario,vel teneatur dare tot fructus, secundum Bar.
16 in l.2.ff.de his quæ pœ.no. Alex.in l.diuortio.col.7.ff.sol.mat.& in l.insulam.col.fi.eo.tit. Ex his fortè dici posset,quòd adiectio dictę pœnę de iure non valeat,sed defendi potest consuetudo quòd illa pœna sit adiecta potius loco pœnæ,quàm interesse,licet fiat expressio dicti interesse:& istud fieri potest iuxta §.tripli & quadrupli.inst.de actio.

ARTICLE XII.

Ladicte retenue a lieu alencontre du second acheteur ou autre quelconque tenant & possedant l'heritage vendu par ledict lignager.

SVM. IN GLO. ART. XII.

2 *Consuetudinis ratio.*

3 *Quam in pacto de retrouendendo non habere locum ostendit.*

1 *Retractio rei habet locum etiam contra secundum rei uenditæ possessorem.*

2 Ratio consuetudinis est, quia militat eadem ratio contra secundum sicut contra primum: & sic eadem
3 dispositio.l.ita vulneratus.ff ad l.Aqui. Hìc cadit notabile dubium.pone Titius vendidit Gaio fundum, & ipse infra annum promisit eodem pretio retrouendere.clarum est quod pactum valet.l.2.C.de pact. inter empt.& ven. & competit Titio actio personalis contra Gaium emptorem, vt retrouendat. dicamus quòd anno durante Gaius vendiderit dictum prædium Sempronio:vtrum competat Titio actio contra Sempronium,vt illud prædium sibi retrouendat,circunscripto statuto vel consuetudine?de iure cõmuni certè non: quia obligatio personalis non transit contra singularem successorem,realis,sic.l.1.§.si eas.ff.ad Trebel. Decius consil.2.col.1.in primo vol. Et ideo si vis impedire emptorem ne pendente dilatione ad rachatandum alteri vendat, debes vti cautelis, quas suprà tradidi, quòd emptor promittat rem emptam non alienare sub speciali hipotheca,& cum clausula annullatiua.

ARTICLE XIII.

Quand la vendition est faicte par le lignager toubz faculté de rachapt, ledict temps de trois mois court du iour de la possession reale prinse de ladicte chose vẽ due,& non du iour du rachapt: & le prendra ledict lignager à la charge dudict rachapt.

SVM. IN GLO. ART. XIII.

Ius hìc repugnare.

Si uenditio

Si uenditio sit facta adiecto pacto de retrouendendo, tempus trium mensium currit proximiori à die possessionis realis 1
adeptæ: & transit res in proximiorem cum dicto onere retrouendendi.

Ex hac consuetudine habes quòd pactum de retrouendendo afficit rem,& transit etiam contra singu- 2
larem successorem:contrarium est de iure communi,vt dixi in præcedente consuetudine.

ARTICLE XIIII.

S'il se trouue que le lignager transporte à aucun ledict droit de retenue, ou en face poursuite au prouffit d'autre que de luy, il en est debouté par ladicte coustume.

Proximior à retractu dimittendum est ad præiudicium tantæ utilitatis adimittatur.

Consuetudo vult quòd ius retractandi cedi non possit:quia est personalissimum. 1 2

ARTICLE XV.

Le lignager est preferé au seigneur feodal & direct audict droit de retenue, sinon que le seigneur feodal ou direct achetast ledict heritage, mouuant de luy, comme dessus est dict.

SVM. IN GLO. ART. XV.

2 *Elegans consuetudinis ratio traditur. & nu.seq.*

Proximior præfertur alij proximo ad dominum feudale aut directum, vel dominium directum aut directum vtile ad rem 1
eius mouentur dominio, ac superiùs dictum fuit.

Si quærat, quare præferri debeat directus dominus proximiori,facile est respõdere:quia maius ius ha- 2
bet directus dominus,qui habet directum dominium,quàm proximior, qui nullum ius habet præter facultatem a consuetudine concessam:ideo est facilius consolidare vtile dominium cum directo,quàm illud in alium transferre:patet quia directus dominus habet prærogatiuam in re emphiteotica, vt præferatur cæteris,& expectetur per duos menses.l.fi.C.de iure emph.Et in re feudali quòd res non alienetur sine eius consensu.c.imperialem.§.1. de prohi. feud.alien. per Feder. ex his sequitur quòd bona fuit ratio consuetudinis præferendi directum dominum proximiori. Et nota quòd magis dignum facit succũbere minus dignũ. 3
Istam regulam tradit cum multis exemplis D.Ias.in l.imperium.col.3.versic.nota ex isto tex.ff. de iurisdict. om.iud.Fel. in rub.de off.delega.col.1.

ARTICLE XVI.

Aussi sont preferez les lignagers l'vn à l'autre, selon la proximité & prerogatiue de degré.,en venant dedans ledict temps de trois mois, à les compter cõme dessus.

SVM. IN GLO. ART. XVI.

2 *Pluribus explicatur regula l.boues.§.hoc sermone.ff.de uerbo.signific.remissiuè. & nu.3.& 4.*

5 *Licentia data bannito ueniendi uerificatur in prima uice.*

Inter proximos proximior præfertur. 1

Sicut hìc quando fit mentio de persona,intelligitur de prima:ita quotiens fit de actu, intelligitur de pri- 2
mo.l.boues.§.hoc sermone.ff.de verb.signific.vbi quando fit mentio de nuptiis,intelligitur de primis. Ex 3
ista regula infero quòd ius istud tantùm cõpetit proximioribus iure proximitatis. Et consequenter & etiã si proximior noluit ea vti,non aperitur via sequentibus in gradu. Et quia per istam regulam,quòd sermo sim- 4
pliciter prolatus verificatur in primo actu,dicebant reges aliquos [illegible] tis videre dominum Ias.in l.fi duobus.in princ.ff.de iureiur.per eundem plenè in l. diuortio.§. quod in anno.col.2.& sequentibus.ff.sol.mat.plenè & ordinatè per Fel.in c.2.de treug.& pace.aliquid per Decium,in consil.83.col.2. in primo volu. vbi dicit quòd hæc regula tantùm habet locum in dispositione hominis: & ibi dicit Fel.in d.c.2.quòd hæc regula est famosa:& quòd vidit omnia scripta modernorum, quæ in sua curiosa bibliotheca habet, & quòd omnia aliorum dicta ibi collegit & ordinatè per regulã confirmatam pluribus similibus,& demum per septem fallẽtias illustratam: ideo ad eum te remitto,vt fugiam verbositatem. Hoc solo post alios ad memoriam commendato, quòd licentia data bannito veniendi & redeundi verifi- 5
catur in prima vice qua venerit & redierit,nisi sit præfixum tempus,infra quod possit venire & redire:vel dictum fuerit quòd possit venire & redire ad tractandum pacem:quia durante tractatu durabit licentia.

ARTICLE XVII.

Et quand il y a plusieurs lignagers en mesme degré concurrens en mesme temps & diligence, chascun d'iceulx par egale portion aura la chose vendue par ledict lignager,en venant dedans ledict temps.

SVM. IN GLO. ART. XVII.

2 *An & quando priuilegiatus contra priuilegiatum utatur suo priuilegio,remissiuè. & nu.3.& 4.*

5 *Adiunctum adiuncti priuilegio non gaudere.*

1 *Concurrentibus pluribus in eodem gradu & eodem tempore ad retractandum rem uenditam, quilibet admittitur*
2 *pro rata.*
3 Ratio, quia sunt omnes æqualiter priuilegiati, & est res diuisibilis. Dicitur in hac consuetudine quòd priuilegiatus non vtitur priuilegio contra priuilegiatum, qualiter procedat hæc regula, declarat Bart. in authen. quas actiones. col. 2. C. de sacrosan. eccles. & magis explicitè Decius in c. causam quæ. col. 4. versic. non omitto. de iudi. vbi dicit quòd priuilegiatus in specie in vna causa vtitur priuilegio contra priuilegiatum in
4 genere, qui si haberet similem causam, posset vti tali priuilegio. Ex hoc sequitur quòd minor læsus habet priuilegium contra alium minorem, licet in genere priuilegiatum. & idem in ecclesia, vt ibidem Decius dicit. De prædictis vide plenè Decium in c. in præsentia. col. 23. versi. & retenta communi conclusione. & sequen-
5 tibus. de proba. Item adde quòd non priuilegiatus adiunctus priuilegiato non gaudet beneficio priuilegiati. Ita probat tex. in l. hac. §. ex imperfecto. C. de testa. vbi Iaf. col. 7. versi. & sic noto ex isto tex.

ARTICLE XVIII.

Mais si l'vn desdictz lignagers qui est en pareil degré preuient à son autre lignager dudict degré, celuy qui preuient est preferé à l'autre par ladicte coustume.

SVM. IN GLO. ART. XVIII.

2 *Varius modis præuentionem fieri. & nu. 3. & 4.*
4 *Quomodo sola præuentio iurisdictionis inducatur.*
5 *An citatio realis potentior sit uerbali præcedente realem.*
6 *An regius iudex possit uassalum cogere ut primam cognitionem faciat: & multa de præsumptione prioritatis actus, uel posterioritatis. & nu. 7. & 8.*

1 *Inter plures proximos eiusdem gradus est locus præuentioni.*

In tex. in verb *preuient à son autre lignager.*

2 Præuentio seu prioritas potest fieri multis modis: quandoque per anticipationem actus, in quo plures ha-
3 bent parium de ista vide infra, nu. 3. & 4. aliquando per ordinem scripturę. de ista vide infrà, nu. 7. aliquando propter excellentiam concedentis. de ista vide infrà, nu. 8. Circa primum habemus tex. vbi gl. dat plura exẽpla in c. qui prior tempore, prior est in iure. de reg. iur. lib. 6. Et circa talem prioritatem sola hora est in consideratione. Ita dicunt Bar. & Bal. in l. de rebus. C. de dona. ante nupt. & quando dubitatur qualis actus fuerit prior, & qualis posterior, vide D. Iaf. in l. 1. col. 1. ff. sol. mat. Fely. in c. 2. de off. delega. eundem in c. pasto-
4 ralis. col. 2. versi. ratione vnius horæ. de reſcri. Et in hac materia præuẽtionis notetis, ꝙ qñ quis habet plures iudices ordinarios, ille qui præuenit in citando excludit alios, per regulam l. vbi cœptum. ff. de iud. & sola citatio sufficit ad perpetuandam iurisdictionem præuenientis: licet per eam non inducatur litispendentia. gl. in cle. fi. vt lite penden. Et istam exceptionem poterit conuentus deducere iuxta l. vbi cœptum. ff. de iu-
li coram altero iudice comparuerit, & eam non deduxerit, valebit vterque processus: quia ambo habent iurisdictionem, secundum Fely. in c. cum M. Ferrariensis. col. 11. versi. extra gl. de constit. vbi tractat materiam præuentionis. Si autem fuerit contumax coram vtroque, non: vt declarat Bar. in l. sepulchri. ff. de sepul. vol. Aret. in tract. maleficiorum verb. [illegible] est quædam inquisitio. col. 10. versic. quidam Aretinus, &c. Et vide c.
5 cum M. Ferrariensis. col. 12. versi. quartum adde. Sed moueo notabilem quæstionem: pone quòd ex pluribus ordinariis iudicibus vnus fecit me citari in causa criminali, comparui: postea alter me detinuit personaliter: coram quo tenebor procedere? Alex. in d. l. sepulchri. dicit quòd citatio realis est potentior, & sic vult quòd illa præualeat. Si verum esset dictum Alex. certè esset de directo contra regulam præuentionis: sed illud per plura impugnat Maria. Soci. in c. proposuisti. col. 8. versic. octauò quæro. de foro compet.
6 Quæro de alia notabili quæstione, vtrum regius iustitiarius possit facere citari subditum vassali regis pro prima cognitione? dic quòd non: quia ille tantùm potest adiri per viam appellationis, nullitatis, vel recursus. nam rex inuestiendo vassalum cum mero & mixto imperio, abdicauit à se primam cognitionem, & eam transtulit in vassalum, taliter quòd de causis subditorum dicti vassali pro prima cognitione amplius cognoscere non potest. decisio est Bal. in l. 1. quæ. 43. ff. de rerum diui. eam sequitur D. Iac. in suo lib. feud. in verb. vicarius quæ perpetuus. col. 1. in fi. versi. addo vobis. ordo enim confunditur cùm sua iurisdictio cuique non seruatur, vt inquit Archid. in c. de persona. 11. quæst. 3. valdè est laudanda Gallia circa obseruantiam primarum cognitionum: quia habet eam commendatam, vt patet in regius constitutionibus publicatis 1539. arti. [illegible] inhibet literis concedi in præiudicium primarum cognitionum & ordina-
[illegible] constitutis, qui est prior in ordine, censetur dignior. Et talis ordo dicitur esse de forma. amplè Fel. in c. cum dilecta. col. 3. versi. ordo scripturæ. de reſcript. vbi dat quinque modos ad intelligendum qualis actus præsumatur prior & posterior. Inter cæteros notabilem de ordine scripturæ in prothocolo, quando idem notarius recepit duo instrumenta sub eodem die, & non apparet quòd fuerit prius, illud tamen de prioritate ordinis in prothocolo limitat Felyn on procedere. in d. c. pastoralis. col. 4. versic. limita, quando ex ordine intellectus apparet aliud mentum. Secundo loco scriptum debuisse præcedere, quia præsumitur error. dat exemplum in duobus instrumentis, quando vnum est donationis factæ per patrem filio, & alterum emãcipationis [illegible] ex duobus instrumentis, aliud ponit, aliud priuat. prioritas posterior præsumitur. Felyn in
dicto

dicto c. pastoralis. omisit vnum modum. quem posuit in c. capitulum. col. 15. versic. de concursu. ibi. & dicit Bal. le reſcrip quando ex duobus prouisis alter est in possessione. Nam ille præsumitur prior vel posterior, prout magis expedit quia præsumitur pro possessore. Et licet Felyn. & doctores vacantur loquendo duo instrumenta sunt facta eodem die in fauorem duorum tamen ea ratio videtur ratio, quare duo instrumenta sunt facta eodem die ab eodem notario, & coram eisdem testibus in fauorem vnius, vt ille prior dicatur prius facti, quæ est prior in ordine scripturæ, vel cuius virtute sunt adepta possessio. Exempli gratia possum in proprio facto filii mei. Nam quidam archipresbyter Bennarum patriæ Pedemontanæ constituit procuratores in curia ad renuntiandũ dictum archipresbyteratum, ex causa permutationis. & statim coram eodem notario & testibus constituit ad renuntiandum simpliciter, posit cõstitutum per procuratorem in curia super vtraque renuntiatione, renuntiationem ex causa permutationis reuocauit, & mandamen apposuit impedimentum expeditioni bullarum super dicta permutatione non reuocata. & processu fulminato, fuit per filium dicti archipresbyteratus adepta possessio. Exorta causa & lite coram domino Rotæ, quę adhuc pendet per reuerendissimum & integerrimum auditorem Rotę dominum Marcellum de Cretentis, ciuem Romanum, fuit mihi datum dubium, quòd ex quo non apparebat de prioritate dictorum mandatorum ad renuntiandum, quòd vtraque esset nulla per Ludouicum Tartuffi de testo tat. & allegatur decisio Bal. in terminis, de qua ipse non meminit. Ego respondi quod ex quo illis in casibus in quibus possessionem virtute simplicis renuntiationis, quę nulla reputatio erat præstendi posterioritatem, & hoc ratio primæ & erat pro possessore tenendum. Istud responsum placuit aliquibus dominis, & [illegible] ex tali discordia non potuit haberi expeditionem, potuissem me adiuuare ex oratione prothocoli, eo quod erat in Pedemontio: item ex dicendis per testes qui interfuerant. Sed inopinatus casus belli me à prosecutione dictæ causæ, & aliis meis honorabilibus officiis & negotiis distraxit & distrahit. Aliqua de lignagiis 8
concedentis operatur prioritatem, & hoc habet locum quando non apparet de prioritate vel posteritate in hoc exemplo duo contendantes collatione beneficii, quia alter eorum habuit ab ordinario, alter a papa. certi apparet de prioritate datæ, res est clara, quia prior data præterit, & illa regulariter tenet dator. Item c. eam te col. 17. versic. ten pro data de reſcript. hoc limando attendatur tempus præsentationis, vel habes. sed si non apparet, collatio pontificis præsumitur prior. c. si à sede. de præb. in 6. Idem iuris est si ex duobus alter habet collationem ab episcopo, alter ab eius vicario. de istis vide D. Iaf. in l. 1. col. 2. versicu. ista regula. ff. solu. matr.

ARTICLE XIX.

Et n'a lieu audict cas de retenue droit de representation, ains est preferé le plus prochain lignager, comme dict est, quand la vente est faicte à vn lignager: combien qu'en matiere de succession ledict droit de representation ait lieu.

SVM. IN GLO. ART. XIX.

2 *Ratio consuetudinis.*
3 *Quando & in quibus repræsentationi locus sit. & nu. 4.*
5 *Quam in feudis locum habere ostenditur.*
6 *In qua tamen in stirpes, & non in capita succeditur.*

1 *Istud beneficium retractandi concessum proximiori est adeò personale, quòd non transit in filium: &, cum non sit locus*
repræsentationi, quæ in successionibus admittitur, ut dictum uenit.

2 Ita consuetudo ponit duo dicta: primum est, quòd repræsentatio non habet locum in prærogatiua retractationis, quia est personalissima, & personam nõ egreditur, & cum ea extinguitur, iuxta c. primi de feud. personale. de reg. iur. l. 6. Secundum dictum quod repræsentatio habet locum in successionibus vniuersalibus. Et hic aduertite, quia istud procedit de iure commum quando agitur de successione ascendentium, aut patruorum tantùm in alios qui est prior gradu, cæteros excludit. § hoc autem adde dum. ff. de le. 3. succes. & § cum filius filiæ. inst. de hæred. quæ ab intest. defer. Et sic dum dicit, ut de 3
directo ascendentibus, & non de transuersalibus, puta si ageretur de successione patrui agnati, qui est frater aui. Ita declarat Decius consil. 1. in primo vol. Ibi etiam ponit quòd ista repræsentatio tantùm habet lo- 4
cum in successione legali, & non in successione testamentaria, putat si dicerem [illegible] habet locum gradus prærogatiua: & non est locus repræsentationi declarando glo in l. cum ita. §. in fideicommisso. ff. de lega. 2. Vtrum habeat locum in feudis hæc repræsentatio? dic quòd sic, in casibus in quibus habet locum de iure commuli. Ita affirmat D. Iac. in lib. feu. in verb. præsentes & recipientes. col. ii. Et in materia istarum successionum, aduerte, quia quando est locus repræsentationi, tunc succeditur in stirpes & non in capita: quia omnes repræsentant vnum. Sed quando non est locus repræsentationi, quia non succeditur ascendentibus vel patruis, tunc succeditur in capita, & non in stirpes. Ita dicit D. Iaco. vbi suprà, quæ omnia veniunt ad declarationem dicti [illegible] per Bar. in authen. cessante. C. de legi hære. vbi A. [illegible] bum ad declarationem præcedentium, quòd filii succedunt loco patris quoad gradum, & non quoad alia.

ARTICLE XX.

Aussi n'a lieu droit de lotz & ventes au seigneur direct ou feodal, en droit de retenue par proximité de lignage.

SVM. IN GLO. ART. XX.

2 *Ius commune prima fronte hîc esse contrarium tribus similibus egregiis ostendit. & nu. 3. 4 & 5.*
6 *Consuetudinis tamen elegans ratio redditur.*

1 *In casu retractationis per proximiorem non est locus laudibus & uentis.*
2 De iure communi videtur quòd deberentur duo laudimia, & essent requirendæ duæ inuestituræ: vna à primo emptore, in quo fuit dominium translatum: altera à proximiore, in quo etiam est translatum dominium: iuxta l. fi. C. de iur. emph. Et istud videtur probari tribus similibus. Primò vnus vendit alteri prædium obnoxium laudibus & venduis, & perfecto contractu partes vadunt ad notarium, & iubent contractum & prothocolum cancellari: & ita de consensu partium facit notarius. certè non obstante tali cancellatione contractus, erunt soluendæ laudes & venduæ: quia partes non potuerunt præiudicare domino directo in iure ei quæsito. l. ius nostrum. ff. de reg. iur. & l. alteri per alterum non potest iniqua conditio afferri. ff. eo. tit. Ita decidit Ang. in l. iuris gentium. §. adeo. ff. de pact. in simili & in specie D. Iac. de sancto Georgio, in tractatu de roydis. col. 7. versi. habent etiam domini terrarum. limitat, nisi partes incontinenti recederent à cõtractu, antequam diuerterent ad extraneos actus. Ista decisio bene probatur per sequens simile, quod est tale statuto cauetur quòd de omni contractu soluatur gabella: contractus fuit perfectus, & coram partibus publicatus. Ex modico interuallo iubent partes notario quòd cancellet instrumentum, & ita facit notarius: talis cancellatio non habebit præiudicare fisco, cui ius est quæsitum super gabella. Ita determinat Ang. & 3 4 5 Imo. in l. acta. ff. de re iud. Tertium simile & quotidianum: Titius vendit prædium subiectum, cum pacto de retrouendendo infra decem annos: & infra dictum tempus rachatat rem venditam pro qua iam à primo emptore laudes fuerant solutę: vtrum iste reemens teneatur pro isto contractu soluere venduas? videtur distinguendum secundum dicta Bar. & doc. in l. ab emptione. ff. de pact. aut partes dicunt sic: quòd si venditor obtulerit pretium infra tempus rachati: quòd res sit inepta, & tunc non sint soluendæ laudes: aut quòd emptor teneatur retrouendere, & tunc secus: quia ibi fiunt duo contractus, & duæ traditiones, & duæ inuesturæ, & sic debent solui duo laudimia. de prædictis tribus quæstionibus vide D. Iac. in tit. de roydis. col. 10. 6 versi. addo aliam quæstionem quam vidi sæpe in practica. Redeundo ad propositum consuetudinis, potest dici, quòd ideo in retractione quam proximior facit de re vendita, non debentur laudes: quia talis alienatio fit à primo emptore inuito: & ideo laudes non debentur de contractu facto per necessitatem, sicut dicunt doct. in diuisione, quòd ex quo sapit alienationem necessariam non debetur laudimium, in l. fi. C. de iure emph. D. Iac. in d. tit. de roydis. col. 10. versi. quid de diuisione. Et certè in casu huius consuetudinis emptor videtur emere sub illo pacto, vt trãsferat rem emptam in proximiorem, si voluerit: quia ad id scit se teneri, vt recuperet pretium: & ideo ille contractus primus censetur conditionalis. Et sicut ille qui sic soluit vt cito repetat pretium non dicitur soluisse. l. qui sic. ff. de solu. ita qui emit, vt cito remittat alteri, non dicitur propriè & absolutè emisse.

ARTICLE XXI.

Droit de retenue n'a lieu en venditions faictes de lignager à lignager du costé d'ou la chose vendue procede: car lignager sur lignager n'a droit de retenue par icelle coustume.

SVM. IN GLO. ART. XXI.

2 *Consuetudinis syncerus intellectus & ratio. & nu. 3.*

1 *Proximior non utitur iure retractionis contra alium proximiorem qui rem subiectam emit.*
2 Intellige hanc consuetudinem quando ambo proximiores sunt in pari gradu; secus si primus emptor esset in gradu inferiore, etiam quòd esset de agnatione. Et ratio huius consuetudinis dependet à ratione cõ-
3 suetudinis, de qua suprà, art. 18. incipiente, *mais s'il un, &c.* Nam sicut ibi diligentior proximior præfertur cæteris ob eius præuentionem: ita hic qui præuenit rem emendo & acquirendo excludit cæteros.

ARTICLE XXII.

Les descendans, soyent emancipez ou non, peuuent retraire l'heritage vendue par leurs pere & mere & ascendans. Et au contraire lesdictz pere, mere, & ascendans peuuent aussi retirer l'heritage vendue par leurs enfans, & autres descendans.

SVM. IN GLO. ART. XXII.

2 *Quare hic de ascendentibus & descendentibus agatur.*

1 *Ascendentes habent ius retractionis in bonis venditis per ascendentes, & econuerso.*
2 Postquam posuit consuetudo de agnatis & cognatis voluit facere specialem mentionem de ascendentibus & descendentibus, in quibus subest maior ratio: quia ea quæ speciali nota digna sunt, nisi specialiter fiant, censentur neglecta. l. item apud Labeonem. §. hoc edictum. ff. de iniuriis.

ARTICLE XXIII.

En choses meubles, noms, debtes, & actions retenue n'a point de lieu, ne aussi en vendition de succession vniuerselle.

SVM.

SVM. IN GLO. ART. XXIII.

2 *Quare hîc de nominibus & actionibus separata fit mentio.*
3 *Quare in uenditione successionis non sit locus retractui.*

Ius retractionis & retentionis in mobilibus, nominibus, debitis, & actionibus, nec in uenditione uniuersalis successionis locum sibi uendicat. 1

In tex. in verb. *noms, debtes, & actions.*

Ideo de istis separatam facit mentionem à mobilibus: quia nomina, iura & actiones constituunt tertiam speciem inter mobilia & immobilia. l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de re iud. doct. maximè D. Iaf. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. obliga. & in l. fina. C. de pact. vbi in donatione mobilium & immobilium non veniunt iura & actiones. 2

In tex. in verb *de succession uniuerselle.*

Ratio est diuersitatis in hac venditione ab ea quæ fit de re immobili, quia hæc est venditio iuris, quæ complectitur mobilia, immobilia, iura, & actiones, toto tit. C. de hære. vel act. ven. Et in consuetudine dicitur quòd ius retractionis non habet locum in venditione iuris. 3

ARTICLE XXIIII.

Si l'heritage vendu est du costé paternel, ceulx du costé maternel ne peuuent auoir droit de retenue: & au contraire, si c'est du costé maternel, ceulx du costé paternel ne l'auront: mais l'auront les lignagers du costé & estoc d'ou les choses vendues prouiennent, & esquelles lesdictz lignagers peuuent & doiuent succeder ab intestat.

SVM. IN GLO. ART. XXIIII.

2 *Consuetudine agnationis & cognationis differentiam non esse sublatam.*

Secundum ordinem successionis ab intestato defertur ius retractus, videlicet ut agnati bona prouecta ex parte patris, & cognati ex parte matris possint iure proximitatis retrahere, & uendicare. 1

In tex. in verb. *succeder ab intestat.*

Nota quòd licet de iure communi sit sublata differentia agnationis & cognationis quantum ad succedendum ab intestato, vt notat Alex. in authen cessante. C. de legi. hære. tamen de consuetudine Aluerniæ agnati succedunt in bonis paternis, & cognatis in bonis maternis: vt declaratur hîc, & clariùs suprà, in tit. *des successions.* art. 4. incipiente, *audict pays coustumier.* Et ibi habes bene declaratum intellectum huius consuetudinis, qui dicantur agnati, & qui cognati, & consequenter quæ bona dicantur paterna, & quæ materna. 2

ARTICLE XXV.

Acquestz sont reputez du costé paternel: parquoy quant à iceulx les lignagers du costé paternel ont droit de retenue, & non les maternelz.

Acquisita computantur inter paterna: ideo ius retractionis competit agnatis tantùm. 1
Ista consuetudo repetit quod dixerat suprà in titu. *des successions.* articu. 6. incipiente, *tous biens acquis.* Et 2
quando bona filiorum intelligantur acquisita de bonis patris, & bona vxoris de bonis mariti, bona tutoris de bonis pupilli, bona officialis de fructu officii, & bona prælati de bonis ecclesiæ, aut patrimonii: ad ibi dicta me remitto.

ARTICLE XXVI.

Quand il y a plusieurs heritages vendues par mesme vendition qui sont d'vn mesme estoc, le lignager n'est admis ne recreu à demãder le retraict ou retenue de l'vn ou de partie desdictz heritages & biens immeubles vẽduz: mais fault qu'il retraye ou recouure le tout.

SVM. IN GLO. ART. XXVI.

2 *Ratio consuetudinis redditur, & ex eadem infertur. & nu. 3.*

Quando unica uenditio continet plures res ab eodem stoco prouenientes, tunc proximior non auditur uolens partem 1
retrahere.
Ratio huius consuetudinis est, quia si emptor existimasset quòd proximior tantùm partem rerum emptarum fuisset retracturus, aut non emisset, aut non pro tanto pretio. Ista ratio optimè probatur per argumentum legis, quæro. ff. de actio. empt. vbi si venditor vendidit quod habebat intra certos confines specificatos, & sciebat quòd intra dictos confines erat vna pars quam possidebat, & non notificauit emptori: certè habet emptor actionem contra venditorem: quia si emptor sciuisset, non fuisset empturus, aut saltem minus daturus & soluturus. Et sic habes quòd venditor debet emptori exprimere ea quæ emptorem retraxissent, ne tantum lucraret, vel quod rem non emisset. Et quia istud est iuris, infero quòd si venditor seiens 3
rem affectam aliquo seruitio, vel censu, vel aliqua magna seruitute, eam vendat tanquam liberam & frãcam,

autreceat sera tutem & ea quæ verisimiliter retraxissent emptorem ab emptione,vel quòd tantùm non solueret tenetur rem retrotradere,aut interesse soluere ad electionem emptoris. Et pro ista decisione facit gl. in l.pacis contra.ff.de pact vbi latè D.Iaf.qui dicit quod venditor debet certificare dominum in specie,& non in genere:vt faciunt vendentes equos, qui dicunt quòd vendunt cum omnibus suis melis & mangeuris: quia tàla generalitas quæ fit venditor fcit vitium vel defectum, non recusat à redhibitoria,vel quanto minoris. Et idem bene declarat,maximè quando dictæ actiones,redhibitoria,& quanto minoris,competant. Abbas in c.iniustum.de rerum permu.

ARTICLE XXVII.

Et ou les choſes vendues ſeroyent de diuers eſtocz,chaſcun des lignagers deſdictz eſtocz reſpectiuemẽt & en ſon endroit peult retenir les choſes vẽdues procedans de leur eſtoc,en venant dedans le temps deu,& faiſant ce que deſſus.

1 Quando venditio continet plures res prouenientes partim à latere patris, partim à latere matris, ius retractionis pertinet agnatis & cognatis reſpectiuè,veniendo infra tempus,& prædicta adimplendo.

ARTICLE XXVIII.

Et ſi le lignager de l'vn deſdictz eſtocz veult recouurer les choſes vẽdues prouenans de ſondict eſtoc tant ſeulement,&que le lignager de l'autre coſté & eſtoc ne vueille recouurer les choſes qui prouiennent de ſon eſtoc, l'acheteur ſera tenu rendre audict lignager les heritages venues de ſondict eſtoc, poſé que le lignager de l'autre coſté ne demande reuente des choſes prouenues de ſondict eſtoc.

SVM. IN GLO. ART. XXVIII.

2 *Introducendæ consuetudinis ratio.*

1 *Quando possint duo respectiuè concurrere ad retractandum uenditionem,puta agnatus & cognatus,etiam quòd alter nihil petat, alteri permittitur retrahere.*

2 Ratio est,quia agitur de retractanda venditione diuersarum rerum à diuerso fonte procedentium & à diuersis:quia alter venit tanquam proximior ex latere patris,alter ex latere matris. Et ideo non requiritur cõcursus:quia separatorum separata ratio reddi debet. Et ex separatis nihil infertur.l.in agris.ff. de acquirend. rerum domi.

ARTICLE XXIX.

Et ou l'acheteur offriroit faire reuente audict lignager requerant icelle de toutes les choſes par luy acquiſes par meſme contract, tant de ſon eſtoc que d'autre, ledict lignager ſera contrainct prendre toutes leſdictes choſes vendues, ſoit de ſon eſtoc ou d'autre, & payer le tort principal, enſemble les loyaulx couſtemens comme deſſus.

SVM. IN GLO. ART. XXIX.

Pulchra hîc ratio traditur.

1 *Ius retractus habet locum quando proximior ex eodem contractu,etiam quòd proximior ex diuersis lateribus, proximior tenetur totum capere & retrahere.*

2 Ratio huius consuetudinis est,quia emptor non fuisset empturus, aut minus, nisi speraſſet aut totum remittere,aut retinere.arg.l.quæro.ff.de actio.emp. Et eorum quæ prædixi.supra.art.24.

ARTICLE XXX.

Droit de retenue a lieu en contract de permutation faicte d'heritage auec biẽs & choſes meubles,en conſignant par le lignager dedans le temps dedict la valeur & eſtimation deſdictes choſes meubles: car tel contract eſt reputé vendition par ladicte couſtume.

SVM. IN GLO. ART. XXX.

2 *Iuri communi hunc articulum contrarium.*

3 *Quando permutatio in qua pecunia intervenit regret in speciem uenditionis.& nu.4.*

1 *Est locus retractui in permutationibus quando proximior ex immobili ad immobile, si proximior cognouerit æstimationem rerum mobilium:quia de consuetudine talis contractus reputatur emptio & uenditio.*

2 De iure communi non potest talis contractus reputari venditio: quia de substantia contractus est pretium.§.pretium.instit. de empt.& vendi. Et quando datur species pro specie,tunc est vera permutatio. iuxta
3 tex.in l.1.ff.de rerum permu. vbi dicit,vtilia inutilibus permutabant. Sed quia aliquando vna ex rebus permutatis

mutatis plus valet altera,& pro pluri valentia datur pecunia:potest dubitari illo casu,an dicatur venditio vel permutatio. Pro resolutione in primis debemus considerare animum contrahentium. Nam primo principaliter intendunt permutare,erit contractus permutationis,quamuis accessorio reuertatur pecunia,vt res ad qualitatem reducantur.l.semper in stipulationibus ff.de reg iur. Bar.in l.Aristo.ff.de dona. Si vero non constat de animo contrahentium, tunc recurrimus ad coniecturas. Et si pretium sit maius quam valor rei permutatæ,iudicabitur contractus venditionis: & econtra,contractus permutationis. argu.l quæritur.ff. de statu homi.& c.quòd in dubiis.de consecra.eccle.vel alta. Ista fuit dicta per Panor.in c.ad quæstiones de rerum permut.quam dicit notandam propter statuta quæ disponunt quod de contractibus venditionum non soluatur gabella. Et de ista regula quòd quando aliquid participat de duobus,actus attribuatur potentiori: vide Bal. & Ang.post Bar.in d.l.quæritur.& Bal.in prælud.feud.col.4 versi.circa primum. vbi declarat quando feudum sapiat gratiam,prout est de sui natura:& quando contractum: quia interuenit pecunia. Cui addo Soci. consil.4.col.2.in primo vol. Soci.consil.22.col.2.in 4.vol. Est & alia similis regula,quòd magis dignum 4
trahit ad se minus dignum. Et quòd mixtum sequitur naturam simplicis dignioris: ideo aliquando laicus est conueniendus coram ecclesiastico ratione clericæ adiuncti. De materia vide amplè per D.Iaf.in l.imperium. col.3.versi.nota ex isto tex.ff.de iurisdi.omn.iud.Mathes.suo notabili 144.& aliquid per Fely.in c.1.col.4. de præscript.Fely.in rub.col.1.de offi.delega.

ARTICLE XXXI.

Mais contract de permutation faict d'heritage à heritage ou autre choſe immeuble, poſé qu'en iceluy contract y ait deniers ou ſoultes excedans la valeur de la choſe baillee en contr'eschange,droit de retenue à cauſe de proximité de lignage n'a lieu,quand ledict contract eſt faict & paſſé ſans fraude ne fiction.

Ius retractationis non habet locum in permutatione de re immobili ad rem immobilem,facta sine fraude & fictione,etiam quòd interuenerit pecunia excedens valorem rei datæ in scambium. Materia huius cõsuetudinis fuit in præcedenti consuetudine plenè explicata. 1

ARTICLE XXXII.

De laquelle fraude & fiction ſeront tenuz les permutans à la requeſte du lignager quand queſtion en ſera,reſpondre deuant iuge competent, & par ſerment,ſi requis en ſont.

SVM. IN GLO. ART. XXXII.

2 *Quot modis iudex competens dicatur.*
3 *Conuentus coram iudice incompetenti quam exceptionem habeat,& quando opponi possit.& nu.4.*
5 *Quando & in quibus casibus iurisdictio prorogari possit.& nu 6.7.& 8.*
9 *Ratio quare hîc iuramentum deferatur.& nu.sequentib.*

Ad requisitionem proximioris tenentur permutantes super fraude & fictione coram competenti iudice respondere, & iuramentum suscipere. 1

In text.in verb.*deuant le iuge competent.*

Iudex dicitur competens ratione originis,ratione domicilii, ratione contractus delicti, & ratione situationis rei. Et de istis habetis in titulis C.vbi in rem act.& vbi quis conue.qui cert. io. pro. & vbi de cri. agi. opor.& toto tit.de fo.competen. Et si quis conueniatur coram iudice incompetente, habet fori declinatoriam.l.si quis ex aliena iurisdictione.ff.de iurisd.om.iud. Et exceptio proueniens ob defectum iurisdictionis potest quandocunque apponi,etiam post tres sententias conformes.l.si Caius.ff.de excep. iudic.ponunt doct.maximè D.Iaf.in l.4.§.condemnatum.ff.de re iud.pulchrè Marsi.suo sing.10.Intelligetamen prædicta vera quando iurisdictio iudicis non foret prorogata:quia ratione prorogationis,iudex incõpetens efficitur competens.tex.in l.1.C.de iurisd.om.iud. Et quãdo possit iurisdictio prorogari,& intelligatur prorogata tacitè vel expressè, vide omnino Paul. de Cast. in d.l.1. & vtrum possit prorogari in delictis,& in causis meri & mixti imperii,tradit gl.fi.in d.l.1.de ius vide Panor.in c.fi.de foro compet. & in c.ad petitionem.de accusat.Fely.in c.P.& G.col.3.versi.in causa autem criminali.de off.deleg. Item vtrum in prorogatione sufficiat tacitus consensus,vide Fely.in c.cum olim.in princ.de off.delega. Et iurisdictio iudicis delegati quando possit prorogari,plenè Fel in c.P & G.col.versic.gl.in verbo,nulla.de off. delega. Et ibidem col.3. versi.potest autem prorogari. dicit vnum verbum notandum in materia prorogationis iudicis:quòd tantùm habet locum prorogatio quando dubitatur de iurisdictione iudicis. 2 3 4 5 6 7 8

In tex.in verb.*& par serment.*

De iure communi ille qui habet intentionem suam fundatam non tenetur suscipere iuramentum.c.1. de proba. Sed hîc quia in permutatione interuenit pretium & maioris valoris quàm esset res data in scambium,ideo de iure poterat præsumi contractus venditionis.verum est,quia etiam illo casu de iure si animus contrahẽtium erat permutare, dicitur permutatio:vt suprà dixi. Et animus non potest directò probari:ideo est locus delationi iuramenti in his quæ in animo vel conscientia nostra consistunt. Iaf.amplè post glo.ibi in §.sed iste.instit.de actio. 9 10

ARTICLE XXXIII.

Pareillement sera tenu le vendeur à la requeste de son lignager affermer par serment s'il veult la chose pour luy & pour demourer à sa famille: & aussi l'acheteur sur la verité du prix pour lequel la chose aura esté reaument vendue: & par lesdictz sermens ainsi deferez seront decidez lesdictz procés, sans ce qu'on y puisse contreuenir.

SVM. IN GLO. ART. XXXIII.

Ratio tantùm affertur.

Dubito ne sit error in tex. consuetudinis qui debet sic dicere: *Sera tenu le lignager à la requeste de l'acheteur.* cætera bene procedunt.

1 *Proximior ad requisitionem emptoris tenetur iurando affirmare quòd rem retrahit pro se, ut in sua familia remaneat: & econuerso emptor super ueritate preti. & secundum iusiuranda ita præstita processus sunt decidendi.*

2 Ratio est, quia proximior potest pro se tantùm rem aduocare, nec potest tale ius alteri cedere: vt patet suprà, artic. 14. incipiente, *s'il se trouue.*

ARTICLE XXXIIII.

Toutefois si ledict lignager veult faire apparoir de son faict autremẽt que par serment parauant qu'il soit faict, faire le pourra.

Si proximior uult de ueritate preti edocere antequam emptori iusiurandum deferatur, id facere potest.

1 Ratio est, quia de iure communi quando aliquis jurat super his quæ consistunt in eius conscientia, adhuc
2 pars aduersa admittitur ad probandum contrarium: vt declarat D. Ias. in d. §. sed iste, inst. de actio.

ARTICLE XXXV.

Quand en aucun contract de vendition d'heritage ou chose immeuble y a donation de plus value, & que ladicte donation de plus value n'excede la valeur & estimation de la chose vendue, ladicte donation n'altere ne change la nature dudict contract de vendition: parquoy droit de retenue a lieu au prouffit du lignager du vẽdeur, en payant l'estimation de ladicte plus value, ensemble le sort principal & loyaulx coustemens.

1 Quotiens in venditione interuenit donatio de pluri valore non excedente ipsam rem venditam, potest proximior retrahere soluendo æstimationem illius pluris valoris, cum sorte principali, & cõsuetis expensis.

ARTICLE XXXVI.

Mais ou la plus value excederoit le prix de la chose vendue, ledict contract sera iugé donation, & non vendition: & en ce cas droit de retenue n'a lieu.

Quando donatio excedit ualorem rei uenditæ, iudicatur donatio, & non habet locum ius retractus.

1 Ratio consuetudinis est, quia actus attribuitur illi parti de qua magis participat. l. quæritur. de statu ho.
2 de qua materia plenè scripsi suprà: ideo non repeto.

ARTICLE XXXVII.

En vente faicte par criées droit de retenue a lieu, & commẽce courir le temps de trois mois, introduictz par ladicte coustume, du iour que le decret est deliuré.

In subhastatis rebus est locus iuri retractus, & tres menses ad id præfixi incipiunt currere à die decreti.

1 Ratio est, quia ratione decreti incipit esse emptor verus dominus & possessor: vt habetur plenè in l. nec
2 quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proconsul. & toto titulo. C. de rebus mu. sine decre. non alie.

ARTICLE XXXVIII.

Le lignager, seigneur feodal, ou direct, & chascun d'eulx respectiuement, qui veulent retirer la chose vẽdue par proximité de lignage ou prelation, sont tenuz dedans le temps introduict par la coustume consigner & deposer reaument & de faict le prix & sort principal de la chose vendue en deniers comptans & argent monnoyé: autrement ledictes consignations & depotz serõt nulz, & de nul effect & valeur.

1 Ius retractionis siue cõpetat iure proximitatis, siue prælationis, non habet locum, nisi retractans cõsignet & deponat pretium sortis principalis in pecunia numerata, & infra tempus à consuetudine præfixum.

ARTI-

ARTICLE XXXIX.

Les lieux & chastellenies dudict pays d'Auuergne ou il y a droit de suriect, ledict temps de trois mois ne court que du iour de la possession prinse par le dernier acheteur de l'heritage, auquel il aura esté deliuré par suriect.

Quando ultimo offerenti res expedienda, tempus retractationis incipit a die adeptæ realis possessio- 1
nis per ultimum possessorem plus offerentem.

ARTICLE XL.

Aussi es lieux ou les ventes se font pour soy & son mieulx, ledict temps de trois mois ne court si n'est du iour de la possessiõ par celuy qui sera subroge audict mieulx.

SVM. IN GLO. ART. XL.

Consuetudinis intellectus. Per totam.

Quando emptio fit pro me & afferente meliorem conditionem, tempus trium mensiũ incipit currere à die adeptæ rea- 1
lis possessionis per subrogatum meliorem afferentem conditionem.

Iudicio meo hæc consuetudo intelligenda est quãdo primus emptor non fuit adeptus realem possessio- 2
nem, aliàs haberet locum consuetudo de qua suprà, quòd tres menses inciperent currere à die adeptæ realis possessionis per primum emptorem.

In tex. in verb. *& son mieulx.*

Valet venditio facta tibi, nisi alius meliorem attulerit conditionem: quo casu res sit inepta: vt patet in rit. 3
ff. de in diem addict.

ARTICLE XLI.

Pareillement touchant les seigneurs feodaulx & directz, le temps courra cõme dessus est dict, audict lignager.

Dicta in proximiore quoad facultatem vendendi ratione proximitatis, habent locum in directo do- 1
mino ratione prælationis.

¶ DES EXECVTIONS, VENTES, & subhastations.

TIT. XXIIII.

ARTICLE I.

LE creancier ou son heritier pour le payement de son deu, commandement & sommation preallablement faictz à son debteur de payer, peult à son choix cõmencer son execution sur leurs biẽs meubles ou immeubles, noms, debtes, & actiõs de son debteur ou de son heritier, declaratiõ preallablemẽt faicte d'estre heritier, sans sur ce garder l'ordre de droit.

SVM. IN GLO. ART. I.

2 *Quando interpellatio iure communi necessaria sit: & cuius effectus: & inde duo inferuntur. & nu. 3. 4. & 5.*
6 *In casu uerò consuetudinis perpetuò esse necessarium quatuor rationibus considerate quidem eumcir.*
7 *Ordinem iuris in executione non esse necessarium. & nu. 8. & 9.*
10 *Qua forma hares debitoris sit interpellandus.*
11 *Hæredem uerò ex consuetudine proximum esse intelligendum.*
Nec declarationem heredis consuetudine, nec interrogatorias actiones iure communi esse necessarias, ostendit. &
nu. sequentib.

Creditor habet electionem intentandi executionem super mobilibus, immobilibus, & iuribus & actionibus, ordine 1
iuris non obstante.

In text. in verb. *commandement & sommation preallablement faictz.*

Quæro vtrum talis interpellatio de iure communi sit necessaria? distingue aut debitor non potest argui 2
de mora, & tunc interpellatio est de necessitate: quia per eam constituitur in mora, puta quando solutionis dies adiectus non fuit. Aut est debitor in mora, quia dies & tempus solutionis cessit, & tunc interpellatio fit de vrbanitate & honestate tantùm. textus est in l. quidam hyberus. ff. de seruitu. vrbano. prædi. quem bene declarant Panormitanus & Felynus in cap. 2. de accusat. Et quanti sit effectus extraiudicialis interpellatio, declarat dictus Felynus in capitulo, nouit. columna finali. de iudicijs. Et in materia aduerte ad duo notabilia dicta. Primum est, quòd si debitor non morosus nec interpellatus in prima citatione confiteatur debitum, non patietur condemnationem expensarum: secus si iam moram contraxisset. Ita Bal. in authen. contra qui propriam. col. fi. C. de non nu. pec. quem refert & sequitur Dec. in c. quoniã contra falsam. col. 11. versi. si verò reus. de proba. Idem dicit Fel. in d. c. quoniam contra falsam. col. 12. ver- 5

sic & circa hoc notandum est vbi tradit secundum quod notandum multum singulare, quod interpellatio præsumitur facta à creditore ante citationem: quoniam id a communiter accidentibus fieri solet. Et si ista decisio limitatur facta à Bal. limitatur tertia regula, quod facta in dubio non præsumuntur quam lex probat, vbi etiam D. fit verum, per cam limitatur tertia regula, quod facta in dubio non præsumuntur quam lex probat, vbi etiam D.

6 Iafus. fi mancipium. C. de colla. vt non procedatur quando tabulæ factæ fieri sunt contuera. Quid dicemus, vtrum in casibus huius contractus talis interpellatio sit necessaria, vt quis possit deuenire ad executionem prima facie videtur quòd non, quando debitor moram contraxit: quia statutum vel cõsuetudo debet interpretari vt minus lædat ius commune quàm fieri possit. cum dilectus. de consuet. & sic debet intelligi consuetudo quod tollat interpellationem, vbi debitor non est in mora, de necessitate. vbi autem est in mora, de veritate, iuxta dictam l. quidam hybernas. In contrarium facit quòd in omni casu requiratur interpellatio. Primò, vt consuetudo aliquid addat iuri communi: secundò, quia conceditur executio ante sententiam contra l. primam. C. de exec. rei iud. vbi dicit tex. minus properè festinas Marcelle. Tertiò, quia cõceditur executio per instrumentum, & tamen de iure communi instrumentum non habet executionem paratam. l. minor vi-

gintiquinque annis de consuetudine. Cum ergo tot concedantur super debitorem, vnum in tem conceditur in meliorationem, vt sit tertia regula. cum quis plura concedat, quod non vno gratiam, in alio deceat allegari. Accedat quòd quando lex, statutum, vel consuetudo simpliciter & generaliter loquitur, est generaliter intelligenda. l. de pretio. ff. de pœnis. Et vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Puto pro re sol[illegible] Aut debitor in[illegible] de solutionibus dicit te non teneri nec cogi tam ille & tenetur [illegible] tollere, & his casibus huc alia mora[illegible] expectatione [illegible] quod non compareat: quia ille est verus contumax, & vltrà expectari non debet: vt declarat D. l. in l. properandum. §. 1. col. 4. in fi. vers. ex secunda parte gl. Cadet [illegible] col. 12. de reiud. Aut confitetur debitum, & petit iudicati dilationem ad soluendum, & eo casu differri debet executio: quia dum conceditur dilatio, videtur [illegible] consuetudo dicit primò fiendum præceptum, debet interpretari secundum ius cõmune, quòd detur saltem terminus decem dierum: iuxta tex. & gl. in l. si debitori. ff. de iud. & l. quod dicimus. ff. de solutio. quia non præsumitur habere sacum paratum: & consuetudo recipit interpretationem passuam à iure communi. l. 1. §. lex Falcidia. ff. ad Falcid. est igitur interpretanda consuetudo quòd fiat præceptum, supple dato termino iuris, saltem decem dierum, sunt enim aliqui nuncii qui exequuntur nullo facto præcepto, & ideo talis executio facta contra formam consuetudinis, quæ dicit, *preallablement*, est nulla: quia forma non seruata. decisio est Bal. q[illegible] [illegible] & sequitur Iohannes [illegible] dicta. col. vers. ista contra formã de rescrip. vbi dicit quòd quãdo [illegible] requisitio [illegible] ante citationem, [illegible] vt videtur tex. ibi patere. ea-

dem ratione requisitio quæ fit ante citationem, quando ab ea inchoatur, verum fit consuetudinis interpellationem debere præcedere talem executionem, quando ab ea inchoatur. verum est legis, statuti & consuetudinis optima interpres est consuetudo & obseruantia, ideo ei standum est, & nunquàm mutanda quę semper certam formam habuerunt. l. minimè. ff. de legi. rectè tamen intelligenti, consuetudo vult quòd omni casu fiat summatio, & interpellatio.

In tex. in verb *commencer son execution sur les biens meubles ou immeubles.*

7 Ista consuetudo in totum peruertit ordinem, de quo in d. l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iud. Sed
8 quæro vtrum ille ordo sit seruandus de necessitate de iure communi ita quòd illius omissio vitiaret execationem? Bar. in d. §. in venditione. tenet quòd non. D. Iaf. ibi col. 4. vers. iuxta istam gl. quærit Bar. dicit, quòd magis communis opinio est cum Bar. tamen in relictis Imo. & D. Alex. quos ibi allegat, tenet contra Bar. addito vno fundamento, de quo ibi per eum. Ego allegatio huic vltimæ opinioni, ex ratione, quia quando aliquid debet fieri antè vel post, illud dicitur esse de forma. plenè Fel. in c. cum dilecta. vers. ordinarie. de rescript. Et omissio formæ reddit actum nullum. authen. quæ supplicatio. C. de precib. imper. offer. Item omnes solemnitates requisitæ à statuto dicuntur de forma. Dec. consil. 403. col 3. in fi. vol.

9 & omnes solemnitates requisitæ à statuto dicuntur de forma. Dec. consil. 403. col 3. in fi. vol.

In tex. in verb. *ou de ses heritiers.*

10 Consuetudo vult quòd fiat executio contra hæredem, intellige primò debitè interpellatum: vt dicit hæc consuetudo declaratione aduerte quòd hæres non potest dici in mora, nisi creditor eum
11 interpellauerit & ex eadem fecerit debitor tacitam [illegible] quia quia [illegible] alteri succedit, habet tolerabilem cautam
12 [illegible] vel quia alteri. ff. de reg. iur. Ideo nota practicam interpellationis hæredes, vt eos qui tolera-
Bal. [illegible] ignorantiam, vt eis extrajudicialiter coram notario & testibus fieri facias fidei declaratio vel
13 [illegible] iure, ratione cuius eum interpellas: alias non tenetur tibi credere, & consequenter non constituitur in mo-
14 [illegible] l. quod tex. col. 4. versi. venio ad vltimum. ff. si cert. pet. Secundum consuetudinem
11 Aluernæ prohibitor tanquam l. [illegible] potest [illegible] vt patet supra, titu. 12. *des successions*, art 14. In tex. in verb. *declaration preallablement faicte d'estre heritier.*

12 Consuetudo vult ante inchoationem executionis contra aliquem tanquam hæredem primo fiat declaratio vtrum sit hæres. De iure communi prodita sunt remedia, videlicet quòd creditor intentare valeat in contra
13 aliquem, tanquam hæredem, prius interroget eum si sit hęres, & pro qua parte: & illi interrogatorio tenetur
14 [illegible] tex. in l. ff. de interrog. actio. Sed quæro, vtrum sit necesse quòd permittatur hæc interrogatoria, vel declaratio de qua hic consuetudine, ne primo & ante omnia aduocatus quia edictum de interrog. actio. fuit adinuentum fauore petitoris, ne oneretur probatione qp conuentus sit hæres: quæ probatio à lege reputatur difficilis. l. edictum. ff. de interroga actio. Et ideo si petitor vult se onerare illa probatione, & omittere interrogatoria [illegible] quia fauori suo quilibet potest renunciare. l. omnis in conscribendo. C. de pact. Et ita videpracticari in hac patria, in qua communiter petitores assumunt onus
15 probandi conuentum esse hæredem, omissis interrogatoriis. Aduerte tamen quòd quis non potest negare se esse hæredem, nisi expressè renuntiauerit hæreditati. Ita dicit consuetudo 54. suprà, in tit. *des successions.* & hoc de dicta consuetudine Aluernæ.

ARTI-

ARTICLE II.

Peult aussi commencer son execution contre le tiers possesseur & detenteur des choses immeubles alienées, subiectes à son hipotheque, sans garder l'ordre & benefice de discution quant es biens du debteur ou son heritier, parauant que venir contre le tiers possesseur de l'heritage subiect à ladicte hipotheque.

SVMMA. IN GLOS. ART. II.

2 *Hanc consuetudinem iuri communi esse contrariam pluribus docetur.*

Creditor potest, cum intentare executionem super hipothecata contra tertium possessorem, non expectato principali debitore, aut eius hærede.

Ista consuetudo tollit beneficium excussionis, quod est fundatum in magna æquitate: quia tertius singu- 2
laris successor de facili potest ignorare exceptiones debitori, aut eius hæredi competentes. Nam in facto alieno tolerabilis est ignorantia. l. fi. ff. pro suo. Et competit exceptio excussionis tertio, per authen. hoc si debitor. C. de pigno. Et aduerte quia ex hac consuetudine inducitur quid magnum à iure communi exorbitans: quia creditor recta via facit subhastari res hipothecatas, & recipit pretium ac si egisset actione personali contra debitorem, & in executionem iudicati res debitoris subhastari faceret: & tamen hoc multum discrepat à iure cõmuni: quia tertius possessor non potest conueniri actione personali. l. 1 §. si hæres. ff. ad Trebell. Et si conueniatur hipothecaria, præambula excussione in casibus in quibus requiritur, quod est regulariter. d. authen. hoc si debitor. tunc tantùm potest conueniri non vt soluat, sed vt relaxet rem hipothecatam tenendam iure pignoris & hipothecæ, donec sit eidem creditori satisfactum, vel [illegible] facta debita compensatione, habeant extinguere principale, cum expensis: vt plenè declarat Io. Pet. Ferrerius in sua practica, in titulo de for. lib. in actio. hipo. Et ibi in verbo, ex memoratis causis. tradit quinque necessaria antequam tertius possessor conueniri possit hipothecaria. Et quia tam in d. titulo, quàm in sequenti, de for. lib. in actio. hipo. maximè in verbo, exceptionem excussionis, amplè ipsam materiam pertractat: & pariter idem facit do. Iaf. in §. item Seruiana. & in §. item si quis in fraudem. instit. de actio. ideo studẽdo breuitati, ad eos me remitto.

ARTICLE III.

Et ne sera tenu le tiers possesseur à indiquer autres biens dudict debteur ou son heritier dernierement alienez, subiectz à ladicte hipotheque: mais aura sur iceulx son recours de garantie, sommation deuement faicte.

SVMMA. IN GLO. ART. III.

2 *Ius hipothecæ esse indiuiduum ostendit.*
3 *Quando & in quibus casibus renuntiatio hipothecæ facta à muliere ualeat.*

Creditor habet electionem eligendi à quo uult tertio in quem res hipothecata fuit alienata: & sic primus emptor non auditur indicando ac demonstrando posteriores emptores: contra quos tamen habet recursum præuia debita interpellatione. 1

Quæro circa istam consuetudinem de vtili quæstione: si sint plures possessores bonorum hipothecato- 2
rum, quia fuerunt plures emptores: vtrum vnus eorum possit petere beneficium diuisionis, vt vnusquisque teneatur pro rata tantùm bonorum possessorum? conclude quòd non: quoniam causa pignoris indiuidua est. Ita determinat Io. Pet. Ferr. in titulo de for. libe. in actio. hipotheca. in verbo, exceptionem excussionis. col. 7. versi. sed nunquid plures possessores. Et ibidem sequenti versiculo, incipiẽte, sed pone. tradit quæ- 3
stionem multotiens accurrentem: Mulier consensit marito alienanti aliquod prædium sibi hipothecatum, quod facere potest. l. etiam. C. ad vellei. deinde mortuo viro, agit mulier pro sua dote recuperanda actione hipothecaria, contra alium tertium possessorem, alterius rei sibi obligatæ: qui excipiẽdo dicit mulierem debere prius deducere & compensare quantum consequi potuit de bonis, cum eius voluntate & consensu alienatis. Vtrum conuentus sit audiendus? Ibi determinat quòd non: quia renuntiatio facta per vxorem iuri hipothecarum non extenditur ad aliam rem vel personam, quàm ad eam cum qua fuit factus contractus: allegat tex. in l. iubemus. C. ad Vellei. addo optimum in l. si vnus. §. ante omnia. ff. de pact. Et ibidem addit vnam notabilem distinctionem: Quando valeat renuntiatio facta per mulierem iuri pignoris & hipothecæ. Ex 4
ibidem dictis collige cautelam vt valeat talis renuntiatio quòd mulier confiteatur in instrumento se habuisse & recepisse pretium & pecunias rei venditæ: Quia si vir & vxor simul confiterentur recepisse pretium rei venditæ, tunc totum pretium præsumitur ad maritum peruenisse, secundum Ang. in §. est & aliud. col. 2. versiculo, & aduertas. instit. de dona. vbi sequitur Bal. idem tenentem. Et in versiculo sequenti, incipiente, 5
quid autem si mulier. decidit vnam aliam quæstionem, quod tunc valet renuntiatio facta per vxorem quando maritus est soluendo tempore restitutionis dotis: aliàs non obstante renuntiatione mulier aget contra tertios possessores: quod est bene notandum: quia mariti dissipatores quandoque blanditus & quandoque per impressionem & metum faciunt vxores consentire alienationibus, & renuntiare iuribus pignoris & hipothecæ.

ARTICLE IIII.

Toutefois si le debteur garnit au creancier la main de biens meubles iusques

au debte, & le sixiesme pour les fraiz, il y sera receu, & surserront lesdictes criées.

SVM. IN GLO. ART. IIII.

2 *An aliud pro alio inuito creditore solui possit, remissiuè.*
3 *Sensus horum uerborum, & le sixiesme pour les fraiz.*

1 *Si debitor deponat quantum debet & sextam de pluri pro expensis, erit à subhastationibus supersedendum.*

In tex. in verbo, *de biens meubles.*

2 Consuetudo vult quòd debitor quantitatis possit dare res mobiles insolutum. Vtrum istud procedat de iure communi, quòd species pro quantitate inuito creditore solui possit? regula est probata per tex. in l. 2. §. mutui datio. in fi. ff. si cert. pet. quòd aliud pro alio inuito creditore solui non potest: quæ recipit limitationes & declarationes, de quibus per glo. ibi Bar. in fi. & cæteros doc. maximè do. Ias. in 2. col.

In tex. in verbo, *& le sixiesme pour les fraiz.*

3 Consuetudo per hæc verba non intendit quòd expensæ intelligantur taxatæ ad sextam: sed quòd fiat depositum de illa sexta, saluo iure addendi vel diminuendi, taxatis expensis.

ARTICLE V.

Et peult le creancier proceder par criées sur les heritages de son debteur ou son heritier, declaration preallablement faicte qu'il est heritier du defunct. Et iceulx heritages faire saisir, ensemble les fruictz d'iceulx sans ce que ledict debteur ou son heritier en ioysse pendant lesdictes criées: car l'exploict tiendra en la proprieté & fruictz, pendant lesquelles criées seront lesdictz fruictz baillez à ferme au plus offrant & dernier encherisseur en deduction & diminution du deu.

1 *Contra debitorem aut hæredem præuia declaratione quòd sit hæres, potest creditor procedendo leuari facere omnia bona immobilia, unà cum fructibus, de quibus debitor durantibus subhastationibus se non intromittet: sed illi incantabuntur, plus offerenti, & expedietur pretium quod debitur creditori in diminutionem & deductionem debiti principalis.*

2 Consuetudo vult quòd fructus qui percipiuntur crydis & subhastationibus pendentibus, cedant lucro debitoris: quia est adhuc dominus, sed illi expediuntur insolutum seu eorum pretium creditori & sic extenuant sortem principalem.

ARTICLE VI.

Toutefois le debteur ou son heritier qui aura declaré estre heritier cõme dessus, sera receu à la ferme des fruictz desdictz heritages, lesquelz luy seront baillez & laissez, s'il est dernier encherisseur & metteur, en baillant par luy caution suffisante de rendre & payer le prix que lesdictz fruictz luy auront este accentez s'il est dict en fin de cause.

SVMMA. IN GLO. ART. VI.

2 *Cautionis uerbo quando comprehenditur fideiussoris datio. & nu. 3. & 4.*
5 *Quomodo uerò accipiendum sit in hac consuetudine.*

1 *Debitori plus offerenti aut eius hæredi locabuntur fructus bonorum subhastatorum, media idonea cautione de restituendo pretio dictorum fructuum si iudicabitur.*

In tex. in verbo, *caution suffisante.*

2 Cautio dicitur quando est nuda promissio, sine fideiussore. Satisdatio vero cum fideiussore. Hanc ex-
3 C. de verbo. signi. Et in nuda cautione non solùm debet interuenire stipulatio, sed etiam bonorum obli-
4 gatio. Ias. in 2. circa fi. C. de transact. Et quod cautio intelligatur fideiussore, [illegible] persona quę debet cauere est suspecta: quia tunc tenetur dare fideiussorem. Ita Bal. in d. l. sancimus. col. 1. versiculo, sed quid si verbum. Secundò fallit quando adiicitur qualitas idonea: quia tunc intelligitur datis fideiussoribus vel pignoribus. tex. ad literam, in l. si mandata. la. §. fi. ff. manda. fallit tertiò si adiiciatur verbum sufficiens: quia intelligitur cum fideiussore, [illegible] Bal. in d. l. sancimus. in 2. oppo. Et aduerte quia Anto. de Butr. in c. fi. de resti. spol. vult quòd dicta verba idonea vel sufficiẽs aduciantur verbo cautionis, in materia in qua non requiritur fideiussio, tunc [illegible] operentur. illa deci. est de directo contra tex. in d. l. si mandato. §. fi. ff. manda. vbi si mando procuratori quòd accipiat cautionem à debitore, tunc non est dandus fideiussor: quia verbum cautionis simpliciter probatum intelligitur de nuda, quantum ad dationem fideiussoris: & tamen quia ibi fuit dictum quòd acciperet cautionem idoneam, quia eam accepit sine fideiussore vel pignoribus. tex. dicit quòd non satisfecit mandato, ergo de directo contra prędictam decisionem. Et sic in proposito consuetudinis, quia dicitur sufficientem cautionem præstandam, intelligitur cum fideiussore.
5 Et hoc confirmatur, quia quando a statuto requiritur cautio, intelligitur cum fideiussore, secundo Bal. in d. l. sancimus. in 3. oppo. C. de verbo. signi. Et eadem est ratio in consuetudine.

ARTI-

ARTICLE VII.

Si le creancier procede p criées sur les heritages d'vn tiers possesseur, & fruictz d'iceulx, ainsi que permis luy est par ladicte coustume, & sans aucune discution comme dict est, il iouyra des fruictz desdictz heritages pendant lesdictes criées, sans d'iceulx estre dessaisi: en baillant par luy caution, à tout le moins iuratoire, deuant l'executeur des criées, d'iceulx rendre & restituer depuis le temps de ladicte mainmise, s'il est dict en fin de cause.

SVMMA. IN GLO. ART. VII.

2 *Explicatio restrictiua consuetudinis.*
3 *Quare creditor præstet tantùm hîc cautionem iuratoriam, & de natura copulatiuorum, remissiuè. & nu. 4.*
5 *Qui dicatur executor merus, & quid differat à mixto. & nu. 6. 7. 8. 9. & 10.*
11 *Sex esse species executorum, remissiuè.*
12 *An executor manu militari recte uti [illegible]*
13 *Executori postquam recepit opponentem iuste resisti potest. & nu. 14.*
15 *Vtrum eidem referenti se aliquid fecisse, credatur.*

Creditor contra tertium possessorem procedendo per subhastationem [illegible] terum capit fructus media cautione, [illegible] iuratoria, coram executore præstanda de ipsis restituendis, si ita fuerit sententiatum. 1

Ista consuetudo intelligitur procedere quando creditor plus offert & est vltimus incantator, ne videatur 2
contrariari quintæ consuetudini, de qua suprà, quæ dicit quòd fructus plus offerenti conceduntur. Item sextæ consuetudini, quæ dicit quòd conceduntur debitori plus offerenti.

In tex. in verbo, *en baillant caution, à tout le moins iuratoire.*

Quæro, quare sufficit creditori præstare iuratoria n cautionem, & debitor tenetur dare fideiussorem, vt 3
dixi suprà cõsuetudine texta? ratio est, quia creditori assignatur pretium fructuum in deductionem & diminutionem sortis principalis: vt patet suprà consuetudine 5. in fi. Ideo omni modo vtrique parti est cõsultum: secus est in debitore percipiente fructus: quia non est consultum creditori, nisi mediante idonea cautione. Et licet correlatiuorum eadem sit disciplina: quia dictum in emptore, habet locum in venditore, dictum in 4
creditore habet locum in debitore. l. 1. C. de cupres. lib. 12. tamen illud habet locum quando militat eadem ratio: secus si diuersa, vt in casu isto. Ita declarãt Fely. in proœ. decretalium. in verbo, Gregorius. col. 3. versi. secundo modo. do. Ias. in l. 1. C. de in ius voc. vbi tractant materiam correlatiuorũ: & eandem plenius Fely. in loco prælegato.

In tex. in verbo, *deuant l'executeur des criées.*

Consuetudo dat facultatem executori recipiendi hanc cautionem: sed si consuetudo hoc non diceret, ta- 5
lis cautio esset coram iudice præstanda: vt apparebit ex sequentibus. Sed primò quæro, quis dicatur exe- 6
cutor? secundum Bal. in l. executorem. in princi. C. de exe. rei iudi. dicitur omnis qui ad aliquod officium necessitatur. vel specialiùs dicas, quòd propriè executor dicitur qui habet exequi factum discussum & decisum per superiorem: vt facit nuntius, quando exequitur sententiam. glo. est not. in c. super quęstionum. in princi. in verbo, executorem. de offi. dele. quam ibi do. Abbas notat. in 5. col. Ad statuta loquẽtia de executore, quæ intelligi debent secundum propriam significationem, vel dicas secundum Bar. in rubrica C. de spor. quòd est qui executioni causa discusa sententiam mandat. Itẽ quid differat merus executor à mixto: vide glo. in 7
c. pastoralis. §. quia vero. de offi. deleg. plenè Panor. & Fely. in c. de cętero. de re iudi. Et inter cætera nota 8
vnum, quòd si commissio dicat exequaris vocatis euocandis: tunc executor dicitur mixtus, secũdum Panor. in c. exhibita. in vltimo not. de iudi. quod dictum intelligo procedere quãdo mandatur exequi quod adhuc non est decisum, vt concordet cum precedentibus. Et idẽ in simili dicit Abbas in c. de cætero. de re iudi. 9
quòd si mandatur quem mitti in possessionem amoto quolibet illicito detentore: si adhuc non fuit cognitũ, illa commissio importat cognitionem sed si iam sit cognitũ, contra eos contra quos fuit cognitum importat meram executionem. Verum est quòd Fely. in d. c. de cætero. col. 2. in fi. versi. ad illud. sequitur Panor. in vtroque dicto, & amoto quolibet illicito detentatore. & in clausula vocatis euocandis, dicens in col. 3. versi. quid de clausula vocatis euocandis. quòd illa semper facit merum executorem mixtum: & sic assumeret partes iudicis. Et mixtus executor de quibus cognoscere possit, recurre ad Fely. in c. pastoralis. §. quia vero. 10
col. 2. versi. glo. in verb. & si sciat. de offi. delega. Item nota quòd sex species executorum ponit do. Abbas 11
in d. c. pastoralis. §. quia vero. de offi. deleg. In hac consuetudine quæ loquitur de nudo executore, cadunt 12
tres notabiles quæstiones. Prima est vtrum nũtius seu executor possit adiuuare de facto partem, pro qua exequitur, etiã manu armata, si expedierit? Fely. in hac quæstione in d. c. de cætero. col. 2. versi. executor merus. distinguendo dicit, quòd ordinarius iudex & eius executor possunt hoc facere, non autem delegatus, etiam à principe, & eius executor: quia isti debent implorare manum militarẽ iudicis ordinarii. Hanc decisionem limitant Fely. & Decius in. c. significasti. de offi. delega. vbi volũt quòd delegatus principis & eius executor possint exequi manu armata, quando executio fit super re de qua fuit sententiatum. Secundò quæro me- 13
rus executor exequi vult aliquid iniustè, prout contingit in hac patria, dum vnus executor fecisset quoddam præceptum, nulla præuia causæ cognitione: & pars se opposuisset, & nuntius admisisset oppositionem, assignando opponentem ad certam diem coram iudice. Ecce q̃ his non obstantibus executor volebat de facto

resistere,ne opponens quosdam fructus decimales à prædio exportaret. Dictus verò opponens de facto sine tamen excessu,dictos fructus exportauit,executore reluctante.Fuit quæsitum: vtrum opponẽs potuerit hoc licitè facere?fuit iudicatum me assistente quòd sic:quia dictus executor erat functus officio suo post assignationem factam,& eius præcepta erant suspensa.Et sic ea quæ posthac fecit videbantur facta à priuato,& non
14 ab executore. Et facit regula quòd officiali facienti de facto, licitum est resistere de facto, per notata in l.prohibitum.C.de iure fis.lib.10.& per dominum Ias.in l.vt vim.ff.de iusti.& iure. Quando tamen executo iuridicè procedit,non est licita resistentia:quia vbi admittitur offensio,ibi nõ est licita defensio.vt plenè not.do.Ias. in d.l. vt vim.& declarant Bal.& Sali.in l.si vt allegas.C.ad l.Cor.de sicca.dicentes per illam tex. quòd vbi licet parti capere debitorem suspectum de fuga,aut fugientẽ,si debitor se gladio defendat,impune
15 occiditur:quia id fit ratione rerum quæ aliter saluæ esse non possunt.& ratione de qua suprà, vbi admittitur offensio,non est licita defensio. Tertia est quæstio,Vtrum nudo executori referenti se ab aliquo verberatum in actu executionis,credatur? videtur quòd sic:quia officiali creditur.l.diuus.ff.de custo.& exhi.reo.in contrarium est veritas in casu proposito, vt declarat Panor.in c.cum parati.de appel.Ias.in l.properandum. in princi.col.2.in.6.not.C.de iudi.& motiuo respondetur, quòd in his quæ pertinent ad eius officium, ratione officii sibi creditur:puta quòd aliquem personaliter citauit.Sed quando dicit se iniuriatum,aut lapidibus salutatum, non deponit de sibi commissis & pertinentibus ad officium suum: & ideo ei non creditur. Dum supradict im fiat quòd executor meras nullam habet cognitionẽ, dicas etiam q nõd nullam habet iurisdictionem:sed tantùm merum factum & exercitium eorum quę sunt sibi comissa.Istud probatur per regulam quæ habet,quòd quando vnus ordinat,& alter ordinationem exequitur, actus attribuitur ordinãti,non exequenti. Ita dicit Ludo.Ro.consi.346.sen.366.quod refert Fely.in c.super literis.in fine.de rescrip.per istam decisionem dixi in contingẽtia facti,quòd si aliquis habet cognitionem causarum criminalium in vna villa,& condemnationem,alter verò executionem dictarum sententiarum:quòd habens talem executionem nullam ex eo prętẽdere potest iurisdictionẽ in dicta villa:quia actus totus attribuitur sentẽtianti & ordinãti.

ARTICLE VIII.

S'il y à aucun opposant esdictes criées autre que le debteur, afin de distractiõ, s'il est detenteur ou possesseur des choses criées,il iouyra des fruictz pendant lesdictes criées & procés,en baillant caution comme dessus.

SVM. IN GLO. ART. VIII.

2 *Quomodo iure communi procedat hæc consuetudo.*
3 *Qualis cautio hic præstanda sit.*

1 *Tertius detentator aut possessor rerum quæ subhastantur,se opponens cauẽdo subhastationibus pendẽtibus capit fructus.*
2 De iure communi si moueatur controuersia super pignore capto per tertium, tunc executor dimittet illud,& capiet aliud quod erit sine controuersia.l.à diuo Pio.§.sed & illud.ff.de re.iudi.vel si non erit aliud de quo non sit controuersia, iudex exequens super exceptionibus tertii concernẽtibus dominiũ vel possessionem,tunc intelligat allegationem domini summatim,cognoscet & interloquetur si sit procedendum ad executionem,saluo iure proprietatis in plenario iudicio.d.l.à diuo Pio.§ si super rebus.ff.de re iudica.

In tex.in verbo,*en baillant caution comme dessus.*

4 Ista cautio est præstanda cum fideiussore, quia æquiparatur cautioni quam debitor præstat, de qua suprà articulo 6. Non autem illi quam præstat creditor, de qua suprà articulo 7. Et illud *comme dessus* non refertur ad proxima, sed ad ea in quibus est maior similitudo,vt est inter duos possessores seu detentatores.

ARTICLE IX.

Autre chose seroit s'il n'estoit possesseur: car le detenteur iouyra des fruictz pendant lesdictes criées, en baillant caution comme dessus est dict.

SVMMAR. IN GLO. ART. IX.

2 *Restrictio consuetudinis cum ratione.& nu.3.*

3 *Tertio non possessore contradicente distractioni pignoris,detentator cauendo capiet fructus.*
2 Ecce quòd semper præfertur possessor seu detentator in camenis fructibus,subhastationibus pendentibus:intellige tamen si sit vltimus incantator plus offerens: & caueat vt in præcedentibus consuetudinibus
3 fuit declaratum. Ratio est bona:quia in pari causa melior est conditio possidentis.l.uũ pari.ff.de regu.iur. §.commodum.insti.de inter.

ARTICLE X.

Et ou il y auroit contradiction sur la suffisance ou insuffisance de ladicte caution baillée par le debteur ou son heritier,l'executeur renuoyra les parties par deuant le iuge par authorité duquel lesdictes criées sont conduictes, & sans aucune interruption d'icelles.

SVMMA. IN GLO. ART. X.

2 *Consuetudinis rationes traduntur.& nu.sequentib.*

si super

Si super sufficientia cautionis præstitæ per debitorem aut eius hæredem fuerit controuersia, executor remittet partes coram iudice de cuius authoritate fiunt subhastationes,citra præiudicium interruptionis istarum. 1

Quando super deductis & exceptuatis executor debeat partes coram superiore remittere,quãdo debeat ab executione supersedere:quãdo ad vlteriora ipsis spretis procedere,est doctri.Bar.in l.à diuo Pio.in prin. ff.de re iudi.quam omnes sequuntur:saluo in vno casu de quo per doc.ibidem,maximè per do. Alex.& Ias. amplè tradunt materiam doct.maximè Fely.in c.de cætero.de re iudi. Et ratio remissionis est quia executor habet nudum misterium & non cognitionem,vt diximus in præcedẽtibus,& hoc in ciuilibus. In criminalibus nota duodecim casus singulares in quibus executio capitalis aufertur vel differtur: quos notat Fely. in c.quærenti.col.2.versi.sunt certi casus. de offi.delega.vide 22. casus quos notaui suprà in titulo 8. *des obiectz* articulo 5.nu.5.in verbo,*larron*. 2 3

ARTICLE XI.

En matiere de criées len pourra encherir pendant le procés en quelque estat que la cause soit,iusques à l'expedition & deliurance des lettres de decret.

SVM. IN GLOS. ART. XI.

2 *Ratio consuetudinis.*
3 *An sola signatura tribuatur ius.*

Semper pendentibus subhastationibus usque ad literarum decreti expeditionem admittitur offerens. 1

Vult consuetudo quòd sola decreti interpositio non excludat offerentẽ, nisi literæ sint expeditæ. Ratio est,quia interpositio decreti interlocutoriam sapiens est reuocabilis re integra.l.quod iussit.ff.de re iudi. 2
sed expeditis literis,res non est amplius integra. Non impertinenter hîc quæri potest, vtrum ex signatura literarum gratiæ & beneficiorum acquiratur ius, an verò expeditis literis? Fely.in rubrica de constitu.mouet quæstionem,& concludit quòd sola gratia tribuit ius. sed ad probationem gratiæ in curia requiritur expeditio bullarum in qua ita cantat regula cancelariæ per eam relata. Et si quis caperet possessionem beneficij bullis non expeditis,caderet à iure suo secundum Fely.in c.veniens.de accu. Et ideo quando papa vult quòd signatura probet,dicitur in gratia:Et quòd sola signatura sufficiat. 3 4 5

ARTICLE XII.

Si l'assignation de la prinse,vẽte,ou d'aucune des quatre criées eschoit à iour feriè,elle est prorogée par la coustume dudict pays au iour non feriè prochain ensuyuant,sans que à cause de ce y ait interruption desdictes criées.

SVM. IN GLO. ART. XII.

2 *Extensio consuetudinis.*

Quando assignatio unius ex quatuor proclamatibus cad.t ad diem feriatam, consuetudo prorogat ad diem proximè sequentem non feriatam,citra præiudicium interruptionis cridarum. 1

Idem est in omni alia citatione,quæ si cadat ad diem feriatam, prorogata intelligitur ad diem proximam non feriatam:vt habetur suprà in titulo 1.*des adiournemens*.articulo 2.& quia ibi dixi,non repeto. 2

ARTICLE XIII.

Et sont les iours feriez esquelz esdictz pays d'Auuergne, l'Aughadois & Briuadois len ne peult faire ne passer criées. Les dimenches,iour de Noel, Pasques, Penthecouste,feste Dieu, Toussainctz,& les festes de nostre dame tãt seulement.

SVM. IN GLO. ART. XIII.

2 *An in festo uisitationis Mariæ subhastationes rectè fiant. per totum.*

In basso seu plano Aluerniæ diebus dominicis,festis natiuitatis,Paschalis,Penthecostes,corporis christi,omnium sanctorum,& uirginis Mariæ,proclamata & cridæ tantùm prohibentur. 1

Quia consuetudo specificat certa festa quibus cridæ & proclamata prohibentur,in reliquis videtur permittere:quia vnius inclusio,alterius est exclusio.l.cum prætor.ff.de iudi. 2

In tex.in verbo,*les festes nostre dame.*

Est notandum quòd sunt quatuor principalia festa dominæ nostræ celebratione digna: videlicet conceptio, natiuitas, annuntiatio, purificatio, & quintum quod est assumptio. Et istud solum habet vigiliam de præcepto c.1.de obser.ieiunii. Quæro nunc vtrum licebit facere cridas in festo præsentationis dominæ nostræ, vel visitationis? videtur quòd non: quia prohibitio est generalis & vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.l.de pretio.ff de publi. Item in dubio debemus assumere partem, quæ fauet religioni.l.sunt & hæ.ff.de relig.& sump.fu.tamen in hoc standum esset consuetudini patriæ: quia illa festa non sunt vniformiter obseruata in omni patria.Et quando id contingit,tunc quælibet patria obseruat consuetu- 3 4

dinem suam: vt in festo apostoli Bartholomei, dicit tex. in c. 2. de obser. iciu. Et istam quæstionem vidi de facto in hoc insigni oppido Montisferrandi, vbi festum præsentationis habetur in honore non paruo.

ARTICLE XIIII.

Toutefois au hault pays des montaignes d'Auuergne, pour cause que les villages dudict pays sont grandement separez & distinctz les vns des autres, lesdictes criées se feront & passeront les iours des dimenches, à l'issue de la grande messe de paroisse, ou le peuple afflue, comme par cy dedant a este obserue.

SVM. IN GLO. ART. XIIII.

2 *An statuto festorum solennitas induci aut abrogari possit.*

3 *In montibus Aluerniæ, quoniam villagia sunt separata, mandantur fieri cridæ die dominico in exitu magnæ missæ, vbi populi affluit multitudo, iuxta antiquum morem.*

2 Vidimus in præcedenti consuetudine quòd quando festa non sunt passim & indistinctè de præcepto, tunc attenditur consuetudo patriæ: sed hîc certum quòd dies dominicus est omnibus indistinctè de præcepto, & tamen consuetudo admittit fieri eo die proclamata, contra formam l. fi. C. de feriis. vbi tex. dicit, si-
3 leat horrida vox præconis. Quæro vtrum statuto vel consuetudine possit derogari festis introductis in honorem dei? Et vtrum feriæ solennes aliquorum sanctorum possint induci consuetudine, tractat Alex. in l.
4 præsides. vbi etiam do. Ias. remissiuè. ff. de feriis. Vtrum possit dictis feriis consensu partium renuntiari, habes tex. quòd non, in c. fi. de fer. Bar. in l. si feriatis. ff. de arbi. Ias. in l. 1. ff. de fer. col. 1. licet introductis favore hominum, puta messium vel vindemiarum possit consensu expresso vel tacito renuntiari: vt habetur in locis prælegatis.

In tex. in verbo, *pour cause.*

5 Vides quòd ex quo consuetudo admittit talia proclamata die dominico, quod est contra ius commune, item consuetudinarium bassæ Aluerniæ: ideo allegat causam. Et sic facio regulam, quòd à regulis communibus non est recedendum, nisi ex causa, & illa causa est exprimenda: vt alibi notaui.

ARTICLE XV.

Les criées doresenauãt se feront à iours certains & determinez sans ce qu'on les puisse prolonger n'abreger.

SVMMAR. IN GLO. ART. XV.

2 *De prorogatione termini & diei remissiuè. per totum.*

1 *In citatione seu assignatione fienda in proclamatibus de cætero erit præfigendus dies certus, qui non poterit abreuiari, nec prorogari.*

2 De materia prorogationis hoc est quando tempus præfixum possit prorogari: item quando sit fienda prorogatio, & de effectibus prorogationis termini, vide Fely. in c. de causis. col. 1. de offi. deleg. Dec. ibidé col. 3. versi. postremo Fely. in c. consulut. eo. titulo. vbi col. 1. declarat materiam l. aut qui aliter. §. fi. ff. quod vi aut clàm. vbi habetur quòd actus factus alio die aut alia hora quàm fuerit fiendus, dicitur clàm factus, nisi tempus fuerit à iudice prorogatum, quod facere potest inuito actore. d. c consulut.

ARTICLE XVI.

Cest à sçauoir que du iour de la prinse à la vente, y aura quinze iours.

1 Inter leuationem rei subhastandæ & venditionem, debent esse intermedii dies quindecim.

ARTICLE XVII.

Et du iour de la vente iusques au premier peremptoire, autres quinze iours.

1 A die venditionis vsque ad primum peremptorium, interfedere debent alii quindecim dies.

ARTICLE XVIII.

Et dudict premier peremptoire au second, & du second au tiers, & du tiers au quart, à chacun d'iceulx quinze iours.

1 Ex istis tribus præcedentibus consuetudinibus colligitur quòd dantur quinque termini: tamen ex his tantùm dantur quatuor loco peremptorii, iuxta l. ad peremptorium. ff. de iudi. Et sic in summa termini quindecim dierum quinquies multiplicantur: qui sunt in summa dies septuaginta quinque.

ARTICLE XIX.

Les prinse, vente, ensemble les quatre criées seront signifiées par mesme adiournement & notification au debteur ou à son heritier, s'aucun en y a apparent audict pays, & au tiers possesseur des heritages criez en personne ou domicile.

SVMMA. IN GLO. ART. XIX.

2 *Eleganti ratione dubitandi explicatur consuetudo. & nu. 3.*

Leuatio de gagio, & venditio, cum quatuor peremptoriis debitori aut hæredi seu tertio possessori personaliter, aut in loco domicilij eodem contextu significabuntur. 1

Quæro quare requiratur significatio, cùm præsumantur scire tales personæ quibus est fienda significatio, 2
ea quæ publicè fuerunt proclamata? glo. in l. si tutor peritus. C. de peri. tut. Et ille qui certus est, amplius certiorari non debet. l. eum qui certus. de reg. iur. li. 6. Potest responderi, q̃ aliquando denuntiatio seu significatio fit vt quis habeat notitiam tantùm: & tunc sciens, non est certificandus, aut vt moueat ad aliquid faciendum: & tunc sciens debet certificari, vt hîc quia licet debitor sciat vel scire debeat leuationem de gagio, & cętera expleta executoralia: tamen ei significantur, vt excitetur ad solutionem. Et pro ista solutione habes bonum exemplum Bar. in l. non solum. §. morte. col. 9. versic. ex prædictis satis constat. ff. de ope. no. nun. vbi ponit quòd venditor etiam si sciat litem motam emptori, tamen adhuc ab emptore certificari debet, vt assumat defensionem. quia tunc denuntiatio fit vt sciat & defendat: secus est quãdo fit ad solam causam scientiæ. Ita dicit Bar. in d. §. morte. col. penul. in fi. & fi.

ARTICLE XX.

Et lesdictes quatre criées par faictes, ledict debteur ou son heritier & tiers possesseur & chascun d'eulx seront adiournez en particulier, en personne au domicile sur la confirmation desdictes criées par autre adiournement separé, à iour competent, par deuant le iuge, par authorité duquel lesdictes criées sont faictes: sans ce qu'il soit besoing à chacune desdictes quatre criees ne à la vente faire particuliers adiournemens & diuerses significations, comme lon auoit accoustumé faire par cy deuant.

Expletis quatuor proclamatibus & peremptoriis, debitor aut hæres siue tertius possessor personaliter aut in domilio citabuntur ad diem competentem, audituri confirmationem expletorum & alia pertinentia. 1

Circa istas formalitates nihil cadit g̃ obiiandum, nec deputandam quoniam ea quæ sunt de forma, debẽt 2
præcisè obseruari. authentic. quę supplicatio. iuncta glo. C. de preci. impe. offe.

RTICLE XXI.

Fault esdictes matieres de criées garder l'ordre & solennité qui s'ensuit.

Ordo subsequens in subhastationibus est obseruandus.

ARTICLE XXII.

C'est à sçauoir que le sergent executeur desdictes criées en vertu des lettres obligatoires ou de condemnation de court seculiere passée soubz seel authẽtique, & des lettres de commission sans autre pouoir, peult & doibt prendre, saisir & mettre en la main de iustice les heritages obligez au creãcier, ensemble les fruictz si requis en est, apres le commandemẽt faict par le sergent executeur de payer en la personne au domicile du debteur, ou son heritier apparent audict pays.

SVM. IN GLO. ART. XXII.

2 *De quibus literis obligatoriis intelligenda sit hæc consuetudo.*
3 *An & quando scriptura priuata fidem faciat. & nu. 4. 5. 6. 7. 8. & 9.*
10 *Vtrum consuetudo hæc in epistola locum habeat: & quid recepta epistola operetur. & nu. 11. & 12.*
13 *Instrumentum hic munitum sigillo esse.*
14 *Quod etiam sufficit si sit turatum. & nu. 15.*
16 *Aliquot casus recitat, quibus instrumentum habet paratam executionem. & nu. 17. 18. & 19.*
20 *Sententiam quando executioni mandari possit parte non citata. & nu. 21. 22. & 23.*
24 *Quando sigillum probet. & nu. 25. & 26.*
An notario, iudici, aut executori non exhibentibus commissionem credatur. & nu. sequentib.

Ordo est procedendi ut prius executor virtute literarum obligatoriarum aut condemnationis à seculari iudice emanatæ, & authentico sigillo sigillatæ, seu commissionis sibi factæ faciat præceptum de soluendo debitori aut eius hæredi personaliter, aut in domicilio: deinde bona obligata cum fructibus ad manus iustitiæ reducat, alio non expectato mandato. 1

In tex. in verbo, *en vertu des lettres obligatoires.*

Quæri potest de quibus literis obligatoriis loquatur. Et primò vtrum ista verba possint verificari in apo- 2
cha, in qua quis confitetur se debitorem alicuius manu propria, ex certa causa, & sub certo termino? certè nõ: quia non facit fidem nisi sit confessata ex aduersario. Et ideo in primis agendum est coram iudice vt pars eã confiteatur: quia de se est scriptura priuata, quæ fidem non facit regulariter. In tribus tamen casibus apo- 3
cha facit plenam fidem, in quarto semiplenam, in quinto qualem qualẽ præsumptionem. & ne transcribã dicta doct. vbi nihil est addẽdum, videatur doct. Bartol. in repeti. l. admonendi. col. 6. versic. circa primam; vi-

delicet circa apocham. ff. de iureiurand. Et ibi Iaſ. col. 44. verſie. circa primam ſpeciem. & col. 46. quando
est de antiquo, ut habet ſigillum negantis, vel reperitur in actis: quando est ſcriptura priuata marit in fa-
4 uorem vxoris: item quando est consuetudo vt ei credatur, vel est reperta in archiuio publico. Secundò
quæritur vtrum possit verificari in libris mercatorum? certe non: quia etiam ſæpiùs ſcripturam priuatam Et
quando prodent, vide Bartol. in d. repet. col. 6. verſi. circa secundum videlicet circa l. omnium rationum & D.
5 Iaſ. col. 49. in fi. verſie. secundo principaliter. Et ibidem col. 52. verſi. tertiò principaliter limita. Vtrum va
6 leat ſtatum vel consuetudo quod credatur libris mercatorum, ſaltem in certa ſumma? Item ibidem col.
53 verſi. quartò principaliter &c. Vtrum credatur hoc testibus, curatoribus, aut alteri gerentis officium pro
7 alio. Et ibidem col. 54 verſie. ad quæſtionem ponit. ponit vnam deciſionem memoria dignam, quòd li-
ber rationum continens veriſimilia facit nuncupato pro ſcribente, vt ei credatur cum iuramento, quando con-
ſuetudo ita diſponit: & maximè hoc procedit quando quantitas non est magna. Et ſecundum hanc
8 omnia difficultas probationis: & maximè hoc procedit quando quantitas non est magna. Et ſecundum hanc
9 decisionem habet intimatum mea assistente [illegible] ſæpiùs precario. Ibidem etiam col. 55. habes quando
ſcriptura vel confeſſio potest proprie recipi ſub ſpecie compromiſſi. Et [illegible] vtrum do.
10 Martho ponit notorium ex ſcriptura, ex quo petit ſe [illegible] mercatoris, vtrum credatur certificata.
Martho ponit notorium ex ſcriptura, ex quo petit ſe [illegible] mercatoris, vtrum credatur certificata.
10 Quæritur [illegible] ſcripturam priuatam, & de eius qualitate & potentia vide Bartol. in dicta
11 diuersa ſententia: & non quæ ſcripturam priuatam, & de eius qualitate & potentia vide Bartol. in dicta
11 repet. admonendi. col. 7 verſi. de tertio gere. & dominus Iſo. ibidem col. 6 verſi. certio & vltimo. Et
ibidem col. 61 verſie. & nota. Per dominum Ludouicum [illegible] ſcripturam deciſionem de illo qui [illegible] ſcripturam
12 ſpiſtolam, in qua habetur data certa alicui ad præſentandum, debet contractare & non ſolere, alias
ſibi præiudicat ex text. in l. finita. ff. ad Maced. Limitat tamen quando ſcripturis illis ſit aliud contine-
tur quod facit pro recipiente quia tunc præſumitur esse [illegible] traditione, vt, dicit Bartol. ea
putet poſſe facit pro eo, ſecundum [illegible] Illam [illegible] habet [illegible] dominus Iaſ. in l. quæ dotis. col. 16 verſicu. decimo. Et [illegible] & vltimo ampliat. ſi ſolet matrimonia. Et per illam
deciſionem reſpondi in facto in hoc oppido, quod ex quadam literæ, quibus conſuebat [illegible] Titius
ſcribebat Seio quòd vellet aliqua pro eo negotiari in certis nundinis, & quòd propterea mandabit ſibi cer-
tam ſummam pecuniarum deſcriptam in illis literis & defuncto Seio poſt modicum tempus, repertæ fue-
runt illæ literæ in eſcarcella ſeu gibaceria, qua vtebatur quando ibat ad nundinas, & in quo literas repone-
bat quòd præſumebatur Seius dictas pecunias habuiſſe, & ſic eius hæres tenebatur eas reſtituere: quia acce-
ptaræ fuerunt per Seium: vt apparebat: quia præſente hærede & exhibente gibaceriam, fuerant in ea reper-
tæ [illegible] literis defuncti Seii. Poſſet tamen dici quòd eas retinuerat vt poſſet fidem facere de mandato de
[illegible] ſecundum limitationem præcedentem poſſet [illegible] quòd [illegible] qui exhibet chirogra-
phum [illegible] Bartol. [illegible] ſi [illegible] ſi [illegible] & maximè quia [illegible] literas recepit eis non vi-
[illegible] vtrum [illegible] ſi [illegible] ſi [illegible] & maximè quia [illegible] literas recepit eis non vi-
13 [illegible] vtrum [illegible] ſi [illegible] ſi [illegible] ſi

cum feudo. Item non habet locum in principibus laicis, & sic multominus in aliis iudicibus, secundum De-
30 cium consi. 410. col. 2. in fi. in 3. vol. Quoniam suprà dictum fuit ꝙ non creditur executori, commissario, vel delegato, nisi fidem faciant de literis, vt probant text. in l. 1. C. de manda. prin. & in c. cum in iure. vbi Panor. & Fely. de offi. delega. illa regula habet locum si copia vel visio fuerit petita: aliâs si delegatus processerit vsque ad sententiam, nulla facta fide de sua commissione, valebit sententia. decisio est Bald. in l. ne quicquam. §. vbi decretum. ff. de offi. proconsul. eadem ratio militat in executore & similibus. Item stringit dictum Bar. in l. 1. C. de rela. vbi vult quòd in iudicialibus præsentia cum taciturnitate habeatur pro consensu. Et illud dictum dicit menti tenendum Fely. in d. cap. cum in iure. col. 3. versi. secunda conclusio. Illud etiam refert & sequitur do. Iaso. in l. patre furioso. col. 5. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. vltra eos addo plenè Cepol.
31 cautela 123. incipiente, est dubium. & alia 226. incipiente, si fit. Ibidem tractat de actibus iudicialibus, qui fiunt à iudice vel à parte: & an sufficiat simplex contradictio, an verò sit appellandum.

ARTICLE XXIII.

Et signifiera à iceluy debteur ou à son heritier apparent & tiers possesseur en personne ou domicile, ladicte mainmise, ensemble les vêtes & criées es iours introduictz par ladicte coustume telz que dessus est dict.

1 *Executor debitori siue hæredi aut tertio possessori personaliter aut in domicilio manummissam, uenditionem & proclamata infra tempus à consuetudine præfixum, significabit.*

2 Nota quia executor eodem tempore quo exequitur contenta suprà antecedenti articulo, pariter & contenta in præsenti, quia sunt actus compatibiles, qui possunt eodem tempore fieri. l. siue pars. C. de dila.

ARTICLE XXIIII.

Aussi signifiera lesdictes prinse & assignation de vente à ceulx qui pretendent auoir interestz en general à la place publique du principal lieu de la iustice ou les heritages criez sont situez à cry public & à haulte voix, & aux lieux accoustumez à faire criées & proclamations, afin que s'il y a aucun qui se vueille opposer esdictes criées, & y pretendre droit, qu'il n'en puisse auoir cause d'ignorance.

SVM. IN GLO. ART. XXIIII.

Citatio generalis quibus in casibus sufficiat, & in quibus specialis desideretur. Per totum.

Lenatio & assignatio ad causam uenditionis uoce præconis in platea & locis consuetis ubi res leuatæ sunt situatæ ge-
1 *neraliter omnibus prætendentibus interesse significabuntur, ne de eis causam iustam ignorantiæ prætendere possint.*

In tex. in verbo, *qui pretendent auoir interest en general.*

Quero vtrum fuerint ista generalis proclamatio & significatio videtur ꝙ non debet fieri: quia in
2 præcedentibus cõsuetudinibus dicitur ꝙ fiat talis significatio in persona aut domicilio: vt veritatem habeas quomodo in citationibus de iure sit procedendum, dic ꝙ aut persona quæ est citanda cui debet aliquid intimari, est certa: & tunc prius est requirenda persona, quæ si reperiri non possit, tunc sufficit citationem vel intimationem fieri in domicilio. Bar. in l. damni infecti. ff. de damn. infec. Et nuntius in referendo sit cautus quòd dicat se fecisse diligentiam de reperiendo citandum in persona, sed quia non potuit, cum citauit in domo in persona alicuius de familia. Si autem persona cui aliquid significandum est sit incerta, tunc sufficit fieri proclama in loco consueto, generaliter cõtra omnes interesse prętendentes. & hoc procedit quando actus fit principaliter contra vnum: quia tunc ille est nominatim citandus. Et sufficit citare alios quos in consequẽ tiam negotium tangere potest per proclama. Ita declarat Bar. in l. si eo tempore. C. de remis. pig. latè Fely. in cap. humilis. de maio. & obe. per eundem in ca. exhibitis. in 2. col. de iudi. & plenè in cap. cognoscentes. col. 5. versi. & possent ista. de const. tu. Decius in cap. gratum. col. 1. de offi. delega. do. Iaso. in l. fi. §. 1. col. 3. C. de iure delib. vbi reprobat Bart. in d. l. si eo tempore. dum voluit ꝙ in contractione inuentari sufficiat citare creditores voce cridæ, dicit Iaso. id verum, quando sunt incerti: secus si certi. Idem Iaso. aliquid tangit in l. controuer
3 tia. ff. de transac. in fine versiculi. Et quando sufficiat citatio per edictum, vide plene per Bart. in tracta. ad reprimen. in verbo, per edictum. col. penul. & fi. per Alexan. consi. 5. in 2. vol. amplè per Felyn. in cap. cognoscentes. col. 5. de consti. Et quando rex facit citari vassalos vt veniant ad obtinendam inuestiturã, vtrum sufficiat citatio generalis, an requiratur specialis, vide Cardi. Zabar. consi. 74. ꝙ non: quia vassali sunt certi. Eum sequitur Fely. in d. cap. cognoscentes. col. 5. versic. & possent ista. de constitu.

In tex. in verbo, *à haulte voix.*

4 Debet proclama fieri alta & intelligibilis vocis: ideo dicit tex. in l. fi. C. de feriis. Sileat horrida vox prẽconis. dicit eam horridam. quia prẽco debet clamare cum omni vehementia, vt audiatur & intelligatur.

In tex. in verbo, *cause d'ignorance.*

5 Nota ꝙ non licet allegare ignorantiam proclamationum, quæ fiunt in loco publico. glos. & Bar. in l. si tutor petitus. C. de peri. tut. Et quamlibet non sint proclamata, quatenus tenetur ire per totam ciuitatem, sed satis est quòd ea faciat in locis eminentioribus ciuitatis, puta in platea publica. ita Fely. in cap. cognoscentes. col. fin. versi. vlterius inquantum. de constitu. Et talia proclamata non ligant absentes, tam ex voluntate quàm ex necessitate, puta carceratos vel bannitos quãdo per eos allegatur ignorantia: nã eo casu illa probatur per iura-
mentum.

mentum. Ita Fely. vbi suprà, col. 6. in fi. versic. aduertendũ. & glo. quæ loquitur de bannitis super Fely. col. fi. in verbo, sufficit. Et ad confirmationem prædictorum videri possunt quæ dixi de absente citato in domo, ꝙ non præsumatur habuisse notitiam citationis. in tit. 1. *des adiournemens*. art. 3. nu. 12.

ARTICLE XXV.

Et esdictes prinse & vente & à chascune des criées dont cy apres sera parlé, & significatiõs d'icelles, fauldra appellier par le sergent qui fera lesdictes criées deux tesmoings pour le moins s'il est lettré, & s'il n'est lettré, vn notaire & vn tesmoing.

SVM. IN GLO. ART. XXV.

2 *Acta omnia tam iudicialia quàm extraiudicialia scripta mandari debere. & nu. 3. 4. & 5.*

6 *An notarius tanquam testis examinari possit.*

7 *Quandoque acta ab alio actuario quàm deputato excipi posse.*

In expletis leuationis uenditionis & cridarum ceremoniæ, significationibus, si seruiens sit literatus, adhibendi sunt duo 1
testes: si secus, unus notarius cum uno teste.

In tex. in verbo, *un notaire & un tesmoing.*

Habes quòd acta executionis sunt probanda per scripturam: patet quoniam non sine ministerio consue- 2
tudo dicit, si nuntius sit literatus quia latis innuit ꝙ teneatur acta in scriptis redigere: aliâs illa qualitas literaturæ esset superflua. Item melius declarat. quia si nuntius nõ sit literatus, vult quòd notarium adhibeat. & sic concludenter elicitur quòd semper fit fienda scriptura. Et in hoc concordat cum iure scripto, de quo in ca. quoniam contra falsam. de proba. vbi Fely. col. 1. versic. nota primò an plus regulam, quòd acta debent confici in scriptis, procedere, etiam in extraordinariis & in summarijs in quibus nõ proceditur in figura iudicij.

Et quòd vniuersa acta sint scribenda, declarat Decius in dicto cap. quoniam contra. col. 3. versi. sextò noto. Et ibi nititur sustinere quòd illa regula habet locum etiam in causis breuioribus & minimis, contra opinionem Bart. ibi relatam. Nam officium notarij circa tria versatur. Primò vt vniuersa iudicij acta conscribat. Et acta dicuntur scripturæ quæ fiunt coram iudice. glo. & ibi Bald. in l. illud in verbo, rectorum. C. de sacro- 3
sanc. eccle. Et nomine actorum cõtinetur quicquid est factum in præsentia iudicis, etiam non in hgeratis dicit Ita Bal. in l. interrogatam. C. de liber. cau. De aliis duobus quæ pertinent ad officium notarij: scilicet notarius à quo eligi debeat: item vtrum mutari possit: item vtrum alius notarius possit recipere acta quàm deputatus. post Fely. in d. cap. quoniam contra. col. 2. vide Decium ibidem col. 45. & 46. Item quoniam dicitur in con- 4
suetudine q iòd si nuntius sit literatus, quòd adhibito notario sufficit habere vnicum testem. Ratio est, quia eo casu nuntius habetur loco testis. Et quotiens quis de actu per eum facto possit tanquã testis examinari. vide text. & ibi Fely. in cap. in omni negotio. de testi. Nunc quæro vtrum notarius possit examinari tã- 5 6
quam testis de actu de quo ipse recepit instrumentum: exemplum. si notarius apposuerit in testamento tantùm sex testes, cùm de iure requirantur septem. l. si vnus. C. de testa. vtrum ipse notarius possit supplere numerum septimi testis deficientis? distingue secũdum Bar. in l. Domitius Labeo. ff. de testa. aut quis vult probare testamentum per testes, & tunc notarius poterit examinari tanquam testis: & sic in effectu erunt septem testes. aut vult probare per scripturam testamenti, & tunc notarius non potest tenere locum testis, & probatio erit nulla de iure ciuili. Et istum casum habui de facto in hoc oppido. Si ita sit quòd notarius possit deponere de gestis coram eo, erit ergo melioris conditionis quàm iudex, qui non potest de gestis à se vel coram se idoneè testificari: vt declarat Fely. in cap. cum à nobis. col. 2. versi. secunda conclusio. de testi. vbi tradit regulam cum nouem fallentiis. Soluitur motiuum ex præcedentibus: quia acta facta coram iudice vel arbitro sunt per scripturam probanda, in casibus tamen exceptuatis, saluo quando agitur de declarando, de quo vbi supra col. 3. versi. fallit quintò. in quibus iudex admittitur. credo quòd alij testes essent admissibiles. Et quando credatur testi deponenti de facto suo, dicit Fely. vbi suprà col. 3. versi. videlicet, nunquam adhibendam fidem quando laudem vel vituperium ex sua depositione potest reportare. exempla tradit col. fi. de aduocato, procuratore, & proxeneta. Si ergo testis ex sua depositione laudem vel vituperium nõ reportat, idoneus reputatur. Sumendo argumentum à contrario sensu, & quia testi vtilitas, laus, vel vituperiũ obrici non potest: itẽ & si ei obrici non possit, quod tractet de se exonerando: vt in exemplo Bar. in l. deferre. ff. de iu fisc. quando aliquis dicit se detulisse pecuniã alteri. Bar. sequitur Deci. cõsi. 52. in 2. vol. De proxeneta tractat Bar. vbi suprà, vbi etiã Alex. in apostil. ad Iaso. in l. dictantibus. C. de testamentis. Fely. in ca. dilectorum in principio. de testi. cog. melius quã alibi. Et dum suprà quæritur fiat vtrũ acta facta coram iudice possint scribi per alium no- 7
tarium, q deputatum ab ipso iudice, facias conclusionẽ quòd nõ, etiã de consensu partium, ex dictis Decij in d. c. quoniã contra falsam. col. 5. versi. & ista acta. nisi concurrat alterum de duobus, aut quòd notarius sit impeditus, aut absens & non breui reuersurus: & ista nota, quia vidi in partibus Pedemontanis aliquos quando interponunt appellationẽ corã iudice, vel aliquid corã eodẽ proponunt, habentes notariũ paratũ, quẽ rogãt de dictis actis. Nam eo casu iudex poterit inhibere dicto notario nõ deputato, ne acta conficiat sub pœna nullitatis actus. & parti sub pœna pecuniaria, ne dicta acta ab alio q̃ à notario deputato recipi faciat. Nec dictæ cõclusioni aduersari potest si dicatur ꝙ talia acta non sunt propriè iudiciaria: quoniã appellatione actorũ veniunt omnia quæ coram iudice fiunt, licet non in figura iudicij. vt superiùs plenè probatum fuit.

ARTICLE XXVI.

Au iour prefix sur ladicte vente, qui est le quinzieme iour apres ladicte prinse, à compter comme dessus, conuiendra passer icelle vente à cry public en la place

publique & lieux accoustumez du lieu principal de la iustice ou les heritages sont situez, en la presence ou absence des appellez en particulier, & aussi des appellez en general: & extrousser les heritages venduz au plusoffrant & dernier encherisseur, & y peult mettre prix le creancier & son procureur à la requeste duquel les criées sont faictes.

1 Die quindecimo post leuationem & manummissam in platea publica & loco consueto, vbi bona leuata sunt situata, voce cridę, præsentibus siue absentibus vocatis, fiet venditio plus offerenti, etiam creditor ad offerendum admittitur.

ARTICLE XXVII.

Apres laquelle dicte vente fauldra à cry public assigner deslors iournée tant aux appellez en general que particulier, sur le premier peremptoire à la quinzaine ensuyuant, non comprins en ce le iour de la vente.

1 *Facta uenditione ordo est quòd uoce cridæ in consueto loco assignentur ad quindecimam diem sequentem modo præmisso citati ad primum peremptorium. Et in dicto die quindecimo dies uenditionis non comprehenditur.*

2 Vtrum dies termini computetur in termino? Iam dictum fuit. & in istis subhastationibus ponuntur certę formalitates, quæ glosationem non admittunt.

ARTICLE XXVIII.

Et au iour du premier peremptoire ledict sergẽt le passera au lieu principal accoustumé de la iustice du lieu ou les heritages sont situez, à cry public en presence ou absence des appellez en particulier ou en general. Et assignera iournée pour le second peremptoire à la quinzaine ensuyuant, non compté le iour du premier peremptoire.

1 Die assignato ad primum peremptorium, & eo sortito effectum suum in loco consueto & voce cridę, fiet assignatio ad secundũ peremptoriũ ad quindecimã sequentis, non computato dicto die primi peremptorii.

ARTICLE XXIX.

En semblable qualité, forme & maniere de quinze en quinze iours, serõt passez lesdictz tiers & quart peremptoires.

2 Hisdem modis & formis quibus surprà ad tertium & quartum peremptorium procedendum est.

ARTICLE XXX.

Cõbien que d'ancienneté en ladicte matiere de criees entre les tiers & le quart peremptoires conuient faire estime des heritages saisiz & criez, appellé sur ce le debteur ou son heritier, & le detenteur des heritages en personne ou domicile, & icelle faicte notifier ausdictz debteur & detenteur & autres appellez en general par cry public aux lieux accoustumez, qui estoyẽt despens & fraiz frustratoires. pour y obuier, au prouffit de la chose publique, & soulagemẽt des subiectz, a esté adusé par les estatz que doresenauant ne sera faicte aucune estime des heritages criez.

2 *Pro bono publico & expensis euitandis æstimũ rerum proclamatarum, quòd inter tertium & quartum proclama solitum erat fieri, hodie ex ordinatione patriæ fuit sublatum.*

2 Ratio est quia interest rei publicæ qꝫ lites abscindantur. properandum. in princip. C. de iudi. Item non
3 est inconueniens quòd corrigatur ius antiquum & noua fiat constitutio: vt habetur in pluribus titulis instit. maximè in tit. de satisda. & ferè in toto tit. instit. de hæred. quæ ab intest. deferun.

ARTICLE XXXI.

Et ledict quart & dernier peremptoire parfaict & paracheué, doibt le sergent executeur assigner iournée aux parties appellées tant en particulier qu'en general: c'est à sçauoir audict debteur, son heritier ou detenteur s'aucun en y a autres que lesdictz debteur & heritier, en personne ou domicile, & aux appellez en general

neral es lieux & places publiques, comme dict est, à iour competent, par deuant le iuge, par l'authorité duquel les criées seront conduictes, pour venir veoir confermer lesdictes vente & criées, & à icelles veoir mettre & entreposer le decret dudict iuge, proceder sur l'adiudication du prix prouenu de la vente desdictz heritages venduz: & à la deliurance d'iceluy entre les oppolans s'aucuns y a, cõme de raison.

Post perfectum quartum peremptorium, erit officium executoris assignare debitorem, aut hæredem, siue detentatorem in persona aut domicilio, & cæteros generaliter citatos, loco consueto, ad diem competentem, coram iudice subhastationum, usuros fieri confirmationem uenditionis, auditurosque interpositionem decreti super ipsis celebratis, & ultra usuros fieri adiudicationem & deliberationem pretij opponentibus, secundum usitatum. 1

De authoritate & effectu decreti, cæterisque verbis, quæ ex hac consuetudine elici possunt, satis in præcedentibus dictum fuit. 2

ARTICLE XXXII.

Le sergent executeur desdictes criées doibt receuoir tous oppolans, & suspendre leur oppositon iusques au quart peremptoire: & apres iceluy donner assignation aux oppolans à iour competent par deuant le iuge par authorité duquel se font les criées, pour dire leurs causes d'opposition.

SVM. IN GLO. AR. XXXII.

2 *Ratio consuetudinis.*

3 *Nota quando mulier ratione dotis se opponens, impedire possit creditorum executionem.*

Executor omnem opponentem debet recipere, & tenere oppositiones usque ad quartum peremptorium in suspenso. Eoque assignare opponentes ad diem competentem coram iudice executionis suarum oppositionum causas dicturos. 1

Ratio huius consuetudinis est quia executor dicitur merus, & non habet aliquã cognitionem, sed tantùm iudicium executionis misterium. iuxta notata per Bart. & doc. in l. i. in princ. ff. de re iudic. per Panor. Felyn. & cæteros in cap. de cætero. de re iudi. & ideo remittit opponentes corã iudice. Circa istã consuetudinem quæro de quotidiana quæstione: Vxor videns bona mariti peremptorisari, comparet & se opponit, & producit instrumentum dotis. vtrum impediat peremptoria, inquantum dotes suę valent? breuiter concludendum videtur, aut simpliciter mulier se opponit, & non impedit: quia tametsi bona mariti sint sibi tacitè aut expressè hipothecata, ex eo ipso bonorum distractio non impeditur, nec concurrit mulier cum creditoribus, ad quorum instantiam proceditur ad peremptoria: quia constante matrimonio actio pro dote repetenda non est. Sed eo casu mulieri cõsulitur si proponat corã seruiente, & post remissionem coram iudice offerat probationes in promptu, sicut maritus vergit ad inopiam, & ideo petit dotem sibi restitui, aut saltẽ in bonis mariti assignari & collocari, vt deseruiat oneribus matrimonii. iuxta l. vbi adhuc. C. de iure dot. nam isto casu constante matrimonio actio incipit competere: & sic ipsa mulier poterit concurrere cum aliis creditoribus secundum prioritatem hipothecæ, & fiet assignatio mulieri de dote sua in bonis mariti. quod autem maritus vergat ad inopiam, satis probatur, eo ipso qꝫ bona mariti à creditoribus lacerantur & peremptorisantur: per ea quæ Bar. tradit in l. si constante. ff. solu. ma. Et ista locum habent quando confessio de dote recepta, fuit facta ante matrimonium, aut tẽpore contracti matrimonii: quia si fieret constante, bene præiudicaret marito & hæredibus suis, non autem creditoribus: quia præsumeretur ficticia & fraudulenta: iuxta authen. sed iam necesse C. de dona. ante nupt. Plenè declarat do. Ias. in §. fuerat. instit. de actio. Et de ista assignatione dotis quæ fit constante matrimonio, quando maritus vergit ad inopiam, aut in aliis casibus à iure permissis, plenè tradit Ioannes Pet Ferre. in sua practica, in tit. de for. libel. quo vxor agit ad dotem. in verbo, vxor quondam domini, &c. Et redeundo ad principalem quæstionem, vtrum vxor impediat creditores agentes & facientes peremptorisari bona mariti. Challaneus mouet quæstionem in verbo, *des droitz & appartenances*. §. 17. versi. sed pone. & versi. sed quæro. fo 183. Et ibi allegat Bal. nouel. & Ioannem Petrum Ferre. qui quæstionem mouet in loco prælegato, col penul. versic. item quęritur vidimus qualiter, &c. potuit allegare Bar. ab alis non ponderatum in l. si constãte. versi. septimò quæro. in fi. ff. solu. mat. vbi decidit qꝫ licet soluto matrimonio secundus creditor offerendo vxori dotem suam, excludat eam ab hipotheca bonorum mariti, iuxta l. cum tibi. C. qui potio. in pigno. haben. Secus tamen est si offerat quando dos repetitur constante matrimonio, ratione de qua ibi per eum. Ecce ergo qꝫ Bar. vult quod isto casu vxor excludat creditores, non tantum litigantes, sed etiam offerentes, & nullus in hoc discrepat: sed in dicto Bar. vtrum ius offerendi competens secundis creditoribus excludat vxorem repetentem dotem constante matrimonio: quòd non. cum Bart. tenet Paul. de Castr. in l. 2. in princ. ff. solu. matrim. Bar. idem tenet in d. l. cum tibi. Contrarium tamen tenet Alex. in d. l. 2. col. 17. ff. solu. matri. Ego arbitror opinionem Bar. veriorem: quia illa assignatio quæ fit vxori non est vera restitutio: tem quia fit vt deseruiat oneribus matrimonii. Et est plenius consultum coniugibus & eorum liberis, quòd dos consistat in bonis immobilibus fructum afferentibus, quàm in pecunia, quæ est facilis perditionis, & vix afferre potest fructum, sine vsura. Et redeundo ad principalem quæstionem, vtrum vxor impediat creditores: dum Challaneus in d. §. sed quæro. allegando Bal. nouellum, dicit, qꝫ si maritus constante 2 3

matrimonio assignauerit dotem vxoris super certis bonis suis, & eo casu vxor excludet creditores,non proposita vergentia ad inopiam.Si Chassaneus intelligit de creditoribus qui erant ante assignationem,malè loquitur,per ea quæ ipse p'enè tradit in versic.sed pone.& diceret contra doct.Bartol.in d.l.si constante.versi. quarto quæro.sed si intellexit de creditoribus post assignationem , fortè posset dictum suum sustineri : quia tamen assignatio cõstante matrimonio fieri non potest,nisi in casu à iure permisso: videlicet marito ad inopiam vergente.Cautius mulieri consuleretur,si probaret quòd tempore assignationis maritus vergebat ad inopiam. & incipiebat malè vti substantia sua:per ea quæ Bartol.dicit in d.l.si constante.versi.quartò quæro. Et dum Chassaneus in præallegato versic.sed quæro.dicit quòd hipothecaria non competit mulieri , nisi soluto matrimonio.contrarium probat text.iuncta glos.in l.vnica.in prin.in verbo,re ipsa.C.de rei vxo. actio. Nam statim dote constituta,& matrimonio perfecto, bona mariti sunt hipothecata , nec incipit hipotheca sol.mat.vel eo ipso q maritus incipit vergere ad inopiam. Et nisi ita esset,malè consultum foret vxoribus, quæ non præferuntur habentibus expressam hipothecam: iuxta text.& ibi notata in l.assiduis C qui pot. in pigno.ha.& per do.Ias.in § fuerat.institut.de actio.Ex his colligitur practica excipiendi pro vxoribus ad exclusionem creditorum,quam in hac curia vidi malè seruari per vxores producentes instrumẽtum dotis ad impediendum peremptoria non proposita,& minus probata vergentia mariti ad inopiam.

ARTICLE XXXIII.

Car par icelle coustume lesdictes criées se doiuent & peuuent faire & parfaire par le sergent en vertu de la seule commission & de l'obligation ou condemnation de court laye soubz seel authentique, iusque à l'assignation de veoir interposer le decret,& confermer ladicte vente,sans autre nouuel mãdement de iuge.

1 *Executor uirtute commissionis aut literarum obligatoriarum seu condemnationis à laico iudice emanatæ , & sigillo authentico fulcitæ,potest omnia exequi usque ad assignationẽ de uidẽdo interponi decretũ exclusiuè,alio nõ expectato mãdato.*

2 Hæc consuetudini 22.vbi amplè materia tractatur hoc eodem titulo:in qua dictum fuit quòd potest inchoare executionem:addit quòd potest eam perficere vsque ad assignationem de qua in ea.

ARTICLE XXXIIII.

Et ne doibt le sergent executeur surseoir pour appel ou oppositiõ en faisant lesdictes criées,iusques au quart peremptoire inclusiuement : sinon que de ce faire fut inhibé parties ouyes.

SVM. IN GLOS. ARTIC. XXXIIII.

Quando & quomodo iudex sententiam interlocutoriam reuocare possit. Per totum.

1 *Ab executore propter appellationem uel oppositionem non supersedetur ab executione,nisi à iudice partibus auditis ei sic inhibitum.*

2 Nota q iudex potest in quacũque parte subhastationum inhibere executori:sed id facere non debet, nisi
3 ita sibi fiendum videatur partibus auditis. Ex his dictis potest quæri,& nõ impertinenter,vtrũ iudex possit ex officio parte citata suam interlocutoriã reuocare?ista fuit quæstio Bart.in l.q uisit.ff.de re iudi.quam ibi Ias.col.3 versi.secundò principaliter nota.refert & sequitur, distinguendo aut iudex aliquid percepit non adhibita causæ cognitione,& pariter sine causæ cognitione,potest reuocare vel inhibere quia tale præceptũ nunquã tranlit in rem iudicatã.vt declarat Fely.in c.ecclesia sanctę Mariæ col.11.versi.quarto noto.de cõsti. Et ibi si tale præceptum sit nullum,vel sit appellandũ,aut interlocutus est,partibus auditis,& tunc reuocatio vel inhibitio debet fieri partibus auditis:quia nihil tam naturale est,q cõtrario vinculo quo ligatũ est dissolui non possit.l.nihil tam naturale.ff.de regu.iur.& eadẽ solennitas requiritur in reuocãdo, quæ requiritur in actu conficiendo:amplè Fely.in c.edoceri.col.6.versi.non obstat prædictis.de rescript.

In tex.in verbo,*pour appel.*

Habes in hac consuetudine , q appellatio non suspendit executionem.Idem est de iure cõmuni.l.ab execu
4 tione.C.quo.appel.nõ reci.fallit de iure quãdo executor excedit modum iudicationis,vt ibidẽ dicitur:secus est in casu consuetudinis,in quo etiã si executor excederet,appellatio nõ suspẽderet executionẽ.Et ratio differentiæ est,quia in casu consuetudinis de negotio adhuc iudicatũ nõ est,& sic appellatio devolvit ad iudicẽ omnem cognitionẽ tã negotii principalis q executionis:sed in casu iuris cõmunis præsupponitur de principali negotio iudicatum:& iudex tãtùm habet cognoscere si executor modũ iudicationis excesserit.Ex præmissis oritur alia quæstio,si pars appellans dixerit ,iudicatum non esse exequendum, & iudex pronuntiaverit exequendũ,vtrum ab ipsa pronuntiatione possit appellari?glo.1.in d.l.ab executione.in fi.dicit q illam glo. tantùm approbat Fely.in tribus casibus enunciatis in ibi limitationibus in ca.quo ad consultationẽ.col. 8 de re iudi.Quoniam dicitur ab executore appellari non posse:quæro vtrum merus executor possit allegari & remoueri tanquam suspectus?quòd non, est.text.in cap.nouit.de appel.

ARTICLE XXXV.

A l'assignation escheant par deuant le iuge sur la confirmation desdictes criées & vente,si les appellez en particulier & general font default,& qu'il n'y ait autre opposant,les criées doiuent estre confermées:pourueu qu'elles soyent solen-

nelles & faictes selon ce que dessus , & le prix adiugé au creancier selon la concurrence de sa debte , droitz & deuoirs seigneuriaulx directz , & fraiz de criées preallablement payez.

SVM. IN GLO. AR. XXXV.

Solennia subhastationum esse substantialia. Per totum.

In die assignationis ad audiendũ citationẽ creditorũ,si citati partes uenerint aut generaliter patiantur defectũ , & nullus sit alius opponens,iudex confirmabit cridas & uenditionem,si omnia alia inuenerit facta iuxta formam consuetudinis processerint & adiudicabit pretium creditori secundum ratam debiti,facta deductione expensarum,& solutorum directo domino. 1

In text.in verbo,*pourueu qu'elles soyent solennelles.*

Nota quòd solennitates requisitę à consuetudine in subhastationibus dicuntur de forma substantiali.authen.quæ supplicatio.C.de pre.impe.offe. Idem est in omnibus solennitatibus requisitis à statuto, quia censentur de forma substantiali. Deci.consil.403.col.3.in 3.vol.plenè Fely.in ca.cum dilecta.col.16.versi. tum signum.de rescrip. Et ibidem col.19.versi.amplia decimo declarat quòd in pertica 2 3 sita pro forma. Et omissorum quæ sunt de forma , facit actum habens pro facto 4 plenè doct.C.de legi.Et quando actus sit nullus etiã lege non prohibente vltra annullando, vide Alexandrum l. 1.ff.de liberis & posthu.Et in tantum dicitur nullus actus , quòd ille qui fecit actum si promisit obseruare ipsum actum cum iuramento,potest illi contrauenire vt declarat do.Ias.in l.si donatione.col.penultima C.de colla. Crederem tamen esse obtinendam actoris dationem pœnæ a iuramento, per text. 5 6 in l.si ex falsis.C.de transac. Et nota circa materiam transgressionis quòd ille qui facit contra præceptum 7 legis aut iudicis temporalis,peccat mortaliter.Decius in c.nam concupiscẽtiam.in vtraque lectura.de cõsti.

ARTICLE XXXVI.

Lequel default le iuge pourra tenir en surseance par tel temps qu'il verra estre à faire,veue la distance des lieux,qualité de la matiere & desdictes parties.

SVM. IN GLOS. ART. XXXVI.

Quid hic iudicem oporteat facere. Per totum.

Iudex ante progressum ad confirmationem poterit defectum datum contra citatos per tempus ei arbitrarium considerato locorum distantia, qualitate rei de qua agitur,& personarum,prorogare. 1

Quòd iudex possit dilationem cadentem ad vnam diem suspendere & prorogare, est tex.in ca.consuluit. 2
de offi.deleg. Nunc quæro pro declaratione consuetudinis: quid faciet iudex?dabitne defectum aut dila- 3
tionem prorogabit?puto quòd vtrunque facere possit:quia si dederit defectum, sapit interlocutoriam, quæ reintegrari est ante confirmationem: potest reuocari quod fuisset.cum ibi notatis.ff.de re iudic.& si velit, potest prorogare etiã maiorem partem,per dictum cap.consuluit. Ex præmissis sequitur quòd bonum est habere iudicem fauorabilem in arbitrariis. Ita notat Abbas in d.cap.consuluit. Et ibi Decius col.2.versic. 4
secundo noto.addit vnũ notandũ : quòd si iudex in arbitrario faueat vni parti,non dicitur alteram grauare, 5
nec est locus appellationi.

RTICLE XXXVII.

Si le creancier est acheteur de l'heritage crié & peremptorisé, iceluy heritage luy sera deluré pour le prix qu'il y aura mis.

Creditori emptori pro pretio ab eo exhibito res subhastata deliberatur : hoc procedit quando fuit pinguior oblator.

ARTICLE XXXVIII.

Et pareillement à vn autre metteur & encherisseur, auquel ne audict creancier ne sera deduict aucun quart n'autre prix pour l'interest d'eviction , n'autremẽt en maniere que ce soit:car en chose vendue par criées eviction n'a point de lieu , iaçoit ce que par cy deuant eust esté autrement obserué quãt à la deduction dudict quart:mais pour le bien dudict pays & de la chose publique , a esté aduisé par les gens des estatz ce que dessus.

SVM. IN GLO. ART. XXXVIII.

2 *Ratio consuetudinis,& ratio rationis.& nu.3.& 4.*

5 *An hic omnimodo euictionis actio excludatur respectu emptoris.& nu.sequentib.*

Plus offerenti sublato quarto solui consueto fit deliberatio. 1

Et ratio sublationis est quia quartũ soluebatur ad causam euictionis,quæ hodie in subhastationibus exu- 2
lauit ab hac patria.

In tex.in verbo,*euiction n'a point de lieu.*

3 Ecce ꝙ quartum debitum ratione euictionis,hodie est sublatum:quia sublata est euictio:& cessante cau-
4 sa,cessare debet effectus.c.cum cessante.de appel. Ratio rationis,quare cesset euictio,est,qua in deliberatione rerũ subhastatarum euocantur omnes quorum interesse potest: & si non opponant,excluduntur: & si fiat oppositio,discutiuntur causæ oppositionis. Et sic deliberatio redditur tuta, & sine periculo euictionis respecta citatorum,specialiter vel generaliter,respectu eorum quibus citatio generalis potest præiudicare.

5 Sed pone casum,ꝙ in subhastationibus fuerũt facta proclamata,tamẽ vnus minor vigintiquinque annis, qui erat prior creditor & prior in hipotheca bonorum,ętatis facilitate omisit deducere de suis iuribus,nunc maior factus,& non decurso tempore restitutionis in integrum,impetrat dictã restitutionẽ aduersus omissam exceptionẽ,vt facere potest,iuxta tex.in l.minor 25.annis ob omissam.ff.de mino.aut fortè erat maior, tamen absens tempore cridarum ex causa militiæ,aut rei publicæ,quo casu datur ei in integrum restitutio ex clausula prætoris,si qua mihi iusta causa.vt declarat Bart.in l.fi.ff.de in integ.resti.si beneficio literarum regiarum,vt fieri consuetum est in Gallia,obtinet se admitti ad aduocandum rem ab emptore ratione prioritatis hipothecæ.Nónne videtur iustum & æquum ꝙ emptor habeat euictionem cõtra debitorem? certè sic:

6 Quia regula est,quòd ex quacunque causa onerosa res in alium transferatur, debetur euictio.l.sciendum.
7 ff.de euict. Et facit in simili vna decisio,quòd quando executor testamenti aliquam rem hæreditariã alienat,si euincatur,agitur de euictione contra hæredem defuncti.Ita tenet Ioan.Pet.Ferre.in tit.de for.libel.ad
8 red.ratur.in verbo, executores.col.8.versic.item quæritur quid si hæc res vendita. Et dum dicitur in hac consuetudine ꝙ euictio non habet locum in bonis emptis via subhastationum,intellige hoc verum regulariter:quia habemus regulam,ꝙ lex,statutum,vel consuetudo aliquid generaliter disponens,nõ cõplectitur casus habentes specialẽ fauorẽ.gl.est in l.sciendũ.in prin.vbi Bar.& alii.ff qui satisda.cog.eam sequitur do.Iaf. in l.1.col.3.in prin.versi.& est ratio.ff.solu.mat.eam declarat Deci.cõsil.5.in 1.vol.Iaf.in l.cum ii.ff.de trãsac. & in l.postquam liti.cap.fi.C.de pact.aliquid per Areti.consi.1.col.1.

ARTICLE XXXIX.

L'acheteur soit creancier ou autre,sera tenu consigner reaument & de faict le prix pour lequel lesdictz heritages luy seront adiugez & deliurez es mains du greffier de la court, par authorité de laquelle lesdictes criées se font, en deniers comptans & nombrez: en luy declarant le decret desdictes choses vendues, autrement non.

SVM. IN GLOS. ARTIC. XXXIX.

Quando procurator constitutus ad uendendum de pretio fidem habere rectè possit. *Per totum.*

1 *Quicunque,it.mpter tempore decreti tenetur in manibus greffarij iudicis exequentis pretium realiter exbursare & numerare.*

In text.in verbo,*consigner.*iunctis illis verbis,*comptans & nombrez.*

2 Habes ꝙ in consignatione pecuniæ requiritur numeratio:& illud procedit de iure,quotiens pecunia cõ-
3 signatur tanquam pretium vel quantitas:secus si vt species.vt plenè notatur per Bar.& doct.in l.quòd tertiũ.ff.si
4 cert.petat. Habes in cõsuetudine ꝙ in subhastationibus requiritur numeratio pretu, & sic sequitur quòd seruiẽs vel iudex nõ posset habere fidẽ de pretio. Iuxta dicta consuetudinis formo questionẽ, vtrũ si constituam procuratorem ad vendendum, idem procurator possit vendendo habere fidem de pretio? regula est ꝙ sic:quæ limitatur tribus modis.Primò quãdo pretium esset limitatum in mandato seu procuratione.quia tunc concedendo tempus ad soluendum,diceretur minus vendere.Et istam rationem nota,ꝙ dicitur minus vendere qui dat terminum ad soluendum.Et eam probat tex.in l.si prędio.in fi.ff.de iurisdict.omn.iud.Secũdò limita quando mandatur rem vendi ex certa causa,puta pro satisfaciendo creditoribus: quia tũc si haberetur fides de pretio,non impleretur forma mandati,iuxta l.diligenter.ff.mandati.Tertiò fallit in procuratore ecclesiæ vel fisci.Prædicta tradit Fely.in cap.cum olim.col.2.versi.procurator ad vendendum.de offi.deleg. Et ibi etiam tangit qui sint executoribus vltimarum voluntatum.
5

ARTICLE XL.

Sinon que ledict acheteur fut creancier, & que ledict prix ou partie d'iceluy eust esté adiugé, & preferé aux autres:auquel cas ne sera tenu consigner que iusques à la somme que montera sondict deu,pour lequel il est preferé.

1 *Quando creditor præfertur tanquam plus offerens,satis ei est consignare quantum sibi debetur.*

2 Licet verba consuetudinis videantur rectè intuenti sonare secundum premissum summarium:tamen vereor ne verba sint corrupta,& velit dicere consuetudo quòd deducto eo in quo emptor est creditor, quod sibi restaturat,teneatur idem creditor reliquum pretu consignare vt de eo alius solui possit.

ARTICLE XLI.

Et se fera la vente desdictz heritages criez à la charge des droitz & deuoirs feodaulx & de directe seigneurie anciés precedens les obligations des creanciers: posé

posé que les seigneurs feodaulx ne directz n'y soyent opposez.

SVM. IN GLO. ART. XLI.

Quando præsens & tacens pro consentiente non habeatur. *Per totum.*

1 *Emptori rerum proclamatarum cum onere satisfaciendi iuribus domin. feudalis, aut alter directi,eum tempore hipothecæ aut ante debitis fiet expeditio:posito quòd dominus feudalis aut directus non opponat.*

In tex.in verbo,*n'y soyent opposez.*

2 Ecce quòd etiam si domini directi nihil dixerint,tamen non excluduntur prætextu cridarum,quarum effectus tantùm extenditur contra eos qui possunt impedire,nec eorum alius soluatur, cùm sint priores tempore.Et in istis terminis procedit lex qui patitur ff.mand. Quia tacere potest contra certo actu[illegible] dire, tacendo sibi præiudicat: sed directus dominus non potest impedire[illegible] ideo tacendo sibi non præiudicauit,& maximè quia debet stare[illegible] patet sequenti articulo. Item ex facto alterius ius nostrum à nobis euelli non potest.l.alteri.& l.ius nostrum. ff.de regu.iur.Et ex his habes casum,in quo tacens,non habetur pro consentiente: alios casus plenè tradunt Bart.& do.Ias.in l.quæ dotis ff.solu.mat.in[illegible] Fely.in cap.cum olim.col.6.vers[illegible] constitu. Idem Fely.in cap.nónne.de præsumpt.&plenius in cap.cum M.Ferrarien.col.4.vers.quarta conclusio. de consti.vbi tradit regulam negatiuam cum quinque talentis.

ARTICLE XLII.

Et quant à la distribution du prix desdictz heritages criez,sera premierement & auãt toute oeuure prins & payez les fraiz des criees, & apres les arrerages des cens des heritages criez,s'aucuns en sont deuz & demandez.

SVM. IN GLOS. ART. XLII.

Actione personali emptorem non[illegible] cogi[illegible] pretium[illegible] per totum.

1 *In distributione pretu rerum uenditarum primò habetur ratio expensarum à creditoribus factarum,& demum arreragiorum dominorum directo domino,si quæ debeantur & petantur.*

2 Circa hunc articulum etiam[illegible] dubitat,si post[illegible] debitus de[illegible] pretu[illegible] nis pretu nihil petierit, vtrum possit alio tempore petere ab emptore? Hec quæstio soluitur per præcedentem consuetudinem,in qua dicitur quòd venditio fit cum onere soluendi arreragia. Sed quid de iure communi,vtrum ista arreragia afficiant rem,ita quòd ad quemcunque res emphiteotica trãseat, ille teneatur soluere arreragia sui authoris?dic quòd nõ:quia illa debentur obligatione personali tantùm, quæ non transit in singularem successorem.l.1.§.si hæres.ff.ad Tirbel.Et ista fuit vna de causis & rationibus quia is ad quem peruenit res emphiteotica,tenetur inuestituram petere.quia res non sunt obligatæ pro censibus: & ideo eas possidens accipiendo inuestituram se obligat ad soluendum fructus seu censum. Ita declarat do.Ias.in l.fin. col.109.versi.secundò propter obligationem canonis.C.de iure emphi.allegat duas glo.vnam in l.si vsusfructus nomine.§.1.ff.vsufruct.quemad.ca.& alteram in l.2.in verbo,repellere.C.de iure emphi. Est tamen 4
notandum vltra do.Ias.quòd licet res emphiteotica non sit directo affecta oneri solutionis census pro futuro,est tamen obligata pro censibus præteritis, quando emphiteota qui alienauit promiserat soluere censum directo domino,sub obligatione bonorum suorum.& sic licet de iure communi non posset directus dominus agere actione personali contra nouum possessorem,tamen posset agere hypothecaria, quæ sequitur singularem successorem,cùm sit realis:vt notatur in dicto §.si hæres. Quod procederet de iure communi facta prius excussione contra principalem debitorem, & non aliter: & secundum consuetudinem Aluerniæ excussione non facta.

ARTICLE XLIII.

Touchant les autres debtes pretendues par les creanciers,sera ledict prix distribué entre eulx selon l'ordre de priorité & posteriorité,eu regard à la quãtité, priuilege & qualité desdictes debtes ainsi que raison veult.

SVM. IN GLO. AR. XLIII.

Quando mulier in dote ius prælationis habeat. *Per totum.*

1 *Deductis de quibus in præcedenti consuetudine,fiet pretu distributio cæteris creditoribus,consideratis prioritate temporis,priuilegio,& qualitate debiti secundum regulas.*

In tex.in verbo,*selon l'ordre de priorité.*

Quòd tamen prosit prioritas temporis etiam horæ vel momenti: item prioritas in scriptura,dixi suprà.
2

In tex.in verbo,*priuilege.*

Non sine ministerio consuetudo vsa est hoc termino:quia sunt aliqui casus priuilegiati, in quibus posterior obligatio priori præfertur.Exemplum in causa dotis,in qua mulier prefertur habentibus tacitam hipothecam:vel in actione personali.glo.in l.1.C.de priui.dot.tex.& glos.in l.fi.C.qui pot. in pigno. haben.amplè do.Ias.in §.fuerat.col.18.& sequentibus, vbi post amplam disputationem quãdo mulier habeat ius præ-
3

lationis in causa dotis,& præferatur cæteris creditoribus,facit infrà sempras conclusiones.Prima, q̃ mulier
præferatur in dote realiter recepta & numerata,creditoribus habentibus tacitas hypothecas & non expressas.
Secunda,q̃ vbi creditores & mulier non faciunt fidem de debito,nisi per confessionem mariti,ex
est in dote confessata quando est renuntiatum exceptioni non numeratæ pecuniæ,in casibus in quibus valet
renuntiatio aut sunt lapsa tempora opponendi dictam exceptionemudem tunc iuris est in dote confessa,
4 quod est in reali & vera. Sed si creditor faciat cõstare de numeratione,& vxor de cõfessione,no habet eo
5 casus exceptionis. Et qui sint illi casus in quibus valet renuntiatio exceptionis no numerate ponit Iason
d.§.fuerat.col.21.in fi.& maximè quando interuenit iuramentum. instita.de actio.

ARTICLE XLIIII.

Si pendant les criées le creancier debteur ou detenteur des heritages trespasse, le creancier ou ses heritiers en vertu du premier pouoir pourrõt cõduire & mettre à fin lesdictes criees contre le debteur ou detenteur ou leurs heritiers,sans autre nouuel pouoir ou adiournement:en assignãt iournée sur la confirmation desdictes criees audict debteur ou heritier:sans ce qu'au moyen des trespas des dessusdictz ou aucun d'eulx y ait interruption desdictes criees.

SVM. IN GLOS. ARTIC. XLIIII.

2 *Ratio reddenda.*
3 *Inter homines mittas cum hærede,quàm cum defuncto agi,& econtra.*

1 *Si pendentibus cridis interuenerit creditoris mors,seu debitoris,aut eius hæredis,nulla fiet interruptio cridarum: & citabitur de iure ex causa noua,ad audiendum fieri confirmationem.*

2 Ratio traditur,quia persona hæredis obligatio non immutatur,& censetur hæres eadem per-
3 sona cum defuncto.l.fi.C.de in pu.& alim.subst. Et si creditor faciat citari alũ quàm verum hæredem, pa
tietur co. den rationem expensarum erga citatum,& actus vero hæredi non præiudicabit.l.ut qui alter ff.
4 eo.tit.& toto tit.C.res inter alios ac.vel iud.al.non no. Et aduerte aliquando mittus agitur cũ hæ
rede q̃ cum defuncto ex beneficio legis exemplum, quando hæres confecit inuentarium.nam licet hæ
res possit conuenti in solidum,tamen hæres nisi quatinus facultates defuncti patiuntur,iuxta l.fi C. de iur.
delib. Aliquando mittus agitur cũ defuncto quàm cum hærede.patet in his,qui etiã beneficio legis cõ pot-
fratre non venit vltra q̃ facere possunt,deducto ne egeant:iuxta notata in l.miles.ff.de re iudi.Na illud benefi-
cium est adeò personale,q̃ non transit ad hæredem.l.maritum.iuncta l sequenti.ff.solut.matrim.

ARTICLE XLV.

Les peremptoires encommencez par vn sergent, peuuent estre paracheuez & cõduictz par vn autre sergent,sans qu'il y ait interruption ne omission en iceulx à cause de mutation des personnes.

SVM. IN GLO. ART. XLV.

2 *Iure communi dies legi statutum.*
3 *Quod in iudicialibus secum habere ostendit.*

1 *Expleta cridarum inchoata per unũ seruatẽ possunt per aliũ perfici,& mutatio executorũ non interrũpit expleta cridarum.*
2 De iure contrario habetur in l.i.C.de iporta.vbi dicitur q̃ executor adhibitus in principio debet
perstitere vsque ad finem dicit tamen ibi Bar.q̃ hoc de consuetudine non seruatur. Et hæc communis studio Al
3 uernię concordat cum generali consuetudine de qua Bart.attestatur. De iure communi vtrum hoc pro-
cedat in omnibus habentibus potestatem insolidum,q̃ per vnum cœptam erit, alios perficere non possit?
dic q̃ sic:& ita exẽplificatum in duobus iudicibus ordinariis,quia vbi cœptum erit iudicium, ibi finem accipere
debet.l.vbi cœptum.ff.de iudi Balat quando primus est impeditus. Idem in duobus notariis vnius iudicis.
Idem in pluribus executoribus vt dixi de iure,licet in eis seruetur contrarium. Ista tradit Felyn in cap.pe-
denti.iam.col 3.vertieu & nota q̃ cœpta ab vno.de offi.deleg.Et quia de materia executoris plene dixi supra
in verbo,*deuant executeur*.& ar.22.in verbo.*de lettres de commission* non repeto.

ARTICLE XLVI.

En execution de biens meubles somination & commandement de payer preallablemẽt faictz au debteur en personne ou domicile: & au refus ou delay de ce faire,le sergent en vertu de son pouuoir doibt saisir & prẽdre des biens meubles du debteur: & ladicte prinse faicte,assigner iour pour passer la vẽte à la huictaine ensuyuant,ou autre plus long iour que bõ semblera au creancier,selon la distance des lieux:pourueu qu'il n'excede vn mois.

SVM. IN GLO. ART. XLVI.

2 *Quid appellatione mobilium comprehendatur*
3 *In mocionibus consuetudine ordinem iuris non esse seruandum.*

In executione

In executione mobilium præuia nunciatione & præcepto de soluendo facto debitori personæ seruat in domicilio, & eo recusante vel differente, fit bonorum mobilium executio, & assignatio ad diem octauam & maiorem,si creditori expedire videbitur,dummodo mensem non excedat,ad videndum fieri venditionem. 1

In tex.in verbo,*des biens meubles.*

Appellatione mobilium veniunt animalia & pecuniæ glo.in l.à diuo Pio.§. in venditione.ff de re iudi. 2
Et generaliter in legato mobilium quæ veniant,an animalia,fructus percepti,nomina debitorũ, & mercimoniæ? vide Decium consi.55.in secundo volu. Quæro vtrum in mobilibus debeat seruari ordo, vt primo capiantur illa quæ minus sunt nocitura debitori secundum consuetudinem dic quod non,sed creditor habet electionẽ inchoandi executionem in bonis magis placibilibus,omisso iuris ordine. vt tenet Panormitanus de iure verò communi glo.in d.§.in venditione.vult quod sic:& si bene memini,eam sequitur ibi do.Iaf.

ARTICLE XLVII.

Au iour assigné sur ladicte vente s'il n'est ferié,ou s'il est ferié au iour non ferié prochain ensuyuant,fault passer ladicte vente par le sergent au lieu & place publique du lieu ou ledict debteur fait son domicile, & vendre lesdictz gages & meubles au plusoffrant & dernier encherisseur: & assigner iournee au debteur en sa personne ou domicile sur la confirmation de la vente desdictz biens meubles, & à l'acheteur pour deposer le prix. Laquelle confirmation de vente & deliurance reelle sera faicte doresenauant par le iuge,& non par le sergent.

Die assignationis super venditione si non est feriatus,alias, aut proximo non feriato, in platea publica ad videre est locum consuetum,siet venditio plus offerenti item & assignatio ad aliam diem debitori personaliter vel in domicilio,ad videndum fieri confirmationem,& emptori ad deponendum pretium.Et per iudicem, non autem per seruientem,sed vocatio expectatio. 1
Nota quod non posset haberi fides de pretio.Bar.in l.i C.de fi.instrumen.& iur.hastæ fiscalis.lib.10. 2

ARTICLE XLVIII.

Et ne pourra ledict sergẽt apres la vente par luy faicte, faire deliurãce actuelle desdictz gages au prouffit de l'acheteur, iusques à ce que ladicte vente aura este confermee par le iuge.

SVM. IN GLOS. ART. XLVIII.

2 *Ratio traditur.*
3 *Ante confirmationem plus offerentem esse audiendum,& aliqua de materia confirmationis scribuntur.*

Post venditionem realis expeditio emptori fieri non poterit ante factam a iudice confirmationem. 1
Ratio consuetudinis est,quia facta confirmatione dicitur causa executionis dirimi & executor tunc in
discussa exequitur negotia vt supra plene dixi de executore. Et nota,quod si ante confirmationem venit 2
alius plus offerens,audiatur,non obstante venditione facta qui intelligatur habere tacitam conditionem,quod
alius plus offerat.Bar.in l.i tempora.C.de fid.instru & iure hastæ fiscalis.lib.10.col 2.

In tex.ibi,*este confermée.*

Nota quòd confirmans aliquando de nouo dat,aliquando confirmatio stat in suis terminis.Et si valet con- 3
firmatũ,valet confirmatio.alias secus.Et quia sæpe principes confirmant priuilegia suditorum,& originalia
priuilegia non reperiuntur:breuibus perstringe materiam,ti princeps dicat te vidisse originale priuilegium
seriose,& ad longum in confirmatione narret priuilegium,his casibus valet confirmatio,& sufficiens pro-
ductio in iudicio.alias est necessaria productio originalis priuilegii.Et illud maxime procedit quando princeps confirmat ad instar, vel secundum quod tui antecessores fecerunt. Ista est decisio Iaf in antecedit
quis in aliquo.C de eden.col.penul & fi.Panor.& Felyn in cap inter dilectos de fide instrum. Et quia de materia
plenè dixi in meo consilio, vbi tractatur materiam confirmationis priuilegiorum Montispessulani,ideo ad
ibi plenius dicta me remitto.

ARTICLE XLIX.

Et ne sera receu le creancier ou son procureur s'il est plusoffrant, mettre prix esdictz biens meubles,qui seront vendus à la requeste.

Creditor seu eius procurator plus offerens audiatur,ferendo pretium super mobilibus subhastatis 1
De iure communi in mobilibus vendi consuetis in foro non est necessaria subhastatio. Alex in ap. Phil. 2
ad Bar.in l.i.circa fi.C de fi.instru.& iur.hastæ fi.l.10.

ARTICLE L.

Le creãcier depuis la prinse faicte desdictz meubles sera tenu faire proceder à la vẽte d'iceulx dedãs vn mois apres ensuyuãt : autremẽt les executiõs sont nulles, & serõt les gages ou meubles relachez par le iuge ordinaire, partie appellée.

SVMMAR. IN GLO. ART. L.

2 *Quod tempus in subhastationibus iure ciuili desideretur.*

1 *Intra mensem à die leuationis, creditor tenebitur facere procedi ad pignorum uenditionem: aliàs leuatio erit nulla: & ordinarius partibus uocatis pignora restitui iubebit.*

2 Quæro quantum tempus requiratur in subhastationibus rerũ ciuitatis vel priuatorum? Bar. in l.1. & in l. si tempora. C. de fid. instru. & iur. hastæ fis. lib. 10. determinat quòd tempus est arbitrarium; tamen ad minus debent stare res vænales viginti diebus: consuetudo hîc determinat quòd iudex non differat vltra mensem. Et etiam si consuetudo non annullaret actum, processus esset nullus, si procederetur non seruata statuti seu consuetudinis forma. Bal. in l. ordo. col. 2. versiculo. nota tamen. C. de exe. rei iudi.

ARTICLE LI.

Si le debteur se portoit appellant du seigneur des commandemens de payer ou fournir de biens meubles, le sergent ne doibt differer à garnir la main de iustice de biens meubles, sinon que de ce faire fust inhibé expressement parties oyes.

SVMMA. IN GLO. ART. LI.

3 *Supplicatione non suspendere iudicatum.*

4 *An appellatio extinguat iudicatum, uel tantùm suspendat: & hæc inuestigatio cuius sit effectus. & nu. sequentib.*

1 *Si à præcepto executoris de soluendo aut consignando mobilia debitor appellauerit, à leuatione bonorum mobilium executor non desistet, nisi à iudice partibus auditis ei fuerit inhibitum.*

2 Consuetudo ponit casum in quo appellatio non suspendit actum à quo est appellatum, licet regulariter
3 contra, toto titulo. ff. nihil no. appel. pend. & extra. vt lite. pend. nihil inno. Alius est casus quotidianus quando sententia est lata ab eo qui habet vim præfecti prætorio: quia tunc non appellatur, sed supplicatur: & habet sentẽtia executionem media cautione: iuxta formam authen. quæ supplicatio. C. de preci. impe. offeren. Ex dictis consuetudinis pertinenter quæri potest, vtrum appellatio extinguat aut suspendat iudi-
4 catum, adeò quòd ea pendente non præsumatur pro sententia, nec pro processu? Decius in c. quoniam contra falsam. col. 16. versiculo, in glo. in fi. de proba. dicit communem esse opinionem quòd sic. Ipse tamen post cæteros per eum relatos restringit communem, vt tantùm procedat respectu executionis: quia ea pendente nihil est innouẽdum: non autem respectu præsumptionis, quin præsumatur pro sentẽtia quòd fuerit iustè lata propter iudiciariam authoritatem. Et ista præsumptio licet non habeat effectum iuris simpliciter, habet tamen effectum facti, vt pro eo præsumatur, & transeat onus probationis in aduersarium allegantem ipsum factum non valere: patet in eo qui dicit emancipationem non ritè factam: quia probare debet. l. ab ea parte. ff. de proba. Et idem in eo qui dicit testatorem fuisse inhabilem ad testandum, vel contrahentem ad contrahendum, & sic de similibus. Nam præsumitur habilitas nisi contrarium probetur: plenè Fely. in c. in præsentia. col. 4. de proba. Et ibidem Deci. col. 6. versi. decimò noto. Item quòd præsumatur pro sentẽtia, facit regula quòd quotienscunque actus est æquiuocus, ita quòd trahi potest in bonam partem vel malam, semper capienda est præsumptio exclusiua delicti. l. merito. ff. pro socio. Et sic vt euitetur delictum in iudice, & periurium, cùm iurauerit iustitiam facere, iuxta l. fi. C. ad l. Iul. repet. necessariò præsumẽdum est, quòd sententia
5 fuerit iustè lata. Reperio quòd ex dicta præsumptione resultant aliqui effectus substantiales. Et primò si possessor agri condemnatus ad restituendũ dilapidet fructus, illi poterunt sequestrari appellatione pendẽte: iuxta tex. in c. ab eo. de sequest. fruct. & posse. Et licet glo. ibi opponendo de titulo. ff. nihil debẽ. inno. appell. pend. dicat quòd ibi est casus specialis, & idem glo. fi. in l. imperatores. §. fi. ff. de appel. tamen negari non potest quin illa specialitas fuerit inducta propter præsumptam iustitiam partis appellatæ ex sententia ortam: quo-
6 niam talis sequestratio non concederetur ante sententiam. Item ratione dictæ præsumptionis resultantis ex sententia transfertur onus probandi in appellantem, quòd sententia fuerit malè lata: & ad id probandum dicitur producere excessum, & acta super quibus sententia lata extitit: nisi defectus notorius appareret ex lectura sententiæ, qui induceret euidentem nullitatem: iuxta notata in c. quo ad consultationem. de re iudi. & quantum præsumatur pro sententia, declarant glo. & doc. licet non ita explicitè, prout ego suprà feci, in l. Herennius. ff. de euictio.

ARTICLE LII.

Meuble n'a point de suyte quant au droit d'hipotheque par la coustume du pays, tellement que si le debteur a aliené aucuns de ses biẽs meubles, le creancier ne les peult poursuyuir sur le detenteur d'iceulx, posé que le debteur luy eust de parauant ladicte alienation hipothequé tous & chascuns ses biens tant meubles que immeubles.

1 *Rerum possessor pro mobilibus ante acquisitionem hipothecatis molestari non potest.*

2 Hoc quòd quæ eo mobilia sunt penes debitorem, sunt sub onere hipothecæ: sed statim cum transeunt in singularem successorem, extincta est hipotheca, saltem ope exceptionis causatæ ex consuetudine: nam aliàs de iure, quia hipotheca est realis, transit contra singularem successorem.

ARTI-

ARTICLE LIII.

Preuention à lieu entre les creanciers en execution de meubles en la maniere que le premier creancier qui est saisy par volunté du debteur, ou qui fait saisir par iustice, sera preferé à tous autres creanciers, iaçoit qu'ilz fussent priuilegez ou precedens en hipotheque audict creancier qui en premierement saisy.

In executione mobilium est locus præuentioni, & nõ prioritati hipothecæ. Ita quòd creditor etiam posterior in hipotheca, qui rem mobilem habuit ex uoluntate debitoris aut uiatoris, non potest ab anterioribus creditoribus molestari. 1

Ista consuetudo rectè intuenti nihil addit præcedenti, sed eam declarat: quia per præcedentem dictum 2
fuit quòd contra tertium non datur hipotheca pro re mobili.

ARTICLE LIIII.

Le creancier peult commencer son execution si bon luy semble, sur les debtes, noms, & actions de son debteur, & faire arrester sur le debteur de son debteur par vertu de son obligation ou condemnation tout ce que ledict debteur de sondict debteur peult deuoir à son debteur, & ce en personne ou domicile. Et ledict arrest faict, le fault signifier au debteur principal en sa personne ou domicile.

SVM. IN GLOS. ART. LIIII.

2 *Contrarium ius commune.*

Executio per arrestum non fit in mobilibus debitorum, nisi prius petatur eorum [illegible] 1
liter facta. [illegible]

Secundum iuris ordinem nõ deuenitur ad nomina debitorum, nisi excussis mobilibus & immobilibus, 2
quo um appellatione non veniunt nomina & debita, quæ constituunt tertiam speciem. tex. in l. à diuo Pio. §. ii. venditione. ff. de re iudica.

ARTICLE LV.

Arrest & notification faictz, doibt estre assigné iour competent par deuant le iuge par authorité duquel ledict arrest & execution est faicte à la requeste dudict creancier, au debteur de sondict debteur, en personne, pour affermer ce qu'il peult deuoir audict debteur, & en deliurer les mains: & aussi à son debteur en sa personne ou domicile comme dessus, pour veoir ladicte debte à iceluy creancier iusques à la somme qui luy sera deue.

Arresto & significationibus exactis, assignabitur dies debitori debitoris ad affirmandum coram iudice ueritatem debiti, & ad exhursandum ipsum debitum. Et debitori principali ad præmissa fieri uidendum: & ambæ citationes fiant in persona aut domicilio. 1

Ista consuetudo videtur prima facie iniqua quòd debitor contra seipsum confiteri cogatur, contra l. ni- 2
mis graue. C. de testi. sed verè æqua est: quia non confitetur contra seipsum, sed principalem debitorem. Et istis interrogationibus vti potest iudex, quando æquitas eum mouet, per tex. in l. vbicunque. ff. de interroga. actio.

ARTICLE LVI.

Si au iour assigné y a default contre le debteur principal, le default emporte finalité & gaing de cause: car ladicte debte sera adiugée audict creancier. Et le debteur dudict debteur contrainct deposer ce qu'il aura affermé dedans le temps qui luy sera prefix par le iuge, ayant regard à la nature & qualité de ladicte debte & desdictes parties.

Si patietur debitor principalis defectum, fiet creditori adiudicatio pecuniæ confessatæ: & debitori de- 1
bitoris præfixio temporis ad soluendum pro iudicis arbitrio, qualitate & natura debiti, ac partium pensatis & consideratis.

ARTICLE LVII.

Et seront les despens de la premiere assignation dudict debteur du debteur principal adiourné pour affermer, prins sur le debteur quand il sera trouué deb-

teur: & ou il ne sera debteur, lesdictz despens seront prins sur le creancier, comme follement ayant faict faire ledict adiournement.

1 *Assignatio facta debitori debitoris ad affirmandum debitum, intelligenda est facta expensis suis, si debitor comperietur. Si secus, expensis creditoris ob stultam & temerariam assignationem.*

2 Ecce quòd secundum consuetudinem habetur ratio expensarum in interlocutoriis, ita & de iure cõmuni: vt haberur in l. non ignorat. & in l. terminato. C. de fructib. & lit. expens. & quia alibi dixi, non repeto.

ARTICLE LVIII.

Mais ou le debteur dudict debteur principal adiourné pour affermer ce qu'il doibt, feroit default au premier iour, par vertu d'iceluy sera condemné es despés, & r'adiourné à la peine telle que le iuge arbitrera.

SVM. IN GLO. ART. LVIII.

2 *Quære in debitore solo edicto eremodicium contrahatur, & secus in debitore debitoris.*

3 *Quid post secundum edictum iudici faciendum sit.*

1 *Si debitor debitoris ad affirmandum assignatus defectum passus fuerit, condemnabitur in expensis illius assignationis & iteratò citabitur sub pœna à iudice arbitranda.*

2 Posset quæri, quare solus defectus sufficiat in debitore principali, & in debitore debitoris exigãtur duo? ratio est, quia de debito principalis debitoris constat ex literis obligatoriis, aut ex sententia: sed de debito
3 debitoris non apparet. Consuetudo non aperit quid iuris si debitor debitoris patiatur secundum defectum, cum pœnarum declaratione: quid erit fiẽdum, arbitror quòd iudex poterit bis iterũ mulctare dictum debitorem, vt veniat affirmaturus: quia licitum est iudicibus pœnalibus præceptis compellere subditos ad parendum. l. 1. ff. si quis ius dicen. non obtem. Poterit etiã creditor edocere de debito debitoris: & tunc non obstante sua contumacia, fiet adiudicatio creditori, & executio contra dictum debitorem, ne sit melioris conditionis contumax, quàm obediens: quod esse non debet: vt notat Bar. in l. edita. C. de eden.

ARTICLE LIX.

Quand aucun est obligé par prinse de corps enuers aucun creancier, il peult commencer son execution à le faire constituer prisonnier pour le payemẽt deu: mais en fournissant deniers ou gages exploictables, le debteur sera eslargy.

SVM. IN GLO. ART. LIX.

2 *Iuri communi conuenire ostendit.*

3 *An fideiussor conueniri possit ante capturam personæ debitoris, eleganter discutit.*

4 *Iure ciuili utrum corpus obligare liceat.*

1 *Quotiens cautat instrumentum quòd debitor capi possit, poterit executio à captura personæ inchoari. Sed debitor deponendo pecuniam aut pignora expedibilia, relaxabitur.*

2 Consuetudo innuit quòd primò est fienda executio in bonis, antequam sit locus capturæ. concordat cum iure cõmuni: de quo per glo. in l. 3. §. tutores. ff. de suspect. tut. & illam glo. sequitur Bar. ibi bono fundamento, & dicit: si de iure prius est fienda excussio mobilium quàm immobilium, & omnium horum antequam deueniatur ad iura & actiones. l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudi. quanto magis hæc omnia præcedere debent antequam ad capturam deueniatur? Et Alex. in apostil. ad Bar. ibidem addit vnum valde notabile, quòd non solùm sunt excutiẽda bona debitoris, sed etiam fideiussoris antequam debitor capi possit. allegat tex. pro singulari in l. si plures. §. præterea si quæratur. ff. de fideiuss. Istam decisionem Alex. post Bal. quem ipse allegat, sequitur Hypoli. de Marsi. suo singulari 3. Contra Bar. tenet Paul. de Cast. in l. 1. C. qui bo. cede. poss. Ias. in l. nulli. col. 3. C. de iudi. vbi vult q̃ quando agitur de executione sentẽtiæ, possint capi persona & bona simul. Idem Ias. in l. 1. in principio. col. 7. & in §. 1. col. 1. ff. si quis ius dicen. non obtem. tene cum Bar. cum quo post longuam disputationem videtur transire Fely. in c. quo ad consultationem. col. 7. de re iudi. quando sunt bona in sufficientia: alàs si incepit executio per super bonis, & non sunt reperta in sufficientia, potest redire ad aliud remedium executiuum, videlicet ad capturam personæ, donec sit integraliter satisfactum. Ita loquitur. Ang. & bene in l. nemo carcerem. in principio. C. de exact. tribu. lib. 10. & in l. qui restituere. ff. de rei vendi. Et ita videtur senire Bar. rectè intuenti, quem do. Ias. allegat. pro opinione sua in l. consentaneum. col. fi. verticulo, quæro secundo. C. quomodo & quando iudex. & istud dictum probat tex. in c. quoniam frequenter. §. fi. vt lite non contest. Et circa illud quòd dictum est de fideiussore, credo procedere quando fideiussor renuntiauit beneficio excussionis: sed si non renuntiauit, non puto verum: quia eo casu primò debet excuti debitor in bonis, & demum in persona, antequam sit aperta via cõtra fideiussorem: quia excussio non dicitur perfectè facta cõtra debitorem, nisi persona eius capiatur. verum est q̃ si cessit bonis, tunc dicetur excussio perfecta, & erit aperta via contra fideiussorẽ. Ista est declaratio mea quam nõ repetio ab alio tactã: & eam puto verã. quia fideiussio est stricti iuris, & nõ intelligitur fideiussor se voluisse obli-
4 gare, nisi ad illa ad quæ tacitè integra executione contra debitorem principalem debitorum. Contra principale dictũ cõsuetudinis, dũ vult q̃ quis possit obligare personã suã, videtur posse argui in cõtrarium: quia nemo

quia nemo est dominus membrorum suorum & personæ. suæ l. ita vulneratus. ff. ad l. aquil. hinc est q̃ in criminalibus q̃s non potest renuntiare defentionibus suis. Ias. in l. 1. quæsitum. C. de pœn. Et potest responderi q̃ quod ille ad procedit quando agitur de mutilatione membris, vel pœna. Langius. decius. de carcere qui non datur ad pœnam, sed ad custodiam. l. 1. §. interea. C. de custo. & exhibeo. Item potest responderi, quòd directò quis non potest, si sit innocens, se obligare ad pœnam mortis: quia illa pœna venit ex legis dispositione in consequentiam delicti, non autem infligitur ex proposito & intentione delinquentis, sed facto & operis. vltra propositum & intentionem.

ARTICLE LX.

Et ou le debteur est obligé à prinse de corps & de biens, & autres compulsiõs auec clause, qu'vne execution n'empesche l'autre, le creancier peult faire constituer prisonnier le debteur: & neantmoins proceder à prinse de biens.

Quando in obligatione contractus & hypotheca quorum vnus & hypotheca quorum vnus excessit dictum pignus, debitor capi potest ri: quia non obstante captura, ad bona poterit deueniri. 1

Et in istis terminis potest procedere decisio Ias. & doc. quos allegat in d. l. nulli. col. 3. C. de iudi. 2

ARTICLE LXI.

Et ne pourra en iceluy cas le debteur estre eslargy qu'il ne consigne reaument & de faict la debte, & ne suffira garnir de biens meubles ou gages exploictables & surserront toutes executions en consignant la debte en deniers.

Quando sunt obligata persona & bona. consignatio & depositum est fiendum in pecunia numerata: nec refert aret illud facere in rebus mobilibus etiã expedibilibus. Et sic consignatio mobilium admittitur quando tantùm bona sunt obligata. 1

ARTICLE LXII.

Les allãs & venans es foires & marchez publiques ou en court pour expeditiõ de leurs causes, dont ilz seront creuz par leurs sermens, ne doyuent estre prins, arrestez ne detenuz, en corps n'en biens, pour aucune debte ou matiere ciuile.

SVMMAR. IN GLO. ART. LXII.

2 *Securitatem hic & pro accessu, & pro reditu, & pro mora censetur data, & nu. 3. 4. 5. 6. 7. 8. & 9.*

10 *In casu consuetudinis debitorem non posse à domo extrahi.*

11 *Egregia consuetudinis restrictio.*

Euntibus & uenientibus à nundinis, mercatis publicis, & à curia pro solicitatione causarum, datur immunitas ne capiantur pro ciuili debito: & de prædictis quòd his de causis ierint aut uenerint eorum creditur iuramento. 1

In tex. in verbo, *allans & uenans.*

Quæro, vtrum securitas data veniendi intelligatur data etiam recedendi, si dictum non fuit. Bar. in l. vtimur. ff. de sepul. viola. decidit quòd sic: quia non dicitur tutè posse venire, qui non potest recedere. Consulo tamen vt in saluoconductu exprimas accessum & regressum, ne tibi obuciatur, quòd de proprietate sermonis aliud est venire, aliud recedere. Et tales concessiones quia fiunt delinquenti non sunt ampliandæ: vt declarat Fely. in hac materia & quæstione, in c. innouamus. col. 4. de treug. & pac. Et ibidem etiam ponit vtrum talis licentia veniendi & redeundi intelligatur de vna vice, vel de pluribus: & in hoc cõsiderantur petitio, concessio, & subiecta materia: vt ibidem per Fely. & Bar. in l. 1 ff. ad l. Iul. maiesta. 2 3 4

In tex. in verbo, *es foires.*

Talis immunitas seu securitas tam pro personis quàm bonis in accessu, regressu, & in mora datur à lege. tex. in l. 1. C. de nundi. Bar. in d. l. 1. ff. ad l. Iul. maiesta. 5

In tex. in verbo, *& marchez publiques.*

Eadẽ est ratio in mercato, quæ est in nundinis, & eadem dispositio: per tex. in d. l. 1. qui ponit nundinas & mercatum tanquam diuersa, tamen eodem modo priuilegiata: Et in quo differant nundinæ à mercato, declarat Bar. in d. l. 1. 6 7

In tex. in verbo, *en court pour expedition de leurs causes.*

Ecce quòd sicut publica vtilitas versatur in nundinis & mercantiis, ita & quòd lites bene & diligenter solicitentur, vt citò finẽ capiant. inst. de pœna teme. litig. in princ. & l. properãdum. in princ. C. de iudi. Habes quòd his casibus quis conueniri nec arrestari potest in accessu, regressu, nec in foro: aliis verò casibus permittitur arrestatio, siue realis citatio, etiam pro debito ciuili secundum consuetudinem. Circa hoc nõ impertinẽter quæro, vtrum in casibus in quibus pro ciuili debito, potest executor incipere à captura: vtrum poterit extrahi debitor de domo? dic quòd non: quia consuetudo ita debet interpretari vt minus lædat ius commune quàm fieri possit. c. cum dilectus. de consue. Et quia regulariter pro ciuili debito de iure communi debitor de domo extrahi non potest, idem obseruabitur in patria consuetudinis: & econtra in casibus in quibus quis de iure extrahi potest, qui plenè traduntur per do. Ias. in l. plerunque. ff. de in ius voc. Idem poterit fieri in patria consuetudinis. 8 9 10

Tribus casibus debitor auditur sine consignatione. Primò, quando fidem facit in promptu de soluto. Secundo quando 1
obligatio non habet formam publicam, & indiget liquidatione. Tertio, quando debitor offert creditori iurandum offert.

Nota quòd statutum reiiciens exceptionem non intelligitur reiicere eam quæ offertur in promptu. de materia plenè habetur in l.4.§.condemnatam.ff.de re iud.& in l.2.C de edict.diui Adr.tol.lib.

ARTICLE LXVIII.

Le seigneur iusticier peult faire proceder par execution par son sergent & sur ses subiectz, pour auoir payement de ses exploictz & emolumens de la court verifiez & signez par son greffier: mais ne peult proceder par arrest ou detétion de personne, si n'est à faulte de biens meubles, inquisition deuement faicte d'en trouuer.

Dominus iusticiarius executiuè procedere potest per seruientem suum contra subditos suos, ut consequatur emolumentum expletorum & scripturarum debitarum, & per suum graphiarium signatarum: non tamen ad arrestum personæ, nisi 1
in subsidium, quando facta debita inquisitione mobilia non reperiuntur.

Iste casus est priuilegiatus a consuetudine de qua supra, artic 59. quæ à contrario sensu probat quod non 2
capitur persona quando obligatio id non dicit: sed executio incipit in bonis. Et tamen hîc si desint mobilia, conceditur arrestum personæ.

ARTICLE LXIX.

Et ne sera tenu le subiect aucune chose payer pour l'entrée & issue d'iceluy arrest.

Quando arrestatur subiectus ad domini instantiam pro emolumentis scripturarum, pro ingressu & egressu nihil so- 1
luere tenetur.

Quæro quid iuris quando arrestatur persona pro aliis causis? consuetudo inuuit quòd tenetur soluere: vt 2
exceptio sit de regula, de iure non reperio cautum quòd pro tali ingressu & egressu quicquam solui debeat. tamen ita se habet generalis consuetudo maioris partis prouinciarum, quæ est seruanda. l. minimè. ff. de legi.

ARTICLE LXX.

Le seigneur ne peult proceder par execution alencontre d'aucun comme heritier, s'il n'est preallablement declaré tel.

Dominus non potest contra aliquem ad executionem procedi facere tanquam contra hæredem alicuius, nisi prius eo 1
tale declarato.

Ratio consuetudinis est, quia quotiens aliqua qualitas tribuit ius alicui, is qui vult eo iure vti, debet prius qualitatem probare. Ias. in l. non solum. §. sciendum. col. 2. ff. de ope. no. nun. Felyn. in c. quoniam contra. col. 2. de proba. Dec. consil. 18. in primo volu. Intellige consuetudinem procedere quando conuentus se negat hæredem. 2

ARTICLE LXXI.

Iceluy seigneur, peult pour ses exploictz & emolumens de court, proceder contre le forain & estranger trouué en sa iustice par arrest & detention de sa personne, iusques à ce qu'il ait fourny de meuble, ou baillé caution subiecte dudict seigneur.

SVM. IN GLO. ART. LXXI.

Secundum ius cõmune quando quis ratione contractus fortiatur forum, eleganti distinctione declarat. Per totum.

Dominus pro emolumentis scripturarum potest capere forensem in sua iurisdictione repertum, & retinere donec con- 1
signauerit mobilia, aut cautionem subiectam domino dederit.

In tex. in verb. *forain & estranger.*

Quæro, quis propriè forensis dicatur? dic quòd ille qui non est de corpore loci vel ciuitatis. Ita Decius 2
consil. 32. col. 2. in 3. vol.

In tex. in verb. *trouué en sa iustice.*

Pone, forensis contraxit in loco iudicij, quia ibi sunt factæ scripturæ & ibi debitum est contractum, quæro an ratione contractus fortiatur forum, vt ibi possit conueniri? distingue, aut promisit in loco contractus 3
soluere, & tunc est clarum quòd in loco destinatæ solutionis conueniri potest: aut non fuit expressus locus certus vbi solutio esset fienda, & tunc si reperiatur in loco contractus ibi conueniri potest. c. Romana. §. cõtrahentes. de foro compe. libro 6. & in his terminis loquitur hæc consuetudo. Aliquando & tertiò est adiectus locus solutioni alibi quàm in loco contractus, & in isto casu laborant doct. tamen Bar. in l. 1. ff. de bon. auth. iudi. possi. & in l. quæro. ff. de solu. tenet in loco contractus non fortiatur forum, sed in loco destinatæ solutionis. Idem tenet gl. in d. c. Romana. §. nec etiam. in verbo, respondere. de foro compe. libr. 6. Limitatur tamen ista vltima conclusio, quando contrahens haberet domicilium in loco contractus: quia tunc 4

Do. Aymo. gloss. in consue. Aluer.

In tex. in verbo, *pour aucune debte.*

Ist id non habet locum in obligationibus in nundinis aut mercato contractis: quia si ibi promiserit quis statim soluere mercantiam quam accepit, & postea vellet recedere non facta solutione, posset arestari. per 11
tex. & ibi not. ita in l. hæres. §. proinde. ff. de iudi. Aut si vellet recedere non satisfacto hospite. Ita voluit dicere glo. in l. 1. C. de nundi. Et illud quod dicitur in consuetudine de debito ciuili, intelligi debet alibi aut alio tempore quàm nundinarum & mercati contracto. 12

ARTICLE LXIII.

En matiere de criées garand formel n'a lieu quant au debteur ou son heritier, ne au tiers detenteur, ou il y aura sentence de declaration d'hipotheque precedét contre luy donnée, ains seulement sommation.

Ad defensionem debitoris seu hæredis aut tertij detentoris non admittitur tertius ad impediendam executionem, nisi ubi 2
præcesserit declaratoria hipothecæ contra detentorem: quæ si non præcesserit, tertio se opponenti pro conuento fit summatio seu præceptum de soluendo.

Qualiter tertius admittatur de iure communi ad impediendum executionem sententiæ in rebus immo- 3
bilibus, vide Bar. & doc. maximè do. Ias. in l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de re iudi.

ARTICLE LXIIII.

Mais ou il n'y aura declaration d'hipotheque precedent, contre ledict tiers possesseur, garand formel aura lieu.

Vbi non præcedet declaratio hipothecæ, tertius formalis contradictor pro conuento audietur, & impe- 1
diet executionem.

ARTICLE LXV.

Pendant le procés de criées, si le debteur ou detentur des heritages criez appoincte auec le creancier qui fait conduire lesdictes criées: ou que le creancier dissimule icelles poursuyuir les autres creanciers opposans & chascun d'iceulx pourront reprendre les procés des criées: & sera tenu le debteur ou detéteur proceder auec eulx nonobstant l'appoinctement faict auec le creancier, à la requeste duquel lesdictes criées auroyent esté conduictes.

SVM. IN GLOS. ART. LXV.

2 *Ostenditur consuetudinis æquitas. per totum.*

Subhastationibus pendentibus si creditor author earum appunctuauerit, aut dissimulando supersederit, cæteri creditores, 1
& eorum quilibet poterunt inchoatas cridas perficere. Et cogetur dictus creditor perfectioni earum assistere.

Hæc consuetudo videtur dura: quia in re propria quilibet est moderator & arbiter. l. in re mandata. ff. man 2
da. etiam in agendo. Et tamen non valt consuetudo quòd creditor possit à lite desistere: & si vellet, posset quod plus est totum deorsum donare & remittere: veritate tamen inspecta est æqua: quia non negat si sit totalis creditor, quin possit donare, remittere, renuntiare subhastationibus & supersedere. Sed id sibi negatur quod superfedeat, si sint alij creditores quibus esset præiudicium, nisi executio finem sortiretur effectum. Et ideo cogitur cum alijs author cridarum assistere. quia est informatus de retro gestis. Item fortè alij non intendessent executionem, nisi ipse præuenisset: & ius executionis est individuum, & debet perfici in eo statu in quo est inchoatum.

ARTICLE LXVI.

Et ou le debteur est obligé par prinse de corps & de biens auec la clause qu'il ne soit admis à rien dire sans consigner la debte, ledict debteur ne sera admis ne receu à rien dire, s'il ne consigne reaument & de faict la debte, ou de biens meubles exploictables iusques au deu.

Quando debitor obligauit se ad capturam personæ & bonorum, adiecta clausa quòd non possit audiri nisi debito consi- 1
gnato: tunc consignatio potest fieri in pecunia aut mobilibus expedibilibus: & aliter non auditur.

Nota quia clausula de qua suprà articulo 61. quòd vnus modus exequendi alium non impediat, est potentior clausula de qua in hac consuetudine: quia in illa non admittitur consignatio in mobilibus, sed in pecunia tantùm: in hac verò in vtraque sorte. 2

ARTICLE LXVII.

Si n'est qu'il iustifiast promptement par acquit vallable des payemens, ou que par l'inspection de l'obligé apparust la debte prescripte: ou que d'iceulx payemés en voulust ester au serment du creancier.

Tribus

ibi conueniri potest secundum Bal.quem refert & sequitur Alexan.in apostil.ad Bartolum in dicta l.quæro. ff.de tolut.

ARTICLE LXXII.

Et pour les cens deuz audict seigneur il peult proceder par assenement & mainmise sur les heritages subiectz audict cens: & aussi par execution sur ceulx qui ont recongneu sondict cens ou ses heritiers apres declaration faicte comme dict est.

1 *Respectu censuum dominus potest capere bona affecta oneri censuum: & etiam executiuè procedi facere cõtra eos qui censum recognouerunt, aut eorum hæredes, præuia declaratione quòd sint tales.*

2 Vtrum res emphiteotica sit obligata pro præteritis censibus vel futuris: & quòd pro futuris non, & pro præteritis tantùm hipothecaria agi possit, dixi suprà: ideo non repeto.

¶DES TAILLES, GVETZ, ET AVtres seruitudes.

TIT. XXV.

ARTICLE I.

LE seigneur hault iusticier a droit & faculté de tailler ses hommes reseans & subiectz en sa iustice & pour raison d'icelle en quatre cas.

SVM. IN GLO. ART. I.

2 *An princeps pro arbitrio populo munus reale possit indicere pluribus tractat. & nu.3.4.5.6.& 7.*

8 *Quis dicatur subditus.*

1 Nota quòd in partibus Pedemontanis & Sabaud.tales subditi appellantur talleabiles.

2 *Dominus iusticiarius ratione altæ iustitiæ quatuor in casibus subditos talleare potest.*

3 Quæro, vtrum sit idem de iure communi? In principe clarum est quòd potest imponere superindicta.l. 4 2.C.de superin.li.10. Aduerte tamen ad dictum Bal.in l.neminem.C.de sacrosan.eccle.qui dicit, quòd principes debent se primò præmunire de eorum marsupio: Et si illud non sufficiat, possunt subditis imponere collectam. Idem Bal.in l.cum quæritur ad fi.de offic.ordi.dicit quòd reges debent ipsi primò imponere subsidium: & si eorũ bursa nõ sufficiat, possunt à subditis exigere charitatiuũ subsidiũ. Idem Bal.in l.ex hoc iure: 5 in fi.ff.de iusti.& iure.quærit de tali quæstione: Vtrum quando principes subditis suis imponunt collectam, ex tali impositione subditi naturaliter obligentur ad eam soluendam: & concludit quòd si talis collecta imponatur ob publicã necessitatem, quòd sic: secus si sit imposita ex effrenata principis voluntate. Dein Bal. subnicit hæc verba formalia: hodie verò, proh dolor, principes exigunt & extorquent vsque ad sanguinem, & pellem subditorum excoriant, & vix dimittunt eis precari in spiritum. Dicit Albe[illegible] de Rosa[illegible] bus.in penul.col.ff.de legi.quòd princeps nedum à vassalis tenentibus feuda, sed etiam ab aliis subditis suis potest exigere charitatiuum subsidium pro defensione patriæ. Item dicit Ang.consi.258.4.incipiente, inter ordinamenta.quòd princeps potest à subditis etiam inuitis exigere præstantias. Et quia diximus quòd princeps ex causa potest petere charitatiuum subsidium: quæro an sint alii superiores qui id facere possint, & ex quibus causis? Hanc materiam plenè tractat Chassaneus in tit.*des iusfices.*§.4.verſi.iuxta superius dicta. fol. 34.& ibi concludit id esse concessum archiepiscopis, episcopis, patriarchis, seu primatibus, in suis diœcesibus. De papa dicit post Hostien. non esse dubium: de quo ego sic distinguendum puto, licet tactum non reperiam, quòd aut loquimur de charitatiuo subsidio per papam super ecclesiis imponendo, & eo casu Hostien.verum dicit: quoniam papa est dominus omnium ecclesiarum, & in beneficialibus habet liberam potestatem.c.2.de præben.lib.6.plenè Dec.in c.quæ in ecclesiarum.col.11.versic.secundus casus. de constitu. vbi concludit quòd papa potest [illegible] quæsitum in aliqua ecclesia sine causa auferre [illegible] inferri potest quòd multò fortius potest subsidium imponere: secus tamen est in terris in quibus habet temporalem iurisdictionem, in quibus ad instar principum secularium nõ potest subsidium imponere, nisi prius ex causa propria bursa, & ex causa necessitatis. Ratio est, quia principes temporales non possunt subditis suis res eorum auferre, nisi ex causa publicæ necessitatis vel vtilitatis: vt plenè tradit Decius in dicto c.quę in ecclesiarum.col.9.versic.& ex ista.de constitu. Et pari ratione non possunt per modum subsidii voluntarium pecunias extorquere. Tradit etiam ibidem Chassa[illegible] vtrum archiepiscopus & patriarcha possint exigere charitatiuum subsidium extra suam diœcesim in terris suarum prouinciarum: & cõcludit quòd non, per text. in c.Romana.in fi.de pœni.& remiss.lib.6. Nisi consuetudo esset in contrarium. Tradit etiam ibi quid de episcopo confirmato & non consecrato. Item ibidem fol.35.tractat quid de cardinalibus in beneficiis, in quibus habent collationem. Item quid in commendatario perpetuo. Nam talis, licet non habeat titulum, habet tamen legitimam administrationem sicut titulatus. Addo tamen vltra Chassaneum, quòd talis commendatarius teneretur restituere omnes fructus perceptos deducta impensa; nisi diceretur in bulla, quòd faceret

ceret fructus suos, ac si esset titulatus: & ita communiter cantant bullæ. Item ibi tradit quid de administratore dato ecclesia vacante. Quid in coadiutore dato episcopo. Item & de legato papæ. Et in versiculo, quid autem. folio 35.tradit de prælatis inferioribus episcopo: & in specie de abbatibus: item de generali alicuius ordinis, quid de capitulo, sede vacante: & ibi quando episcopus vult exigere, an requiratur consensus capituli? quòd sic. Item in versi.quæ autem sit iusta causa.fol.35.enumerat causas in quibus est licitum exigere charitatiuum subsidium. Item ibidem fol.56.versi.sed aucta prædicta.mouet quæstionem, si inter epis[illegible]um & clerum sit contractus [illegible] subsidii, [illegible] impobit an exist[illegible] judex competens. Nunc se offert maior dubitatio, vtrum princeps posit imponere talleam subditis vassalorum? conclude quòd regulariter non, nisi subsit necessitas pro defensione patriæ. vide D.Iacob. de sancto Georg.in tit.de homagiis.col.10.versic.sed hîc cadit alia dubitatio. 6 Nobiles autem habentes merum & 7 mixtum imperium non possunt imponere talleas nec collectas: quia ista sunt de regalibus & supremo principi reseruata.c.1.in tit.quæ sint regal. Ita determinat Bal.in l.cum multa.in fi.C.de bo. quæ liber. Et sic nobilis non potest cogere subditum ad præstandum sibi adiutorium quando maritat filium, vel ducit vxorem, nisi sit consuetudo in contrarium. Ita determinat Bal.in c.1.§.similiter.in titu.de capi Conra. Et de præmissis vide D.Iac.de sancto Georg.in lib.feudan verb.cum mero & mixto imperio.col.4.versi.quæro vlteriùs vtrum habens, &c. Circa hæc dicta insurgit quæstio difficilis: vtrum princeps posit concedere vassalo inuestito cum mero & mixto imperio priuilegium talleandi suos subditos? Challaneus in rub.*des iusfices.*§.4. versi.hodie.in fi.fol.29.mouet quæstionem, & allegat Bar.in l.ii qui.in fi.ff.de iure immu. cuius dicta ad decisionem quæstionis prædictæ parum conferunt. allegat etiam Lucam de pen. quem non vidi. Iudicio meo videtur dicendum, quòd licet regalia possint concedi vassalo, vt Bal.dicit in c.vnico.in princip. in titu. quæ sint regalia: tamen secus videtur in isto iure collectandi: quòd non semper competit principibus, sed tãtùm in casu publicæ necessitatis: vt suprà in princip.plenè declarauí Et ideo videtur cedi non posse, cùm alia sit [illegible] publicæ necessitatis, limitatum producit effectum.l.in agris.ff.de acqui.re.do. Nec obstat si dicatur, videmus [illegible] talem facultatem non habent beneficio inuestituræ principis, sed virtute consuetudinis, de consensu subditorum introductæ in casibus limitatis: & volentibus non dicitur inferri iniuria nec dolus: vt patet in regula iuris.

In tex.in verb.*subiectz.*

Dicitur subditus suppositus iurisdictioni alterius, etiam ratione iurisdictionis tantùm. Panor.in c.significasti.in 4.col.de foro compe. 8 Et tales subditi seu habitantes in territorio alicuius domini tenentur præ- 9 stare iuramentum fidelitatis ratione iurisdictionis, etiam quòd nihil teneant ab ipso domino. Ita dominus Iac.in tract.de homagiis.col.7.versi.tertia species iuramenti est.

ARTICLE II.

C'est à sçauoir quand il se fait cheualier, quand il va en voyage oultre mer visiter la terre saincte, quand il est prisonnier des ennemis, & quand il marie ses filles en premieres nopces.

SVM. IN GLO. ART. II.

3 *Varius modis ius aureorum annulorum impetrari: & in quibus proprie intelligatur hæc consuetudo.*

4 *An in doctore rectè intelligi possit.*

5 *An etiam militi in dignitatis gradu præferendus sit.*

6 *De quibus hostibus accipienda sit consuetudo. & nu.7.8.& 9.*

10 *Quare de primis nuptiis tantùm hîc agatur. & nu.11.& 12.*

13 *An ad filiam quæ religionem ingreditur extensio hîc recte fiat.*

14 *Vtrum etiam ad filiam naturalem tantùm, uel spurram latè.*

15 *Ad fratrem quoque dotem sorori constituens extenderur.*

16 *Quid si ante legitimam ætatem pater filiam uiro collocet.*

Nobilis quando militiam aureatam assequitur, potest subditos collectare. 1

Aduerte diligenter, quia aliqui milites adeò extrenuè militant, quòd à principibus equites aureati fiunt, 2 in remunerationem virtutis. Et de istis non est dubium quin consuetudo loquatur. Aliqui prece, pretio, 3 aut alio suffragio tali honore condonantur sine præcedentibus meritis: & tamen appellantur milites aureati. Vtrum consuetudo in istis possit verificari, fuit quæstio de facto in partibus Pedemontanis, in comitatu sancti Martini: quæ adhuc sub iudice est. dicamus quid iuris, quia quæstio frequens esse potest: breuiter priuilegia data militibus habent locum in his qui militant, vt loquitur tex.in l. licet.ibi, ad belli discrimen pergentes. C. de pact. Et non habent locum in militibus discurrentibus per plateas, nec in militibus aureatis, qui rei militari non incumbunt. Ita dominus Ias.in l.1.col.2.verſ.sed nunquid priuilegium. C.de iur.& fact. igno. cui addo consilium in terminis Ang.consi.177.incipiente, visis instrumentis prædictis. Alex.in l.milites. C.de quæsti. Bar.& Ias.in l.militem. C.de procur. Bar.in l.filiusfamilias.§.veterani.ff.de procur. dicit expresse, quòd iura loquentia de militibus non habent locum in militibus nostri temporis, qui discurrunt per plateas. Contra istam decisionem videtur facere quòd decidit Bart.in d.l.milites. C.de quæstio. & Salic. in d.l.1.C.de iur.& fact.igno. Ias.in l.miles.ff.de re iudic. vbi dicunt quod sicut milites militantes non possunt torqueri, ita nec cæteri milites, & sic etiam aureati: Solue sic, quòd quantum ad honorem & dignitatem isti

sicut cæteri sunt honorandi respectu creantis,& dignitatem conferentis, hinc dicitur is honorabitur quem princeps voluerit honorari: sed vbi agitur de lucro captando in præiudicium tertii, vt in hac consuetudine vbi agitur de talleandis subditis, tunc ista dignitas equestris verificatur tantùm in his qui habent administrationem militiæ,& non in honorariis:& ita puto concludẽdum ex alio etiam fundamento,quia dignitas affectata gratia lucri non prodest:vt dixi in præcedentibus. De ista quæstione vide D.Iac.de sancto Georg.in ho.feu.in verbo,quisquidem inuestiti præstiterunt iura fideli.col.21.versic ad præmissa allegat Io Blan. De materia vide plenè Fel.in proœ.decre.in verbo,Gregorius.col.8.versi.hanc conclusionem limita. vbi tradit de milite militiam exercente,& de mercatore mercantiam,& de scholare discurrente. Quæro quid si habens altam iustitiam efficiatur doctor,vtrum possit subditos collectare?videtur quòd sic: quia miles & doctor æquiparantur à lege.tex.not.in l.aduocati.C.de aduo.diuer.iud.& priuilegia concessa militibus censentur concessa aduocatis:ne possint personaliter capi pro debito vel pro delicto torqueri.l.milites.C.de quæsti.Iaf.in l.miles.ff.de re iud.col.2.versi.secunda parte gl.& sequentu.plenè Alex.in l. centurio.in t.2. & 3.col. ff.de volg.& pup.in contrarium videtur veritas:quia consuetudo tantum disponit quantum cantat.Iaf.in l. de quibus.ff.de legi.sed dum loquitur de milite, est intelligenda de eo,& non de doctore. Item licet videatur eadem ratio priuilegii, quia ambo certant pro re publica. d.l. aduocati. tamen est maior ratio in milite, quàm in doctore:quia se exponit periculo mortis,vt dicit tex.in l.licet.C.de pact.ibi,ad belli discrimen pergentes.Et dicit tex.inst.de excu.tuto.in fi.princip.qui pro republica ceciderunt, in perpetuum per gloriam viuere intelliguntur.quod de aduocatiss non legitur.Item doctor dictum lucratur:iuxta dictum gl. dat Galienus opes,& sancto Iustiniana.Sed miles,vt experientia rerum magistra docet,c.quàm sit.de elect. lib.6. horatum subiicitur discrimini & periculo vitæ,perditionis armorum & equorum,aut captiuitatis:& sic cùm sint diuersæ rationes inter militem & aduocatum,non procedit argumentum:iuxta l.illud.ff.ad l.aquil.Item istud priuilegium collectandi non conceditur simplici militi, qui æquiparatur aduocato: sed militi qui ob virtutem strenuæ pugnæ à principe miles aureatus creatur: & sic in eo inest maior qualitas, quàm simplicis militis. Nec obstat [illegible] posset collectare:quod non conceditur.quia non militant rationes præcedentes, maximè quia isti assequũtur dignitates & officia cum minori periculo vitæ & bonorum. Et consuetudo de eis non loquitur. Et quia in pluribus doctor & miles æquiparantur,quæro, quis eorum habeat præcedentiam in actibus communibus?dic quòd doctor.Ita Decius in c.clerici.col.6.versi.an autem doctor.de iud.& ibi plenè de materia præcedentiæ.Et quòd ars literaria sit plus existimanda quàm militia,nos docuerunt reges Aegypti,quos citat Patritius Senensis in epistola ad Sixtum papam, in principio libri secundi, de reipublicæ institutione. [illegible] Aegyptii reges longe maiorem gloriam disciplinarum bonarum [illegible] fecerunt,quàm rei bellicæ. Proinde omnes studiis sapientiæ mira quadam diligentia incumbebãt,nec quispiam se satis dignè imperare arbitrabatur, qui non præter cæteros in aliqua doctrina excelleret, & operam suam alius compluribus nauaret.Et ibidem recitat Platonicam illam fœlicitatem, qui affirmabat tunc beatas fore respublicas,cùm à sapientibus & doctissimis viris regerentur.Certè Plato non dixit à fortissimis & bellicosis.Et ideo vulgare inoleuit dictum:Ingenium vires superat.Et profectò nostris temporibus secutior est vita [illegible] lib.6.Ea maxima ratione,quia non sunt contenti milites suis stipendiis, vt præcipit sacra scriptura [illegible] si vellent ob exiguitatem stipendiorum & temporum infœlicitatem id facere,non possent. Accedit [illegible] tio,quòd doctor debeat præferri militi:quia doctoratus nobilitat hominem,non militia,secundum Chassaneam:cuius dicta nolo transcribere,vbi non expedit,in verb.*des droitz & appartenances*.§.196 in textu,*entre gens nobles*.fol.186.

In tex.in verb *quand il va en voyage*.

Quando peregrinatur in Hierusalem, predicta terra tuta. Nam dicit Psalmista: [illegible] bus tribus Israel,ad confitendum nomini domini.Et ratio cõsuetudinis fuit in illa visitatione:quia non potest fieri sine magna impensa,vt experientia docet.

In tex.in verb.*quand il est prisonnier des ennemis*.

Quando detinetur ab hoste.Ecce quòd consuetudo non consideratur captum in quæ fit à superiore gratia [illegible] de materia regulæ, quòd non subueniant ei qui culpa sua incidit in dãnum vel paupertatem, vide plenè Fel. in c.quæ in ecclesiarum.col.20.de constit. Et ex ibidem dictis potest soluere quæstionem,si casus occurreret:quid iuris in eo qui vadit ad militiam, ad seruiendum alteri domino, quàm superiori suo gratia lucri, & non ex vtilitate vel necessitate domini sui superioris: si capiatur ab hostibus, vtrum possit talleare subditos?Ex ibidem dictis credo quòd non. Item hæc consuetudo declarat seipsam,quando est captus ab inimicis,& sic in bello. Et vtrum si esset captus pro debito aut delicto,esset locus collectationi,quòd non,quia [illegible] Post scripta reperi Chassaneum in tit.*des iustices*.§.4.in verb.*pour rancon*.fol.34. qui mouet quæstionem, quando liceat domino collectam imponere suis subditis pro sua redemptione.

In text.in verb *& quand il marie ses filles en premieres nopces*.

Quando in primis nuptiis filiam nuptui trãdit. Consuetudo quare dicit in primis nuptiis? dic quòd gratia minoris declarationis:quia etiã si non dixisset,ita esset interpretanda consuetudo.l.bonæ.§. hoc sermone.ff de verb.signifi.vbi si aliquid fuerit relictum filiæ quando nupserit,intelligitur de primis nuptus.de materia dictæ regulæ vide plenè [illegible] in c innouamus. de treuga. & pa. Et habet locum ista consuetudo, etiam si pater filiæ nihil exegerit à subditis in primis nuptus. in secundis exigere non poterit: quia non sunt secundæ nuptiæ adeo fauorabiles sicut primæ:vt apparet in tit.C.de secun.nup. Item quia consuetudo dicit de primis

de primis nuptiis,in materia consuetudinis non fit extensio,cùm sit stricti iuris: vt latè notant Bar. & doct. in l.de quibus.ff.de legi.& in l.1.C. quæ sit longa consue. Et quòd primæ nuptiæ sint fauorabiles secundis,vide plenè Fel.in rub. de spon. Quæro quid si dominus faciat filiam monachum, vtrum debeatur dos,& sit locus talleæ? D.Iac.de sancto Georg.in lib.feud.in verb. quisquidem [illegible] fi.concludit quòd sic:& quòd ita consuluit. Aduerte si consuetudo diceret simpliciter quod subditi teneantur ad talleam quando dominus tradit filiam nuptui,credo quòd [illegible] fauoris debetur matrimonio spirituali,quàm temporali: sed quia dicit in primis nuptiis, ecce consuetudo intellexit de temporali matrimonio,quod est solubile & repetibile non autẽ de spirituali, quod tantùm soluitur morte filiæ,& non potest repeti:ideo non habet locum consuetudo. Post scripta discurrendo Chassaneum,reperi quòd mouet formaliter quæstionem in [illegible] *de iustices*.§.4.in text *mariage d'une fille*.col.1. fol. 31.& refert Fel.in c.ecclesia sanctæ mariæ.de constit. tenentem quòd consuetudo loquens de dote, habet locum in monacha dotanda. Non reperio Fel. [illegible] mouentem hanc quæstionem in terminis nostris: verum est quòd in d.c.col.29.versi. cæterum quia [illegible] muniter.mouet quæstionem notabilem, si statutum dicat quòd stantibus masculis filiæ sint exclusæ ab hæreditate parentum: sed debeant ipsæ filiæ dotari. dicit Fel.quòd monacha non excludatur à successione, nisi dotetur. Et sic in effectu vult quòd statutum vel consuetudo loquens de dotanda verificetur in monacha:licet contra istam decisionem faciant,quæ idem Fely. recitat in fi.quæstionis.Chassaneus dicit quòd si casus sibi eueniret,consuleret contra Fel.nullam rationem allegat:potuisset allegare rationes [illegible] Fely in d.c. [illegible] statutum loquens de dote verificetur pro matrimonio temporali, rationibus de quibus ibi: quicquid sit in consuetudine Burgundiæ,de qua loquitur Chassaneus,in consuetudine Aluerniæ quæ loquitur in primis nuptiis nullum cadit dubium, quòd talis consuetudo non loquitur de monachanda. Quæro de notabili quæstione quæ sæpius contingere potest:Nobilis habens talleas, quando maritat filias, tradit nuptui vnam naturalem vel spuriam,vtrum subditi teneantur contribuere domino?videtur quòd sic:quia etiam spurii de iure canonico sunt alimentandi.c.cum haberet.in fi.de eo qui dux.in ma.quam polu.per adul.Sed causa dotis & alimentorum à pari procedunt:vt notant doct.in l.1.ff.sol. matr.& Bar.in l.Titio centum.§.Titio genero.ff.de condi.& demonst.ergo sicut filiæ sunt alendæ,ita & dotandæ:tamen in contrarium facit,quia argumentum de alimentis ad dotem [illegible] Nam tex.in c.cum haberet.fundatus super solo iure naturali & æquitate, dicit, quòd spurius sunt præstanda necessaria:& sic includit alimenta sine quibus viuere non possumus:sed sine dote spuria viuere posset.Et sic non dicitur dos necessaria ad vitam spuriæ.Imo voluit Alex.consil.74.col.penul.in 3.vol. quòd pater dicat quòd reliquit pro necessitate alimentorum.Item tex.in l.qui liberos.dicit quòd patres tenentur dotare filias quas habent in potestate:& sic non loquitur de spuriis,quæ habent patrem incertum.§.vulgo quæsitos. insti.de succeff.cogna.Item Bar.in l.fi ff. de his qui. vt indig. dicit, quod pater potest relinquere spuriæ pro dote sicut pro alimentis:sed non dicit quòd cogi possit.& apertiùs in l.vxorem.§.pater naturalis.ff.de lega. 3.dicit,quòd pater non cogitur dotare filiam naturalem,post gl.ibi quam sequitur,multò minus ergo spuriam:& istam credo veritatem per suprascripta.Et dum Bar.in authen.ex complexu.C. de incest. nupt. dicit quòd sine dote filia ali nec nubere potest, istud non videtur verum: quia potest viuere spuria ex relictis pro alimentis absque eo quòd nubat:& matrimonium nõ est de necessariis,de quibus in d.c.cùm haberet.Et q hoc sit verum,probo sic:quando assignatur pro dote filiæ legitimæ & naturali, illud transit ad hæredes: sed dos data filiæ naturali tantùm ea defun cta restituitur,& non transit ad hæredes.Ita consuluit Panor.in consilio 50.& plenùs consilio 115.in 2.volum.Ecce ergo quòd id quod datur semper retinet effectum alimentorum,& non dotis.Istum articulum tangit Alex.in l.1.col.6.ff.sol.ma.& plenè ibidem Aret.col.5.qui dicit quòd in practica obseruatur quòd spuria sit dotanda, duplici ratione, vt ibi per eum.Ego bene fateor quòd potest ei dos assignari,sed non quòd pater teneatur,qui est incertus, & non habet spuriam in potestate: & dos non dicitur necessaria [illegible] dicuntur alimenta Condescendo tamen ad [illegible] dinariæ:an subditi teneantur ad collectam, quando naturales vel spuriæ traduntur nuptui? Reperio quòd Chassaneus in tit.*des iustices*.rub.1.in verb.*mariage d'une fille*.versi.sed iuxta. fol.31. allegat quosdam tenentes quòd sic:& eos simpliciter sequitur.Ego autem teneo oppositum.Et primò, quia consuetudo dicit de filiabus maritandis:sed appellatione filiarum non veniunt bastardæ,nec spuriæ,etiam in fauorabilibus.Bal in l. generaliter.§.cum autem.C de insti.& substi.& in l.acutissimi.eo.tit. Imo de proprietate sermonis non veniunt etiam bastardæ legitimatæ.Bal.in l.ea quam.col.16.C.de fideicom.plenè Alex.consil.2.in 1.vol.Item spurii non sunt in co [illegible] ceste.nup.Item consuetudo est stricti iuris,vt dicunt doct.maximè Iaf.in l.de quibus.ff.de legi. & ideo est capienda dispositio consuetudinis in stricta interpretatione, de qua bastardi non veniunt appellatione filiorum.Item verba consuetudinis loquentia de filiabus,debent capi in potentiori significato:& sic intelligi de filiabus natis ex legitimo matrimonio.l.1.ff.si ager vectig.vel emphi.pet. vbi appellatione domini intelligimus de directo,tanquam [illegible] Accedat quòd [illegible] do tamen.fo.32.mouet quæstionem. Quid iuris quando frater dotat sorores, an debeantur collectæ à subditis? pro resolutione,quia verba consuetudinis Burgundiæ in aliquo discrepant à consuetudine Aluerniæ, dico quòd secundum nostram consuetudinem ista facultas collectandi tãtùm competit patri tempore ma-

trimonii filiarum,& non fratri: quia consuetudo tanquam damnosa & onerosa subditis, est stricte capiẽda, [illegible] Ex ista conclusione colligitur,quòd est de mente consuetudinis,ex consuetudine quarta, [illegible] Item ex consuetudine vltima hoc titulo,quæ dicit quòd collecta non petita non trãsit in arreragia. Nec obstat si dicatur frater poterit petere talem collectã tanquam hæres patris,cùm actiones tam actiuæ quàm passiuæ transeant ad hæredes.l.pro hæreditariis.C.de hære.actio. quia respõdetur quòd vt dicatur collecta debita [illegible] tempore mortis,& quòd petierit collectam tempore [illegible] quòd non potuit transmittere [illegible] quod non habet l.nemo.ff. de regu.iu. Et [illegible] tempore mortis non erat petibilis,ex eo tanquam debita patri adhuc transiret,in vtilitatem tamen filiæ nuptæ. Moueo aliam quæstionem in proposito,quam mouet Chassaneus,in d.rub.1.*des iustices.*in verb.per hic.fol.32. & non plenè decidit:vtrum pater possit maritando filiam ante legitimam ætatem,collectam exigere?videtur concludendum quòd non:quia collecta exigitur in supplementum [illegible] est [illegible] non potest esse dos. Item verba rex. consuetudinis dicunt, *quand* [illegible] ad [illegible] quæ [illegible] imperfectam nuptiarum [illegible] Item [illegible] fatum factum filiæ pro dote dicitur conditionale,si filia nupserit:& ante peti non potest.Barto.in l.Titio centum.§. Titio genero.col.3.versi.concluditur ergo.ff.de condi.& demonst.Idem est in obligatione consuetudinis, quæ loquitur de filiabus nubentibus.

ARTICLE III.

Et sont lesdictz deux derniers cas reiterables,les autres non.

1 *Duo ultimi tantùm casus sunt reiterabiles.*

Et ne etiam si a duobus primis quis decoraretur militari aurea,tantum semel contequeretur à subditis collectam.Item & si bis visitaret terram sanctam,& in istis duobus casibus habet locũ l.bonæ.§.hoc ser-
2 mone.ff.de verb.signifi. Si autem sæpius captiuaretur, aut plures filias maritaret,isti casus sunt reiterabiles,quando necessitas suggerit:quia alàs non esset satisfactũ intentioni & effectui priuilegii:per ea quæ notat Fel.in c.innouamus.col.fi.de treug.& pa.vbi tractat materiam plenè d.§.hoc sermone.

ARCLE IIII.

Toutefois si lesdictes filles sont mariées en la maison du pere sans aucune dot particuliere constituée, ledict seigneur ne peult pour raison dudict mariage tailler ses subiectz.

SVM. IN GLO. ART. IIII.

2 *Ratio consuetudinis.*

3 *Vtrum l.qui liberos.ff.de ritu nup.locum habeat in tam nupta sine dote.*

1 *Si pater tradiderit filiam nuptui nulla dote constituta,eo casu subditos pro causa dictæ dotis collectare non poterit.*

2 Ratio est,quia dos data vt [illegible] est [illegible] cessat causa dotis [illegible] ergo cessare debet effectus.arg.c.cum cessante.de appel.vbi habetur quòd cessante causa cessat effectus.tamen in contrarium videtur dicendum,quia dos constituitur non tantùm vt filia inueniat maritum,sed et [illegible] vt deseruiat oneribus matrimonii.l. vbi adhuc. C.de iure dot.Et sic quando concurrunt duæ [illegible] etiam quòd [illegible] [illegible] Adhæc [illegible] ff.de [illegible] §. [illegible] de
3 nup.Pro solutione est disputanda quæstio, vtrum l.qui liberos.ff.de ritu nup.quę vult.quòd [illegible] patrem sit dotare filias,habeat locum in filia iam nupta, & tamen sine dote, vt pater teneatur [illegible] D. Iaſ.in l.diuortio.in princi.col.6.versi.confirmo,&c.ff.sol.mat.tenet quòd [illegible] & secundum [illegible] nem bene quadrat consuetudo.Sed idem Iaſ.in auth.res quæ.col.5.C. cõmunia de leg.dicit [illegible] & vt puto, melius : & secundum istam opinionem cùm pater cogatur dotare, [illegible] subsistit ratio,vt possit subditos collectare. Et arbitror scriptores consuetudinis inclinasse in primam opinionem : ideo statuerunt non esse locum collectationi: & à verbis consuetudinis non est recedendum.l.non aliter [illegible] legis.

ARTICLE V.

Et est ladicte taille deue pour chascun desdictz subiectz reseans, le fort portãt le foible,à la raison de trente solz pour feu,& au dessoubz:qui doiuent estre egalez par lesdictz subiectz quand ilz en sont requis:ou en leurs refus par les officiers dudict seigneur iusticier, appellé pour ce faire nombre conuenable d'iceulx subiectz.

SVM. IN GLO. ART. V.

2 *Hanc impositionem hic magis esse personalem quàm realem. & nu.3.*

An verò forensis ratione bonorum tantùm,& iure & consuetudine rectè imponi collectis possit. & nu.seqnentib.

1 [illegible] ad rationem de solidis triginta, diuite pauperem supporta[illegible] per [illegible] & ipsis recusantibus,per [illegible] dominum, vocato cum eo sufficienti nu[illegible]

Aduertendum

Aduertendum est quòd ista tallea non respicit seruitutem bonorum,sed respicit magis iurisdictionem & 2
seruitutem personarum:quia imponitur fumantibus:ideo videtur dicendum, quòd non tenentes focum in
loco & iurisdictione alicuius domini non possunt collectari etiam si ibi possideat bona. sicut in simili dici- 3
mus de iure,quòd forenses non possunt collectari:quia collecta imponitur personis pro rebus,nisi consuetu
do sit in contrarium,secundum Alex.in apostil.ad Bar.in l.rescripto.§.ferendum.ff. de mu. & honor. Et 4
talis consuetudo valet vt forensibus possit imponi collecta pro oneribus etiam mere personalibus, secundũ
Dec.consil.32.col.2.in 3 vol.Et in casu consuetudinis de qua [illegible] vtrum [illegible] 5
sint collectari,si habeant bona & non domicilũ,& sic focum,in loco domini? Inspectis verbis consuetudinis videtur quòd non. Et istud videtur clarum inspectis verbis primi articuli huius tit.25.vbi dicit,*tailler ses hommes subiectz*.sed isti forenses non sunt homines,nec subiecti & istud onus est personale, quia imponitur hominibus subiectis: esset tamen recurrendum ad id quòd hactenus fuit obseruatum : quia talis communis obseruantia est optima interpres consuetudinis.l.interpretatione.ff.de leg. Et consuetudo tribuit ius col- 6
lectandi,vt prædixi secundum Alex.& Dec.in locis prælegatis. Post scripta reperi Chassa. formantẽ quæstionem in rub.*des iustices*.§.4.in verb.*& sur les hommes*.fol.34. ibi videtur cõcludere quòd ratione bonorum homines non iurisdictionarii talleari non possunt.

In tex.in verb.*appelé pour ce faire nombre conuenable.*

Quia consuetudo non determinat numerum,id dicitur relictum iudicis arbitrio.l.1.ff.de iur.del. De iure tamen videtur q̃ omnes fumãtes essent euocãdi:quia talis impositio respicit fumãtes,vt singulos, & non vt vniuersos: & sic non habet locum l.quòd maior.ff.ad municip. sed regula iuris, quod omnes tangit, ab 7
omnibus debet approbari : sed postquam consuetudo hoc remittit iudicis arbitrio, dicetur iudex facere sufficientem euocationem, euocando tres vel quatuor ex idoneoribus de quolibet statu, scilicet de diuitibus,mediocribus,& pauperibus.me tamen remitto communi obseruantiæ,à qua non est recedendum.l.minime.ff.de legib.

ARTICLE VI.

Ne peuuent estre taillez à cause de ladicte taille,pupilles, poures femmes vefues,& miserables personnes mendians leur vie: & ne sont nombre de taillables.

SVM. IN GLO. ART. VI.

2 *Quis pauper hic rectè dici possit. & nu.3.*

4 *Quæ etiam dicatur propriè vidua.*

In dictis quatuor casibus pupilli,pauperes,fœminæ,viduæ,& miserabiles,nec personæ eorum vllum mendicantes, possunt tallearı. 1

Consuetudo eximit tres status à solutione collectarum,pupillos, pauperes, viduas miserabiles & mendi- 2
cantes eorum vitam.Non procedit sine scrupulo hæc cõsuetudo,si velit eximere pupillos,item pauperes,itẽ viduas miserabiles, mendicantes eorum vitam. Nam consuetudo [illegible] intellexerimus frustrà cõsuetudo post pauperes posuit miserabiles: item si intellexerimus quòd loquatur de pupillis pauperibus,& viduis miserabilibus, nullam erit datum priuilegium pupillis & viduis, [illegible] dum?Pro declaratione volui videre originale consuetudinum:& reperi quòd post verbum,pupillos,est pũctus,qui significat omnes pupillos esse exemptos. Et vt accepi à docto & experto aduocato,ita obseruatur in pupillis.Et quando subiicit de viduis,est adiecta qualitas,pauperibus:quia diuites viduæ non excusantur.

In tex.in verb.*poures*.

Quis dicatur pauper:item & quis miserabilis,dic istud consistere in iudicis arbitrio, secundum Bar.in l. 3
vnica. C. quando imper.inter pupill.quem sequitur Fel.in c.significantibus.col.2.de off. delega. Et ibidem 4
versi.& tu notabis.tradit sex priuilegia paupertati concessa.

In tex.in verb.*femmes uefues*.

Quæ dicatur vidua strictè &largè.Item quòd vidua inhoneste viuens non gaudeat priuilegiis viduis cõ- 5
cessis: sicut scholaris non studens non gaudet priuilegiis scholarũ:vide Fel.in d.c.significãtibus.col.2.in fi.

ARTICLE VII.

Le seigneur hault iusticier qui d'ailleurs & par droit constitué pretend auoir ladicte taille esdictz quatre cas, ne peult leuer qu'vne seule taille : mais c'est à son choix de prendre à la raison de trẽte solz pour feu, qui sont deuz pour raison de la haulte iustice,ou ce que luy est constitué.

SVM. IN GLO. ART. VII.

Varie consuetudo explicatur,addita prius ratione.

Omnimodus iusticiarius cui in dictis quatuor casibus ius tallandi competit ex alio capite, q̃ consuetudinis potest vti [illegible] 1
tallia conjequi:sed haec electionem exigendi, [illegible] prefecti, ad mentem constitutionis, aut talis statuti constituti.

Ratio consuetudinis est,quia non debet quis duplici onere prægrauari, imo qui in vno grauatur, in alio 2
debet alleuiari.l.eum qui.ff.de iureiur. Et qui habet duas vias,alteram eligere debet.l. quòd in hæredem.§. [illegible] In tex.in verb.*qui d'ailleurs & par droit constitué.*

Intelligo per pactum:quia,vt superius declaraui,ius tallandi non competit de iure cõmuni habenti merum & mixtum imperium.

Do. Aymo.gloss. in consue. Aluer.

In text.in verb.*esdictz quatre cas.*

4 Consuetudo vult dicere quòd si haberet talis dominus ius talleàdi in aliis casibus quàm in istis quatuor, tale ius non auferret ius talleandi,datum & concessum à consuetudine:quia essent casus separati.Et ex separatis non fit illatio.l.Papinianus exule.ff. de mino . Alios casus vidi in Pedemontio in comitatibus Valpergiæ,& sancti Martini:videlicet quando dominus patitur magnum incendium,& quando facit notabilem & egregiam acquisitionem.

ARTICLE VIII.

Mais celuy qui pretend auoir ladicte taille esdictz quatre cas par droit constitué,comme par recongnoissance, ou terrier, sans estre seigneur hault iusticier, il peult demander ce que luy est constitué.

SVM. IN GLO. ART. VIII.

Additur explicatio.

1 *Qui habet ex pacto uel recognitione ius talleandi in dictis quatuor casibus,ratione iuris constituti,& non iustitiæ,potest quod in pacto deductum est consequi.*

2 Consuetudo vult licere quòd isto casu [illegible] limitata secundum conditiones huius additionis regnata pro foco:sed attenditur conuentio.Ratio est quia consuetudo voluit limitare talleas indiscretas, ne essent nata cupiditas dominorum noceret subditis , & non pactionatas , argumento eorum quæ dicuntur in l.2. C.de iur.emph.vbi emphiteota tenetur soluere laudes secundum pacta & conuenta. Et si nihil conuenerit, debetur pars pretii quinquagesima.l.fi.C.eo.titulo.

ARTICLE IX.

La douairiere ou celuy qui est vsufructuaire d'vne seigneurie ou il y a haulte iustice,ont droit & faculté de mettre ou imposer ladicte taille,& iouir des droitz & reuenuz d'icelle durant le temps de l'vsufruict & douaire:tellemẽt qu'ilz font venir les cas en leurs personnes,& non le proprietaire.

SVM. IN GLO. ART. IX.

2 *Examinat in quibus ex quatuor casibus possit uerificari consuetudo.& nu.3.& 4.*

5 *Multa circa usumfructuarium & pensiones,remissiue quærit.*

1 *Vidua aut ususfructuarius si sunt domini iustitiarij,& habent ius collectandi in dictis quatuor casibus,durante uiduitate & usufructu habetur consideratio suarum personarum,& non proprietarij.*

2 Inquantum consuetudo loquitur de vidua,loquitur tam de proprietaria & vsufructuaria simul , quàm [illegible] sufructuaria tantùm:& in casibus qui possunt applicari & cõuenire mulieri Primus enim casus in vidua [illegible] mina iustitiaria aut vsufructuaria non potest applicari: quia militia conuenit hominibus , & non fœminis.l. fœminæ.ff.de reg.iur.& ibi amplè per Decium.Et licet vitæ fuerint mulieres antiquitus accumulate vt patet in Amazonibus,tamen ad ea quæ raro accidunt,leges & iura non adaptantur.l.nam ad ea.ff.de légi.

3 Secundus casus etiam de visitatione terræ sanctę,non conuenit mulieribus:quibus,vt testatur Patritius Senensis,[illegible] & regni [illegible] peregrinatio est periculosa, & muliebri honestati non congruens,maximè ad loca adeò remota.& etiam militat ratio de qua suprà , quòd ad ea quæ raro accidũt iura non adaptantur.Item si scriptores aut introductores consuetudinis fuissent interrogati, verisimiliter respondissent quòd non intelligebant talem cõsuetudinem accommodari mulieribus : ideo hoc habetur pro expresso argumento,glo.in l.tale pactum.§.fi.ff.de pact.Tertius casus si capiantur ab inimicis, huc casus potest accommodari [illegible] & custodire [illegible] & ista in casu militat cõsuetudo.Quartus casus in earum personis non potest locum habere [illegible] consuetudo dat ius collectandi in primis nuptis:posset tamen habere locum in filiabus suis nubentibus, quando ipsa vidua haberet proprietatem cum vsufructu,aut vsumfructum tantùm.

In tex.in verbo,*usufructuaire.*

5 Habes quòd ius collectandi quando vnus ex quatuor casibus potest accommodari vsufructuario , ei cõpetit.Circa hanc materiam vsufructuariorum plures [illegible] incidere possunt.Prima est, an faciant fructus suos ante præstitam cautionem?de qua quæstione [illegible] dixi in titulo 22.*des fiefz*,artic. 28. numero 18.Item vtrum vsusfructuarius omnium bonorum teneatur soluere onera hereditaria.Item vtrum teneatur satisdare cum fideiussoribus:& si eos non inueniat, [illegible] sufficiat iuratoria cautio . Item vtrum cautio per testatorem remitti possit.Item vtrum vsufructuarius teneatur stare colono per proprietarium constituto. Item vtrum teneatur ad collectas [illegible] quàm præteritas.Item an ad decumas?vide plenè Chassa.in tit.*des droitz & appartenances.*rubrica 4.in verbo, *femme mariée.*fol.154. Et ibi tradit an decimæ tantùm debeantur de eo quod superest [illegible] & quid iuris quando solutis collectis vsufructuario nihil superest. Item ibidem versi.aduicio dubitatum fuit . tradit an pensionarii certæ summæ teneantur pro eorum rata subire onera decimarum popalium , donorum principum , & charitatiuorum subsidiorum : & finaliter concludit quòd sic, quia valor beneficij consideratur deducta impensa & onere pensionis . allegat Decium qui idem concludit consil.156.in 1.volum. Et ista ratione in curia Romana, quando aliquis consentit

consentit quòd assignetur pensio sub eius beneficio libera ab omni onere,expressè in bulla dicitur quòd pẽsio sit exempta ab omni onere ordinario vel extraordinario , etiam si onus tale concerneret expeditionem belli contra Turcas . Nam quisque potest in se suscipere periculum omnium casuum torneamentorum . Ita dominus Iaf.post Alber.de Rosa.quem refert & sequitur in l.1.col.4.versi.limita tamen quatuor modis. C.de iur.emphiteotico.addo vltra eum Alexand. consil.3. in primo volumine . & ibi quid si reseruauit certos casus,quid erit de aliis non expressè reseruatis? Et circa materiam pensionum , de quibus prædixi, plura tradit Felynus in c.ad audientiam.el 2.columna 2.versiculo,de impositione pensionum.de rescrip.Et vltra Felyn. nota infrà scripta: quòd laico potest pensio assignari , & quòd nihil habet spiritualitatis . Ita Panormitanus in dicto cap.ad audientiam.in principio. & glosa ibidem dicit quod pensio potest cedi & in alium transferri potest,etiam pensio debita patrono ecclesiæ vendi.Panormitanus in c præterea.el 2.de iure patro. Addo vnum singulare , quod non explicant doctores in locis prædictis : quòd pensio sola voluntate remitti & cassari potest sine licentia papæ.Pro ista conclusione [illegible] fundamenta suprascripta ; & ita in specie concludit dominus Gomes Hispanus modernus auditor Rotæ,super regula cancellariæ,de infirmis resignantibus.quæstione 16.columna 2.versic.hinc est. vbi etiam concludit quòd regula de viginti diebus non habet locum in translatione pensionis.

ARTICLE X.

Et quant es cas qui ne peuuent tomber en la personne de la douairiere ou vsufructuaire, qui aduiennent constant & durant l'vsufruict ou douaire, le proprietaire ne les peult tailler,ne aussi l'vsufructuaire ou douairiere : ains demeurẽt lesdictz cas au prouffit des subiectz en haulte iustice.

SVM. IN GLO. ART. X.

2 *Expositio breuis.*

1 *Quando occurrit casus qui non potest respicere proprietarium nel usufructuarium,nec uiduam, tunc cessat ius talleandi:& cedit utilitati subditorum.*

2 Ratio est,quia est casus omissus,qui remanet in dispositione iuris communis quod vult ius talleandi non competere domino iustitiario.l.si extraneus ff.de condit ob caus.l commodissime ff de usufructu. & per tex. Nam consuetudo negat ius talleandi competere proprietario,concedit & bene vsufructuario vel vduæ , in casibus qui possunt eorum cuilibet adaptari.Et in quantum loquitur de vidua, intellige quando est proprietaria & vsusfructuaria simul,aut vsusfructuaria tantùm.

ARTICLE XI.

S'il y a deux ou plusieurs seigneurs iusticiers en haulte iustice, & à l'vn d'eulx aduiennent les quatre cas ou l'vn d'iceulx , il peult prẽdre le prouffit & emolument desdictz cas pour la part & portion qu'il est seigneur tant seulement.

SVM. IN GLO. ART. XI.

Exemplo explicatur consuetudo.

1 *Quando sunt plures consortes eiusdem iurisdictionis , & unus ex quatuor quæsibus uni consorti aduenit , is habet ius collectandi pro rata iurisdictionis.*

2 Exemplum , si sint tres consortes , poterit vnus imponere tallearn ad rationem [illegible] bilorum decem prohibra tantum.Ratio est,quia licet iurisdictio sit indiuisibilis, tamen fructus,exercitium,& emolumẽta [illegible] dictionis capiant commodum distinctionem, maxime quando constituunt in pecunia , vt hic . Hoc habes declarationem Bal.in l.seruus communis.per illum tex ff de stip.ser.& Bar in l.ut testatorem in fi ff. de adim.test. Panor.& Innoc.in c.prudentiam.de off.deleg.D.Iac.de sancto Georg in tit.de royalis.col.fin.versic. [illegible] etiam,sunt tres domini.

ARTICLE XII.

Toutes fois & quantes que plusieurs desdictz quatre cas aduiennent en vne mesme année , ledict seigneur hault iusticier ne pourra leuer sur ses subiectz en haulte iustice ladicte annee,que pour vn desdictz cas : & l'emolument des autres se payera es années prochaines subsequentes,annee pour annee.

SVM. IN GLO. ART. XII.

Aequitas consuetudinis aperitur.

1 *Quotiens in uno domino plures casus talleationis eodem anno occurrunt , creditur dominus prædicto anno unam tantùm talleam imponere,& ceteras figillatim annis ordinatè sequentibus.*

2 Consuetudo non patitur multiplicationem tallearum eodem anno,ne subditi nimis opprimantur , [illegible] aliquid derrahatur dominis, qui singulo anno possunt talleam imponere vsque ad complementum omnium qui obuenerunt.Nota quòd licet consuetudo detestatur multiplicationem onerum , ita ex multiplicatione pœnarum.Iaf.in l.ne quicquam.§.vbi decretum.ff de offic proconsul. columna 2.versicul. [illegible] nem pœnarum.Iaf.in l.ne quicquam.§.vbi decretum.ff de offic proconsul. columna 2.versicul. [illegible]

nō valet pœna enim multiplicatur in pœnæ [illegible] ratione[m] pœnarum pro eodem delicto. [illegible] videtur. ff. in quibus casibus dicen. non obstante. contrarium dicit quod vna contumacia duplici pœna non potest mulctari.

ARTICLE XIII.

L'acheteur de seigneurie ayant droit de haulte iustice soubz faculté de rachapt peult pendant icelluy temps tailler les subiectz en haulte iustice de ladicte seigneurie quant es cas aduenuz en la personne, pendant ledict temps de remere, & non ledict vendeur.

SVM. IN GLO. ART. XIII.

2 [illegible]

1 [illegible] *vante emptione, eueniente casu in persona emptoris.*

2 [illegible] Et adde [illegible] Et [illegible] ff. de [illegible] C. de [illegible]

ARTICLE XIIII.

Le mary pendant le mariage comme seigneur des biens dotaulx de sa femme, doit trouuer de ladicte taille es quatre cas sur les hommes & subiectz de ladicte femme en haulte iustice, les cas aduenans en la personne dudict mary & chascun d'eulx.

SVM IN GLO. ART. XIIII.

1 [illegible]

3 [illegible] **Ad istud argumentum potest responderi, quòd ex quo consuetudo loquitur de filia nubili, quod non potest** [illegible] **Et secundo potest argui** [illegible] **sed contrarium** [illegible] **sed pater habebat talleandi pro dote ipsius filiæ eam maritandæ successibiliter** [illegible] **uersum ius, quod defunctus habuit tempore mortis. l. hæreditas.** [illegible]

de ritu nupt. Sed talis alleuiatio grauaminis & oneris non est considerabilis in filia aut filiabus quæ habent patrimonium a parentibus, cum in hoc casu cōsuetudo quæ est stricti iuris, non loquatur, nec reuoqueri debet. ff. de pactis. l. de publicand. præcipimus C. de appellat. Post scripta reperi Chassaneum in quarta materia quæstionem **in rubrica des mariages. in verbo, d'une fille. vers. item quæro. fo. 33. vbi concordat cum opinione mea.** Quæro nunc de alia quæstione, quam Chassaneus in rubrica prima *des mariages. in verbo, mariage d'une fille* [illegible] in verb. vltimo in hac materia. fo. 33. ponit: quidam accipit in vxorem vnam dominam altiariam & quinque garbas in quatuor casibus, habet filiam ex primo lecto, quam vult tradere matri, & collectare subditos vxoris tum potest in casibus subditis Chassaneus dicit credere quod non quia ille collectandi non habet proprie subditos, sed magis propriè tamen dicit tenendum, ego attendendo tantum materiam collectandi. Aduertatur, dico primo tenetur, videtur quòd sit concedenda collecta, quia est de fructibus alterius dotalibus, qui pertinent ad maritum pro oneribus matrimonii. pro oneribus C. de iure dotium. Bartolus in l. finali. ff. solut. matrimo. sicut in simili de pœnis & mulctis tradit dominus Iacobus de sancto Georgio, in tractatu feudorum. verbo, de castro Rubertōtis. columna 2. versiculo, quæro etiam mulier dicit vir. & tenentur doctores in l. hæredes. ff. solut. matrimo. Et talis casus videtur euenire in persona mariti qui [illegible] vt teneatur, ergo habet se cum conjuncti. Et contrarium videtur nisi verum [illegible] **interpretanda, debet intelligi de casibus qui euenerunt in personam mariti post matrimonium:** [illegible] tum: sed tempore contractus tam erat nihil in humanis, quam patet tenebatur dotare de [illegible] ff. de ritu nupt. Et hic illa dotis [illegible] non superuenit in personam mariti: per contractum matrimonii. Item fructus dotis [illegible] marito pro oneribus matrimonii & ideo [illegible] matrimonii pro quo fuit dos constituta, & non alterius matrimonii [illegible] me iam non contigit. [illegible] Et [illegible] Bene [illegible] filiabus [illegible] tractus mulier post contractum matrimonium, potest [illegible] collectam vt dixi [illegible] articulo 1 fecundi [illegible] Quoniam dixi quod maritus tantum potest talem imponere pro eaubus [illegible] tempore fecundi matrimonii, & sic videtur quod emolumenta talia quæ habet [illegible] mariti non videntur pertinere fecundo. Ita quæstio dependet ab illa, quam format Alexander post [illegible] tertio. 3. di. vnum. in columna penultima versiculo, postremo quæritur. In ff. solut. matrimo. Vxor [illegible] redditus siti dotionis [illegible] pro anno nullimo, vigesimo, quindecimo, quarto, & alius proximo [illegible] millesimo quingentesimo quadragesimo quarto. In primo anno contractum est matrimonium per [illegible] in secundo anno fit petitio, quæritur ad quem pertinebit exactio pecuniæ, ad quam Tiraquellus [illegible] Alexander dicit quod communis conclusio [illegible] quod dicit primum [illegible] dicat quod nomen [illegible] quod ad primum non pertineat, tamen [illegible] sequatur dominus Iulianus [illegible] columna 3. versiculo, vltime [illegible] Item Chassaneus in titulo [illegible] verbo, [illegible] columna 2. versiculo, [illegible] Alexan. & dicit [illegible] Cod. [illegible] Bertachinus [illegible] Raynerius verbo, cetera bona [illegible] bo 279. refert formam [illegible] verbo Alexand. [illegible] monem tenet Baldus in l. h. columna 2. C. de trect. & ait expertum [illegible] Cod. [illegible] barcq[illegible] tam. & ibi [illegible] in tortionibus terminis, quando primus [illegible] re tuo [illegible] in tormari sed tempore secundi tantum [illegible] dicit [illegible] & quod [illegible] obseruatur in plurimis [illegible] Ego animadverterem [illegible] mi, vidi [illegible] veritatem, & videretur tenere [illegible] principaliora, super quibus [illegible] fiunt fundatæ [illegible] omnibus quantum in me [illegible] derans, primo [illegible] & melioris [illegible] datum [illegible] habitatam. Et [illegible] nalla pœna debetur [illegible] quia pœna ff. [illegible] **rus dicit statim pœna debetur, cùm reus conuictus est. Et dum loquitur de conuicto, debet intelligi de condemnato,** quia [illegible] appellare non potest & ita [illegible] declarat textus, dum dicit à [illegible] pellare non potest. Et ita oportet intelligere [illegible] textum, vt [illegible] accusatio [illegible] quod pœna deberi debeat [illegible] Nec [illegible] **mine esset lis contestata: vt ibi expressè textus dicit. Idem voluit Bartolus in l. aufertur. §. fiscus. in fin. ff. de** [illegible] tare [illegible] concludit quòd pœna non est debita [illegible] obligationi [illegible] testatoris tempus & [illegible] non habeat [illegible] impetrantis [illegible] pothecata [illegible] idem repetit [illegible] lo, circa [illegible] de donatio. Et [illegible] rus habet fiscus [illegible] Et [illegible] Item [illegible] ex [illegible] rio. Sequitur [illegible] debeat [illegible] & [illegible] textum [illegible] de quo [illegible] & [illegible] emptor [illegible] cautam [illegible] quæ [illegible] quærendum [illegible] Et [illegible] mento omnium [illegible] gantur tantum venire [illegible] verba ff. de [illegible] ré. C. de [illegible]

rie quæ in effectu capi poterunt durante anno: quod hic fieri non potest: quia dicto anno durante bene ob-
uenit quæstionis species capiendæ confirmationis [illegible] nec capi potuit
cum effectu. Non obstat si dicatur, licet non potuerit capi pœna cum effectu tempore primi anni malefi-
[illegible]
tempore condemnationis [illegible]
res. la 2. ff. de vulg. & pupil. Modo sic, si sententia non sit lata contra delinquentem, pœna non potest deberi
per hæredem, quæ nonquam fuit [illegible]
rit deducta in esse tempore primi emptoris, non potest incipere deberi tempore secundi: quia extrema non
sunt habilia ad recipiendum ius dictæ pœnę: quia cui non conuenit qualitas emptoris vel conductoris, non
conuenit dispositio. l. in delictis. §. si detracta. ff. de noxa. Vis nunc stat in respondendo duobus text. princi-
pal. nobis, [illegible]
nes. ff. de actio. & oblig. & in l. si is qui in puteum. §. si postea. ff. quòd vi aut clam. Nam ibi loquuntur illi tex.
de actionibus ciuilibus quę incipiunt competere ob maleficium commissum in re mea. Nam licet rem meã
[illegible]
[illegible]
[illegible]
commisso licet [illegible]
& non potest prius competere habenti causam à fisco. Ex his satis liquet quod illi tex. non faciunt ad propo
[illegible]
[illegible]
[illegible]

d[omi]ni sint consueti pontes & vias reficere : quia cùm secundum ius commune tale onus rei publicæ perti-
[illegible] confiteri se teneri ratione pedagii & cùm nulla alia ratio possit
[illegible] C. de haeticis. Ita consuetudo est optima interpres
[illegible] dicit Alua. Adde quòd tantùm tenetur reficere ad quem spectat actum facere
[illegible] dicã infrà arti. 17. numero 2. vbi habetur quòd refectio castri spectat domino,
[illegible] ibus, probat doc. Bar. in l. nuptiæ per illum tex. ff. de
[illegible] neal consuetudo, etiam requiruntur in eis rele-
[illegible] da, Ias. in l. 1. §. quæsitum. ff. de oper. nunc. plene Fely. in c.
[illegible] de consti. Secundò limita vt tantùm spectat vt de iure, et hoc
[illegible] & secundum quòd seruari consuetum est. Et ita
[illegible] ad reficiendum, quando per consuetudinem quòd non teneat derogatum
[illegible] Et quando consuetudo non est, tenetur reficere ad
[illegible] quando per eam aliter fieri non potest. Et circa materiam
[illegible] est de
[illegible] & explicabo casus de quibus quæritur ne videar posse Hostien.
[illegible] & si
[illegible] & ibi Ioan. Andr. in fi. in verbo, pedagium. dicit, & ibi
Et etiam ibi tractat de gualagio, & gabella. & vide quos casus habet ad hoc pedagium, seu gabellam,
vide Fely. in c. 1. col. 9. versi. secundus casus. cum aliis versiculis seq. de constitu.

ARTICLE XVII.

Les subiectz guettables d'aucun chastel, & qui ont droit de retraire en iceluy au temps d'eminent peril, & aussi ceulx qui ont leur retraire ordinaire & de leurs biens à vn chastel ou fortereſſe, ſont tenuz ſeulement aux legeres reparations deſdictz chaſtelz & fortereſſes.

SVMMAR. IN GLO. ART. XVII.

2 *Iure ciuili ſubditos ad refectionem caſtri non eſſe cogendos. & nu. 3. & 4.*
5 *Eodem quoque ad excubias in cuſtodia caſtri non poſſe rectè cogi. & nu. ſequentib.*
1 [illegible] *in tempore imminente periculi, item & qui [illegible]*
[illegible] *tenentur.*

2 Vtrum [illegible] ad reficiendam in refectione caſtri & fortalitij de iure communi
[illegible] tenentur contribuere dicit Ang. in l. 1. per
[illegible] & ibi Bal. in fi. ff. de legat. 1. & dicit Ias. non
[illegible] Pedemontanus. Contrà dicit quòd subditi teneantur de
[illegible] & non perpetuis: vt declarat Ias. in d. l. sumptus de expensis
[illegible] de Sancto Geor. in lib. feud. in verbo, de
4 [illegible] Rogerius [illegible] sed contrà [illegible]
[illegible] & dicit [illegible]

[illegible]

5 Dicit tertio quòd subditi [illegible] ad custodiendum castrum seu custodias. Quia
6 diti teneantur ad custodiam castri eorum domini viaetur quòd non: quia hoc non reperitur in expo-
del tatis. Et ita viaetur [illegible] de Ias. de Sancto Geor. in titulo de roydis col. penul. in fi. versi. vltimò quæ-
ro, ego habebam castrum, in quo homines loci ex pacto tenebantur mihi custo[illegible] tamen ita
decis. est diuersa à quæstione formata. Nam ibi do. Iaco. loquitur quando subditi tenebantur ex pacto custo-
dire castrum. Quæ[illegible] tenentur subditi domino custodiam [illegible]
mini & in hoc puto concludendum quòd sic: quia comprehenditur tale [illegible]
quibus fit mentio in iuramẽto fidelitatis, videlicet vtile, & rutum: intelligendo imminente necessitate & no alio
Post [illegible] versi. an autem domini ter-
ra [illegible]
Nam [illegible]
[illegible]
ita debent defendere bona: quia ille qui perdit bona dicitur vitam perdere iuxta glo. notandam,
[illegible] Eadem Bal. in l. 1. C. de ope. lib. dicit
[illegible] Iaco. de Sancto Geor. in tit. de roydis col. penul. in fi. versi. vltimò quæ-
[illegible] & ditos sit reciproca, saluo quòd ad præstationẽ iuramenti fidelitatis. Et q̃ tale onus nõ debeatur,
[illegible] narratius Ludo regis 12. sub rubr. *des ordonnances du guet*,
[illegible] die 8. Septembris.

ARTICLE XVIII.

Charrois, coruées & manœuures à mercy & volunté ſont limitées par la coutume

ſtume à douze l'année, & icelle faire d'vn ſoleil à autre, à vſage honneſte & licite, ſoit dedans la chaſtelenie ou dehors : leſquelles pour la neceſsité du ſeigneur ne peuuent accumuler à en prendre trois pour vn mois, & non plus, à diuerſes ſepmaines : & ne tombent leſdictz charrois, coruées & manœuures en arrerages, ſi les habitans ne ſont ſur ce interpellez.

SVMMA. IN GLO. ART. XVIII.

2 *Quo tempore ſint præſtandæ operæ. & nu. 3.*
4 *Aliqua ex conſuetudine notanda colligit. & nu. ſequentib.*

Roydæ debitæ cum curribus, aut perſona ad nutum & voluntatem domini, ſunt à conſuetudine limitatæ modis infrà ſcriptis. Et primò ad duodecim per ſingulum annum [illegible] vſque ad occaſum, pro cauſis licitis & honeſtis, poſtergata loci ratione: & tantùm exigi poſſunt tres pro mense, & alternatis ſeptimanis. Nec cadunt dictæ roydæ in arreragia, niſi debita præceſſerint inter [illegible] 1

In tex. in verbo, *à mercy & volunté.*

Dic quòd ſi conſuetudo non taxaret dictas roydas, eſſent tantùm capiendæ à domino cum moderamine ſecundum æquitatem, arbitrio boni viri. Et quando aliquid committitur voluntati, arbitrio, diſcretioni, vel conſcientiæ, quid importet talis commiſsio, vide plenè Fely. in c. 1. col. 13. & ſequentibus. de conſti. aliquid per Ias. in l. quòd iuſsit. col. 10. de re iudic. 2

In tex. in verbo, *d'un ſoleil à l'autre.*

Habes quòd ille qui debet operas, tenetur eas facere per diem artificialem, videlicet ab hora ortus ſolis vſque ad occaſum. Concordat conſuetudo cum iure cõmuni, in quo actus qui commodè fieri non poſſunt, [illegible] ſunt explendi intra diem artificialem, non naturalem, qui [illegible] Anto. de But. in c. 2. in 2. nota. per illum tex. de treug. & pa. Illam decis. malè obſeruant laboratores Montiſ-ferrandi, q̃ [illegible] portam hora ſecunda, eſt ortus ſolis & repet[illegible] Nota in materia, quòd omnes actus generaliter poſſunt fieri de nocte ſicut de die, niſi aliter ſit diſpoſitũ ſpecificè. Et vtrum ſi actus prohibeatur fieri à ſtatuto de die ſub pœna, an pœna committatur ſi fiat de nocte. Itẽ quid ſit dies naturalis, & quid artificialis, vltra notata per D. Ias. & cæteros in l. non minorem. C. de tranſac. vide plenè Decium in c. conſuluit. col. 3. in fi. verſiculo, quintò noto. & ſequenti. de offi. deleg. 3

In tex. in verbo, *à vſage honneſte & licite.*

Nota quòd ſubditus non tenetur ſeruire domino, niſi in licitis & honeſtis: & ideo præcepto notoriè iniuſto ſiue fiat à patre filio, ſiue à domino ſeruo, vel famulo, ſiue à ſuperiore ſubdito, non eſt parendũ. Cardi. Zab. in cle. 1. §. penul. 2. q. de foro. compe. Et præceptum ſuperioris iniuſtum delinquentem non excuſat. c. ad aures. de tempo. ordi. Cardi. Zab in cle. exiui. §. vtilitatem. de verbo. ſigni. Itẽ non excuſat à periurio: hinc eſt quòd ſi debitor iurauit ſoluere creditori qui poſtea fuit damnatus ad mortem, & iudex præcipiat debitori ne ei ſoluat, certè creditor non ſoluendo non excuſatur à periurio. Ita Fely. in c conſtitutus. col. 8. verſi. limita tertiò. de reſcrip. niſi bona fuiſſent confiſcata, vt ibi per eum: quia tunc præceptum non eſſet iniuſtum. Et in propoſito facit lex vindicari. C. de pœnis. vbi habetur quòd ſi princeps mandet officiali ſuo quòd aliquem puniat, debet officialis differre per triginta dies, niſi habeat ſecũdam iuſsionem. Item optimè facit alia decl. quòd dominus caſtri non poteſt præcipere ſubditis quòd mandent eorum filias aut vxores ad corriſandum & tripudiandum in caſtro: quia iſta ſunt contra bonos mores, & ſic talia præcepta non dicũtur licita. Et regula eſt quòd ab omni ſuperioritate ius honeſtatis intelligitur ſemper exemptum. Ita dicit Bal. in l. quòd ex libera. C. de ope. liber. Si tamen dominus mutaret ſubditas ad aſſociandũ conſortem, tenentur ire: quia ceſſat cauſa inhoneſtatis. Ita Marti. de Laude. in tractatu de principibus. c. 16. vtrum tamẽ præcepta legis, ſtatuti, vel principis ſi ſint iuſta ſint obſeruanda ſub pœna peccati mortalis: & quando verba importent præceptum, & quando conſilium, vide diffuſè Fely. in c nam concupiſcentiam. de conſtitu. 4

In tex. in verbo, *dedans la chaſtelenie ou dehors.*

Conſuetudo vult q̃ ſubditi cogantur facere roydas, etiam extra territorium. Et nota q̃ iſtud non procedit de iure communi, ſecundum quod dominus non poteſt cogere ſubditũ vt vadat ad faciendũ roydas extra territoriũ & iuriſdictionẽ. Ita dicit ſe cõtuliſſe do. Iaco. de ſancto Geor. in lib. de roydis col. 3. verſi. an autem dominus poſsit, &c. & ibi dicit ſe allegare optimum tex. in l. quòd niſi. cum l. ſequenti. ff. de ope. liber. 7

ARTICLE XIX.

Et ſont chariables à la raiſon deſſuſdicte ceulx qui ont beufz, à charrois ou iournée de beufz: ceulx qui n'ont beufz, mais beſte à batz, à coruée: & ceulx qui n'ont ne beufz ne beſte à batz, à manœuure à bras, au ſeruice du ſeigneur ayant ledict droit. Lequel eſt tenu leur adminiſtrer pain raiſonnable pour la nourriture de l'homme la iournée qu'il fera ledict ſeruice.

SVM. IN GLOS. ART. XIX.

3 *Cuius expenſis operæ à ſubditis præſtentur. per totum.*

Subditi habentes boues præſtant roydas cum bobus, habentes equos ad talia conſueta cum equos, & alios deficientibus, proprijs manibus. Et in diebus roydarum dominus tenetur ſubditis rationabilem panem miniſtrare. 1

In tex.in verbo,est tenu leur administrer pain, &c.

2 Quero cui⁹ exp̄ssis sint fiendq; roydæ, domini an subditi? Bal.in l.liberti.C. de ope.liber.in 5 col.distin-guit aut operæ præstantur ex curialitate, & tunc subditus debet habere recōpensam in alimentis: arg.l in reb⁹. 9.post in fi. commo. Aut operæ præstantur ex necessitate, & tunc debēt præstari tantibus & expensis ip-sius habitatoris. Et sic vide.ff. de ope.liber. nisi cōsuetudo sit in cōtrariū, vt hic, de dando panē. Et in plenibus lo-cis esset cōsuetudo obtinere integræ expēsæ. de materia habetur in l.si nō forte §. libertus. ff. de cōdi. in de. & eis esset cōsuetudo obtinere integræ expēsæ. de materia habetur in l.si nō forte §. libertus. ff. de cōdi. in de. & in specie quæstionē mouet & solut sequēdo Bal.do. Iaco. in titu. de roydis. col. 3. versi. cuius autē sumptu⁹.

ARTICLE XX.

Celuy qui a faict l'vne desdictes choses ou seruice n'est tenu à l'autre.

1 Subditus non potest grauari diuersitate roydarum.

ARTICLE XXI.

La bohade ou vinade deue sans auoir lieu determine par tiltre ou iouyssance suffisante à prescription est deue au plusprochain vinoble, si en iceluy n'y a batu-re ou gelee, auquel cas ladicte bohade ou vinade se ferōt aux autres plusprochains vinobles: en fournissant par lesdictz seigneurs ayant ladicte vinade les choses a-coustumées.

1 *Seruitia debita pro uineis ex titulo aut præscriptione in loco indeterminato, intelligūtur debita uineæ proximori, nisi ibi [illegible]*

2 Nota quia istud speciale est in roydis debitis pro vineis: quia aliæ debentur tam extra territoriam quam in territorio, vt dicit consuetudo suprà 18. ibi, *dedans la chastelenie ou dehors.*

ARTICLE XXII.

Tailles, corvées ou manoeuures personnelz qui ne sont assis sur fons n'herita ge certain, ne tombent en arrerages s'ilz ne sont demandez.

1 *Seruitia uel onera personalia quæ non debentur ratione certi prædy, non transeunt in arreragia, nisi fuerunt petita.*

2 Et tenetis dicit consuetudo suprà 18. in fi. quæ etiam, ne videatur contrariari præsenti consuetudini, quæritur de personalibus. & arguendo a contrario sensu, hæc consuetudo vult quod in roydis sunt reales, quia debeantur ratione rei immobilis, tunc cadunt in arreragia.

¶DES ESPAVES.

TIT. XXVI.

ARTICLE I.

Bestes prinses par espaue, auant que pouoir estre vendues par iustice doiuent estre gardées: c'est à sçauoir chieures, pourceaux, brebis, & autre menu bestail, l'espace de trois iours entiers.

1 *Capræ, oues, porci, & talia bestialia reperta in domo, per tres integros dies debent custodiri, & requiri.*

In tex.in verbo, des espaues.

2 Nota quia hic titu. loquitur de bestia oberrante, de qua loquitur in tex. in l. 3 §. Neruа filius ff. de acq. poss.

ARTICLE II.

Et les grosses bestes, comme beufz, vaches, iumens & leurs suyuans ou leurs semblables, l'espace de huict iours entiers: afin que les maistres ou seigneurs des-dictes bestes les puissent recouurer.

1 *Bestiæ grossæ antequam vendantur, octo diebus sunt conseruandæ, vt earum captura dominus innotescat.*

2 Nota quia licet consuetudo faciat differentiam [illegible] minutis agitur de minoribus præsumitur tamen quod effectum habeant, & [illegible] pecudum appellatione contineatur. & ita [illegible]

ARTICLE III.

Toutefois si dedans ledict temps il n'appert qu'aucū face pourſuyte desdictes bestes, elles pourront estre vendues apres iceldictz trois ou huict iours passez, au plusoffrant & dernier encherisseur.

1 Elapsis respectiue dictis tribus, aut octo diebus integris, si nullus cōpareat, [illegible] ARTI.

ARTICLE IIII.

Et les deniers qui en istront & prouiendront, auāt que les adiuger audict seigneur doiuēt estre cōsignez en main tierce autre que dudict seigneur & de ses officiers.

Pecuniæ receptæ ex dictis bestiis subhastatis, antequam domino expedia[illegible] manibus tertiis, aut alterius quàm domi 1
ni iusticiary, aut suorum officialium sunt consignandæ.

Consuetudo prohibet depositum fieri in manibus officialis, & tamen de iure communi iudex potest re- 2
tinere apud se depositum aut rem sequestratam. tex. in l. planè. ff. ꝙ cuiusque vni. nomi. ltē potest eligere ipse iudex depositarium. Bal. in l. acceptam. col. 1. C. de vsur. Et tenetur iudex de mala electione, nisi elegerit talē qui communiter reputabatur idoneus. Bar. in d.l. acceptam. in 9.q. & Bar. in l. si soluturus. ff. de solu. Et dicit Bal. in d.l. acceptam. in 10.q. quòd. cautela est quod depōnēs faciat depositum ad electionem iudicis: alias si deponat in loco non tuto, aut apud personam non idoneam, tenetur de omni periculo.

ARTICLE V.

Et neantmoins auant que adiuger lesdictz deniers audict seigneur, seront criez & proclamez par quatre assises, pour sçauoir si le seigneur ou maistre des-dictes bestes apparoistra, pour luy rendre lesdictz deniers, en payant les pastures raisonnables sans autres coustz.

Antequam domino adiudicentur pecuniæ, quatuor fient proclamata. Et si interim dominus bestiarum comparuerit, ad- 1
iudicabuntur ei pecuniæ, solvendo tantùm pasturam rationabilem.

Licet dicat hæc consuetudo ꝙ dominus bestiarum tantùm teneatur ad pasturam: dic quòd hoc procedit 2
respectu partis lesæ: domino autem iustitiario fiet solutio de qua infrà loquitur titulus 28. *des pasturages.*

ARTICLE VI.

Si dedans lesdictes quatre assises apres la vente faicte desdictes bestes, aucun ne s'appert ou se monstre aucun seigneur d'icelles, les deniers qui en sont prouenuz seront adiugez audict seigneur iusticier, sieres lequel lesdictes bestes espaues ont esté trouuées.

SVM. IN GLO. ART. VI.

2 *Elegans consuetudinis restrictio. & nq. 3.*
4 *Quid si dominus animalium ueniat hic ante adiudicationem, an sit audiendus?*
5 *Consuetudinis restrictio secundum Bartolum.*
6 *Consuetudine dominium rei acquiri posse ostenditur: respondēque difficultati circa eam.*
7 *An consuetudo in omni alia re locum habeat, pulchre disputatur.*

Perfectis quatuor proclamatibus post uenditionem bestiarum, nullo comparente pro domino bestiarum, domino iustitia- 1
rio loci territorij in quo bestiæ captæ fuere, fiet adiudicatio.

Intelligenda est hæc consuetudo satisfacto prius domino: cui per bestias fuit illatum damnum. Nam si- 2
cut si compareret dominus bestiarum infra tempus cridarū, teneretur satisfacere rationabiliter pro pastura & damno dato: multo fortiùs si non compareat, de pretio pecuniarum exactarum ex vēditione, est domino prædu satisfaciendum. Nam certat dominus iustitiarius de lucro captando: & dominus prædu de damno euitando, ideo est præferendus. Et credendum est quòd si scriptores consuetudinis fuissent de eo interroga-ti, ita declarassent. Ideo habētur hoc pro declarato, iuxta glo. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. Et in dubio 3
consuetudo non intelligitur tollere ius tertii, sicut nec lex. l. 1. §. merito. ff. ne quid in loco publi.

In tex.in verbo, si dedans lesdictes quatre assises.

Moueo quæstionem: Si dominus bestiarum veniat post dictum terminum, ante tamen adiudicationem 4
factam domino, an audiatur edocendo res captas sibi pertinere? dic quòd non: quia terminus legis vel statu-ti est peremptorius. l. fi. ff. de decre. ab ordi. faci. & tempus dicitur de forma, quæ est ad vnguem obseruanda. authen. quæ supplicatio. C. de preci. impe. offe. Secus esset in termino à iudice præfixo, quia ante pronuntia-tionem, & re integra, auditur post tem[illegible] inuitis lapsum is qui edocet de iure suo. doc. est Fely. in c. cognoscen-tes. col. 5. versiculo, & vbi est facta talis citatio. de consti.

In tex.in verbo, *seront adiugez.*

Contra istam consuetudinem stringere videtur doctrina Bar. in l. falsus. §. si quis alienum. ff. de fur. quam 5
sequitur Fely. in c. cum dilecti. col. 7. versi. vtrum autem reperiēs. de acqu. vbi concludit quòd reperiens rem alienam, si ex iustis causis arbitrabatur eam pro derelicta, eam potest vsucapere, & sic non statim efficitur inuentoris: quia non est certum quòd esset derelicta: nam eo casu cùm in nullius bonis esset, inuentori acquire-retur. Sed quando non ex iustis causis, arbitratur causa pro derelicta, factis proclamatibus, si non reperiat do-minum, eam tenebitur distribuere pauperib⁹ pro anima domini rei inuēnæ: et habebitur in verbo sequēti. [illegible] Et tamen hic dicitur quòd adiudicatur domino ledistæ. Dicendum tamen [illegible] res domino adiudicetur. Nam ex dispositione legis, statuti, vel consuetudinis potest acquiri [illegible] patet in vsucapione, & præscriptione: sed hoc tempus statutum ad faciendū proclamata, habet vim tēporis 6

[illegible] & ſecundum arbitrium [illegible] ex vi cõſuetudinis. Et ſic in hoc caſu arbitror q̃ód [illegible] termini & auctoritationem.

[illegible]

7 Cum exierit pullulus [illegible] Dominus beſtiarum non cõpareat, illæ applicẽtur domino ru[illegible] Quæritur [illegible] nomine mobilium venã, q̃ando factis proclamationibus non reperitur [illegible] vltra eam quæ prædicta in præcedẽti verbo, [illegible] vel primo occupanti. Vltra ea quæ prædicta in præcedẽti verbo, [illegible] & hoc [illegible] Bal. [illegible] q̃ vult [illegible] ſic intelligendus, q̃ vult [illegible] ſic intelligendus, q̃ vult [illegible] ſic intelligendus,

**secunda.verticu.tertio noto.ff.solu.matrimon.vbi plene addit & notat. C.de inoffi.testa.vbi renuntiatio generalis facta per filiam de omnibus bonis paternis non extenditur

[illegible] mulemo vel consuetudine. Et idem dicendum est in pacto: quia in pactionibus [illegible] Augu. l. C. de [illegible] [illegible] [illegible]

habens ius conditionis manusmortuæ non succedit filiæ nuptæ subditi sui ad talem conditionem sub- descendentibus communiter in bona subiectis tantum. Et etiam non succedit subditus inducis etiam quòd long tempore separatim habuerunt.

Quæro de ratione quare dominus directus non succedat filiæ maritatę sine descendentibus decedenti? die esse rationem: quia filia etiam maritata retinet originem & familiam patris. Alex. in l. cùm quædam puel- la. ff. de iurisdict. omn. iudi. & licet ibidem do. Ias. videatur tenere contrarium, tamen reperio ꝙ cum do. Alexan. tenuit Philip. Decius consil. 19. in 2. vol. vbi plenè tractat materiam l. penul. §. fi. ff. de iure immuni. quando pri vilegium datum generi vel posteris transeant ad descendentes ex femina: & sic erit conclusio quòd dos dictæ filiæ redibit ad patrem, aut ad eius descendentes.

ARTICLE IX.

Aussi n'est preferé ledict seigneur direct en la succession de son emphiteote conditionné à ladicte condition, à la fille mariée dudict conditionné, posé qu'il n'y eust autres enfans dudict conditionné. Et nonobstant que ladicte fille ait esté mariée du viuant de son pere, & hors sa maison: ains est preferée ladicte fille au- dict seigneur direct.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 cadit notabilis quæstio: quid iuris, [illegible] auus quis erit præferendus in successione [illegible] quia est de descendentibus [illegible] aicitur de familia aui: vt notat Bar. in l. [illegible] dicens per Dec. in rub. vbi dicit quòd concessio facta per descendentibus verificetur in [illegible] immu. Cum ergo consuetudo velit potiores [illegible] tractum, ergo tale ius exclusionis competit descendentibus ex filia: vt minus iædatur ius commune [illegible] contrarium, id esset tenendum. l. minimè. ff. de legi.

ARTICLE X.

Toutesfois y a plusieurs seigneurs audict pays d'Auuergne, qui ont plusieurs mainctes & tenemens tenuz de leurs à condition de mainmorte: & à cause de ce par droit constitue, ou prescription ont oultre ce que leur baille ladicte coustume, plusieurs autres droitz, tant à ladicte succession desdictz conditionnez, que autrement. Lesquelz droitz leur seront reseruez nonobstant ladicte coustume, pour d'iceulx iouyr selon leur droit constitué ou prescript.

1 [illegible]
2 Et sic habes quòd quando plura beneficia oriuntur ex diuersis [illegible] peditur concursus: qua separatorum separata est dispositio. l. in agris. ff. [illegible] domu.

ARTICLE XI.

Et aussi audict pays de Combraille y a plusieurs qui sont de serue condition & de toyte, tur lesquelz leurs seigneurs ont plusieurs droitz, tant par droit con- stitue, prescription, qu'autremẽt. Lesquelz droitz leur sont reseruez nonobstant ladicte coustume, pour d'iceulx iouyr ainsi que de raison.

1 *In patria Combrailia sunt domini habentes [illegible] super subditos conditionatos, quæ ex illa [illegible]*
2 Ecce quòd quando iura sunt [illegible] tunc vnius inclusio alterius est exclusio [illegible] prætor. ff. de iudi.

CDES

¶DES PASTVRAGES ET DOMMAGE DE BESTAIL.

TIT. XXV.

ARTICLE I.

LEs pasturages sont limitez en la Limaigne & bas pays d'Auuergne par iustices, en maniere qu'il n'est leu ne permis à aucun faire pastu- rer en autruy iustice: & s'il le fait, & le bestail y est trouué & prins pa sturant, lon est tenu enuers le seigneur iusticier en l'amẽde de soixãte solz, ou laisser le bestail pour le meffaict: sinon que le bestail fust trouué pasturãt par cas fortuit, ou d'eschapée, & qu'il eust suyte.

S. M. IN GLO. AR. I.

2 *Duplicem interpretationem hic recipi posse.*
3 *Non propriè iuris dispositione dicti inuentum, qui & captus non fuerit. & nu. 4.*
5 *Quando animalia in fundo nostro reperta occidi possint.*
6 *Iure conuenire ostendit, datur que consuetudinis intellectus. & nu. 7.*
8 *Si culpa custodis animalium damnum datum sit non deprehensorum, an & quando in foro conscientiæ reparari de- beat & quæ sit pœna custodes tam animalium quàm carcerum. & nu. sequentib.*

In bassa Alue rnia quæ Limagna nocatur, diuisio finium & territorium fit per limites iurisdictionis: & nulli licet immit 2
tere animalia ad pascenda in aliena iustitia: & si quis contrauenerit, & reperta fuerunt bestiæ, ac captæ, tenebitur domi- nus bestiarum iuri soluere solidos sexaginta domino iustitiario, aut dare bestias pro noxa: nisi bestiæ ita repertæ fuerunt casu fortuito depascentes, aut euaserunt inuitis custodibus, eas persequentibus.

In tex. in verbo, *par iustices.*

Potest intelligi altero de duobus modis, aut per limites iurisdictionis & territorii: quia omnis iurisdictio 2
& [illegible] habet suos certos fines. Bal. in l. [illegible] tenditur. Nam erectio furcarum in vno loco est signum iurisdictionis. Bald. in cap. 1. in 5. col. in tit. [illegible] in vicinitate. & in la prouision Comm.

In tex. in verbo, *y est trouué & prins.*

Vult consuetudo quòd non sufficiat inuenire bestias nisi etiam capiantur. concordat cum text. in l. si bar- 3
satorem. C. de fideiuss. vbi qui promittit inuenire latronem, intelligitur obligatus ad eum capiendum. Et 4
per illum tex. decidit ibi Bar. quòd si statutum puniat inuentum cum armis, non habet locum nisi talis arma deferens sit inuentus & captus. tamen contra Bartol. in hoc dicto tenent doc. allegati per do. Ias. in l. 1 §. hæc verba. colum. 2. ff. quòd quisque iur. cum quibus videtur assentire: quia quando inuentio est sine effectu, ni- si [illegible] quando inuentio operatur effectum sine captura, tunc illa non est necessaria. Et sic in casu statuti de inuento cum armis sufficit ꝙ denuntiator, de quo loquitur l. diuus. ff. de custo. reorum. deferentem arma inueniat, & accusẽt. nam is poterit condemnari, ideo non videtur eo casu captura necessaria. Et deueniendo ad casum cõ suetudinis, nisi bestiæ capiãtur, nõ poterit cõsuli dño iustitiario super pœna, & domino prędi super damno. quia ignoratur dominus bestiarum. & postquam bestiæ exierint iurisdictionem illius domini in alieno terri- torio, amplius capi non poterũt. Ita ꝙ sola inuentio esset modici momenti & effectus, & sic consuetudo vult [illegible] fugiant, & ego eas persequendo in alieno fundo capiam, & id fiat incontinenti, hoc est, antequam diuertam ad extraneos actus, idẽ iuris erit ac si essent captæ in fundo meo. Et istud probatur per id quòd in simili de- cidit Salu. in l. Gracchus. C. ad l. Iul. de adult. vbi dicit, quòd si ex forma statuti possit animal occidi in fundo, potest etiam occidi extra, dummodo incontinenti. & ista decisio seruit ad ea quæ dicuntur infrà arti. 24. dũ [illegible] ęta sint gratia disputationis, tamen communis est cum Bart. secũdum do. Ias. in l. 1. in princ. col. antepenul. ff. de acquir. poss. à qua dicit ipse non esse recedendum. [illegible] apprehensus. ibidem allegat alias decisiones conferentes ad cõfirmationem decisionis Bart. De iure cõ- 5
muni nota quòd animalia non possunt occidi, sed tantùm includi, non tamen animo celandi. habes text. in l. Quintus Mutius. cum l. sequenti. ff. ad l. aquil. quem Bart. ibi dicit menti tenendam, quia quotidie occurrit. Ista tamen decisio non procedit in volatilibus, quas sub custodia nõ retinemus, puta in columbis, quas quis in proprio fundo repertos occidere imo nec capere debet: & si faciat tenetur actione furti. l. Pomponius. la 1. §. fi. ff. famil. hercis. vbi Flor. & tex. intelligitur per rationẽ quã ponit in omni animale habẽte cõsuetudi nem reuertendi domum. Idem dixit Chassaneus in verbo, *des fuies*. §. 9. & vltimo, versicu. quæro nunquid. fo. 378. Et ibi remissiuè ponit, An tenentes columbos in suis colu [illegible] arius peccent. Et dum ibidem dicit in versic. de natura columbæ. quòd victus columbarum non est nocuus. certe istud non est verum tempore se- minum, teste experientia rerum magistra, cap. quàm sit. de elect. lib. 6. Quis enim adeò simplex erit, qui put-

Co [illegible]

[illegible] dõl comesto semine non tollatur fructus, qui ab eodem procedere debet? ideo dictum illud est [illegible] contra hęc. Et si nocerent non caderet disputatio [illegible] lumbos peccent: quia quòd tibi nõ nocet, & alteri prodest, de tacu concedendum est. vt ęquus reputet Bart. [illegible] ff. in Et si C. [illegible] sanctissimi erant Bart in l. qui ea mente. ff. de furt. quòd si capi[illegible] [illegible] alienos pœnituerit, tunc cessat actionem & pœna, eos restituendo [illegible] cessante [illegible] accepit in suo, & sic res capta dedit occasionem capturæ. secus si in alio accepisset: vt bene de[illegible] [illegible] exemplũ de scholare, qui pullos in domo sua [illegible] fuit.

In tex. in verbo, *ou passe le temps.*

6 Consuetudo consideranda cum iure communi, quo disponitur quòd si quadrupes pauperiem fecerit, domi[illegible] dando bestiam pro noxa. instit. si quadru. paup. fecit. dica. in princ. Idem est in seruo dante [illegible] instit. de noxa. actio. §. fi.

In tex. in verbo, *pasturent.*

Nota [illegible] ideo difficultatem quomodo sit intelligẽda consuetudo, [illegible] quitur de casu fortuito [illegible] cebat errando & discurrendo fines, & hoc facere inceperat in exitu ergastuli, antequam esset reducta sub cu[illegible] culpa caret, non est locus emendæ.

In tex. in verbo, *trouué & pris pasturant.*

8 Casus [illegible] derunt [illegible] proximo. verum teneatur [illegible] damnum refarcire, q[illegible] [illegible] plum, dimisit bestias suas in limitibus fundi sui, & receisit aut cepit [illegible] lo, & tenetur. sicut patet in multos casibus q[illegible] vicini de facili combustibilem, fortè pallea coopertam, ponit fusinã, vel facit magnum ignem. Aut custos [illegible] dente culpa [illegible] bene cooperit ignem [illegible] iure, sed non in co[illegible] habui de facto. Nam quidam fulliens voluit [illegible] cit tale incendium in dicta vinea, quòd omnes vites perie[illegible] alterius, & ignorare quòd omnes intelligunt vel intelligere debent esse [illegible] lo æquiparatur. Potuisset fortè esse levis culpa si à principio ventus fu[illegible] neam fuissent fossata, taliter quòd verisimile non erat ignem in ipsam [illegible] cederet exemplum prout describitur per Fely. quòd talis teneretur d[illegible] latè explicant Fely. in d. cap. sicut dignum. col. penul. in fi. & ff. [illegible] tractatum [illegible] in verbo negligentiam de proba[illegible]

9 teneatur de bestia mortua, vel de damno dato vicino: dic quod [illegible]

1 [illegible]

ARTICLE II.

Toutefois en plusieurs lieux les habitans en vne iustice peuuent pasturer par droit de marchaige en autruy iustice.

SVM. IN GLO. ART. II.

3 [illegible] *sed alys modis hic recitatis. & nu. 4.*

5 [illegible] *quæri.*

Aliquando habitantes in una iustitia habent ius in alia depascendi iure marchagij. 1

Ist ad ius potest competere ex pacto facto inter villas diuersarum iustitiarum [illegible] & tale ius ex pacto & con- 2
uenti [illegible] videtur quòd non: quia 3
populus potest inducere consuetudinem in his tantùm, in quibus potest [illegible] disponere. nam procedit à pari posse statuere, vel consuetudinem inducere: vt declarat Bart. [illegible] populi. ff. de iusti. & iure. Sed populus vnius iustitiæ non potest statuere quòd eorum bestiæ depascantur in alterius iustitia, & sic non possunt consuetudinem inducere. tamen contrariam decidit Cepola in tractat. de seruit. rust. prædio. in titulo, de seruitute iuris pascendi. versic. quæro quartò quomodo acquiratur ista seruitus. & dicit quòd pluribus modis. Primò institutione vel alia vltima voluntate, si ius [illegible] acquatur. Secundò pactionibus, stipulationibus vel contractibus. Tertiò præscriptione [illegible] consuetudine præscripta. Et ibidem habes quan- 4
tum tempus requiratur in tali præscriptione iuris [illegible] pecora. Item qualiter probetur possessio vel 5
quasi iuris pascendi pecora. Item & qui testes [illegible] senei, vtrum illi de vniuersitate qui prætendunt [illegible] seruitutis. Inter cætera non tradas oblitioni [illegible] dicit ipse Cepola, in dicto tit. col. 2. in princ. versic. vl- 6
timò dixi agri mei. vbi declarat quòd si ha[illegible] pascendi pecora in alieno ratione fundi mei proximi, dicitur ius pascendi seruitus realis, alias dicitur ius personale. Et ideo infero q[illegible] in casu consuetudinis nostrę si sit vniuersitas habens ius depascendi in aliena iustitia, dicitur habere ius personale. Idem si sit singularis persona, quę non habeat fundum, cui [illegible] seruitus debeatur.

ARTICLE III.

Mais quant es habitans d'vne mesme iustice il leur est leu & permis faire pasturer leur bestail quelquonque es pasturages communs & terres hermes & vacans situées en ladicte iustice en tout temps & saison de l'an.

SVM. IN GLO. AR. III.

Oppositum explicatur consuetudo. Per totum.

Habitantibus in eadem iustitia toto tempore anni licita est in pascuis publicis & terris uacantibus pasturatio. 1

[illegible] quantum consuetudo loquitur de pascuis publicis, concordat cum iure communi: quia pascuorũ vsus 2
est publicus, ad depascendum destinatus: vt patet in tit. C. de pasc. pub. lib. 10. Sed in quantũ loquitur de terris vacantibus, illud clarè procedit, si dominus terræ non contradicat. sed domino contradicente videtur du[illegible] quia quilibet potest prohibere ne quis fundum suũ ingrediatur. §. fere. versic. clare. instit. de rer. diuis. tamen in casu isto, vt consuetudo aliquid addat iuri communi, non est licita prohibitio.

ARTICLE IIII.

Et es heritages portans fruictz, soyent prez ou terres, iceulx fruictz leuez ou passé le temps qu'ilz le doiuent estre, si n'est es prez ou d'ancienneté lon a accoustumé faire reuiure.

SVM. IN GLO. ART. IIII.

Quid si prædia olim sterilia efficiantur fertilia.

In prædijs & pratis fructiferis leuatis fructibus aut lapso tempore leuationis, licita erit pasturatio, nisi ex antiquo dicta prata sint consueta duplicatos reddere fructus. 1

In tex. in verbo, *ou passe le temps.*

Nota q[illegible] mora vnius non debet alijs obesse, imo nocet morosi. vt plenè notatur per doct. in l. quòd te ff. 2
si cert. pet. Potest quæri quando quis dicatur in mora leuandi fructus? dic quòd illud relinquitur iudicis 3
arbitrio, considerato loco, & vicinis prædijs. argumento l. 1. §. fin. ff. de iure deliber. & l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iur.

In tex. in verbo, *ou d'ancienneté.*

Dum vult consuetudo considerationem haberi si illa prata sint de antiquo consueta bonos fructus pro- 4
ducere. quæro, pone q[illegible] de antiquo illa erant sterilia & consueta tantùm vnum fœnum producere: nunc sunt ex industria domini redita pinguiora, & afferunt duplicem fructum: verum leuatis primis fructibus possint pasturari? si consideremus verba consuetudinis, certè sic, quia in pratis consideratur status antiquus: tamen ista videretur sapere iniquitatem, q[illegible] ex facto alieno detur impedimentum recolligendi secundos fructus: Et arbitror quòd si domini qui redigerunt consuetudines in scriptis de hoc fuissent interrogati, vtique dixissent non esse admittendam pasturam, nisi leuatis secundis fructibus: & ideo hoc est habendum pro expresso, iuxta glos. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. ad hoc tamen posset responderi, quòd non sine mysterio posuerunt verbum, *d'ancienneté*, quod satis declarat intentionem consuetudinis. Et pro ista parte facit q[illegible] 5
postquam res semel est affectata ad certum onus vel seruitutem, non potest forma immutari in præiudicium tertij. Ita decidit Cepol. in tractat. de seruit. rusti. præd. in rub. de seruit. iur. pascendi.

ARTICLE V.

Au hault pays d'Auuergne & es monteignes du bas pays lesdictz pasturages

se limitent par mas & villages, tellement qu'il n'est leu ne permis és habitans en aucun village, iaçoit qu'il soit de mesme iustice, faire pasturer leur bestail quel qu'il soit, dedans les appartenances d'autruy village, sur peine d'amende pour chascune garde.

In despectu Aluernie & meatibus patrie hostes pasturare non possunt, nec vllo ingressu aut limitationem [illegible] pro vna emendæ pro quatuor custodia.

Item dicebat quod vnica pœna imponitur pro vna custodia, respectu domini seu fisci: seu respectu domini, prout in quo [illegible] ab ipsis dati: quia omnes damnum dederunt.

ARTICLE VI.

Les habitans en vne mesme iustice ou village audict pays, peuuent destiner partie de leurs fraals & pasturages & autres de leurs prez en temps non defendable, pour leur bestail arant & labourant, sans que autre bestail y puisse entrer, sur peine de clame enuers le seigneur, & intereitz enuers partie.

SVM. IN GLOS. ART. VI.

1 *Consuetudo cuius fauore præcipere nitatur.*
3 *Ius pascendi longo tempore præscriptum mutari aliquo modo non possit.*
4 *An hic extensio recte ad particulares fieri posse.*

Habitantes in eadem iustitia uel villagio possunt constituere partem pratorum ad usum bestiarum arantium & labo[illegible]

1 [illegible] ex quibus aliquid exquiritur, mihi agricultura meliùs esse, [illegible] dignius. Et quantum agriculturam commendet vetustas, vide plenè Franciscum Patritium in libr. de regn[illegible]

3 [illegible] Tam [illegible] cuius initu memoria in contrarium non existebat, & tale tem[illegible] innouare in præiu[illegible]

4 priuatus ex habitantibus in vna iustitia posit pro pastura bestiarum arantium deputare certam partem tuo[illegible]

[illegible] dici ut appellare cum omnium habentium bestias interest, ne quis in eorum præiudicium licentia data à consuetudine abutatur. Et ita arbitror dominos consuetudinarios hanc consuetudinem interpretaturos si viuerent. fateor tamen quòd si vsitatum esset, quòd tales reseruationes fierent ab vniuersitate, quòd talis vsus esset optimus interpres consuetudinis. Et minimè essent immutanda quæ semper certâ formam habuerant [illegible] de legi. Item fateor quòd si lapso tempore secundi herbagii [illegible] pratũ alicuius negligentis, quòd mittens erit excusatus: quia vtitur iure consuetudinis, donec sit prohibitus. argumento. text. in [illegible] per dominum [illegible] pratã prohibitionibus arantibus, & facta prohibitione [illegible] pœnam contrahendis. Et ultra [illegible] videtur abstinere, damnum non [illegible] cessarium pro pastura arantium: patet ex illis verbis, & [illegible] in plurali. Si autem quis [illegible] tantùm partem herbæ vnius prati, prout factum fuerat in casu mihi proposito, in quo dominus prati duas partes ex eo seccauerat, & tertiam partẽ herbarum tantùm retinuerat: certè ex sola inspectione & rei euidentia apparet de retentione: & ingrediens eo casu non prohibitus incideret in pœnam consuetudinis. Ad excusationem eius qui immisit animalia est articulandum, quia consuetudo non declarat tempus, quòd mos illius regionis est quòd prata seccentur infra tale tempus, & quòd eo elapso habitantes sunt in salina, possessione, seu quasi immittendi animalia in prata, etiam nõ seccata impune, & quòd à decem, viginti, & triginta annis & citra hac, per ipsum tempus ita fuit obseruatum, habitantibus videntibus, scientibus, & patientibus: & quòd nullus qui immiserit post dictum tempus, reperitur accusatus in libris curiæ: & si aliquis fuerit accusatus reperitur absolutus. Bene aduertant domini ad vocati in articulando, [illegible] dicit se recolle actum tempus [illegible] per [illegible] noui nuntiatione. Et probatio vsus depascendi spatio decem annorum sufficeret. per text. & ibi notata per Bartol. in l. cum de in rem verso. ff. de vsur. & per doct. in l. si certis annis. C. de pact. Nam per tantum tẽpus inducitur consuetudo. Bartol. in l. de quibus. ff. de legi. & in l. vnica. C. quæ sit longa consue.

ARTICLE VII.

A esté aduisé par les estatz que pour le bien public lon ne puisse faire pasturer aucun bestail es vignes en aucune saison de l'an, ne aussi es vergers, ne fruictiers cloz.

SVM. IN GLO. ART. VII.

2 *Ratio consuetudinis, & multa ex poetis aliisque authoribus de natura uini.*

[illegible] 1
Ratio publicæ vtilitatis in vineis est euidens: quia ex morsura quadrupedum deuastantur, vt docet experientia rerum magistra. Etiam lex ciuilis habuit in magno pretio conseruationem vinearum: quia earum in[illegible] 2 omnes antecellit, si libello Aristotelis intitulato, de secretis secretorum, alias, de regimine principum, nuncupato, credendum sit affirmanti qualitates vini infrà scriptas. Confortat stomachum, calorem corroborat naturalem, iuuat digestionem, conseruat à corruptione, cibum decoquit, & perducit ipsum purificatum ad omnia membra, & conuertit in sanguinem substantialem, tunc ad cerusem cum calore temperato, reddit & caput securum ab infortuitis casibus: insuper cor lætificat, linguam reddit expeditam, liberat à curis, & hominem facit audacem, excitat ad omnia apetitum: & multa alia bona facit. Intellige tamen quando est moderatè sumptum: aliàs æquiparatur veneno, teste eodem Aristotele. Et hoc casu loquitur Virgilius libr. 13. dum inquit:

Nec Veneris, nec tu uini captatus amore,
Vno namque modo una Venusque nocent.
Vt Venus eneruat uires, sic copia uini:
Arcanam [illegible] ebetes.
Bellum sæpe petit, ferus exitiale Cupido.
Sæpe manus itidem Bacchus ad arma uocat.

Et in fine subdit:

Et tentat [illegible] deuictaque pectus.

Frustra:

Compedibus Veneremum [illegible]
Nec te munere [illegible] Venus [illegible]
Vina [illegible]
Sed fines eorum [illegible] nocent.

Et secundum ipsum Aristotelem in capitulo, de nat[illegible] quæ sumptum hæc mala facit. Obnubilat intellectum, impedit [illegible] turbat cerebrum, [illegible] turalem & animalem, generat obliuionem, ædit[illegible] corporis operatio, fugat apetitum, debilitat catenas & [illegible] tudinem oculorum, accendit choleram, destruit epar: quia reddit sanguinem eius grossiorem, & alia operatur quæ ibi continentur.

ARTICLE VIII.

Si le bestail de plusieurs estrágers est trouué paturát en autruy iustice, & soubz vne garde, tous les seigneurs dudict bestail, pour qu'ilz soyent plusieurs, ne doibuét payer qu'vne amende de soixante solz, si la prinse est faicte de iour.

SVM. IN GLO. ART. VIII.

Herbis lete pretinuerunt pro animalibus extraneis, & eyemus. Vide totum.

1 *Herbis lete pretinuerunt pro animalibus extraneis, & eyemus.* Vide totum.

In tex. in verbo, *soubz vne garde.*

2 Nota quod bestia ... & est vna de ...

3 ... Et quando ... tot ... Actor. ...

ARTICLE IX.

Mais s'elle est faicte de nuict, & que ledict bestail soit trouué paturant à garde faicte, ledict bestail est confisqué moitie au seigneur iusticier, & l'autre moitie à partie qui aura soubsert le dommage. Et s'il n'y a garde, l'amende est arbitraire.

SVM. IN GLO. ART.

2 *Pulchra consuetudinis ratio redditur.*

1 *Quando capta ... custode, erit pœna arbitraria.*

2 Ratio ... Item ... Ratio ...

3 ... Nota ...

ARTICLE X.

Le seigneur de l'heritage situe en autruy iustice peult iouyr de son heritage en telle maniere & qualite que bon luy semble en temps prohibé & defendable selon la coustume des lieux, & n'est a cause de ce amendable.

SVM. IN GLOS. ART. X.

2 *Ex præcepto Ecclesiæ, &c.*

1 *Nemo ... cessat.*

2 Ratio ... dicit ...

ARTICLE XI.

On ne peult faire paturer bestail es paturages communs ou particuliers d'aucune iustice à plus grand nombre que lon a hyuerne & nourry des foins & pailles prouenans des heritages que lon tient en ladicte iustice, soyent leurs ou par louage ou autrement. Et a lieu ladicte coustume tant au pays coustumier, que de droit escript.

SVM. IN GLO. ART. XI.

1 *... patiua ... præscriptis.*

Non licet

Non licet depasci facere impascuis communibus aut particularibus plures bestias quàm ... in proprio aut conducto præcedenti hyeme nutrierit. Et hæc est tota ratio ... tur, &c. Vide totum.

In tex. in verbo, *que doibt estre gardé.*

Colligee ex hac consuetudine quod patria Aluerniæ regitur partim moribus, partim iure scripto. Ratio est, quia loca subiecta ecclesiis in temporalibus non habent ... Item decimam recognoscunt ... Item totum titulum de ... maxime 6. articulum. Item in titulo de pignoribus, Item, videndum, vt ... Item in titulo de ... adiecte quod licet in litera dicti ... patriarum scripti, tamen non fuerunt ... & protestationibus ... iudicando ... & regum senatum. & ita ... titul, vt ute pend. nim. mo.

ARTICLE XII.

Si le bestail d'autruy est trouué en mesme iustice, donnant dommage, le seigneur de l'heritage le peult prendre de son authorité, & le mener en sa maison, & icelluy detenir vingtquatre heures. Pendant lesquelles il peult composer auec partie de son interest, & rendre ledict bestail si bon luy semble, sans amende ne clame.

SVM. IN GL. ART. XII.

2 *Legibus confirmatur hæc consuetudo.*

3 *Hæc temporis cumulatio ... docuit.*

1 ... Quatuor ... prandio ... compote, ...

Dum est tactum de ... quod pars ... & inducere, et tex. ... Quatuor M. ... t. fi. ad hanc.

In tex. in verbo, *... quatuor.*

Pone quod bos ... quadrupedem ... horas ... fra ... intra ... actum ... ns. Proinde ... corpus cumulatio.

ARTICLE XIII.

Lesdictes vingtquatre heures passées il ne peult garder ledict bestail, & est contrainct le rendre au maistre & seigneur d'icelluy, ou le bailler au seigneur de la iustice pour claime & pour son interest, s'aucun en veult, lequel sera tenu le faire estimer dedans quatre iours, autrement ne sera receu a le demander.

SVMMAR. IN GL. ART.

2 *An pro damno dato animal retineri possit, facè.*

3 *Hic non solum ... damni, sed etiam futuri rationem esse ... tendit.*

4 *... matione ... pro ... quam.*

... 4 ... Quatuor ... 2

... Dubitatur ... pro damno dato. ... pensat ... petit ...

it a l capientem authoritate legis,ideo videtur licita retentio,quoniam quando aliquid conceditur,videntur concessa omnia ea quæ pertinent ad prædictam executionem.l.2.ff. de iurisdict.iudi. Nam permissio de capiendo alienum animal in propriis fructibus, vt damnum inde consequeretur satisfactionem damni decreto taxandi videtur licita retentio, per ea quæ ibi dicit Iason. Iason tamen si non tortem §.decentum col.3.versic. calo, tertio nota ff.de condi.indeb.tenuit quod præter expensas licita est retentio allegat.Bar.in l.fi.C. commo.la.dicentem quod tartor potest retinere vetrem pro mercede, donec soluatur. Et ratio est euidens, quia minus est pignori incumbere, quam in persona agere. Ita cantat regula iuris. Et tamen contra prædictam legem tacit dict. Alber.allegata per dominum Barth.supra, qui tenuit quod aduocati, procuratores, & huiusmodi dicentes non posse tenere iura & instrumenta eis tradita, pro eorum mercede. Pro ratione videtur dicendum quod si expensa debeatur ratione rei, puta ratione vestis, quæ ipsa retineri potest. sed si aliquod extrinsecus debeatur, vt dictum tantum in iuribus & instrumentis, non licita retentio, per ea generaliter dicta hic vt dicit dom. Iason loco prælegato. Et ita intelligenda præmissa ad eam quæstionem, vtrum dominus animalis quæ, vel vult animal retinere potest dicere quod licet ipsa fama non dederit, tamen est in ciuilitatione ipsa ac tantum damnificando ideo ipsum animal retinere non potest, cantante regula, quod vna res pro alia retineatur. sed aliud est in mercede laborantis, qui laborauit circa ipsa animalia vestis. Et ideo videtur dicendum in casu quo ipse accipiens animal ecorit expensam durante tempore quo ipsum habere potuit retinere, per ea quæ retentio pro expensis ipsius animalis. Bar. tamen dicit dictam exactionem, vtrum sit licita retentio, vide hic amplius §. de huiusmodi.ff. de damno.infe. & concludit quod in casu dubio non est licita, propter periculum ne pereant fame: & quod in aliis casibus, in quibus non timetur periculum, sit licita retentio. Bar. refert & sequitur Ang. & quod in aliis casibus, in quibus timetur periculum, sit licita retentio. Et forte posset attendari, quo tempore institutum fuit quod pauperes fecundi dicta essent vendere, quod si reperiam

le contraire, il sera receu : & pour ce faire luy sera donné vn seul delay : autrement le seigneur de l'heritage qui dit auoir faict ladicte prinse, en sera creu par son serment.

SVMMAR. IN GLO. ART. XVI.

2 *Consuetudo similitudine confirmatur.*

1 *Dicta superius, de standō dicto domini, aut seruatorum, debent intelligi medio iuramento. Et si ante illius præstationem pars offerat probationes in contrarium, auditur, & ei ad probandum unica dilatio impartitur.*

2 Habes ex hac consuetudine quòd quotiens probatio est priuilegiata, vt hic, creditur parti cum iuramento, admittitur probatio in contrarium. Simile habemus de iure communi. Nam licet præsumptio iuris sit liquidissima probatio, l. nam ita diuus. ff. de in integ. rest. Item licet de his quæ in conscientia nostra consistunt, credatur iuramento nostro, iuxta glo. in §. sed iste. insti. de actio. & glo. in l. at qui natura. §. cum me absente. ff. de nego. gest. tamen admittitur probatio in contrarium. Ita dicit Bar. in l. 2. §. si à pupillo. circa fi. ff. de vsucap. pro emp. & in l. is potest. col. 8. ff. de acqui. hære. refert & sequitur do. Ias. in d. §. sed iste. col. 25. verticulo, tertiò ad glo. nostram. insti. de actio.

ARTICLE XVII.

Et si la prinse est faicte de iour en mesme iustice, comme dict est, n'y a que clame au seigneur.

SVMMA. IN GLO. ART. XVII.

2 *Conciliatur hæc consuetudo superiori.*

1 *Si capturæ facta fuerit de die in eadem iustitia, est locus soli clamæ pro domino.*

2 Hæc consuetudo videtur velle quòd si animal capiatur de die in eadem iustitia, non sit locus æstimationi interesse, sed soli clamæ: tamen contrarium est decisum suprà articulo 13. Et ideo quia hæc ad illam se refert, eam referendo vult dicere, est locus soli clamæ respectu domini iustitiarii: vt patet ex sequenti consuetudine, vt iura iuribus concordemus. l. sed & posteriores. ff. de legi.

ARTICLE XVIII.

Mais si c'est de nuict à garde faicte, & donnant dommage, le bestail est confisqué la moytié au seigneur iusticier, & l'autre moytié au seigneur de l'heritage comme dessus: & audict cas ne sera celuy seigneur de l'heritage creu par son serment de ladicte prinse. Et si ce n'estoit à garde faicte, l'amende est arbitraire.

1 *Si de nocte fiat captura bestiarum offendentium sub custodia, dimidia applicatur domino iustitiario, & altera damnum passo, vt dictum fuit suprà articulo 9. Sed isto casu pars capiens debet capturam iustificare, aliter quàm per iuramentum. Et si sine custodia, est pœna arbitraria.*

2 Ecce quòd per consuetudinem quando imminet pœna ardua, puta cõfiscationis, tunc non creditur parti: secus quando agitur de modica pœna. Ratio est, quia cum nimis periculum imminet, ibi cautius est agendum: hinc est, quòd in leuioribus delictis creditur denuntiatoribus cum iuramento, cum arduis, secus: vt notat Bar. in l. diuus. ff. de custo. & exhi. reo. & plenius notatu suprà.

ARTICLE XIX.

Si icelle prinse est faicte en mesme iustice par l'officier ou ministre de iustice, la clame en est deue au seigneur iusticier: & est ledict ministre de iustice creu de ladicte prinse.

1 *Si captura fiat ab officiali, vel ministro seu seruitore, ei creditur, & clama debetur domino iustitiario.*

2 Intellige de seruitore vel ministro, cum iuramento: quia est priuata persona: officiali autem sine iuramento. quia iurauit in principio officii, & non præsumitur immemor sacris æternæ l. fi. C. ad l. Iul. repetund.

ARTICLE XX.

Contre tout bail de clame, soit de beste ou autre chose donnant dommage, y aura d'retenauant par l'aduis des estatz opposition: combien que par cy deuant en plusieurs lieux dudict pays le contraire ait esté gardé.

1 *Contra clamam, ex quacunque causa fiat, admittitur oppositio, licet hactenus in pluribus locis fuerit contrarium obseruatum.*

2 Præterea continet hæc consuetudo æquitatem & iustitiam: quia ista oppositio sapit defensionem quæ est de iure naturali gentium & ciuili: vt notant docan. Ivt vim. ff. de iustu. & iur. & cano. in c. quæ in ecclesiarum de cons. dd.

ARTICLE

ARTICLE XXI.

Et se raporteront tous bailz de clame en iugemẽt, partie presente ou appellee.

1 *Omnes clamæ reportabuntur in iudicio parte præsente aut uocata.*

2 Ratio est quia ad omnem actum ex quo pars lædi potest est vocanda. l. diuus. ff. de re iudi. l. nam ita diuus. ff. de adoptio.

ARTICLE XXII.

Les garenes anciennes portent defenses en toute saison de l'an & ne peuuent estre pasturées sans le congé & licence du seigneur à qui elles appartiennent sur peine de soixante solz d'amende, quand le bestail y est trouué d'eschappée: mais si c'est de garde faicte, l'amende est arbitraire.

1 Pastura in antiquis garenis omni tempore est prohibita: & si capiatur animal offendens sine custodia, emenda erit solidorum sexaginta: si verò cum custodia, erit arbitraria.

ARTICLE XXIII.

Ieunes bois estans en puel sont defensables trois ans apres la couppe d'iceulx sur peine d'amende arbitraire.

1 *Nemora iuuenilia sunt banita per tres annos post eorum incisionem sub pœna arbitraria.*

2 Ratio est quia propter teneritatem excrescentium virgultarum de facili à bestiis deuastarentur, & sic redderentur nemora inutilia: quod lapsis annis tribus, quia facta sunt fortiora, non facilè contingit. Et sic consuetudo non laborat vt minuat libertatem vel restringat, sed vt indemnitati consulat cum discretione temporis.

ARTICLE XXIIII.

A esté aduise par les estatz pour le bien de la chose publique que d'oresenauant ne sera permis faire pasturer es prez situez audict pays aucuns pourceaux ne oyes en quelque saison de l'an que ce soit, sur peine de clame quant esdictz pourceaux: & quant aux oyes s'il y en a nombre de vingt & au dessus, est permis d'en tuer deux en les laissant es prez ou auront esté trouuées, sans les pouoir approprier à son prouffit. Et s'il y en a moins que le nombre de vingt, len n'en pourra tuer qu'vne, en la laissant comme dessus.

1 *In pratis toto anno est prohibita pastura porcorum sub pœna clamæ: & anserum, in quibus nulla est adiecta pœna: saluo quòd si reperientur ultra uiginti, licebit domino duas occidere, & in eodem loco eas dimittere, nec asportare. Et si minus quàm uiginti, licebit unam tantùm occidere & non asportare modo predicto. Et hoc pro bono publico.*

2 Ratio de suibus est, quia eorum pastura subuertit pratum, & semper est nociua. Item in anseribus, quia deplantant vsque ad radicem. Et ratio quare sunt dimittendæ in prato vbi occiduntur, est, vt custodibus anserum videntibus præstant exemplum abstinendi.

ARTICLE XXV.

Et pareillement si aucunes chieures sont trouuées donnant dommage es plantz nouueaux de quatre ans & au dessoubz, les seigneurs & maistres d'icelles seront tenuz à la clame enuers le seigneur iusticier pour chascune garde, & es interestz de partie. Et seront creuz le prenant & autres personnes dessusdictes par leur serment.

1 Si contingat capi capras, offendentes & deuastentes arbores nouas à quatuor annis infrà, tenebitur dominus caprarum soluere clamam domino iustiriario, & æstimationem damni parti læsæ: credetúrque capienti & his de quibus suprà eorum iuramento.

Do. Aymo. gloss. in consue. Aluer.

¶DES INIVRES, CRIMES ET DELICTZ publiques & priuez, confiscations & peine d'iceulx.

TIT. XXIX.

ARTICLE I.

SI aucun de propos deliberé & de guet à pens a faict son effort de commettre homicide, ou autre crime enorme, tellement qu'il n'a tenu à luy que sa deliberation n'ait sorty effect, il doibt estre puny dudict cas, comme s'il l'eust commis.

SVM. IN GLOS. ART. I.

2 *Consuetudo legibus confirmatur: & quomodo iure ciuili conatus in criminibus puniatur ostendit, adiecta differentia inter ius poli & ius ciuile. & nu. 3.*

4 *An statutum pro homicidio pœnam pecuniariam præscribens ualeat.*

5 *Sex regulis qua pœna homicidæ generaliter puniendi sint, latè & utiliter explicat.*

1 *Is qui facit conatum ad committendum homicidium, uel aliud graue crimen, si per eum non stetit, punitur ac si effectum esset ut demandasset.*

2 Concordat consuetudo cum text. ad literam in l. si is qui cum telo. C. ad l. Cor. de sicar. ubi dicit quod si [illegible] sultans cum telo homini occidendi causa, perinde punitur ac si hominem occidisset. Bal. in d. l. citat. Spec. [illegible] Item dicit Alex. consil. 15. col. 2. & fin. 1. vol. vi[illegible] quod ita lex de [illegible] non obstante.

correrent coniecturæ. Istud tamen non inuenio tactum ab alio. Secundo loco ad tollendum doli præsumptionem, dicit ille doctor ibi per gratiosus predicto gl. facit regula quòd de his quæ consistunt in animo, & per testes non possunt probari, stetur iuramento nostro. Ita dicit glo. in § ceterùm vbi plenè D. Iaf. col. 4. vers. in ca. hab. instit. de actio. Et sit exemplum quando agitur de probanda scientia vel ignorantia. Dictum gl. tenatur & enervatur per ea quæ ibidem dicit D. Iaf. vers. secundo & notanter vbi. secutus Bar. in l. inter omnes. §. recte. in vltima col. ff. de furt. Limitat glo. in §. sed iste. procedere quando præsumptio non esset contra asserentem secus si esset, quia tunc non crederetur eius iuramento. Sed sic est quando maritus præsumitur dolose talem contrariam probet l. ti non constitit. C. de iniur. & idem in occidente. Et ad legem Cornel. de sicca. Sed aduertatur quod in crimen alibe sad excusandum delinquentem quod dolo caruerit non cepit, non est locus iuramento. Ex his apparet quæ dicta gl. in d. l. 1. C. ad legem Corn. de sicariis ea parte non est vera. Crederem tamen quod possent esse tot aliæ coniecturæ excludentes dolum, quod posset remitti eius iuramento purgationis, ad euitandam integram pœnam, vel aliter arbitrandam. Et sic cōsistentia iudicis arbitrio gl. dat tertium exemplum, de eo qui probauit quod vxor eius percutere poterit, percussit nonnihil. Nam tunc præsumitur vt culpa lis, & non dolosus, maxime si erat in loco vbi erat iter publicum. vt in simili de ratione qui protegit canem, & hominem occidit, tradit D. Iaf. in l. si ex 4. vers. & nota diligenter. ff. de legi. vltra gl. potest esse alia præsumptio, quòd quis percusserit animo non occidendi, quando cum calce, iuxta tex. in l. eum qui. C. ad legem Cornel. de sicca. Et ideo consuluit Signo. de homo. quem refert D. Iaf. in d. l. 1. col. 4. versic. item adde quod decidit. ff. de legi. quòd si maritus calce vxorem percussisset, & ista in terram cecidisset, & deinde mortua fit, quod tamen maritus non erit de homicidio tanquam doloso puniendus, cùm mors acciderit præter eius propositum. Item quia aliquando contingit quod quis plus aut minus delinquit quam esset eius propositi, vtrum eo casu sit consideranda voluntas, vel effectus? plenè declarat Bar. in l. diuus. ff. ad legem Cornel. de sicca. Casus viginti quatuor, in quibus pœna delicti aut mortis aufertur, differtur, vel alleuiatur. tradidi in tit. *des obiects*. art. 5. nu. 5.

ARTICLE II.

Celuy qui est à perpetuel banny du pays ou du royaume, ou cil condemné à mort par iustice, ses biens sont confisquez, sans autre declaration es seigneurs, en la iustice desquelz seldictz biens se trouuent situez & assiz, si n'est es cas de leze maieste, de faulse monnoye, & autres, desquelz la confiscation au roy seul appartient.

SVM. IN GLO. ART. II.

2 *Bannitos nostri temporis comparari deportatis.*
3 *Autheu. bona damnatorum. vide quæ quæro. ff. de fal. tam & nu. 4.*
5 *Ex Chassaneo septuaginta sex casus enumerat, in quibus confiscatio locum habet: eosque singulos ferè, & [illegible] doctiùs examinat.*
6 *Aliquot casus in quibus ipso iure confiscatio inducitur.*
7 *In quibus tamen [illegible] declaratio ostendit.*
8 *In quibus etiam quæritur an fructus debentur fisco à die litis motæ, an verò commissi delicti.*
9 *A [illegible] pertinet, & sit eandem declarare & nu. 10.*
11 *Bona confiscari domino loci in quo sita sunt.*
12 *In confiscatione bonorum vassali ecclesiastici non venit feudum ecclesiasticum.*
13 *Quid de iure patronatus [illegible]*
14 *An aduersus inferiorem à rege rectè dicatur committi crimen læsæ maiestatis: & aliqua de eodem crimine, remissiuè, & nu. 15. 16. & 17.*
18 *Vtrum iudex tantùm regius de hoc crimine cognoscat.*

1 *Bona damnatorum perpetuò à regno uel propria prouincia, aut condemnatorum ad mortem ipso iure, aut sine alia declaratione sunt confiscata domino loci ubi sunt sita, nisi confiscatio fiat ex causis specialibus regi tantùm pertinentibus, puta criminis læsæ maiestatis, aut falsæ monetæ.*

In tex. in verb. *perpetuel banny.*

2 Nota quòd banniti nostri temporis æquiparantur deportatis quorum bona confiscantur. l. deportatorū. C. de pœnis. l. fi. C. de bo. damna. Et licet Bar. in l. 2. col. 2. vers. an autem extendatur. ff. de [illegible] quæstionem, & dicat quod non. tamen dam. ti, de quibus Bar. loquitur, non perpetuo exulant, ut hic, ut enim, ed eo casu quo bannitorum bona confiscantur, vt hic, non video rationem diuersitatis inter deportatos & bannitos. l. de quæstione gl. in §. relegatis. ff. [illegible] & ibidem Alex. l. [illegible]. C. de hæret. lib. col. 4. Alex. consil. 23. & 36. in 1. vol. Ang. in tract. malefi. in verbo, qui iudex videns, &c.

3 Item aduerte quæ bona damnatorum applicantur domino: & idem est in omni alia confiscatione & tamen de [illegible] bona damnatorum, per sententiam applicantur coniunctis, iuxta authen. bona damnatorum. C. de bo. damna. declarat Bar. ubi d. l. 2. col. 2. ff. fol. mat. sed illi authen. aduersantur consuetudo patriæ, & regiæ constitutiones.

In tex. in verb. *à mort par iustice.*

4 Nota quod non fit confiscatio nisi quando fertur sententia mortis: tamen video quòd aliquando in condemnatione

demnatione fustigationis, aut alia citra mortem, confiscant bona delinquentium pro aliqua parte. Aequum esset vt iudices essent contenta altera pœna. l. senatus censuit. ff. de accu. Et in partibus Pedemontanis pro homicidio etiam voluntario decapitatus transmittit bona ad hæredes fisco. & confiscatio bonorum condemnatorum ad mortem non conceditur nisi in crimine diuinæ aut humanæ maiestatis: quos excipit dictū authen. bona damnatorum. in fine.

In tex. in verb. *ses biens sont confisquez.*

Nota quòd Chassaneus in rub *des confiscations*. §. 1. fol. 89. vers. 1 tertium quæsitum. cum sequentibus, enumerat 73. casus, in quibus secundum eum fit confiscatio omnium bonorum aut partis. Et reperio quod aliquando fit confiscatio omnium bonorum. Et de isto casu tractat Chassaneus in vers. primus, qui loquitur de committente crimen læsæ maiestatis. Item secundus casus de falsificante monetam, quòd incidat in crimen læsæ maiestatis, & consequenter quòd eius bona sint publicanda. Vltra Chassaneum est tex. in l. 2. C. de fal. mone. & idem est de consuetudine exorbitante Alerniæ hîc, art. 2. in verb. *faulse monnoye*. Et aduerte q̄ Chassaneus ibi remissiuè tradit de expendentibus falsam monetam. Item de tondentibus monetam aureā, vel argenteam. & de his vide Ang. in tract. maleficiorum in verbo, falsario. Item quartus casus in committente crimen legis Cornel. de sicca. Aduerte quia licet casus iste sit verus secundum cōsuetudinem Aluerniæ, de qua confiscatio sequitur pœnam capitalem, tamen non est idem de iure communi: de quo bona damnatorum l. Cornel. de sicca. conseruantur libens & gratis, iuxta authen. bona damnatorum. C. de bo. dam. Item quintus casus in committente falsum: cuius pœna olim erat deportatio, & omnium bonorum publicatio. tex. in l. 1. §. fi. ff. de fal. Vltra Chassaneum adde quòd hodie pœna falsi est arbitraria iudici. Ita tenet gl. fi. in d. §. fi. & Gand. in rub. de falsa. col. 1. in fi. & pro sequentibus. Et de teste falsum deponente, alibi tractandus. Item de notario qui recepit instrumentum falsum aut alias à iure reprobatum, vide plenè Chassaneum in d. §. 1. fol. 89. vers. 1. trigesimus primus. & vers. sequentibus, vbi ad vers. item adde quod [illegible] in patria Pedemontana solent iudices tales falsarios mitriari facere, & in fronte signari. Circa vers. 6 casus in quo dicitur quòd stupri pœna est confiscatio dimidiæ bonorum, intellige verum in honestioribus: in humilibus, seu abiectis est relegatio & fustigatio. §. item lex Iulia. in fi. instit. de publ. iud. De iure canonico pœna iuris ciuilis est moderanda iudicis arbitrio, per tex. iuncta gl. in verbo, castigatus. in c. 2. de adulte. & hoc quando quam quis stupratum recusat ducere in vxorem. Et vltra castigationem tenetur dotare. c. 1. eod. tit. de adulte. 6

Circa septimum casum in committente crimen legis Iuliæ de vi publica. dum Chassaneus dicit quòd confiscatur tertia bonorum, inaduertenter locutus est, aut liber culpa impressoris est defectuus: quia de iure, ff. committenti vim publicam interdicebatur aquæ & igni. tex. in l. qui dolo. §. fi. ff. ad legem Iul. de vi public. Et dicit ibi gl. quòd loco eius pœnæ est subrogata deportatio: & deportationis pœna est confiscatio omnium bonorum. tex. est in §. item lex Iulia de vi publ. instit. de publ. iud. tradit Alber. Brunus. consil. 28. col. 2. verum est quòd confiscatio tertiæ partis bonorum habet locum in committente vim priuatam. tex. in l. 1. ff. ad legem Iuliam. de vi priuata. Et differentia tantùm est inter vim publicam & priuatam, quia prima committitur cum armis, secūda sine armis: vt bene declarat tex. in d. § item lex Iulia. instit. de publ. iud. Dubium notabile est, vtrum bona deportatorum applicentur fisco vel his de quibus in authen. bona damnatorum. C. de bo. dam. Mouet Bar. quæstionem in l. 2. col. 2. ff. fol. mat. Et idem Bar. in authen. vt nulli iud. §. fin. in fi. sequitur distinctionem Alb. in d. authen. bona dam. vbi etiam Bal. Et nota quòd dictum authen. non habet locum in confiscatione quæ fit per sententiam iudicis. Dec. consil. 31. col. 3 in 2. vol. Circa octauum casum de euellente terminos, vide tex. gl. & omnino Ang. in l. 1. C. de accu. Panor. in c. 3 in vltima col. de proba. Et de pœna turbantis fines alienos, vide plenè Fel. & Dec. in d. c 3. de proba. Et vtrum pœna quinquaginta aureorum, de qua in l. agraria. Panor. in c. 3. in fi. de proba. Et nota quòd licet iste casus sit hîc insertus, non tamen agitur de confiscatione, sed pœna particulari. Idem fecit Chassaneus in aliis pluribus casibus, quos tamen per ordinem prosequar vbi aliquid erit addendum. 8

Circa nonum casum de pœna l. Iuli. repetunda. quam incurrunt omnes qui ex eorum officio aliquid gratis facere tenentur, & extorquent pecunias quòd tenerentur in quadruplum. est tex. in l. 1. C. ad legem Iul. repet. Et bonum exemplum in materia tradit Alex. consil. 11. col. 3. in 1. vol de iudice qui videt quòd nō possunt haberi probationes contra incarceratum, eum relaxat mediante pecunia: talis iudex tenetur l. Iul repetund. Et vt studeam breuitati, de materia omniū sex legum quæ sunt in tit. C. ad legem Iul. repetund. vide Ang. in tract. malefi. in verb. iudicem maleficiorum. fo. 4. & ibidem in gl. tractatur de barattariis iudicum: & de materia quando quis accipit pecuniam pro eo quod tenetur gratis facere, quòd turpiter faciat, & teneatur ad restitutionem: est tex. in l. omne. ff. de condi. ob turpem causam. vbi etiam D. Iaf. qui col. 1. vers. gl. in verb. secundum me. quærit de quæstione notabili & quotidiana: Aliquis dedit iudici pecuniam vt secundum iustitiam causam expediret: vtrum dans perdat causam suam, & vtrum possit repetere pecuniam quam dedit. finaliter cōcludit contra Bar. quòd perdit causam: sed datum repetere potest. Et quòd iudici nihil liceat accipere præter sportulas, aut ea quæ à superiore sunt cōcessa pro labore. Ampliatur procedere etiā si iudex iam sit functus officio suo: quia iam iudicauit, & aliquid sibi liberaliter offeratur. secundum Pet. de Anch. consil. 271. col. 4. Et de q̄ [illegible] materia, & etiam vtrum licet aliquid dare principi pro consequendo officio aliquo, vide beatum Aug. in summa angelica. in verbo, officium. Item quòd testis nihil possit accipere pro deponenda veritate, vide D. Iaf. in d. l. omne. quæ est prima. col. 2. vers. item per istum tex. 9

Circa decimum casum de bonis hæreticorum, adde quòd licet bona hæretici sint ipso iure confiscata, non tamen à fisco potest capi possessio dictorum bonorum, donec iudex declarauerit illum esse hæreticum, & dicta declaratio non sit appellatione vel alio modo suspensa. Et ita [illegible] in omnibus confiscationibus etiam ipso iure incursis. tex. est ad literam in c. cum secundum. de hæret. 6. Istud tamen pridie malè obseruatum fuit in hac patria Aluerniæ: & eo prætextu his nūc agitur Ry[illegible] apud dominos commissos ab illustri parlamento Parisiense. Notandum tamen est, fructus bonorum confiscato- 10

non est adeò fauorabilis & considerabilis. Circa decimumnonum, vigesimum, vigesimumprimum, vigesimumsecundum, vigesimumtertium, vigesimumquartum, & vigesimumquintum, nihil ad uso. Circa vigesimumsextum, de eo qui non adhibuit medicos infirmo. quia ab eo incurritur hæreditas tanquam ab indigno. Intelligendum si non præstitit debita medicamina. Adde glo. in l. si vir. & uxor. matr. tex. in authen. liber. C. de de episcopis & clericis. Et ita fuit casum habuit de facto in loco Podii Laurentii, quia vna tra**ter fuit negligens in exhibendis medicis fratri infirmo: petit nihilominus hæreditatem defuncti. tamen res fuit amicabiliter concordata.** Circa vigesimumseptimum nihil adde hoc. Circa vigesimumoctauum, de eo qui male locatus est de principe. Nota quia iudex talem male locatum punire non potest, sed rescribere debet principi, & tamen si princeps rescribat procedendum, potest iudex procedere ad confiscationem bonorum, de qua hic. Circa vigesimumnonum, trigesimum, & trigesimumprimum ibi tractati plenius de pœna notarii recipientis instrumentum simulatum vel reprobatum, puta alienationis rei ecclesiasticæ, aut feudalis. Circa trigesimumsextum, trigesimumseptimum, & trigesimumoctauum nota, extra ciuitatem, et intra triginta dies causas incarceratorum non expedire. Item contra commentatores, qui permittunt per dolum vel negligentiam detentos euadere carceres. Circa trigesimumnonum, quadragesimum, & quadragesimumprimum, de iudice qui incarcerat nihil erempto pro captis vel fugitivis debitis. Et quomodo talis possit incarcerari dixi in tit. Si de ob. [illegible] art. 1. num. 45 & 46. Et ibi quid pro debito. Circa quadragesimumsecundum, quadragesimumtertium, quadragesimumquartum, quadragesimumquintum, quadragesimumsextum, quadragesimumseptimum, quadragesimumoctauum, & quadragesimumnonum, nota quia vxor debet detegere crimen mariti quando est hæreticus. Circa quinquagesimum, de crimine principis, qui accepit pecuniam vel fragium & talionem præstet vel contra alle[illegible] quid quod tenetur, qualiter puniatur. O quoties in hoc peccatur in maximum reipublicæ detrimentum! Intelligatur etiam hoc per ecclesiasticos, quæ ob virtutem gratis concedi debent, locus in vacabus, siue fuerunt vendita secundum Bar. in eum venirent, de re quam refert & sequitur Mart. Lau. in tract. de officio dom. not. 17. Nec minus hæc intelligi rempublicam quæ emunt tladium vel vinum vel [illegible] quod carius vendat, de quo loquitur quinquagesimoprimus casus. Circa illud arbitrio recipere emere eodem, quando est vtile pretio, vt aduenientes caristia possit emens etiam [illegible] tanto vtiliori alitate & magnificentia, exponendo illud bladum in mercatis vilioris pretio, quam alii faciant. Item [illegible] facere de quo mercatus Cato, de quo inquit Quo [illegible] de vile est earum, quod carum vile putato. Sic [illegible] pedibus, nec arat, si cupis. Vtile tamen remedium est quod tempore caristiæ iudex diuersarum magistratuum [illegible] & diuersos [illegible] quæ [illegible] perfunt, ceduca impensa, statuendo certo pretio, ne [illegible] & experientes [illegible] de vina vænalia & id potest facere ecclesiam Auberii. Et Cod. de mod. [illegible] quem refert & sequitur Mar. Lau. [illegible] tractatu, de officio dominorum. Circa quinquagesimumsecundum, & quinquagesimumtertium, de [illegible] rem litigiosam. Circa quinquagesimumquartum, quinquagesimumquintum, & quinquagesimumsextum, de falsificationibus pondera & mensuras. Circa quinquagesimumseptimum, de expedientibus processus principis in vtilibus propriis. Circa quinquagesimumoctauum, [illegible] ratos fingentis de municipe. tex. in iudices. Circa quinquagesimumnonum, [illegible] imponeret pœnam excommunicationis contrafacientibus, est pessima opinio. Circa sexagesimumprimum, de eo dixi supra, cod. art. 13. Sexagesimumsecundum est, de bonis vacantibus. Sexagesimumtertium, de bonis eorum qui mera delicti morte [illegible] quæ applicantur fisco. l. 1. C. de bo. eorum qui sibi mort. consci. Nota quod licet sit differentia inter liberos inter esse, [illegible] tamen pœnæ delicti, & alios qui tædio vitę: tamen quoad spem salutis animarum eadem est ratio. Et propterea tales sepelire debent sepulturis ecclesiasticis, & pro eis non est [illegible] Iason de Mayno [illegible] Cod. de testamentis. Et dum præsiderem Sabaudiæ de anno [illegible] 54. vnus alius [illegible] decessit, & statim fuit furca suspensus. Sexagesimumsecundum, de pœna adfessoris aliquid ratione officii indebitè extorquentis. Sexagesimumtertium, & sexagesimumquartum, de occupantibus vias publicas. Sexagesimumquintum, de his quæ miles donat concubinæ. Et idem dicit D. Iason l. miles. in princ. ff. de re iudic. de eo quod donat aduocatus vel clericus, quos in hac materia æquiparat milit. aduerte quòd [illegible] iuramẽto, secũdum Lu. Ro. cons. 43. 66. & 67. de eo qui citatus & excõmunicatus in [illegible] sustinuit excõmunicationem per annum, eius bona sunt publicanda. per tex. in c. cum [illegible] lib. 6. quia talis contumax tanquam hæreticus condemnatur [illegible] tit. Aduertendum est, quod illud habet [illegible] de re canonica, [illegible] tua, quia ex præcedentibus informationibus [illegible] processit veniens præsumptio [illegible] tia iuncta excommunicatione [illegible] præsumptio tractatur in veritatem, quasi [illegible] habetur contumax pro confecto. De iure vero ciuili [illegible] delinquentis contumacis [illegible] nihil fuerint annotata & incipit annus currere a die publicatæ [illegible] & plene dixi in tit. 9. de contumac. [illegible] & 4. n. 6. Sexagesimumquartum, [illegible] tibus litigantibus. Sexagesimumquintum est medicina pro [illegible] diei, & non probauit, eius bona confiscantur. Certe [illegible] pars aliquando [illegible] non deficit ius, sed priuatio [illegible] fori remanent impunitæ quæ sunt apud iudices peculiares, vt experientia rerum [illegible] peres sint a principio, statim cumulant diuitias inhonestas, & decantant verbum [illegible] sanctio Iustiniana. De anno domini 1513. [illegible] executus fuit & intra biennium [illegible] ad annum 1536. quo bellum inquisitit exordium. De dictis temporibus [illegible] muneri iudicandi vidi, & eorum facultates dictum accepere augmenta prope mirabilia. Vnum [illegible]

[illegible] delicto cõmisso, quia ipsorum bonorũ dominũ statim fit trãslatũ in fiscũ, & [illegible] patientem eam malatle vt p'ene probatur in tit. 2. de [illegible] & 4. [illegible] de quibusdam tribus, est nota d[illegible] quod ciuitas habeat scientiam [illegible] de[illegible] [illegible] nes. l. [illegible] dicit tex. in l. nemo. C. de maleficiis. & mathe. tileat omnibus perpetuo dominã[illegible] [illegible] legatę primam rationem, quia, teste euangelio, non est nostrum scire tempora vel momenta [illegible] Et reuerati, homo posset scire futura, esset in procedendo ad decimas & [illegible] mentum [illegible] Et ita vocantur diuersis nominibus vt patet ex tex. in l. & [illegible] excepta. C. eod. tit. de maleficiis & mathe. [illegible] non [illegible] res vocantur diuersis nominibus vt patet ex tex. in l. & [illegible] excepta. C. eod. tit. de maleficiis & mathematicis. Licet sit prohibitum discere & docere artem diuinandi, l. culpa. C. eod. tit. tamen ars magica, [illegible] licet sit prohibitum discere & docere artem diuinandi, l. culpa. C. eod. tit. tamen ars magica, [illegible] cationem dæmonum, i. quis ea vtatur ad vtilitatem hominum, non est punibilis de ea re C. [illegible] [illegible] C. eod. tit. de iure tamen canonico semper est punibilis per tex. quem allegat notatur [illegible] Et ratio est, quia exercendo dictam artem etiam pro bono reipublicæ, committendo primo peccat [illegible] Vade mecum de deum. & aliquod operando vt dæmonum auxilium [illegible] humanis rebus tendum est & etiam de iure ciuili [illegible] artis magicæ [illegible] et con[illegible] [illegible] [illegible] Dicet aliquis. Nonne videmus astrologantes & prædicantes futura & [illegible] [illegible] tantur ab ecclesia & a principibus? potest responderi, quod tales prænuntiationes proce[illegible] ex coniecturatione syderum, & experientia astrologiæ, quæ non tantum est permissa sed admodũ necessaria propter agriculturam, quæ magnam rationem ab ea accipit. Nam syderum [illegible] certum docet Maro & Heliodus arandi serendique tempora syderum ratione significat. Item Lucas Columella [illegible] quod dies astronomica ratione obseruari præcipit, tam propter rei rusticæ vtilitatem, [illegible] propter [illegible] quæ plurima quæ monui a peritis eius disciplinæ cauere possimus. Araxander Mathematicus [illegible] Lacedæmonius præmixit vt ciuitatem ac tecta custodiret, altare enim terræmotum, hac die, luna præuidebat quod idem effectum est, & magna pars eius vrbis montibus Taygetæ concidit. Verona Laurentius Patritii episcopi Gaytani, in tract. de mathematicis. ho. 2. art. 2. vers. astrologiam probatam. fol. 22. Et dicit sanctus Thomas super commento Boetii, in horo de disciplina scholarium, quod corpora inferiora agunt in corporibus superioribus quantum ad ea quæ corporis dispositionem concernunt, quæ autem agunt in corporibus superioribus quantum ad ea quæ corporis dispositionem concernunt, quæ autem [illegible] tem ad ea quæ sunt voluntatis vel animi inclinant plurimum sed non necessitant: alias tolleretur potentialiberum arbitrium. Et in his præcedit dictum poetæ. Sapiens dominabitur astris. Et licet hæc astrologia habeat veritatem [illegible] [illegible] [illegible]

...iparantur militibus: vt declarat D. Ias. in l. miles. in princip. ff. de re iud.) essent contenti stipendiis suis: vt ... testatur Dominus Bartolus: Libenter contenti sitis stipendiis vestris. Et quod testamentum hoc confecto oporteat, notandum verbis. Si in nec erit testamento, dirige libram, Iudicium reflectat animo, nec iniqua palpet. Minus enim à norma recti distorquet acumen, Iudicis & terra inuoluit caligine mentem. Auri sacra fames, quid non mortalia pectora cogis? Et alius Boetii: Si vis recto tramite carpere calem, Gaudia pelle, pauorem, spemque, & frigora. Nec dolo tradit, Nubila mens est, vinclique frenis hæc vbi regnant. Sed proh dolor his tempestatibus decantari potest illud Ouidianum, de remedio amoris: Aurea ... plurimus ... it, iure concubitu amor. Septuagesimus casus in bonis factis ex matrimonio reprobato, quæ fisco approbantur: iuxta legem, contra qui propriam. C. de incest. nup. &c. ... Septuagesimus ... sequatur bonitatis secundum ... rex: secundum ius dixi in tit. 12. *des successions.* arti. 10. Septuagesimus secundus tangit materiam huius nostræ consuetudinis, quòd qui perdit corpus, perdat & bona. Septuagesimus tertius est de successione peregrinorum, quæ secundum consuetudinem defertur regi. de iure autem habet locum authen. omnes peregrini. C. communia de manu. Et de ista vide plenè Chassaneum fol. 91. versi. sed istud ius.

In tex. in verb. *sans autre declaration.*

6 Vult consuetudo quòd condemnatio ad mortem secum afferat declarationem confiscationis. Ratio est, quia confiscatio venit in consequentiam criminis: vtrum sit idem de iure communi, est materia, ca. cum secundum. de hær. lib. 6. Et ibi ponuntur quinque casus, in quibus bona confiscantur ipso iure. Primus est in eo qui contrahit incestas nuptias. Secundus, in ea quæ raptori nubit, secundū iura ciuilia. Tertius est in trāsuehente arma vel alias species illicitas ad infideles. Quartus, in fraudantibus pedagia. Quintus, in crimine
7 hæresis. Glo. addit sextum, in crimine læsæ maiestatis. Et licet commisso delicto statim dominum rerum transeat in fiscum, tamen possessio capi non potest, nisi præcedat declaratio super crimine: non dico super bonis, quia illa venit in consequentiam. ita dicit tex. in d. c. 6. cum secundum, ibi in fi. in verb. super crimine. Et quòd in omnibus casibus in quibus bona confiscantur ipso iure, non possunt capi bona ante declarationem factam, quòd quis sit hæreticus vel maiestatis reus, habes Bar. in l. eius qui delatorem. ff. de iure fisci. Fel. in c. cum non ab homine. de iud. Decius consil. primo, in 3. vol. Cursy. iuniorē in tract. feud. in 4. parte prin-
8 cipalis. in rub. ex quib. cau. feud. amit. & in rubr. an in casib. in quib. feud. amit. requiritur sententia. Quæro, & non impertinenter, vtrum fructus rerum confiscatarum, quando confiscatio inducitur ipso iure, debeantur fisco à die commissi criminis, an verò à die litis motæ? dic quòd à die delicti: quia incepit delinquēs esse malæ fidei possessor. Ita dicit D. Ias. in l. 1. C. de his quib. vt indig. Hyppoli. de Marsy. suo singulari 268. Et faciunt rationes quas adducit D. Ias. contra emphiteotam in l. 2. col. 29. versi. secundò nota. C. de iur. emphi. vbi decidit quòd statim quòd res emphiteotica est commissa ob non solutionem canonis, fructus pertinent directo domino.

In tex. in verb. *es seigneurs en la iustice.*

9 Habes quòd in concessione meri imperii venit confiscatio bonorum: & dicitur de fructibus & emolumentis iurisdictionis. Idem est de iure communi: vt tradunt doct. in l. imperium. ff. de iurisd. omnium iudic.
10 Sed an ipsi habentes merum imperium possint confiscare bona subditorum. glo. in l. 1. C. ne liceat sine ... princip. cert. iudi. confi. tenet quòd sic. Illam gl. cum materia plenè explicat ibi Salic. ad quem se remittit ... de sancto Georgan lib. feud. in verbo, cum mero & mixto imperio. col. 2. verfic. sed an maleficia talium. Et licet sit dubium, vtrum habens merum imperium possit extra ordinem confiscare: tamen
11 est, quin confiscationes quæ fiunt à lege, aut procedunt ex sententia iudicis, eis pertineant. Quæro de notato ... habebat bona ... territorio, cum ... dicp domino loci, vbi bona sunt sita. Idem est de iure communi, quando bona sunt ... terr ... territorio ... Et idem si ... vel ... per ... ter ... eodem. Et ... in tertio volumine. Et licet Decius in consil. 410. col. pen. in tertio

in tertio volum. dicat, quòd crimen læsæ maiestatis non committitur nisi contra rem publicam Romanam, aut imperatorem, & sic non posset committi contra ciuitatem Florentiæ, non bene loquitur: quia contrarium dicit in d. consil. 31. in specie in re publica Florentiæ. Sed saluando Decium dicas, quòd in consi. 31. loquitur de Florētina re publica, eo tempore quo erat libera, & superiorem non recognoscebat. Et in d. consil. 410. loquitur de tempore quo fuit subiecta à Clemente septimo, cum auxilio Caroli 5. imperatoris: & ... dice Alex. ... de medicis Verum est quòd modò saluari potest Decius quia ... pro se in l. 1. C. ne ex delic. defun. & sic non habuit considerationem ad tempus subiectionis. Redeundo ad articulum principalem, vtrum tale crimē possit committi contra inferiorem à principe, vel non recognoscentem superiorem, Bar. in tit. ad reprimen. in verb. repellando ... dicit, quòd tantùm ii qui molliuntur contra imperatorem, vel suos officiales, qui nomine imperatoris administrant. de quibus loquitur l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. dicuntur committere crimen læsæ maiestatis. Si autem molliantur contra principes recognoscentes superiorem, dicit quòd aliter puniūtur. Aduerte circa istam materiam, etiam in isto secundo casu, tales incidunt in crimen læsæ maiestatis: quia ... sunt loco principis in aliis quam in ... superioritatis: de quibus habetur in ... Et ... differentia ... maiestatis in primo capite tantùm committitur contra non recognoscentem superiorem, aut eius officiales: & de his loquitur l. quisquis. C. ad l. Iul. ... istorum tantùm memoria post mortem damnari potest. Si autē committatur contra dominum recognoscentem superiorem, erit sola pœna capitis. Et ita est intelligendus tex. in l. fi. ff. ad leg. Iul. maiest. Ista ... tamen vide per Alex. in consil. 13. in 6. volu. per Cepo. consil. 17. Dec. d. consi. 410. in 3. volu. A. ... Bru. astēn. consil. 28. Et qualiter in crimine læsæ maiestatis sit proce- 16
dendum, habes tex. & Bart. in tit. ad reprimen. Et quales probationes requirātur, vt eurem prolixitatem, 17
recurre ad tracta. de lamis. Iohan. Francii. Placentini: vbi tractat quæ probationes requirantur in crimine hæresis, & sic diuinæ maiestatis. quia eædem requiruntur in crimine humanæ maiestatis.

In tex. in verbo, *de faulse monnoye.*

Nota quòd ... communiter ... delinquentes ... ordinem ... ferri regis in fa- 18
dition ... l. ... mur: & comm. ttunt falsificantes monetam crimen læsæ maiestatis. text. est in l. 2. C. de fals. mone. Ratio est, quia ista sunt de regalibus. c. vnico, quæ sint rega. in vsib. feud. Et qui ea vsurpant, incidunt in crimen læsæ maiestatis: vt patet ex tex. in l. lex duodecim tabularum. ibi, quive priuatus pro magistratu se gerens. ff. ad leg. Iul. de vi publi. Circa hanc materiam orta fuit coram senatu Chamberiaci, me præside, ... æsio talis: Vnus Gallus in loco cameræ in Sabaud. cudit monetam sub regia impressione. fuit per domi- 19
num cameræ seu eius officiales captus & intitulatus. Insurrexit procurator fiscalis tunc domini ducis, qui petiit illum detentum adiri Chamberiacum coram consilio & senatu, & de eo ibi cognitionem haberi, allegando quòd ist id crimen est de reseruatis principi, & eius cognitio inferiori, licet à principe infeudato, nō competebat. Ex aduerso domini camere allegabat, quòd delinquens non erat subditus ducis, & quòd ratione delicti fortiebatur forum in suo territorio cameræ, vbi habebat merum imperium. item dicebat quòd in concessione meri imperii venit omnis animaduersio contra facinorosos. l. imperium. ff. de iurisd. om. iudic. & in specie allegabatur glo. in l. 1. in verb. iudices. C. de fal. mon. quæ vult quòd tales falsificatores tradantur iudici cui subiiciuntur, & non dicit, iudicibus imperatoris. Item fundabat intentionem suā quòd delinquēs nō fecerat monetam sub ducali impressione, sed regia. Dum causa esset in fornace & expeditioni proxima, de anno domini 1536. in carnisplinio, mutatus fuit status, & sic causa non fuit sub alio iudicibus: nec audiui quid fuerit iudicatum.

ARTICLE III.

Le banny ou relegué à certain temps, s'il vient dedans le temps, iceluy temps luy est redoublé: & si ce nonobstant il vient dedans ledict temps redoublé, il est banny à perpetuel. Et si apres il vient, il sera fustigué & les oreilles coupées: & si ce neantmoins il reuient, il sera puny arbitrairement de peine capitale.

SVM. IN GLOS. ART. III.

2 *Consuetudinis extensio. & num. 3 4. 5. 6. & 7.*
8 *An iudex cuius arbitrio delicti pœna committitur, mortem infligere possit.*
9 *Iudicem pœnam statutariam mitigare posse, adiecta tamen excussione causæ. & num. 11. & 12.*
13 *Frequentatum actum delicti grauius puniendum esse, hìc capitalem pœnam de morte esse accipiendam.*

Bannitus aut relegatus ad tempus, si patriam petat intra tempus, id duplicatur: & si secundò repatriauerit, bannitur perpetuò. Et si tertiò, fustibus cædetur cum auriculæ amputatione: & si quartò, pro arbitrio iudicis capitaliter punitur. 1

Nota ex hac consuetudine, quòd banniti & relegati ad certum tempus debent tempus obseruare: & si 2
contrà fecerunt, acriter punitūtur. Et quod hìc dicitur de tempore, habet locum in loco. l. relegati. ff. ... put. Sed maior pœna imponitur de iure communi: quia pro prima contrauentione, si sit relegatus ad ... as, illud perpetuatur: si deportatus, sententiæ capitali subiicitur. d. l. relegati.

In text. in verb. *banny ou relegué.*

Quæ sit differentia inter bannitum & relegatum? dic quòd banniti nostri temporis, si bona eorum a fi- 3

non erit puniendus pœna legis vel statuti,sed mitius. Et hoc procedit quando prouocatio iracundiæ est iusta, secus si iniusta, puta ex amissione pecuniæ in ludo:quia tunc ille calor non alleuiat. Ita Ias.in d.l.si filiam. col.fina. Ratio dicti est,quia semper causa primordialis est attendenda,qui fuerit rixæ promotor.text.in l.si quis aretundam C.de Il Ial.de vi pub.notant doct.in l.vt vim.ff. de ..st & iust Et dem D Ias tenuit in d.l. si filiam.& qui dixit vel fecit aliquid calore iracundiæ,puniatur,sed mitius:idem dicit ipse Ias.in l. si duo patroni.§.fi col 1 & 2.ff.de iureiur. vbi ponit pœnam perturantis calore iracundiæ vel deliberatè. Et vbi ait Ias.fundat dictum suum super tex.in l.si non conuitii.C.de iniu.qui non probat, quia ibi fuit perseuerantia, nos loquimur quando aliquo dicto vel facto calore iracundiæ statim sequitur pœnitentia. & sic in terminis l.quicquid calore.in primo casu quando non fuit perseuerantia. Et isto casu nota bene, quòd si iniuriantem pœniteat,& reuocet dictum suum tãquam malè dictum,si dixerit calore iracundiæ excusatur,& cessat actio iniuriarũ. Idẽ & si sine calore iracundiæ.decis.est perpetuò notãda.Ang.in l.si non conuitii.C.de iniur.quã refert & sequitur Dec.in c.dilecti.col.fi.de except.Et ad propositum conferunt ii versus.

Iratus,recole quòd nobilis ira leonis
In sibi prostratos se negat esse feram. Item & infrà scripta,
Quo quisque est maior,magis est placabilis ira:
Et faciles motus mens generosa capit.
Corpora magnanimo sat est prostrasse leoni
Pugna suum finem, cùm tacet hostis habet.

3 Vlterius nota,quòd dicta doctorũ de iniuria dicta calore iracundiæ,quòd sit reuocabilis,procedunt in confessione extraiudiciali facta calore iracundiæ : quæ potest reuocari, & nihil nocet. Ita dicit Decius in c.at si clerici.in princip.col.10.versic.tertiò limitatur.de iudic. Tamen hoc videtur speciale in confessione extraiudiciali facta calore iracundiæ:quia omnis confessio extraiudicialis potest reuocari,secundum Bald.quem Decius allegat in d.col.10.versic prædicta conclusio limitatur.Et quia dixi suprà quòd prouocatio ex parte offensi multùm alleuiat pœnam offendentis,duo volo vos perpetuò commendare memoriæ: ex quibus resultant mirabiles effectus,ad euadendum amicum à pœna mortis. Primum est,quòd prouocatus etiam aliter quàm ex facto offensi,committens homicidium poterit,si iudex voluerit,deportari, & non tradi vltimo supplicio. Istud fuit singularissimum dictum Ludo.de Ro.quod refert & sequitur Felyn.in d.c.dilecti.col. antepen.in fi.& princip.sequentis.de excep.& idem tenet Hyppol.de Marsi.suo singulari 270.fundatur eorum decisio super text.in l.lex Iulia.§.fina.ff.ad leg.Iuliam repetun.qui textus est fortissimus. & Fely.in d.c. dilecti.col.penul.nititur illi respondere:tamen fatetur quòd non videt bonum respõsum. Nota etiam quia
4 ideo quia talis prouocatio tantùm alleuiat pœnam,iuxta ea quæ prædixi. Et ad argumẽtum in oppositũ formatum pulchrè respondet Panor.in c.1.in 1.nota.de iniur. & ibi dicit dictam regulam procedere in mutuo a fratre marito & vxore,quod fomendum matrimonium,& lucrũ dotis,aut donationis propter nuptias. Ex prædictis Panor.in d.c.dedit notabilem quæstionem,quæ sæpius contingit in partibus Pedemontanis, vbi sunt statuta imponentia certam pœnam pro percussionibus. Certè dicit ipse,si percutiẽs fuerit prouocatus, licet inciderit in pœnã statuti:poterit tamen iudex pœnã alleuiare. Et sic vult in effectu Panor. quòd iudex possit recedere a statuto etiã iurato ex causa,ex qua liceret minuere pœnã legis,quod est notandũ.

5 Si quis occidit hominem,etiam fugientem,si primò fuit ab eo insultatus,dicitur in culpa,& non dolo, & non debet mori:sed tantùm punitur
6 pecunialiter de excessu.decis.est Fely.in loco prælegato.& do.Ias.in l.vt vim.ff.de iustit.& iu. Redeundo nunc ad principalem materiam consuetudinis nostræ, satis exornatæ,dum dicit, quòd si is qui iniuriam dixit,desistat,punitur in septem solidis.Quid iuris si reuocet dictum tanquam malè dictum?credo quòd excusaretur: quia aliud est desistere à prosecutione & perseuerantia dicti sui, & aliud est perseuerare, aliud reuocare dictum. Et quia iste casus est omissus à consuetudine,remanet in dispositione iuris cõmunis.l.commodissime.ff.de libe.& posthu.l.si extraneus.ff.de condit.ob caus.& ius commune vult,quòd reuocans dictum euitet actionem iniuriarum. Nec obstat si dicatur,hæc pœna debetur fisco : quia potest respondere ex dictis Fely.in d.c.dilecti.col.fin. quòd fiscus seu respublica non offenditur ex conuicio alteri dicto & sic sequitur quod licet pro iniuria verbali oritur actio iniuriarum parti, non tamen fisco competit aliqua actio, vel accusatio. Et istud est quòd voluit Ang.in tracta.malefi.in verb.necnon ad querelam.colz.dicens,quòd obiiciens dictum testi non verum,non punitur criminaliter:licet testi competat actio iniuriarum. Idem volunt Alexand.& doct.in l.fina.ff.quod quisque iur. Licet ibi do.Ias.malè & inaudgrenter loquatur,dicendo quòd si etiam non probetur conuitium,non competat actio iniuriarum : & contra Ias.pro communi doctrina vide amplè Oldra.consil.53.in titu. de iniur. Consulerem tamen quòd is qui conuitium dicit,potius soluat illos septem solidos,quàm se exponere discrimini processus:reuocando dictum in patria consuetudinis, in qua difficile erit reuocare animum iudicis à cortice verborum. Et dum dixi suprà quòd fisco non competit accusatio pro iniuria verbali,opportunè quæro quæ competit ad damnum datum,& habet actionem legis aquil.aut ad iniuriam,& tunc potest agere:aut criminaliter,& pœna applicabitur fisco : aut ciuiliter, & poterit suam iniuriam æstimare cum iuramento : salua tamen taxatione iudicis:& talis æstimatio applicabitur iniuriato. Ita declarat Panorm.in c.1.in fi.de iniur.Et aduerte dilecte quia iniuriatus debet esse contentus altero de duobus : aut quòd procedat criminaliter,aut ciuiliter ad iniuriam & eligendo vnam viam,sibi præiudicat tertia, per tex.in l. prætor.ff.de iniur. & ita Panor. vbi supra. Item dum supra dixi de iniuria calore iracundiæ, videtur prima facie dicendũ,quòd si primò tu iniuriatus fueris mihi,quia tamen ego prouocatus dixi tibi,nulla tibi competat actio iniuriarum:quia patria delicta mutua compensatione tollunt.ad.l.vxor.arg.e vxore.ff.solu.mat. In contrarium tamen est veritas: quoniam talis prouocatio tantùm alleuiat pœnam,iuxta ea quæ prædixi. Et ad argumẽtum in oppositũ formatum pulchrè respondet Panor.in c.1.in 1.nota.de iniur. & ibi dicit dictam regulam procedere in mutuo a fratre marito & vxore,quod fomendum matrimonium,& lucrũ dotis,aut donationis propter nuptias. Ex prædictis Panor.in d.c.dedit notabilem quæstionem,quæ sæpius contingit in partibus Pedemontanis, vbi sunt statuta imponentia certam pœnam pro percussionibus. Certè dicit ipse,si percutiẽs fuerit prouocatus, licet inciderit in pœnã statuti:poterit tamen iudex pœnã alleuiare. Et sic vult in effectu Panor. quòd iudex possit recedere a statuto etiã iurato ex causa,ex qua liceret minuere pœnã legis,quod est notandũ.

In tex

In tex.in verb.*si l'accusateur se veult desister.*

Suprà visum fuit quando is qui iniuriatus fuit vult desistere,hìc quæritur de accusatore.Quæro,vtrũ iudex possit supplere & prosequi dictum quod fic, siue remittat siue non differat Bar. in l.libellorũ 7
§ fi.vbi etiam Alex.in apostilla.ff.de accu.Intelige hoc procedere in casibus in quibus iudex à principio potuisset procedere per inquisitionem. Ita Alex.in loco prælegato : quia si esset verbum tantùm iniuriosum, vt in materia huius consuetudinis,iudex non posset:quia non dicitur offendi respublica.vt dicit Fel.in c.dilecti.col.fi de except.Et in materia principali quando iudex possit prosequi,vide Panor.in c.1.& 2.de colla. detegen.Bar.in l.si maritus.§.si negauerit.col.2.ff.de adult.Fel.in c.nu...col.2.de accu.

In text.in verb.*si le mesdit estre atroce.*

Iniuria dicitur atrox,ex persona,loco,tempore,& causa.text.in...prætor edixit.§. atrocem. ff.de iniur.§. 8
atrox.instit.de iniur.

ARTICLE VIII.

L'action des iniures verbales est esteincte par an & iour, si n'est que la cause & action fust dedans l'an intentée.

SVMMA GLO. ART. VIII.

2 *Apta huius consuetudinis restrictio.*

Actio iniuriarum,quando iniuria est verbalis,extinguitur anno & die,nisi intra ipsum tempus fuerit intentata. 1

Idem est de iure comuni:quia extinguitur anno.Nam est prætoria.l.si non conuitii.C.de iniur.Et nisi sit 2
lis contestata,non transit in hæredem,nec contra hæredem.l.iniuriarum actio.la 1.ff.de iniur.Ratio est,quia ante litem contestatam non dicitur esse in bonis nostris.l.iniuriarum actio.la 2. ff.de iniur. secus tamen est quando interuenit factum iniuriosum quia tunc actio est perpetua.l...tit.de perpe.& tempo.actio §.1.

ARTICLE IX.

En cas priuilegié,de sauuegarde,ou mainmise enfraincte,ou autre semblable, le procureur d'office est receuable de poursuyuir les delinquãs sans partie, pourueu qu'il y ait plaiutif ou denonciateur.

In casibus priuilegiatis infractionis,saluagardiæ,manusmissæ,& similibus,procurator fisci potest causam prosequi,etiam 1
parte non instante:dummodo à principio fuerit querelator,uel denuntiator.

De materia saluagardiæ dixi suprà,& materiam ipsam tractat Bartolus,in l.relegati. in fi.ff. de pœnis. 2
Quando procurator fisci possit prosequi parte non instante,dixi suprà,& est doctri Bar.in l.libellorum.vbi 3
etiam Alex.in apostil.in §.fi.ff.de.accusa.tradit Fel.in c.nulli.de accusa.

ARTICLE X.

Et en cas d'excés ou il y a sang & playe ouuerte,ou autre oultrageuse,le procureur d'office est receuable sans plaintif ou denonciateur.

In delictis vbi est vulnus cum sanguine,aut damnosa concassatura,procurator fisci non dato querelatore 1
vel denuntiatore admittitur.

ARTICLE XI.

Le procureur ne peult poursuyure les delinquans sans informations precedẽtes,posé qu'il y ait plaintif ou denonciateur.

Procurator non præcedentibus indiciis non potest processum formare , & manus ad capturam procedere contra delin- 1
quentes,dato quòd adsit querelans uel denuntians.

Concordat consuetudo cum c.fin.de accusa.faciunt dicta Angel.de Areti.in libro malefic.in verb. fama 2
publica præcedente.

ARTICLE XII.

Si le plaintif ou denonciateur a faulsement denoncé,il est tenu à l'amende enuers le seigneur,& es interestz & dommages enuers partie.

Si sola interuenerit querela aut denuntiatio,querelans au denuntians tenetur domino ad emendam, & parti ad da- 1
na & interesse.

Intellige verum quando iniuria est realis:secus si sit verbalis: quia tunc habet locum quod dictum est 2
suprà,art.7. De pœna desistentis,habes titulum ff.ad senat.consul.turpi. 3

ARTICLE XIII.

Si le denonciateur ou plaintif qui est partie au procés ne poursuit son accusa-

tion ou denonciation dedans les delaiz à luy donnez, il doibt estre condemné en la folle plainte & denonciation enuers iustice, & es despens, dommages & interestz de l'accusé.

SVM. IN GLO. ART. XIII.

2 *Eadem pœna puniendum esse desistentem ab accusatione, qua accusatus punitus fuisset.*

1 *Si denuntiator aut querelans infra tempus præfixum non prosecutus fuerit accusationem uel denuntiationem, ad emendam domino condemnatur, & parti in expensis, damnis, & interesse.*

In text. in verb. *en la folle plainte & denonciation.*

2 Quæro vtrum sit condemnandus ad eam pœnam, ad quam tenebatur querelatus, si fuisset causa crimi-
3 is probata & sic final. tadine sapplen. In accusatore, est tex. expressus quòd sic, in l. fi. C. de accu. De pœna calumniosi denuntiatoris vel instigatoris, tradit Ang. de Aret. in libro malefi. in verbo, necnon ad querelã. col. 1. Et de istis desistentibus à prosecutione loquitur tex. in l. senatus. §. senatus. ff. de iure fisci. Et tantum delator non probans debet fisco, quantum detulit, glo. in l. 4. C. de dela. lib. 10. nisi ex necessitate officii hoc faciat: vt declarat Chassaneus in rub. *des confiscations*. Fol. 91. versi. quinquagesimusnonus.

ARTICLE XIIII.

Et combien que ledict plaintif ou denonciateur ne soit en procés, si le defendeur accusé est absoulz, ledict denonciateur ou plaintif sur ce appellé doibt estre condemné en l'amende, & aux despens, dommages & interestz de l'accusé.

SVM. IN GLO. ART. XIIII.

2 *Ratio huius consuetudinis traditur.*

1 *Dato quòd denuntiator aut querelans non assistat processui, tamen si denuntiatus erit absoluendus, facies euocari ad sententiam ipsum denuntiantem uel querelantem, qui condemnabitur ad emendam domino, & parti ad expensas, damna, & interesse.*

2 Ratio est, quia sufficit quòd à principio fuerit instigator processus denuntiando vel querelando, & quòd desiterit, vt dicitur suprà, art. 12. Sint igitur cauti homines, ne sint faciles in querelãdo vel denuntiando. Et cautela est, ne postea querelans vel denuntians angustentur in probationibus, quòd prius faciant fumi secretas informationes, & si ex eis poterunt querelam iustificare, ad eam procedant, alias abstineant, ne ipsis lætis & afflictis addatur afflictio, vt aliquando euenit.

ARTICLE XV.

Si le denonciateur ou accusateur pendant le procés appoincte auec l'accusé, & rapporte prouffit d'iceluy appoinctement, l'accusé sera retenu à l'amende enuers le seigneur iusticier ou pẽd la cause. Et si l'accusé ne rapporte prouffit dudict appoinctement, ou ne baille aucune chose à l'accusant ou denonçant, iceluy accusant ou denonçant sera tenu à l'amende.

2 *Si processu pendente denuntians uel querelans transigat cum accusato & ex dicto concordio commodum reportet, accusatus condemnabitur domino ad emendam: secus si nihil reportet, quia tunc ipse denuntians uel querelans ad emendam condemnabitur.*

2 Ratio consuetudinis est, quia accusatus aliquid soluens confitetur crimen sibi infligere. cum ibidem notatis. C. de transact. Et si denuntians recedat a lite, nihilo habito, videtur contineri de talibus denuntiationẽ vel querelam calumniosam: vt habetur in tit. ff. ad senatus consul. turpi. & dicunt doct. in simili de eo qui liti renuntiauit, in l. postquam liti. C. de pact.

ARTICLE XVI.

Et sera tenu celuy au prouffit duquel est faict l'appoinctement iustifier d'iceluy au procureur d'office du lieu ou pend le procés, dedans quinze iours apres ledict appoinctement faict, pour faire retenir l'autre partie à l'amende: & au default de ce faire, sera tenu à l'amende telle que de raison.

1 *Is cuius gratia fit appunctuamentum, & qui exceptuatem percipit, tenetur infra dies quindecim proximos significare & iustificare procuratori curiæ, ut possit partem ad emendam compellere: aliàs tenebitur ad emendam, prout iuris fuerit.*

In texam verb. *telle que de raison.*

2 Vult dicere consuetudo quòd puniatur ea pœna, qua tenẽtur deferentes accusationem: & sit similitudine sumpta, si pœna sit ordinaria. & si extraordinaria, iudicis arbitrio, prout dixi in præcedenti consuetudine.

¶ DES

¶ DES APPELLATIONS.

TIT. XXX.

ARTICLE I.

AV pays coustumier d'Auuergne il y a amende de fol appel, qui est de soixante solz, au prouffit des seigneurs dont est appelle.

SVMMA. IN GLO. ART. I.

2 *Varie hic euidi temere appellantem puniri, & eius pœnam recitat. & notat.*
5 *Qui proprie dicatur appellare temere.*
6 *Etiam hic uel in statutis similibus iustam causam litigandi excusare litigantem ab expensis.*

Temerè appellans in hac patria pœna solidorum 60. punitur domino iustitiæ applicanda. 1

De pœna temerè appellantis de iure communi reperio tres tex. primus in l. eos. §. ne temerè C. de appel. 2
qui dicit quòd temerè appellans [illegible] titulo. qui dicit quòd temerè appellans perdit item, & notatur infamia. Tertius est tex. in l. ab executione. §. fi. C. quorum appell. non recipiuntur. dicit, temerè appellantes [illegible] liter isti tex. debeant distingui & intelligi? Dic quòd primus loquitur quando iudex appellationi detulit. Secundus quando iudex repulit & non admisit. Tertius quando appellatum est ab executione. Ita declarat Bar. in d. l. à proconsulibus. Vtrum ille pœnæ applicentur fisco vel parti? Vide bonam glo. in d. l. ab execu- 3
tione. §. fi. in verbo, plectendos. Quæ etiam dicit vnum bonum verbum pro limitatione omnium pœna- 4
rum, de quibus suprà, quòd illæ locum habẽt quando quis appellat ab interlocutoria vel à diffinitiua per calumniam: secus si à diffinitiua bona fide: quia tunc appellans non punitur ciuiliter nec criminaliter. Difficultas est scire quando appellans dicatur in bona fide. credo licet ab alio tactum non reperiam, quòd omnes 5
causæ quæ excusant à cõdemnatione expensarum in prima instantia, de quibus plenè per do. Ias. in l. properandum. §. finautem alterutra. col. 3. in fi. versi. iuxta istam primam. vbi plenè tradit quando quis dicatur habuisse [illegible] mitur in bona fide & non in calumnia. Nec obstat si dicatur quòd aliud sit dicendum in causa appellationis quàm in prima instantia: quia primo casu sentẽtia facit præsumptionẽ pro eo pro quo fuit lata, cõtra appellantem l. Herennius. ff. de cuict. quod non cadit in prima instantia: quia illa præsumptio non est sufficiens ad constituendum appellantem in mala fide. Si concurrat aliquod de his quę faciunt præsumi iustam causam litigandi, de quibus in dicto §. finautem alterutra. Hic cadit quæstio notabilis & quotidiana. Vtrum in [illegible] patria com. is appellens debeat ad emendam condemnari, etiam si fuerint in bona fide & habuerint [illegible] causam litigandi? videtur quòd sic: quia consuetudo hoc vult. Et quia virtus consuetudinis & statuti à pari procedunt, ista quæstio potest decidi ex fundamentis quibus decidit. alia. Si sit statutum quòd victor victori in expensis condemnetur, prout est in patria regia expressa constitutio in interlocutorius: vtrum non obstante statuto, constitutione, vel consuetudine iusta causa litigandi excuset ab expensis? pro vtraque parte sunt fortissima fundamenta: tamen communis quam tenent Alex. & do. Ias. in d. l. properãdum. §. fin autem alterutra col. 2. versi. 2. limita. C. de iudi. est, quòd iusta causa litigandi excusat. Et pro ista parte sunt duo potissima fundamenta. primum, quòd statuta vel consuetudines ita debent intelligi vt minus lædant ius commune quàm fieri possit. c. cum dilectus. de consue. Et si dicatur debent intelligi vt aliquid operentur, ne sint superflua, iuxta notata per Bar. in l. 1. ff. de vsucap. & in l. 3. §. ait prætor. ff. de dam. infec. Illa regula non procedit quando ita intelligendo quis indebitè damnum pateretur: quia potius debent intelligi statuta vt sint superflua. Ita probat glo. in l. fi. §. in computatione. quam Bar. ibi multùm extollit. C. de iure. delib. Idem dicendum est in priuilegiis & rescriptis principum per tex. in l. 1. §. merito. ff. ne quis in loco publico. tex. [illegible] super eo. vbi Deci. col. 1. & 2. de offi. deleg. vbi arguit de statuto ad rescripti. Et ex his nõ arbitror iudicem redarguendum qui compensat expensas huius interlocutorius siue diffinitiuus, & etiam in casu appellationis. Item & quietat emendam temerè appellantis, quando subest iusta causa de iure communi cõsiderabilis.

ARTICLE II.

Et pareillement en desertion d'appel.

SVM. IN GLO. ART. II.

2 *Biennium ex causa iure ciuili appellanti præstitur.*
3 *Causæ uerò à iudice petendum & arbitrandum: & remissiuè aliqua de materia defer[illegible]*

Pœna imposita temerè appellanti habet locum in eo qui patitur deseri appellationem. 1

Consuetudo loquitur de desertione appellationis, & non declarat tempus ad prosequendum appel[illegible] 2
nem indultum. Et ideo erit in consideratione temporis iuris communis, à quo conceditur annus: & [illegible] biennium. de iure ciuili est tex. in authen. ei qui. C. de tempo. appel. de iure canonico in c. cum sit R[illegible] de appel. Quæro in proposito vtrum secũdus annus in litigeatur à lege, vel à canone? dic quòd n[illegible] iudice: si interueniat iusta causa, de qua debet constare iudici. Et quòd plus est, debet peti secũdum fatale intra tempus primi, aliàs appellatio est deserta. Ita Paul. de Cast. in l. properandum. in principio [illegible] C.

de tat Spect. a tit. 10. de appel. §. infra quæ tempora fiat appellationis prosecutio. col. 2. ibi, dummodo ante
5 sententiam interlegat. & in 3 col. versi. istud autem scias. Quæro, vtrum istud tempus possit prorogari, aut abre-
viari, per litigatum, aut per partes vide Ias. in l. properandum. in principio C. de iudi. & ibidem Alex. in apo-
6 stil. in Bar. Quæro quando est dubium de defectione appellationis, quid iudex facere debeat? Ita quod
in dubio iudex debet semper appellationem non desertam dicere Ias. in authen. ad hæc. C. de iudi. Dec. consil. 85
7 in fine. Et non fuit a, appellatum a tali pronuntiatione, alia nocebit partibus, & poterit iudex procedere in
negotio principali. Ita Fely. in c. ex parte 5. col. 5. versi. fortius dixit Imo. de referip. Aduerte aduenum no-
8 tabile, quod post defectionem appellationis iudex primus a quo fuit appellatum ipso iure reassumit iuris-
dictionem sine alia declaratione iudicis appellationis. Quòd appellatio sit deserta, ita firmat Rota decis. 97.
in antiquis. Idem quod fecit Rota decis. 153. in eisdem. Et istud habet locum in ordinario, secus in delegato
9 secundum Fely. in c. ex parte 5 col. 6. versi. declara tertiò. de referip. nisi fuerit ei noua commissio. Veram est ip-
sum dum Fely. in c. ex parte 5 col. 6. versi. declara tertiò. de referip. nisi fuerit ei noua commissio. Veram est ip-
sum dum primus iudex non potuerit exequi contra condemnatum sine noua citatione. Et veruntamen appellans dictum
iudicem primum iudicem non debeat inscire requiritur alia declaratio super deserti one.
Istam practicam tradit Ang. in l. contra maiores. C. de appel. quam commendat Fely. in c. ex parte 5. col. 5.
versi. secundo declara de refeript. in 5 non posset facere declarationem super desertione: quia non fuit de-
serta coram eo. Fely. in c. ex parte col. 6. versi. concludendum est. Dec. in c. ex ratione. col. penul. de appel.
10 Idem consil. 92. col. 2. in 1. vol. Dum dicitur ut quod noua requiritur superioris declaratio de iure com-
muni, potest tamen pars appellata coram iudice appellationis, ordinario, vel delegato petere quod, priusquam
iudex declaret appellationem desertam, & condemnet appellantem in expensis, quando appellans absque iusto
comparuit coram iudice appellationis: quia super eis adhuc sua durat iurisdictio, licet l. per principali sit
extincta. Ita Fely. in c. ex parte 5 col. 5 versi. limitatur etiam. de refeript. secundum conclusionem tamen Al-
11 exandri requiritur talis declaratio: vt patet infra, articulo 6. vide tamen quæ ibi dicam. Nota etiam quod in his
principalis vel appellationis fit in consistorio principis introducta, nunquam deseritur. authen. sed his. C. de
12 tempo. appell. Idem si causa appellationis fit introducta debito tempore coram aliquo iudice, & per eum
tempore appellt. Idem dicit tex. in authen. item si appellatione secuta. C. de tempo. appel. Ad-
uerte etiam ad vnum, quod appellatio deserta manet quando non fuit debito tempore introducta. Bar. &
ibi Alex. in apostil. in l. præses. C. de appel. Fely. in c. personas. de appel. etiam coram principe vel papa, & ap-
pellans non facit fidem diligentiam. Bar. & ibi Alex. in apostil. in l. præses. C. de appel. Fely. in c. personas. de
appe. Sed si eam fecerit, & introducere non potuerit, excusatur. Ita declarat Ang. in d. authen. sed his. C. de
13 tempo. appel. Alex. consil. 19. col. 2. in 1. vol. Et quoniam iudex appellationis habet confirmare vel infir-
mare sententiam primi iudicis. l. dos. C. de appel. Sive sit per quem, & quid operetur sententia confirma-
toria, & vtrum sententia nulla confirmari possit, vide Panor. in c. 3 col. 2. de re iudi.

ARTICLE III.

Les appellans peuuent renoncer à leurs appellations dedans huict iours au greffe de la court dont est appelle, en payant cinq solz seulement. Et ne sont tenuz faire signification à la partie de ladicte renonciation.

SVM. IN GLOS. ART. III.

2 *Duabus rationibus confirmatur consuetudo & nu. 3.*
4 *Quando possit appellans hic renuntians admittatur, & aliqua obiter.*

1 *Appellans infra dies vtilitatem potest soluendo solidos quinque coram graffario appellationis renuntiare nec habet re-*
nuntiationem parti intimare.

2 Ratio consuetudinis est, quia fauorita quilibet potest renuntiare. l. penul. C. de pact. de re plene, maximè
3 Fely. in dicto capitulo de loco compe. Item ratio quare non teneatur appellans significare renuntiationem
parti, est, quia facta renuntiatione facit rem notoriam, sic tempus concludendi in causa. l. getta C. de re
iudi. & ex eis appellatus potest se informare cum sint acta publica, que non egent testibus. e. quoniam con-
tra talem. de probat.

In tex. in verbo, *renoncer.*

4 Circa hoc in consuetudine quæ admittit renuntiationem infra octo dies, opportet quæri potest, vtrum
dicat si octo diebus appellans renuntiare potest? prima facie videtur quod non, quia consuetudo admittens
renuntiationem non habet certum tempus, videtur eam pro aliis temporibus excludere, per regulam, quod vnius est
inclusio, alterius est exclusio. Ideo non præterit. ff. de iudi. Sed istud argumentum non procedit quando consue-
tudo est stricti iuris, vt notat Bar. in l. de quibus. ff. de legib. & in l. 1. C. quæ sit longa consuetudo. Et ideo in materia
statutorum vel consuetudinis non procedit tale argumentum. imo casus omissus remanet in dispositione iu-
communis. d. tit. extraneus. ff. de coadi. ob cau. l. commodissime. ff. de libe & postlim. operæpretium igitur est
videre si de iure communi appellans possit renuntiare appellationi, & est distinguendum: nam appellatus con-
fessat, & tunc non est dubium quin renuntiationem sententia transiit in rem iudicatam. Item
quia per talem renuntiationem appellatus non consentit
quod appell. eo tantum respicit tractum appellatoris, per ea quæ supra dixi. Aut appellatus non consentit
quia tortè, tamen interest quòd appellatio diffiniatur, & tunc appellans non potest renuntiare, nisi quatenus ap-
pellatus consentit tacitè vel plene declarat Fely. in c. ex parte 5. col. 2. versi. tu appellatus de refeript.
Et vide an possit renuntiari nullitati. Et de appellatione quando appellans possit pœnitere, habes tex.
vol. pene Bar. in l. quis libellis. C. de appel. Et dum Bar. ibi dicit quod si appellans renuntiet appellationi
interpositæ

interpositæ ab interlocutoria, non poterit redire ad primum iudicem imuto appellato: quia totum negotium est ad iudicem appellationis deuolutum. Fabr. Bar. communiter reprehenditur a doctoribus citatis per Fely. in d. c. ex parte 5. col. 2 versi. & in omnes reprobata verba Bar. de referip. Et nota Fely. in dicto articulum plenè tangat Panor. in c. cum cessante. de appel. Aduertendum est in materia quòd appellans renuntiationem expressam potest facere tacitam, putando deferri appellatum nec tenetur expressè renuntiare, nisi quatenus appellatus consentit. Et vide quæ dicta sunt de renuntiatione facta per procuratorem. Et de ista materia habes tex. in c. 1. de appell. & per illum. c. nouit. de iudi. vers. vltimum fertur. vnde vltimum fertur. de appellationibus. & quod pars appellans potest renuntiare appellationi indignam se fecit appellationis beneficio, & procedit iudex a quo appellatum est, perinde ac si non fuisset appellatum. Et de ista materia habes tex. in c. 1. de his quæ fiunt a prælato sine consensu capituli. Et vide quæ dicta sunt de referip. Et nota. c. cum dilecti. 43 in fine. appellationis &c. Et non fortius tenet Fely. dicta vera. quod etiam appellans reducere non potuerit ad appellationem. Aduertendum est quod appellantes, ne absque attentatis quoquo modo in meritis principalibus pendentibus per Ideo frequenter [illegible] fit restitutio, & tollantur effectus latæ Rotæ, decis. 74. in no. Accursius. cons. 92. vol. Decis. consil. 32. primi vol. Et nota contra per omnia. de appellat. 16. Vt autem cessent appellationes, quæ effectus ex eis [illegible] vt de effectu renuntiationis, quæ est principali [illegible] quæ, vt [illegible] fratres contendunt, potem adeo [illegible] Iafar. [illegible] C. de pact. dicit, quod renuntiatio [illegible] pro declaratione dicit, quod renuntians non perdit dominium, [illegible] timens in [illegible] Bal. ter loquitur, & dicit, quòd ex renuntiatione [illegible] confessio, quo [illegible] & de iure reus per [illegible] intentio actoris. Et [illegible] Et vide quæ dicta sunt de referip. Et nota [illegible] bium de mente testis, propter deductam eo & tanquam [illegible] motos, bitur. Secundus casus est quando de mente testis constat & [illegible] tur quia de vultu &c. [illegible] expressa confessione. Et vide quæ dicta sunt de referip. Et nota [illegible] vt plene declarat Fely. in d. c. ex parte. Et sic tex. allegatus non probat, nisi [illegible] tis. Sed si effemas in profanis, in quibus expressa confessio noceret rea & [illegible] Fely secutus Bal. & Alexan. quos refert & sequit. r.

ARTICLE IIII.

Et si l'appellant se desiste iudicialement & sur le champ, de ladicte appellation, il ne doibt rien.

Si appellans renuntiet coram iudice, vel sibi fiat 1

Quæro, vtrum renuntians possit habere recursum contra iudicem, querelando quòd iudex 2
iniustè in tactum, & licet tacitam dicat quod ita, huc non appellauerit, sine appellauerit, & possit deseri appellationem? Et vide quæ dicta sunt de referip. Et nota. c. cum dilecti. 43 in fine. appellationis &c. Et non fortius tenet Fely. dicta vera. quod etiam appellans reducere non potuerit ad appellationem. Aduertendum est quod appellantes, ne absque attentatis quoquo modo in meritis principalibus pendentibus per Ideo frequenter [illegible] fit restitutio, & tollantur effectus latæ Rotæ, decis. 74. in no. Accursius. cons. 92. vol. Decis. consil. 32. primi vol. Et nota contra per omnia. de appellat. 16. Vt autem cessent appellationes, quæ effectus ex eis [illegible] vt de effectu renuntiationis, quæ est principali [illegible] quæ, vt [illegible] fratres contendunt, potem adeo [illegible] Iafar. [illegible] C. de pact. dicit, quod renuntiatio [illegible] pro declaratione dicit, quod renuntians non perdit dominium, [illegible] timens in [illegible] Bal. ter loquitur, & dicit, quòd ex renuntiatione [illegible] confessio, quo [illegible] & de iure reus per [illegible] intentio actoris. Et [illegible] Et vide quæ dicta sunt de referip. Et nota [illegible] bium de mente testis, propter deductam eo & tanquam [illegible] motos, bitur. Secundus casus est quando de mente testis constat & [illegible] tur quia de vultu &c. [illegible] expressa confessione. Et vide quæ dicta sunt de referip. Et nota [illegible] vt plene declarat Fely. in d. c. ex parte. Et sic tex. allegatus non probat, nisi [illegible] tis. Sed si effemas in profanis, in quibus expressa confessio noceret rea & [illegible] Fely secutus Bal. & Alexan. quos refert & sequit. r.

ARTICLE V.

Les appellations des subalternes doiuent estre releuées dedans quarãte iours. Et celles qui sont interiectees en la court de parlement, ou es grandz iours du duché d'Auuergne, le doiuent relever dedans trois mois.

Appellationes quæ fiunt à minoribus iudicibus ad superiores quam intra decem dies debent esse releuandæ & quo ad 1
inferiores tempus sit, vtrum in [illegible] Auernia, vel alterum.

Hæc consuetudo loquitur infra quantum tempus appellans tenetur introducere appellationem apud 2
iudicem appellationis. Dic quòd de iure communi [illegible] terminus appellationi [illegible] & [illegible] num appellatio introducta sit, erit deserta Bart. [illegible] fratres. C. de appel. Quod intelligo verum, [illegible] statuerit terminum competentem, alias secus. Ita declarat Fely. in c. personas col. 2 de appel.

ARTICLE VI.

L'appellation ne peult estre dicte deserte, sans declaration de iuge superieur, & que l'appellãt ne soit adiourné, pour ores que le tẽps soit passé d'icelle releuer.

SVMMA. IN GLOS. ART. VI.

Consuetudinis explicatio.

Appellatio deserta censetur non potest [illegible] præcedat pronunciatio superioris super deserti one declaratio, nisi tempus [illegible] non fuerit. Nota in proposito [illegible] quòd appellationes [illegible] releuata, aut non prosecuta, semper requiritur talis declaratio. Et tamen de [illegible] fuit tacta prosecutio, videtur quòd reassumat iurisdictionem si de superioris declaratione [illegible] doct. quos citaui supra hoc titu. artic. 2. num. 7. & 8. Aduerte diligenter quia ista [illegible]

do appellatio non fuit releuata,& sic introducta coram iudice appellationis: & isto casu non video quomodo iudex appellationis possit pronuntiare,cùm corã eo nulla fuerit facta instantia Et sic militat decis. Ange. in l.eos.C.de appel. quam refert & sequitur Fely.in c.ex parte 5.col.5.versicul.declarat tamen dupliciter.de rescrip.Postquam tamen consuetudo hæc sic vult practicari,poterit hoc modo:quia appellatus comparebit coram iudice appellationis,& faciet fidem de appellatione : & petet euocari appellantem edocturum de introducta & releuata appellatione:& nisi de ea edoceat,declarari appellationem desertam,appellantem in expensis & emenda stultæ appellationis condemnari : & causam principalem iudici,à quo,remitti : vt debitus honor &c. ut dicta c.vt debitus.de appella. Si ab interlocutoria fuerit appellatum,possit etiam attentari,quòd hæc consuetudo tantùm habeat locũ in appellatione deserta, quia non fuit introducta seu releuata quia non loquitur quando fuit deserta ob lapsum fatalium.& sic hic casus tanquam à consuetudine omissus,remanet in dispositione iuris communis,iuxta l.commodissime.ff.de libe.& posthu. Et ex dispositione dicti iuris potest adiri primus iudex:vt plenè probaui suprà art.2.nu.7.& 8.tamen ad euitandam omnem disputationem tutior erit practica præcedens,vt adeatur superior iudex.

ARTICLE VII.

Toutefois la sentẽce peult à la requeste de partie estre mise à execution apres ledict temps de releuer passé,par authorité du iuge qui a donné ladicte sentence, & non autrement.

SVMMA. IN GLO. ART. VII.

2 *Contrarietas huius & superioris consuetudinis reconciliatur. & nu.3.*
4 *An condemnatis appellatione deserta detur quadrimestre.& num.5.*
6 *Cuius authoritate executio hìc fieri debeat.*

1 *Lapso tempore de releuando,iudex à quo tantùm parte instante,potest sententiam exequi.*

2 Ita consuetudo videtur à præcedente discrepare quoniam in ea dicitur quòd appellatio non cẽsetur deserta,nisi intercedat superioris declaratio, etiam si non fuerit releuata. Hic quod elapso tempore de releuando,exequi potest. Pro solutione dicas,quòd declaratio desertionis spectat ad iudicem : sed eo ipso quòd iudex primas prosequitur executionem,quoad eum potest procedere, nisi fiat tibi fides de releuata appellatione, quia tunc sunt tibi ligatæ manus. Præsupponendo tamen quod iudex appellationem non admiserat,prout communiter faciunt iudices,quia si admitteret,statim essent per talem admissionem manus tibi ligatæ & eo ipso quòd admittit,à se iurisdictionem abdicat. Si tamen lapso tempore de releuãdo non fiat fides de releuata & introducta appellatione, iudex qui admittit appellationem sub tacita conditione, si eam releuaret & introduceret,reassumit iurisdictionem:quia deficit tacita conditio.idẽ si appellatio sit deserta,per ea quæ dixi suprà,artı.6. Idem quando in causa principali iudex pronuntiauit se incomperentem, & tunc abdicat à se iurisdictionem.Fely.in c.significantibus.in princi.de offi.deleg. & ibi declarat an iudex possit talem interlocutoriam reuocare,& iurisdictionem reassumere. 3

In tex.in verbo, *par authorité du iuge.*

4 Intellige,aut eius successoris,quia successor dicitur idem iudex.l.proponebatur.ff.de iudic.docto.in c.ex ratione.vbi Fely.col.fina.de appellat.

In tex.in verbo, *à execution.*

Quæro, vtrum condemnatus,deserta appellatione,habeat quadrimestre,quod datur iudicatis adsoluẽdum,iuxta l.2.ff.de re iudi? Fely.in c.quærentu.col.1.versic.secundo fal'it.de offi.deleg. decidit,si appellatio sit deserta ob non prosecutionem,statim sit exequenda : secus si non petitos apostolos, vel alter. Et ibi tradit regulam de quadrimestre quod datur iudicatis,cum sex fallentus. 5

In tex.in verbo, *par authorité du iuge.*

6 Consuetudo dicit quòd executio fit authoritate iudicis qui tulit sententiam. Idem est de iure communi, quotiens imploratur officium iudicis pro executione : vel quia iudex appellationis pronuntiauerit appellationem nullam vel iniquam:aut pronuntiauerit appellationem desertam, semper est recurrendum ad primũ iudicem. Si verò intentetur actio iudicati,illa poterit intentari corã alio ordinario,quam eo qui sententiam tulit.Ita declarat Fely.in c.pastoralis.verfic.præterea.col.2.& vers. glo. in verb. discussa.de offi.delega.

ARTICLE VIII.

Les appellans des sergens executeurs peuuent renoncer à leurs appellations en presence de tesmoings & notaires,dedans ledict temps de huictaine,entre les mains desdictz sergens & executeurs dont ilz se sont portez pour appellans:ou deuant les iuges dont procedent leurs commissions, ou qui doiuent congnoistre de la matiere:en signifiant à partie ladicte renonciation.

1 *Appellantes à feruentibus & executoribus possunt coram notario & testibus ipsisque executoribus appellationibus eorum renunciare, & non coram iudice cadem infra octauam renuntiare: & debent renuntiationem parti intimare.*

2 Nota quòd appellandum est ad immediatum superiorem: quia non potest appellari omisso medio.l.imperatores.ff.de appella. Falsit illa regula in casibus, de quibus per Fely.in c.super quæstionem.§.porro.col. fina.de offi.delega.

ARTI-

ARTICLE IX.

Et ou lesdictz sergens & executeurs executoirement par commission des iuges du pays,entre les mains desquelz auront esté faictes lesdictes renonciations, les appellans seront tenuz aller au greffe dudict iuge faire enregistrer ladicte renonciation, & payer le droit acoustume pour icelle : & signifier à partie ladicte renonciation.

Quando executor procedit de commissione iudicis, & coram iudice appellatur, debet appellans appellationem registrari facere à graffario, soluere quod consuetum est, & illam parti intimare. 1

Hæc consuetudo declarat præcedentem; hoc quod sufficiat appellare coram notario & testibus,procedit quando appellatur ab executore:sed si à iudice,exigitur registrario apud acta. 2

In tex.in verbo, *& le droit acoustumé.*

Quid sit istud consuetum,habes suprà eodem titulo,articu. secundo,quòd sunt quinque solidi. 3

In text. in verbo, *& signifier à partie.*

Ista differt à consuetudine de qua suprà artı.3. in hoc quòd si renuntiatio fiat coram graphario, eo casu non requiritur intimatio,vt alioquin si coram iudice,& registretur:vt hìc. 4

ARTICLE X.

Les appellans à denegation de droit sont exemptz du seigneur duquel les appellations sont interiectees, pendant la cause d'appel en toutes leurs causes ciuiles & criminelles:pourueu qu'ilz ayent releué en ladicte qualité, & depuis le relief executé,& non de parauant.

SVM. IN GLO. AR. X.

2 *Ratio consuetudinis, & dominum teneri exhibere iustitiam, & alia multa remissiuè huc pertinentia. & nume. 3.4.5. & 6.*
7 *Rescriptum ante præsentationem esse inefficax.*

Appellantes à denegata iustitia appellationem releuantes in ea qualitate, & exequi facientes, præcedente appellatione,à superioritate iudicis à quo facta appellatum,tam in ciuilibus,quam in criminalibus sunt exempta. 1

Quomodo dominus constituatur in mora,vt ab eius denegata iustitia possit appellari, dicetur infrà, artic 14. Habetis in hac consuetudine quòd dominus tenetur exhibere & ministrare,seu ministrari facere per suos officiales iustitiam subditis.Idem est de iure communi.Nã si dominus non bene regat & custodiat subditos suos,& eis iustitiam ministrari faciat,non dicitur rex nec verus dominus. c.regum.& c.rex debet. 23.quæst.5.& c.sedes.2.quæst.1. Item dominus debet defendere subditos suos ab oppressionibus propter seruitia quæ sibi præstant.c.1.§.dominus quoque.in tit.de for.fidel. Nunc quæro, pone quòd dominus 2 3 4 sæpius interpellatus à subditis, vt eis super aliquo facto iustitiam faceret,neglexerit : vtrum sit talis denegatio vel negligentia digna priuatione feudi & iurisdictionis? Istam quæstionem tractat Bal.in authen.statuimus C.de episco & cleri.& dicit,quòd dum comes Flandrensis denegaret iustitiam suis subditis,ipsi subditi habuerunt recursum ad regem Francorum Parisiis,dicentes, quòd ipse comes erat priuandus iurisdictione,eo quia sæpius requisitus eis denegauerat iustitiam. Dicit Bal.ibi,post Per. de bel.per.quòd comes non debebat curare de illa querela quantum ad priuationem iurisdictionis : sed est bene verum quod ipse incurrerat indignationem superioris,& tenebatur læsis ad interesse. Et quòd ex eo quòd incurrerat indignationem superioris,poterit puniri arbitrio superioris:intellige tamen citra priuationem feudi,ne sibi contradicat Bal. Nota tamen quòd si male tractaret subditos, & teuret contra eos, ista est iusta causa priuationis 5 & grauius est delictum quod committitur in faciendo,quàm in omittendo. Et istam differentiam ac concordiam tradit do.Iaco.de san.Geor.in tit.de roydis.col.antepen.verficu.septimò finitur & extinguitur. Et ibi col.penul.dat optimum remedium post Bal.in c.1.§.publici latrones. in tit.de pac.tenen.& eius vide in vsib.feud.quòd subditi quibus iustitia denegatur,aut qui malè tractantur,habeant recursum ad superiorem, & faciunt moneri dominum terræ,quòd eis iustitiam faciat, & eos bene tractet,cum comminatione,quod aliàs auferretur sibi castrum & feudum. Et quia in hac cõsuetudine dicitur de vno casu exemptionis subditi,quando dominus denegat iustitiam,septem modos exemptionis à superioris auctoritate,tradit do.Iaco.de sancto Georg.in tit.de roydis.col.12.& duab.sequentib.versi.nunc est an subiectis. 6

In tex.in verbo, *relief executé.*

Vides quod nõ sufficit obtinere literas,nisi fiat earum executio.ex hoc quæro de duabus quæstionibus, imò tribus.Prima,vtrum literæ gratiæ sortiãtur effectum ante præsentationem.Secunda,vtrum valeant gesta delegati & reuocati ante executam reuocationem.Tertia,vtrum delegatus acquirat iurisdictionem vigore rescripti non præsentati,quando de delegatione aliter habuit notitiam.Ista tria tradit Fely in c.ceterum. col.7.& seq.versic.valet processus.de rescrip. Circa tertiũ,Decius in c.de causis.col.3.versi.in glo.dicit quod delegatus ante præsentationem literarum non habet exercitium iurisdictionis. allegat c.super eo.el 2.de appella.Maius est dubium,vtrum literæ gratiæ habeant effectum ante expeditionem breuis,aut bullarum cõclusio est quòd non,nisi in tribus casibus:de quibus per Fely.in rub.de constitu.col.3.versic.& pone.Ita merito induci.& ibi notatis.secus est in foro conscientiæ. 7

ARTICLE XI.

Autrẽ choſe eſt quand ilz ſont ſeulement appellans de tortz & griefz, auquel cas ilz ne ſont exemptz en autres cauſes.

SVMMA. IN GLO. ART. XI.

2 *Ratio conſuetudinis redditur.*

3 *Quando iudex etiam in alijs cauſis poteſt recuſari tanquam ſuſpectus. & num.4.*

1 *Appellans ab alio grauamine quàm à denegata iuſtitia, non ſuſpendit iuriſdictionem ſuperioris in alijs cauſis.*

2 Ratio eſt, quia non obſtante appellatione præſumitur pro ſententia.l.Herennius.ff.de euict.

In text.in verbo, *ilz ne ſont exemptz.*

3 Nota quòd licet non ſint exempti ipſo iure, tamen poſſunt ſubditi appellatione pendente in vna cauſa, in
4 aliis iudicem tanquam ſuſpectum recuſare.c.ad hæc & c.propoſuit.de appella. Quid iuris quando eſt iudicatum in eadem appellatione: Dicunt aliqui quòd appellans, & ſi ſuccumbat, poterit tamen alleg. ſuſpectam appellatione pendente, multo magis lata ſententia: quia eſt detecta iniquitas eius, & quia ſemel malus ſemper præſumitur malus. vt habetur in regula iuris. Si autem iudicatum eſt contra appellantem, ceſſat omnis ſuſpitio, ſaltem quæ poſsit à iuſta cauſa originem habere: & ſic ceſſante cauſa, ceſſat effectus. c.cum ceſſante. de appella.

ARTICLE XII.

Et ſ'il eſt dict bien appellé par l'appellant à denegation de droit, ledict appellant, ſa poſterité, & biens quelconques ſont à parpetuel exemptz de la iuriſdiction du ſeigneur dont eſt appellé, & deuient homme du ſeigneur ſuzerain immediat.

1 *Si contingat pronuntiari bene appellatum à denegatione iuſtitiæ, appellans & ab eo deſcendentes cum eorum bonis, erunt perpetuo exempti à iuriſdictione domini à quo fuit appellatum: & efficietur ſubditus immediati domini ſuperioris.*

2 Intellige hoc procedere ſi ſententia lata ſuper appellatione habeat vim rei iudicatæ: aliàs ſi ab ea eſſet appellatum, exemptio appellatione pendente non fortiretur effectum, niſi poſt confirmationem, cùm non liceat tertiò prouocare.

ARTICLE XIII.

Et au contraire ſi ladicte appellation à denegation de droit n'eſt trouuée bonne & valable, ledict appellant doibt eſtre condemné en l'amẽde de ſoixante ſolz tournois pour le fol appel, & en tous deſpens, dommages & intereſtz enuers le ſeigneur.

1 E contrario ſi malè appellatum pronuntiari contingat, condemnabitur appellans domino in emendam ſolidorum ſexaginta, expenſiſque, damnis & intereſſe.

ARTICLE XIIII.

Lon n'eſt receu comme appellant à denegation de droit, ſans preallablement ſommer par eſcript le ſeigneur ou ſes officiers par trois diuerſes fois, & interualles de temps à chaſcune d'icelles de trois iours en trois iours pour le moins, de luy faire & adminiſtrer iuſtice, & qu'il apparoine delaictes ſommations par inſtrument authentique.

SVMMA. IN GLO. ART. XIIII.

2 *Interpellatio nec tam à conſuetudine quàm iure quot ſint requirenda, & quando ius ſuo priuetur. per totum.*

1 [illegible]

2 [illegible]

ſed de puniendo negligentia iudicis: niſi exierimus quòd in materia pœnali non ſit extenſio, etiam ex identitate rationis, & in ſpecie quod ex hoc conſtituatur in negligentia, niſi præcedat trina interpellatio, tradit Fely.in c.ex teno.e.col.8. verſ.fallit ſecundò.de reſcrip. vbi dicit, quòd licet a tarditate iudicis quis non poſsit appellare. tamen vbi iudex per requiſitus non exhibet ſe diligentem, poteſt appellari.

In textu, in verbo, *& interualles de temps.*

Quotiens lex vel ſtatutum requirit certi interpellationes plures, illæ fieri debent interpolatis verbis & temporibus, aliàs habentur pro vna: vt declarat Fely.in c.ex literis.col.6.verſic.& in iſtis caſibus.de conſtit.

ARTICLE XV.

Iaçoit qu'aucun appelle à denegation de droit, neãtmoins il peult releuer ſon appellation dedans temps deu, de tortz & griefz ſeulement, ſans eſtre tenu de la deſertion à faulte de n'auoir expreſſement releué à denegation de droit.

Appellans a denegatione iuſtitiæ poteſt infra tempus debitum appellationem releuare in forma communi à grauaminibus, ſine expreſſione quod appellauerit a denegatione iuſtitiæ. 1

Nota tamen quòd iſto caſu appellatione pendente non erit exemptus in aliis cauſis ciuilibus vel criminalibus: quia tunc exemptio talis, concederetur quando appellatio releuatur ſub illa expreſſione & qualitate denegatæ iuſtitiæ. Ita loquitur conſuetudo. vt ſupra hoc eodem titulo. 2

ARTICLE XVI.

Les appellans es matieres ciuiles ſont receuz par procureur, ſoit en aſsiſes ou hors aſsiſes.

Appellantes in ciuilibus admittuntur per procuratorem in aſsiſys & extra. 1

Aduerte quia aut procurator qui appellat eſt dominus litis in prima inſtantia, & tunc non ſolùm admittitur, ſed etiam tenetur. Aut appellat cum mandato, & tunc non habet dubium.l.fina.C.de procura.aut ſine mandato, & tunc dominus ſi velit ſe iuuare dicta appellatione, debet eam ratificare intra tempus conceſſum ad appelandum. aliàs ratificatio non valet: quia extrema non ſunt habenda pro extremis.ff.rem ratam hab. 2

¶D'ASSIETE DE RENTE.

Tit. XXXI.

SVMMA. IN GLO. TIT. XXXI.

2 *Fundus quando dicatur emphiteuticus, & quando cenſualis. & num.3.& 4.*

5 *Vſuræ in quibus caſibus licitè peti poſsint pro intereſſe. & num ſequentib.*

HIc titulus magis eſt laboriosus quàm ſubtilis, & continet meram practicam: ideo ne laborem vbi non expedit, loco gloſſarum quæ poſſent fortè in aliqua parte accommodari, diſcutiam aliquas queſtiones ſatis peregrinas & vtiles, materiam redditiuum & cenſuum concernentes: & ſic hic titulus ſine ſponſa & dote non remanebit. Et primò quæro, quando fundus dicatur emphiteoticus, & quando cenſualis? Reſpondeo, quando transfero in te prædium, reſeruato vtili dominio & aliquo modico cenſu in recognitionem directi dominii, ille fundus propriè dicitur emphiteoticus. Ita declarat Barto.in l.1. C.de iure emphit. Iaſ.in authent. qui rem. col.2. verſicu.nam propriè emphiteota eſt. C.de ſacroſan.eccle. Sed fundus dicitur propriè cenſualis, quando transfero prædium, nullo reſeruato dominio, ſed ſolo cenſu. Ita declarat Bar.in l.1.§.hic titulus.ff.de publica.poſt gloſ.in c.conſtitutus.de relig.domib. & in ſpecie do. Iaſ.in d.authent qui rem.col.3.verſic.primo modo in re cenſuali &c. Secundò quæro, apparet quòd aliquis fuit inueſtitus de fundo, retento cenſu, & verba inueſtituræ ſunt ambigua, ita quòd non apparet ſi conceſsio fuerit facta vt fundus eſſet emphiteoticus vel cenſualis: in dubio quid erit iudicandum? Reſpondetur quòd in patria Aluerniæ in dubio cenſus importat directum dominium, & ſic fundus erit cenſendus emphiteoticus. Ita vult conſuetudo prima, infrà hoc eo.titu. *d'aſsiete de rente.* Sed iure ſcripto, contractus, & ſic fundus cenſet[illegible] cenſualis tantùm, & ſic ſine dominio directo. Iſta fuit deciſio Alber. de roſa. quem refert & ſequitur Iaſ.in d.authen.qui rem.col.3.verſic.& nota diligenter. Sed nunc quæro de alia notabili queſtione. Pone quòd nullum tibi tradidi fundum, ſed tu vendis mihi decem libras anno ſingulo capiendas ſuper vno tuo, certo fundo: vtrum fundus erit emphiteoticus? Non, quia non acquiſiui aliquod dominium, [illegible] per ea quæ prædixi. Tamen de conſuetudine Aluerniæ ſuperiùs allegata, ſtatim quòd cenſus eſt [illegible] & firmatus ſuper vno fundo, trahit ſecum dominium directum, & hoc in caſu dubio, ſi non appareat [illegible] contrario. bene verum eſt quòd ille fundus erit ſpecialiter hipothecatus pro ſolutione dicti cenſus, [illegible] dum non fuerit. Ita declarat Bar.in l.cum in.§.ſi vni.ff.de tranſact.in l.codicillis. §. inſtitut. [illegible] l.fundus quem.ff.de annu.lega. eſt bonus tex.in l.fina.ff.de contrahen.emp. declarat [illegible] Mouco in propoſito aliam quæſtionem: Si dixero aſsigno tibi talem fundum, vtrum ille verbum importet tranſlationem dom.[illegible] vel hipothecam? Bald.in l.2 col.2. verſic.quæro qui locatur. C.com. delega. dicit, quòd verbum aſsigno importat tranſlationem dominu, ſecundum quod tunc ratio patitur, id

1 2 3 4 5

est subiecta materia. Aliquando traditionem possessionis, puta quãdo res est præsens, vel si cum assignatione rei interueniat precarium vel constitutum. aliquando titulum, quando præcesserit causa habilis ad dominii translationem. aliquando custodiam, aliquando administrationem. Et vt hæc materia clarius pateat, procedam per conclusiones. Quando apparet quòd ille qui fundum assignauit voluit dominium transferre, puta quia dedit in solatium vel in recompensam: & eo casu verbum assigno importat dominii translationem, si interueniat traditio: quia res assignata erat præsens. aut precarium vel constitutum. Aut apparet quòd voluit tantùm dare hipothecam, & casus est clarus: aut sum is in casu dubio, & tunc aut præcessit causa habilis ad dominii translationem, puta quia erat locus restitutioni dotis: quia certum erat quòd maritus vergebat ad inopiam: & eo casu verbum assigno prolatum à iudice, vel à parte, importat dominii translationem, inter[illegible] habilis ad dominii translationem, & eo casu importat hipothecam. Prædicta probantur per doct. Bart. in l. si constante. col. 15. versicu. expeditus de tertia, & sic in quarta parte principali. ff. solu. matri. quem sequitur Alexan. in d. l. si constante. col. 13. versicu. inquantum Bar. hîc. in 2 q. 4. partis principalis. Idem Alexan. consil. 160. col. 8. versic. de verbo autem consigno vel assigno. Et distinctio de qua suprà, est plenius probata in consilio quod dedi 20. Septẽbris, 1547.

6 [illegible] constituit it Gui[illegible] Quæro [illegible] talis contractus, si vendis mihi decem libras capiendas singulo anno super tali fundo, cum pacto redimendi talem censum, aut non sit licitus, & an censeatur vsurarius? Videtur prima facie quòd sit vsurarius: quia pecunia parit pecuniam certam, & quæ tempestati vel alterius casus fortuiti periculo non subiacet. In contrarium determinat Martinus Papa, cum deliberatione consistorii: vt habetur in extrauag. in rubri. de empt. & vendi. quæ incipit, regiminis. fo. 21. & extrauag. Calisti. eodem loco tractat quæstionem do. Ias. in l. 1. in 2. lectu. col. 12. versicu. quid autem de pecunia. plenè consuluit quòd valeat talis contractus, Paul. de cast. consil. 2[illegible] primo volu. Et do. Ias. loco præallegato, tradit quòd [illegible]

7 montis pietatis papiæ. Quæro vtrum valeat statutum quòd si hæredes mariti sint in mora restituẽdi dotem, soluant octo pro centenario? Vide do. Ias. in l. 1. col. 10. versic. & per hoc infert in specie. C. de sum tri. & fide catho. Et sicut committitur vsura in temporalibus, ita symonia in spiritualibus: & sic non valet statutum quòd canonici electi aliquid soluant pro receptione, etiam fauore ecclesiæ & diuini cultus. Fely. in c. cum M. Ferrarien. col. 9. versic. sed ad vnum valde quotidianum. de const. vbi dicit quòd potest aliquid solui, si sponte fiat vel ratione consuetudinis: & in hoc constituit differentiam inter statutum & consuetudinẽ. Et vtrum possit committi symonia per papam recipientem pecuniam pro beneficio: communis opinio est quòd non, secundum Fely. in c. ex parte. col. 1. versic. dicant hîc moderni. de offic. deleg. Et quando canonicus vadit ad horas diuinas, principaliter propter distributiones, committit symoniam mentalem. Ita Fely. in d. c. ex parte. col fina. Et quando præcedens tractatus aut traditio faciat committi symoniam, vide Fely. in c. ad audientiam. el 2. col. 3. versic. tertia conclusio. de rescrip. & ibi vtrum conuentio præcedens purgetur per

8 authorisationem papæ. Quæro, vtrum mercator, cui tu debitor non soluisti in tempore, possit à te petere id quod lucratus fuisset si soluisses, habito respectu ad communem cursum mercantiarum? dic quòd sic. d[illegible] in loco proximè allegato, versic. secundò principaliter habes. cui addo Sozi. consil. 25. insti. in 4. volu.

9 Dec. consil 3. in 1. volu. Quòd dictum est in mercatorem habet locum in marito, qui licitè petit interesse dotis in tempore non solutæ: quia sustinet onera matrimonii, c. salubriter. de vsur. Ias. vbi suprà, ver[illegible]

10 mum est quod maritus. Et qualiter petatur illud interesse, & vsque ad quam summam, vide pulchrè Paul. de cast. in l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de actio. empt. Et vtrum interesse possit taxari à principio contractus, vide quæ plenè tradidi in tit. 23. *de retract.* artic. 11. num. 5. & sequentib. Item vide plura exempla per do. [illegible]

11 vbi suprà, in quibus possunt peti vsuræ tanquam interesse. cui addo plenè Ro. suo singul. 101. Vnũ casum valde quotidianum nolo omittere, in quo possunt peti vsuræ tanquam interesse: quando rex vel communitas cogit pro causa belli, aut alterius necessitatis subditos ad mutuãdum ad rationem de sex decim pro centenario. & ratio est, quia intentio & voluntas facit quem vsurariũ. c. consulunt. de vsur. Sed isti tales mutuant ex necessitate: credo tamen sumendo rationem à contrario, si isti subditi ob lucrum voluntariè mutuarent, licet ex præcepto, quòd non excusarentur à peccato, licet excusarentur à restitutionem fero fori. Quæ-

12 ro, de qua moneta sit soluendus census? dic de moneta antiqua. c. olim cau[illegible] & cum canonicis. vbi doct.

13 de censi. Quæro, an censuarius debeat deferre censum ad domum domini creditoris? quòd sic decidit Bal. in l. accepta. 3. q. 12. C. de vsuris.

Per hæc omnia, lector optime, in hac nostra de mutuo, patrono dominum amorem conciliare vt mihi & filio legibus operam danti, cæteríque quibus placerent, iret satisfactum. Cæteris verò & si displiceant, eos, considerata penuria librorum, quos domi reliqui, & comites non habeo in hac mea sine crimine relegatione, facilè & compassionem ac excusationem arbitror ex charitate suscepturos, & ad morsuram susurrationis ac detractionis non facilè prosilituros. Et vt ita fiat, supplex exoro.

ARTICLE VI.

Ous cens ou rente deuz & assis sur fons & heritages certains emporte directe seigneurie, s'il n'appert du contraire. ii.

Et par ainsi qui acquiert cens ou rente sur heritage quitte & allodial, il acquiert la directe seigneurie, posé que de la directe ne soit faicte aucune mention. iii.

Celuy

Celuy qui est obligé ou condemné à asseoir cens ou rente censuelle selon la coustume & l'assiete du pays, il fault qu'il baille rente en directe seigneurie, & ne suffit bailler rente rendable: car certes ces motz cens ou censuelz & reddituelz, de leur nature & signification emportent directe seigneurie: & n'est ladicte directe comptée en ladicte assiete. iiii.

Et quand on baille rente rendable au lieu dudict cens, il fault qu'il fourniſſe le tiers plus pour l'interest de la directe: par ainsi la directe baillée n'est pour rien comptée en ladicte assiete, tellement que douze solz de rente rendable ne valent que huict solz en directe seigneurie. v.

Et au contraire, quand ladicte rente est baillée pour rente rendable, elle est prinse pour vn tiers plus, en façon que huict solz en directe valent douze solz de rente rendable. vi.

Celuy qui est tenu asseoir rente absolument, sans autre adiection, il est quitte en asseant rente rendable: laquelle fault asseoir les deux partz en grain, & le tiers en deniers, comme lon fait en rente censuelle. vii.

Celuy qui est tenu ou a commencé faire assiete de rẽte en aucun lieu assis audict pays d'Auuergne, il est tenu bailler toutes les redeuãces, cens, & deuoirs qu'il y a, sans rien y retenir, iusques à concurrence de rente: & s'il n'y en a assez, il est tenu de parfournir de son autre cheuãce de prochain en prochain: & est le creãcier tenu prendre ladicte assiete. viii.

En matiere d'assiete, le sold de rente est estimé à vendre pour vne fois, vn escu vieil, qui est aualué à quarante solz tournois. ix.

Si aucun est obligé asseoir rente à la coustume du pays coustumier d'Auuergne, il est à sçauoir & entendre qu'audict pays a trois parties, & chascune partie a sa maniere de faire assiete. x.

Ou pays d'Auuergne hault & bas y a trois façons & manieres de faire assiete. xi.

C'est assçauoir au bas pays d'Auuergne, l'autre en Langhadois & Briuadois, & l'autre au hault pays des montaignes d'Auuergne. xii.

Ledict bas pays s'estend iusques à la riuiere d'Alaignon, qui entre en Alier, & iusques à la riuiere de la rue. xiii.

Lesdictz pays de Langhadois & Briuadois sont entre les deux riuieres d'Alier & d'Alaignon. xiiii.

Et ledict hault pays des montaignes d'Auuergne est depuis la riuiere de la rue en hault, tant que ledict pays d'Auuergne s'estend. xv.

Qui est obligé & tenu faire assiete de rente en directe seigneurie à la coustume du pays d'Auuergne ou dict bas pays, il est tenu de bailler & asseoir les deux tiers de ladicte rente en blé, mesure de Clermont, & le tiers en deniers. xvi.

Et s'il n'y a assez blé pour fournir les deux partz, lon peult bailler argent en rente au lieu de blé, sauf que de l'argent que lon baille pour blé lon en doibt rabatre vn tiers, pour l'interest & plus value de blé: comme de douze solz de rente en argent bailliez pour ledict blé, fauldra rabatre le tiers, qui font quatre solz: & par ainsi desdictz douze solz en argent restent huict solz en assiete pour blé. Et ou audict cas le creancier ne le peult refuser. xvii.

S'il y a plus que deux tiers de blé, & qu'il faille bailler blé pour le tiers d'argẽt, ou pour partie d'iceluy, le blé qui se baille pour argent doibt croistre d'vn tiers:

comme qui baille vn ſextier de froment en aſsiete pour argent, il fault le bailler pour douze ſolz, là ou il ne ſe bailleroit que pour huict ſolz, quād ſeroit baille pour blé. xviii.

Quant à l'aſsiete de l'autre partie dudict pays, qui eſt de Langhadois, & Briuadois, qui eſt obligé à faire aſsiete à ladicte couſtume d'Auuergne, il n'eſt tenu aſseoir que la moitie en blé meſure de Brioude, & l'autre moitié en argent: pource que la meſure de Brioude eſt plus grande que la meſure Clermontoiſe. xix.

Et ſi celuy qui eſt tenu faire ladicte aſsiete ne peult fournir ladicte moitié en ble, il peult bailler de l'argent pour blé: & d'iceluy argent baillé pour ledict blé, doibt eſtre rabatu vn tiers pour l'intereſt du blé. xx.

Et quand il y a plus de blé que d'argent, & lon baille blé en lieu d'argent en aſsiete, lon croiſt le ble baille pour argent d'vn tiers, comme dict eſt en l'aſsiete dudict bas pays. xxi.

Et ſont les bledz & grains baillez eſdictz pays de Briuadois & Langhadois à ladicte meſure Briuadoiſe, à ſemblable prix comme audict bas pays d'Auuergne. xxii.

C'eſt aſçauoir, Sextier de froment, viii. ſolz. Sextier de ſeigle, vi. ſolz. Sextier d'auoine, iiii. ſolz. Sextier d'orge, iiii. ſolz. Sextier de mixture, iiii. ſolz. Sextier de feues au prix du ſeigle, vi. ſolz. Sextier de pois au prix de froment, viii. ſolz. Sextier de ſeneue, vi. ſolz. xxiii.

En l'autre partie dudict pays, qui eſt le hault pays des montaignes d'Auuergne, de ladicte riuiere de la rue, ladicte aſsiete de rente ſe fait auſsi que la rente git. xxiiii.

Et n'eſt tenu celuy qui fait bailler rente partie en ble, & partie en argent, mais auſsi qu'elle git, ſoit tout argent ou tout ble, ou partie d'vn & partie d'autre. xxv.

Se baillent les bledz & grains en aſsiete audict hault pays aux meſures des lieux particuliers, & à chaſcune meſure ſon prix. xxvi.

C'eſt aſçauoir, à la meſure d'Orliaat & Salern. Sextier de froment, iiii. ſ. Sextier de ſeigle, iii. ſ. Sextier d'auoine, xviii. d. xxvii.

A la meſure de ſainct Chriſtofle & Pleux, Sextier de froment, iii. ſ. Sextier de ſeigle, ii. ſ. vi. d. Sextier d'auoine, xv. d. xxviii.

Meſure de Clauiers, Sextier de froment, iii. ſ. Sextier de ſeigle, ii. ſ. Sextier d'auoine, xii. deniers. xxix.

Meſure de Bort, Sextier de froment, vi. ſ. Sextier de ſeigle, iiii. ſ. Sextier d'auoine, i. ſolz. xxx.

Meſure de Rion & Rignart eſdictes montaignes, Sextier de froment, xii. ſ. Sextier de ſeigle, viii. ſ. Sextier d'auoine, iii. ſ. Sextier de mixture, iii. ſ. Sextier de feues, prix de froment, qui eſt xii. ſ. Sextier de pois, prix de froment, qui eſt douze ſolz. xxxi.

Et quant es autres choſes, comme cire, geline, moutons, mouſſeaares & autres choſes, ſe baillent pour argent en aſsiete au prix qu'elles ſont baillées audict bas pays, & comme cy apres ſera touché. xxxii.

Quand aucun eſt obligé à aſseoir cens ou rente en directe ſeigneurie, ſoit audict bas pays, ou es pays de Briuadois ou Langhadois: & ce pendāt les payer iuſques l'aſsiete en ſoit faicte, il eſt deu d'apportz pour chaſcune liure de cens ou

rente en directe ſeigneurie, pour chaſcun an trente ſolz tournois: qui eſt vn tiers dauantage pour l'intereſt de la directe: pource que les bledz l'y baillent à bon prix. xxxiii.

Mais au hault pays deſdictes montaignes, ou aſsiete de rente ſe baille comme git, & n'y a gueres bledz, les apportz ne valent pour an ſinon ce que la prinſe de la rente a valu. xxxiiii.

Lon peult bailler en aſsiete de rente dixmes & partieres tant de bledz que de vins & d'autres choſes qui ſe doiuent eſtimer: c'eſt aſçauoir mettre les neuf dernieres années enſemble, & d'icelles prendre les trois: & deſdictes trois icelles miſes enſemble en prendre le tiers qui fait l'année commune: de laquelle fault rabatre vn tiers pour l'intereſt de la directe: & des autres deux tiers reſtans en rabatre vn quart pour les perilz & fortunes, qui reuiennent à la moitié de ladicte cōmune eſtumation: & le ſurplus qui eſt vne moitié, ſe baille en aſsiete pour deniers. xxxv.

Pareillement qui baille fours & moulins qui ſ'acenſent chaſcun an en blé ou en argent, on les prend à la valeur & eſtimation deſdictes dixmes & partieres: & fault faire ſemblable rabat que deſſus: & le reſte qui eſt la moitié, ledict rabat faict ſe baille en aſsiete pour deniers comme deſſus. xxxvi.

Qui a eſtangz ou peſcheries il les peult bailler en aſsiete, en mettant enſemble la value des trois peſches dernieres, & prendre la troiſieme partie du reuenu deſdictes trois peſches qui eſt l'annee commune, de laquelle dicte tierce partie deſdictes trois peſches fault rabatre vn quart pour les reparations & perilz: & du reſidu rabatre vn tiers pour l'intereſt de la directe, qui eſt en effect la moitié, & l'autre moitié reſtant mettre en aſsiete de rente en directe pour deniers. xxxvii.

Qui a bois taillis reuenant, il le peult bailler en aſsiete de rente: & fault eſtimer qu'ilz peuuent valoir de douze années: & deſdictes douze années prendre la cōmune, qui eſt vn douzieme, & dudict douzieme rabatre vn quart pour les perilz & fortunes: & du reſidu vn tiers pour l'intereſt de la directe, qui eſt vne moitié: & l'autre moitié ſe met en aſsiete pour deniers, comme dict eſt des eſtāgz & peſcheries. xxxviii.

Bois pour baſtir & de haulte fuſtaye ou pour chauffage doiuent eſtre eſtimez combien peuuent valoir à vendre pour vne fois, ſons, arbres & reuenu: & ſ'ilz valent mille eſcus vieulz, à la raiſon de quarante ſolz tournois pour eſcu, doiuent eſtre baillez pour cinquante liures de rente aſsiſe en aſsiete pour deniers, qui eſt le quarantieme du prix & eſtumation deſdictz bois: & ainſi de plus plus, & de moins moins. xxxix.

Bois de haulte fuſtaye portant paiſſon de glan ou faine, il fault regarder qu'ilz ont valu les neuf dernieres années, & d'icelles prēdre les trois communes: & deſdictes trois miſes enſemble en prendre vn tiers, qui fait l'année commune: & dudict tiers rabatre vn tiers pour la directe, & vn quart pour les perilz & fortunes, qui eſt vne moitié: & l'autre moitié reſtant ſe baille en aſsiete pour deniers. xl.

Toutefois le debteur peult à ſon chois faire eſtimer leſdictz bois auec leurs fruictz, arbres & fermes d'iceulx à vne fois vendre, & dudict prix que leſdictz bois ſeront eſtimez prendre vn quarantieme, lequel dict quarātieme dudict prix ſera baillé en aſsiete pour deniers, à raiſon de quarante ſolz tournois pour ſold: & de plus plus, & de moins moins. xli.

Qui a garennes à connins, de beſtes groſſes, ou peſcheries ſur riuiere : toutes ces choſes ne ſe mettent en aſsiete, ſinon que par la commune eſtimation de gens à ce congnoiſſans. Et ce qu'ilz ſont eſtimez valoir par neuf ans ſe met enſemble, & en prend len vn tiers pour trois années: len prend vn autre tiers pour la commune année, de laquelle len rabat vn quart pour les perilz & fortunes, & vn tiers du reſidu pour l'intereſt de la directe, qui eſt vne moitié: & l'autre moitié ſe baille en aſsiete pour deniers en directe, comme dict eſt. xlii.

Qui doibt aſſeoir rẽte à ladicte couſtume au hault pays d'Auuergne, & diſmes partieres, fours, moulins, eſtãgz, peſcheries, bois de taillis reuenãt, garẽnes de cõnins, de beſtes groſſes & peſcheries ſur riuieres, & autres fermes muables, leſdictes choſes miſes & reduictes à la commune année de la maniere deuant touchée de l'année commune, n'en doibt eſtre rabatu qu'vn tiers pour l'intereſt de la directe ſeigneurie. Et tout le ſurplus doibt eſtre mis en aſsiete de rente annuelle en directe ſeigneurie. Car audict pays de ladicte riuiere de la rue ſe prend la rẽte cõme elle git, ſans autre choſe defalquer. xliii.

Celuy qui a places, chaſteaux & autres edifices les peult bailler en aſsiete. Et ne ſe doiuent eſtimer leſdictz edifices, de quelque valeur qu'ilz ſoyent, pluſauãt que vault la dixieſme de cheuãce qui depend de la ſeigneurie deſdictz chaſtel & edifices : laquelle valeur de diſme d'icelle cheuance ſera baillée en aſsiete de deniers à la raiſon de quarante ſolz pour ſold de rente. xliiii.

Toutefois à la recompenſe que doibt faire le frere ainſné à ſes puiſnez de la principale place, l'eſtimation ſe doibt faire ſelon la commune valeur. xlv.

Et ſi leſdictz chaſteaulx, places & edifices valoyent moins que du dixieſme de la cheuance dependãt deſdictes places & chaſteaulx, leſdictes places & chaſteaulx ſeront eſtimez par gens à ce expers, eu regard au temps de ladicte aſsiete. Et l'eſtimation ainſi faicte de ladicte place, la dixieſme partie de ladicte eſtime ſera baillée en aſsiete pour deniers, à la raiſon de quarante ſolz tournois le ſold de rente. xlvi.

Et ſi ladicte rente en deniers ſe baille pour blé, la fauldra augmenter d'vn tiers, comme deſſus. xlvii.

Et n'eſt tenu le creancier à qui eſt deue l'aſsiete de ladicte rente, prendre leſdictz edifices en aſsiete, ſi n'eſt qu'en faiſant ladicte aſsiete la moitié du reuenu & cheuance dependant deſdictes places pour le moins luy ſoit baillée, oultre & par deſſus l'eſtimation dudict edifice. xlviii.

Toutefois ſi audict creancier eſt plus deu en aſsiete de rente que ne monte la moitié de ladicte cheuance, & leſdictz baſtimens excedent ce que luy peult eſtre deu de reſte, il n'eſt tenu prendre leſdictz baſtimens : pource qu'il fault que leſdictz baſtimens ſoyent prins pour entier, ou laiſſez au debteur. xlix.

Baſtimens & edifices deſquelz ne dependent aucunes cheuances, ou qui ſont ſeparez des cheuances baillees en aſsiete, & qui ne ſont comprins dedans icelles, ne ſont baillez en aſsiete ſi bon ne ſemble audict creancier : mais ſi leſdictz baſtimens ſont comprins & enclauez dedans leſdictes cheuances, peuuent eſtre baillez en aſsiete à l'eſtimation que deſſus. l.

Len peult bailler en aſsiete de rente en directe ſeigneurie, les eſpeces & choſes cy apres declarees, quand elles ſont aſsiſes ſur heritages & fons certains, pour le prix qui enſuyt, en tous les bas & hault pays d'Auuergne. li.

C'eſt

C'eſt aſçauoir,

Charge de bon vin & de bon terroir, xxxv.ſolz. Tõneau de miel, xxxv.ſolz. Tonneau de veriuſt de grain, xx.ſolz. Tõneau de veriuſt de põmes, xii.ſ.vi.d. Tonneau de vinaigre, xx.ſolz. Connil, xii.d. Oiſeau de riuiere, x.d. Perdris, ix.den. Oaye, xii.den. Oiſon, vi.d. Liure de cire, xviii.d. Geline, vi.d. Poulet, iii.d. Chappon, xii.den. Chapponneau, vi.den. Mouton auec la laine, vi.ſolz. Veau, v.ſolz. Cheureau, xviii.d. Aignel, xviii.d. Cochon, x.d. Liure de fromage, iiii.d. Liure de beurre, iiii.d. Liure de ſuif, iiii.d. La toiſon d'vne brebis ou mouton, xii.d. La chair du mouton, iiii.ſ. Le paon, ii.ſ.vi.d. Grue, xx.den. Cigne. xx.d. Faiſant bruant, xx.d. Faiſant non bruant, ii.ſ.vi.d. Pigeon, vn d. Liure de plume, viii.d. La treuſſe de foin peſant trois quintaulx, ii.ſ.vi.d. Somme de rabes ou naueaux, ii.ſolz. La charretée de foin peſant quinze quintaulx x.ſolz. Charretée de paille, ii.ſ. Charretée de bois à deux beufz, xii.d. Quatre oeufz, vn denier. Liure d'huile de noix, iiii.d. Liure d'huile d'oliue, v.d. Quarte de ſel à quatre couppes meſure Clermontoiſe, ii.ſ. Liure de poiure, iii. ſolz. Manoeuure de bras en temps d'eſté. vi.de. Manoeuure en temps d'yuer, iiii.den. Faulcheur pour iournée, xii.d. Meſſeur, xii.d. Charrois à beufz pour iour en temps d'eſté, ii.ſ. En temps d'yuer, xii.d. Coruée de beſtes à baſtz, xii.d. liii.

Charrois, coruées & manoeuures perſonnelz deuz à mercy & volunté ou autrement, & qui ne ſont aſsis ſur heritage & fons certain, ne ſont baillez ſinon que len baillait en aſsiete la ſeigneurie ou cheuance dont leſdictz droitz dependent: car audict cas ilz peuuent eſtre baillez à l'eſtimation que deſſus. Et ne tombent leſdictz charrois, coruées & manoeuures en arrerages. liii.

L'hõme reſſeant ayant maiſon, tenãt feu, ſubiect en toute iuſtice haulte, moyẽne & baſſe, cinq ſolz. En iuſtice baſſe, iuſquques à ſoixante ſolz, iii. ſolz. En iuſtice haulte ou moyenne ſeulement, deux ſolz. En iuſtice moyenne & baſſe, quatre ſolz. liiii.

Et qui eſt tenu aſſeoir rente en toute iuſtice, il peult bailler en aſsiete de rente chaſcun homme en toute iuſtice pour cinq ſolz de rente aſsiſe. lv.

L'homme de iuſtice baſſe iuſques à ſoixante ſolz, pour trois ſolz. iii.ſolz.

L'homme de iuſtice haulte & moyenne, pour deux ſolz. ii.ſolz.

L'homme de moyenne ou haulte ſeulement, pour douze deniers. xii.d.

L'homme de haulte & baſſe, ou de moyenne & baſſe enſemble ſeulemẽt, pour quatre ſolz. iiii.ſolz.

Et eſt le tout de rente aſsiſe. lvi.

Mais la iuſtice des lieux ou places ou il aſsiet ladicte rente ne peult eſtre cõptée ne baillée en aſsiete, quand lon doibt aſſeoir rente en iuſtice. lvii.

Le reſſort n'eſt pour rien compté en aſsiete, & ſera tenu le ſeigneur iuſticier ayant reſſort bailler ledict reſſort quand & quand ladicte iuſtice à l'eſtimation que deſſus, ſans le pouoir retenir. lviii.

L'hõme taillable à mercy & volunté en toute iuſtice eſt baillé en aſsiete pour dix ſolz, comprins la iuſtice, pour laquelle l'homme eſt baillé pour cinq ſolz, comme deſſus. lix.

Les fiefz francz & nobles ſe peuuent bailler en aſsiete & pour l'eſtimatiõ qui enſuyt: c'eſt aſçauoir, que s'il y a cent liures de rente tenues en foy & hommage d'aucun ſeigneur feodal, le fief d'iceluy ſe baillera en aſsiete pour vingt ſolz tour

nois, qui eſt la centieme partie de ce que vault & monte ce qui eſt tenu en fief: & ainſi de plus plus, & de moins moins, & au feur l'amplaye. lx.

Mais ſi le fief eſt chargé d'aucun cens ou autre charge, ladicte charge ſe baillera en aſsiete, ſelon ce qu'elle eſt eſtimée par la couſtume: & le reſidu dudict fief ſe baillera ſelon l'eſtimation que deſſus eſt dicte au fief franc. lxi.

Et ne ſont tenuz l'vſufructuaire ou douairiere prendre leſdictz fiefz francz pour aucune choſe ſi bon leur ſemble, ne auſsi le fief chargé, ſi n'eſt pour la charge. lxii.

Sexterée de terre à feues & à froment en bon ſolage, ſe prend en aſsiete pour vne quarte de froment de rente. lxiii.

Et quand elle eſt en petit terroir, ſe prend ſelon que peult porter de cens, à l'eſtimation de gens à ce expers. lxiiii.

Oeuure de pré à vn foin de bon ſolage ſe baille pour cinq ſolz. lxv.

Oeuure de pré à deux foins en bon ſolage, pour ſept ſolz ſix deniers. lxvi.

Oeuure de pré qui n'eſt en bon ſolage, à l'eſtimation de gens à ce expers, ſelõ que peult porter de cens. lxvii.

Tous heritages, dommaines francz & quittes de cens ou rente ſont baillez & prins en aſsiete à l'eſtimation de gens expers à les vendre pour vne fois: & ſ'ilz ſont eſtimez à cent liures, ſeront prins pour cinquante ſolz de rente en deniers, qui eſt le quarantieme dudict prix & eſtimation: & du plus plus, & du moins moins. lxviii.

Et au regard deſdictz heritages & dommaines quand ilz ſont chargez de cens ou rente, ilz ne ſont prins en aſsiete. lxix.

Les guetz, tailles aux quatre cas, & autres deuoirs qui dependent de iuſtice, offices de iudicature, procureurs, greffiers, ſergens & gaitiers, ne ſerõt baillez ne prins en aſsiete. lxx.

La vinade eſt baillée en aſsiete pour chaſcun iour d'eſté que lon vacque pour faire ladicte vinade à deux paires de beufz, pour deux ſolz tournois: & pour iour d'iuer, xii. deniers: ayant regard au nombre des iournées que ſera vacqué à faire ladicte vinade, qui ſeront taxez pour chaſcun iour comme deſſus. lxxi.

Cens mort, ou rente rendable ſe peuuent bailler en aſsiete pour cens en directe pour le tiers moins: & ſ'ilz ſont en argent ou en blé, les fauldra augmẽter ou diminuer, comme deſſus eſt dict en rente rendable. lxxii.

La priſée & eſtimation deſdictz deuoirs eſt à entendre quand ilz ſont aſsis ſur bons fons & ſuffiſans. Autre choſe eſt quand leſdictz deuoirs ſeroyent perſonnelz ou muables: car en ce cas en fault faire tel rabat comme de fermes muables a eſté dict cy deſſus. lxxiii.

Et ſont prinſes & comptées en aſsiete audict pays d'Auuergne, Langhadois, & Briuadois, les priſees des choſes deſſus declarées, les deux parties pour blé, & le tiers en deniers: & audict hault pays la rente ſe baille comme elle git. lxxiiii.

Les eſpeces deſſuſdictes baillées en aſsiete de rente ne ſont baillées que pour rente aſsiſe en deniers, excepté l'homme en iuſtice, qui ſe baille pour rente aſsiſe. lxxv.

Quand aucun doibt aſſeoir rente en directe, & qu'il baille réte aſsiſe en droit de directe ſeigneurie ſur fons & heritage certain, poſe qu'il n'y ait droit de tiers denier

denier de ventes à cauſe de ladicte directe baillée, le debteur demeure quitte de ladicte aſsiete: & ſera tenu le creancier les prendre, iaçoit que le debteur fuſt obligé faire aſsiete de rente en directe ſeigneurie à vſage de cheualier, tiers denier de ventes. lxxvi.

Et tous autres droitz & deuoirs, tailles, reuenues & preeminences, & choſes franches qui ne ſont cy deſſus appreciées, ſont baillées & prinſes en aſsiete de rente, à l'eſtimation de gens à ce expers, ſelon que peuuent porter de cens & rente annuelle, eu regard es autres deſſus eſtimées & appreciées: en faiſant rabat tel que deſſus des choſes muables & des immuables, en rabatãt le tiers pour l'intereſt de la directe. lxxvii.

L'aſsiete ſe fait au pays de Combraille comme audict bas pays, reſerué quant aux meſures & prix de blé: car l'aſsiete ſe baille audict pays de Combraille ſelon la meſure dudict pays, au prix qui enſuit. C'eſt aſçauoir, Sextier de forment, vii. ſolz, vi. deniers. Sextier de ſeigle, v. ſolz. Sextier d'auoine, iii. ſ. iiii. d. lxxviii.

Et ſi le blé eſt prins pour argent, ou argent pour blé, il fault augmenter ou diminuer ſelon que deſſus eſt dict audict pays. lxxix.

Auſsi ſi rente rendable eſt baillée pour rente en directe, ou rente en directe pour rente rendable, la fault augmenter ou diminuer reſpectiuement comme deſſus eſt dict à l'aſsiete dudict bas pays d'Auuergne.

¶HAS GLOSSELLAS A DOMINO
Aymone conditas, quæ uerò menſe Iulio de anno domini mileſimo quingenteſimo quadrageſimo octauo completæ fuerunt, non parua cum diligentia Paſchaſius textor impenſis clariſſimi uiri Arnoldi l'Angelier, *feliciter excudebat.*

Cum priuilegio.

HAVTORA BIBLIOTECA

Cum priuilegio.

27932
II. 17877

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І.І. МЕЧНИКОВА

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ОНУ ім. І.І. МЕЧНИКОВА

РЫБИНСКАЯ ГОРОДСКАЯ БИБЛИОТЕКА им. А.А. МАЛИНИНА